

Holy Bible

Aionian Edition®

Zul Pəlci Bible

Polci Bible

Holy Bible Aionian Edition ®

Zul Pəlci Bible
Polci Bible
Language: Polci
Nigeria (Bauchi)

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 9/10/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
The Seed Company, 2023

Formatted by Speedata Publisher 5.3.10 (Pro) on 12/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously and <https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Volunteer help and comments are welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Pälci at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Pälci at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 06/21/25 - 468 translations now available in 230 languages.
- 09/01/25 - 538 translations now available in 291 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiyu	1
Markus	30
Luka	49
Yohana	78
Acts	102
1 Korintiyawa	134
2 Korintiyawa	147
Galatiya	156
Afisa	161
Mən Pilipi	166
Mən Kolosi	169
James	172
1 John	175

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Yesu wule, Kan wu pi caca den lulur gøs wu rabe.

Luke 23:34

Matiyu

1 Mənkən ni'e təlankur kə gəs kə Yesu Almasihu gəsgal kə Dauda, muntu kan gəsgal kə Ibərahim ni gwa. **2** Ibərahim ni'e basi Ishaku, Ishaku ni'e basi Yakubu, Yakubu ni'e basi Yahuda na mir ezəni. **3** Yahuda ni'e basi Peres na Zera. Nazin ni'e Tamar. Peres ni'e basi Hezron, Hezron ni'e basi Aram. **4** Aram ni'e basi Aminadab, Aminadab ni'e basi Nashon, Nashon ni'e basi Salmon, **5** Salmon ni'e basi Bo'az. Nas ni'e Rahab. Bo'az ni'e basi Obed, muntu nas ni'e Rut gwa, kan Obed ni'e basi Yesse. **6** Yesse ni'e basi gun Dauda. Dauda ni'e basi Solomon, muntu kan nas ni'e Batsheba kan faro gər kə Uriya ni gwa. **7** Solomon ni'e basi Rehobowam, Rehobowam ni'e basi Abiya kan Abiya ni'e basi Asa. **8** Asa ni'e basi Yehoshapat. Yehoshapat ni'e basi Yoram, kan Yoram ni'e basi Uzziya. **9** Uzziya ni'e basi Yotam. Yotam ni'e basi Ahas kan Ahas ni'e basi Hezikiya. **10** Hezikiya ni'e basi Manasse, Manasse ni'e basi Amon, kan Amon ni'e basi Yosiya. **11** Yosiya ni'e basi Yekoniya na mir mən gapi gəs kan dəm zher wokoci tu yem wur su Babilia kagwa. **12** Den kaar kə yemi gəzən zher su Babilia kawo, Yekoniya dəm basi Sheyaltiyel, Sheyaltiyel ni'e basi Zerubabel. **13** Zerubabel ni'e basi Abihud, Abihud ni'e basi Eliyakim kan Eliyakim ni'e basi Azor. **14** Azor ni'e basi Zadok, Zadok ngapo basi Akim ni kan Akim ni'e basi Eliyud. **15** Eliyud ni'e basi Eleyazar. Eleyazar ni'e basi Mattan kan Mattan eso basi Yakubu ni. **16** Kano Yakubu ni'e basi Isubu ba kos kə Maryamu muntu kan gər Yesu kan ba la ti bi'e Almasihu gwa. **17** Məngəri ra den məngəri kutl cet wupse argon tu pən den Ibərahim ar ri den gəri kə Dauda gwa. Məngəri ra den məngəri kutl cet wupse es argon tu pən den Dauda ba ri wokoci tu yem mbarəm kə Isra'ilə wu dəm zher gip atl kə Babila gwa. Eso, məngəri ra den mangəri kutl cet wupse argon tu pən den dəmi zher su Babilaka ar ba ri den Almasihu gwa. **18** Nankən ni gəri kə Yesu Almasihu ra. Wokoci tu Maryamu ra na o gam dati kə gdulumi na Isubuwo, tə dəm gər gəs wu da'a, ar ni shin tə ra na tu gəri muntu tə zam təp kar Ruhu kə Yam gwa. **19** Isubu nye kos gəsiwo, mən pitən dlat ni. Tə ndu dəli shirəmika kari da'a bəse tə la ti gip sham kar mbarəm. Ar ni tə pən tor gip mbatl gəs'e tii za təka shok.

20 Ama nan tə den damtən denewo, ar ni nye mən kartən kə Babom Yam dəl kar ti gip tlən tə wul ti'e, "Isubu gəsgal kə Dauda ba kə kum bərti kə pəni Maryamu tə dəm gər gi da'a. Pəni tu gəs tuwo təp kar Ruhu kə Yam ni. **21** Tii gər nya, kan kə ne ti sun'e Yesu, domici tii dəli mbarəm gəska gip warwat pitəne." **22** Muntu kup pini kə də laa'i argon tu Babom Yam yari təp kar mən yari shirəm kə Yam gwa'e, **23** "Nye gər mən yap gam baa zam tu'e, tə gər nya moni, baa la ti bi'e Imanuel." Gəs kə sunyi'e, "Yam ra nan mi." **24** Nan Isubu putuwo, ar ni tə pi kandatu nye mən kartən kə Yami yari ti gwa, tə pən Maryamu tə dəm gər gəsi. **25** Ama tə mom ti nya mətliyi da'a, har tə gər nya gəsi. Kan Isubu ba ne ti sun'e Yesu.

2 Den kaar kə gəri Yesu gip bən Betelehem gip kəti atl kə mən Yahuda, wokoci tu Hiridus ra den dandi gwawo, ar ni mən momi zənges jen tli tor gabəs wu sur bən kə Urshalima. **2** Wu ngen momi, wu wule, "Ako ni pel gun kə mən Yahuda tu kan'i gər ti gwa ra? Domici mə shin zənges gəs su gabəska ar ni mə tor kə də mə bote ti." **3** Nan gun Hiridus kum untowo, ar ghun ti naari nan ti na mbarəm kə Urshalima kup. **4** Kan tə dom kiri mən keri bar ju dırı Yam gwa kup, na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa, kan tə ngen momi las tu baa gər Almasihu gwa. **5** Ar ni wu nəmi ti wu wule, "gip Betelehem ni kan ra gip kəti atl kə mən Yahuda gwa, domici unut mən yari shirəm kə Yam rəsh'e, **6** 'Ki Betelehem kan ra gip kəti atl kə mən Yahuda gwa, ba'e ki ni kə mani kaltən gip mir bən kə mən Yahuda da'a. Fawo gip ki ni baa gər bar mən kopi na mbarəme, muntu baa le mbarəm gən kə Isra'ilə wule təm gwa.'" **7** Ar ni Hiridus la bi mən momi zənges ju muri, tə ngen momi wokoci tu zəngesi dal gwa. **8** Kan tə kar wur tə wule, "Te ni gip bən Betelehem, kə ngen ni gəs kə nyayi hoyi. Kən ni kə zam tiwo, kə ter yarim ni, ami ma a te bote ti." **9** Nan wu kum shirəm kə gunyiwo, ar ni wu ndara. Ar ni zənges tu kan wu shin su gabəs ka gwa ba nde wur cina ar ba ri dlər sur gam las tu kan nyayi ra gwa. **10** Nan wu shin zəngesiwo, ar ni wu pi ghol mbatl hoyi. **11** Nan wu te gip bomiwo, kan wu shin nyayi na nas Maryamu, ar ni wu ngus cina da ti wu bote ti. Kano wu ful posh gəzən wu bi ti bari; ga zənariya, na lubban, na mur, munjuwo mir mən təmi kasər ni kə keri, na kə

bärketene. **12** Nan deli wur käm gip tlön den zas na domi. **5** Mbarəm kä bän kä Urshalima ba da wu'i pal təp kar gun Hiridus dawo, ar na kä män käti atl kä Yahudiya na män atl kä ni wu kop zut təp gon wu pal rən atl gəzənka. bi 6ula Urdun pi ta dırtən kar ti. **6** Wu dır gip **13** Nan ga män momi bari ndarawo, ar ni nye dlom mbarəm wu yari warwat pitən gəzəni, män kartən kä Babom Yam gon dəl kar Isubu kan tə pi wur batisma gip 6ula kä Urdun. **7** Nan gip tlone. Tə wul ti'e, "Tlyam kä pən nyayi na tə shin män Parise na man Sadukiya na womti nas kä kätər ni gin te atl kä Masarka, kä dəm den dırtən kä də pi wur batismawo. Ar ni tə wul ni teka, se ami ni a yari in'e də kä pal ter gwa, wur'e, "Kən ga badər kä wonzi! Woni deli in domici Hiridus den ngeni nyayi kä də tə ri tə käm kä də kä kätəri ni lo kä Yam män dırtən eka." **14** Ar ni Isubu tlyam kan tə pən nyayi na we? **8** Pi ni mbap tu kan baa gode ci atl gam nas gip gasi, tə ndara Masar. **15** Tə dəm teka na paltən gin kar Yam gwa. **9** Ba kə bo ni getl ba ri kaar kä məshən kä Hiridus. Muntu pi ni den'e, 'Ibərahim ni'e be gin da'a.' A yari ine, kä də laa'i argon tu Babom yari tap bi da män Yam baa mani pi Ibərahim mimir na tat ju. **10** yari shirəm kä Yam gwa'e, "Ter Masar ni a la Tare ne bi ndal den gəs kin wi. Kin tu kup kan bi nya gəni." **16** Nan Hiridus shin män momi gəri ho mimir dawo, baa wotl tika də la ti te zənges ju pali təka kədləmiwo, ar ni lo ci ti naar utuka. **11** Amiwo, a pi in ni batisma na mal kə kan tə kar bar də ri kup mimir moni munju də gode'e kə ci atl gam kə pal kar Yam wi. Ama ra gip bən Betelehem na kosack kə bəni gwa gon ra den dırtən kaar dami kan manəm nartən eka, munju ri sheti ghon rop na munju ri untu gwa, muntu kan kaptəlan gəs ma a käm pəni wu dagwa. Tə pən ni kə pi untu den wokoci tu da'a. Tii pi in batisma na Ruhu kä Yam na utu. män momi zənges ju yari ti shirəm den nyayi **12** Gal bətke bar gəs ra am dati, tii sar ba desi gwa. **17** Wokociyi ni shirəm kä Irmiya, män yari bar gəska hoyi, tə dom gesi o tə wi bindika, kan shirəm kä Yam laa'i'e, **18** "Kum yar gon gip bən kəptiyi ngapo tə kerika gip utu tu kan baa məsh kä Rama, yar kulu na dun mbatl män nartəni. dagwa." **13** Wokociyi ni Yesu dəl dır gip käti atl Rahila ni den kulu den mimir gəsi. Tə nge kumi kä Galili, tə mbubar 6ula Urdun, kä də Yohana də ida'i ti mbatlka, domici wu'i da'a." **19** Nan pi ti batisma. **14** Yohana ndu tə nge gəsi, tə Hiridus məshkawo, ar ni män kartən kä Babom wule, "Ami kan a ndu'e kä pim batismawo, kä Yam gon dəl kar Isubu gip tlön te Masarka, **20** pa dır karim esa?" **15** Ar ni Yesu nəmi ti, tə tə wul ti'e, "Tlyami, kä pən nyayi na nas kə pal wule, "Naa ar dəm untu kəkəni, domici untu ni ni te gip käti atl kä Isra'ilaka, domici munju ba ar ndari mə laa'i argon tu kup dlat ni ar ra kar ngen ri nyeyi ekawo wu məsh kawi." **21** Ar ni Yam gwa." Na untu ni Yohana nəmi ti. **16** Nan tə tlyam kan tə pən nyayi na nas wu pal te atl pi Yesu batisma tə dəl tor gip maliwo, ar ni yam kä Isra'ilaka. **22** Ama nan tə kum'e Arkilawus 6uli, kan tə shin Ruhu kä Yam den surtən wule ni pal den dandi kə bas Hiridus män lish kə kuburi tə sur dlər den bibyala gəsi. **17** Kan ba Yahudiyawo, ar ni bərti ci ti kə tetən lasi. Ama kum yar dal sur yam ba wule, "Muntu ni'e Nya nan deli tə käm gip tlono, ar ni tə rat gəs gip gəni. A ndu ti, kan tə gholim mbatl naari."

käti atl kä Galili. **23** Kan tə te dəm gip bən gon kan ba wul ti'e Nazarat gwa, den bi yari kə ga män yari shirəm kä Yam'e, "Baa la ti bi'e, Ba män Nazarat."

3 Gip muri ja ni Yohana män pi batisma dırı, tə den wazu shirəm kä Yam gip käti atl kə män yari shirəm kä Yam den ti gwa'e, "Yar kə bən Urshalima, bən tu kan Yam zəzari gam gəs gon män latən bi gip ləp den wultən'e, 'Kərkəmə gwa, tə te ti to den gam bom kə Yamka kan to ni Babom guntəp kə cwattən gəsi, də guntəp yam naar gwa. **6** Tə wul ti'e, "O ki Nya Yam no, gəs dəm na ta'i." **4** Tutul dli ka ta rakumi ni fo tuma su atlka. Domici Shirəm kä Yam wule, Yohana la'i, tə dləmat ti na late. Fingal gəs ni'e 'Tii bi bi də män kartən kä Yam den wu gaa ki,

4 Ar ni Ruhu kä Yam ri Yesu gip ləpe, kə də Shetan män setən gode ti. **2** Nan ta pi guzum mal muri hauya rop pət na gasi, den kariwo, guzum ci ti. **3** Ar ni män setəni dır tə wul ti'e,

4 Ama Yesu nəmi ti, tə wul ti'e, "Ar ra na rəshī Yahuda, **2** tə den wultən'e, "Ci ni atl gam kə pal gip shirəm kä Yam'e, 'Na bəredi ni katl mbarəm ni kar Yami, domici mulki kə Yam mbira kosak ba mani dəmī da'a, ama na ko gonge shirəm kan wi.'" **3** Muntu ni'e mbarəm tu kan Ishaya män ba dəl kar Yam gwa ni.'" **5** Ar ni män setəni si ti

Yohana la'i, tə dləmat ti na late. Fingal gəs ni'e 'Tii bi bi də män kartən kä Yam den wu gaa ki,

bæse kə 6o asəmka den tate.” 7 Ar ni Yesu wul gi da'a.” 8 Den kaariwo, ar ni mən setəni te Yesu den gam tlyari tləndəre, tə ta'i ti am den mulki kə atl kup na nartən gəzəni. 9 Tə wul ti'e, “Aa bi'i mulki kə atl ju kup, ki ni kə nda atl cina da'əm kə botem gwa.” 10 Ar ni Yesu wul ti'e, “Tli karəmka, Shetan! Domici ar ra na rəshı'e, ‘Bote Babom Yam gi nan gəsi. Ti ni katl kii bote ti.’” 11 Ar ni mən setəni za ti. Kan mir mən kartən kə Yam ba cwat kar ti, wu pi ti mbapi. 12 Nan Yesu kum'e la Yohana ka gip bom kə moni wo, ar ni tə ndara kəti atl ka Galili. 13 Kan tə za bən Nazarat, tə te Kaparnahum na dəmi, te bi bar əulaka, las tu kan kə Zebulun na Naftali ni gwa. 14 Kə də laa'i argon tu Ishaya mən yari shirəm kə Yam yari gwa'e, 15 “Ki las kə Zebulun na las kə Naftali kan ra gip kəti atl kə Galili, kəti atl kə munju kan mən Yahuda ni da gwa kəti atl tu kan kop bi bar əula gwa na markəm bar əula'i, ar ba su jikat əula Urdun gwa. 16 Munju ba dəm gip dəmən shin bar cirtən wi. Mən dəmi gip dəmən atl kə məshtəno, cirtən cwati wur wi.” 17 Tun wokoci ta ni Yesu pare la'i icin shirəm kə Yam tə den wultən'e, “Cini atl gam kə pal ni kar Yami, domici mulki kə Yam mbira kosak wi.” 18 Nan tə den kopi bi bar əula Galiliwo, ar ni tə shin mbarəm rop, Simon kan ba la ti bi'e Bitərus gwa na erəm gəs Andərawus. Tə zam wur den la'i bar kə nəmi kos gəzən gip mal bar əula'i domici wi mən nəmi kos ni. 19 Tə wul wur'e, “Kopən ni, aa pali in mən diri mbarəm karəmi.” 20 Na zhotəne, ar ni wu za bar kə nəmi kos gəzənka, kan wu kop ti. 21 Nan tə te cinawo, ar ni tə pa shin mbarəm rop, wu ma mən gəpi na mən bari ni, Yakubu nya Zabadi na erəm gəs Yohana. Tə zam wur gip kungələn jikat mal na bazin Zabadi, wu den kərkəm bar kə nəmi kos gəzəni. Kan tə la wur bi. 22 Ar ni wu za kungələn jikat mali kup na bazini, kan wu kop ti. 23 Yesu kop kup gip kəti atl kə Galili, tə den kulci gip bom domtən kə mən Yahuda. Tə den la'i icin kə zo shirəm dəmi kə Yam gunye, na pəni kumi dli kə ko gonge ciwo kə mbarəme. 24 Na untu ni shirəm den ti ri gip atl kə Siriya kup. Na untu ni pi ta diri ti mən kumi dli kup, mən patən na ko gonge ciwo, na mən dun itəri, na mən ndetən atli, na munju itər tle wur dlika gwa. Tə warke wur kup. 25 Ar ni mbarəm na womti gip kəti atl kə Galili, na kəta atl kə Dikapolis (mir bən kutl ituwi), na

bən Urshalima, na kəti las kə mən Yahuda, na kəti las kə te bi əula Urdun ka kop ti.

5 Nan Yesu shin mbarəm dom wur na womtiwo, ar ni tə to gəs den gam tləndəre. Nan tə dəmo, ar ni mir mən kulci kar ti to kar ti. 2 Ar ni tə kulci wur tə wule. 3 “Mən ghol mbatl ni'e munju kan mom na dattən gəzən gip ruhu gwa. Mulki kə Yamo gwazin ni. 4 Mən ghol mbatl ni'e munju ra na dun mbatl gwa. Yam baa ifda'i wur mbatl. 5 Mən ghol mbatl ni'e munju kan pali gam gəzənka atli gwa. Atl kundərəndlip baa dəm gwazini. 6 Mən ghol mbatl ni'e munju ba kum guzum na lam pi argon tu kan dlat ni ar ra gwa. Yam baa laa'i wur tu na argon tu wu ndu gwa. 7 Mən ghol mbatl ni'e munju ra na guna ger gwa. Yam baa kum guna gəzəni. 8 Mən ghol mbatl ni'e munju mbatl gəzən ra ngəlan gwa. Wi shin Yami. 9 Mən ghol mbatl ni'e man sitin gip dlom kə diri dəmi zhəlili. Baa la wur bi mimir kə Yami. 10 Mən ghol mbatl ni'e munju kan ba kumi wur dli den bi pitən dlat gwa. Mulki kə Yamo gwazin ni.” 11 “Kən mən ghol mbatl ni wokoci tu mbarəm ba zage ine, wu kumi in dli, wu pa ne in ko gonge dasi tu te gamka den kən mən kopi gən ni gwa. 12 Untu ni wu kumi dli ga mən yari shirəm kə Yam munju kan ra kapən kən gwa. Gyatl ni kə pi ni ghol mbatl na naari, domici argon tu Yam baa bi in to yamkawo ar naari.” 13 “Kən nəra wule mas gip atl kundərəndlip. Mas ni njulkawo, na unun ba pali tamtən gəs we? Ar i na mbap kə pi da'a, se də shotika, də mbarəm desika.” 14 “Kən nəra wule cirtən kar mbarəm den kaar atli. Bən tu kan tu to den tudu kawo, ba mani ghundər gaska da'a. 15 Ba mbəsh utu gip pitila kan də up ka na bar gal da'a. Ama ba ne ti ni den ba dəmi gəsi, kan ar bi mbarəm kə bomi kup cirtəni. 16 Untu ma, za ni də cirtən gin cir cina də mbarəme, kə də wu shin mbuni mbap gin ra, arni wi dəda Ba gin kə to yamka.” 17 “Ba kə pən ni den a sur ni kə də a pika na kulci kə Musa, ko rəshı kə ga mən yari shirəm kə Yam da'a. A sur ni kə də a pa'ika nan wur da'a, ama kə də a laa'i wur ni. 18 Ge shirəm ni a yari in'e, yam na atl baa paka, ama ko nye njem ko digo gon ra da'a gip Kulci kə Musa kan ba pika nari kapən də ko unu pi kandatu Kulciyi wule ar baa pi gwa. 19 Ra'untuwo, kup muntu kan cen nəm gip Kulci ju ka, kan tə pa kulci jen wu cen Kulciyi ka pa'o, baa wul ti'e kali gip mulki kə

Yami. Ngapo, kup muntu kan kop Kulciyi, kan untuwo kar Mən dasi tu ni dəli.” 38 “Kə kum tə kulci jeno, baa wul ti'e mən nartən gip mulki yari terka'e, ‘ger den am kə ger ni, shin ngapo kə Yami. 20 A yari in'e, pitən dlat gin ni man kə den am kə shin ni.’ 39 Ama a yari in'e bakə me gam kə Parise na mən kulci den Kulci kə nge ni mbarəm mən dasi tu da'a. Gon ni 6e'i Musa dawo, ki te gip mulki kə Yam da'a.” 21 ankayama den gəskəm gi kə shimliwo, bali ti “Kə kum yari ga kori gəmi terka'e, ‘Ba kə rini nəmi pa'e. 40 Gon ni ri'i cina da mən bən kə də gon eka da'a. Muntu ri gon ekawo, ba hukunte tə nəmi'l lulur gi kawo, za'i tə bar kə ghuntən ti.’ 22 Ama a yari ine, kup muntu ba pi lo na esi ma, baa hukunte ti. Muntu es wul esi'e wop mbarəmo, baa ri ti cina də mən tloyi shirəmi. Eso, muntu wul esi'e kədələmo, ta ndar tetən gip utu.” (Geenna g1067) 23 “Ra untuwo, kini den ya'i, kə nge mən nge gi. 44 Ama a yari ine, ndu bi Yam bar den bagadi sadakawo, kan ka dam ki den gon ra nan ki su mbatlkawo, 24 za ari kumi in dli. 45 Kən ni kə pi untuwo arni ki dəm bi bagadiyi kakani, kə ri kərkəm dlom gin na mimir kə ba gin kə to yamka. Tə kem də pət ya'iyi, kan kə'i bi Yam bar giyi.” 25 “Zho'i kə ci gəs dəl den ho mbarəm na wani mbarəme. Tə atl gam na muntu kan ra na shirəm den ki gwa, kem də għon nde mən pitən dlat na munju ba kapən də ri'i cina də mən tloyi shirəmi. Kini kə pi dlat dagwa. 46 Kən ni kə ndu mən ju ba ndu pi untu dawo, ti la ki am də mən tloyi shirəmi, kən katlo, unun ki zam we? Mən nəmi wurpi kan də mən tloyi shirəm byal ki am də dogari, bom ma untuni wu pi diya? 47 Ya'i ni katl kə kan də la ki gip bom kə moni. 26 Ge shirəm ni a yari'i, kə dəl gip bom kə moniyi da'a, se kini kə batl argon tu ba kop ki kup gwa.” 27 “Kə kum yari in'e, ‘Ba kə mur ni na mətli ko moni kaari da'a.’ 28 Ama a yari ine, muntu kup shin gər mətli, shintən kə ndutən kə ci mbatlo, ya mur nan ti gip mbatl gəs ituwi. 29 Ger gə kə shimli ni ba kem ki kə pi warwat pitəno, dəli kə laka. Ar ba mani'i də kəti kə dli gi gon liika, na də la dli gi kup te gip utuka. (Geenna g1067) 30 Am gi kə shimli ni ba kem ki kə pi warwat pitəno, tlo kə laka. Ar ba mani'i də kəti kə dli gi gon liika, na də la dli gi kup te gip utuka.” (Geenna g1067) 31 “Yari es'e, ‘Kup muntu baa kar gər gəskawo, ar nəm ta bi gəri talankur kə kartənka.’ 32 Ama argon tu a yari ino arni'e, muntu kup kar gər gəska, ba'e den təp kə muri na moni kari ni dawo, ta kem ti kə muri na moni kaari ituwi. Muntu kup gudlumi na gər tu kan karkawo, tə dəm mən muri na mətli kaari ituwi.” 33 “Kə kum yari ga kori gəmi terka'e, ‘Ba kə 6o am atl na atl ko na yam den lar da'a, se de kə batl argon tu kə pəni gam gi ki bi Babom gwa.’ 34 Ama a yari ine, ba kə boni am atl na atl ko na yam dama, domici to yamka ni'e dandi kə Yami. 35 Ba kə 6o am atl na atl da'a, domici atl ni'e ba ne asəm gəsi, ko na bən Urshalima domici arni'e bar bən kə Bar Gunye. 36 Ba kə 6o ngetl na gam gi da'a, domici ki mani pali ta gam gi gon dunyi ko gholi da'a. 37 Kup argon tu ki yariwo, ar dlər den ‘Aan’ ko ‘o'o.’ Ar ni man

6 “Ngup kənni, ba də pitən dlat gin kə dəfə Yam dəm kə shini kə ger da'a. Kən ni kə pi untuwo, ki zam batltən kar Ba gin kə to yamka da'a. 2 Kən ni kii bi bar munju am ri wur kar dawo, ba kə pini ta shirəm dene kandatu mən se mbarəm ba pi kəba domtən gəzən na den guntəp kə də mbarəm dədə wur ra. Na ho bi, a yari ine, wu zam batltən gəzən ituwi 3 Ama kən ni ki bi bar muntu am ri ti kaar dawo, ba kə za ni da murgon mom argon tu kan kə pi gwa da'a. 4 Na untuni argon tu kə biwo ar ba dəm na għuuni. Ba gin kan ba shin argon tu ra na għuuni gwani baa batl kəne. 5 Kən ni ki shirəm na Yamo, ba kə pi ni kandatu mən pi kə shini kə ger ba pi gwa da'a. Wu paye ndu'i wu shirəm na Yam dlor kə ba domtən kə mən Yahuda na den təpē, kə də mbarəm shin wur ra. Na ho bi, wu tare wu nəm batltən gəzən ituwi. 6 Ama kən ni ki shirəm na Ba gin Yamo, te ni gin gip kushi, kə le ni bəḍlabənka, kə shirəm ni na Ba gin kan ra għuuni gwa. Ba gin kan ba shin argon tu kan ra na għuuni gwa ba batl kəne. 7 Kən ni den shirəm na Yamo, ba kə pi ni ta tlyari shirəm da'a, kandatu munju kan mom Yam da'a ba pi gwa. Gip shini gəzəno, baa kum wur den womti shirəm gəzəni. 8 Ba kə dəm ni

wule wi da'a, domici Ba gin mom argon tu kə mbap ko wu dləm tutul dli gəzən dak. **29** Kup ndu gwa kapən kə lir ti. **9** Ra'untuwo, shirəm na untu a yari ine, ko Solomon na nartən gəs ni na Yam nankəni, 'Ba gəmi kə to yamka, də tafe la'i mbuni tutul dli man kə ko nəm gəzən shin nartən kə sun gi. **10** Də mulki gi suri. Də da'a. **30** Də wule untu ni Yam ba pi buzən kin kə argon tu kə ndu gwa pi den kaar atl kandatu ar gip ləp na mbuntəni, muntu kan ra sekəni, kan ra to yamka gwa. **11** Bi mi fingal gəmi ka sekəni. gəniwo, də la ti gip utuka, kan ma tə mom nan **12** Ba kə nəm mi den warwat pitən gəmi da'a, kən diya? Kən mən heli ngəştən den Yami! **31** kandatu mən ma mə pi munju pi mi wani pitən Ba kə dam kən ni kə wule, 'Unun mi ci wu?' Ko gwa. **13** Ba kə za mi mə ndaka gip godetən da'a. 'Unun mi tla wu?' Ko 'Unun mi la den dli gəmi Ama dəli mi am də Mən dasi tu tu.' **14** Kən ni kə we?' **32** Ba gin kə to yamka mom'e kə ndu bar ju nəm mbarəm den wani pitən gəzən dawo, Ba kup. Munju kan mom Yam da'a ni ba dam wur gin kə to yamka ba nəm kən den warwat pitən den bar ju. **33** Ama kəno pare ni ngeni mulki kə gin da'a pa'e. **15** Ama kan ni kə nəm mbarəm Yam na pitən dlat gəsi, nami bar ju kupo baa bi den wani pitən tu wupi ino, Ba gin ma ti nəm in esi. **34** Ra'untuwo, ba kə dam kən ni den gəni kən den warwat pitən gin pa'e. **16** Kən ni kə pi da'a, domici gəni baa dır na damtən gəsi. Ko guzum malo, ba kə balni ba gerka kandatu mən gonge pət ra na damtən gəsi."

pi shini kə ger ba pi gwa da'a. Wu pi ni untu kə də mbarəm mom'e wu den guzum male. Na ho bi ni a yari ine, wu zam 6atltən gəzən ituwi. **17** Ama ki ni den pi guzum malo, ho ba ger gika, kan kə bərke mir to gamka, **18** zam ba də mbarəm mom'e ki den pi guzum mal da'a. Ama Ba gi kan mom argon tu ba pi mol gwa baa fatl ki. **19** Ba kə domini gam gin bar kə am den kaar atl da'a, las tu kan ghughur ba liika ko ar ruska gwa, las tu kan mur ba mani buli wu pi murika gwa. **20** Ama domi ni gam gin bar kə am gin to kar Yamka. To barta kawo arba ruska da'a, kan ga ghughur ba liika da'a. Mur ba mani buli wu pi murika da'a. **21** Las tu kup bar kə am gi rawo, lasi ni mbatl gi ba nəra. **22** Ger ni'e cirtən kə dli. Ger gi nəra lauwo, dli gi kup ba laa'i na cirtəni. **23** Ger gi nəra waniwo, kup dli gi ba laa'i na dəməni. Də wule cirtən tu kan ra nan ki dəmənno, dəməni baa nge ger ka shini! **24** Murgon ra kan baa mani bote babom rop gwa da'a. Ar ba dəm'e ko tə nge nəmi, tə ndu nəmi, ko tə nəra na nəmi gip mbatl gəsi, ko ta mbur nəmi. Ki mani kə den bote Yam kan kə den bote wurpi es da'a. **25** Ra'untuwo a yari ine, ba kə dam kən ni den dəməni gin da'a? Argon tu ki ci ko ki tla, ko ki la den dli gin gwa. Dəməni gin na ge mbatl man fingal da'aya, kan dliyi man tutul dli diya? **26** Shin ni yatl kə to yamka. Wu ngani ko wu rəsh da'a. Wu pa dom gip bindi da'a. Kup na untu, Ba gin kə to yamka ni ba ci nan wuri. Ase, kə man wur nartən diya? **27** Woni gip kən den damtən gəs baa mani mbəli nye argon den muri gəs rawu? **28** To, unun kem kə dam kən den tutul kə dli we? Shin ni buzen kin kə gip ləpe, den kandatu wu nar gwa. Wu pi

ama wi yer lèp ni mèn kumi guzum naari. **16** Ki den kumi dli.” **7** Yesu wul ti'e “Aa ri warke ti.” **8** mom wur ni tèp kà ba mbap gèzèni. Ba mani Ama bar mèn bi'utuyi bali ti tè wule, “Babomi, kotli mimir inabi den kèn ire, ko gèri turum a kàm'e kà ri bom da'äm da'a. Ama pi shirèm den kin goluma? **17** Untuni es ko gonge mbuni katl, nye mèn mbap gèn ba pal lau. **9** Domici kin ba gèri ni mbuni mimiri, ama wani kin ba ami ma gèsi dà gon ni ami ra, na mèn bi'utu gèri ni wani mimiri. **18** Mbuni kin ba tabe gèri jen gèsi dà'ami. A wul gon'e, ‘Rèka,’ kan tè ri, wani mimir da'a, untu es ar ba pi da'a dà wani gon eso a wul ti'e, ‘Diri’ kan tè diri. A wul zher kin gèri ho mimiri. **19** Ko gonge kin kan gèri ho gèn'e, ‘Pi nankèni,’ kano, tè pi.” **10** Nan Yesu mimir dawo, ba wotka dà kerika. **20** Ra'untuwo, kum untuwo, arni tè nèm bi na ame. Kan tè ki mani ni momi mèn yari shirèm kà Yam kà wul mèn kopi kar gè'se, “Na ho bi ni a yari ine, lar ju den mbap gèzèni. **21** Ba'e kup mèn wuli a tabe zami murgon gip Isra'ilà na ngèshètèn gèn'e, ‘Babomi, Babomi’ ni baa zam dà Yam den Yam na ndèrtèn wule kà mbarèm kà da'a. dàm gun gè da'a. Ama muntu ba pi argon tu **11** A yari ine, jen na womti mèn ngèshètèn den Ban kà to yamka ndu dà pi gwa ni baa zami. **22** Yam wule muntu baa dàl dàr tor gabès na sur Na womti gin ba wulèm'e den pèta, ‘Babomi, yemma wu dàm kà ci nyel na ga kori gèmi Babomi, na sun gini mè pi wazu diya, kano na Ibèrahim, Ishaku, na Yakubu gip dàmi kà Yam sun gini mè dàli dun itar na pi bar kà dlèkèntèn gun gèzèni. **12** Ama mèn Israïla kan ndari wu na womti diya?” **23** Kan a wul wur'e, ‘A tabe zam dà Yam dàm gun gèzèn kan nge gèzèno, momi gin da'a. Tlin ni kèba gerka kòn munju baa la wur gip bar dàmèni, las tu kan wi kul na nge kopi shirèm kà Yam gwa.’ **24** Ra'untuwo, ngèngash shine.” **13** Ar ni Yesu wul bar mèn kup muntu kum shirèm gèn tu, kan tè pi mbap bi'utu kà Romayi'e, “Ndara, ba pi'i den kandatu nariwo, ti ni ra wule mbarèm mèn bopya tu kan kà ngèsh ki den Yam gwa.” Ar ni mèn pi mbap tu bom gè den tat gwa. **25** Kan bar ghon ni nda, gèsi warke gip wokoci tu wu shirèm gwa. **14** bula ni la'i, kan itar ni hor ghon ni bò tor den Nan Yesu te gip bom kà Bitèruso, ar ni tè shin biniwo, ar ba nda da'a, domici 6a ni gès bini nakon kà Bitèrus bòm, dli gès wi utuka. **15** Ar den tate. **26** Ama kup muntu kum shirèm gèni, ni Yesu tabe am kà nagèr mèri, kan wi utu kà kan tè la gip mbatl gè sè pi mbap na ri dawo, ti dliyi ba za ti. Kano nagèr mèri ba tlyam tè pi ti ni wule kàdlèm tu kano tu bom gè den singes mbapi. **16** Nan sit piwo, ar ni diri munju dun gwa. **27** Ghon ni nda, kan fulani suri, itar hor itar ba ghunwur gwa na womti kar Yesu. Na be tor ar bo biniwo, kan dà bini ndaka, ndetèni yari shirèm ni katl tè dàli wur dun itar gèzènka. ba nge ger kà shini.” **28** Nan Yesu pa'i yari kup Kan tè warke munju den kumi dli gwa. **17** Tè shirèm juwo, ar ni domtèn kà mbarèm nèm bi na am den kulci gèsi, **29** domici tè kulci wur wule muntu ra na iko gwa, ba'e wule kà mèn kulci gèzèn den kulci kà Musa ni da'a.

8 Nan Yesu dàl sur den tlèndèro, ar ni mbarèm na womti kop ti kaari. **2** Ar ni mbarèm gon mèn ndècci dìr ngus cina da ti, kan tè wule ti'e, “Babomi kini kà ndu'o, ki palim dlèran lasi.” **3** Yesu ta am gè sè ti tabe mbarèm, kan tè wule, “A ndu kà dàm dlèran.” Ar ri kàtigon da'a, arni ndèacci gè sè pa'i. **4** Ar ni Yesu wul ti'e, “Bashini, ba kà yari murgon argon tu kan pi gwa da'a, ama mbèri, ri kar liba kà Yam ju wu shin ki, kan kà bi wur batltèn tu kulci kà Musa yari dà kà bi gwa, ar ni mbarèm kup ba mom'e kà warke wi.” **5** Nan Yesu te gip bòn kà Kaparnahumo, arni bar mèn bi'utu kà Roma gon dìr kar ti, ta lir ti kà dà tè ne ti am ra. **6** Tè wule, “Babomi, nye mèn pim mbap gèn ra rin bomka bòm, itar tle ti dlika, tè

pini muntu kà dà laa'i shirèm kà Ishaya mèn yari shirèm kà Yam'e, “Na gam gè sè ni tè poni mi kumi dli gèmika, kan tè dàli bar ju ba dìri holi kumi tèmì kà dlika.” **18** Gasi gon nan Yesu shin mbarèm na womti gandèl tiwo, arni tè wule dà pal te den kàti bishidi kà bar bula'i ka. **19** Kapèn wu ndarawo, arni nèm gip mèn kulci mbarèm den kulci kà Musa dìr kar ti, ta wule, “Ba mèn kulci, aa kop ki las tu ki ri kup gwa.” **20** Ama Yesu bali ti'e, “Yer lèp ra na shu gèzèni, kan ga yatl ra na bin gèzèni, ama ami Nya Mbarèm ra na las tu tè mur gwa da'a.” **21** Ar ni gon gip mir mèn kulci kar ti wul ti'e, “Babomi, za'äm kakani, kà dà a ri bom a kap ban.” **22** Ama Yesu wul ti'e, “Kopèni, za mèshi mbarèm gip ruhu wu kap ezèn mèshi mbarème.” **23** Nan tè te gip kungulèn jikat malo, arni mir mèn kulci kar ti kop ti. **24** Wule gip jipkèr gere, nan wu ra den gam malo, arni bar dun yam tli gip bar bula'i, kan ba tatl tor gip kungulèn jikat mali. Ama

Yesu den nde umuri. **25** Ar ni mir mən kulci kar wulti'e, "Kopəni." Kan Matta ba tlyam tə kop ti ri putu tika, wu wule, "Babomi, dafili! Mə Yesu. **10** Den kaar ka untuwo, Yesu den ci fingal ri kə məshtən wil!" **26** Tə nəmi wur'e, "Unun rən bom da Matta kawo, ar ni mən nəmi wurpi kem bərti nəm kənka naar untuwu, kən mən bom na mən warwat pitən na womti dır dəm heli ngəshtən den Yami?" Arni tə tlyam kan tə wu den ci fingal nan ti na mir mən kulci kar ti. matl itər na zap mal kan lasi kup ba sa shot. **27** **11** Nan mən me gam kə mən Parise shin untuwo, Ar ni mir mən kulci kar ti nəm bi na ame, kan ar ni wu gen momi kar mir mən kulci kar ti'e, wu wule, "Unu badər mbarəm ni'e muntuwe? "Unun kem mən kulci gin ba ci na mən nəmi Ga itər na zap mal kup ba kop shirəm gəsi!" **28** wurpi bom na mən warwat pitən we?" **12** Nan Nan tə cwat gip kəti bar əula'i gip atl kə mən Yesu kum untuwo, ar ni tə wule, "Ba'e munju Garasinawo, ar ni mən zhe'e jen rop dəl ter gip kan ra lau ni ba ndu mən bi un da'a, ama mən gambic'i e wu zam ti. Wu dəmka bar kə bərtiwi kumi dli ni. **13** Ama ri kulci ni kə mom ni argon har murgon ba'i mani kopi təp lasi da'a. **29** Ar tu shirəm kə Yam yari gwa, 'Amo dəmi na guna ni wu la yar wu wule, "Unun kə ndu nan miwu, ger ni a ndu kar kəne, ba'e mboshim dabba gip Nya Yami? Kə dir ni kə də kə kumi mi dli kapən bota ni da'a.' A sur ni kə də a la bi mən pitən də wokoci piya?" **30** Te cinaka njem nan wuro, dlat da'a, ama mən warwat pitəne." **14** Gasi alade jen ra na womti kan den le gəzən gwa. **31** gono mir mən kulci kar Yohana mən pi Batisma Arni dun itəri lir Yesu, wu wule, "Kini kə dəli ri kar Yesu kə də wu ngen momi kar ti, wu wule, mikawo, za mi mə te gip alade mən womtitən "Unun kem min na mən me gam kə mən Parise ja." **32** Ar ni tə wul wur'e, "Bərnii!" Kan wu dəl ba pi guzum male, ama mir mən kulci kar ki gip mbarəm mi wu te gip aladeyi, arni aladeyi ba pi da'a?" **15** Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, yem sur bi tləndər na kətər wu su ro gip bar "Berəm kə mən pel gər baa pi ni dun mbatl əula'i, wu məsh su gip malika. **33** Mən le aladeyi wokoci tu wura kə ba gudlumiyyi na mən pel gəri kətər te gip bənika, wu yari bar ju kup kan pi na ya? Wokoci den dırtane nan ba pəni wur mən mbarəm mən dun itəri gwa. **34** Mbarəm kə bəni pel gəri kagwa. Wokoci ta ni wi pi guzum male. kup dəl dir kə də wu mo na Yesu. Nan wu shin **16** Untu ni esi, woni ba jep pel tutul den gus tiwo, arni wu lir ti də tə za'i wur kəti atl gəzəni. tutul dliwe? Domici gus tutul dliyi ba tlyatka ar man ka far tlyattəni. **17** Untuni esi, murgon ba shoti pel mal kin inabi su gip kor zurum ka kuur da'a. Tini tə pi untuwo, pel mal kin inabi tu ba tatlı kuur tuka kan ar shotka, kuuri eso ar lika ituwi. Untuni da'a, pel mal kin inabiwo, də shot ti gip pel zurum ka kuri, na untu ni pel mal gəri kin inabiyo kup na zurumi baa sa ra." **18** Nan tə gip shirəm nan wuro, ar ni bari kə bom domtən kə mən Yahuda gon ngus cina dati, tə wule, "Kəkən tuni nya gən nye mətli məshka. Ama dir kə ne am den ti, tə pal ra na ge mbatl." **19** Ar ni Yesu tlyam na mir mən kulci kar ti, kan wu ri na mbarəmi. **20** Gip untuwo arni nagər gon muntu kan bəran ba shot gip ti kə sheti ghon kutl cet rop dır təp kaar dati, tə ne am den bi lulur gəsi. **21** Tə wul tor mbatl'e, "Ami ni a ne am den tutul dli gəs katlo, a warke." **22** Nan Yesu bali ger tə shin tiwo, arni tə wul ti'e, "Ba ar ghun ki da'a, nya gəni, ngəshtən den Yam gi warke iwi." Ar ri kətə gon da'a, ar ni nagəri warke. **23** Nan Yesu mbubar bom də bari kə mən kopi na mbarəmiwo, se tə shin mən hori məzhele na mbarəm na womti den ta kulu. **24** Ama Yesu wul wur'e, "Tli ni bar tu. Nye gəri

9 Ar ni Yesu to gip kungələn jikat male, tə jikat bar əula'i tə te gip bən gəs Kaparnahum. **2** Mbarəm jen diri ti mbarəm gon kan itər tle ti dli kagwa, bom den ba muri. Nan Yesu shin ngəshtən den Yam gəzəni, arni tə wul muntu itər tle tikayi'e, "Ba ar ghunki da'a, nya gəni, pəni'i warwat pitən gi kawi." **3** Na kumi untuwo, ar ni jen gip mən kulci mbarəm den kulci kə Musa dami gip mbatl gəzən wu wule, "Mbarəm tu ba cingər gam gəs na Yami." **4** Ama Yesu mom damtan gəzəni, ar ni tə wule, "Unun kem kən kə wani damtən gip mbatl ginwe?" **5** Ar mani na də wule, 'Pəni'i warwat pitən gi kawi,' ko də wule, "Tlyam kə desi?" **6** Ama nan a ndu kə mom'e Nya mbarəm ra na iko kə pəni warwat pitənka den kaar atlo" ar ni tə wul muntu itər tle ti amika'e, "Tlyami, pən bamuri gi, kə ndara bomi." **7** Kan mbarəmi ba tlyam tə ndara bomi. **8** Nan domtən kə mbarəmi shin argon tu piwo, arni bərti nəm wur naari, kan wu dədə Yam muntu bi mbarəm mani pi untuyi gwa. **9** Nan Yesu ri cinawo, ar ni tə shin mbarəm gon mən sun Matta, njon kəba nəmi wurpi bomi. Yesu

məsh nika da'a, umur ni ti dene." Arni wu gyatli Samariya. 6 Ama rəni kar təm kə Isra'ilə kan ti gip mburtəne. 25 Nan kar mbarəmi te kari jilka gwa. 7 Kən ni kə ri gwa lani icin kə wul kawo, ti te gipi tə nəm am kə nye gəri, kan nye ni'e, 'Mulki kə Yam mbira wi kosak.' 8 Warke gəri ba tlyami. 26 Shirəm bar kə dləkəntən tu ri ni kumi dli kə mbarəm ka, tli ni munju kan gip kəti atli kup. 27 Nan Yesu ci cina na ritəno, məsh kə pali ni munju kan ra na ndəccı gwa ar ni tabi moni jen rop kop ti, wu den wulfan'e, dləran, kə dali ni dun itarka. Bi in ni, kən ma bi "Gəsgal kə Dauda! Kum guna gəmi." 28 Nan tə ni pa'e. 9 Ba kə pən ni wurpi kə zənariya, ko te gip bom gono, ar ni tabiyi kop ti teka, kan tə azurpa, ko mundu gip posh gin da'a. 10 Ba kə wul wur'e, "Kə nəm gip mbatl gən'e aa mani pən ni posh gip bomi asəm gin da'a, ko tutul warke gina?" Arni wu nəməti ti'e, "Aan, Babomi." dli goni, ko kaptəlanye, ko dlo, domici mutnu 29 Kan tə ne am den ger gəzən tə wule, "Den bi kan pi mbapo tə ndari də bi ti argon tu tə ndu ngəşətən gin demən ni, ar ba dəmə in untu." gwa. 11 Bən tu kə te gipi kup, ko mir bən kə 30 Ar ni ger gəzən bul kan wu mani shini bari. markəmiwo, ngen ni ho mbarəm kan gip bəni Kan Yesu ba dəli wur kəm hoyi, tə wule, "Ba kə gwa, kə dəm ni gip bom gəzən ar ri gas tu ki za yari ni murgon argon tu kan pi gwa da'a." 31 lasi gwa. 12 Kən ni kə te gip bomiwo, kə shirmi Ama wu ndarawo arni wu pi ta yari argon tu tə ni mən bomi. 13 In ho mbarəm ni gip bomiwo, pi wur gwa gip atli kup. 32 Wu den bi za'i lasi lir ni Yam kə də tə bi wur dəməi zhəlili, ama in ituwi, kan ba dəri ti mbarəm gon mən dun itər ho mbarəm ni dawo, ba də Yam bi wur dəməi kan ba mani shirəm dagwa. 33 Nan Yesu dəli zhəlili da'a. 14 Gon gəzən ni nge nəməi gini, ko ti dun itərikawo, ar ni mbarəmi nəm shirəmi. nge kumi shirəm gin kawo, na kə za bomi ko Domtən kə mbarəmi nəm bi na am wu wule, bəniwo bat ni kushka kə asəm ginka lasi. 15 Ge "Mə təbe shini argon pi wule mutnu gip Isra'ilə shirəm ni a yari in'e, ba kum guna den bən kə da'a." 34 Ama mən me gam kə mən Parise wule, Sodom na Gomora gas tloyi shirəm ar man kə "Na ndərtən kə gun dun itər ni tə dəli dun bən tu. 16 Aan, a kar kən ni wule təm gip dlom itəri." 35 Yesu kop gip ga bəni kup na gip mir kə yer ləpe. Se kə dəm ni na wayo wule ici'e, na bən kə bi ləpi, tə den pi wazu na kulci wur zo dəməi bat na barna wule kuburi. 17 Ama ngup shirəm kə mulki kə Yam gip ba domtən kə mən kən ni na mbarəm ju, domici wi ta kən am də Yahuda. Tə den warke gəzən den ko gonge kumi mən bəni, kan də bo in na rəfa gip bom domtən dli na ciwo kan ba ghun wur gwa. 36 Nan tə gəzəni. 18 Baa dır kən cina də kiri kə bəni, na shin nartən kə domtən kə mbarəmo, guna ci ti ga gunye, domici gəni, kə də kə la ni icin kə zo den wuri, domici wura den ta ndotəne. Mən shirəm deməni cina da wuri, na munju kan mən ne wur am ra da'a, wule təm ju kan ra na mən Yahuda ni dagwa. 19 Ama wini wu nəm kəno, ba tle gəzən dagwa. 37 Ar ni tə wul mir mən kulci ar ghun kən ni den argon tu ki yari gwa da'a. kar ti'e, "Kani naari, ama mən rəshi kəni ngapo Baa bi in argon tu ki yari gwa gip wokociyi. njem ni wura. 38 Ra'untuwo, lir ni Babom mən 20 Kən ni ki dəm mən shirəmi da'a. Ruhu kə rəshi kəni, tə kari in bar ra na mən mbap wu rəshi ti kəni."

10 Yesu la bi mir mən kartən gəs kutl cet rop, tə bi wur iko wu dəli dun itər na warke mən kumi dli, na ko gonge ciwo. 2 Sun kə mir mən kartən gəs kutl-cet ropi ni'e, kə nəm Simon (mutnu ba la ti bi'e, Bitərus gwa) na esi Andərawus. Yakubu nya Zabadi na esi Yohana. 3 Filibus, Bartolomi, Toma, na Matiyu mən nəməi wurpi bomi. Yakubu nya Alpayus, na Tadawus. 4 Simon mən ghuve kə bən gəsi, Yahuda Iskariyoti, mutnu kan bi Yesu kagwa. 5 Wi kutl cet ropi ni Yesu kar wur na la'i wur tat cina'e, "Ba kə rəni cina də munju kan mən Yahuda ni da gwa, ko kə teni gip bən kə mən

Yahuda ni shirəm təp kar kəne. 21 Erəm ba bi erəm gəska kə də ri ti eka, bəba ba bi nya gəska, untuni es mimir ba tli gam mən gəri gəzən wu kem də ri wur eka. 22 Mbarəm kup ba nge ine domici gəni. Ama mutnu kup 6a mbatl dlom gam bari patən kə baro, ti zam dəltəne. 23 In kumi in dli gip bən kəno, ri ni gin gip bəni kə cina. Ge shirəm ni a yari ine, kapən kə pa'i kopı mir bən kə Isra'ilawo Nya Mbarəm baa pal sur wi. 24 Nye mən kulci baa man mutnu ba kulci ti gwa da'a, ko də wule də zher man babom gəsi. 25 Ar ndari də nye mən kulci dəm wule mutnu ba kulci ti gwa, zhero tə dəm wule babom gəsi. Tun nan ami babomi la'əm bi Ba'alzabu gun dun itəro, imnu ba la bi mir mən bomiwe? 26 Ama ba kə kum ni bərti gəzən da'a. Argon ra

kan ra na ghupi kan baa bulká den kari dagwa, wur tə wule, “Pal ni rən kar Yohanaka, kə yari tə argon ra na ghuuni kan ba hol momi da gwa. ni argon tu kə shin kan kə kum gwa. 5 Tabi den 27 Argon tu a yari in gip dəməno, yari ni kə zami shini, kurki den desi, mən ndəcci den zami ba cirtəni. Argon tu a yari in su kəm kawo, la dəmi dləran, munju ba kum dama wu den kumi, ni icin deni də ko gonge mbarəm kumi. 28 Ba den tli munju kan məsh kagwa, ba pi wazu kə kum ni bərti kə mən ri mbarəm eka da'a, munju kan am ri wur kar dagwa. 6 Man albarka domici wi mani ri ruhu kə mbarəm eka da'a. Ama kum ni bərti kə Yami, muntu kan ba mani li dlika, na la'i mbatlí gip utu gwa. (Geenna g1067) 29 Ba wur ni mir yatl ropka den kabarshu nəm shirəm den Yohana tə wule, “Unun kə shin rən diya? Yatl gon ra kan ba nda atl bat na momi ka bi ləpka ya? Wosh kan itər ba kade gwana? 8 Ba gin gwa da'a. 30 Ta gam gin ma na dləmi ni Ko kə dəl ni kə shini mbarəm tu kan la mbuni ar ra. 31 Ra'untuwo, ba də bərti ci in ni da'a, tutul dli gwa? O'o, unut ni dawo, unun kə ri kə nartən gin man kə yatl hoyi. 32 Muntu kup sede shini we? Gip shini gino, kii shin ni mbarəm ti gwan ni cina də mbarəmo, ami ma aa sede'e mən ho tutul dliya? Ai mən kemi ho tutul dliwo ti gwan ni cina də Ban kə to yamka. 33 Muntu bom də gun ni wu nəra. 9 To, unun kə dəl kə kup nge sede ti gwan ni cina də mbarəmo, ami shiniwe? Mən yari shirəm kə Yama? Aan, a yari ma aa nge sede'e ti gwan ni cina də Ban kə ine, tə man mən yari shirəm kə Yam nartəni. 10 to yamka. 34 Ba kə pən ni'e, a siri in ni dəmi Ti ni'e mbarəm tu rəsh den ti gip shirəm kə zhəlili den kaar atl da'a! A siri in ni dəmi zhəlili Yam gwa'e, ‘Aa kar nye mən kartən bar gən da'a, se dlanye. 35 ‘A sur ni kə də a hafə nya cina da'i, muntu kan baa kərkəmi'i guntəp gi na base, nye mətli na nase, gər kushi na nakon gwa.’ 11 A yari in ge shirəmi, gip munju mətli ni gəsi. 36 Mbarəm kə bom nəm baa dəm mən nge gər wuro, gon ra kan nar man Yohana mən pi babomi.’ 37 Muntu ba ndu bas ko nas manəmo, batisma gwa da'a. Ama muntu kan'e heli gip tə kəm tə dəm gwan da'a. Muntu kan es ba ndu mulki kə Yamo, tə man ti. 12 Tun wokoci kə nya gəs moni ko nye mətli nar manəmo, tə kəm Yohana mən pi batisma har kəkəni, den ta la'i tə dəm gwan da'a. 38 Muntu kup pən kin kə icin kə shirəm kə dəmi kə Yam gun gip mbatl fa'i gam gəs dene tə kopən dawo, tə kəm dəmi kə mbarəm, ama kəkəno ko gonge mbarəm gwan da'a. 39 Muntu kup ndu ge mbatl gəso, den ta totən kə tetəne. 13 Domici kulci kə Musa ti hol zami gəsi. Ama muntu kup kan hol ge na tələnkur kə ga mən yari shirəm kə Yam kup mbatl gəs den bi gəno, ti zam ge mbatl. 40 pini kə mulkiyi kapən cwattən kə Yohana. 14 Muntu kup nəm kəno, amin tə nəməni. Muntu Kən ni kə nəm argon tu wu yariwo, ti ni'e Iliya nəməni ngapo, tə nəm ni muntu karəm sur gwa. tu kan yari'e ti sur gwa. 15 Muntu kup ra na 41 Muntu kup nəm mən yari shirəm kə Yam den kəm kə kumiwo, naa tə kumi. 16 To, na unun ti mən yari shirəm kə Yamno, ti zam albarka aa ngash mbarəm kə zhan kənwe? Wini wule kə mən yari shirəm kə Yami. Muntu es nəm mimir kan den cet gip debər gwa, wu den la'i bi mən pitən dlat, den ti mən pitən dlatno, ti zam berəm cet gəzən wu den wultən'e, 17 ‘Mə hori albarka kə mən pitən dlat. 42 Muntu kup bi in məzhele ama kə dlar da'a, mə wuli in kon wuro mal mən idatən nam gip mir heli mimir kulu keti, ama kə kul da'a.’ 18 Artu Yohana mən ju den ti mən kopi gənno, a yari ine, ti hol zami pi batisma dir tə pi ta ci na tle dawo, kə wule, albarka gəs da'a.”

11 Nan Yesu pa'i pi shirəm ju mir mən kulci kar ti kutl cet ropiwo, ar ni tə za lasi tə ndara gip kəti atl kə mən Galili tə ci cina na kulci na la'i icin kə shirəm kə Yam gip mir bən gəzəni. 2 Wokoci tawo le Yohana ka gip bom ka moni, kan tə kum bar ju Almasihu den pi, arni tə kar mir mən kartən gəs wu ri tambe Yesu. 3 Wu wul ti'e, “Ki ni'e mbarəm tu kan mən den buti gwaya, ko mə but gon esi?” 4 Yesu nəmī

‘Ti mən itər ni.’ 19 Ar tu Nya Mbarəm dir ti den ci na tlewo, ar ni kə wule, ‘Mən totən den ci na tle ni, berəm kə mən nəmī wurpi bomi, na mən warwat pitəne.’ Kup na unut, mə mani ni shini bopya kə Yam təp kə ba argon tu tə pi gwa.’ 20 Ar ni Yesu matl mir bən ju kan ta pi mbap kə nəmī bi na am gip wur gwa, ama wu ci atl gam da'a. 21 “Bar kə guna ni'e kən mbarəm kə bən kə Korazina! Bar kə guna ni'e kən mbarəm kə bən kə Betsaida! Na də wule bar kə nəmī bi na am ju kan pi gip kən gwa ni pi gip Taya na Sidono, na

wu ci atl gam na la'i lusguru, wu den hurwa munju hol wani pitən gwa da'a. **8** Domici Nya na wi mudlər sur gam wi. **22** Ama a yari in'e mbarəm ni'e Babom kə pət shukutəni." **9** Nan gas tloyi shirəmo, baa kum guna kə mbarəm kə Yesu za lasiwo, ar ni tə te kə ba domtən kə mən Korazina na Betsaida man kə Taya na Sidon. **23** Yahuda. **10** Mbarəm gon ra lasi muntu kan itər Kən mbarəm kə Kaparnahum ngapo, kə shin tle ti am ka gwa. Ar ni wu gen momi kar Yesu wule, baa dəfə kən ni ar to yama? O' o baa pali in ni atli, kə ba dəmi kə məshtəni. Də wule bar kə nəmi bi na am ju pi gip kən ni pi gip Sodomo, na tii nəra har sekəni. (**Hadəs g86**) **24** Ama a yari inka, gas pət tloyi shirəmo, ba kum guna təm gəs nəm ni nda shuka den pət shukutəno, kə mbarəm kə Sodom ar man kəne." **25** Gip tii dəli ti tor ka dawu? **12** Mbarəm man təm wokoci tawo, arni Yesu wule, "A goode'i, Bəba naari! Ra'untuwo, təlankur kulci kə Musa nge'e na Babom kə Yam na atli, domici kə ghundəri də pi ho bar den pət shukutən da'a." **13** Ar ni bar jen mən bopya na mən momi bar kə atl Yesu wul mbarəmi'e, "Ta am gi." Ar ni tə ta kənka, kan kə buli heli mimiri. **26** Aan, untu ni ami, kan ba pal lau wule ami mən nəm. **14** Ama Bəba, domici untu ni ar mbuni'i. **27** Ko gonge mən Pariseyi dəl gəzən kan wu bali kandatu wii baro Baba bim kawi. Murgon ra kan mom Nyayi pi wu ri Yesu eka gwa. **15** Nan tə mon argon tu gwa da'a, se Bəbayi, eso murgon ra kan mon wu den ndu'i pi kawo, ar ni tə za lasi. Mbarəm Bəbayi gwa da'a, se Nyayi, na muntu kan Nyayi na womti kop ti, kan tə pəni mən kumi dli kup ndu kə tə buli ti momi gwa. **28** Ar ni Yesu wule, kumi dli gəzənka. **16** Ama tə dəli wur kəm den'e dır ni karəmi kup gin kan ar banyi in wi, kan ba wu yari murgon ko ti woni da'a. **17** Untu pini es den patən na gəbər gosgam gwa, aa bi in kanda tu Yam yari bi də mən yari shirəm kə shukutəni. **29** Pən ni shiram gən wule kandatu Yam Ishaya gwa'e, **18** "Zher gən kəni muntu kan tla gi kən ba pən dlo bali witta gi kən den yar a zəzari, muntu a ndu gwa, nan ti ni a pi ghol gwa, kan kə kulci ni karəmi, domici ami mən mbatl hoyi. Aa laa'i ti na Ruhu gəni, Tii pi la'i ghaləm mbatl ni, mən pali gamka atli, ki zami icin kə tloyi shirəm kan ra dlat gwa den atl na gam gin shukutəni. **30** Domici kulci gən ban womti. **19** Tii tli yar Yam ko tə shirəm na mati da'a, kan gosgam gan ngapo hoptan ni ar ra."

12 Den pət shukutən kə mən Yahuda gono, Yesu den kopi gip kən alkama. Mir mən kulci kar ti ngapo wu den kumi guzumi ar ni wu nəm marti gam alkamayı wu den ci. **2** Ama nan jen gip mən Parise shin untowo, ar ni wu wul ti'e, "Shinca, mir mən kulci kar ki den pi argon tu kulci kə Musa wule ba də pi da'a gas shukutən gwa." **3** Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, "Kə tabe ni zhiti argon tu Dauda pi wokoci tu tə kum guzum, nan ti na mbarəm gəs gwa da'a ya?" **4** Kandatu tə te gip bom kə Yami, kan wu ci bəredi tu kan neka markəme, kup na ar ndari'e wu ci da'a se mən keri bar ju dəri Yam gwa ni katlı ba ci. **5** Eso kə tabe ni zhiti gip təlankur kulci kə Musa diya? Kandatu liba kə Yam ba cen doka kə pət shukutənka den ko gonge pət shukutəni gip bom kə Yam, ama ar dəm'e warwat pitən ni wu pi da'a. **6** A yari ine, muntu kan man bom kə Yam gwan kəni. **7** O na kə mom ni argon tu rəsh gwa'e, 'Amiwo guna ger ni a ndu'e kə nəra nari, ba'e mboshi bar də ta'i Yam ni katlı għunəm da'a.' Na kii shin wani pitən kə

wu wule, "Təlankur kulci kə Musa yari den'e də pəni mən kumi dli kumi dli gəska den pət shukutəna?" Wu yari ni untu kə də wu ri ti cina ni. **11** Yesu nəmi wur tə wule, "Woni gip kən kan təm gəs nəm ni nda shuka den pət shukutəno, də pəni mən kumi dli kumi dli gəska den pət shukutəna?" Wu yari ni untu kə də wu ri ti cina ni. **12** Mbarəm man təm wokoci tawo, arni Yesu wule, "Ta am gi." Ar ni tə ta kənka, kan kə buli heli mimiri. **13** Aan, untu ni ami, kan ba pal lau wule ami mən nəm. **14** Ama Bəba, domici untu ni ar mbuni'i. **15** Nan tə mon argon tu gwa da'a, se Bəbayi, eso murgon ra kan mom Nyayi na womti kop ti, kan tə pəni mən kumi dli kup ndu kə tə buli ti momi gwa. **16** Ama tə dəli wur kəm den'e dır ni karəmi kup gin kan ar banyi in wi, kan ba wu yari murgon ko ti woni da'a. **17** Untu pini es den patən na gəbər gosgam gwa, aa bi in kanda tu Yam yari bi də mən yari shirəm kə shukutəni. **18** "Zher gən kəni muntu kan tla gi kən ba pən dlo bali witta gi kən den yar a zəzari, muntu a ndu gwa, nan ti ni a pi ghol gwa, kan kə kulci ni karəmi, domici ami mən mbatl hoyi. Aa laa'i ti na Ruhu gəni, Tii pi la'i ghaləm mbatl ni, mən pali gamka atli, ki zami icin kə tloyi shirəm kan ra dlat gwa den atl na gam gin shukutəni. **19** Tii tli yar Yam ko tə shirəm na mati da'a, kan gosgam gan ngapo hoptan ni ar ra." **20** Wosh tu kan tatlı kawo, tii cenka da'a, utu pətəla tu kan bari kə məshtənkawo, tii məshka da'a, se ti ni tə kem də pitən dlat ci cina. **21** Gip sun gəs ni munju kan mən Yahuda ni da'a kup baa la mbatlı." **22** Ar ni wu dəri ti mbarəm gon kan ngubbi ni, tabi ni, kan ra es na dun itər gwa. Yesu warke ti, kan tə mani shirəmi, na shini bari. **23** Ar ni mbarəm kup nəm bi na ame, kan wu wule, "Muntu ni'e Nya Dauda tu diya?" **24** Ama nan mən Parise kum untowo, ar ni wu wul ezən'e, "Na iko kə Ba'alzabu gun kə dun itər ni mbarəmtu ba dəli dun itər ju." **25** Nan Yesu mon damtən gəzənkawo, ar ni tə wule, "Mulki tu kup kan tatlıka bomi rop kan den shini bes kə esiwo, mulkiyi ba dlər da'a. Kup bən ko bom na mbarəm ju kan tatlıka bomi ropo, bəni ko bomi ba dlər da'a. **26** Shetan ni ba dəli shetano, tə den dlan na gam gəs ituwi. To imnu mulki gəs ba dlər rawu? **27** O na iko kə Ba'alzabu ni a dəli dun itəro, to mbarəm gin fa? Na iko kə woni wu dəli dun itər we? Mbarəm gin ni baa tloyi in shirəm den muntu. **28** Ama na Ruhu kə Yamni a dəli dun itəro, dəmi kə Yam gun

gip mbatl kə mbarəm dır kar kən ituwi. **29** Kii gip mbarəmo, tə dəl ni tə nəm nətlənə las tu mani tetən gip bom kə ndəri mbarəm kə yemi kan mal ra da gwa den ngeni ba shukutəni, ama ti barka da'a, se ki ni kə bal ti kakani, kan kə'i ti ni tə zam ba shukutəni dawo, **44** se tə wule, mbu tetən gip bom gəs kə yemi ti barka. **30** ‘Aa pal rən bom gənka las tu a dəl gwa.’ Ti ni Muntu kan ra namən dawo, mən gapa na mən tə pal lasi, tə zam bomi koni, kan tə shin sar ni, kan muntu kup nem amra gip domi dawo, bomika, kərkəmi kawo, **45** se də dun itəri pal mən gəzanyika ni. **31** Ra'untuwo a yari ine, rənka tə ngen jen gudəli nyigi munju kan man baa gaparte mbarəm ko gonge warwat pitən ti dasi tu gwa, wu dır dəm gip bomi. Dəmi kə gəs na shirəm mburtən gəsi. Ama muntu yari mbarəmi baa man kə far wantəni. Untu ni ar məgən shirəm den Ruhu kə Yamo, baa gaparte tə da'a. **32** Muntu kup pi məgən shirəm den Nya mbarəmo, ba gaparte ti, ama muntu kan pi məgən shirəm den Ruhu kə Yamo, ba gaparte ti da'a, ko kəkəni ko gas patən kə bar kup. (**aiōn g165**) **33** Ho kin ni ba gəri ho mimiri, wani kin ni ba gəri wani mimiri. Ba mani ni momi kin den mimir ju tə gəri gwa. **34** Kan badər kə wonzi! Imnu kii mani yari ho bari, nan kən mən dasi tu ni gwawu? Domici argon tu kan ra su gip mbatla gwani bi ba yari. **35** Mbarəm mən zo mbatlo, tor gip zo mbatl gəs ni tə pi ho shirəmi, mən dasi tu ngapo gip dəstən kə tu gəs ni tə dəli wani bari. **36** A yari ine, kup məgən shirəm tu kan mbarəm yariwo, tii dləm na nəm nəm gas tloyi shirəmi. **37** Den shirəm gi ni ba tloyi'i shirəmi, ko ar kem kə dəm mən ho pitəne ko mən wani pitəne.” **38** Ar ni jen gip mən Parise na mən kulci mbarəm den telankur Kulci ka Musa wul ti'e, “Ba mən kulci, məndu'e kə pi mi bar kə dləkəntən kan ba gode'e sur kar Yamni kə dəl gwa.” **39** Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “Mbarəm kə zhan kən mən dasi tu'e, mən nge pitən dlət den ngeni də pi wur argon tu kan ba gode'e sur kar Yam ni a dəl gwa. Ama baa pi wur bar kə dləkəntən gon da'a, se bar kə dləkəntən wule muntu kan zam mən yari shirəm kə Yam Yunana gwa. **40** Wule kandatu Yunana pi muri myakan pət na gas gip tu də bar koso, untu ni es Nya Mbarəm ba pi muri myakan pət na gas gip gam bici'e. **41** Gas tloyi shirəmo, mbarəm kə Nineba ba tlyam na mbarəm kə zhan kəni, mən Nineba ba gode mbarəm kə zhan kən den wu pi dlət da'a. Domici mən Ninebawo, wu ci atl gam den wazu kə Yunana, ar tu muntu kan man Yunana gwan kəni ama wu ci atl gam da'a. **42** Gas tloyi shirəmo, Gun kə Sheba gər mutli baa tlyam na mbarəm kə zhan kəni, tə gode wur'e wu pi dlət da'a. Domici təwo, dır kə ba dlyami las ni tə dəli, kə də tə kum shirəm bopya kə gun Solomon, ar tu muntu kan man Solomon gwan kəni ama kə kum ti da'a. **43** Dun itəri ni dəl ka

gip mbarəmo, tə dəl ni tə nəm nətlənə las tu mani tetən gip bom kə ndəri mbarəm kə yemi kan mal ra da gwa den ngeni ba shukutəni, ama ti barka da'a, se ki ni kə bal ti kakani, kan kə'i ti ni tə zam ba shukutəni dawo, **44** se tə wule, mbu tetən gip bom gəs kə yemi ti barka. **30** ‘Aa pal rən bom gənka las tu a dəl gwa.’ Ti ni Muntu kan ra namən dawo, mən gapa na mən tə pal lasi, tə zam bomi koni, kan tə shin sar ni, kan muntu kup nem amra gip domi dawo, bomika, kərkəmi kawo, **45** se də dun itəri pal mən gəzanyika ni. **31** Ra'untuwo a yari ine, rənka tə ngen jen gudəli nyigi munju kan man baa gaparte mbarəm ko gonge warwat pitən ti dasi tu gwa, wu dır dəm gip bomi. Dəmi kə gəs na shirəm mburtən gəsi. Ama muntu yari mbarəmi baa man kə far wantəni. Untu ni ar məgən shirəm den Ruhu kə Yamo, baa gaparte tə da'a. **32** Muntu kup pi məgən shirəm den Nya mbarəmo, ba gaparte ti, ama muntu kan pi məgən shirəm den Ruhu kə Yamo, ba gaparte ti da'a, ko kəkəni ko gas patən kə bar kup. (**aiōn g165**) **33** Ho kin ni ba gəri ho mimiri, wani kin ni ba gəri wani mimiri. Ba mani ni momi kin den mimir ju tə gəri gwa. **34** Kan badər kə wonzi! Imnu kii mani yari ho bari, nan kən mən dasi tu ni gwawu? Domici argon tu kan ra su gip mbatla gwani bi ba yari. **35** Mbarəm mən zo mbatlo, tor gip zo mbatl gəs ni tə pi ho shirəmi, gəpi gən mətli na moni na nəna gəni.”

13 Gasi ni Yesu dəl gip bomi, kan tə ri dəm bi bar bula'i. **2** Ar ni mbarəm na womti gandal tika, kan tə to gip kungələn jəkat mal tə dəm gipi, ar ni mbarəm kup dlər bi bula'i. **3** Yesu yari wur bar na womti, na misali tə wule. “Man kən gon ra ri gip kən gəs ka ngani badəre. **4** Tə gip ngani badəri ituwi, ar ni badəri jen ro den təpe kan yatlı ba dır damika. **5** Badəri jen ba ro den atl kan ra den səla, kan ba yatlı bəle-bəle domici atl ra lasi hoyi da'a. **6** Ama nan pət mato, ar ni badəri kerka kan ba konka, domici wi ra na tlərti hoyi da'a. **7** Kan badəri jen ba ro gip lundume, nan wu naro kan lundumi ba tla wurka. **8** Eso, ar ni badəri jen ro den ho bar atli, kan ba yetli ar ba bi ge, geyi jeno hauya nəntam, jeno hauya myakan jen eso hauya nəm na kutl. **9** Muntu kan na kəm kumiwo, naa tə kumi!” **10** Ar ni mir mən kulci kar ti wul ti'e “imnu kə shirəm na mbarəm na ngashi den bar jen we?” **11** Yesu nəmi wur tə wule, “Kəno bi in momi sarri kə mulki kə to yamka, ama wiwo bi wur da'a. **12** Muntu kan ra na baro baa mbəli ti ra, ti zam ra naari. Muntu kan ra na bar da ngapo, ba nəm nye jem tu kan təra narika gwa. **13** Argon tu kem A shirəm nan wur na ngashi den bar jen gwa ni'e, ‘Ko wu zhit ma, wii shin da'a, ko wu kar na kəmma, wii kum ko wu mom argon tu ba yari gwa da'a.’ **14** Den wur ni shirəm kə mən yari shirəm kə Yam Ishaya laa'i

e, ‘Wii pi ta kumi ama wii mom da'a, eso wii pi 32 Kup na ar ni'e heli gip badər kup, ama ti ni ta zhiti ama wii shin da'a ko njem. 15 Domici tə naro, ar ba man nami mir kini, ar ba bo am mbatl kə mbarəm ju raka na lati, wu kesh kəm har də yatl zam ba tu'i bin gəzən den ami.’ 33 gəzən kawi bəse wu kumi, wu le ger gəzən kawi Yesu pa yari wur shirəm gon es tə wule, “Mulki bəse wu shin na ger gəzəni wu pa kum na kəm kə Yamo ar ni wule yisti, muntu kan nagər gəzəni. Ra'untuwō, ger gəzən ba shin da'a, ko gon kushkali gip dapti shandər myakan kan ba wu kum na kəm gəzəni, kə də mbatl gəzən pən nga daptiyi kup gwa.” 34 Shirəm ju kup Yesu wu pal karəm a warke wur ra.’ 16 Ama kən mən yari domtən kə mbarəmi wo, tə yari wur na albarka ni domici ger gin ba shini, eso kəm gin misali den bar jeni. 35 Bar ju pi ni kup kandatu ba kumi. 17 Na ho bi ni a yari ine, mən yari mən yari shirəm kə Yam Ishaya yari gwa'e, shirəm kə Yam na mən pitən dlat na womti “Aa shirəm nan wur na misali den bar jeni, aa ndu shini argon tu kən den shini gwa, ama wu yari wur argon tu kan ra na ghuuni terka na shin da'a, wu pa ndu kumi argon tu kən den ne gəs kə pi atl kundərəndlip gwa.” 36 Ar ni kumi gwa, ama wu kum da'a.” 18 “Kum ni argon Yesu za domtən kə mbarəmi tə te gip bomi. tu misali kə mən ngani kən tu ba shirəm deni Kan mir mən kulci karti ba dir kar ti wu wule, gwa. 19 Muntu kum shirəm kə Yam kan tə mom “Yari mi kanda kə jir kə gip kən tu ngapi.” 37 kandayi dawo, Shetan mən dasi tu'i baa dir tə Tə nəmī wur tə wule, “Muntu kan ngani ho tus argon tu kan ngani gip mbatl gəska gwa. badəriwo, ti ni'e Nya Mbarəme. 38 Kəni ngapo Muntu ni'e badər tu kan nda den təp gwa. 20 arni'e atl kundərəndlip, ho badəriwo wi ni'e Badər tu kan nda den alt kan ra den səla wo, ti mimir kə mulki kə yami. Jiri ngapo wi ni'e ni'e, muntu kan na kumi shirəm kə Yamo, se tə nəm na ghol mbatl. 21 Ama nan tə ra na tlərti dawo, tə dade da'a. Wokoci tu ghuntən ko kumi dli zam ti den shirəm kə Yamo, se tə za təpka. 22 Badər tu kan bar ju kup ba kem mbarəm kə pi warwat pitən nda den ho atl ngapo, ti ni'e mbarəm tu kan gwa, na mən pi wani bari, də dəli wurka gip tu kan kum shirəm kə Yami, ama damtən kə atl mulki kə yami. 42 Də la wur te gip bom kə yari gwa. Tə pi mbap nari tə gər mimir gucipi utuka. Barta ni wi kul na ngasi kur bi. 43 Mən hauya nantam, gono hauya myakan, gon ngapo pitən dlat ngapo wi cir wule pət gip mulki hauya nəm na kutl.” 24 Ar ni Yesu pa yari wur kə Bazini. Muntu kup na kəm kumiwo, naa tə shirəm es'e, “Mulki kə Yam nəra wule mbarəm kumi.” 44 “Mulki kə Yamo wule bar kə am ni tu kan ngani ho badər gip kən gəs gwa. 25 Nan kan ghundərika gip kən gwa. Mbarəm ni zamo, mbarəm kup den umuro, ar ni mən nəm gəs ri se tə ri ghundərika gip kəni esi, na ghol mbatl ngani badər jir gip kən alkamayi, kan tə ndara gəsi kan tə wur argon tu tərə narika kup, kan tə won gəsi. 26 Nan alkamayi nar den dəli gamo, wur kəni.” 45 “Eso, mulki kə Yamo wule ba mən ar ni jiri ma tli tori. 27 Ar ni ga zher kə Babomi bar pətni ar ra, mən ngeni zo tat ju ba wurka ri wul ti'e ‘Babomi, ho badər ni mə ngani gip gwa. 46 Nan tə zam zo tat mən wurpi hoyiwo, kən gi da'aya? Im ni jir pa yetl gipi we?’ 28 Ar se tə ri wur argon tu kup tərə nari ka gwa kan ni Babomi bali wur'e ‘Mən nəm gəs ni pi untu.’ tə wur tati.” 47 “Eso, mulki kə Yamo wule, zan Ar ni ga zher gəsi wul ti'e, ‘Kə ndu mə ri tus jiri shar nəmī kos ni ar ra, kan la gip mal də nəm kaya?’ 29 Ama Babomi wul wur'e, ‘O'o,’ den tusi ko gonge badər kos gwa. 48 Nan wu dəl shari jiri kawo, ki tuska na alkamayi. 30 Za ni wu nar tor bishidi la'i na koso, ar ni mən nəmī kosi tare ar ri gas rəshi. Wokoci tani a yari mən rəshi dəm kan wu zazar ho kos wu wi gip shari, kan kəni'e wu pare tloyi jiri wu balka dap-dap kə munju kos ni dawo wu wika. 49 Untuni ar baa də keri ka, kan alkamayi ngapo də ri bindika.” dəm gas patən kə atl kundərəndlip. Mir mən 31 Yesu pa shirəm nan wur na misali tə wule, kartən kə Yam baa dəli mən dasi tuka gip mən “Mulki kə Yamo ar nəra wule ge mastad, kan pitən dlat, (aiōn g165) 50 wu la mən dasi tu'i te mbarəm gon pən kan tə ngani gip kən gəs gwa. gip bom utuka, lasi ni wi kul na ngasi kur bi.”

51 Yesu ngen momi kar wur tə wule, “Kə mani
momi bar ju kup a kulci in gwa wa?” Ar ni
wu dəl dir gip mir bən gəzəni wu kop ti den
asəm rən las tu tə ra kagwa. **14** Nan Yesu dəl sur
nəmi ti wu wule, “Aan.” **52** Ar ni tə wul wur'e,
gip kungələn jikat mali kan tə shin domtən kə
“Ra untuwo, kup mən kulci mbarəm den kulci
mbarəm na womtiwo, ar ni guna ci ti den wuri,
kə Musa nan zam kulci den mulki kə yamo, ti
kan tə pəni jen kumi dli gəzənka. **15** Nan sit
ni wule babom tu kan dəli bar kə am gəs peli
piwo, ar ni mir mən kulci kar ti dir kar ti, wu
na gusi gwa.” **53** Nan Yesu pa'i yari shirəm den
wul ti'e, “Dewo gip ləp ni, mbarəm ra da'a, artu
bar juwo, ar ni tə za lasi. **54** Tə pal su Nazarat
gas den ndetən wi. Ar baa mani kə za mbarəm
ka, bən gəsi. Ar ni tə nəmi kulci mbarəm gip
ju wu ndara wu ri gip mir bən jen wu wur fingal
bom domtən gəzəni, kano ko gonge gəzən ba
wu ci diya?” **16** Ama Yesu nəmi wur tə wule,
nəm bi na am wu wule, “Ako ni tə zam bopya
“Ba'e ar nəm ni də mbarəmi ndara da'a. Bi wur
na bar kə dləkəntən juwe?” **55** Ti nya kapinta
ni fingal wu ci.” **17** Ar ni mir mən kulci kar
tu ni diya? Eso nas ni'e, Maryamu da'aya? Kan
Yesuyi wul ti'e, “Miwo, bəredi nantam na kos
mir ezən ni'e ga Yakubu na Isubu na Saminu na
rop ni katl mən ra nari.” **18** Tə wul wur'e “Dirim
Yahuda diya? **56** Mir ezən mətli eso, mən ra nan
ni de.” **19** Kan Yesu ba wul mbarəmi'e, wu dəm
wur diya? Akoni mbarəm kən zam bopya na bar
atl den jiri. Tə pən bəredi nantam na kos ropi,
kə dləkəntən ju kam? **57** Ar ni lo ci wur den ti.
tə tli gam ta goode Yam kan tə cecceni tə bi
Ama Yesu wul wur'e, “Ba dədə mən yari shirəm
mir mən kulci kar ti wu bi domtən kə mbarəmi.
kə Yam ko ako ama bat na bən gəs na gip bom
kə Yam. **20** Kup gəzən ba ci wu laa'i tu gəzəni, kan wu
dom mir robəs burodiyi nan sagwa, ba laa'i shar
kətul-cet rop. **21** Womtitən kə mbarəm ju kan
ci fingali pi wule moni bar kə zangu nantam
bat na mətli na mimiri. **22** Ar ni Yesu wul mir
mən kulci kar tiyi'e, wu to gip kungələn jikat
male wu kur jikati te bi shidiyi bartaka. Kan tə
za mbarəmi wu ndara. **23** Nan tə za mbarəmi
wu ndarawo, ar ni tə to den tləndər kə də tə
shirəm na Yami. Təra to den tləndərika nangəsi
ba ri bi siti. **24** Ama wokociyiwo kungələn jikat
mali ra te dlom bar fula'ika zab mal den dəli
gəs de na barta, domici itər mən nartən den
gapa na kungələn jikat mali. **25** Kə bətloni, bar
kə gəlla am myakano, ar ni Yesu bətl gam te
kar kungələn jikat malika, tə den desi den gam
mali. **26** Ama nan mir man kulci kar ti shin ti
den desi den gam malo, ar ni bərti ci wuri, wu la
yar gip bərti wu wule, “Tlon ni!” **27** Na zhotəne
ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “Ba ar ghun kən
ni da'a, mi ni. Ba də bərti ci in ni da'a.” **28** Ar ni
Bitərus nəmi ti tə wule, “Babomi, ki ni fawo,
bim bi a desi te den gam malka, a te kar ki.” **29**
Yesu wul ti'e, “teri.” Ar ni Bitərus dəl sur gip
kungələn jəkat mali tə nəm desi tə den tetən
kar Yesu. **30** Ama nan Bitərus shin ndərtən kə
itəriwo, ar ni bərti ci ti, tə nəm sitənka gəs
male. Kan tə la yar tə wule, “Babomi dali mi!”
31 Ar ni Yesu nam am kə Bitərus na zhotəne tə
dəl ti tor tə wul ti'e, “Ki mən kali ngəshtən den
Yami, unun zote'i la'i mbatl gi demən kawu?” **32**
Nan wu to gip kungələn jikat maliwo, ar ni itəri
za wultəne. **33** Ar ni munju kan ra gip kungələn

14 Gip wokoci ta ni gun Hirudus kum kiri bar
ju Yesu den pi gwa, **2** ar ni tə wul mən pi
ti mbap'e, “Muntuwo, Yohana mən pi batisma
ni tli gip məshi mbarəme, ar ni kem tə pi bar kə
nəmi bi na am ju ra.” **3** Domici gip muri jawo,
Hirudus kem nəm Yohana, ba fal ti, kan ba la ti
gip bom moni domici kə Hirudiya nagər kə esi
Filibus. **4** Den'e Yohana yari ti'e, “Ar ndari kə
gudlumi na Hirudiya da'a.” **5** Hirudus ndu'e, tə
ri Yohana eka, ama bərti ci ti den mbarəme,
domici wu pən'e Yohanawo mən yari shirəm kə
Yam ni. **6** Ama nan gas nyel kə dami pət gəri kə
Hirudus diro, ar ni nya Hirudiya nye mətli dlar
cina də mbarəme, ar kon Hirudus naari. **7** Ar ni
Hirudus be nyayi am atl tə wul ti'e, tii bi ti kup
argon tu tə liri gwa. **8** Kan nasi nyayi ba yari ti
argon tu tii liri gwa, ar ni tə wule, “Də bim gam
kə Yohana mən pi batisma gip gal kin kəkəni.”
9 Ar ni dun mbatl nəm gun Hirudus hoyi. Ama
tə tare tə bo am atl kawi, na wotli bi gəs cina da
kiri ka ba ci, tə bi bi də bi ti. **10** Tə kem ba kotəl
gam kə Yohana kan ra gip bom moni gwa. **11**
Ba dəri gam kə Yohana mən pi batismayı gip
gal kini, ba bi nye gəri kan tə bi nase. **12** Ar
ni mir mən kulci kar Yohanayi dəl pən dli gəs
kan wu kapka. Kan wu ri yari Yesu argon tu
pigwa. **13** Nan Yesu kum untuwo, ar ni tə to gip
kungələn jikat mal kan tə ndara las tu mbaram
ra dagwa. Ama nan mbarəm kum untuwo, ar ni

jikat mali ba bote ti wu wule, “Na ho bi, ki Nya pi mure, seda kə lare na lii mbarəm gami. 20 Yam ni.” 34 Nan wu jikat bar bula’iwo, ar ni Munju ni ba li mbarəme, ba’e ho’i am kan də’i wu dlər gip bən Janisarata. 35 Nan mbarəm kə nde ci fingal ni da’a.” 21 Kan Yesu ba za lasi, tə bəni mom'e Yesuno, ar ni wu kar bar də yari ko ndara kəti atl kə Taya na Sidon. 22 Lasi ni nagər gonge mbarəm kan ra gip mir bən kə lasi, kan gon mən Kan’ana tli yar yam tə wule, “Babomi, wu diri munju kup den kumi dli gwa kar ti. 36 Nya Dauda, shin guna gəni! Dun itər ne den Ar ni wu liri Yesu den də mən kumi dliyi ne am kumi nya gən nye mətli dli hoyi.” 23 Ama Yesu den bi tutul dli gəs katl. Kup mən kumi dliyi wul ti’e argon da’a. Ar ni mir mən kulci kar ti dər kar ti wu lir ti wu wule, “Kar nagər tu tə ndara ngapi, domici tə ghun mi na kulu wi.” 24

Yesu nəm tə wule, “Amo kar təm kə Isra’ila kan jilka gwa ni katl karəmi.” 25 Ama nagəri ngus cina də Yesu tə wule, “Babomi, nem am ra.” 26 Yesu bali ti tə wule, “Ar ndari də pən fingal kə mimir də bi yer da’a.” 27 Nagəri wule, “Untu ni ar ra Babomi, ama yer ma wu ci roğəs fingal ju kan ba ro sur den tebal kə Babom gəzən gwa.” 28 Kan Yesu ba wul nagəri’e, “Ngəshtən gi den Yamo ar naari! Nəm'i lirtən gi wi.” Ar ni nya gəs warke gip wokociyi. 29 Ar ni Yesu za lasi, tə su kop bi bar bula kə Galili. Kan tə to den tləndər tə dəm toka. 30 Kan mbarəm na womti ba dər kar ti, wu diri ti munju itər tle wur kagwa, na ga tabi, ga kurki, na ga ghup bi, na nami mən kumi dli na womti, wu ne wur cina da ti kan tə pəni wur kumi dli gəzənka. 31 Ar ni mbarəm kan ra lasi gwa nəm bi na ame nan wu shin munju kan ghup bi ni den shirəmi, munju itər tle wurka pal lauwı, kurki den desi, na munju kan tabi ni den shiniwi. Ar ni wu dədə Yam kə Isra’ila. 32 Ar ni Yesu la bi mir mən kulci kar ti tə wul wur'e, “Guna ba cim den mbarəm ju, domici muri myakan ikənwi wu ra naməni, wura na fingal da'a. A ndu'e wu ndara na guzum da'a, bəse wu datka den təpe.” 33 Ar ni mir mən kulci kar ti wul ti'e, “Ako ni mii zam fingal tu kan baa kəm mbarəm na womti ju gip ləp kənu?” 34 Yesu ngen momi kar mir mən kulci kar ti tə wule, “Bəredi mane ni kən ra nari?” Wu wul ti'e, “Nyingi, na mir kos jeni.” 35 Yesu wul domtən kə mbarəmi’e, wu dəm atli. 36 Kan tə pən bəredi nyangi ju na kosi, nan tə goode Yamo, kan tə cecceni tə bi mir mən kulci kar ti, wu bi mbarəmi. 37 Domtən kə mbarəmi kup ci wu la'i tu gəzəni. Den kariwo, mir mən kulci kar ti ba dom roğəs bəredi na kosi nan sagwa ba laa'i shar nyangi. 38 Womtitən kə mbarəm ju ciwo ar pi moni zangu wupse, bat na mətli na mimiri. 39 Nan Yesu wul mbarəmi wu ndara bomo, ar ni tə to gip kungälən jikat male, kan tə ndara kəti atl kə Magadan.

16 Mən Parise na mən Sadukiya jen dır kar
Yesu kə də wu gode ti, ar ni wu lir ti, den tə pi wur bar kə nəmi bi na am kan ba gode'e
tə dəl gwa. 2 Yesu nəmi wur tə wule, tu kə dar bi dene sur atlo ar ba dəm argon tu
“Sit ni pi kan Yam ba zil kawo, kə wule, ‘bəni tare dar bi dene to yam kagwa, eso argon tu
baa mbuni.’ 3 Kə cigəni kən ni, kə shin yam ni kə pətlka sur atlo, ar dəm na patli ni ar ra to
zilka, kan dun yam ni tli toro, kə wule, ‘Sekəno yamka.’ 20 Ar ni Yesu dəli mir mən kulci kar
ghon baa nda.’ Kə mani momi kanda kə pitən ti kəm hoyi den ba wu yari murgon'e ti ni'e,
kə to yamka, ama kə mani momi kanda kə pitən Almasihuyi da'a. 21 Gasi ni Yesu pare yari mir
kə zhan kən da'a. 4 Kən zhan mən dasi tu'e na mən kulci kar ti den'e, ar nəm ti te yarka tə te
mən nge Yami, kən den ngeni də pi in bar ka Urshalima, tə kum dli na ko gonge kumi dli am
nəmi bi na ame, ama ko nam baa pi in bar kə də kiri kə mən bən na kiri firist na mən kulci
nəmi bi na am da'a, se bar kə nəmi bi na am mbarəm doka kə Musa kan də ri ti eka, den pət
kan zam Yunana gwa.” Ar ni Yesu ndara. 5 Nan kə myakano də tli ti na ge mbatl esi. 22 Ar ni
mir mən kulci kar Yesu jəkati te bi shidi bar ta Bitərus la tə bi markəme, tə matl ti tə wule, “Də
kawo, ar ni wu mom'e wu məsən pəni bəredi Yam saukake, babomi, untu ba pi nan ki da'a!”
ka. 6 Ar ni Yesu wul mir mən kartən gəs'e, 23 Ama Yesu bal ti den Bitərus tə wul ti'e, “Tli
“Ngup kən ni, kətəri ni yisti kə mən Parise, na kərəmka, Shetan! Ki tat pati asəm ni karəm.
kə mən Sadukiya.” 7 Ar ni wu shirəm na ezən Domici damtən kə bar kə Yam ra su mbatl da'i
wu wule, “Ko nan mə dır na bəredi da'i gwa ka da'a se damtən kə bar kə mbarəm.” 24 Kan
ni?” 8 Ama nan Yesu mom'e wu den bali gip Yesu ba wul mir mən kulci kar ti'e, “Kup muntu
dlom gəzəno, ar ni tə wul wur'e, “Kən mən kali ba ndu kopi gəno, ar nəm ti te yarka, tə nge
ngəshətən den Yami! Unun kem kən den damtən gam gəs tə pən kin fətən gəs kan tə kopəni. 25
den fingal?” 9 Kəkən ma kə mom wi diya? Kə Domici muntu kup ba ndu ga'i mbatl gəso, tii
məsəni ni ka na mbarəm zangu nantam ju kan holka. Ama muntu ba bi ge mbatl gəs domici
a bi wur fingal kə bəredi nantam gwaya? Rəbəsi gəno, tii zam ge mbatl. 26 Unun baa 6ite'i kin
ju sawo, laa'i shar mənen kə dom we? 10 Ko kə zam atl kundərəndlip kan kə hol ge mbatl
mbarəm zangu wupse ju kan a bi wur fingal giwu? Ko unun kii mani bi den bi ge mbatl
kə bəredi nydingiwo, shar məne ni kə dom kə giwe? 27 Domici, Nya Mbarəm baa sur na mir
rofəsi kan sa gwa wu? 11 Unu arin kem har mən kartən kə Yam gip dədəfatən kə Base, kan
kəkən kə mom dawu? Kə shin wule den fəngal tə fətəl ko gonge mbarəm den bi argon tu tə
ni a shirəma?” A yari in ra, “Kətəri ni yisti kə pi gwa. 28 Ge shirəm ni a yari ine, jen gip kin
mən Parise na kə mən Sadukiya.” 12 Ar ni mir kan ra dlor dewo, wi məsh da'a, se wi ni wu
mən kulci kar ti mom'e, den yisti kə bəredi ni shin surtən kə Nya Mbarəm gip nartən gəs kə
ta den shirəm da'a, ama den wu kətəri kulcitən gunye.”

kə lar kə mən Parise na kə mən Sadukiya ni tə den shirəmi. 13 Nan Yesu na mir mən kulci
kar ti mbu bar kəti atl kə Kaisariya kə Filibiwo,
ar ni tə tambe mir mən kulci kar ti tə wule
“Woni mbarəm ba wul Nya mbarəm we?” 14 Ar
ni wu nəmi ti wu wule, “Jen ba wule, ki Yohana
mən pi batəsma ni, jen eso wu wule, ki Iliya
ni, jen ngapo wu wule ki Irimiya ni, ko gon
gip mən yari shirəm kə Yami.” 15 Ar ni Yesu
wul wur'e, “Kən ngapo, kə wul ni'e ami woni
we?” 16 Ar ni Simon Bitərus nəmi ti, tə wule,
“Ki ni'e, Almasihu Nya Yam mən ge mbatl.” 17
Yesu nəmi ti, tə wul ti'e, “ki mən albarka ni,
Simon nya Yunana, mbarəm ni gode'i momi
bar tu da'a, ama Ban kə to yam ka ni fuli'i. 18
A yari'i ka, ki ni'e Bitərus, ki ni'e tat tu kan

aa tu domtən kə mən kopi dene, muntu kan
məshtən baa nə ra na iko dene dagwa. (Hadəs g86)

17 Den kaar kə muri mukkawo, ar ni Yesu
pən Bitərus, Yakubu na Yohana erəm kə
Yakubu, tə te wur den tləndər mən tlyartən wu
nan gəzəni. 2 Ar ni dli kə Yesu palka gholfi, kan
ba ger gəs ba cirkə wule cirtən kə pəte, den
shini kə ger gəzəni, kan tutul dli gəs ba gholka
kulen wule cirtəni. 3 Wule gip njəpkər gere ar
ni Musa na Iliya dəl kar wur wu den shirəm
na Yesu. 4 Ar ni Bitərus wul Yesu'e, “Babomi
ar mbun kan mən ra de gwa. Ki ni kə ndu'o,
aa pi mir kuptəkup myakan, nəm ge, nəm kə
Musa, nəm eso kə Iliya.” 5 Tə gip shirəmo, ar
ni dun yam mən cirtən ghum wurka, kan wu
kum yar gon gip dun yami ba wule, “Muntu
ni'e Nya gəni a ndu ti hoyi, nan ti ni a pi ghol

mbatl naari, kum təni.” 6 Nan mir mən kulci 6atli.” Nan Bitərus te gip bomiwo, ar ni Yesu kar ti kum untowo, ar ni bərti ci wuri, kan wu nəmi ti pi shərəm tə wule, “Simon! Unun kə nda atl na gip tu'e. 7 Ama Yesu dır kan tə ne shin den momi tu tə ngen kar ki gwa we? Kar am den wur tə wule, “Tli ni yami, ba də bərti ci ga won ga gun kə atl ba nəm wurpi bomi, kar in ni da'a.” 8 Nan wu tli gero, wu'i shin murgon mimir gəzən na, ko kar jen ni?” 26 Nan Bitərus da'a, se Yesu nan gəsi. 9 Nan wu den dəltən nəmi ti tə wule, “Kar jen ni wu nəmo” Ar ni sur den tləndəriwo, ar ni Yesu dəli wur kəm Yesu wule, “O, mimir gəzəno ar ra gam da wur tə wule, “Ba kə yari ni murgon argon tu kə da'a ituwi! 27 Kup na untu, bəse mə ci wur lo'o, shin gwa da'a, se tli Nya mbarəm gip məshi su bar bula'i, kə la coli. Kos tu kə pare nəmi mbarəm kakani.” 10 Ar ni mir mən kulci kar gəso, əul bi gəsi, kii zam kabarshu nəm. Pən ti ba wul ti'e, “Unun kem mən kulci mbarəm kabarshuyi kə fatl wurpi bom kə bom kə Yami den tələnkur kulci kə Musa ba kulci'e, Iliya ni nari, gwan na ge ituwi.”

baa cwat kakani?” 11 Yesu nəmi wur tə wule, “Untu ni, Iliya baa suri, tii sur ni tə kərkəm ko unu. 12 Ama a yari inka, Iliya sur wi, ngapo wu mom'e ti ni da'a, ar ni wu pi ti argon tu wu ndu pi gwa. Untu ni es Nya mbarəm baa kum dli am da wuri.” 13 Ar ni mir mən kulci kar ti mom'e ti ni den pi wur shirəm den Yohana mən pi batisma. 14 Nan wu mbu bar kar mbarəm na womtiyiwo, ar ni mbarəm gon dır kar Yesu tə ngus cina da ti, tə wul ti'e, 15 “Babomi, kum guna kə nya gəni, domici ta den patən na kumi dli hoyi kə ndetəne, ar ba kur byal ti gip utu, ko gip male. 16 A ri ti kar mir mən kulci kar ki, ama wu mani pəni ti kumi dliyika da'a.” 17 Yesu nəm tə wule, “Kən zhan kan na ngəshtən den Yam da'a mən jiltəni! Har gigasi ni a nəra nan kəne, ar ri gigasin aa ci cina na te mbatl kaarka nan kənu? Dirim ni nyayi de.” 18 Ar ni Yesu matl dun itər kan ra gip nyayi gwa. Ar dlyam da'a, ar ni nyayi pal lau. 19 Kan mir mən kulci kar ti ba ri kar ti wokoci tu mbarəm'i kar wur dagwa, wu ngen momi kar ti wu wule, “Unun kem mə mani dəli dun itərika dawu?” 20 Yesu nəmi wur, tə wule “Kən ra na kali ngəshtən den Yam ni kemi. Na ho bi ni a yari ine, də wule kən nəra na ngəshtən den Yam wule ge dəntəwo, ki wul tləndər tu'e, ‘Tli bartu kə ri barta,’ tii tli. Argon ra kan ki hol mani pi gwa da'a. 21 [Dəli dun itər wule munju ba pi da'a, se na shirəm na Yam na guzum male.]” 22 Nan mir mən kulci kar ti dom wur su Galili kawo, ar ni Yesu wul wur'e, “Baa bi Nya mbarəmka am də mbarəm. 23 Wii ri ti eka, ama den pat kə myakano, baa tli tika gip məshi mbarame.” Ar ni shirəmī ghun mir mən kulci kar tiyi. 24 Nan Yesu na mir mən kulci kar ti yi mbubar Kaparnahumo, ar ni mən nəmi wurpi bom kə bom kə Yam zam Bitərus wu wul ti'e, “Mən kulci gin ba fatl wurpi bom kə Yama?” 25 Bitərus nəmi ti tə wule, “Aan, tə

18 Gip wokoci tawo, mir mən kulci kar Yesu dir kə ngeni momi kar ti, wu wule, “Woni baa ni'e bari gip mulki kə to yam kawe?” 2 Ar ni Yesu la bi nye heli nya goni, tə ne ti dlor gip dlom gəzəni. 3 Kan tə wul wur'e, “Na ho bi ni a yari ine, kən ni kə pali gam gin wule heli mimir dawo, kii te gip mulki kə to yam ka da'a. 4 Ra'untuwo, kup muntu kan pali gam gəs wule heli nya tuwo, ti ni'e bari gip mulki kə to yam ka. 5 Muntu kup nəm heli nya wule muntu gip sun gəno, ami ni tə nəməni. 6 Ama muntu kup kem nəm gip mimir ju kan ngəsh wur demən kə pi warwat pitəno, ar baa mani mbarəm tu də bali ti ghun lu'i bar dır yar də la ti su gip dlami bar sulaka. 7 Kashto kə mbarəm den atl kundərəndlip, domici bar ju ba kem mbarəm kə ndetəno ar womti. Ar nəm də təp kə ndetən dəri, ama kashto kə mbarəm tu kan baa pi təp kə ndetəni gwa. 8 Ra'untuwo, am ko asəm gi ni ba kem ki kə pi warwat pitəno, tlo kə laka. Ar ba mani'i kə zam ge mbatl kan ba pa da gwa na am ko asəm nəm ko kurkiyi, na də wule la ki te utuka na am gi, ko na asəm gi kup pa ropi. (aiōnios g166) 9 Ger gi ni ba kem ki kə pi warwat pitəno, dəli kə la ka. Ar ba mani'i kə zam ge mbatl kan ba pa da gwa na ger nəm, na də la ki te bom utuka na ger gi kup pa ropi. (Geenna g1067)

10 Ngup kən ni, ba kə mbur ni ko nəm gip mimir ju da'a. Domici a yari in'e, mən kartən kə Yam mən ne ger den wur ra cina də Ban to yamka ko gigasi. 11 [Nya mbarəm sur ni kədə tə dəli munju kan jilka gwa.] 12 Gip shini gino, barəm gon nəra na təm gəs hauya nantam, kan nəm ba jilka gip wuro, unun mən təmi baa piwe? Tii za təm hauya wupse na kutl-cet ghwanum juka, tə ri kə ngeni nəm tu kan jilka gwa bi tlədər diya? 13 Ti ni tə zam təm gəsi ngapo, ge shirəm ni a yari ine, ti pi ghol mbatl na nəmi, ar man

hauya wupse na kutl-cet ghwanum ju kan jilka ni gunyi laa bi zheri tə wul ti'e, 'Ki zher mən da gwa. **14** Untu ni pa'e, ndu'i kə Ba gin kə to dasi tu'e! Nan ka lirəmo a yape'i wurpi ju kup yamka ni də nəm gip heli mimir ju jilka da'a. **15** kan a kop ki gwa. **33** Kiwo, ar ndari kə shin guna Ya'i ni pi'i wani pitəno, ri kar ti mol kən rop kə berəm mbap gi kandatu a shin guna gi gwa gini kə yari ti wani pitən gəsi. Ti ni tə kum ki diya?' **34** Gip lo'o ar ni gunyi kem ba la ti am də kan tə ci atl gamo, ka pali ti den təp ituwi. **16** man ne ger den bom kə moni, də kumi ti dli se Ama ti ni tə kumi'i dawo, se kə ri na erəm gon ti ni tə batl wurpi tu ba kop ti kup kakani. **35** nəm, ko rop nan ki, kə ri ni kar ti esi, domici Untu ni Ban kə to yamka baa pi na muntu kup ko unun yari bi də mbarəm rop, ko myakano gip kən kan nge gaparte esika na mbatl nəm ar dəmwı. **17** Ti ni tə nge kumi gəzən kawo, ri gwa."

shirəmi cina də domtən kə mən kopı. Ti ni ngap tə nge kumi domtən kə mən kopiyi kawo, pali ta ni wule muntu mom yam da gwa, ko mən nəm i wurpi bomi. **18** Ge shirəm ni a yari ine, argon tu kə dar bi dene dankaar atlo, tare dar bi dene wi to yamka, eso argon tu ka dar bi dene da'a denkaar atlo, to yam ka ma dar bi dene da'a. **19** A yari in muntu esi. Mbarəm rop gip kən den kar atl kən ni dar bi den bar kan wu liriwo, Ban kə to yamka baa pi wuri. **20** Kup las tu mbarəm rop, ko myakan dom wur den wi gwanno, ami ra nan wuri." **21** Den untowo, ar ni Bitərus ri ngen momi kar Yesu tə wul ti'e, "Babomi, biyi məneni a gaparte muntu pim warwat pitən kagwawe? Bisi ngingiya?" **22** Yesu nəm i tə wule, "O'o! Bisi nyingi ni katl da'a, ama nyingi bisi hauya myakan na kutl. **23** Ra untowo, mulki kə Yam nəra wule gun gon kan ba ndu momi tu kə bar kə am gəs kan ra kar zher gəs gwa. **24** Gip dəməwi, ar ni tə zam gon ra kan tə kop ti wurpi mən nartən kan ti mbu batli da'a har tə mish gwa. **25** Nan mbarəmi mbu batli dawo, ar ni gunyi wule də wur tika, na gər gəsi, na mimir gəsi, na argon tu kup tə ra nari gwa, kədə batl asam yami. **26** Ama mbarəmi ngus cina də gunyi tə lir ti tə wule, 'babomi, te mbatl karka ngapi, aa batl ki kup argon tu kə kopən gwa.' **27** Ar ni gunyi kum guna kə mbarəmi, kan tə yape tika, tə wule, də za ti tə ndara. **28** Ama nan mbarəm tu kan gunyi ba kop ti wurpi za lasiwo, ar ni tə ri mo na zher berəm gəs kan tə kop ti wurpi njen hauya nantam gwa. Tə nəm berəm gəsi te yarka tə wul ti'e, 'Batləm wurpi tu a kop ki gwa.' **29** Ar ni zher berəm mbap gəsi ngus cina da ti tə lir ti tə wule, 'Te mbatl kaarka ngapi, aa batl ki.' **30** Ama berəm gəs kan ba kop ti wurpiyi kum lirtən gəs da'a. Tə kem ba bal tika gip bom kə moni, se ti ni tə batl ti argon tu tə kop ti kup kakani. **31** Nan nami zheri kum argon tu piwo, wu kum tamı da'a. Ar ni wu ri kar babom gəzən kan wu yari ti kup argon tu pigwa. **32** Ar

19 Nan Yesu pa'i yari bar juwo, ar ni tə za atl kə Galili kan tə te gip kəti atl kə Yahuda muntu kan ra te bi fula Urdun ka gwa. **2** Mbarəm na womti kop ti kaari, kan tə pəni wur kumi dli gəzənka lasi. **3** Ar ni mən Parise jen ri kar ti kə da wu kum kə bi gəsi. Ar ni wu wule, "Təlankur kulci kə Musa kulci ni'e mbarəm baa mani kari gər gəs ka den bi argona?" **4** Yesu nəm i wur, tə wule, "Kə zhit ni gip təlankur diya? Untun ar ra terka. Yam kan pi wuro tə pi wur ni moni na gər mətli. **5** Kan Yam ba wule, 'Ra untowo, mbarəm baa za bas na naska, tə nəm gər gəsi dlatkət, kup gəzən ropiwo wu dəm dli nəm ituwi.' **6** Kəkəno wu rop ni da'a, ama wu dəm ka dli nəm wi. Ra untowo, argon tu Yam gudlumiwo, ba də gon pətlka da'a." **7** Ar ni wu ngen momi wu wule, "Kano unun kem Musa yari'e, mbarəm baa mani rəshi təlankur kə kari gər gəs kawu?" **8** Ar ni Yesu wul wur'e, "Musa za kən ni kə kar gər gin ka den bi lati gam gi ni. Ama terkawo untun ar ra da'a. **9** A yari inka, muntu kup kar gər gəska, ba'e den warwat pitən kə muri na moni kaari ni da'a, kan tə gudlumi na gono, muri na mətli kaari ni tə den pi." **10** Ar ni mir mən kulci kar ti wul ti'e, "O untun fa dlom kə gər na kos rawo, ar ba mani ba də mbarəm gudlumi da'a!" **11** Yesu wul wur'e, "Ba'e Ko gonge mbarəm ni baa mani pəni shirəm tu da'a, ama se mbarəm ju kan Yam bi wur mani pi untuyi gwa. **12** Domici moni jen ra kan gər wur moniyi dagwa, jen ngapo, mbarəm ni pali wur unju. Jen ngapo gip ndu'i gəzən ni den'e wii gudlumi da'a den bi kə mulki kə to yam ka. Kup mən mani pəni shirəm tuwo, tə pəni." **13** Ar ni mbarəm jen diri mimir jen kar Yesu kədə tə ne am den wuri, tə shirəm na Yam den wuri. Ama mir mən kulci kar Yesuyi matlı wuri. **14** Ama Yesu wul wur'e, "Zani də heli mimir ju dir karəmi, ba kə hane wur nika da'a! Domici mulki kə Yamo gwazin ni." **15** Ar

ni tə ne wur am gam ta la'i wur albarka, kan rən gip kən gəsika. 3 Bar kə gəlla am ghwanəm tə ndara. 16 Ar ni mbarəm gon dır kar Yesu tə ka cigəni nan tə dəlo, ar ni tə shin jen dlor katl ngen momi kar ti, tə wule, "Ba mən kulci, unu bi bar pəte, wu den pi argon da'a. 4 Ar ni tə wul ho bar ni aa pi kədə a zam ge mbatli kan baa pa wur'e, 'Kən ma ri ni gip kən gən kə pini mbapi, dagwa wu?" (aiōnios g166) 17 Ar ni Yesu nərni ti tə aa batl kən argon tu kup ndari gwa.' 5 Ar ni wu wule, "Unun kem kə ngen momi den ar gontu ndara gip kəni. Nan tə dəl bar kə awa muhka na kan ra hoyi gwawe? Yam nan gas ni'e hoyi. Kin awa ghwanəm eso, ar ni tə pa pi untu. 6 Kə sit kə ndu ge mbatl kan baa pa dawo, kop dokayi." 18 Kan mbarəmi ba wule, "Dokayi gonge?" Ar ni tə zam jen dlor-dlor, tə wul wur'e, 'Unun kem Yesu nərni ti, tə wule, Ba kə ri gon eka da'a. Ba kən ra den dəmī de katl nde pət kup we?' 7 Wu kə mur na mətli kaari da'a. Ba kə pi mur da'a. wul ti'e, 'Murgon ra kan bi mi mbap kə pi gwa Ba kə bi seda kə lar da'a. 19 Bi nartən ga baba gi da'a.' Ar ni ba mən kəni wul wur'e, 'Kən ma ri na nəna gi, ndu berəm dəmī gi wule gam gi. 20 pini mbap gip kən gəni.' 8 Kə sit shukuto, ar ni Dal moniyi bali ti tə wule. "A kop doka ju wi ba mən kəni la bi mutnu kan ba ne ti ger den kup, Unun es sem wi?" 21 Ar ni Yesu wul ti'e, kəni gwa tə wul ti'e, 'laa bi mən mbap ju kə "Kin kə ndu kə nəra dlato, ri wur bar kə am gika 6atl wuri, pare den mutnu dır kə kaar ar ri den kə bi wurpiyi munju kan am ri wur kar dagwa, mutnu pare dırtən gwa.' 9 Nan munju yem wur kii zam bar kə am to yamka. Kan kə dır kopəni." mbap kə sit bar kə galla am nantami diro, ar ni 22 Ama nan dal moniyi kum untowo, ar ni tə ko gonge gəzən zam 6atlən gəs wurpi tu ba 6atl ndara bom na dun mbatli domici tə mən bar kə mən mbap kə nde pət gwa. 10 Munju kan ri kə am ni hoyi. 23 Ar ni Yesu wul mir mən kulci pariyi pən den'e baa batl wur ar man kə nami. kar tiyi'e, "Ge shirəm ni a yari ine, ar ba ban Ama ar ni batl wur wurpi tu ba 6atl mən mbap naar də mən bar kə am te gip mulki ka to yam kə nde pət gwa tangan na munju ri kə siti gwa. ka. 24 A yari in es'e, ar ba mani də rakumi te 11 Nan wu nəmo, ar ni wu nəm ngwartən den təp gip ger alura na də mən bar kə am te gip babomi. 12 Wu wul ba mən kəni'e, 'Munju kə mulki kə Yami.' 25 Nan mir mən kulci kar ti yem wur kə kaar dami kupo, mbap kə awa nəm kum untowo ar ni wu nəm bi na ame, wu wule, ni katl wu pi ama kə 6atl wur tangən nam mi, "O untu ni fawo, woni baa zam dəltən ituwi?" mən kan mə ndo mi na tle mattan kə pət gwa.' 26 Ar ni Yesu zhit wur hoyi kan tə wule, "Gip 13 Ama ba mən kəni nəmi gon gip wur tə wule, shini kə mbarəm kamo, ar baa pi da'a. Ama kar 'Berəm, a ne'i asəm gam ka da'a! Mə dar ni bi Yamo, ko unuwo mən pitən ni.' 27 Ar ni Bitərus nan kən den aa 6atl ki wurpi tu ba 6atl mən wul ti'e, "Ar tu mə za bar gəmi ka kup mə kop 14 Nəm 6atlən gi mbap kə nde pət gwa da'aya? 15 A mani ni pi argon tu zhan mən dırtəno, Nya Mbarəm ni dəm den a ndu pi na wurpi gən gwa diya? Lo ci'i ni den dandi mən cirtən gip mulki gəso, kən mən kopi bi am tu a pi gwaya?' 16 Ra untowo, kə cina baa gən baa dəm den dandi kutl-cet rop, kə tloyi gəs gal kutl-cet rop kə Isra'ilə shirəmi. 29 Kano 17 Nan Yesu den totən Urshalimawo, ar ni tə laa muntu kup za bom gəsi, ko man gəpi gəs moni, bi mir mən kulci kar ti kutl cet ropi markəmə, ko mətli, ko base, ko nase, ko mimir gəsi, ko kən kan tə wul wur'e, 18 "Ar tu mə to ni Urshalima, gəsi, den bi sun gəno, tii zam argon tu kan man baa bi Nya mbarəm am da kiri liba kə Yam na munju gwa guçəpi hauya nantam, kan tə pa zam ge mbatli tu baa pa dagwa. (aiōnios g166) 30 mən kulci mbarəm den təlankur kulci kə Musa. Ama mbarəm na womti kan ra cina kəkəno, wii 19 Wii ta ti am də munju kan mən Yahuda ni dagwa. Wii pi dəm kə kaari, kə kaar ngapo wii dəm kə cina. tə shirəm mburtəne, kan wu 6o ti, kan wu 6a

20 "Mulki kə to yam kawo, wule ba mən bom
gon ni ar ra, kan dəl kə bi cigəni kə ngeni
munju kan baa pi ti mbap gip kən inabi gəs
gwa. 2 Wu dələr den tii 6atl wur den wurpi tu ba
batl mən mbap kə nde pət gwa, kan tə kar wur

tika den kin esi. Ama den pət kə myakano, baa tli ti na ge mbatli." 20 Ar ni nasi ga Yakubu na Yohana, mimir kə Zabadi, dır nan wur kar Yesu, kan tə ngus cina da ti tə lir ti argoni. 21 Yesu wul ti'e, "Unun kə ndu a pi'we?" Ar ni tə wule. "Gip mimir gən rop juwo, a liri də nəm dəm den

am shimli gon ngapo den am yali gi gip mulki tutul dli gəzən den nya bar kəmī, kan tə to dəm gi.” **22** Ar ni Yesu wul mimiri'e, “Kə mom ar gon dene. **8** Mbarəm na womti ni wi tutul dli gəzən tu ka liri gwa da'a! Kii mani kumi dli tu kan a ri den təpe, jen ngapo am kin dabinoni wu wol kə kumi gwaya?” Wu nəmi ti wu wule. “An! Mi kan wu la den təpi. **9** Ar ni womti mbarəm ju mani.” **23** Yesu wul wur'e, “Kii mani kumi dli tu kan den ritən cina dati, na munju kan ra kar kan aa kum gwa, ama dəmī den am shimli ko dati, tli yar wu den wultən'e, “Hosana də nya am yali gano, gwan ni da'a, ban kə to yam ka ni Dauda! Albarka ra den muntu kan dir gip sun ka kərkəmī munju kan tə zəzari gwa.” **24** Nan nami Babom gwa.” “Hosana to yam ka.” **10** Nan Yesu mir mən kulci kar ti kutli kum untowo, ar ni lo to gip bən Urushalima wo, arni bəni guzəlkə, ci wur den yas mbarəm rop ju. **25** Ama Yesu la wu den wultən'e. Woni'e muntuwe? **11** Ar ni wur bi kup gəzən, ta wul wur'e, “Kə mom'e gun womti mbarəmī nəmi wur wu wule, “Yesu ni'e kə munju kan mən Yahuda ni da'a ba gode iko muntu, mən yari shirəm kə Yam ni kan dal ter den mbarəm gəzəni, eso kiri gəzən ba gode wur Nazarat kan gip atl kə Galili gwa.” **12** Ar ni Yesu iko pa'e. **26** Ama gip kəno unto ni da'a. Muntu te gip bom kə Yam, kan tə kaar mən wuri na ba ndu dəmī bariwo, ar nəm ti te yarka ta dəm wurika. Tə gyas teber kə mən sanje wurpi na mən pi'in mbapi. **27** Eso, muntu kup ba ndu ba dəmī kə munju ba wur kubər ka gwa. **13** dəmī kə cinawo, ar nəm ti te yarka ta dəm zher Tə wul wur'e, “Na rəshi ni ar ra, ‘Bom gən ba gini. **28** Ba'e, Nya mbarəm sur ni kə də mbarəm dəm las tu ba shirəm na Yam gwa,’ ama kə pali pi ti mbap da'a, ama kə də tə pi mbarəm ni, kawi wule ba dəmī kə mən tare guntəpe!” **14** kan tə bi ge mbatl gəs es kə dəli mbarəm na Ar ni ga tabi na ga kurki dir kar ti gip bom kə womti.” **29** Nan Yesu na mir mən kulci kar ti Yami, kan tə warke wuri. **15** Ama nan kiri mən ba za Yerikowo, ar ni mbarəm na womti kop ti keri bar ju diri Yam na mən kulci mbarəm den kaari. **30** Tabi jen ra rop den dəmī bi təpe. Nan təlankur kulci kə Musa, shin bar kə dləkəntən wu kum Yesu den dırtən den təpiwo, ar ni wu ju, na kumi mimir gip Bom kə Yam den tli yar tli yar yam wu wule, “Babomi, Nya Dauda, kum wu den wultən'e, “Hosana də nya Dauda” Ar guna gəmi.” **31** Ar ni womti mbarəmī matl wur ni lo ci wuri. **16** Wu wul ti'e, kə kumni bar ju kə də wu yon shot, ama wu tli yar na nari wu mimir ba yari gwa diya? “Aan,” Yesu nəmi wur wule, “Babomi, Nya Dauda kum guna gəmil!” **32** untu. “Kə zhit ni gip təlan kuri diya? Las tu kan Ar ni Yesu dələr tə wul wur'e “Unun kə ndu'e a yari'e, ki ni kə kulci mimir na mən tle nyin den pi inu?” **33** Wu wul ti'e, “Babomi, miwo məndu wu dədə ki gwa diya?” **17** Ar ni Yesu za wur ni'e mə mani shini bari!” **34** Ar ni Yesu kum tə dəl gəs gip bəni tə ndara Betanya, tə mur guna gəzən kan tə tabe ger gəzəni. Wule gip teka. **18** Kə bi cigəni nan Yesu ba pal su bən njipkər gere, ar ni wu nəm shini bari, kan wu kə Urushalima kawo, ar ni tə kum guzumi. **19** kop ti.

21 Nan Yesu na mir mən kulci kar ti mbubar
nye bən gon'e Betafaji kan ra den tləndər
kin zaitun kosak na Urshalimawo, ar ni Yesu
kar mir man kulci gəs rop. **2** Tə wul wur'e, “Te
ni gip nye bən tu kan ra cina da in gwa, na
tetən gini, ki zam bar kəm gon ra na bali na nya
gəs kar ti. Pətl wur ni kə terim ni. **3** Muntu kup
pi in shirəmo, wul ti ni'e, ‘Babom ni ba ndu'i.’
Ti kar bar nan wur na zhotəne.” **4** Muntu pi
ni dlat na ar gon tu mən yari shirəm kə Yam
yari gwa'e. **5** “Yari ni mbarəm kə sihiyon'a'e,
‘Shin ni, gun gin tu den dırtəne. Tə mən gi'bər
gam ni da'a, tə ra den bar kəme, tə den desi
den nye bar kəme.” **6** Ar ni mir mən kulci kar
ti ri kan wu pi kandatu Yesu yari wur gwa. **7**
Wu diri nas jakiyi na nya gəsi, kan wu la ga

tutul dli gəzən den nya bar kəmi, kan tə to dəm dene. 8 Mbarəm na womti ni wi tutul dli gəzən den təpe, jen ngapo am kin dabinoni wu wotl kan wu la den təpi. 9 Ar ni womti mbarəm ju kan den ritən cina dati, na munju kan ra kar dati, tli yar wu den wultən'e, "Hosana də nya Dauda! Albarka ra den muntu kan dir gip sun kə Babom gwa." "Hosana to yam ka." 10 Nan Yesu to gip bən Urushalima wo, arni bəni guzəlka, wu den wultən'e. Woni'e muntuwe? 11 Ar ni womti mbarəmi nəmi wur wu wule, "Yesu ni'e muntu, mən yari shirəm kə Yam ni kan dəl ter Nazarat kan gip atl kə Galili gwa." 12 Ar ni Yesu te gip bom kə Yam, kan tə kaar mən wuri na wurika. Ta gyas tebər kə mən sanje wurpi na ba dəmi kə munju ba wur kubər ka gwa. 13 Tə wul wur'e, "Na rəshi ni ar ra, 'Bom gən ba dəm las tu ba shirəm na Yam gwa,' ama kə pali kawi wule ba dəmi kə mən tare guntəpel!" 14 Ar ni ga tabi na ga kurki dir kar ti gip bom kə Yami, kan tə warke wuri. 15 Ama nan kiri mən keri bar ju diri Yam na mən kulci mbarəm den təlankur kulci kə Musa, shin bar kə dləkəntən ju, na kumi mimir gip Bom kə Yam den tli yar wu den wultən'e, "Hosana də nya Dauda" Ar ni lo ci wuri. 16 Wu wul ti'e, kə kumni bar ju mimir ba yari gwa diya? "Aan," Yesu nəmi wur untu. "Kə zhit ni gip təlan kuri diya? Las tu kan yari'e, ki ni kə kulci mimir na mən tle nyin den wu dəda kə gwa diya?" 17 Ar ni Yesu za wur tə dəl gəs gip bəni tə ndara Betanya, tə mur teka. 18 Kə bi cigəni nan Yesu ba pal su bən kə Urushalima kawo, ar ni tə kum guzumi. 19 Kan tə shin kin turum den bi təpe. Nan tə te kariwo tə zam gəri nyeni dene da'a, wol ni katl. Ar ni tə wul kini'e, "Ba kə'i gər da'a!" Na yari untuwo, ar ni kin turumi konka. (aiōn g165) 20 Nan mir mən kulci kar ti shin untuwo, ar ni wu nəm bi na ame wu wule, "Unun kem kin turum kən konka bəle-bəle untu?" 21 Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, "A yari in ge shirəmi, kən nəra na ngəştən den Yam kan kə pi shakka dawo, ba'e argon tu pi kin turum tu katl ni ki pi da'a. Ama ki mani wuli tləndər tu'e, 'Tli bar tu kə nda su gip bar fulaka,' Ar baa dəmi in untu. 22 Kən ni kə nəm tor gip mbatl gino, kii zam argon tu kup kə liri gwa." 23 Nan Yesu te gip Bom kə Yami tə den kulci mbarəmo, ar ni kiri mən keri bar ju diri yam na kiri kə bən dir kar ti, wu ngen momi wu wule, "Bar ju kan kə den piwo na ikoyi gongen kə pi? Woni bi'l, biyiwe?" 24 Ar ni

22 Yesu pa shirəm nan wur na misali tə wule.
2 "Mulki kə to yam ka nəra wule gun gon
kan ne nyel gudlumi kə nya gəs gwa. 3 Tə kar
zher gəs də la bi munju tə ngen wur kə də wu
dir kəba nyeli gwa. Ama wu nge dırtənka. 4
Tə pa kar zher gəs jen tə wule, 'Yari ni munju
a ngen wur kə də wu dir kəba nyeli gwa'e, a
pi fingal wi, kan a mbosh tla gi kən na tla ju
kan ket wur gwa wi, ko unu ra mak wi. 'Dir ni
kəba nyeli!' 5 Ama mən dəkiyi nge kumika, kan
wu ndara won gəzəni, gon ba ndara gip kən
gəsi gon ngapo kəba bar pət gəsi. 6 Jen ngapo
wu nəm mir zher gəsi, wu bo wuri, kan wu ri
wur eka. 7 Ar ni lo ci gunyi hoyi, kan tə kar
mən bi'utu gəs wu ri wur eka, kan wu keri bən
gəzənka. 8 Kan tə wul ga zher gəsi'e 'Pa'i ko unu
kə nyeli wi, ama mən dəki ju kan a ngen wur kə
ba nyeliwo, wu ndari da'a. 9 Ra'untuwo, kop ni
guntəp-guntəpe kə la ni bi muntu kup kə shin
ti gwa tə dir kə ba nyeli.' 10 Ar ni zher gəsi kop
bi guntəp-guntəpi, wu la bi mbarəm ju wu zam
wur gwa, hoyi na bes mbarəme, kan ba nyeli ba
laa'i na mən dəki. 11 Nan gunyi dir kə shini ba
nyeliwo, ar ni tə shin mbarəm gon kan la tutul
dli kə nyeli da gwa. 12 Ar ni tə wul mbarəmi'e
'Berəm, imniu pi kan kə dir de bat na tutul dli kə
nyeli we?' Ama mbarəmi mom argon tu ti bali
ti gwa da'a. 13 Ar ni gunyi wul mən mbap gəsi'e
'bal ni mbarəmika am na asəme, kə la ti ni te
gip dun las tuka, las tu ba kul na ngasi kur bi
gwa. 14 Munju la wur biwo na womti ni wura,
ama munju zəzariwo njem ni.'" 15 Ar ni mən

Parise ri mo gam wu dam wur den kandatu wi “Ndu Babom Yam gi na mbatl gi kup na ge nəm Yesu den shirəm gəs gwa. **16** Ar ni wu kar mbatl gi kup na damtən gi kup.” **38** Muntu ni'e mir mən kulci kar wur na mbarəm kə Hiridus doka kə pari eso, tin tə nar mani. **39** Kə ropiwo, jen wu wule, “Ba mən kulci, mə mom'e ki mən ar ni ra wule məntayi, kə ndu berəm dəmi gi pitən dlat ni. Kə kulci mbarəm guntəp kə Yami. wule gam gi. **40** Təlankur kulci kə Musa na kə Kano kə pən mbarəm kup nəm ni kar ki. Eso kə man yari shirəm kə Yam kup den doka rop ju pən den mbarəm gon ra kan man gon gwa da'a. ni ar ra.” **41** Nan mən Parise dom wur kə ba **17** Kəkəno yari mi, ar mbun'e də 6atl wurpi bom lasi nəmo, ar ni Yesu ngen momi kar wur tə də Kaisar gomna kə Romaya, ko ar ndari da'a?” wule, **42** “Ununu'e, damtən gin den Almasihu **18** Ama nan Yesu mom damtən kə dasi tu gəzən we? Tə gəs gal kə woni?” Ar ni wu wul ti'e, kawo, ar ni tə wul wur'e “Kən mən se mbarəme! “Tə gəs gal kə Dauda ni.” **43** Yesu wul wur'e, Unun kem kə ndu kə godem we? **19** Godem ni “Kan imnu, Dauda təp kəba iko kə Ruhu ba la wurpi tu kan ba 6atl wurpi bomi na ri gwa.” Ar ti bi'e, Babom gənu? Domici Dauda wule, **44** ni wu dīri ti dinari, **20** tə wul wur'e, “Shishidər ‘Babom wul Babom gən'e Dəm den am shimli na sun kə woni den dinariyi?” **21** Wu wul ti'e, gəni se, amin, a pali mən gapa nan ki atli də “kə Kaisar ni.” Ar ni tə wul wur'e, “Bi ni Kaisar asəm gə.” **45** Tun kan Dauda la ti bi'e Babomo, argon tu kan kə Kaisar ni gwa, kan kə pa bi ni Imnu Almasihu ba dam gəs gal gəs we?” **46** Ko Yam argon tu kan kə Yam ni gwa.” **22** Nan wu nəm gon ra gip wur kan mani ti bali gwa da'a. kum utuwo, ar ni wu nəm bi na am wu za ti Gasi ar ri cinawo murgon ra kan'i ngen momi kan wu ndara. **23** Gasiwo, ar ni mən Sadukiya kar ti gwa da'a.

jen munju ba wule tlitən kə məshi mbarəm ra da'a, dir kar Yesu, wu ngen momi kar ti, **24** wu wule “Ba mən kulci! Musa wule, ‘Mbarəm ni zam gəri na gər gəs da'a kan ta məsh kawo, esi baa mani gudlumi na gəri kə də tə zami mən bari gəs mimiri.’ **25** Yas mbarəm jen ra nyiŋi gip mi mən gəpi na mən bari, bari gəzən gudlumi na gəre, tə məshka tə zam nya da'a ta za'i muntu ba kop ti gwa gəri. **26** Untu ni pi na kə rop na kə myakan bari nəm kə nyiŋiyi. **27** Den kaariwo ar ni gəri məshka. **28** Yari mi. Gəri baa dəm kə woni gas tu məshi mbarəm baa tli gwa we? Domici tə gudlumi na kup nyiŋiyi!” **29** Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “kə jilka wi, domici kə mom shirəm kə Yam da'a, eso kə mom iko kə Yam da'a. **30** Gas tlitən kə məshi mbarəmo, gudlumi ra da'a. Mbarəm ba nəra wule mir mən kartən kə Yam to yamka. **31** Eso, den tlitən kə məshi mbarəm gip gam bac'ı'o, kə zhit ni argon tu Yam yari'in gwa diya? Ar ra na rəshi'e, **32** ‘Ami ni'e muntu kan İbərahim na Ishaku na Yakubu ba bote ti gwa.’ Tiwo məshi mbarəm ni ba bote ti da'a ama mən ge mbatl ni.” **33** Nan mbarəm kum utuwo, ar ni wu nəm bi na am den kulci gəsi. **34** Ama nan mən Parise kum Yesu ngub bi ka mən Sadukiyawo, ar ni wu dom wuri. **35** Gon gip wur mən kulci mbarəm təlankur kulci kə Musa, gode Yesu na ngeni momi. **36** Tə wul Yesu'e “Mən kulci, dokayi gonge ni mani nartən kup gip təlankur kulci kə Musa we?” **37** Ar ni Yesu nəmi ti tə wule,

23 Nan mbarəm dom wur na womti na mir mən kulci kar tiwo, ar ni Yesu wul wur'e, **2** “Mən kulci mbarəm təlankur kulci kə Musa na mən Parise ni bi wur mani bali təlankur kulci kə Musa. **3** Ra'untuwo, pi ni argon tu kup wu kulci in gwa kə kop ni esi. Ama ba kə kop ni argon tu wu pi gwa da'a. Domici wu pi argon tu wu kulci gwa da'a. **4** Wu bali mbarəm gosgam mən gibərtən hoyi wu ne wur den bibyala, wu ngapo wu ne wur am ra gip pəni da'a ko nya yasa nəm. **5** Kup argon tu wu piwo kə də mbarəm shin ni katlı. Wu gucip mir təlankur kan rəsh shirəm kə Yam gipi gwa wu bal den goshi gəzəni, na la'i tlyari zare den bi lulur gəzəni. **6** Eso wu ndu'e də bi wur ba dəmi kə kiri kəba nyele, na ba dəmi tu kan mbun mani gwa gip bom domtən kə mən Yahuda. **7** Wu ndu da shirmi wur kə ba domtən kə mbarəm ko gigasi, də wul wur'e ‘mən Kulci.’ **8** Ama kəno ba də la kən ni bi, ‘Mən kulci da'a.’ Domici mən kulci gino nəm ni, kan kup gin eso kən yas ni. **9** Ba kə la ni bi murgon'e, ‘Bəba’ Den kar atl da'a, domici bəba nəm ni ne ine muntu kan ra to yamka gwa. **10** Ba kə zani də gon lakən bi'e, ‘Mən cina da'a’ domici mən cinayo nəm ni, ti ni'e Almasihu. **11** Bari gip kəno ti ni tii dəm mən pi'in mbapi. **12** Muntu kup dədə gam gəso baa pali ti atli, kano muntu pali gam gəs atli ngapo baa dədə ti. **13** Ama kashto gi ni kən mən kulci mbarəm təlankur kulci kə Musa na mən Parise. Mən pi

tən wule ho mbarəme! Kə le bədlabən tetənkaar gəzən mbuni. **27** Kashto gi ni kən mən gip mulki kə to yamka, kən na gam gin ngapo kulci mbarəm təlankur kulci kə Musa na mən kə te gipi da'a, eso mən ndu'i tetən ngapo kə Parise. Mən pi tən wule ho mbarəme! Kən nəra hane wur ka. **14** [Kashto gi ni kən mən kulci wule gambici tu kan zapi kaari na ghol atl kan mbarəm təlankur kulci kə Musa na mən Parise ba shin mbutən gəs gwa, ama gipiwo, gul kə Mən pi tən wule ho mbarəme! Kəzup ka den məshi mbarəm ni, na ko unu ndotti. **28** Untu ni bar kə am kə mətli jukan moni gəzən məshka kən ra, Kariwo ba shin kən wule kən mən pitən gwa, eso kə pi tlyari shərəm na Yam kə də shin dlat ni ama gipiwo, kən ra laa'i na setəne na kən ra, ra untowo, baa hukunte in hoyi.] **15** nge kopi doka. **29** Kashto gi ni kən mən kulci Kashto gi ni kən mən kulci mbarəm təlankur mbarəm təlankur kulci kə Musa na mən Parise. Kulci kə Musa na mən Parise. Mən pitən wule Mən pi tən wule ho mbarəme! Kə tu gam bəci tu kan ra na dlyami kə ngeni mən ci atl gam kə mən yari shirəm kə Yami, kə kem də gambici nəm. Kən ni kə zam ngapo, kə pali ti nye mən bom utu gucipi rop ar man kandatu kən ra gwa. kə mən pitən dlat mbuni. **30** Kə wule, mən nəra (Geenna g1067) **16** Kashto gi ni kən tabi mbarəm Untuni gode'e kən gəsgal kə munju kan ri mən man kopi na mbarəme! Kə wule 'Argon ni da'a, yari shirəm kə Yam eka gwa ni. **32** Ra untowo ci də bo am atl na bom kə Yami, ama murgon tu bo am atl na zənariya kan te gip bom kə Yam kən ni cina kə pa'i ni warwat pitən ju, ga kori gin la kawo, Kə wule ar nəm ti te yarka tə pi argon tu tə bo am atl na bagadiwo, argon ni da'a. **33** Kən ga ici'e, ga badər kə wonzi! Imnu kii dəli gam ginka gip hukuntetən kə bom tu tə bo am atl deni gwa.' **17** Kən kədələm tabi! Gongen naar mani, zinariya na, ko bom kə Yam na mən yari shirəm kə Yami, na mən bopya, na kan pash zinariyayi gwa ni? **18** Kə wul es'e, 'kup mən kulci mbarəm təlankur kulci kə doka kə muntu bo am atl na bagadiwo, argon ni da'a. Musa. Kii ri jen eka na sa'i gəzən den kini, jen Ama muntu kan bo am atl na wurpi kan bi den eso kii bo wur na rəbə'e kəba domtən gi ni na bagadiwo, ar nəm ti te yarka tə pi argon tu tə kopi jen bən-bəni, kən den kumi wur dli. **35** Aa bo am atl dene gwa.' **19** Kən ga tabi! Gonge ni'e kar wur ni dır kə də bəran kə mən pitən dlat ju bari, bar ju bi den bagadiyi gwa na, ko bagadi tu kan ri wur eka gwa ni den gam gini, wule ga kan ba pash bar ju bi den bagadiyi gwa ni? **20** Habila mən pitən dlat na Zakariya nya Barakiya Ra untowo muntu kup bo am atl na bagadiwo, muntu kə ri ti eka gip dlom bom kə Yam na tə boni am atl nari na kup argon tu kan ra dene ba keri bar ju dırı Yam gwa. **36** A yari in ge gwa ituwi. **21** Eso muntu kup bo am atl na bom shirəmi, bar ju kup baa zam ni mbarəm kə zhan kə yamo, tə bo ni am atl nari na Yam muntu kən. **37** Kən mən Urushalima, mən Urushalima! ba dəm gip bomi gwa. **22** Muntu kup bo am atl Kən mən ri mən yari shirəm kə Yam eka, na na to yam ka wo, tə bo ni am atl na dandi kə la'i munju kan kar wur kar kən na tat gwa! Biyi Yami na Yam kan ba dəm den dandiyi gwa. **23** məne ni a ndu domi mimir gin wule, kandatu Kashto gi ni kən mən kulci mbarəm təlankur nas kor ba dom mimir gəs kan tə ghum wur ka kulci den kulci kə Musa na mən Parise. Mən na bibako gəsi gwa, ama kə ndu unto da'a. **38** pitən wule ho mbarəme! Kə bi zakka kə dapti Ar tu bom gin i na mur gon da'a. Ar dəm kawi borkono na kə woli, ama kə za kiri zo bar ju koni. **39** A yari'in ka, ki'i shimən da'a, se kən ni təlankur kulci kə Musa yari də pi kagwa, wi ni'e, kə wule, 'Mən albarka ni muntu ba dır gip sun pi ge shirəmi, shini guna'i, na aminci. Munju kə Babom gwa!"'

ni ndarı də pi, bat na za'i nami ka. **24** Kən tabi mən kopi na mbarəme, kə cica ga saləm ka gip mal tle gi ni, ama kə zhinge Rakumi. **25** Kashto gi ni, kan mən kulci mbarəm təlankur kulci kə Musa na mən Parise. Mən pitən wule ho mbarəme! Kə mani ho'i kaar galka na gal kini, ama gipiwo laa'i ni ar ra na wani pitən kə cucətəne na ndu'i gami. **26** Ki tabi mən Parise! Ho gip wuromal na gip galkini kakani kan də

24 Nan Yesu za Bom kə Yamiwo, ar ni mir mən kulci kar ti gode ti kanda kə bom ju kan ra gip Bom kə Yami. **2** Ama tə wul wur'e, "Kə shin Bom tu kan tu gwaya? A yari ine tat gon ra kan baa sa den gon gwa da'a. Baa yasi ka kup." **3** Nan Yesu ra njon den tləndər mən kin Zaituno, ar ni mir mən kulci kar ti dır kar ti mol, wu wul ti'e, "Yari mi, gigasi ni bar ju

ba pi, kano ununu'e, halama kə paltən gi sur zəzari ni gwa. **25** Kum ni, A yari in wi bəle-bəle. na kə patən kə zhan kup we?" (aiōn g165) **4** Ar ni **26** Ra'untuwo, murgon ni wul kən'e, 'Tin ta, Yesu wul wur'e, "dəm ni gədən, ba də murgon gip ləpe,' ba kə dəlni rənka da'a. Ko tə wule, jəli in nika da'a. **5** Domici mbarəm na womti 'Almasihu yin ta na ghuuni te kushi ka,' ba kə baa dir gip sun gəni, wu wul kən'e, 'Ami ni'e nəm ni da'a. **27** Kandatu cirtən kə cibi kə Yam Almasihui.' Na untun wi jəli mbarəm ka na ba dəl gabas ar to yamma wo, untu ni paltən womti. **6** Kii kum tlitən kə dlan na Shirəm tlitən kə Nya mbarəm baa nəra. **28** Las tu məshı bar kə dlan na womti, ama badə bərti ci in ni da'a. rawo, lasini zhipki ba dom wuri. **29** Na patən kə Aan, ar nəm də bar ju pi, ama patən kə zhan muri kə kumi dli juwo, Pət baa palka dəməni, kupi dırwi da'a. **7** Atl ba tli atli gon gami, kan kan də kyar nge cirtənka, Ga zənges ba ro sur də mbarəm ka gun gon tli mbarəm kə gunyi yamka, kan də jərkət bar mən iko kə to yam ka. gon gami. Ba pi guzum na jirkəttən kə atl ka ba **30** Wokociyi ni baa shin halama kə Nya mbarəm las na womti. **8** Munju kupo, pare kumi dli kə dəl to dlom yam ka, kan də mbarəm kə atl kup mən gəri nya ni. **9** Baa bi in ka am də mbarəm pi kulu keti. Wi shin surtən kə Nya mbarəm gip də kumi in dli, wu ri in eka. Baa nge in gip atl dun yami, na iko, na dədatən mən nartəni. **31** kup den bi sun gəni. **10** Wokociyi ni, ngəshtən Tii kar mir mən kartən kə yam na hori nyo mən den Yam ka mbarəm na womti ba idaka, kan larəmtən hoyi, kan wu dom munju kan zəzar wu bi ezən ka, wu nge ezən esi. **11** Eso mən wur gwa, gip kəti wupse kə atl kundərəndlip. **32** lar yari shirəm kə Yam baa cwati, kan wu jəli Kulci ni den kin turume. Kən ni kə shin am kini mbarəmka na womti. **12** Domici kə nartən kə sanje ka kan ba pare gilitəno, kə mom'e watlən dasi tu'o, ndutən kə mbarəm na womti baa mbira kosak ituwi. **33** Untu ni es, kən ni kə shin idaka. **13** Ama muntu kan 6a mbatl dlom gam bar ju den pitəno, mom ni'e wokociyi mbira ar ri patən kə bar kupo, baa dəli ti. **14** Baa pi wi kosak, ar mbi bədlabən wi. **34** Ge shirəm ni wazu kə zo shirəm kə mulki kə to yamka gip a yari in'e, mbarəm kə zhan kən baa məshka atl kundərəndlip den bi seda də mbarəm kə atl da'a, se bar ju ni kup piwi gwa. **35** Yam na atl kup, kan də patən kə bar kupi i dırı. **15** Kən ni kə baa paka, ama shirəm gən baa paka da'a. **36** shin bar kə dəfən kan ba kem məshən, muntu Murgon ra kan mom pəti ko awayi gwa da'a, ko kan mən yari shirəm kə Yam Daniel yari gwa mir mən kartən kə Yam to yamka, ko Nyayi, ra kəba las mən Tsarkiwo, naa də mən zhəti ama Bəbəyi ni katl momi. **37** Wule kandatu təlan kuri momi! **16** Munju kan ra gip kəti atl kə ar pi gip wokaci kə Nuhu gwa, untun baa pi Yahudawo, wu kətər wu to gəzən gip tləndəre. wokoci tu Nya mbarəm ba sur gwa. **38** Wule **17** Muntu kan ra to kush kə yami kawo, ba tə dəl gip muri ja, kapən bar ghon kan sar ko-unuka sur tə ngen tetən kə pəni ar gon gip bomi da'a. den kaar atlo, mbarəm ra den ci na tle, moni **18** Muntu kan ra rən gip kən kawo, ba tə pal den gdulumi, kan den ri mir mətlika gip kushi, rən bom ka kə pəni tutul ghumtən gəs da'a. **19** ar ba ri gas tu kan Nuhu to gip Kungələn jikat Kashto kə mətli mən tu'e, na munju kan den bii mali gwa. **39** Mbarəmi mom argon tu bari kə mimir nyin gip wokoci ta gwa! **20** Shirəm ni na pitən gwa da'a, ar ni mal kos den wur kan ba Yam badə kətər tu dırı in ni gip watlən, ko den sar wurka kup. Untun paltən kə Nya mbarəm pət shukutən kə mən Yahuda da'a. **21** Domici baa nəra. **40** Wokoci tawo mbaram rop baa nəra wokociyiwo, baa kum dli hoyi muntu kan tabe den mbap gip kəne, baa pən namka, də za nəmi. pi da'a na ne gəs kə pi atl ar dır sekəni. Eso, **41** Mətli rop baa nəra den lu'i bari den ghuni, baa i pi badər kumi dli tu da'a. **22** E də wule baa pən nəmka də za nəmi. **42** Ra'untuwo, dəm cani muri juka dawo, na nya mbarəm gon ra ni gədən, domici kə mom pət tu kan Babom kan baa zam dəltən gwa da'a. Ama domici kə gin baa sur gwa da'a. **43** Ama mom ni muntu, munju kan Yam zəzari wo, ba ca muri kə kumi də wule babom baa mom wokoci tu mur baa diliyi ka. **23** Wokociyiwo, gon ni wul kən'e, 'Shin te ti gip bom gip gaso, na tii dəm gədən, tə ni, Almasihun kənli!' Ko, 'Tin tal!' Ba kə nəm ni hane muri tetən gip bom gəsika. **44** Ra'untuwo, da'a. **24** Domici ga Almasihu kə lar na ga mən kən ma dlər ni gədən, domici Nya mbarəm baa lar yari shirəm kə Yam baa cwati, kan wu pi sur ni wokoci tu kə mom da gwa. **45** Wo ni'e bar kə nəmi bi na am na bar kə dləkəntəne. zher mən aminci na bopya, muntu kan babom Kədə ar ni baa piwo, wu jəli munju kan ma gəs ne ti gam bom gəsi, kə də tə bi nami zheri

final den wokoci tu ar ndari gwawe? **46** Ar ba tə ri bor shu gip atl kan tə ghundər wurpi kə tə den pi mbap gəs gwa. **47** Ge shirəm ni a yari babom gəsika. **19** Den kaar kə tlyari wokociwo, ine, babomi baa ne ti den gam kə bar ju kup ar ni babom kə zherju pal kə də tə mom argon təra nari gwa. **48** Ama zheri ni dəm mən wani tu wu pi na wurpiyi gwa. **20** Mbarəm tu kan pitəno, kan tə wul gam gəs'e, ‘Babom gən baa nəm talanti nantamo, ar ni tə ter na talanti jen pal bəle da'a,’ **49** kan tə nda gip ezən zheri na nantam esi, tə wule, ‘Babomi, kə bim talanti 6e, tə den ci na tle na mən tle du'e. **50** Babom nantam, ar tu a zam nantam rawi es deni.’ **21** kə zher tu ba pal bat na momi kə zheri, den pət Ar ni babom gəs wul ti'e, ‘Kə pi hoyi, zher mən na awa tu kan tə mom da gwa. **51** Babomi ba 6o ho pitəne, mən aminci! Kə pi aminci den heli zheri hoyi, kan tə hukunte ti na mən setəne. bar kan bi'i gwa. AA ne'i den gam mbap na Lasi ni baa kul na ngasi kur bi.’

25 “Wokoci tawo, mulki kə to yamka baa nəra wule mir mətli kutl kan yem pətəla gəzən ba ri kə mbori ba mən gdulumi gwa. **2** Nantam gip wuro, kədləm ni, nantam ngapo mən bopya ni. **3** Nantami kan kədləmno wu pən pətala gəzəni, ama wu pən mir es kə mbəli ra den kə gip pətəla gəzəni da'a. **4** Ama nantam mən bopya juwo, kan wu pən pətəla gəzəni na mir es kə mbəli ra gip mbur leti. **5** Ama nan ba mən gdulumi cwat bəle dawo, ar ni kup gəzən umur ghun wur kan wu nde umurka. **6** Gip dlom gaso, ar ni wu kum latən bi den'e, ‘Ba mən gdulumi cwiwbrawi! Dir mbor təni!’ **7** Ar ni kup mir mətli kutli tlyam wu nəm kərkəm pətala gəzəni. **8** Kan kədləmni ba wul mir mən bopyayi'e, ‘Mbəli mi ni mir gin ngapi, domici pətəla gəmi den məshənkawi.’ **9** Ar ni mir mən bopyayi nəmi wur wu wule, ‘O'o, ar baa kəm mi nan kən da'a. Rəni gip bən las tu ba wur mir kagwa, kə wur ni.’ **10** Ama nan wu ra den təp ritən kə wuri miriwo, ar ni ba mən gdulumi cwat. Mir mətli ju kan ra gədənwo, ar ni wu te kə ba nyel gdulumi nan ti, kan ba le bədləbən ka. **11** Den kariwo, ar ni nami mir mətliyi pal dir wu wule, ‘Babomi! Babomi! Buli mi bədləbenil’ **12** Ama tə nəmi wur tə wule, ‘Na ho bi ni a yari in'e, a mom kən da'a.’ **13** Ra'untuwo, dəm ni gədən, domici kə mom pəti ko wokociyi da'a. **14** Eso mulki kə to yamka baa nəra wule mbarəm tu kan bari kə fomi asəm gwa, kan tə la bi ga zher gəs tə ne wur den gam bar gəsi. **15** Tə bi nəm talanti nantam, gon ngapo talanti rop, kan nəmiwo, talanti nəm. Tə bi ni ko gonge den bi argon tu ti mani pi gwa. Kan tə nəm təp tə ndara. **16** Muntu kan bi ti talanti nantamiwo, ar ni tə ri ci bar pəte kan tə zam talanti nantam ra deni. **17** Untu es muntu nəm talanti ropi, tə ri ci bar pəte, kan tə zam talanti rop ra deni.

18 Ama muntu kan nəm talanti nəmiwo, ar ni mbuni zhertu kan Babom gəs pal kan tə zam ti tə ri bor shu gip atl kan tə ghundər wurpi kə tə den pi mbap gəs gwa. **19** Den kaar kə tlyari wokociwo, ine, babomi baa ne ti den gam kə bar ju kup ar ni babom kə zherju pal kə də tə mom argon təra nari gwa. **20** Mbarəm tu kan pitəno, kan tə wul gam gəs'e, ‘Babom gən baa nəm talanti nantamo, ar ni tə ter na talanti jen pal bəle da'a,’ **21** kan tə nda gip ezən zheri na nantam esi, tə wule, ‘Babomi, kə bim talanti 6e, tə den ci na tle na mən tle du'e. **22** Babom nantam, ar tu a zam nantam rawi es deni.’ **23** Ar ni babom gəs wul ti'e, ‘Kə pi hoyi, zher mən na awa tu kan tə mom da gwa. **24** Ama nan mbarəm tu kan nəm talanti nəmi diro, ar ni tə wule, ‘Babomi, a mom kə ban naari, kə rəsh las tu kə ngani da gwa, ki mən ndu'i ci ngubuk ni. **25** Ar ni kem bərti ci mi, kan a ri bor shu gip atl a ghundər talanti gika. Shini nəm bar gi!’ **26** Babomi nəmi ti tə wule, ‘Ki zher mən dasi tu'e, mən la'are! Kə mom'e, a rəsh ni las tu kan a ngani da'a, ami mən ndu'i ci ngubuk ni. **27** Unun kem kə ri nem wurpi gən gip bom ba ne wurpi, ami ni a palo, a zam wurpiyi na mbəli ra dene dawu? **28** Ra untowo, nəm ni talanti nəm tuka kar ti, kə bi ni muntu kan ra na talanti kutl ju gwa. **29** Domici muntu kan ra na baro, baa mbəli ti ra kan tə zam ar nari. Muntu kan ra nari da ngapo, nye njem tu kan təra nari ma baa nəmka. **30** La ni wop zher tu te gip dun laska. Lasi ni baa kul na ngasi kur bi.’ **31** Wokoci tu Nya mbarəm baa sur gip nartən gəsi, na mir mən kartən kə Yam kupo, ti dəm den dandi gəs kə gun mən dədatəni. **32** Mbarəm kə atl kup baa dom wur kar ti. Kan tə zəzar mbarəm na nəm-nəm gip ezəni kandatu mən le dabba ba dəli təmkə gip mar gwa. **33** Kan tə pali təmi den am shimli gəsi, mari ngapo den am yali gəsi. **34** Wokociyi ni gunyi baa wul munju kan den am shimli gəs'e, ‘Dir ni, kən kan Ban la'i in albarka gwa, kə nəm ni gaado kə mulki tu Yam ne in terka na ne gəs kə pi atl kundərəndlip gwa. **35** Domici nan Ami ra den kumi guzumo, kə bim fingali. Nan ami ra den kumi guzum malo, kə bin mal tle. Nan ami ra mən dəkiwo kə rim bom da ine. **36** Nan ami ra na tutul dli dawo, kə bim

tutul dli. Nan ami ra den kumi dliwo, kə ga'əmi. mən bar wurpikauntuwe?" 9 "Ar baa mani də Nan ami ra gip bom kə moniwo, kə dir kə shini wur mirika na wurpi mən nartəni, də bi munju gəni." 37 Wokociyi ni mən pitən dlat ju ba nəmi am ri wurkaar da gwa." 10 Nan Yesu mom ti wu wule, 'Babomi akoni mə shin ki den kumi damtən gəzən kawo, ar ni tə wul wur'e, "Unun guzum kan mə bi'i fingal we, ko ki den kumi kem kə ghun nagər tuwe? Mbuni bar ni tə pi mi. guzum male kan mə bi'i mal tlewu?" 38 Gigasi ni 11 Kii nəra na munju kan am ri wurkaar da gwa mə shin ki mən dəkiyi, kan mə ri'i bom dami, ko gigasi, ama amiwo, kii nəra namən ko gigasi ko kə den ndu'i tutul dli kan mə bi'i tutul dli kə da'a. 12 Tə shotim ni mir tu kə də tə kərkəm dli la'iwu? 39 Eso gigasi ni mə shin ki den kumi dli gən den bi kaptəne. 13 Ge shirəm ni a yari ine, ko gip bom kə moni kan mə ri kə shini giwe?" las tu kup baa pi wazu kə zo shirəm kə ci atl 40 Gunyi baa nəmi wur tə wule, 'Ge shirəm ni a gam gip atl kundərəndlipo, baa yari nagər tu yari ine, argon tu kup kə pi nəm gip mir heli den bi dami nan ti.' 14 Ar ni nəm gip kutl-cet gip mir byaro, ami ni kə pi mi.' 41 Kan tə wul ropyi, muntu ba wul ti'e Yahuda Iskaryoti ri kar munju den am yali gəs gwa'e, 'Pətl kən ni ka kiri mən keri bar ju dırı Yam gwa. 15 Tə wul naməni, kən wop mbarəme, teni gip utu tu kan wur'e, "Unun kii bi mi, ami ni a bi in ti gwawe?" baa məsh ka da'a, kan kərkəm Shetan na mir Ar ni wu dləm wurpi zənariya hauya nəm na mən kartən gəs gwa. (aiōnios g166) 42 Domici nan kutl wu bi ti. 16 Den gas ta ni Yahuda Iskaryoti ami ra den kumi guzumo, kə bim fingali da'a. nəm ngeni təp tu kan tii bi Yesu kagwa am Nan ami ra den kumi guzum malo, kə bim mal dawuri. 17 Den pət kə pari kə nyel burodi tle da'a. 43 Nan ami ra mən dəkiwo, kə rəm bom kan na yisti dagwawo, ar ni mir mən kulci kar da in da'a. Nan a hol tutul dliwo, kə bim tutul Yesuyi dır kar ti wu wule, "Ako ni kə ndu'e mə dli kə la'i da'a. Nan ami den kumi dli, kan ra gip kərkəm'i Fingal Jikat bədlabəni?" 18 Tə wul bom kə moniwo, kə dir kə shini gən da'a." 44 Wii wur'e, "Rani gip bəni, ki zam mbarəm goni, wul nəmi ti wu wule, 'Babomi, gigasi ni mə shin ki tə ni'e, 'Ba man kulci wule, wokoci gən mbira den kumi guzumi, ko kə den kumi guzum male, wi kosak a ndu a ci nyel Jikat bədlabəni na mir ko kira mən dəki, ko kira na tutul dli da'a, ko kə mən kulci karəm gip bom gi.'" 19 Ar ni mir mən den kumi dli, ko kira bom moni kan mə ne'i kulci kartiyi pi kandatu tə yari wur gwa, kan amra dawu?" 45 Gunyi baa nəmi wur tə wule, wu kərkəm fingal jikat bədlabəni. 20 Nan sit 'Ge shirəm ni a yari ine, argon tu kup kə nge pi nye heli gip mir byaro, ami ni kə ngem pi.' 46 mən kulci kar ti kutl-cet ropyi. 21 Nan wu den Munju ni baa te gip hukuntetən tu kan baa pa da gwa, ama mən pitən dlat ju ngapo gip ge ci fingali wo, ar ni Yesu wule, "Ge shirəm ni a mbatli kan baa pa da gwa." (aiōnios g166)

26 Nan Yesu pa'i yari shirəm ju kupo, ar ni tə wul mir mən kulci kar ti'e, 2 "Kə mom'e muri rop ni sa wi də pi nyel jikat bədlabəni, baa bi Nya Mbarəm kədə ba tika den kini." 3 Ar ni kiri ga Libakə Yam, na kiri kə bən dom wur bom da bari kə ga Liba kə Yami, man sun'e Kayafa. 4 Kan wu bali gip dlom gəzən kədə wu nəm Yesu mol wu ri ti eka. 5 Wu wule, "Ama ba'e wokoci kə nyel jikat bədlabəni da'a, bəse də zam tli mbatli kar mbarəme." 6 Nan Yesu ra Betanya gip bom kə Simon muntu kan faro ba mən ndəcci ni gwawo, 7 ar ni nagər gon dir kar Yesu na mbun leti, laa'i na mir mən təmi kasəri kan na wurpi nar gwa, kan tə shoti ti sur gam nan təra den ci fingal gwa. 8 Ama nan mir mən kulci kar Yesu shin untowo, ar ni lo ci wuri, kan wu ngwar wu wule, "Unun kem ti den li mir

mbarəmka na womti gwa. 29 A yari ine, aa i tla keri bar ju dīri Yam, na kiri kə bən ni kar wur mal gəri kin inabi tu da'a, se gas tu kan aa tla dīri. 48 Tunka ni mən bi gəs kayi yari wur'e, peli nan kən gip mulki kə Ban gwa." 30 Nan wu "Muntu a pi ti sumbawo, ti ni, nəm təni." 49 wuli kono, ar ni wu to gəzən den tləndər mən Na dīrtən kə Yahuda kar Yesuwo, ar ni tə wul kin zaitun. 31 Ar ni Yesu wul wur'e, "Gip gas Yesuyi'e, "Də shirmi'i ka, Mən kulci!" Kan tə pi kəno kup gin kii kətər gin kə za'əmi, den bi kə ti sumba. 50 Ar ni Yesu wul ti'e, "Berəm, da'i argon tu bari kə zami gən gwa. Domici ar ra na pi argon tu dīr ki gwa." Kan mbarəmi ba te rəshi'e, 'Aa 60 mən le təmi kan də təmi tatlka.' cina, wu nəm Yesu. 51 Na shini untowo, ar ni 32 Ama den kaar kə tli gən gip məshi mbarəmo, nəm gip munju kan ra na Yesuyi dli bar səbər aa mbubar Galili cina da ine." 33 Ar ni Bitərus gəs kan tə pati zher kə bari kə mən keri bar ju wule, "Ko də wule nami kup baa kətər gəzən dīri Yam gwa kəmka. 52 Ar ni Yesu wul ti'e, den bi kə argon tu bari kə zami giwo, amo aa pi "Pali bar səbər gika gip kumti gəsi. Domici kup unto da'a." 34 Yesu nəmi ti tə wule, "Ge shirəm muntu dlii bar səbəro, bar səbər ni baa ri ti e. ni a yari'i, gip gas kəni kapən də tus kor la yaro, 53 Kə shin wule aa mani ni la'i bi Ban kan tə ki wule kə momən da'a bisi myakan." 35 Ama karim bar na mir mən kartən gəs munju kan Bitərus wule, "Ko aa məsh ni nan ki, aa nge womtitən gəzən man kə domtən kə mən bi'utu momi gika da'a." Ar ni nami mir mən kulci kar zangu kutl cet rop kakən tu da'a? 54 Ama ti yari unto pa'e. 36 Ar ni Yesu na mir mən ami ni a pi untowo, imnu shirəm kə Yam ba kulci kar ti ri las tu ba la bi'e, Getsemani gwa, laa'i den'e unto ni ba pi na mən gwawu?" 55 kan tə wul wur'e, "Dəm ni bartu, naa to barta Wokociyi ni Yesu wul womti mbarəmi'e, "Ami a shirəm na Yami." 37 Kan tə pən Bitərus na mən tli mbarəm mbatl gip bən na dləri den təp mimir kə Zabadi rop, ga Yakubu na Yohana, ar na, kan kə dīr na ga tlyari səbər na ga dlo kə də ni tə nəm pi dun mbatl na ghuntən hoyi. 38 Ar kə nəmən gwawē? A kur dəm a kulci mbarəm ni tə wul wur'e, "Dun mbatl tu kan ra gipano ar te gip Bom kə Yamka, ngapo kə namən da'a. 56 ba mani ri gən eka. Dlər ni bar tu kə dəm ni Ama kup muntu pini kə də argon tu ga mən gədən naməni." 39 Nan tə te cina njemo, ar ni yari shirəm kə Yam rəsh gip Shirəm kə Yamo, tə ngus atl den gamghurəm tə shirəm na Yami, ar laa'i." Na kumi untowo, ar ni mir mən kulci tə wule, "Bəba, ar ni ba piwo, pənim kumi dli kar Yesuyi kup za ti kan wu kətər gəzəni. 57 Ar tuka ngapi. Ama ba'e argon tu a ndu gwa ni ni munju kan nəm Yesuyi ri ti cina də Kayafa, kii pi da'a, se de argon tu kə ndu gwa." 40 Kan bari kə mən keri bar ju dīri Yam gwa. Lasi ni tə pal dīr kar mir mən kulci kar ti, tə zam wur mən kulci mbarəm den tləankur kulci kə Musa den nde umuri. Ar ni tə wul Bitərus'e, "O kii na kiri kə mən bən dom wur kə tloyi shirəmi. mani dəmi gədən kə awa nəm na mən da'a? 58 Ama Bitərus kop ti kaar nye pərsi-nye pərsiyi, 41 Dəm ni gədən kə shirəm ni na Yami, bəse kə wu mbubar də bom də kiri kə liba kə Yami. Tə nda ni ka gip godetəne. Ruhu nəm wi ama dli te gipi tə dəm atl na mən futi bomi kə də tə hol ndərtənka." 42 Ar ni tə pa pal rənka kə ropi, shin kandatu baa ndo gwa. 59 Kiri mən keri bar tə shirəm na Yam tə wule, "Bəba, ar ni baa pi də ju dīri Yam na domtən kə mən tloyi shirəm kə pənəm kumi dli tuka da'a se amin a tləwo, naa mən Yahudayı kup, den ngeni seda kə lar den də ndu'i gi pi." 43 Nan tə pal diro, ar ni tə pa Yesu kəda wu zam təp kə ri gas eka. 60 Ama wu zam wur wu den nde umuri, domici umur nəm zam da'a, kup na mbarəm na womti yari shirəm wur naar kawi. 44 Ar ni tə za wuri, kan tə pa kə lar den ti. Den kariwo, ar ni mbarəm jen ndara kə shirəm na Yam kə bisi myakan, tə den rop dīri, 61 kan wu wule, "Mbarəm tu wule, 'Aa yari nəm shirəm tu kan tə yari far gwa. 45 Kan tatlı bom kə Yam tuka, kan gip muri myakano a tə pal dīr kar mir mən kulci kar ti, tə wul wur'e, tu lasi.'" 62 Ar ni bari kə mən keri bar ju dīri "Kə'i den umur na shukutəna? Shin ni, wokoci Yam tlyami, kan tə wul Yesu'e, "Ki shirəm diya? pi wi nan baa bi Nya mbarəmka am də mən Unun kii yari den argon tu mbarəm ju ba yari warwat pitən gwa. 46 Tli ni yam, mə ndara ni! den ki gwawē?" 63 Ama Yesu yon gəsi. Ar ni bari Mən bi gən kan ta rawi!" 47 Ti gip shirəm ituwi, kə mən keri bar ju dīri Yami wul ti'e, "A ngash ki ar ni Yahuda, nəm gip mir mən kulci kar ti kutl na Yam mən ge mbatli, yari mi, ki ni'e Almasihu cet ropi, cwat na mbarəm na womti, wu ra na Nya yama?" 64 Yesu nəmi ti, tə wul wur'e, "Aan, ga tlyari səbəri, na ga dlo am da wuri. Kiri mən kandatu kə yari gwa ni, ama a yari in ka, cina

dewo, kii shin Nya mbarəm njon den am shimli untuni laa'i argon tu mən yari shirəm kə Yam kə mən iko, tə den surtən gip dun yami.” 65 Ar Irmiya yari gwa'e, “Wu pən azurpa hauya nəm ni lo ci bari kə Lişa kə Yam ju kan tə tlyati lulur na kutli, wurpi tu kan mbarəm kə Isra'ilə mo bi gəska, tə wule, “Tə pi Yam məgən shirəmwil! den də 6atl den ti gwa itu. 10 Kan wu wur las Seda unun mə'i ngeni? Kə kum məgən shirəm kə mən tu'i tat nari, kandatu Babom wuləm ra tu kan tə pi gwa. 66 Unun kə shinu?” Ar ni wu gwa.” 11 Yesu ra dlor cina da gobna kə Romayı nəmi ti wu wule, “Tə ndar məshtəni.” 67 Ar ituwi, ar ni gunyi ngen momi kar ti tə wule, ni wu bəse ti mo'əm den ba gere, kan wu 60 “Ki ni'e gun kə mən Yahudaya?” Yesu nəmi ti ti. Jen ngapo wu la'i ti am kayama 68 kan wu tə wule, “Aan, kandatu kə yari gwani.” 12 Ama wul ti'e, “Ki ni'e Almasihu fawo, pi mi anabci. nan kiri ga liba kə Yam na kiri kə bən ne ti lar Woni bo'iwe?” 69 Wokociyiwo, Bitərus ra njon gamo, tə shirəm da'a. 13 Ar ni Bilatus wul ti'e, te gip dəbomika, ar ni nye gər zher gon dir kar “Kə kum ni shirəm ju wu yari den ki gwa diya?” ti, tə wul ti'e, “Ki ma na Yesu ba mən Galili tu 14 Ama Yesu bali ti shirəm ko nəm da'a, kan ar ni kira!” 70 Ama Bitərus nge gəs cina da wur ba dləkən gobnayi hoyi. 15 Wokoci nyel jəkat kup, tə wule, “A mom argon tu kə den shirəm bədləbabəno, gobnayi ba kur pətli wur mbarəm dene gwa da'a.” 71 Nan Biturus dəl ter tə te gip nəm gip munju kan ra na bəli gip bom moni, dlabəno, ar ni nye gər gon mən pi mbap gip muntu wu ndu gwa. 16 Wokociyiwo, bar mən tli bomi shin ti, kan tə wul mbarəm kan ra lasi bən mbatl gon kan mbarəm mom ti hoyi gwa gwa'e, “Mbarəm tu ma na Yesu kə Nazarat ni ra gip bom moni mən sun'e Barabas. 17 Nan tə ra.” 72 Ar ni Bitərus nge gəs es na 6e am womti mbarəmi dom wuro, ar ni Bilatus ngen atl tə wule, “A mom mbarəm tu da'a!” 73 Den momi kar wur tə wule, “Woni kə ndu'e a pətli kaarika njemo, ar ni munju kan ra dlor lasi wul in we, Barabas na, ko Yesu muntu ba la ti bi'e Bitərus'e, “Untu ni, ki ma nəm gip wur ni. Gəs Almasihu gwa?” 18 Domici Bilatus mom'e ghuve ləka gi ni ful kika.” 74 Ar ni tə nəmə pi gam gəs ni kem wur kə bi Yesu ka. 19 Nan Bilatus dam bi na 6e am atl tə wule, “A mom mbarəm tu den dandi tloyi shirəm gəso, ar ni nagər gəs kar da'a!” Na yari untuwo, ar ni tus kor la yare. 75 bar na shirəm tu də wul ti'e, “Dəl ka gip təp kə Ar ni Bitərus dami argon tu Yesu yari ti gwa'e, mbarəm tu kan ra na wani pitən da gwa, domici “Kapan də tus kor la yaro, ki wule kə moman a kum dli naar gip tlon den ti gip gasi.” 20 Ama da'a bisi myakan.” Ar ni tə dəl te karika kan tə kiri mən keri bar ju dəri Yam na kiri kə bən co kul hoyi.

27 Nan bar tlo kə bi cigəniwo, ar ni kiri ga

Lişa kə Yam na kiri kə bən kup mo bi kə də wu ri Yesu eka. 2 Ar ni wu bal tika, kan wu ri ta ti am də Bilatus, gobna kə Roma. 3 Nan Yahuda, muntu kan bi Yesu ka shin'e wu tloyi Yesu shirəm kədə ri ti ekawo, ar ni tə pi dun mbatli, kan tə pal rənka kar kiri mən keri bar ju dəri Yam na kiri kə bəni. Tə pali wur azurpa hauya nəm na kutli gəzəni. 4 Tə wule, “A pi warwat pitənwi, nan a bi muntu pi wani pitən da'a da ri ti eka gwa.” Ar ni wu wul ti'e, “Unun għun mi? Muntuwo, damtən gi ni.” 5 Ar ni Yahuda wi wurpiyika te gip Bom kə Yamka, kan tə dəl tə ri rat gam gəska. 6 Ar ni kiri ga Lişa kə Yam yem wurpiyi wu wule, “Ar ndari də ne wurpiyi kəba ne wurpi kə Bom kə Yam da'a, nan wurpi bəran ni gwa.” 7 Ar ni wu mo bi kan wu wur las gon na wurpiyi. Ba la bi lasi'e las kə mən tu'i tati, kədə lasi dəm ba kapi mən dəki. 8 Ar ni kem ba la bi lasi'e, Las kə Bəran har sekəni. 9 Təp

untuni laa'i argon tu mən yari shirəm kə Yam kə mən iko, tə den surtən gip dun yami.” 65 Ar Irmiya yari gwa'e, “Wu pən azurpa hauya nəm ni lo ci bari kə Lişa kə Yam ju kan tə tlyati lulur na kutli, wurpi tu kan mbarəm kə Isra'ilə mo bi gəska, tə wule, “Tə pi Yam məgən shirəmwil! den də 6atl den ti gwa itu. 10 Kan wu wur las Seda unun mə'i ngeni? Kə kum məgən shirəm kə mən tu'i tat nari, kandatu Babom wuləm ra tu kan tə pi gwa. 66 Unun kə shinu?” Ar ni wu gwa.” 11 Yesu ra dlor cina da gobna kə Romayı nəmi ti wu wule, “Tə ndar məshtəni.” 67 Ar ituwi, ar ni gunyi ngen momi kar ti tə wule, ni wu bəse ti mo'əm den ba gere, kan wu 60 “Ki ni'e gun kə mən Yahudaya?” Yesu nəmi ti ti. Jen ngapo wu la'i ti am kayama 68 kan wu tə wule, “Aan, kandatu kə yari gwani.” 12 Ama wul ti'e, “Ki ni'e Almasihu fawo, pi mi anabci. nan kiri ga liba kə Yam na kiri kə bən ne ti lar Woni bo'iwe?” 69 Wokociyiwo, Bitərus ra njon gamo, tə shirəm da'a. 13 Ar ni Bilatus wul ti'e, te gip dəbomika, ar ni nye gər zher gon dir kar “Kə kum ni shirəm ju wu yari den ki gwa diya?” ti, tə wul ti'e, “Ki ma na Yesu ba mən Galili tu 14 Ama Yesu bali ti shirəm ko nəm da'a, kan ar ni kira!” 70 Ama Bitərus nge gəs cina da wur ba dləkən gobnayi hoyi. 15 Wokoci nyel jəkat kup, tə wule, “A mom argon tu kə den shirəm bədləbabəno, gobnayi ba kur pətli wur mbarəm dene gwa da'a.” 71 Nan Biturus dəl ter tə te gip nəm gip munju kan ra na bəli gip bom moni, dlabəno, ar ni nye gər gon mən pi mbap gip muntu wu ndu gwa. 16 Wokociyiwo, bar mən tli bomi shin ti, kan tə wul mbarəm kan ra lasi bən mbatl gon kan mbarəm mom ti hoyi gwa gwa'e, “Mbarəm tu ma na Yesu kə Nazarat ni ra gip bom moni mən sun'e Barabas. 17 Nan tə ra.” 72 Ar ni Bitərus nge gəs es na 6e am womti mbarəmi dom wuro, ar ni Bilatus ngen atl tə wule, “A mom mbarəm tu da'a!” 73 Den momi kar wur tə wule, “Woni kə ndu'e a pətli kaarika njemo, ar ni munju kan ra dlor lasi wul in we, Barabas na, ko Yesu muntu ba la ti bi'e Bitərus'e, “Untu ni, ki ma nəm gip wur ni. Gəs Almasihu gwa?” 18 Domici Bilatus mom'e ghuve ləka gi ni ful kika.” 74 Ar ni tə nəmə pi gam gəs ni kem wur kə bi Yesu ka. 19 Nan Bilatus dam bi na 6e am atl tə wule, “A mom mbarəm tu den dandi tloyi shirəm gəso, ar ni nagər gəs kar da'a!” Na yari untuwo, ar ni tus kor la yare. 75 bar na shirəm tu də wul ti'e, “Dəl ka gip təp kə Ar ni Bitərus dami argon tu Yesu yari ti gwa'e, mbarəm tu kan ra na wani pitən da gwa, domici “Kapan də tus kor la yaro, ki wule kə moman a kum dli naar gip tlon den ti gip gasi.” 20 Ama da'a bisi myakan.” Ar ni tə dəl te karika kan tə kiri mən keri bar ju dəri Yam na kiri kə bən co mbarəm kə də wu wule, də pətli wur Barabas, kan Yesuwo, də ri ti eka. 21 Gobna kə Romayı ngen momi kar wur tə wule, “Gonge ni gip rop ju kə ndu'e a pətli inwe?” Ar ni wu nəmi ti wu wule, “Barabas!” 22 Kan Bilatus ba ngen momi kar wur es tə wule, “Unun aa pi na Yesu muntu ba la ti bi'e, Almasihu gwawē?” Ar ni wu tli yar kup gəzən wu wule, “Də 6a tika den kini!” 23 Bilatus pa ngen momi kar wur tə wule, “Unun kəmə? Unu wani pitən ni tə piwe?” Ama womti mbarəmi wom bar ra wu wule, “Də 6a tika den kini!” 24 Nan Bilatus shin ti'i mani pi argon da'a, mbarəm es den ndu'i tli mbatl naar kawo, ar ni tə nəgə mal kan tə ho am gəska cina da wur tə wule, “Pun ni am gən ra gip shoti bəran kə mbarəm tu. Muntuwo ge gin ni!” 25 Ar ni mbarəmi kup nəm wu wul ti'e, “Naa də bəran gəs dəm den gam gəmī na mimir gəmī.” 26 Kan tə pətli wur Barabas. Tə bi də bo Yesu, kan də 6a tika den kini. 27 Ar ni mən bi'utu kə gobna te na Yesu gip bom kə gobna kə Romayı, kan wu la bi domtən kə mən bi'utu kup wu gandəl tika.

28 Wu tusi ti tutul dli gəs ka, kan wu la'i ti zili gip Bom kə Yam tlyatka gip dлом sur gami ar su tlyari luluri. **29** Ar ni wu pi ti lish kə gun ka ire, atli. Kan atl ba jirkət ti, ga sala ba tatka. **52** Kan wu kemi ti sur gami. Kan wu kem tə nəm dlo na ga gambəci ba bulka, dli kə mbarəm kə Yam na am gəs kə shimli, wu ngus cina da ti, wu wuli ti womti kan məsh ka baa tli na rai. **53** Wu dəl ka den kaar bi'e, “Də shirmi'ika ra, gun kə mən gip gambəci gəzəni, den kaar kə tlitən kə Yesu Yahuda!” **30** Wu bəse ti mo'omi kan wu nəm gip mashi mbarəmo, kan wu te gip Bən kan ra dloyi wu pi ta be gəs den gami. **31** Nan wu pa'i dləran gwa, wu dəl kar mbarəm na womti. **54** lo'i gəso, ar ni wu tusi ti zili tlyari luluri ka, kan Nan bari kə mən bi'utu na munju kan den buti wu la'i ti gwasi. Ar ni wu ndara nan ti kə də wu Yesuyi shin jirkəttən kə atli na bar ju kan pi ba tika den kini. **32** Nan wu den ritəno, ar ni wu kupo, ar ni bərti nəm wur kan wu wule, “Na ho mo na mbarəm kə Sairin gon mən sun Siman, bi, mbarəm tuwo, Nya Yam ni!” **55** Mətli jen ra wu kem ti tə pən kin kə ғal'i Yesuyi. **33** Wu ri las na womti njeen kan den shini bar ju den pitən tu ba la bi'e, Golgota gwa (Ba kula gam ituwi). gwa. Wu kop ni Yesu ter Galili kə də wu ne ti am **34** Kan wu bi ti mal gəri kin inabi nan kurtli na ra. **56** Gip mətliyiwo, ga Maryamu kə Magadala, dəsi bar gon gwa, kə də tə tla. Ama nan tə la na Maryamu nasi ga Yakubu na Isubu, na nasi ləka denewo, ar ni tə nge tleka. **35** Nan wu ba ti mimir kə Zabadi ra. **57** Nan sit piwo, ar ni ba den kiniwo, ar ni wu rabe lulur gəs təp ka ba la'i mən wurpi gon kə Arimatiya mən sun'e Isubu guri'a. **36** Den kaar kə untuwo, ar ni wu dəm lasi dəri, ti ma nye mən kulci kar Yesu ni. **58** Tə wu den ne ger den ti. **37** To gami da ti kawo, ar te kar Bilatus tə liri dli kə Yesu, ar ni Bilatus ni wu rəsh shirəm den ar gontu təpi wani gwa, bi bi den'e də bi ti. **59** Ar ni Isubu pən dliyi MUNTU NI'E YESU, GUN KƏ MƏN YAHUDA. **38** kan tə ghumka na pel ghol tutul ghumi məshi Mur mən tare təp jen ra rop kan ba wur den kin mbarəme, **60** kan tə la dliyi gip pel gambəci gəs nan ti gwa, gon den am shimli, gon ngapo den kan tə mbun den tu səla gwa. Tə kutal bar tat am yali gəsi. **39** Mbarəm ju ba wushe ma wu kan tə le bi gambəci'ika na ri kan tə ndara. **61** nəmi ti pi məgən shirəmi, wu den kungət gami. Maryamu kə Magadala na Maryamuyi mən nəm **40** Wu den wultən'e, “Ki kan kə wule, ki yasi ra njon cina də bi gambəci'i. **62** Nan bar tlo den bom kə Yamka, kan kə tə gip muri myakan. O ki pət shukutən kə mən Yahudawo, ar ni kiri mən Nya Yam ni fawo, ғali gam gi, kə dəl ka sur den keri bar ju diri Yam na mən me gam kə Parise ri kin tu kan ғa ki gwa!” **41** Untuni es kiri mən kar Bilatus. **63** Wu wul ti'e “Də Yam za ki ra, mə keri bar ju diri Yami, na mən kulci mbarəm den dami wi'e wokoci tu mən ceni lar tu ra na ge təlankur Kulci kə Musa na kiri kə bən lo ti. **42** mbatlo, tə wule, ‘Den kaar kə muri myakano, Wu wule, “Tə dəli jeni, ama tə mbu dəli gam Aa tli na ge mbatl esı.’ **64** Ra'untuwo, bi bi kə gəs də'al! Ti ni'e gun kə mən Isra'il! Naa tə dəl də ri but gambəci'i ar ri muri myakan. Də pi sur den kin tu kan ba ti gwa kan mə ngəsh mi utu bise də mir mən kulci kar ti pi mur kə dli den ti. **43** Tə ne mbatl den Yami. Naa də Yami gəska kan wu yari mbarəm'e, tə tli ni ka gip dəli ti kəkəni, tin tə ndu ti gwa, domici tə wule, məshi mbarəme, kan də setən kə kəkən man kə ‘Ami Nya Yam ni.’” **44** Untuni es mur mən tare pariyi.” **65** Bilatus wul wur'e, “Yem ni mən bi guntəp ju kan ba wur den kin nan ti gwa pi ti utu kə ri ne ni ger den gambəci'i kandatu kii məgən shirəmi. **45** Ar ni dəmən nga las ka kup, mani gwa.” **66** Ar ni wu ri fut gambəci'i təp kə gip dлом pəte, ar ba ri ғəlla am myakan kə siti. ba be am kə gunyi den tat tu le gambəci'i ka **46** Bar kə ғəlla am myakan kə sitiwo, ar ni Yesu nari gwa, kan wu pa wi mən bi utu kə də wu tli yar yam tə wule, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” buti.

Mun tu ni'e, “Yam gəni, Yam gəni, unun kem kə balim karwe?” **47** Nan jen kan ra dlor lasi kum untuwo, ar ni wu wule, “Tə den la'i bi Iliya wi.” **48** Ar ni nəm gip wur na zhotan kətər tə pən soso tə gi na mati mal inabi, tə ғal den dlo tə ta'i Yesu kə də tə tla. **49** Kan nami mbarəmi ba wule, “Kəkəno za ti ni, naa mə shin ko Iliyayi baa sur ғali ti.” **50** Nan Yesu tli yar yam eso, ar ni tə kotl mbatlka. **51** Gip wokociyi ni labəle kə

28 Bar tlo kə bətloni den kaar kə pət shukutən kə mən Yahuda, den pət kə nəm kə sati, ar ni Maryamu kə Magadala na Maryamu mən nəmi, ri kə shini gambəci'i. **2** Wule gip njipkər gere ar ni atl jirkət ti, kan mən kartən kə Yam gon ba dəl sur yam tə kutal tat kan le bi gambəci'ika nari gwa, tə dəm gəs deni. **3** Tə den cirtən wule ci bi kə Yami, tutul dli gəs es ra gholi

puun wule auduga. **4** Ar ni bərti ci mən buti gam bici'i den mən kartən kə Yami, wu zhizhim wur kan wu nda atlka wule məshi mbarəme. **5** Ama mən kartən kə Yami wul mətliyi'e, “Ba də bərti ci in ni ka da'a, a mom'e kən ni den ngeni Yesu kan fa tika den kin gwa. **6** Tə ra de da'a, tə tli gəs gip məshi mbarəmka wi kandatu tə yari gwa. Dir shin ni las tu kap ti gwa. **7** Rə ni ka na zhotəne, kə yari ni mir mən kulci kar ti'e, ‘Tə tli gip məshi mbarəmka wi. Tii mbubar atl kə Galili cina da ine. Barta ni ki shin ti.’ Ar gon tu a dir kə də a yari in gwa itu.” **8** Ar ni mətliyi za gambəci'i na zhotən gip bərti, ama laa'i na ghol mbatli wu kətər kə də wu ri yari mir mən kulci kar ti. **9** Wule gip njipkər gere ar ni Yesu mo nan wur kan tə wul wur'e, “A shirmi in ka.” Ar ni wu ngus kan wu nəm asem gəs wu bote ti. **10** Ar ni Yesu wul wur'e, “Ba də bərti ci inni ka da'a. Ri yari ni mir ֆyar wu te gip atl kə Galili, bar ta ni wu shiməni.” **11** Nan mətliyi den təp ndaratəno, ar ni jen gip mən bi'utu mən buti gambəci'i te gip bən kə də wu yari kiri mən keri bar ju diri Yam bar ju kup pi gwa. **12** Ar ni kiri Liba kə Yam na kiri kə bəni mo gam wu dar bi, kan wu bi mən bi'utuyi wurpi mən nartəni, **13** wu wul ga mən bi'utuyi'e, “Wul ni'e, mir mən kulci kar ti ni dər kə gas kan wu pi mur kə dli gəska nan mən den nde umur gwa. **14** Shirəm tu ni ri kəm də gobna kə Romawo, mi mom ar gon tu mi yari ti kan baa kem tii hukunte'in dagwa.” **15** Ar ni mən bi'utuyi nəm wurpiyi wu pi kandatu wul wur'e də wu pi gwa. Shirəm tuwo har sekən mbarəm kə Yahuda ba pi shirəm deni. **16** Ar ni mir mən kulci kar ti kutl-cet nəmi te gip Galili, wu to den tləndər tu kan Yesu yari wur'e wii mo gwa. **17** Nan wu shin ti wo, ar ni wu ngusi ti, ama jen gəzən cen mbatli ka. **18** Ar ni Yesu dir kar wur tə wule, “Iko kə to yamka na kə den atlo kup bim kawi. **19** Ra'untuwo, rii pi ni mbarəm kə atl kup wazu, kə pi wur ni batisma gip sun kə Bəba, na kə Nya, na kə Ruhu kə Yami, **20** kə pa kulci wur ni wu kop kup argon tu a yari in kə pi gwa. Na ho bi, ami ra nan kən ko gigasi, ar ri patən kə zhan kup.” (aiōn g165)

Markus

1 Ne gəs kə yari zo shirəm kə Yesu Almasihu, Nya Yami. **2** Kandatu ar ra na rəshi gip tulankur kə mən yari shirəm kə Yam Ishaya gwa'e, "Aa kar nye mən kartən bar gən cina da'i, muntu kan baa kərkəmi'i guntəp gi gwa." **3** Yar kə gon mən latən bi gip ləp den wultən'e, "kərkəmi ni Babom guntəp ka cwattan gəsi, da guntəp gəs dəm na ta'i." **4** Ar ni Yohana dir tə den pi mbarəm batisma gip ləp na pi wazu kə ci atl gam kar Yam ka pəni warwat pitənka. **5** Kan mbarəm kə bi atl kə Yahuda kup na mbarəm kə Urshalima ba ri kar ti. Wu den yari warwat pitən gəzəni, kan tə pi wur batisma gip əfula kə Urdun. **6** Yohana ra dlor na tutul dli ka ta rakumi, tə dləmat ti na late, kan zas na dom ni'e fingal gəsi. **7** Yohana yari tə wule, "Den kaar gəno gon baa dəri muntu kan manəm nartən gwa, zap kaptəlan gəs ma a kəm a ngus a patli tika da'a. **8** A pi in batisma na male, ama tiwo tii pi in batisma na Ruhu kə Yami." **9** Wokoci tawo ar ni Yesu za bən kə Nazarat gip atl kə Galili kan Yohana ba pi ti batisma gip əfula Urdun. **10** Nan Yesu den dəltən tor gip maliwo, ar ni tə shin dləm yam əfuli, kan Ruhu ba sur dlər den ti na dli wule kə kubəri. **11** Kan yar gon ba dəl sur yam ba wule, "Ki ni'e Nya gəni, muntu a ndu gwa, mbatl gən ba ghol nan ki naari." **12** Ar ri kətigon da'a ar ni Ruhu ri ti gip ləpe, **13** kan tə dəm rənka kə muri hauya rop, Shetan den ta gode gəsi. Tə ra na ga dabba kə gip ləpe, na mir mən kartən kə Yam den pi ti mbapi. **14** Den kaar kə la'i Yohana gip bom kə moniwo, ar ni Yesu ndara gip atl kə Galili, tə den pi wazu zo shirəm kə Yami. **15** Tə wule, "Wokoci dər wi, mulki kə Yam mbira kosak wi. Ci ni atl gam kə ngəsh kən ni den zo shirəmi." **16** Nan Yesu den kopi bi əfula kə Galiliwo, tə shin Siman na erəm gəs Andərawus den la'i bar kə nəmī kos gəzən gip male, domici wu mən nəmī kos ni. **17** Yesu wul wur'e, "Kopən ni, aa pali in man dali mbarəm dər karəmi." **18** Ar ri kətigon da'a ar ni wu za bar kə nəmī kos gəzənka kan wu kop Yesu. **19** Nan tə te cina njemo ar ni tə shin Yakubu nya Zabadi na erəm gas Yohana gip kungələn jikat male, wu den kərkəm bar kə nəmī kos gəzəni. **20** Na shini gəzəno ar ni tə la wur bi, kan wu za bazin Zabadi gip kungələn jikat mali na mir mən mbap jeni kan wu kop Yesu. **21** Ar ni wu

ndara Kaparnahum, nan pət Shukutən diro ar ni Yesu te gip bom domtən kə mən Yahuda kan tə nəm kulci mbarəme. **22** Mbarəm nəm bi na am den kulci gəsi, domici tə kulci wur wule muntu kan na iko gwa, ba'e wule kandatu mən kulci mbarəm den kulci kə Musa ba pi gwa da'a. **23** Gip untuwo, ar ni mbarəm gon kən mən dun itər gip bom domtən kə mən Yahudayı la yar tə wule, **24** "Unun kə ndu nan mi, Yesu kə Nazarat! Kə dir ni kə pa'ika nan miya? A mom wo ni'e ki, Dləran Mbarəm kə Yami!" **25** Kan Yesu ba matl ti tə wule, "Dəl ter gip til!" **26** Dun itəri bo mbarəmi atl kan tə dəl ter gip ti na la'i yare. **27** Ar dəkən mbarəm kup kan wu ngen momi kar ezən wu wule, "Unu ari ituwi? Pel kulci gon mən ndərtəni! Tə yari argon tu dun itəri baa pi gwa kan wu kopi ti." **28** Shirəm den ti gəzan bəle-bəle gip atl kə Galili. **29** Nan wu za bom domtən kə mən Yahudayıwo, ar ni ga Yakubu na Yohana ri bom də Siman na Andərawus. **30** Nakon kə Siman ra bom den kumi dli, dli gəs wi utuka, kan wu shirəm na Yesu den ti. **31** Kan tə ri kar nagər məri, tə nəm am gəs tə tli ti yami. Ar ni kumi dliyi za ti, kan tə turi wur fingal tə bi wuri. **32** Gəsi kə bi sit nan pət nda binwo, ar ni mbarəm dər Yesu kup mən kumi dli na mən dun itəri. **33** Ar ni mbarəm kə bəni kup dom wur bədləbən bomi, **34** kan Yesu ba pəni ko gonge mbarəm den ko gonge unu kumi dli gəzənka. Tə pa dəli dun itərka na womti gip mbarəme, ama tə za dun itəri wu shirəm da'a, domici wu mom ko ti wo ni. **35** Kə bi bətloni, nan las'i pələu-pələwo, ar ni Yesu tlyami, kan tə za bom tə ndara las gon kan mbarəm ra dagwa, lasi ni tə shirəm na Yami. **36** Siman na munju kan ra nan ti gwa ri kə ngeni gəsi. **37** Nan wu zam tiwo ar ni wu wul ti'e, "Mbarəm kup den ta ngeni gi!" **38** Yesu bali wur tə wule, "Mə ndara ni gip mir bən ju kan ra kosak gwa, kə də a pi wazu barta esi. Argon tu sirəm gwa itu" **39** Ar ni wu kop gip atl kə Galili kup, wu den wazu gip bom domtən kə mən Yahuda gəzən na dəli dun itərka gip mbarəme. **40** Ba mən ndəccı gon dir kar ti kan tə ngus den gam għurəm gəs tə lir ti tə wule, "Ar ni pəni'i mbatlo, kii mani pali gən dləran." **41** Laa'i na guna gere, ar ni Yesu ne am den mbarəmi kan tə wule, "Ar pənim mbatli, pal dləran!" **42** Ar ri kətigon da'a, ar ni ndəccı gəs za ti kan tə pal dləran. **43** Yesu dəli ti kəm hoyi, kan tə za ti tə ndara. **44** Tə wul ti'e, "Ba kə yari murgon bar tu da'a. Ama mbəri, ri gam gi

kar ləba kə Yami kan kə bi bar ju Musa wule mbarəm na womti ni gip wur kop ti kaari. **16** də bi den bi paltən dləran gwa, kə də ar dəm Nan mən kulci mbaram den kulci kə Musa kan seda kar wuri.” **15** Ama mbarəmi pi untu da'a mən Parise ni, shin ti den ci na mən warwat kan tə ndara tə nəm yari mbarəm argon tu kan pitən na mən nəmi wurpi bomo, ar ni wu ngen pi gwa. Muntu kem Yesu ba'i te gip bən den momi kar mir mən kopī gəs wu wule, “Imni ger kə mbarəm da'a ama tə dam kaari las ju tə ci na mən nəmi wurpi bom na mən warwat mbarəm ra da gwa. Kup na untu mbarəm ko pitən?” **17** Na kumi muntuwo ar ni Yesu wul təp ako pi ta dirtən kar ti.

2 Murka njem den kaariwo, ar ni Yesu pa te gip bən Kaparnahum, kan mbarəm ba kumka den'e təra bomi. **2** Ar ni mbarəm na womti dom wur har kushi ba dətka, ko te bədlabən karika ma, kan tə pi wur wazu shirəm kə Yami. **3** Ar ni mbarəm wupse jen ter na mbarəm gon kan ra den kumi dli gwa, itər ni tle ti dlika. **4** Nan wu mani zami təp kə te gəs kar Yesu da'a na womtitən kə mbarəmo ar ni wu tul las gon den rupi kushiyi sur gam də Yesu, den kaar kə tuli shuyiwo, kan wu shu muntu itər tle ti dli kayi sur cina də Yesu bom den bamuri gasi. **5** Nan Yesu shin ngəshtən den Yam gəzəno, ar ni tə wul muntu itər tle tikayi'e, “Nya gəni, ho'i'i warwat pitən gi kawi.” **6** Lasiwo mən kulci mbarəm den kulci kə Musa ra njon, ar ni wu dami gip mbatl gəzən wu wule, **7** “Unun kem mbarəm kən ba shirəm untu we? Məgən shirəm ni tə pi Yami! Wo ni baa mani ho'i warwat pitənka in ba Yam ni katl nan gəs dagwa?” **8** Ar ri kətigon da'a ar ni Yesu momka gip ruhu gəs'e argon tu wu den dami gip mbatl gəzən gwa itu, kan tə wul wur'e, “Unun kem kən den damtən den munju we? **9** Gonge ni ban mani, də wul muntu itər tle ti dli kayi'e ‘Ho'i i warwat pitən gi kaya,’ ko ‘Tlyami, pən bamuri gi kə ndara?’ **10** Ama kə də kə mom'e Nya Mbarəm ra na iko den atl kə ho'i warwat pitənkawo,” ar ni tə wul muntu itər tle ti dli kayi'e, **11** “A wul ki'e, dlyami, pən bamuri gi kə ndara bomi.” **12** Ar ni tə tlyami, tə pən bamuri gəs kan tə nəm təp den ger kə kum gəzəni. Muntu dləkən mbarəm kup kan wu dəda Yam na wultən'e, “Mə təfe shini argon untu da’al!” **13** Yesu pa su bi fula'i. Ar ni mbarəm na womti ri kar ti, kan tə nəm kulci wuri. **14** Nan Yesu den bomi asəmo ar ni tə shin Lawi nya Halfa njon kə ba nəmi wurpi bomi. Yesu wul ti'e, “Kopəni.” Kan Lawi ba tlyam tə kop ti. **15** Nan Yesu den ci fingal kə gas gip bom də Lawiwo, mən nəmi wurpi bom na mən warwat pitən na womti, na mir mən kulci karti ra den ci fingal nan ti, domici

Nan mən kulci mbaram den kulci kə Musa kan seda kar wuri.” **16** Ama mbarəmi pi untu da'a mən Parise ni, shin ti den ci na mən warwat kan tə ndara tə nəm yari mbarəm argon tu kan pitən na mən nəmi wurpi bomo, ar ni wu ngen pi gwa. Muntu kem Yesu ba'i te gip bən den momi kar mir mən kopī gəs wu wule, “Imni ger kə mbarəm da'a ama tə dam kaari las ju tə ci na mən nəmi wurpi bom na mən warwat mbarəm ra da gwa. Kup na untu mbarəm ko pitən?” **17** Na kumi muntuwo ar ni Yesu wul wur'e, “Munju kan ra gingəlin gwa ni ba shin mən bi un da'a, ama mən kumi dli ni. A sur ni kə la'i bi mən pitən dlat da'a ama mən warwat pitən.” **18** Gasi gono mir mən kulci kar Yohana na kə mən Parise den guzum male. Mbarəm jen dir kan wu ngen momi wu wule, “Ra imnu mir mən kulci kar Yohana na mir mən kulci kar mən Parise ba pi guzum male, ama mir mən kulci kar kiwo wu pi dawu?” **19** Yesu nəmi wur tə wule, “Im ni fa mən dəki kə mən pel gor baa pi guzum mal nan təra nan wur gwawe? Wii pi da'a, ti nə ra nan wur gwa. **20** Ama wokoci den dirtən nan baa pəni wur mən pel gəri kagwa, gas ta ni wii pi guzum male. **21** Murgon baa bop gus tutul dli den pel tutul dli da'a. Ti ni tə pi untuwo, pel tutul dliyi baa tlyat koriyika, har də dlyattəni man kə fari. **22** Murgon baa shoti pel mal kin inabi gip kor tat ne mal inabi da'a. Ti ni tə pi untuwo, mal inabiyi baa tar tati kan ar mbutlka. O'o, tii shoti ni pel mal kin inabi gip pel tat inabi.” **23** Den pət Shukutən gon nan Yesu den kopī gip kən alkamawo, mir mən kulci kar ti ra nan ti, ar ni wu nəm wumi alkama wu den ci. **24** Mən Pariseyi wul ti'e, “Ba shini, unun kem wu pi argon tu den kulci kə Musawo ar ndari də pi den pət Shukutən da gwawu?” **25** Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “Kə təfe ni zhiti gip tulankur den argon tu Dauda pi, ti na ga berəm bomi asəm gəs nan guzum ci wur gwa diya? **26** Kandatu gip muri kə Abiyata bar ləba kə Yami, Dauda te gip bom kə Yam kan tə ci bəredi tu kan ne nika markəme, muntu kan ga ləba kə Yam ni katl baa ci gwa. Kan tə pa bi ga berəm bomi asəm gəs wu ma wu ci.” **27** Kan tə wul wur'e, “Pət Shukutənō pi təni domici kə mbarəme, ba'e mbarəm ni pi ti domici kə pət Shukutən da'a. **28** Ra untuwo Nya Mbarəm ni'le Babom kə pət Shukutən ma.”

3 Wokoci gono Yesu te gip bom domtən kə mən Yahuda, mbarəm gon ra lasi kan itər tle ti amka gwa. **2** Jen ni den ngeni təp tu wii zam Yesu na argon kə nəmi gəsi. Ra untuwo ar ni wu pi ta ne ger den ti kə wu shin ko tii warke ti

den pət Shukutəni. **3** Ar ni Yesu wul mbarəmi Yesu la wur bi kan tə shirəm nan wur na misali kan itər tle ti amika gwa'e, "Tlyam dlor cina də tə wule, "Imni Setan baa mani dali Setan we? mbarəme." **4** Ar ni Yesu ngen momi kar wur tə **24** Mulki ni tatka bomi ropo, mulki tu baa dlər wule, "Den bi kulci kə Musawo unun ndari də da'a. **25** Bom ni tatka bomi rop gip shini bes kə pi den pət Shukutəni, də pi ho pitəna ko wani? ezəno, bom tu baa dlər da'a. **26** Kan Setan ni tli Də dəli rai ya ko də ri eka?" Ama ar ni wu yon gip nge gam gəsi, kan tə tatka bomi ropo, tii gəzəni. **5** Yesu wi wur ger gip lo na dun mbatl mani dəmi da'a, patən gəs dır ituwi. **27** Na ho den lati mbatl gəzəni, kan tə wul mbarəmi'e, bi, murgon baa mani tetən gip bom kə ndəri "Ta am gi." Tə ta am gəsi, kan am gəs ba pal lau. mbarəm kan tə yem bar ju kan təra nari kagwa, **6** Ar ni mən Pariseyi ndara kan wu nəm ngeni se ti ni tə pare nəmi ndəri mbarəmi tə bal tika, təp nan wur na mbarəm kə Hiridus den kandatu kano tə'i mbu yemi ti bar kə bom gəska. **28** wii ri Yesu eka gwa. **7** Yesu na mir mən kulci Ge shirəm ni a yari ine, kup warwat pitən na kar ti tlyam wu ndara bi fula'i, kan bar womti məgən shirəm kə mbarəm den Yamo, baa ho'i mbarəm kan tli tor gip atl kə Galili ba kop ti. **8** Nan wu kum argon tu kup tə den piwo, mbarəm wurka. **29** Ama muntu kup kan pi məgən shirəm den Ruhu kə Yamo baa tafe ho'i tika da'a, tə pi na womti kan tli tor gip atl kə Yahuda, gip bən aionios g166) **30** Tə yari ni muntu domici wu den kə Urshalima, gip Idume, na bi atl ju kan ra te jikat fula Urdunka, na gip atl kə Sidon na Taya, wultən'e, "Tə ra na dun itəri." **31** Ar ni nasi ba dır kar ti. **9** Den womtitən kə mbarəmiwo ar Yesu na mir ezañ cwati, wu dlər ter kaari kan ni tə wul mir mən kulci kar ti'e wu zami ti nye heli kungələn jikat mal nəm, ba də mbarəm tla na womti njon kar ti, kan wu wul ti'e, "Nana gi ti naarka da'a. **10** Tə pi ni unto domici tə warke na mir ya'ən ra te karika den ngeni gi." **33** Yesu mbarəm na womti wi, ar ni munju kan ra na ngen momi kar wur tə wule, "Ga wo ni'e nana bar jen kan ba ghun wur gip dli gəzən ba pi ta na mir fyar we?" **34** Ar ni tə bali ger kar munju dırtən zam wu ne am den ti ra. **11** Wokoci tu na njon kan ngandəl ti gwa tə wule, "Ga nana kup dun itər shin tiwo, se wu nda atl cina da na mir fyar ni'e mənjəni." **35** Murgon tu kup ti wu den la'i yare, wu den wultən'e, "Ki Nya kan ba pi argon tu Yam ba ndu gwa ni'e erəm Yam ni." **12** Ama Yesu dəli wur kəm hoyi den ba gən mətli na moni na nana gəni.

wu yari den ti wo ni da'a. **13** Gip untowo, ar ni Yesu ndara den tləndəre, tə la bi munju kan tə ndu gwa, kan wu dır kar ti. **14** Tə zəzar mbarəm kutl cet rop, munju tə bi wur sun'e mir mən kartəne, wu dəm nan ti kə də tə kar wur wu ri pi wazu. **15** Tə pa bi wur iko kə dəli dun itərka gip mbarəme. **16** Kutl cet ropi kan tə zəzari gwa ni'e, Siman (muntu tə bi ti sun'e Kepas gwa), **17** Yakubu nya Zabadi na erəm gəs Yohana (munju tə bi wur sun Bonaji, mimir kə Sawa ituwi) **18** Andərawus, Filibus, Batalamawus. Matiyu, Toma, Yakubu nya Halfa, Tadawus, na Siman Ziloti **19** kan na Yahuda Iskariyoti, muntu bi Yesu kagwa. **20** Ar ni Yesu te gip bom goni, kan mbarəm na womti ba pa kop ti kaari, unto kem ti na mir mən kopi gəs ma wu zam dəmi kə ci barkaci da'a. **21** Nan mir mən shu bom kə Yesu kum untowo, ar ni wu ri kə də wu pali ti dır bomi, domici wu wule gam ni duri tika. **22** Ar ni mən kulci mbarəm den kulci kə Musa kan tli tor Urshalima ba wule, "Ba'alzabub ni gip ti! Təp kar iko kə bar gun dun itər ni tə dəli dun itərka gip mbarəme." **23** Ra untowo ar ni

4 Yesu pa nəm kulci wur ra bi fula'i. Mbarəm na womti kan dom wur kar ti naar gho ar ni kem tə go gəs gip kungələn jikat male kan tə dəm gipi nan mbarəm kup ra den bishidi kə fula'i gwa. **2** Tə kulci wur bar na womti təp kə ba koldə bi, ar ni gip kulci gəso tə wule, **3** "Kum ni! Mən kori bar ri kə ngani badər gip kən gəsi. **4** Nan ti gip ngani badəriwo, ar ni badər jen ro den təpe, kan yatl ba dır dami wu cika. **5** Badəri jen nda den tate, las tu atl ra hoyi da gwa. Kan ar ba yetl bəle-bəle, domici atli naar da'a. **6** Ama nan pət tli torwo, ar ni mattən kə pət kem ar landərka nan ar ra na tlərti dagwa. **7** Badəri jen nda gip ire, kan ba naari, ama iri dlat wurka, har ba kem ar dəli ge da'a. **8** Jen gip badəri nda den ho atli. Ar tli tor kan ba gəri, gucəpi bisi hauya nəm na kutl, jeno hauya myakan, jen ngapo hauya nantam." **9** Ar ni Yesu wule, "Muntu kan ra na kəm kə kumiwo, naa tə kumi." **10** Nan təra nan gəso, ar ni mir mən kartən gəs kutl cet ropi na nami kan ra kar ti gwa ngen momi kar ti den argon tu tə kulci wur

deneyi ba pi nupi gwa. **11** Tə wul wur'e, "Momi badər ju kan ba ngani gwa. **32** Na untu kup in ghuuni bar kə mulki kə Yamo tare bi in wi. Ama nganiwo ar ba naar ar man nami mir kin kup. də munju kan ra gip kən dawo ko unuwo ba yari Ar ba pi am ju kan yatl kə to yamka ba mani wur ni gip koldə bi. **12** Kə də, 'wu pi ta zhuwi tu'i bin den mir ami gwa.' **33** Na koldə bi na bar ama wii mani shini da'a wu pi ta kumi ama wii jen wule muntu na womti ar ni Yesu yari wur mani momi da'a, Kə də wu pal karəm də ho'i shirəm ka Yami, kandatu wii mani momi gwa. wur warwat pitən gəzənka ra!" **13** Ar ni Yesu **34** Tə yari wur bar gon bat na koldə bi da'a. Ama wul wur'e, "Kə mani momi koldə bi tu diya? ti ni nan gəs na mir mən kulci kartiwo tə yari Ra imnu kii mani momi nami koldə biyi? **14** Ba wur ko unu kandatu wii mani momi gwa. **35** mən kəni ngani ni shirəmi. **15** Mbarəmi jeno wi Gasi kə sito Yesu wul mir mən kulci kar ti'e, ni wule badər kan nda den təp gwa, las tu ngani "Mə te ni den bishidiyi mənta." **36** Ar ni wu za shirəmi gwa. Na kumi gəzəni ar ni Shetan dır womti mbarəmi kaari, kan wu ndara nan ti gip pən shirəmika kan ngani gip wur gwa. **16** Jeno kungələn jikat male. Kungalən jikat mali jen ra wi ni wule badər tu kan nda den tat gwa, munju es nan ti. **37** Kan dun yam ba tli tor gəsi, mal ba na kumi shirəmiwo wu nəm na ghol mbatli. **17** nəm ghuni kungələn jikat mali, kan mal ba pare Ama nan wu ra na tlərti dawo, wu dəm ni kə laa'i kungələnyika. **38** Yesu ra təp kaar kungələn wokoci njem katl. Nan tlatən ko kumi dli den jikat mali na gam gəs den bar kə tli gami, tə bi kə shirəmi diro, wu ndaka koshilan. **18** Jen den nde umuri. Mir mən kulci kartiyi putu ti ngapo wi ni wule badər tu kan ngani gip ir gwa, wu kum shirəmi, **19** ama damtən kə dəməi kə se na gəni, na ndu'i bar kə am kan na ndu'i bar jen dır kan ba tla shirəmika har ar ba hol gəritəni. (aiōn g165) **20** Ama badər tu kan ngani den ho atlo, nan wu kum shirəmiwo ar ni wu nəmi, kan wu gəri ngucipi hauya nəm na kutl, den Yama?" **41** Bərti nəm mir mən kulci kar tiyi jen hauya myakan kan jen ma hauya nantam naari kan wu wul ezən'e, "Wo ni'e muntuwe? kə argon tu ngani gwa." **21** Tə wul wur'e, "Kə Itər na zap mal ma wu kop shirəm gəsi!" ne ni pitila te gip kushika kə zupka na gal ko te gəs dandi kaya? Untu ni da'a, kə nen i den badəmi gəs da'a? **22** Argon tu kup kan ra na ghuuniwo, ne ni kə də əulka, kan kup argon tu kan lekawo, ne təni kə də dəlika kaari. **23** Murgon tu kup kan ra na kəm kə kumiwo, naa tə kumi." **24** Yesu ci cina na shirəm tə wule, "Neni kəm hoyi den argon tu kə kum gwa. Na shanndər tu kə cingər bar nariwo nari ni baa cingəri in pa'e, har ma na mbəli ra. **25** Murgon tu kup kan ra na baro, baa bi ti ra, murgon tu kan rə nari dawo, ko nye argon tu təra nari ma, baa nəmi tika." **26** Tə pa wule, "Kandatu mulki kə Yam ra gwa ikəni. Mbarəm gon ri kə ngani badər gip kəne, **27** se na gəni, har də argon tu kan tə ngani gwa naari, tə mom imnu ar pi gwa da'a. **28** Atl ba bi bar kə gip kən na gam gəsi. Kə nəm ar ba yetli, kan ar dəli gami, den kaariwo kan ar dəli ge. **29** Na ar ba nyowo ar ni mən kəni baa ri na bar kə rəshi kən gəs den ar mbi den bi rəshi kən wi." **30** Tə pa wul wur'e, "Ununu mii wule mulki kə Yam ra we? Ko ununu ba koldə bi dene da yari kandatu ar ra gwawu? **31** Ar ni ra wule ge dənti, muntu kan mani heltən gip

5 Yesu na mir mən kulci kar ti jikat bula wu te den kəti bula kə Galili, gip atl kə mən Gerasa. **2** Na dəltən kə Yesu sur gip kungələn jikat maliwo, ar ni mbarəm gon mən dun itər tli dır kə ba gambəci tə mbor ti. **3** Gambəci ni'e ba dəmi kə mbarəmi. Murgon ra kan ba mbu nəmi gəs tə əal tika na sarsari da'a. **4** Tla bali gəska am na asəm na sarsari, ama wokoci tu kup baltikawo tə kur ngot sarsariyika tə cecen sarsari kə asəm da tika. Murgon ra kan baa mani nəmi gəs kə əali na ndərtən kə bigul da'a. **5** Ba dəmi gəs ni'e ba gambəci na gip tləndəre, ti den la'i yar na tloyi dli gəs na tate. **6** Nan ti shin Yesu terkawo, ar ni tə tli na kətər tə te nda ngurup cina da ti. **7** Tə la yar hoyi tə wule, "Unun ghun ki naməni, Yesu, Nya Bar Gun kə to yamka? A lir ki gip sun kə Yami, ba kə kumim dli da'a!" **8** Tə yari ni untu nan Yesu wule, "Dun itəri, dəl ter gip mbarəm tukal!" **9** Ar ni Yesu wul ti'e, "Ununu ni'e sun gi?" Mbarəmi nəmi ti tə wule, "Sun gən ni'e womti, nan mən ra na womti gwa." **10** Kan tə pi ta liri Yesu den ba də tə dəli ga dun itərika gip las tu kan wu dəm gwa

da'a. 11 Ar dəm'e kosak na lasiwo womti alade iko kə pi bar dəl gip ti, ar ni tə bal ti rən den ra den ci bar gəs tləndəre. 12 Ar ni ga dun itəri womti mbarəmika tə wule, "Wo ni ne am den lir Yesu wu wule, "Kar mi te gip alade juka, za tutul dli gən we?" 31 Ar ni mir mən kulci kar ti mi mə te gip wuri." 13 Tə nəmi wuri, kan ga dun nəmi ti wu wule, "Ba shin womti mbarəm ju itəri ba dəl ter gip mbarəmi wu te gip aladeyi. kan den tla'i gi gwa, kan kə wule, 'Wo ni ne am Womititan kə aladeyi ri zangu rop, kan wu yem deməna?'" 32 Ama Yesu pi ta kari ger kə də tə sur atl na kətər wu su ro gip mal wu məshka. 14 shin muntu pi untuyi gwa. 33 Nagar məri na Nan mən le aladeyi shin untuwo ar ni wu tli na momi argon tu kan zam tiwo, ar ni tə dir ngus kətərē wu te gip bəni na mir bən kə markəmi, cina də Yesu, tə den dədərtən gip bərti, kan wu yari argon tu kan pi gwa. Mbarəm dəl dir kə tə yari Yesu ge shirəm kə kup argon tu kan pi shini argon tu kan ratl gwa. 15 Nan wu dir kar gwa. 34 Ar ni tə wul nagər məriyie, "Nya gəni, Yesuwo ar ni wu shin mbarəmi kan ra har na ngəshtən gi den Yam warke i'wi. Ndara bom womti dun itəri gwa. Nan wu shin ti njon lasi na ghol mbatli, kə zam paltən lau den kumi gip tutul dli kan gam gəs pal semwo, ar ni bərti dli giwi." 35 Nan Yesu i'den shirəmo, ar ni jen ci wuri. 16 Munju kan shin argon tu kan piwo, gip mir mən bom kə Yayirus kan'e bari kə bom ar ni wu yari mbarəm argon tu ndo na mbarəm domtən kə mən Yahuda gwa, wu dir wule, "Nye mən dun itəri na aladeyi esi. 17 Ar ni mbarəm mətli gi məsh kawi, unun kem kə pa ghun ba kə bəni nəm liri Yesu den tə za atl gəzəni. 18 mən kulci rawe?" 36 Ama Yesu kar kəm den Nan Yesu den totən gip kungələn jikat malo, argon tu kan wu yari gwa da'a, kan tə wul ti'e, ar ni mbarəm tu kan ra har na dun itəri lir ti "Ba kə kum bərti da'a, ki de ngəsh ki den Yami." tə wule, "Zə'əm a kop ki ngəpi." 19 Ama Yesu 37 Ar ni tə za murgon kop ti kaar da'a se ga nəmi ti da'a, ama kan tə wul ti'e, "Ndara bom Bitarus, na Yakubu, na Yohana erəm kə Yakubu. kar ya'ən kə yari wur kiri bar na womti ju kan 38 Nan wu mbubar bom də Yayiruso, ar ni Yesu Babom pi'i na kandatu tə shin guna gi gwa." shin kandatu las pika ghiru-ghiru kan mbarəm 20 Ar ni mbarəm ndara tə kop mir bən gudəli den ta kulu na la'i yar hoyi gwa. 39 Ar ni tə te kutl kə gip atli, tə nəm yari mbarəm kiri bar na gipi kan tə wul wur'e, "Unun kem kən den kulu womti ju kan Yesu pi ti gwa. Ar dləkən mbarəm na la'i yar untuwe? Nyayi məsh nika da'a, umur ju kup kan kum argon tu tə yari gwa. 21 Nan ni tə dene." 40 Ar ni wu gyatli ti. Nan tə kaar Yesu to gip kungələn jikat mal tə pa jikati tə wurka kup te kaari kawo, kan tə pən basi nyayi te den kətəyi gon kə bula'iwo, ar ni mbarəm na nase na mir mən kulci kar ti ju kan ra nan ti na womti dom wur kar ti nan ti'i ra bi bula'i gwa, kan tə te gip kupshiyi las tu nye gəri ra gwa. 22 Ar ni mbarəm gon gip kə cina kə bom gwa. 41 Tə nəm am kə nyayi, kan tə wul ti'e, domtən kə mən Yahuda, mən sun Yayirus, dir "Talita kum!" (Muntu ba pi nupi gwa'e, "Nye lasi. Nan tə shin Yesuwo ar ni tə nda atl cina da gəre, a wul ki'e, tlyami!") 42 Ar ri kətigōn da'a ti. 23 Tə pi ta liri Yesu, tə wule, "Nye mətli gən ar ni nye gəri tlyam dlər kan tə nəm desi. Bar ra bi də məshtəni. Kustu, dir ne am den ti kə kə sheti ghon kutl cet rop ni nye gəri ra na gəri. pəni ti kumi diliyika, tə pal lau ra." 24 Ar ni Yesu Muntu kem mbarəm ju kan ra lasi gwa kə nəmi ri nan ti. Mbarəm na womti kop ti kaari, wu bi na am na naari. 43 Ama Yesu dəli wur kəm den tla'i gəska. 25 Nagar gon ra lasi muntu kan hoyi den ba də wu yari murgon shirəm tu da'a. pi sheti ghon kutl cet rop bəran den tatltən gip Ar ni tə wul wur'e wu bi nye gəri fingal tə ci. ti gwa. 26 Tə kum dli naarwi am də mən bi un na jili bar ju kup təra nari gwa. Kup na untu, kumi dli gəso ci cina na naartən ni ar dene. 27 Nan tə kum shirəm den Yesuwo, ar ni tə ri təp kaar da ti gip womti mbarəm ju, kan tə ne am den bi tutul dli gəsi. 28 Tə pi ni untu domici tə dam ti tor gip mbatl gəs tə wule, "Ami ni a zam a ne am den tutul dli gəs katl mə, kumi dli gən baa pa'i." 29 Ar ri kətigōn da'a ar ni tatltən kə bəran gəs dləri, tə pa kum gip dli gəs den tə warkewi. 30 Bar tu ar ni Yesu kum

6 Yesu za barta kan tə ndara bən gəzəni, mir mən kulci kar ti kop ti kaari. 2 Nan pat shukutən diro, tə nəm kulci mbarəm gip bom domtən kə mən Yahuda, ar ni munju kup kum ti gwa nəm bi na am wu wule "Ako ni mbarəm kən zam bar ju untu wu? Unu bopya ni bi ti untu we? Imnu har tə mani pi kiri bar kə nəmi bi na am unjuwe? 3 Muntu ni'e kapənta tu diya? Ti ni'e nya Maryamu kan eram kə ga Yakubu, na Yusufu, na Yahuda, na Siman da'aya? Kan ga

erəm gəs mir mətli ni de nan mi diya?" Ar ni bi-utu, na kiri mbarəm kə gip atl kə Galili. **22** Wu kum lo gəsi. **4** Ar ni Yesu wul wur'e, "Ba hol Nan nya Herodiya nye mətli ter gipi kan tə dlar shini nartən kə mən yari shirəm kə Yam da'a cina də Hiridus na mən dəki gəso, ar kon wur se gip bən gəsi, gip dəngi gəsi, na gip mbarəm naari. Ar ni gunyi wul nye gəri'e, "Liri argon tu kə bom gəsi." **5** Tə mani pi bar kə nəmi bi na kup kan kə ndu gwa, aa bi'i." **23** Tə yari untu am na womti lasi da'a, se mbarəm njem ni katl har na 6e am atl tə wule, "Argon tu kup kə tə ne am gəs den wur tə pəni wur kumi dli liriwo, ko da baa tatlı ni las tu ami gun gəzən gəzənka. **6** Holi ngsəhtən den Yam gəzən ghun gwa gip dlom də bi'i nəmo, aa bi ika." **24** Ar ni Yesu naari. Kan Yesu ba pi ta kopi mir bən tə nye gəri te kaari kan tə wul nas'e, "Ununu aa den kulci mbarəme. **7** Yesu la bi mir mən kulci liri we?" Kan nas ba wule, "Liri'e də bi'i gam kar ti kutl cet ropi, ar ni tə kar wur rop-rop kə Yohana mən pi batisma." **25** Nye gəri zho kan tə bi wur iko den gam ga dun itəri. **8** Tə ti te gipika kar gunyi tə wule, "A ndu kəkəntü wul wur'e, "Ba ka pən ni argon gip bəmi asəm də bim gam kə Yohana mən pi batisma gip gal gin da'a, ko bəredi, ko poshe, ko wurpi den dli kini." **26** Na kumi untuwo, ar li gunyi mbatl gini, se de dlo katl. **9** Kem ni kaptalanye ama ba naari, ama nan tə yari wi na 6e am atl kan cina kə yern ni tutul tli rop da'a." **10** Tə wul wur'e, dən mən dəki gəso, tə ndu tə nge ti da'a. **27** Ar "Wokoci tu kə te gip bom gono, dəm ni lasi ar ri ni tə kar dogarı gəs na zhətan den tə ri bom gas tu kii za bəni gwa. **11** Las tu kup nge pi dem moni tə dir na gam kə Yohana. Mbarəmi ndara nan kən ko wu kum kən dawo, za ni lasi kan kə tə ri kotəl gam kə Yohana gip bom kə moniyi. bat ni kushka kə den asəm ginka den bi seda **28** Kan tə dir nari gip gal gin tə bi nye gəri, kan den wuri." **12** Ar ni wu ndara kan wu pi wazu nye gəri ba bi nase. **29** Nan mir mən kulci kar den də mbarəm ci atl gam wu pal kar Yami. **13** Yohana kum argon tu piwo, ar ni wu dir pən Wu dəli dun itərka gip mbarəme kan wu bərke tli gəs wu kapka. **30** Mir mən kulci kar Yesuyi mir mbarəm na womti kan den kumi dli gwa dom wur kar ti kan wu yari ti bar ju kup wu pi wu warke wuri. **14** Ar dəm'e gun Hiridus kum na bar ju wu kulci mbarəm gwa. **31** Ar dəm'e shirəm tu, domici kum sun kə Yesuwi ko ako. mbarəm na womti den ta dırtən na ndaratəno, Jen den wultən'e, "Yohana mən pi batisma ni wu zam gəs kə dəmi kə ci fingal da ma, ar ni tli gip məshi mbarəme, kan untu ni kem bar kə tə wul wur'e, "Dir ni mə ndara ni kə ba las dəkəntən ju ba pi ra təp kar ti." **15** Ama jen kan ra zhikai gwa, kə zam kə shuku ni ra." **32** wule, "Iliya ni." Jen ngapo wu wule, "Ti mən Ar ni wu to gip kungələn jikat mal wu ndara yari shirəm kə Yam gon ni, wule nəm gip ga las tu mbarəm ra dagwa, wi ni nan gəzən katl. mən yari shirəm kə Yam gon kə terka." **16** Ama **33** Ama nan wu za lasiwo, ar ni na womti gip nan Hiridus kum muntuwo, tə wule, "Yohana, mbarəmi shin wurka, kan wu momka'e wi ni. muntu a kotali ti gamka gwa ni tli ti gip məshi Ar ni mbarəm tli dir gip mir bəni kup, wu kop mbarəme!" **17** Domici Hiridus na gam gəs ni kem bishidi na kətər wu pare mbu'i barka cina da ba ri nəm Yohana dir kan ba 6al tika gip bom wuri. **34** Na dəltən kə Yesu sur gip kungələn moni. Tə pi ni untu domici kə Herodiya, nagər jikat maliwo, ar ni tə shin mbarəm na womti. Tə kə erəm gəs Filibus, muntu kan tə gudlumi nan kum guna gəzən nan wi nəra wule təm ju kan ti gwa. **18** Domici Yohana pi ta yari Hiridus'e, ra na mən le gəzen da'a gwa. Ar ni tə nəm kulci "Ar ndari da'a kə gudlumi na gər kə erəm gi." wur bar na womti. **35** Nan pət ba ri kə ndetən **19** Ar dəm'e Herodiya nəm muntu su mbatl da binwo, ar ni mir mən kulci kar tiyi dir kar ti wu tika, kan tə ndu tə ri Yohana eka. Ama tə mani wul ti'e, "Las kəno murgon ra da'a, ar tu pət ba zami guntəp kə pi untu da'a, **20** domici Hiridus ri kə ndetən bin wi. **36** Za mbarəm ju wu ndara ba kum bərti kə Yohana, tə mom'e Yohanawo kə də wu te gip mir bən kan ra kosak gwa wu mbarəm mən pitən dlat kan dləran gip dəmi wuri gam gəzən fingal kan wii ci gwa." **37** Ama gəs gwa ni, ar ni kem Hiridus nəm Yohana hoyi. Yesu nəmi wur tə wule, "Kəno bi wur ni argon Wokoci tu Hiridus kum shirəm kə Yohanawo wu ci." Ar ni wu wul ti'e, "Məri wur barkəci na ar ba ghun ti naari, kup na untu, tə ndu kumi wurpi tu kan ba 6atl nye mən mbəp kə nde pət shirəm gəsi. **21** Kə pa'i bisiwo kan təp ba dıri, hauya kutl, mə ci nan wura?" **38** Tə wul wur'e, Den pət gəri kə Hiriduso ar ni tə pi nyel kiri kə "Bəredi məneni kən ra nari we? Rii shin ni dıri." ga mən tloyi shirəmi na ga komanda kə mən Nan wu kopo ar ni wu zam wu wul ti'e, "Bəredi

nantam ni na kos rop.” 39 Ar ni Yesu wul mir mən kulci kar tiyi'e wu wul mbarəm'e wu dəm gəzən atl den yari jir bomi bomi. 40 Kan wu dəm atl bomi bomi jeno mbarəm hauya nantam nantam kan jen eso hauya rop na krtl ktl. 41 Nan tə nəm bəredi nantam na kos ropiwo kan tə la gam yami, tə goode Yami, kan tə ceccen bərediyi. Nan tə pi untowo kan tə bi mir mən kulci kar ti kə də wu kop mbarəm rinka wu bi wuri. Untu es tə pa njetəl kos ropi kan tə bi mbarəmi kup. 42 Ar ni kup gəzən ci kan ar ba kəm wuri. 43 Ar ni mir mən kulci kar tiyi yem robəs bərediyi na kosi kan wu laa'i shar krtl cet rop nari. 44 Womtitən kə moni kan ci fingali gwa ni'e Zangu nantam. 45 Ar ri kətigon da'a den kaar kə untowo, ar ni Yesu wul mir mən kulci kar ti'e wu to gip kungələn jikat mal wu nda cina wu te bən kə Betsaida. Ti ngapo kan tə pali bi womti mbarəmi kə də wu ndara. 46 Den kaar kə pali bi womti mbarəmiwo ar ni Yesu to gəs den tləndər kə shirəm na Yami. 47 Nan sit piwo, kungələn jikat mali ra te dlom malika, ama Yesu ra ter den bishidi nan gəsi. 48 Yesu shin wu den ndotən na dəli kungələnyi nan itər den ghuni gəzən gwa. Bar kə gəlla am myakan kə gaso, ar ni wu shin ti den tertən kar wur tə den desi den gam mal bar bula'i. Tə pi wule tii bi wur ni kaari, 49 ama nan wu shin ti den desi den gam malo, ar ni wu pən'e tlən ni, kan wu la yare, 50 domici nan kup gəzən shin tiwo, ar ni mbatl tari wurka. Ar ni tə shirəm nan wur na zhotən tə wule, “Dləri ni mbatl gini! Ami ni. Ba kə kum ni bərti da'a.” 51 Ar ni tə to gip kungələn jikat mali kar wuri kan itəri ba za zhe'e pitəne. Argon tu tə pi gwa dləkən wur naari, 52 domici wu mom argon tu ci na mbarəm zangu nantam tu ba pi nupi gwa da'a, nan mbatl gəzən mani momi bar mani pi bar tu kan təra nari dagwa. 53 Nan Yesu na mir mən kulci kar ti mbubar den kətə nəm kə bula'iwo, ar ni wu dəm gip atl kə Jenisarat kan ba 6al kungələn jikat mali bi bula'i. 54 Na dəltən gəzən sur gip kungələn jikat maliwo ar ni mbarəm ban kə momika den'e Yesu ni da'a. 55 Kan wu kətər dīr kar ti təp ko ako gip atlī kup, wu dīrī mən kumi dli 6om den bamuri gəzən kup las tu wu kum Yesu ra gwa. 56 Las tu kup tə riwo, gip bar bən na ko nye bən ko bi ləpe, wu dīrī mən kumi dli bi bar pəte. Wu lir ti den tə nəm i wur kə də mən kumi dli gəzən ne am den bi lulur gəsi. Munju kup kan ne am den tiwo kan ba pəni wur kumi dli gəzənka.

7 Mən Parise na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa jen kan tli tor Urshalima dom wur kar Yesu. 2 Ar ni wu shin mir mən kulci kar ti den ci fingal na am kan ra dləran da gwa, wu ho am da'a ituwi. 3 Munju kan gip mən Parise na kup mən Yahuda ba ci fingal da'a se wi ni wu ho am gəzənka den kopi argon tu kə cina gəzən wule wu kop gwa. 4 Wi ni wu za kə ba bar pət wu pal rən bom kawo, wu ci fingal da'a se wi ni wu ho wur kakani. Bar jen ra na womti kan wu zam untun ba pi kan wu kop gwa, wule ga ho'i gal tle male, tat nge male, na ba shoti male. 5 Ar ni mən Pariseyi na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa ngen momi kar ti wu wule, “Unun kem mir mən kulci kar ki ba dəm na kopi bar ju kə cina gəmi wule mə kop gwa da'a nan wu ci fingal na am ju kan dləran ni ar ra da gwa?” 6 Yesu nəm i wur tə wule, “Kən mən se mbarəme! Dlat ni Ishaya yari shirəm kan dəl sur kar Yam den kən kandatu ar ra na rəshı gwa'e, ‘Mbarəm juwo wu dədə'əm ni na bi gəzəni, ama mbatl gəzən dlyamka naməni. 7 Wu botem ni katl, nan kulci gəzəno bar ju nya Mbarəm wule də pi gwa ni.’ 8 Kə za pi argon tu Yam wule də pi gwawi, kən den kopi bar ju kan nya mbarəm ni wule də pi gwa.” 9 Ar ni tə pa wul wur'e, “Na ho bi, kə mani za'i kopi argon tu kan Yam ni wule də pi gwa den bi kopi bar ju kori gin wule kə kop gwa! 10 Domici Musa wule, ‘Bi nartən be na nəna gi,’ kan ‘Muntu kup kan zage bas ko naso, də ri ti eka.’ 11 Ama kə wule mbarəm baa wul bas ko nas wokoci tu wu ndu bar kar ti gwa'e, ‘Argon tu kan aa ne in am ra nariwo a tare a bi Yam kawi.’ 12 Təp untowo, kə kem tiil'i ne am ga bas na nas da'a ituwi. 13 Ra untowo, kə pali shirəm kə Yam dəmka wop den bi kopi al'ada ju kə kulci mimir gin gwa. Untu ni es kə pi den bar na womti.” 14 Kano Yesu ba pa la bi womti mbarəmi kar ti tə wul wur'e, “Kuman ni, ko gonge gini, kan kə mom ni muntu. 15 Argon tu kan ba te gip mbarəm təp bi ni ba li tika da'a, ama argon tu kan ba dəl ter gip mbarəm gwa ni ba li mbarəmka cina də Yami. 16 (Muntu kup kan ra na kəm kə kumiwo na tə kumi.)” 17 Nan tə za womti mbarəmiwo ar ni tə te gip bomi, mir mən kulci kar ti ngen momi gəs kə koldə bi tu. 18 Ar ni tə nəm i wur tə wule, “Kən ma kə hol ni momi ya? Kə mom ni'e

argon tu kup ba te gip mbarəm təp kaariwo ar baa mani li mbarəmka da'i da'a, **19** domici gip mbatl gəs ni ar ba su da'a ama gip tu gəs ni, kan ar pa dəlka gip dli gəsi." (Gip shirəm tuwo Yesu yari ni'e kup bar kə ciwo dləran ni ar ra.) **20** Ta ci cina na shirəm tə wule, "Argon tu kan ba dəl tor gip mbarəm gwa ni ba li mbarəm ka. **21** Domici tor gip mbatl kə mbarəm ni wani damtən ba dəli, wani damtən wule ga holi nəmi gami, mure, ri mbarəm eka, muri na mətli ko na moni kaari, **22** te ger den bar kə mbarəme, ngarci, setəne, ndu'i kumi təmi kan ra na sham gipi da'a, ghuve, li gami, gibər gami, na kədləm pitəne. **23** Munju wani bar ju kupo tor gip mbatl kə mbarəm ni ba dəli, wi ni ngap wu li mbarəmka." **24** Nan Yesu za lasiwo, ar ni tə ndara atl kə Taya na Sidon. Tə te gip bom goni ama tə ndu ba də murgon mom da'a. Ama kup na untu tə ghuun kar mbarəm da'a. **25** Nagər gon kan nya gəs nye mətli den ta ndotən na dun itəro, na kumi shirəm den Yesuwo, ar ni tə dir nda cina da ti. **26** Nagər məriwo mən Hellas ni, gəri kə gip atl kə Finiks gip Siriya. Ar ni tə lir Yesu den ta dali dun itərika gip nya gəs nye mətli. **27** Yesu wul ti'e, "Naa də mimir ci ar kəm wur kakani. Ar ndari də pən fingal kə mimir də bi yer da'a." **28** Ama nagəri nəmi ti tə wule, "Babomi, untu ni ar ra, ama yer ma wu zam wu ci mir robəs fingal ju ba nda sur den tebər kə mimir gwa." **29** Ar ni Yesu wul ti'e, "Den argon tu kə yari tuwo, pal gi rən bomka, dun itəri za nya giwi." **30** Nagər mbarəmi ndara bomo ar ni tə zam nya gəs bom den bamuri, dun itəri dəlka gip tiwi. **31** Ar ni Yesu za kati atl kə Tayaka kan ta kop gip Sidon, tə su bi bulu kə Galili na gip kəti atl kə Dikapolis. **32** Barta ni mbarəm jen diri ti gon kan bebeni tə mani shirəm da'a gwa, kan wu lir Yesu kə də tə ne am den ti. **33** Ar ni Yesu dəl kurmayi markəm las tu mbarəm ra da gwa, kan tə kem mir yasa gəs su kəm də mbarəmika. Ar ni tə bəse mo'ləm kan tə təbə ləka kə mbarəmi. **34** Tə la gam yami kan tə dəl bar shukutəni kan tə wul mbarəm'i, "Etpata!" Muntu gip bi kə Aramekwo ar ba pi nupi'e "Buli!" **35** Na yari untuwō ar ni kəm kə mbarəmi bulu, kan ləka gəs ba pətli, kan tə nəm shirəm hoyi. **36** Ar ni Yesu dəli wur kəm den ba wu yari murgon shirəm tu da'a, ama na dəli wur kəmo, ar ni wu ci cina na yari shirəmi. **37** Mbarəm ba pi ta nəmi bi na ame, wu wule, "Tə

pi ko onu kor! Ar tu ma tə kem munju ba mani kumi shirəm da'a na ngup bi kə shirəmi."

8 Gip muri ja ni mbarəm na womti pa dom wuri. Eso wu ra na fingal da'a, ar ni Yesu la bi mir mən kulci kar ti tə wul wur'e, **2** "A kum guna kə mbarəm ju, muri myakan ituwi wura de naməni, ngapo, fingal ne wur ra kan wii ci gwa da'a. **3** Wii datka den təpe ami ni a wule wu ndara na guzum gwa, domici jen gip wur dəl ni dır na dlyami." **4** Kan mir mən kulci kar tiyi ba bali ti wu wule, "Gip ləp kəno ako ni baa zam fingal kan baa kəm mbarəm ju gwawu?" **5** Yesu ngen momi kar wur tə wule, "Bəredi məneni kən ra na riwe?" Ar ni wu nəmi ti wu wule, "Nyiningi ni." **6** Ar ni tə wul domtən kə mbarəm'i e wu dəm atli. Nan tə pən bəredi nyinyiyo, ar ni tə goode Yami, kan tə cecceni, kan tə bi mir mən kulci kar ti kə də wu bi mbarəm, kan wu pi untuyi. **7** Wu ra es na mir kos jeni. Ar ni tə pa goode Yam dene kan tə wul wur'e wu bi mbarəm esi. **8** Mbarəm ba ci ar ba kəm wuri. Den kaariwo kan mir mən kartəni ba yem robəsi kan sa gwa ar ba laa'i shar nyinci. **9** Womtitən kə moni kan ra lasi gwa ri zangu wupse. Den kaar kə pali wur bi wu ndarawo, **10** ar ni tə zho ti tə to gip kungələn jikat mal na mir mən kulci kar ti tə ndara gip kəti atl kə Dalmanuta. **11** Ar ni mən Parise dır nəm bali shirəm na Yesu kə də wu gode ti ra. Ar ni wu lir ti kə tə gode wur halama bar kə dləkəntən sur yami. **12** Kan tə dəl bar shukutən tə wule, "Unun kem kən mbarəm kə zhan kən kə ngen shini halama bar kə dləkəntən rawe? Na ho bi ni a yari in ne, baa gode mbarəm kə zhan kən halama gon da'a." **13** Kan tə za wur lasi, tə pal gəs to gip kungələn jikat mal tə te den kətiyi mən nəm. **14** Ar ni mir mən kulciyi məsən ritən na bəredika, se gudəli nəm kan wu ra nari gip kungələn jikat mali gwa. **15** Ar ni Yesu dəli wur kəm tə wule, "Ngup kən ni na yesti kə mən Parise na kə Hiridus." **16** Ar ni mir mən kulci kar ti bali gip dlom gəzən wu wule, ko nan mədir na bəredi da gwa ni? **17** Nan Yesu momka na argon tu wu den bali gip dlom gəzəno, ar ni tə wul wur'e, "Unun kem kən den shirəm den holi sırtənka na bəredi we? Kokən ma kə'i ni gip dəmən gama? Kə pa mom wi da'a? Mbatl gin i'nika na lati ya?" **18** Kən ra na gere ama kə datka gip shini ya? Kən ra na kəme ama kə datka gip kumi ya? Kə'i dami da'a ya? **19** Wokoci

tu nan a cen børedi nantam ju mbarøm zangu gøs gas tu nan tø sur na mir mæn kartøn kæ Yam nantamo, shar mæne ni kæ yem laa'i na robæsi mæn tsarki gip dødatøn kæ Bas gwa."

20 "Eso, børedi nyngi ju a ceni mbarøm zangu wupse gwa. Shar mæne ni kæ yem kæ robæsiy?," Ar ni wu wul ti'e "Nyingi." 21 Kan Yesu ba wul wur'e, "Kækøn ma kæ mani momi shirøm gøn wi diya?" 22 Nan wu dør Betsaidawo, ar ni mbarøm jen dør na tabi goni, kan wu lir Yesu kæ dø tø ne am den ti. 23 Yesu næm am kæ tabiyi, tø ri ti kaar bøni. Nan tø bøse batayi mo'øm den ger tø ne am den two, ar ni Yesu ngen momi kar ti, tø wul ti'e, "Kæ shin bara?" 24 Ar ni tø tli gam yam kan tø wule, "A shin mbarøm kam, ama wule kin ni den ndøtlønøi." 25 Ar ni Yesu pa ne am den ger kæ mbarømi, kan ger gøs ba bul tø næm shini bari hoyi. 26 Kan Yesu ba za ti tø ndara bom tø wul ti'e, "Ba kæ'i te gip nye bøniyi da'a." 27 Yesu na mir mæn kulci kar ti ri gip mir bøn kæ Kaisariya Filibi. Den guntøpo, ar ni tø ngen momi kar wur tø wule, "O fa kæ kum mbarøm ba kur wule ami wo niwe?" 28 Ar ni wu næmi ti wu wule, "Jen ba wule ki Yohana mæn pi batisma ni, jen ngapo Iliya, jen eso gon gip mæn yari shirøm kæ Yam ni." 29 Ar ni tø wul wur'e, "Kæn fa? Ami wo ni kar kæne?" Kan Bitørus ba næmi ti tø wule, "Ki ni'e Almasihu." 30 Ar ni tø døli wur kæm tø wule ba wu yari murgon shirøm tu da'a. 31 Gip wokociyi ni Yesu næm kulci wur kandatu Nya Mbarøm baa kum dli hoyi. Tø wul wur'e kiri kæ bøn na ga kiri løba kæ Yam na ga mæn kulci mbarøm den kulci kæ Musa baa nge ti. Baa ri ti eka ama den kaar kæ muri myakano tii tli ra na ge mbatl. 32 Yesu shirøm den bar ju tetla tetla, ar ni Bitørus la ti bi markam tø næm matli gøsi. 33 Ama Yesu bal ti dir tø shin mir mæn kulci kar ti, kan tø matl Bitørus tø wule, "Tli karømka, ki Shetan! Damtøn giwo den bar kæ Yam ni da'a, ama kæ mbarøm ni." 34 Ar ni tø la bi domtøn kæ mbarømi na mir mæn kulci kar ti tø wul wur'e, "Muntu kup ba ndu kopi gøno, se tø nge gam gøska, tø pøn kin rati gam gøsi, tø kopøni. 35 Domici muntu kup ba ndu ge mbatl gøso, tii holka, ama muntu kup hol ge mbatl gøska domici gøn na kæ zo shirømo, tii ne næka. 36 Unu ho bar ni mbarøm baa zami ti ni tø zam atl kundørøndlip den bi ge mbatl gøs gwawu? 37 Unun es mbarøm baa mani bi den bi ge mbatl gøswe? 38 Muntu kup ba kum sham gøn na kæ shirøm gøn gip zhan kæn mæn nge kopi Yam na pi warwat pitøno, Nya mbarøm baa kum sham

9 Ar ni tø pa wul wur'e, "Na ho bi ni a yari ine, jen ra dlor de, wii mæsh da'a se wi ni wu shin mulki kæ Yam cwat na ndørtøn kakani." 2 Den kaar kæ muri mukkawo ar ni Yesu pøn Bitørus, na Yakuba, na Yohana, tø te wur den bar tlyari tløndær gon wu nan gøzøni. Wu ra lasiwo ar ni tø cirka cina da wuri. 3 Kan tutul dli gøs ba palka gholi tar, ar ba pøn ba gere kandatu kan mæn ho'i tutul gon ra gip atl kundørøndlip kan baa mani pi untu gwa da'a. 4 Ar ni ga Iliya na Musa cwat kar wuri, wu den shirøm na Yesu. 5 Kan Bitørus ba shirøm na Yesu tø wule, "Ba mæn kulci, ar ndari nan mæn ra de gwa. Naa mæ tu mir ba shukutøn myakan, næmo ge, næm kæ Musa, næm ngapo kæ Iliya." 6 (Tø mom argon tu nan tø yari gwa da'a, domici ti na nami mir mæn kulci kar Yesuyi kum børti naari.) 7 Ar ni dun yam gon sur le wurka, kan yar ba døl sur gip dun yam ba wule, "Muntuwo ti ni'e nya gøni, muntu a ndu ti gwa. Kum tøni!" 8 Gip untu nan wu kar gero, wu'i shin murgon da'a se Yesu ni nan wur katl. 9 Nan wu den døltøn sur den tløndærivo, ar ni Yesu døli wur kæm den ba wu yari murgon bar tu wu shin gwa da'a, se Nya Mbarøm ni tløka gip mæshi mbarøm kakani. 10 Ar ni wu za shirømi gip dølom gøzøni, kan wu næm ngeni momi kar ezøn den'e unun "tlitønka gip mæshi mbarøm" ba pi nupi. 11 Ar ni wu ngen momi kar ti wu wule, "Unun kem mæn kulci mbarøm den kulci kæ Musa ba wule mæn yari shirøm kæ Yam Iliya ni baa cwat kakana?" 12 Ar ni Yesu næmi wur tø wule, "Na ho bi ni, mæn yari shirøm kæ Yam Iliya ni baa cwat kakani, tæ kærkæm bar kup. Ama ar ra na ræshi gip shirøm kæ Yam es'e Nya Mbarøm baa kum dli hoyi, kan dæ nge ti diya? 13 Ar tu Iliya tare dir wi kan mbarøm ba pi ti ndu'i kæ mbatl gøzøni, kandatu ar ra na ræshi den ti gwa." 14 Nan Yesu na nami mir mæn kulci kar ti ju myakani pal dør kar nami mir mæn kulciyiwo, ar ni wu zam bar domtøn kæ womti mbarøm na mæn kulci mbarøm den kulci kæ Musa den tli yar yam nan wuri. 15 Nan domtøn kæ mbarømi shin Yesuwo, ar ni wu næm bi na am na ghol mbatl kan wu yem na kætør te kar Yesuka wu shirmi ti. 16 Yesu ngen momi kar wur tø wule, "Tli yar yam kæ unun kæ pi nan wur we?" 17 Ar ni gon gip womti mbarøm ju næmi ti tø wule,

“Ba mən kulci, ar tu a diri'i nya gən wi mən kup ba ndu'e tə nəra kə cinawo, tii palka kə dun itər nan ba pali tika ngupbi gwa. Dun itəri kaari, kan tə dəm zher kə ezəni.” **36** Ar ni tə pən ba za ti tə shirəm da'a. **18** Wokoci tu kup ar tli heli nya goni tə dləri ti gip dlom gəzəni. Kan tə tiwo, ar ba byal ti atl kan də hukətkət dəli ti pən nyayi am da ti tə wul wur'e, **37** “Muntu kup ter bi. Dli gəs ba ndərka hoyi kan tə ngangash pi dem na heli nya wule muntu gip sungəno, shine. A shirəm na mir mən kulci kar ki wu ami ni ta pi dem naməni. Muntu pi dem namən dəli ti dun itərika, ama wu mbu da'a.” **19** Ar ni ngapo, ami ni tə pim da'a ama muntu karəm Yesu nəmi wur tə wule, “Kən mbarəm kə zhan sur gwa ni.” **38** Gip untuwo, ar ni Yohana wul kən mən nge la'i mbatli, muri məneni a dəm ti'e, “Ba mən kulci, mə shin gon den dəli dun nan kənu? Har gigasi ni a mbu nan kənwé? Ba itərka gip sun gi, kan mə wul ti'e tə za'i, domici dərim ni nyayi de.” **20** Ar ni wu diri ti nyayi. gip mi ni təra da'a.” **39** Ar ni Yesu wule, “Ba Nan dun itəri shin Yesuwo, na zhotəne kan dun kə wul ti ni'e tə zaka da'a. Murgon ra kan baa itəri ba bo nyayi atl, dli gəs den dədərtəni, ta pi bar kə dləkəntən gip sun gən kan tə pa yari den kurngəltəne, bi gəs den dəli hukətkəte. **21** məgən shirəm demən na zhotən da'a. **40** Muntu Kan Yesu ba ngen momi kar basi nyayi tə wule, kup ba shin bes gəmi dawo, gwagəmi ni. **41** Na “Gigasi ni bar tu nəm tiwu?” Ar ni basi nyayi ho bi ni a yari ine, muntu kup kan bi in mal nəmi ti tə wule, “Tun tə'i ra nyayi gwani. **22** tle wuro mal nəm, domici kən kə Almasihuno, Ar ba kur byal ti gip utu na male, kə də ar ri ti ko njem tii hol batltən gəska da'a.” **42** “Ar baa eka. Ama ki ni kii mani pi argono, kum guna dəm bar kə guna də muntu kup kan kem nəm gəmi kə nemi am ra.” **23** Ar ni Yesu nəmi ti tə gip heli mimir ju mən ngəshən demən kə pi wul ti'e, “Imnu kə wule ko aa mani pi argon gwarwat pitən gwa. Ar baa mani ti də gəli ti bar gwa? Bar kupo mən pitən ni kar muntu ngəsh ghuun dir yare, də la ti su gip mal bar bulaka. ti den Yam gwa.” **24** Na zhotəne ar ni basi nya **43** Am gi ni ba kem ki warwat pitən, tlo ka. Ar yi tli yar yam tə wule, “A ngashim wi, nem ba mbuni'i mani də kə te gip ge mbatl tu baa pa am a ngashim ra den Yami!” **25** Nan Yesu shin womti mbarəm den dərtən kar ti na kətəro, ar ni tə matl dun itəri tə wul ti'e, “Ki ruhu kə holi **44** (Lasiwo zhimbər mən ci gəzən kumi na ngup bi, a wul ki'e dəl ter gip tika, bat na paltən teka.” **26** Ar ni dun itəri la yare, ta luti nyayi hoyi, kan tə dəli. Ar ni nyayi nda atl wule məshi, mbarəm na womti ma wu wule “Tə məsh kawi.” **27** Ama Yesu nəm am gəs tə tli ti yami, kan tə dlər dlor. **28** Nan Yesu te gip bomo, mir mən kopi gəs ngen momi kar ti mol, wu wule, “Unun kem miwo mə mani dəli dun itəri dawu?” **29** Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “Badər dun itər tuwo tii dəl nika katl təp kə ba shirəm na Yami.” **30** Kan Yesu na mir mən kulci kar ti ba za lasi, wu kop gip atl kə Galili. Yesu ba ndu də murgon mom las tu wura gwa da'a, **31** məshi ka da'a.’ **45** Asəm gi ni ba kem ki kə pi warwat pitən, tlo ka. Ar baa mbuni'i mani kə te gip ge mbatl tu kan baa pa dagwa kurkiyi na kə te gip bom utu na asəm gi kup pa ropi. **46** (Geenna g1067) **47** Ger gi ni ngap ba kem ki kə pi warwat pitən, dəlikə. Ar ba mbuni'i mani kə te gip mulki kə Yam na ger nəm na də la ki gip bom utu na ger gi kup pa ropi. **48** Lasiwo, ‘Zhimbər mən ci gəzən baa məshka da'a, utuyi ngapo baa mani məshi ka da'a.] **49** Baa njer kogonge mbarəm na Domici ti den kulci mir mən kulci kar ti den'e, utu kandatu ba njer bar tu ba ta'i Yam na mas “Baa bi Nya Mbarəmka am da mbarəme, wii ri ti gwa. **50** Maso ho bar ni, ama təmtən gəs ni dəli eka. Gip muri myakan ngapo tii tli lasi.” **32** Ama wu raka gip dəmən gam den argon tu tə yari gwa, eso wu kum bərti ka wu ngen momi kar ti. **33** Wu dir Kaparnahum. Nan wura gip bomo, ar ni Yesu ngen momi kar wur tə wule, “Dir den təpo, den ununu kə tli yar yam rawu?” **34** Ar ni wu yon gəzəni, domici den təpo wu tli yar yam den wo ni'e bari gip wuri. **35** Nan tə dəm atlo, ar ni tə la bi kutl cet ropi, tə wul wur'e, “Muntu

10 Ar ni Yesu za lasika, tə ndara kəti atl kə Yahuda, na jikat bi 6ula Jodan. Mbarəm na womti pa mo gam kar ti, kan tə pa kulci wur kandatu tə kur pi gwa. **2** Ar ni mən Parise jen dir kar Yesu kə də wu gode ti, wu ngen momi kar ti wu wule, “Den bi kulci gəmiwo, ar ndari

də mbarəm kar gər gəs kaya?" 3 Ar ni Yesu nəmi na am den shirəm tu. Ar ni Yesu pa wul wur'e, wur tə wule, "Unun Musa wul kən'e kə piwe?" "Mimir gəni, ar baa ban naar də mbarəm te gip 4 Kan wu nəmi ti wu wule, "Musa bi mi bi den'e, mulki kə Yami! 25 Ar baa mani də rakumi kop də mbarəm rəsh təlankur ngoti gdulumi, kan tə təp gip shu alura na də mən bar kə am te gip kar tika." 5 Ama Yesu wul wur'e, "Den bi lati mulki kə Yami." 26 Na kumi untowo ar ni mir gam gin ni Musa rash kan tə bi in bi kə pi unto. mən kulci kar Yesu pa nəm bi na am wu wul 6 Ama terka na ne gəs kə pi baro, 'Yam pi wur ezən'e, "O untuno, kan wo ni baa zam diltən ni gər mətli na moni.' 7 Ra untowo, mbarəm ituwi?" 27 Ar ni Yesu shin wur kan tə wule, "Kar baa za bas na naska, tə ni dlakət na nagər gəsi, mbarəmo ar baa pi da'a, ama ba'e kar Yam da'a. 8 Wu ropiwo wu dəm nəm ituwi. Cina dəwo Rawo, ko unu baro mən pitən ni kar Yami." 28 rop ni wu'i da'a, ama wu dəm dli nəmwı. 9 Ra Kan Bitərus ba wul ti'e, "Ar tu miwo mə za bar untowo argon tu Yam gutlumiwo ba də murgon kup mə kop ki wi." 29 Yesu wule, "Ge shirəm ni pətlka da'a." 10 Nan wu ra te gip bomi ka eso, a yari ine, muntu kup za bom gəska, ko erəm ar ni mir mən kulci kar Yesu ngen momi gəs gəs mətli na moni, ko nase, ko base, ko mimir kə shirəm tu. 11 Ar ni tə nəmi wur tə wule, gəsi, ko kən gəs domici gən na kə zo shirəmi, 30 "Muntu kup kar gər gəs ka kan tə gdulumi na kan baa hol zami gucupi hauya nantam kə zhan gono, tə pi zəna na ci amana kə nagər gəs ituwi. kən kə ga bomi, erəm mətli na moni, mən gəri, 12 Untu ni esi, gər mətli ni za bakos gəska kan mimiri, na kəne, ama na kumi dli esi, kan gip tə gdulumi na gono, tə pi zəna na ci amana kə zhan mən dirtəno tə zam ge mbatl tu kan baa kosi ituwi." 13 Nan mbarəm den dīri heli mimir pa dagwa. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Ama na womti kə də Yesu ne am den wuro, ar ni mir mən kulci gip munju kan te cina kawo, wii pal kə kaari, kar ti matl wuri. 14 Nan Yesu shin untowo, lo ci kan kə kaaro wii pal kə cina." 32 Wu den totən ti, kan tə wul mir mən kulci kar tiyi'e, "Za ni Urushalima ituwi, kan Yesu ra cina, mir mən heli mimir wu dir karəmi, kar wur nika da'a. kopi gəs ngapo wu den kopi gəsi na nəmi bi na Mulki kə Yamo kə badər mbarəm ju ni. 15 Na ho ame. Munju den kopi gəs kaar ngapo bərti den bi ni a yari ine, murgon tu kup nəm mulki kə ci gəzəni. Ar ni Yesu dəl kutl cet ropi markəme, Yam tor gip mbatl gəs wule heli mimir ju dawo, tə pa yari wur argon tu baa zam ti gwa. Tə tii təbe tetən gipi da'a." 16 Kan Yesu ba pən wule, 33 "Ar tu mə to ni Urushalima. Baa bi Nya mimiri tə ne am den wuri, tə la'i wur albarka. Mbarəmka am də ga kiri ləba kə Yam na mən 17 Nan Yesu ba za lasiwo, ar ni mbarəm gon dīr na kətəre, tə ngus cina da ti, tə ngen momi kar kulci mbarəm den kulci kə Musa. Wii tloyi ti zam ge mbatl tu nan baa pa da gwawu?" (aiōnios shirəmi, wu bəse ti mo'əmi, wu bo ti, kan wu g166) 18 Yesu wul ti'e, "Unun kem kə wuləm'e ri ti eka. Denkaar kə muri myakan ngapo, tii zo'i rawe? Zo'i gon ra da'a se Yam nan gəsi. 19 tli ra na ge mbatl lasi." 35 Gip untowo ar ni Kə mom bar ju ne kə də pi gwa, 'Ba kə ri gon e mimir kə Zabadi, Yakubu na Yohana, dir kar da'a. Ba kə mur na mətli kaari da'a. Ba kə pi Yesu, wu wul ti'e, "Ba mən kulci, mə ndu'e kə pi mur da'a. Ba kə bi seda kə lar da'a. Ba kə cuce mi argon tu mə liri gwa." 36 Ar ni tə wul wur'e, murgon da'a. Bi nartan bəba gi na nənə gi?" 20 "Ununu kə ndu'e a pi inu?" 37 Kan wu nəmi ti Ar ni mbarəmi wul ti'e, "Ba mən kulci, munju wu wule, "Mə lir ki'e gas tu kii to gip nartən kə kupo ami ra den kopi tun a'i ra nyayi gwa." 21 mulki giwo, da nəm gəmi dəm den am shimpli Yesu shin ti shintən kə ndutəne, kan tə wul ti'e, gi, nəm ngapo den am yali gi." 38 Ama Yesu "Bar nəm ni kə hol katl. Rəka kə ri wur bar ju nəmi wur tə wule, "Kə mom argon tu kə liri kan kira nari gwa kup, kə bi munju am ri wur gwa da'a. Kii mani tle gip gal kumi dli tu kan kaar da gwa, kii zam bar na naari to yamka. Kan a ri kə tle gwaya? Untu ni dama, kii mani də kə dīr kopani." 22 Na kumi shirəm tuwo, ar ni pi in batisma tu kan baa pim gwaya?" 39 Ar ni mbarəmi li bager ka. Tə ndara tə den pi dun wu nəmi ti wu wule, "Aan, mii mani." Yesu wul mbatl, domici tə mən bar kə am ni hoyi. 23 Ar wur'e, "Aan, kii mani tle gip gal tu kan aa tla ni Yesu kar ger den mir mən kulci kar ti, tə wul gwa, də pi in batisma na batisma tu nan baa wur'e, "Ar ba ban naari də mən bar kə am te pim gwa. 40 Ama dəm den am shimpli ko yali gip mulki kə Yami." 24 Mir mən kulciyi nəm bi gəno, ami ni na iko kə bi da'a. Badəmi juwo,

kərkəmi ni munju ne wur ra gwa.” 41 Nan nami Yesu bar kəmiwo, kan wu la lultur gəzən den nye mir mən kulci kutl ju kum shirəm tuwo, ar ni bar kəmi, tə to dene tə dəmi. 8 Ar ni mbaram wu nəm kumi lo kə ga Yakubu na Yohana. 42 Ar na womti la lultur gəzən den təpi, jen ngapo wu ni Yesu la wur bi tə wul wur'e, “Kə mom'e, gip wotl am kin dır gip kəne. 9 Munju kan ra cina munju kan mən Yahuda ni da'a, munju mom na kə kaar dati tli yar yam wu wule, “Hosana! wur na mulkiwo, wu gode mbarəm gəzən iko, Mən albarka ni'e muntu den surtən gip sun kiri gəzən ma untuni wu gode mbarəm gəzən kə Babom gwa.” 10 “Albarka ra den mulki mən iko. 43 Ama kəno untun ar ba dəm gip dlom gin surtən kə ba gəmi Dauda! Hosana mən nartən da'a. Ra untuwo, muntu kup ba ndu tə dəm bari to yamka!” 11 Nan Yesu te gip Urshalimawo, ar gip kəno, ar nəm ti te yarka də tə dəm wule ni tə te gip bom kə Yam tə tli ger tə shin ko ako. zher gi ni. 44 Eso, muntu kup ba ndu tə dəm ka Ama nan pət tare nda bəno, ar ni tə dəl kan tə cina gip kəno, ar nəm ti te yarka tə dəm zher ndara Betani nan ti na mir mən kulci kar ti kutl kə kup. 45 Domici Nya Mbaram ma tə sur ni da cet rop. 12 Bar dlo nan wu za Betaniwo, ar ni bote ti da'a, ama tə pi bota ni, tə pa bi ge mbatl Yesu kum guzumi. 13 Nan tə shin kin turum gəs domici dəli mbarəm na womti.” 46 Ar ni wu gon mən wol na dlyamiwo, ar ni tə ri tə shin ko mbubar Yeriko. Yesu ba dəl gip Yeriko ituwi, tii zam gəri dene. Ama nan tə mbubaro tə shin nan ti na mir mən kulci kar ti, na mbarəm na argon da'a se wol katl, domici wokoci kə gəritən womti, se mbarəm gon tu tabi təra njon den kə turum ni da'a. 14 Ar ni tə wul kin turumi'e, bi təpe tə den liri bari. Sun gəs'e, Bartimawus “Ba də murgon i'zam nyen kə ci den ki da'a.” nya Timawus. 47 Nan tə kum'e Yesu kə Nazarat Mir mən kulci kar ti kum shirəm tu tə yari gwa. ni den wucetəno, ar ni tə tli yar yami, tə den (aiōn g165) 15 Nan wu mbubar Urshalimawo, ar ni wultən'e, Yesu nya Dauda, kum guna gəni! 48 Yesu te gip bom kə Yam tə nəm kari mən wuri Ar ni mbarəm na womti mbatl ti wul ti'e tə yon na wuri barka lasi. Tə pa bat tebər kə mən sanje shot. Ama tə tli yar yam ra hoyi tə wule, “Nya wurpika na badəmi kə mən wuri kuşərka 16 Dauda, kum guna gəni?” 49 Ar ni Yesu dəri, Tə pa hane də murgon kop te gip dəbom bom kan tə wule, “La'im tə ni bi dırı.” Kan wu la kə Yami ka. 17 Ar ni tə kulci mbarəm tə wul bi batabiyi dırı, wu wul ti'e, “Pi ghol mbatl! wur'e, “Na rəshı ni ar ra gip shirəm kə Yami Tlyami, tə den la'i bi gi.” 50 Ar ni tə la bar kə den'e, “Baa la bi bom gən'e bom shirəm na Yam ghumtən gəska, kan tə kenja tə tlyam tə ri kar kə mbarəm kup.” Ar tu kə palika ba ‘ghuntən kə Yesu. 51 Yesu ngen momi kar ti tə wule “Unun ga mur dəri den təp wi.” 18 Nan ga kiri ləba kə kə ndu a pi iwe?” Ar ni batabiyi nəmi ti tə wule, Yami na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa “Babomi a ndu'e a shin bari.” 52 Kan Yesu ba wul ti'e, “Ndara, ngəshtən gi den Yam warke iwi.” Wule gip njəpkər gere ar ni tə shin bari, tə kop Yesu, kan wu ndara.

11 Nan wu mbi kosak na Urshalima, Betapaji na Betanya ituwi, kə ba Tləndər mən kin Zaitun, ar ni Yesu kar mir mən kulci kar ti rop, 2 tə wul wur'e, “Rənəka gip nye bən ta kan cina da in gwa. Na tetən gin gipiwo, kii zam nye bar kəm na bali, muntu tabe totən dene wi da gwa. Pətl təni kə dırı ni. 3 Murgon ni ngen momi kar kən den unun kə pi untuwo, wul ti ni'e, ‘Babom ni ba ndu'i, eso, tii pali dır kəkən tu.’” 4 Ar ni wu ndara, kan wu zam nye bar kəm den təp na bali bi bədləbəni. Wu gip pətl ituwi, 5 mbarəm jen ra lasi dlor kan wu wul wur'e, “Unun kən den pətl nyi ye bar kəm tuwe?” 6 Ar ni wu bali wur kandatu Yesu yari wur gwa, kan mbarəmi ba za wur wu ndara. 7 Nan wu dırı

Yesu bar kəmiwo, kan wu la lultur gəzən den nye bar kəmi, tə to dene tə dəmi. 8 Ar ni mbaram wu nəm kumi lo kə ga Yakubu na Yohana. 42 Ar na womti la lultur gəzən den təpi, jen ngapo wu ni tə te gip bom kə Yam tə tli ger tə shin ko ako. Ama nan pət tare nda bəno, ar ni tə dəl kan tə cina gip kəno, ar nəm ti te yarka tə dəm zher ndara Betani nan ti na mir mən kulci kar ti kutl kə kup. 45 Domici Nya Mbaram ma tə sur ni da cet rop. 12 Bar dlo nan wu za Betaniwo, ar ni bote ti da'a, ama tə pi bota ni, tə pa bi ge mbatl Yesu kum guzumi. 13 Nan tə shin kin turum gəs domici dəli mbarəm na womti.” 46 Ar ni wu gon mən wol na dlyamiwo, ar ni tə ri tə shin ko mbubar Yeriko. Yesu ba dəl gip Yeriko ituwi, tii zam gəri dene. Ama nan tə mbubaro tə shin nan ti na mir mən kulci kar ti, na mbarəm na argon da'a se wol katl, domici wokoci kə gəritən womti, se mbarəm gon tu tabi təra njon den kə turum ni da'a. 14 Ar ni tə wul kin turumi'e, bi təpe tə den liri bari. Sun gəs'e, Bartimawus “Ba də murgon i'zam nyen kə ci den ki da'a.” nya Timawus. 47 Nan tə kum'e Yesu kə Nazarat Mir mən kulci kar ti kum shirəm tu tə yari gwa. ni den wucetəno, ar ni tə tli yar yami, tə den (aiōn g165) 15 Nan wu mbubar Urshalimawo, ar ni wultən'e, Yesu nya Dauda, kum guna gəni! 48 Yesu te gip bom kə Yam tə nəm kari mən wuri Ar ni mbarəm na womti mbatl ti wul ti'e tə yon na wuri barka lasi. Tə pa bat tebər kə mən sanje shot. Ama tə tli yar yam ra hoyi tə wule, “Nya wurpika na badəmi kə mən wuri kuşərka 16 Dauda, kum guna gəni?” 49 Ar ni Yesu dəri, Tə pa hane də murgon kop te gip dəbom bom kan tə wule, “La'im tə ni bi dırı.” Kan wu la kə Yami ka. 17 Ar ni tə kulci mbarəm tə wul bi batabiyi dırı, wu wul ti'e, “Pi ghol mbatl! wur'e, “Na rəshı ni ar ra gip shirəm kə Yami Tlyami, tə den la'i bi gi.” 50 Ar ni tə la bar kə den'e, “Baa la bi bom gən'e bom shirəm na Yam ghumtən gəska, kan tə kenja tə tlyam tə ri kar kə mbarəm kup.” Ar tu kə palika ba ‘ghuntən kə Yesu. 51 Yesu ngen momi kar ti tə wule “Unun ga mur dəri den təp wi.” 18 Nan ga kiri ləba kə kə ndu a pi iwe?” Ar ni batabiyi nəmi ti tə wule, Yami na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa “Babomi a ndu'e a shin bari.” 52 Kan Yesu ba wul ti'e, “Ndara, ngəshtən gi den Yam warke iwi.” Wule gip njəpkər gere ar ni tə shin bari, tə kop Yesu, kan wu ndara.

19 Kə sito, ar ni Yesu na mir mən kulci kar ti dəlka gip bəni. 20 Kə cigəni nan wi den wucetəno, ar ni wu shin kin turumi kon kawi tor na tlərti gəsi. 21 Ar ni Bitərus dami, kan tə wule, “Ba mən kulci, ba shinil! Turum tu kan kə pi ti biwo, ar konka wi!” 22 Ar ni Yesu nəmi ti tə wule, “Ngəsh kən ni den Yami! 23 Na ho bi ni a yari ine, mbarəm ni ngəsh ti den Yamo, tii mani wuli tləndər tu'e, ‘Tus kə su nda su gip bar bulaka.’ Ti ni tə cen mbatlka den argon tu tə yari dawo, baa pi ti. 24 Ra untuwo a yari in'e, argon tu kup kə liri gip shirəm gin na Yamo, ngəsh kən ni den Yam den kə nəm wi kan ar baa dəm gegini. 25 Eso, wokoci tu kup kə dlr kə shirəm na Yamo, gon nəra kə kum lo gəso, yape tika, kə də Ba gin kə to yamka ma tə yape in warwat pitan ginka. 26 (Ama kən ni kə yape

mbarəm ka dawo, Ba gin kə to yamka ba yape den ger gəmi.” 12 Ar ni ga kiri ləba kə Yami, in warwat pitən gin ka da'a.” 27 Ar ni wu pa na ga mən kulci mbaram den kulci kə Musa, pal su Urushalima ka. Yesu den ndəltən gip na kiri kə mən Yahuda ngen təp kə nəmi gəsi, bom kə Yam ituwi, ar ni ga kiri ləba kə Yami, na domici wu mom ka'e den wur ni tə bi koldə bi mən kulci mbaram den kulci kə Musa na kiri tu. Ama wu kum bərti kə womti mbaram. Ar mən ban dir kar ti. 28 Kan wu wul ti'e, “Na ikoyi ni wu za ti kan wu ndara. 13 Gip untowo, ar ni gonge ni kə pi bar juwe? Kan wo ni bi i bi kə pi kar jen gip mən Parise na mbaram kə Hiridus bar ju kup we?” 29 Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, kar Yesu kə də wu zam wu nəm ti ra gip shirəm “Aa ngen momi bar nəm kar kine, kan kə balim gəsi. 14 Nan wu diro, ar ni wu wul ti'e, “Ba mən ni. Ami eso kan a yari in na bii bi kə muntu kulci, mə mom'e ki mən yari shirəm kor ni. Kə nan ami den pi bar ju gwa. 30 Yarim ni, iko pi pən mbaram kup nəm ni kar ki, kə pən'e gon ra batisma kə Yahanawo sur kar Yam ni ar dəla kan man gon gwa da'a. Eso, kə kulci mbaram ge ko kar mbaram ni?” 31 Ar ni wu bali gip dlom shirəm kə Yami. Gip shini giwo ar ndari mə batl gəzən kan wu wule, “Mən ni mə wule, ‘Sur yam wurpi bom də gun Kaisara, ko ar ndari da'a? 15 ni ar dəlo,’ tii wul mi'e, ‘Unun kem kə ngəsh Mə batla ko ba mə batl da'a?’” Ama Yesu mom kən den ti dawu? 32 Ama mən ni mə wule, ‘Kar dasi tu gəzənka, ar ni tə wul wur'e, “Unun kem mbaram no,”’ (wu kum ni bərti kə argon tu kə ndu'e kə borim shuwe? Dirim ni kabarshu mbaram baa pi wur gwa, domici mbaram kup a shini.” 16 Ar ni wu diri ti, kan tə wul wur'e, pən den Yohanawo mən yari shirəm kə Yam “Shishidər na sun kə wo ni dene we?” Kan wu ni.) 33 Ar ni wu bali Yesu, wu wule, “Mə mom wul ti'e “Kə Kaisar ni.” 17 Ar ni Yesu wul wur'e, “Ra untowo, bi ni Kaisar bar tu kan kə Kaisar ni gwa. Kan kə pa bi ni Yam bar tu kan kə Yam ni gwa.” Ar ni shirəm gəs dləkən wur hoyi. 18 Mən Sadukiya jen kan ba wule tlitənka gip məshi mbaram ra da'a dir kə ngeni momi kar Yesu, wu wule, 19 “Ba mən kulci, Musa rəshi mi den erəm kə mbaram ni məshka tə za gər kaar na mimir dawo, ar nəm erim gəs te yarka tə gudlumi na gəri, tə zami erim gəs mimiri. 20 Ar tu erim mbaram jen ra wu moni nydingi. Kə nəmi gudlumi, tə məshka tə za nya da'a. 21 Kə ropi ba pa gudlumi na guriyi, ti ma tə məshka tə za nya da'a. Kə myakani ma untu. 22 Untu ni kup gəzən nydingi ju, gon ra kan zam gəri nan ti gwa da'a. Den kaariwo kan nagəri ba məshka. 23 To, gas tlitən kə məshi mbaram, gip wuro gər kə wo ni tii dəm we nan kup gəzən nydingi yu gudlumi nan ti gwa?” 24 Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “Damtən gino kor ni ar ra da'a, domici kə mom rəshi shirəm kə Yam na ndərtən kə Yam da'a. 25 Wokoci tlitən kə məshi mbaram, moni ba gudlumi da'a, baa ri mətli gip kupshi da'a, ama wii dəm ni wule mir mən kartən kə Yam kan to yam ka gwa. 26 Den shirəm kə tlitən kə məshi mbaram, kə tabe ni zhiti gip talankur kə Musa diya, den shirəm kə utu mən ci gip ləpe, kandatu Yam wul ti'e ‘Ami ni'e Yam kə İbrahim, na kə Ishaku, na kə Yakub?’ 27 Tiwo Yam kə məshi mbaram ni da'a, ama kə mən ge mbatl ni. Kə jilka naar wi.” 28 Nəm gip mən kulci mbaram den kulci kə Musa dir tə kum

12 Ar ni Yesu pare yari wur shirəm gip koldə bi tə wule, “Mbarəm gon pi kən inabi, tə gandəli ka na panye, tə bor shu ba zho'i mal inabiyi, tə pa tu bom kə mən ne ger den kəni. Kan tə bi mən kori bar jen haya kə kəni, kan tə ndara atli goni. 2 Nan wokoci rəshi kən inabiyi piwo, ar ni tə kar zher gəs gon rənka kar munju kan nəm haya kə kəni gwa, kə də tə nəmi ti gəri kin inabi jen kə kəni. 3 Ama munju nəm haya kəni nəm ti kan wu bo ti, wu kar tika am koni. 4 Ar ni tə pa kar zheri gon rənka. Kan wu pa bo zher tu den gami, wu bi ti shame. 5 Tə pa kar gon rənka esi, muntuwo ar ni mən kori bari ri ti eka. Kan tə pa kar jen rənka na womti. Ama mən kori bari bo jeni, wu ri jen eka. 6 Tə'i ra na mbaram nəm, nya tu tə ndu gwa. Den kaariwo, ar ni tə kar nyayi rənka kar wuri, tə wule, ‘Rawo, wii shin nartən kə nya gəni.’ 7 Ama mən nəmi haya kə kəni wul ezən'e, ‘Nye mən ci gado kə kənin ta. Dir ni mə ri təni eka, kə də gadoyi dəm gwagəmi ra.’ 8 Ar ni wu nəm ti, wu ri ti eka, wu byal tika kaar kəni.” 9 Ar ni Yesu wul wur'e, “Ununu ba mən kən tu baa pi we? Tii dir tə ri mən haya ju eka, tə bi jen kənka. 10 O fawo, kə zhit ni shirəm kən gip Shirəm kə Yam diya? Domici ar ra na rəshi'e, ‘Tat tu kan mən tu'i bin ngewo, ar pal bar ho tat gip tatiwi kup. 11 Muntuwo pi kə Babom ni, bar kə dləkəntən ni

wur den bali gip dlom gəzəni. Nan ta kum Yesu bali wur koro, ar ni tə ngen momi kar Yesu tə wule, “Dokai gonge ni mani naartən we?” 29 Yesu bali ti tə wule, “Muntu mani nartən gwa ni'e, ‘Ba kum ni mbarəm kə Isra'ila. Babom Yam gəmiwo, Babom nam ni.’ 30 Se kə ndu Banbom Yam gi na mbatl gi kup, na ge mbatl gi kup, na damtən gi kup, na ndərtən kə bigul gi kup.” 31 Kə ropiwo ar ni'e, ‘Kə ndu berəm dəmī gi wule gam gi.’ Doka gon ra kan man munju naartən gwa da'a.” 32 Ar ni mbarəmi wul Yesu'e, ‘Ba mən kulci kə yari dlat, Yamo nəm ni, gon ra'i da'a se ti.’ 33 Də ndu ti na mbatl kup, na damtən kup na ndərtən kə bigul kup, kan kə pa ndu berəm dəmī gi wule gam gi. Rawo, muntu ni man kup keri bar na mboshi Yam dabba gip bota.” 34 Nan Yesu kum mbarəmi bali ti na bobyawo, ar ni tə wul ti'e, ‘Kə dlamka na mulki kə Yam da'a.’ Den kaar kə muntuwo gon ra kan i'zam bigul kə ngeni momi kaar ti den bar gon gwa da'a. 35 Nan Yesu den kulci mbarəm te gip dəbom bom kə Yam kawo ar ni tə ngen momi tə wule, “Imnu mən kulci mbarəm den kulci kə Musa ba wule, Almasihuwo nya Dauda niwe? 36 Dauda na gam gəs, təp kə ba ndərtən kə Ruhu kə Yam wule, ‘Babom wul Babom gən'e, ‘Dəm den am shimli gəni, se amin a pali mən nge gi atli na ba ne asəm gi.’” 37 Dauda na gam gəs la bi Almasihu'e, ‘Babomi.’ Kan imnu fa ti pa dəm nya Dauda we?” Womti mbarəmi kum təmi kə shirəm gəsi. 38 Gip kulci gəso, ar ni Yesu wule, “Neni ger den mən kulci mbarəm den kulci kə Musa, wu ndu la'i kiri luluri wu den ndəltəni, wu ndu də shirmi wur kə ba bar pəte. 39 Wu paye ndu'i də bi wur ho badəmi gip bom domtən kə mən Yahuda, na ho badəmi kə ba nyele. 40 Wi ni'e mən ci bar kə mətli ju kan kos gəzən məshka gwa. Kan wu tlyari shirəm gəzən na Yam, kə də shin wur ra. Wii ni ngap baa hukunte wur hoyi.” 41 Yesu ra njon gip bom kə Yam las tu ba dom wurpi tu diri Yami, tə den shini kandatu kan mbarəm ba la wurpi su gip ba la'i wurpiyi ka gwa. Munju am ri wur kar gwa den la'i wurpi mən nartəni. 42 Ar ni guri gon muntu kan am ri ti kaar da gwa wi mir kabarshu rop su ka ba wurpiyka. 43 Ar ni Yesu la bi mir mən kulci kar ti, tə wul wur'e, ‘Na ho bi ni a yari ine, argon tu nagər guri kən kan am ri ti kaar da'a biwo, ar man kə nami mbarəm kup. 44 Domici kup gəzən bi ni gip womti bar ju

wu ra nari gwa, ama tə ngapo gip holi bar kə am gəs ni tə bi bar kup kan ne təra gwa.”

13 Yesu ba dəl ter gip bom kə Yami ituwi, ar ni nəm gip mən kulci kar ti wul ti'e, ‘Ba mən kulci, ba shin kiri tat ju! Ba shin bar kə nəmī bi na am den tu'i bin ju!’ 2 Ar ni Yesu wul ti'e, ‘Kə shin kiri tu'i bin ju ya? Baa yasika kup. Tat gon ra nəm kan baa za den gon gwa da'a.’ 3 Nan Yesu ra njon den tləndər mən kin Zaitun kan ba shin bom kə Yam suka gwa, ar ni Bitərus, na Yakubu, na Yohana, na Andərawus ngen momi kar ti mol, wu wule, 4 ‘Yari mi, gigasi ni bar ju baa pi we? Kan unu halama ni baa gode'e bar ju baa pi rawu?’ 5 Ar ni Yesu wul wur'e, nenı gere, ba də murgon jili in nika da'a. 6 Mbarəm na womti baa dər gip sun gəni, wu wule wi ni'e ami, kan wu jili mbarəm ka na womti. 7 Kən ni kə kum den dlan na shirəm kə dlanwo, ba ar tli in ni mbatl da'a. Ar nəm də bar ju pi, ama patən kə bar kup mbirawi da'a. 8 Atl baa tli atl gami, kan də mulki tli mulki gami. Atl baa jirkət ti kə ba lasi na womti, baa pi guzum esi. Ama munju kup ni'e kumi dliyi da'a. Pare kumi dli ni katl. 9 Ngup kən ni, domici wii ri in bom tloyi shirəmi, də bo in gip bom domtən kə mən Yahuda. Baa ri in cina də kiri kə bəni na ga gunye domici kə sun gəni, kə də kə yari ni zo shirəmi cina da wuri. 10 Ama ar nəm də yari zo shirəmi gip atl kundərəndlip kan də patən kə bar kup diri. 11 Wokoci tu kup wu nam kən kan wu ri in bom tloyi shirəmo, ba kə dam kən ni den argon tu nan kii yari gwa da'a. Yari ni argon tu kup diri in gip mbatl gip wokociyi gwa, domici kən ni kə shirəm da'a, Ruhu kə Yam ni. 12 Erim baa la'i gəs yam erim gəs kə də ri ti eka, bəba baa bi nya gəska. Mimir baa tli ga mən gəri gəzən gami kə də ri wur eka. 13 Mbarəm kup baa nge in domici kə sun gəni. Ama muntu kup ba mbatl dlom gam ar ri patən kə baro, tii zam dəltəne. 14 Kən ni kə shin bar kə tli mbatl mən diri məshkən dlor kə ba las tu ar ndari də shin ti dawo, na də man zhitit tulankuri momi. Ra untuwo, munju kan ra gip Yahudawo, wu kətər wu to gəzən gip tləndəre. 15 Ba də muntu nan to den gam kushi ka dəl sur tə te gip bom kə pəni argon da'a. 16 Muntu ri gip kənka ngapo, ba tə pal dər kə pəni bar kə għumtən da'a. 17 Kashto kə mətli mən tu'e na mən bi mimir nyin gip wokoci tu! 18 Shirəm ni na Yami, ba də kətər gin dir gip watlən da'a. 19 Domici wokoci tawo

baa kum dli kan tabe kumi dagwa tun ne gəs kə bən gami.” 3 Nan Yesu ra bən kə Betani, bom pi atl kundərəndlip kan Yam pi gwa ar ri kakəni. də mbaram gon kan ba wul ti'e Simon ba mən Baa'i pi wule muntu da'a. 20 Də wule Yam ca ni ndəccı, tə den ci fingal ituwi, ar ni gər mətli muri juka dawo, na nya mbarəm gon ra kan baa gon dir na mbunlet kə tulare tu nan pi na tat zam dəltən gwa da'a. Ama domici kə kumi guna onis gwa, laa'i na tulare mən bar wurpi mən kə munju tə zəzariwo, ar ni tə ca muriyika. 21 təmi kasəri. Kan tə ful mbumleti ka tə shoti Gip wokoci tawo, muntu kup wul kən'e “Shin Yesu mir sur gami. 4 Ama munju ra lasi gwa ni, Almasihun kən!” Ko “Shin ni, tin ta!” Ba kə kum lo'e kan wu wul ezin'e, “Imnu li mir tuka nəm ni da'a. 22 Ga Almasihu kə lar na mən lar untuwo? 5 Ar baa mani də wurka, də zam wurpi yari shirəm kə Yam baa cwait. Wii gode halama mən nartən kan baa mbu batli mən pi mbap na pi bar kə dləkəntən kə də wu jili mbarəmka, kə nde pət hauya kutl cet nantam gwa də bi ar ni baa piwo, har na munju zəzar wur gwa. 23 munju nan am ri wurkaar da gwa,” ar ni wu Ra untuwo, dəm ni gədən! A yari in bar kup matl ti hoyi. 6 Ama Yesu wul wur'e, “Zə təni, kə wi kapən ar pi. 24 Ama den kaar kə kumi dli ghuntəni kə unu? Ho bar ni tə nem den pi. 7 Ko gip muri jawo, “Pət baa palka dəməni. Kyar es gigasi kii nəra na munju am ri wurkaar da gwa. ba'i cir da'a. 25 Ga zənges baa pi ta ndetən sur Kii ne wur am ra kup wokoci tu kə ndu gwa, yami. Baa jirkət bar ju kan ra to yamka gwa.” 26 ama aa nəra nan kən ko gigasi da'a. 8 Tə pini Wokoci ta ni baa shin Nya Mbarəm den sərtən argon tu tii mani pi gwa. Tə bərke ni dli gənka gip dun yami, na bar ndərtəni na dədətəne. 27 na mir den bi kəpə gənə. 9 Na ho bi ni a yari Ar ni tii kar mir mən kartən kə Yam suri, wu ine, las tu kup baa pi la'i icin kə zo shirəm tu dom munju tə zəzari gwa gip atl kundərəndlip. gip atl kundərəndlipo, baa pi ta yari argon tu 28 Kulci ni den kin turume. Wokoci tu kə shin nagər tu pi gwa kə də dam ti.” 10 Gip untuwo ar am kini ba pika shendəle ar pare bədlitənə, kə ni Yahuda İskariyoti, nəm gip kutl cet ropi, ri mom ni'e watlən mbira kosak ituwi. 29 Untu ni kar ga kiri ləfə kə Yam kə da tə bi Yesuka am esi, kən ni kə shin bar ju den pitənə, ar mbira da wuri. 11 Nan wu kum untuwo, wu pi ghol kosak bi bədlabən wi. 30 Na ho bi ni a yari ine mbatl naari. Kan wu wule wii bi ti wurpi. Ar mbarəm kə zhan kən baa məsh da'a, se bar ju ni Yahuda pi ta ngeni təp tu kan tii bi Yesu ni kup pi wi gwa. 31 Dlom yam na atl baa paka, kagwa. 12 Den pət kə nam kə nyel kə bəredi ama shirəm gən baa pa da'a ko njem. 32 Ama kan na yisti dagwa, den pət tu kan ba nbosh murgon ra mom pati ko awa tu kan ar ba pi gwa nye bagala kə nyel jikat bədlabən gwa. Ar ni da'a, ko mir mən kartən kə Yam kan to yamka mir mən kulci kar Yesu ngen momi kar ti wu gwa, ko Nyayi, se bəbayi nan gəsi. 33 Dəm ni wule, “Ako ni kə ndu'e mə kərkəmi i fingal jikat gədən, kə nenı gere, domici kə mom wokoci tu bədlabəni?” 13 Ar ni tə kar mir mən kulci kar ar baa dər gwa da'a. 34 Ar ni wule mbarəm kan ti rop, tə wul wur'e, “Te ni gip bəni, kii zam ba ri kə bəomi asəm gwa. Ti ni tə ndarawo, tii za mbarəm gon na tat mal gami, kop tə ni. 14 Bom bəomi am də ga zher gəsi, ko gonge gəzən na tu kup tə te gipiwo, wul ni babomi'e, ‘Ba mən mbap tu kan tii pi gwa. Kan tə wul mən buti kulci ba ndu tə mom kupshi tu nan tii ci nyel bədlabəni'e tə dəm gədən. 35 “Ra untuwo, dəm jikat bədlabən na mir mən kulci kar ti gwa.’ 15 ni gədən, domici kə mom wokoci tu babomi Tii ta'i in am den fiti bar kupshi gon kə to yami baa pal gwa da'a. Tii mani paltən kə siti, ko gip ka mun tu nan kərkəmi kə ci nyeli gwa. Lasi ni dlom gasi, ko wokoci la'i yar kə tus kori, ko kə bi kii kərkəmi mi fingali.” 16 Ar ni mir mən kulci cigəni. 36 Ba də tə cwat curut bat na momi kan kar tiyi tlyam, wu te gip bəni, wu zam kandatu tə zam kən den umur da'a. 37 Argon tu a yari ino, ar ni a yari mbarəm kup'e, dəm ni gədən!”

14 Nan ar sa muri rop kə də pi nyel jikat bədlabən na nyel kə burodi tu kan na yisti da gwawo, ar ni ga kiri ləfə kə Yam na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa ngen təp tu wii nəm Yesu mol wu ri ti eka gwa. 2 Ama wu wule, “Ba'e wokoci kə nyel da'a bəse də mbarəm tli

ka mun tu nan kərkəmi kə ci nyeli gwa. Kan tə wul mən buti kulci ba ndu tə mom kupshi tu nan tii ci nyel bədlabəni'e tə dəm gədən. 35 “Ra untuwo, dəm jikat bədlabən na mir mən kulci kar ti gwa.’ 15 ni gədən, domici kə mom wokoci tu babomi Tii ta'i in am den fiti bar kupshi gon kə to yami baa pal gwa da'a. Tii mani paltən kə siti, ko gip ka mun tu nan kərkəmi kə ci nyeli gwa. Lasi ni dlom gasi, ko wokoci la'i yar kə tus kori, ko kə bi kii kərkəmi mi fingali.” 16 Ar ni mir mən kulci cigəni. 36 Ba də tə cwat curut bat na momi kan kar tiyi tlyam, wu te gip bəni, wu zam kandatu tə zam kən den umur da'a. 37 Argon tu a yari ino, ar ni a yari mbarəm kup'e, dəm ni gədən!”

18 Wi gip ci fingali ituwi, ar ni Yesu wule, “Na ho bi ni a yari ine, nəm gip kən ba ri kə bi gənka, ti ni'e muntu den ci fingal namən gwa.” 19 Ar ni dun mbatl nəm mir mən kulci kar tiyi, kan wu nəm wuli gəs nəm na nəm'e, “Ami ni da'a ko?” 20 Yesu nəməi wur tə wule, “Nəm gip

kutl cet rop ju ni, muntu den si am gip gal nəm zam wur den nde umuri, domici ger gəzən raka namən gwa. **21** Nya mbarəm baa mashi kandatu laa'i na umuri. Wu hol ar gon tu nan wii yari ti kan ar ra na rəshi den ti gwa. Ama kashto kə gwa. **41** Ar ni tə pa pal dir kə bisi myakanı tə muntu nan ba bi Nya mbarəm kagwa! Ar baa wul wur'e, “Kəkən ma umur ni kən den nde na mani mbarəmi na gər təni dama.” **22** Wu gip shukutəna? Ar pi wi! Wokoci pi wi nan baa bi ci fingali ituwi, ar ni Yesu pən boredi, tə gode Nya mbarəmka am də mən warwat pitəne. **42** Tli Yami, tə njetəli, tə bi mir mən kulci kar ti, tə ni yam mə ndanira! Mən bi gən tu mbira wi!” wule, “Ar tu, nəm ni. Muntuwo dli gən ni.” **23** **43** Yesu den shirəm ituwi, ar ni Yahuda cwaiti, Ar ni tə pən wuro mal inabiyi tə goode Yami, tə nəm gip mir mən kulci kar ti kutl cet rop ju. Tə bi wuri. Kan kup gəzən ba tla gipi. **24** Kan tə wul dır na mbarəm na womti kan ra na kiri səbəri wur'e, “Muntuwo bəran gən ni. Bəran kə laa'i na dlo am da wuri. Ga kiri ləba kə Yami, na mən gudlum shərimi. Baa shoti ka den bi mbarəm kulci mbarəm den kulci kə Musa, na kiri kə bən na womti. **25** Na ho bi ni a yari ine, aa'i tla mal ni kar wur diri. **44** Yahuda tare bi wur halama gəri kin inabi kən da'a, se gas tu aa tla peli gip wi'e, “Muntu a pi ti sumbawo, ti ni'e mbarəmi. mulki kə Yam gwa.” **26** Nan wu wuli kono, ar ni Nəm təni kə ndanira nan ti. Kan kə ne ni ger wu dəli kan wu to gəzən den tləndər mən kin den ti hoyi.” **45** Na dırtən gəs kar Yesuwo, ar Zaitun. **27** Yesu wul mir mən kulci kar ti'e, “Kii ni Yahuda wul ti'e, “Ba mən kulci!” Kan tə pi kətər gin kup kə za'əmi, kandatu nan ar ra na ti sumba. **46** Ar ni mbarəm dəl Yesu teri, kan rəshi gwa'e, ‘Aa 60 mən le təmi,’ Təmi ngapo wu nəm ti. **47** Kano nəm gip mir mən kulci kar wii gəzanka.’ **28** Ama den kaar kə tlitən gən gip Yesu kan ra dlər kosak nan ti ba tus bar səbər məshtəno, aa mbubar cina da in su Galili ka.” **29** gəs tə wotl kəm kə zher kə bar ləba kə Yam Ar ni Bitərus wul ti'e, “Də wule kup gəzən baa nari. **48** Yesu wul wur'e, “Kə dəl dır na səbər na kətər wu za ki kawo, amo a za ki ka da'a.” **30** dlo kə nəm i gon wule mən tli bən mbatl gona? Yesu nəm i tə wule, “Na ho bi ni a yari i, sekən **49** Ko gigasi ami ra nan kən gip bom kə Yam gip gas kəni, kapən də tuskor la yar kə bisi ropo ami den kulci mbarəme ama kə nəmən da'a. Ar kii wule kə momən da'a biyi myakan.” **31** Ama pini untu kə də laa'i rəshi shirəm kə Yami.” **50** Bitərus pi ta yari na bar yar tə den wultən'e, Bar tuwo ar ni mir mən kulci kar tiyi kup kətər “Də wule baa rim ni eka nan kiwo, aa nge momi gəzən wu za ti. **51** Nye moni gon ra kop Yesu gi ka da'a.” Kan nami mir mən kulci kar tiyi ma kaar nye pərsi nye pərsiyi, təra na lulur da'a, se wu yari untu. **32** Wu ri las gon kan ba la ti bi'e bar kə ghumtən gəs katl. Nan wu ndu'e wu nəm Getsemani gwa, ar ni Yesu wul mir mən kulci tiwo, **52** ar ni tə za bar kə ghumtəni am da wuri kar tiyi'e, “Dəm ni de a ri shirəm na Yami.” **33** tə kətər tə ndara gəs koni. **53** Ar ni wu ndara na Ar ni tə pən ga Bitərus, na Yakubu na Yohana Yesu kar bar mən keri bar ju dırı Yami, na ga nan ti. Ar ni tə nəm pi dum mbatl na damtən kiri ləba kə Yami, na kiri kə bəni, na mən kulci na naari. **34** Tə wul wur'e, “Dun mbatl tu kan mbarəm den kulci kə Musa ba dom wur kup ra gipəno ar ba mani ri gən eka. Dəm ni de, kə lasi. **54** Bitərus kop Yesu nye pərsi nye pərsiyi. neni gere.” **35** Nan tə te cina njemo, ar ni tə nda Tə kop ti tə te gip dəbom bom kə bar mən keri atli, tə shirəm na Yam tə wule, ar ni baa piwo, bar ju dırı Yam gwa. Lasi ni tə dəm na mən ne də pəni ti wokoci kə kumi dli tu ka. **36** Tə wule, ger den bomi, tə den kumi utu. **55** Ga kiri ləba “Abba Bəba, bar kup mən pitan ni kar ki. Pənim kə Yam na nami mən domtən kə mən ne ger wuro mal kumi dli kən ka ngapi. Kup na untu, den shirəm pi ta ngeni argon tu wii yari den pi argon tu kə ndu gwa, ba'e argon tu nan a ti'e tə nda kawi kə də wu ri tə e ra gwa, ama ndu gwa da'a.” **37** Den kaar kə untuwo, ar ni wu zam da'a. **56** Mbarəm na womti bi seda kə tə pal dir kar mir mən kulci kar tiyi myakan lar den ti, ama bə gəzən nda nəm da'a. **57** Den kan tə zam wur den nde umuri. Ar ni tə wul kaariwo ar ni jen tlyam dlər, wu bi seda ka lar Bitərus'e, “Siman, umur ni kə den nde ya? Ase kən den Yesu, wu wule, **58** “Mə kum tə wule tii kii mani ne ger ko kə awa nəm da'a ya? **38** Ne ni yas bom kə Yam kən kan mbarəm tu gwa, tə tə gere kə shirəm ni na Yami, bəse kə nda nika gip gon gip muri myakan, muntu kan mbarəm ni tu godetəne. Ar tu ruhu nəm wi ama dliwo ndəri da gwa.” **59** Kup na untu seda kə bi gəzən nda ni da'a.” **39** Ar ni tə pa pal rənka, tə shirəm na nəm da'a. **60** Ar ni bar ləba kə Yam tli yam tə Yam wule kə hari. **40** Nan tə pal diro, ar ni tə pa dlər gip dlom gəzən, tə ngen momi kar Yesu, tə

wule, "Ki ra na shirəm tu nan ki bali gwa diya? sa gəs shot, ar ni ar ghun Bilatus. **6** Ar dəm'e Im ni na seda tu nan wi den bi den ki gwa?" den kandatu tə kur pi gwa, gunyi ba kur pətli **61** Ama Yesu sa gəs shot, tə bali ti na argon mən Yahudayı nəm gip munju ra na bali gip da'a, Bar ləbə kə Yami pa ngen momi kar ti tə bom moni kan wu liri gwa. **7** Rawo, mbarəm wule, "Ko ki ni'e Almasihu Nya Mən Albarka gon ra kan ba la ti bi'e Barabas gwa ra na bali tu?" **62** Ar ni Yesu bali ti tə wule, "Ami ni. Eso gip bom moni na mir mən tli mən bən mbatl kii shin Nya Mbarəm njon den am shimli kə yami kan wu ri gon eka wokoci gon kə tli mən Mən Nartəni, ti den surtən gip dun yami." **63** Ar bən mbatl yami. **8** Ar ni womti mbarəmi dır wu ni bar ləbəyai kə Yami tlyat lulur gəska, tə wule, nəm liri Bilatus kə də tə pi wur argon tu tə kur "Unu seda ni mə pa ngen esi? **64** Ar tu kə kum pi gwa. **9** Bilatus bali wur tə wule, "Kə ndu'e a məgən shirəm tu tə yari den Yam gwa wi! Unun pətli in gun kə mən Yahuda ya?" **10** Domici tə kə shini?" Ar ni mbarəmi kup wule ar ndari də mom'e ghuve ni kem ga kiri ləbə kə Yam kə bi ri ti eka. **65** Ar ni jen bəse ti mo'əmi, kan wu bali Yesuka am da ti. **11** Ar ni ga kiri ləbə kə Yam ba ti ba ger ka, wu pa la'i ti ankayama, wu wul ti'e, co mbarəm kə də wu wule də pətli wur Barabas "Yari mi, wo ni bo iwe!" Mən ne ger den bomi den ami kə Yesu. **12** Ar ni Bilatus ngen momi ma ar ni wu pi ta 6e gəsi. **66** Nan Bitərus ra sur kar wur tə wule, "Kan unun aa pi na muntu kə gəsi gip dəbom bomiwo, ar ni nye gər gon gip wul ti'e gun kə mən Yahuda gwawu?" **13** Ar ni mir mən pii mbap bar ləbə kə Yami dır lasi. **67** wu wom bar wu wule, "Də 6a tika den kini!" Nan tə ti shin Bitərus den kumi utuwo, ar ni tə **14** Bilatus wul wur'e, "Den unu? Unu wani bar shin ti ndin, kan tə wul ti'e, "Ki ma na Yesu kə ni tə piwe?" Ar ni wu pa wom bar hoyi wu Nazarat tu ni ki ra!" **68** Ama Bitərus nge gəs den wultən'e, "Də 6a tika den kini!" **15** Nan tə tə wule, "A mom argon tu kə shirəm dene gwa ndu'e tə gholi womti mbarəmi mbatlo, ar ni da'a. Amo a mom da'a!" Nan tə yari untowo, ar tə pətli wur Barabas. Nan tə kem 6o Yesu na ni tə tlyam tə te gəs gip dlabən bomi. **69** Nan rəbwəo ar ni tə taa ti am da wur kə də 6a tika nye gəri pa shinti lasiwo, ar ni tə yari munju ra den kini. **16** Kan ga mən bi utuyi ba ndara na dlor lasi gwa'e, "Muntu ma gip wur ni təra." **70** Yesu gip dlabən bom kə ga mən bi utuyi, bom Ar ni Bitərus pa nge gəsi. Ar ri kətigon da'a, ar də gobnayi las tu ba la ti bi'e, "Pəritoriym" ni munju kan ra dlor kar Bitərus gwa ba wul gwa. Ar ni wu dom nami mən bi utuyi kup. **17** ti'e, "Na ho bi ni, ki ma gip wur ni kira, domici Ar ni wu la'i ti tlyari lulur gon wule zili yape, ki mbarəm kə Galili ni." **71** Ar ni Bitərus pa nəm wu pa pi posh gam ka ire. Wu kemi ti sur gami. wotli bes shirəmi tə den pi bi gam gəsi, na 6e **18** Ar ni wu nəm shirmi gəsi wu den wultən'e, am atl cina da wuri tə den wultən'e, "A mom "Də Yam za ki ra, gun kə mən Yahuda!" **19** Eso, mbarəm tu kan kə shirəm den ti gwa da'a." **72** wu pi ta 6e gəs sur gami na dlo, wu pi ta bəse Na yari untowo, ar ni tus kor la yar kə bisi ropo, ti mo'əmi. Kan wu ngus gip lo'i gəs den wu Ar ni Bitərus dami shirəm tu kan Yesu yari ti ne ti den bi nartəni. **20** Nan wu pa'i lo'i gəso, gwa'e, "Kapən də tus kor la yar kə bisi ropo, kii ar ni wu tus tlyari zili luluri ka, kan wu la'i ti wule kə momən da'a biyi myakan." Nan tə dam lulur gəsi. Kan wu dəli ti te kaarika kə də ba ti den shirəm tuwo, ar ni tə mbutl na kulu. **21** Wu den ndaratəno, ar ni wu tika den kini. **22** Wu den ndaratəno, ar ni wu mo na mbarəm gon den bomi asəme, mən sun Simon, mbarəm kə Sayirin, basi ga Alekzanda na Rufus, tə dəl ter gip nye bəni, ar ni wu kem ti kə pəni kin 6a'lı kə Yesu. **23** Lasi ni wu ta'i ti mal inabi kurtli na mur, kan tə nge tleka. **24** Ar ni wu 6a tika den kini. Wu pa rabe tutul gəs gip dлом gəzəni, wu la guri'a dene wu shin argon tu ko gonge gəzən baa zam gwa. **25** Bar kə gəlla am ghanum ni kə cigəni ni wu 6a ti den kini. **26** Den kin tu 6a tikawo, ar ni wu rəsh bar tu wu shin bes gəs dene gwa'e, "GUN KƏ MƏN YAHUDA." **27**

Wu pa 6a mur mən dləri den təp jen rop nan
bi utuyiwo, ar ni tə bi Isubu dli kə Yesuyi. **46** Ar
ti, nəm den am shimli gəsi, nəmi ngapo den
ni Isubu wur tutul ghumi məshi mbarəm diri,
am yali gəsi. **28** (Muntuwo den bi laa'itən kə
tə shu dli kə Yesu suri, kan tə ghumka na tutul
rəshi shirəm kə Yam ni'e, “Dləm ti gip mən
ghumi məshi mbarəmi, tə mur ti gip gambəci tu
wani pitəne.”) **29** Mbarəm kan ba kop təp lasi
kan tə bor gip shu tat gwa. Kan tə kutal bar tat
gwa pi ta yari shirəm mburtəne, wu den kungət
diri kə le bisika na ri. **47** Maryamu kə Magadala
gami, wu den wultən'e, “Hahaha! Ki kan kii yas
na Maryamu nas kə Isubu shin las tu muri dli
bom kə Yamka, kə pa tu gip muri myakan, **30**
kə Yesu gwa.
se kə dəl sur den kini, kə dəli gam gi!” **31** Untu
ni es ga kiri ləba kə Yam gwa, na mən kulci
mbarəm den kulci kə Musa pi ta pi ti məgən
shirəm gip dlom gəzəni, wu den wultən'e, “Tə
dəli jeni, ama tii mani dəli gam gəs da'a! **32** Naa
də Almasihu tu, e gun kə Isra'ilə dəl sur den kin
batəni kəkən mə shini, kə də mən ma mə ngəsh
mi den ti ra!” Mur mən dləri den təp ju nan 6a
wur nan ti ma pi ti məgən shirəmi. **33** Gip dlom
pəte, ar ni dəmən nga gip atli ka kup, ar ba ri
gəlla am myakan kə pəte. **34** Ra untowo, nan
ar ri gəlla am myakan kə pəto, ar ni Yesu tli
yar yam tə wule, “Eloi, Eloi lamasabaktani?”
Muntu ba pi nupi'e “Yam gəni, Yam gəni, unun
kem kə baləm kaar we?” **35** Nan jen kan ra dlor
lasi kum untowo ar ni wu wule, “Ba kum ni, tə
den la'i bi mən yari shirəm kə Yam Iliya wi.” **36**
Ar ni nəm gip wur tli na kətəre, tə gii sonso
na mati mal gəri kiin inabi, tə bal den dlo tə
ta'i Yesu kə də tə tla, tə wule, “Naa mi shini in
Iliya mən yari shirəm kə Yam baa dır tə dəli ti
sur ka gwa.” **37** Ar ni Yesu tli yar hoyi tə dəl
bar shukutəni, kan tə kotl mbatlka. **38** Ar ni
labəle kə te gip bom kə Yamka ba tarka sur gip
dlomi, argon tu nəm sur yami har su atlka. **39**
Nan bar mən bi utu kan dlor lasi shin kandatu
Yesu məsho, ar ni tə wule, “Na ho bi, mbarəm
tuwo, Nya Yam ni!” **40** Mətli jen dlər teka jen
wu den shini. Gip wuro Maryamu kə Magadala
ra, na Maryamu nasi Yakubu heli na Isubu, na
Salomi esi. **41** Ter Galili ni mətli ju kop ti wu
den pi ti mbapi. Mətli jen na womti kan kop ti
kaar tor Urshalima ma ra lasi. **42** Kə sitiwo pət
kərkəm bar ni domici gəniwo pət shukutəni ni.
43 Ar ni mbarəm gon mən sun Isubu, mbarəm
kə Arəmatiya diri. Ti ma nəm ni gip domtən kə
mən tloyi shirəm kə mən Yahuda, mən pitən
dlat ni esi, ti ni den buti cwattən kə mulki kə
Yami. Tə 6a bi gul tə ri kar Bilatus, tə liri də bi
ti dli kə Yesu. **44** Bilatus nəm bi na ame nan tə
kum'e Yesu məsh kawi gwa. Ar ni tə la bi bar
mən bi utuyi ta ngen momi kar ti, ko na ho bi ni
Yesu məsh kawi. **45** Nan tə kum bi də bar mən

bi utuyiwo, ar ni tə bi Isubu dli kə Yesuyi. **46** Ar
ti, nəm den am shimli gəsi, nəmi ngapo den
ni Isubu wur tutul ghumi məshi mbarəm diri,
am yali gəsi. **28** (Muntuwo den bi laa'itən kə
tə shu dli kə Yesu suri, kan tə ghumka na tutul
rəshi shirəm kə Yam ni'e, “Dləm ti gip mən
ghumi məshi mbarəmi, tə mur ti gip gambəci tu
wani pitəne.”) **29** Mbarəm kan ba kop təp lasi
kan tə bor gip shu tat gwa. Kan tə kutal bar tat
gwa pi ta yari shirəm mburtəne, wu den kungət
diri kə le bisika na ri. **47** Maryamu kə Magadala
gami, wu den wultən'e, “Hahaha! Ki kan kii yas
na Maryamu nas kə Isubu shin las tu muri dli
bom kə Yamka, kə pa tu gip muri myakan, **30**
kə Yesu gwa.
16 Nan pət Asabar pət shukutan bi karwo,
ar ni Maryamu kə Magadala, na Maryamu
nasi Yakubu na Salomi, wur bar mən təmi kasər
diri kə də wu ri bərke dli kə Yesu. **2** Den pət kə
nəm kə sati, kə cəgəni wokoci dəltən kə pət tori,
ar ni wu ri kə ba gambəci'i. **3** Nan wu ra den
ritəno, wu wul ezan'e “Wo ni baa kutali mi tat
tu kan le gambəci'i na ri kawe?” **4** Nan wu tli
ger wu shin gambəci'iwo, ar ni wu shin kutəl
bar tati kawi. **5** Nan wu su gip gambəci'iwo,
ar ni wu shin nye mbarəm gon njon den am
shimli, na ghol lulur gi dli gəsi, kan wu kum
bərti. **6** Ar ni nye mbarəmi wul wur'e, “Ba ar
dəmi in bar kə dləkəntən da'a. Kən ni den ngeni
Yesu kə Nazarat muntu ba tika den kin gwa ya?
Ar tu ngap ti'i da'a, tə tli gəs wi. Las tu mur ti
gwan kəni! **7** Kəkəno ri yari ni mir mən kulci
kar ti, na Bitarus'e tii mbubar Galili cina da
wuri. Barta ni wii shin ti kandatu nan tə yari
in gwa.” **8** Ar ni mətliy i dəl na kətəre, dəmən
gam nəm wur wi, dli gəzən den dədərtəni. Wu
wul murgon'e argon da'a, domici bərti den ci
gəzəni. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts
do not include Mark 16:9-20.) Nan Yesu tli gip məshi
mbarəmo, kə bi cəgəni den pət kə nəm kə sati,
ar ni tə pare dəltən kar Maryamu kə Magadala,
nagər tu kan Yesu dəli ti dun itər nyiingi gip tli
gəska gwa. **10** Nagər mbarəmi eso, ar ni tə ri
yari mbarəm ju nan ra na Yesu tun har gwa,
munju kan ra den dun mbatl na kulu gwa. **11**
Ama nan wu kum'e Yesu ra na ge mbatl gəsi,
har Maryamu ma tə shin tiwo, wu ngəsh wur
dene da'a. **12** Den kaar kə muntuwo, ar ni Yesu
sanje kama gaska, kan tə dəl kar mbarəm jen
rop gip mir mən kulci kar ti wokoci tu nan wu
den ritən gip nye bən gon gwa. **13** Ar ni wu rop
ju pal rənka wu ri yari nami, ama wu la shirəmi
gip mbatl da'a. **14** Den kaariwo Yesu dal kar kutl
cet nəm ju wokoci tu nan wu den ci fingal gwa.
Ar ni tə matl wur den nge ngəshtən den Yam
na lati gam gəzəni, domici wu nəm argon tu
munju shin ti den kaar kə tlitən gəs yari gwa

da'a. **15** Tə wul wur'e, "Ri nəka ko ako gip atl kundərəndlip, kə yari ni mbarəm kup zo shirəm tu. **16** Muntu kup ngəsh ti den shirəmiwo, baa pi ti batismawo, tii zam dəltəne. Ama muntu kup nəsh den shirəmi dawo, baa hukunte ti. **17** Bar ju kan munju ngəsh wur demən baa pi kə bi seda gwa ni'e, gip sun gəno, wii dəli dun itərka gip mbarəme, wii pa shirəm gip pel bi jeni. **18** Wii pən ici na am gəzəni. Eso wi ni wu tla uun mən ri mbarəm ekawo, ar ba pi wur argon da'a. Wii pa ne am gəzən den mən kumi dli, kan wu warke." **19** Den kaar kə shirəm kə Babom Yesu nan wuro, ar ni pən tika to yamka, tə dəm den am shimli kə Yami. **20** Mir mən kulci kar tiyi ngapo, kan wu dəl wu pi ta pi wazu ko ako. Babom es kop nan wuri, tə den kopi kaar kə shirəm gəzən təp kə ba pi halamu bar kə dləkəntən ju kan tə kem wu pi gwa.

Luka

1 Mbarəm na womti rəsh den bar ju kan pi gip dlom gəmi gwa. **2** Wu rəsh bar ju mə kum gwa, bi də munju shin bar ju na ger gəzən terka kan den ritən gip dlom gəmi kan wu yari jen shirəm kə Yam gwa, wi ni wu bi mi. **3** Den untuwo, ar ni na gam gəni a zhit bar kup na ne gəs kə pitən gəzən, ar ni a shin ar ndari'e a rəshi'i bar kup ndekes, mən nartən Tiyopilus, **4** kə də kə mom ge shirəm kə bar ju kan kulci'i kup gwa. **5** Gip muri ju kan Hiridus ra den dandi kə Yahudiyawo, mən keri bar ju diri Yam gon ra muntu na sun'e Zakariya gwa, ti ni gip mən keri bar ju diri Yam kan gəs də Abaya gwa, nagər gəs Alisabatu pawo gəs gal kə Haruna ni. **6** Kup gəzən mən bərti Yam kan pi mbuni dəmi cina də Yam gwani, wu kop doka kə Yam kup asəm na gəse. **7** Ama wira na mimir da'a domici Alisabatuwo njikan ni, win ju ngap wu korsi wi. **8** Gasi gon, nan Zakariya ra den pi mbap gəs kə mən keri bar ju diri Yam den am kə mbarəm cina də Yami, nan an dır den kungiya gəzən gwa, **9** den bi al'ada kandatu ne kə də mən keri bar ju diri Yam den am kə mbarəm wu kop gwa, ba zəzar ti kə tə te gip Bom kə Yam də tə la kunu mən təmi kasəri. **10** Mbarəm na womti eso wu ra kari, wu den shirəm na Yam, nan den la'i kunu mən təmi kasəri gwa. **11** Kan mən kartən kə Yam ba dəl kar Zakariya, dlor den am shimli kə ba la'i kunu mən təmi kasəri. **12** Nan Zakariya shin təwo, ar ni mbatl tarı ti kan bərti ba nəm ti. **13** Ama mən kartən kə Yami wul ti'e, "Ba kə kum bərti da'a, Zakariya, Yam kum lirtən gi wi. Nagər gi Alisabatu ba gəri'i nya, ki ne ti sun'e Yohana. **14** Ti dəm'i bar kə ghol mbatl na kumi təmi, mbarəm na womti ba pi ghol mbatl na gəri gəsi, **15** ti dəm mən nartən cina də Babom Yami. Ti tla du da'a na bar mən hutən kup, bar mən kemi gheri gami. Yam ba la'i ti na Ruhu gəsi tun te tu də naska. **16** Ti pali mbarəm kə Isra'ilə na womti dır kar Babom Yam gəzəni. **17** Ti ri cina də Babom gip Ruhu na iko kə mən yari shirəm kə Yam Iliya, ti pali mbatl kə mən gəri kar mimir gəzəni, kan mən nge kopi shirəm es den ho təp kə mən bərti Yami, ti kərkəm mbarəm kə də wu dəm mən bərti Babomi." **18** Zakariya wul mən kartən kə Yami'e, "Imni a mani momi argon tu kə yari ba pi rawu? Ami korsi ni nagər gən ngapo sheti ghon gəs womti

wi." **19** Mən kartən kə Yami nəmi ti, tə wule, "Ami ni'e Jibra'ilu, a dələr cina də Yami, arni kan ba karəm də a shirəm nan ki, a yari'i zo shirəm kəni. **20** Kəkəno ki sa shot, ki'i mani shirəm da'a, se gas tu kan bar tu ni piwi gwa, den kə la shirəm gən mbatl da'a, muntu ba dəm hoyi den kanda tu a yari gwa." **21** Mbarəm ba dələr wu den buti də Zakariya dəl teri, wu den damtən den ununu kem tə dəl ter gip Bom kə Yam bəle da'a. **22** Nan tə dəl tero, tə'i mani shirəm nan wur da'a. Wu mom'e tə shin ni ruya gip Bom kə Yami kan tə nəm shirəm nan wur na ame, ama ta'i mani shirəm da'a. **23** Nan pət mbap gəs pawo, ar ni tə pal rən bomka. **24** Den kar kə untuwo, kan nagər gəs Alisabatu ba zam tu'e, ar ni tə ghundər gam gəska kə kyar nantam gip bomi. **25** Alisabatu wule, "Yam ni pim untu, Gip muri jino Babom Yam shin guna gəni, tə dəlim shamka gip mbarəme." **26** Gip kyar kə mukka na zami tu kə Alisabatuwo, Yam kar mən kartən gəs Jibra'ilu su gip bən Nazarat kan ra gip atl kə Galili gwa, **27** kar nye gər kan mom moni wi da'a, muntu Isubu gəs gal kə Dauda ri o da ti gwa, tə pən gip mbatl gəs ta gudləmi nan ti gwa, sun kə nye gəri'e Maryamu. **28** Mən kartən kə Yami ri kar ti tə wul ti'e, "Də shirmi ika! Babom Yam ba kum təmi gi, Babom Yam ra nan ki." **29** Nan Maryamu kum shirmitən tuwo ar dələkən ti hoyi, tə den damtən den'e unu shirmitən utu untu. **30** Ama mən kartən kə Yami wul ti'e, "Ba də bərti ci'i da'a Maryamu, kə zam cirtən cina də Yam wi. **31** Ki zam tu'e, ki gər nya, ki ne ti sun'e Yesu. **32** Ti dəm bar mbarəme, ba wul ti'e nya bar gun kə to yamka, Babom Yam ba bi ti dandi kə bas Dauda. **33** Ti pi mulki gam bom kə Yakubu bat na patəni, mulki gəs ba pa da'a!" (**aiōn g165**) **34** Maryamu wul mən kartən kə Yami'e, "Imnu untu ba pi rawu, ami kan a mom momi wi da gwawu?" **35** Mən kartən kə Yami nəmi ti, tə wule, "Ruhu kə Yam ba sur den ki, iko kə Bar Gun kə to Yamka baa ghum kika. Ra untuwo, nya tu ki gəriwo ti nəra na wani pitən da'a, ba wul ti'e Nya Yami. **36** Ar tu erəm gi Alisabatu nan ba wule ti njikən ni ma na korsitən gəsi, kəkən untu təra na tu kyar mukka. **37** Argon ra da'a kan Yam ba mbu pi da gwa." **38** Maryamu nəmi ti tə wule, "Ami zher kə Yam ni, naa ar dəmim untu den yari gi." Ar ni mən kartən kə Yami ndara. **39** Murka njemo, ar ni Maryamu tli na zhotəne tə ri gip bən gon gip atl tləndər kə mən Yahuda, **40** las

tu Zakariya ra gwa, tə te gip bomi, tə shirmi tə yari shirəm kə Yam tə wule, **68** “Mə dədani Alisabatu. **41** Nan Alisabatu kum shirmitən kə Babom Yam kə Isra'ila den tə dir kar mbarəm Maryamuwo, ar ni nya kə te tu gəska jiti ti, gəs tə dəli wuri. **69** Tə bi mi mən dəli gəmi mən kan ba la'i Alisabatu na Ruhu kə Yami. **42** Tə iko gip bom kə zher gəs Dauda. **70** Kanda tu tə shirəm na bar yar tə wule, “Ki mən albarka ni yari terka bi də mən yari shirəm kə Yam mən gip mətli, nya tu ki gəriwo mən albarkani! **43** tsarki. (**aīōn g165**) **71** Den mii zam dəltən wi am də Unun kem zo bar kən zamən untu, nan nasi mən nge gəmi, na mən ju ba ndu mi da gwa. **72** Babom gən ba dir ra karəm gwa wu? **44** Nan Yam gode kori gəmi guna gere, kan tə tune na shirmitən gi su kəm damo, arni nya kə te tu gudlum shirəm gəs kə far mən tsarki nan tə pi gənka jiti ti na ghol mbatl. **45** Mən albarka ni'e wur gwa. **73** Gudlum shirəm tu nan tə yari kori muntu nəm'e shirəm tu Yam yari tiwo, ar ba gəmi kə far Ibərahim. **74** Tə dəli mi am də mən pi untu gwa.” **46** Arni Maryamu wule, “Mbatl nge gəmi, kə də ma bote ti bat na bərti. **75** Mə gən ba dəda Babom Yami. **47** Ruhu gən ba pi dam ni dləran na pitən dlət cina də Yam gip pighol mbatl gip Yam mən dəli gəni. **48** Don tə muri gəmi kup. **76** Ki nya gən eso, ba la kibi'e mom naməni, ami zher gəs gər mətli ni kan ami mən yari shirəm kə bar Gun kə to yamka. Ki ri argon ni da gwa. Cina dewo mbarəm kup ba cina də Babomi, kə kərkəmi ti guntəpe. **77** Ki wuləm'e, ‘ki mən albarkani,’ **49** den bar ju kan yari mbarəm gəs kandat wi zam təp dəltən gip Yam mən nartən pim gwa, sun gəso dləran ni ar dun mbatl təp kə ba ho'i warwat pitən gəzənka ra. **50** Guna gəs ba ri den mən ju ba bi ti nartən gwa. **78** Gip womti shini guna kə Yam gəmi, gwa, zhan ar kop zhan. **51** Ya pi kiri mbap na cirtən kə pət kan ba dəl tor gəsi ba dəl sur yam am gəs mən ndərtən, tə gəzan mən dləri gamka an cir den mi, **79** ar ba cir den mən dəmi gip na kup arjen ju ba se wur gip mbatl gəzən gwa. **52** Ya shu gunka den dandi gəzəni, kan tə dəda dəməni, na gip gos kə məshtəni, ar baa kop nan mun ju kan mom nan wur dagwa. **53** Tə la'i nari, tə dəm na ndərtən gip ruhu, tə dəm gəs tu kə mən kumi guzum na mbuni bari, kan ti rən gip ləpka se gastu kan tə dəl dır gip mbarəm za mən bar kə am am koni. **54** Tə ne am zher kə pi mbarəm kə Isra'ila wazu gwa.

gəs Isra'ila ra, tə tune na gudləm shirəm gəs kə kumi guna'i **55** den tə pi ga gigi gəmi Ibərahim na mimir gəs kə kumi guna gəzən an ri patən bari.” (**aīōn g165**) **56** Maryamu dəm na Alisabatu wule kə kyar myakan kan tə pal rən bomka. **57** Nan pət mbi rawi kan Alisabatu ba gər nya gəso, ar ni tə gər nye moni **58** Berəm dəmi na mən gəs nan wu kum zo bar tu Yam pi təwo, ar ni wu pi ghol mbatl nan ti. **59** Nan muri wuzupse la'i wo, ar ni wu dər kə də wu sər nyayi. Wu ndu far'e wu ne ti sun kə bas Zakariya, **60** ama nas nge gəs tə wule, “O'o, də la ti bi'e Yohana.” **61** Wu wul ti'e, “Murgon ra gip mən gi na sun tu daa.” **62** Ar ni wu pi bas ame, kə də wu mom unu sun ni tə ndu'e də ne nyayi. **63** Tə liri ba rəshi, ar ni tə rəshi, “Sun gəs'e Yohana.” Bar tu dləkən mbarəm ju ra lasi gwa. **64** Bartu, ar ni bi kə Zakariya bəli, tə shirəme, kan tə nəm dəda Yami. **65** Kan bərti ba nəm berəm dəmi gəzən kup, mbarəm ba nəm yari shiram den bar tu nan pi untu gwa, kup gip atl mən tləndər kə mən Yahuda. **66** Kup muntu kum shirəm tuwo, tə wul tor gip mbatl gəs'e, “Imni nya tu bari kə dəmiw?” Den wu momi am kə Yam ra nan ti. **67** Bas Zakariya laa na Ruhu kə Yami, ar ni

2 Gip muri jawo, la'i icən dəl bi də Kaisar Augustus, Gun ka Roma, də dləm mbarəm kə atl kup. **2** Muntu ni'e la'i gəs dləmi mbarəm kə atl kup, gip muri ju kan Kiriniyus den dandi kə Siriya gwa. **3** Arni mbarəm kup pal rən bən dawurka də rəsh sun gəzəni. **4** Isubu za bən Nazarat gip atl kə Galili ti pal to gip bən Baitalami gip atl kə Yahudiya, bən tu kan gər gun Dauda funkə gwa. Yusufu pal to bar taka rə'e ti mən bom kə Dauda ni. **5** Ya pal toka na nye gər gəs Maryamu, muntu kan tə ri o da ti kan ra na tu gwa, kə də rəsh sun gəzən toka. **6** Wira to Baitalami kawo, ar ni pət gəri gəs diri. **7** Tə gər nya gəs kə pari, tə ghüm tika gip tutul gəs tə mur ti gip kungələn, tun kan wira na las muri gip ba shu'i mən dikiyi da gwa. **8** Rən bi ləp kawo, mən le təm ra den muri kari, wu den ne ger den təm gəzən kə gasi. **9** Karap ar ni mən kartən kə Yam gon cwat kar wuri, gos kə Yam cir den wuro kan bərti ba nəm wur na nari. **10** Ti ngapo kan tə wul wur'e, “Ba də bərti nəm kənni da'! Amo a diri in na təmi shirəmi, muntu ba kem mbarəm kup wu pi ghol mbatl gwa. **11** Sekəno gəri in mən dəli mbarəm gip dun

mbatli gip bar bən kə Dauda, Babom Almasihu. ra.” 33 Na kumi untowo, kan bas na nas ba nəm 12 Kandatu ki mom tiwo, ar ni'e, ki ri zam nya bi na am, den bar ju kan Saminu yari den ti gwa. na ghumi gip tutul gəs bəm gip kungələn.” 13 34 Kan Saminu ba lir Yam də tə ne am Yusufu na Wi ra untowo sai gimətl na womti mən kartən Maryamu ra, ti wul Maryamu nas'e, “Yam zəzar kə Yam na muntu ra far gwa gip wuri, wu den nya tu, ti kem mbarəm na womti kə jiltəni, ti dəda Yam, wu den wultan'e, 14 “Yam'e bari dəm guntəp kopi Yam kə mbarəm na womti gip to yamka! sur atlo də ghol mbatl kop mən ju Isra'ilə. Tin ti dəm alama tu dəl kar Yam kan kan Yam ba kum təmi gəzən gwa.” 15 Nan mən mbarəm na womti ba nge gwa. 35 Na unutn kartən kə Yam ju pal gəzən to yamkawo, arni arjen ju wu ghundəri su mbatl da wurka ma ba mən le təm ju wul ezən'e, “Mə rini Baitalami dəl kari, bar tu ba ci'i mbatl wule tuli ini tu na mə shinni argon kən kan den pitən, kan Yam səbəri”. 36 Korsi mən shirəm na Yam tu kan yari mi gwa.” 16 Wu zho wur wu te gip bəni wu ba wul ti'e Hannatu, nya Fanuwel, nya Ashiru. zam Yusufu na Maryamu, wu shin nyayi su gip Tə dəm bom kos kə sheti ghon nyingi katl, 37 kungələnka bəm. 17 Nan mən le təmi shin təwo kan kos gəs ba məsh ka. Kəkəno sheti ghon gəs kan wu bali wur argon tu kan mən kartən kə hauya wupse na wupseni. Tə za Bom kə Yam Yam tu yari wur den nyayi gwa. 18 Kup munju da'a pət na gasi, ta ne Yam den ngustin kə liri kum shirəm tu yariwo, ar dləkən wuri, kan wu gəs na guzum male. 38 Saminu pa'i shirəm gəs nəm bi na am den argon tu mən le təm ju yari ituwi arni Hannatu ter gipi, ti den goode Yam tə gwa. 19 Maryamu ngapo tə ne bar ju kup su shirəm den nya tu. Tə yari kup munju kan den mbatl ka, tə den damtən dene. 20 Mən le təm ju buti də Yam dəli wur gip dun mbatl gəzən gwa. pal rən bi ləp ka, wu den dəda Yam hoyi den 39 Nan ga Isubu na Maryamu pa'i kup argon tu argon tu wu kum kan wu shin gwa, bar ju kup shirəm kə Yam yari də piwo, kan wu pal su bən mən kartən kə Yam yari wuro ar ni wu shini. 21 gəzən Nazarat gip atl kə Galili ka. 40 Nyayi ba Nan nyayi mur wuzupsewo, ar ni wu sar ti kan nar na ndərtən gəsi. Yam bi ti momi bar na wu ne ti sun'e Yesu, sun tu kano mən kartən nari, ndutən kə Yam kop ti kari. 41 Sheti ghon kə Yam bi wur nan zam tu gəs wi da gwa. 22 kupo, mən gəri kə Yesu ba kur su Urushalima kə Nan muri la kə də pi argon tu kulci kə Musa nyel jikat bədlabəni. 42 Nan Yesu ri sheti ghon yari kə hotən də pal hoyi cina də Yam kan ba kutl cet rob na gəriwo, kan wu su kə nyel jikat pii diro, kan wu pən ti wu te ti Urushalima kə bədlabən kan wu kur pi gwa. 43 Nan wu pa'i də ta ti am də Yami. 23 Untun kulci kə Yam nyel jikat bədlabəniwo ar ni wu nəm təp paltən yari, den kup gəri kə pari inkən nye moni no də gəzən su bən da wur Nazaratka, Yesu nya tu bi Yamka. 24 Wu dər pash Maryamu den yari ngapo tə sa gəs su Urushalima ka, mən gəri kə shirəm kə Yam den'e mir kubur rop ko mir gəs ngap wu mom da'a. 44 Wi ngapo wu wule tattabara ropni ba mboshi. 25 Gip muri jawo, ti nəra gip mən ju wu den ritən nan wur gwa, mbarəm gon ra nan ba wul ti'e Saminu gwa, wu nda pət den bəmi asəm nan gəzəni. Nan wu tini su Urushalimaka na dəmi. Ti bar mən bərti shin ti dawo kan wu nəm ngeni gəs gip ezən Yam ni mən la'i Yam mbatl ni. Tin den buti gas na berəm gəzəni. 45 Nan wu zam ti dawo, ar ni tu kan Yam ba dəli Isra'ilə gwa. Ruhu kə Yam ra wu pal su Urushalimaka kə ngeni gəsi. 46 Muri nan ti. 26 Ruhu kə Yam yari ti den ti məsh da'a gəzən myakan, kan wu nde zami gəs gip dləm se tin ta shin Almasihu tu kan Ba-Gun Yam wule kə mən kulci shirəm kə Yam te gip dəbom Bom ti kar ti sur kani. 27 Ruhu kə Yam kem ti tetən kə Yamka, ti den kumi gəzən kan tə pa ngen gip dəbom Bom kə Yam gas tu kan mən gəri kə momi kar wuri. 47 munju kan kum bar ju kup nyayi dər ti wu pi ti argon tu shirəm kə Yam tə bali nan wuro ar ni momi shirəm gəs na bali yari də pi nye moni kə pari gwa. 28 Kan Saminu shirəm gəs dləkən wuri. 48 Ar dləkən mən gəri ba nəm ti am dati tə goode Yami tə wule, 29 gəs na shini gəs lasi, kan nas ba wul ti'e, “Nya “Kəkəno Babomi, na də zher gi məsh na ghol gəni, unun kə pi mi untowu? Ami na be den mbatl den yari gi. 30 Nan ger gən shin mən ngeni gi na zotι ger gwa!” 49 Tə ngen momi kar dəli kə Isra'ilə wi gwa, 31 Muntu kə pi ti den ger wur tə wule, “Kə ngenəm ni kə unu? Kə mom kə bən kup gwa. 32 Cirtən tuni es bul guntəp kə ni'e ar ndari a nəra te bom də Banka da'a ya?” momi Yam də mən ju kan man Yahuda ni da 50 Wi ngapo wu mom gəs kə shirəm tu ti bali gwa, tin ti kem mbarəm kə Isra'ilə wu pi sun wur gwa da'a. 51 Kan tə tlyam tə kop wur wu

pal gəzən su Nazaratka tə pi ta kumi bi kə mən gəzən'e, "Amo a ne in den pi batisma na male, gəri gəsi, kup bar juwo nas ne su mbatl da tika. gon ra kan nar manəm gwa den dırtəne, muntu 52 Kan Yesu ba pi ta nartən na 6atlı mbatl na kan zap kaptəlan gəs ma a kəm pətli da'a. Ti pi tlyartəni, tə zam cirtən kar Yam na mbarəme. in batisma na Ruhu kə Yam na utu esi. 17 Tə ra na matankadi gəs am da ti, ti dəli gam oka, tə shot gesi su bindi da tika, kəptiyi ngapo ti kerika na utu tu kan ba məsh da gwa." 18 Na dəli kəm jen na womti, Yohana pi mbarəm wazu kə zo shirəmi. 19 Ama Yohana matl Hirudus gun kə bəni, na pəni Hirudiya gər kə mən bari gəs Filibus, na wani bar jen na womti kan tə pi gwa. 20 Den kariwo kan Hirudus ba li ari ka, kan tə wule də nəm Yohana də bal ti. 21 Nan pi mbarəm kup batismawo, kan ba pi Yesu pa'e, nan ti den shirəm na Yamo, ar ni yam buli. 22 Ruhu kə Yam ba sur dlər den ti na dli wule kə kuburi. Kan yar gon ba dəl sur yam ba wule, "Ki ni'e nya gəni, muntu kan A ndu ti gwa, mbatl gən ba ghol naar nan ki." 23 Yesu nəm mbap gəs kə kulci na pi wazuwo, ba shin wule tə ri sheti ghon hauya nəm na kutl na gəri wi. Mbarəm pali təka wule nya Isubu ni, nya Heli. 24 Heli nya Matat, Matat nya Lawi, Lawi nya Malki, Malki nya Yanna, Yanna nya Isubu, 25 Isubu nya Matatiya, Matatiya nya Amos, Amos nya Nahum, Nahum nya Azaliya, Azaliya nya Najaya, 26 Najaya nya Ma'ata, Ma'ata nya Matatiya, Matatiya nya Shimeya, Shimeya nya Josek, Josek nya Yahuda. 27 Yahuda nya Yowanana, Yowanana nya Refaya, Refaya nya Zarubabel, Zarubabel nya Sheyeltiyel, Sheyeltiyel nya Niri. 28 Niri nya Malki, Malki nya Addi, Addi nya Kosama, Kosama nya Almadama, Almadama nya Er, 29 Er nya Joshuwa, Joshuwa nya Eliyazar, Eliyazar nya Yorim, Yorim nya Matat, Matat nya Lawi, 30 Lawi nya Simiyon, Simiyon nya Yahuda, Yahuda nya Isubu, Isubu nya Yonam, Yonam nya Eliyakim. 31 Eliyakim nya Malaya, Malaya nya Mainana, Mainana nya Matata, Matata nya Natan, Natan nya Dauda, 32 Dauda nya Jesse, Jesse nya Obida, Obida nya Bo'aza, Bo'aza nya Salmon, Salmon nya Nashon. 33 Nashon nya Amminadab, Amminadab nya Aram, Aram nya Hasruna, Hasruna nya Parisa, Parisa nya Yahuda, 34 Yahuda nya Yakub, Yakub nya Ishaku, Ishaku nya Ibərahim, Ibərahim nya Tera, Tera nya Nahor 35 Nahor nya Serug, Serug nya Reyu, Reyu nya Peleg, Peleg nya Eber, Eber nya Shela 36 Shela nya Kenan, Kenan nya Arfakshad, Arfakshad nya Shem, Shem nya Nuhu, Nuhu nya Lamek 37 Lamek nya Metusela, Metusela

nya Enok, Enok nya Yared, Yared nya Mahalalel, təmtən kano tə yari gwa, wu wule, "Muntuwo Mahalalel nya Kenan, **38** Kenan nya Enosh, nya Isubu ni diya?" **23** Ar ni Yesu wul wur'e, "A Enosh nya Shitu, Shitu nya Adamu, Adamu nya Yami.

4 Yesu pal sur ʃula Jodan laa'i na Ruhu kə

Yami, ar ni Ruhu kop nan ti rən gip ləpka, **2** lastu tə pi muri hauya rop tə ci argon da'a, nan wu pavo kan guzum ba ci ti. Ar ni Shetan, gun dun itər, dir kar ti kə da tə kem ti ndetəne. **3** Tə wul Yesu'e, "In ki nya Yam no, wul tat ju'e wu dəm bəredi?" **4** Ar ni Yesu nəmi ti tə wule, "Ar ra na rəshi gip shirəm kə Yam'e, 'Mbarəm ba mani dəmi na ci burodi katl da'a.'" **5** Bartuwo, kan Shetan ba te ti den tlyari las goni, kan tə gode ti bən kə duniya kup wule gip njipkər gere. **6** Kan tə wul ti'e, "Aa bi'i mulki na kirtən gəzənka kup gwanni, wu bin kawi. A mani bi kup muntu kano a adu'i ti bi gwa. **7** Ki ni kə ngus cina dam kə bim nartəno, ar ba dəm ge." **8** Yesu wul ti'e, "Ar ra na rəshi, dəda Babom Yam gi, ti ni nangəs ki bi ti nartəni" **9** Kano Shetan ba si ti gip bən Urushalima, kan tə kem ti tə dlər to den gam Bom kə Yam kan to den Yam nar gwa, tə wul ti'e, "In ki nya Yam no, 6o tuma su atl ka. **10** Ar ra na rəshi'e, 'Yam ba wul mən kartən gəs'e wu ga ki hoyi, **11** eso, wi nəm ki gip am gəzəni, ki nda kə 6o asəm gika den tat da'a.'" **12** Ar ni Yesu nəmi ti tə wule, "Shirəm kə Yam wule, 'də kə gode Babom Yam gi da'a.'" **13** Nan Shetan pa'i godetən gəs kupo, ar ni tə ndara tə za Yesu, kə də tə but zo pət goni. **14** Yesu pal gip atl kə Galili, iko kə Ruhu kə Yam ra nan ti. Ar ni shirəm den ti ri gip bəni kə bi atl kup, **15** kano tə nəm kulci mbarəm gip bom kumi shirəm kə Yam gəzəni, ar ni mbarəm pita yari zo shirəm den ti. **18** "Ruhu kə Babom Yam ra na deməni, tə zəzarəm kə də a yar zo shirəm kə Yam da munju kano am ri wur kar da gwa. Tə karəm kə də a yar shirəm kə dəli munju kan ra na bali gwa, kano a buli ger munju kano tabini gwa. Də za munju kano jen pi wur hoyi da gwa. **19** Kə də a yari gin kə guna ger kə Babom Yami." **20** Ar ni tə kucum təlankuri ka, kan tə bi mən mbap kə bom kumi shirəm kə Yami, kano tə dəm gəs atli. Ger kə mbarəm kup ngapo ar ra den ti, wu nəm shini gəsi. **21** Ar ni tə wul wur'e, "Se kəno, argon tu shirəm kə Yam yariwo ar laa'i wi den ger gi ni." **22** Munju kup kan ra lasiwo, wu yar ho shirəm den ti, kan wu nəm bi na am na shirəm mən momi ki yarim shirəm koldə bitu ba yari gwa'e, 'Mən bi uni, warke gam gi', ki wuləm es'e, 'Pi mi argon tu kan kə pi su gip Kaparnahumka gwa.'" **24** Ar ni Yesu wul wur ra'e, "A yari in ge shirəmi, tə ci cina na shirəm tə wule, "ba nəm shirəm kə mən yari shirəm kə Yam gib bən gəs da'a." **25** 'Na ho bi ni a yari ine', "gin tu kano mən yari shirəm kə Yam Iliya rawo, munju kano kos gəzən məshka gip Israilawo, wu womti, gini ni pi watlən myakan na kyar mukka ghon nda da'a, kano ba pi guzum na nari gip atli. **26** Ama Yam kar Iliya kar ko nəm gəzən da'a, ar ni Yam kar ti kar guri gon gip bən Zarifat kan ra gip atl kə Sidon gwa. **27** Eso, mən ndəcci jen ra na womti gip Israile, wokoci kə mən yari shirəm kə Yam Elisha. Kup na untuwo, nəm gəzən gon ra kan Yam warke ti ndəcci gəska gwa da'a, se mbarəm nəm. ti ni'e Na'aman ba mən Suriya, muntu kan Yam warke ti ndəcci gəska gwa." **28** Kup mbarəm ju kan ra gip bom kumi shirəm kə Yamiwo, lo ci wur nan wu kum shirəm kə Yesu gwa. **29** Ar ni wu tlyam dlor, kano wu dəli Yesuka kar bəni, kan wu te ti den bi zhiki tu kan tu bən gəzən dene gwa. Wu ndu'e wu byal ti tə nda su atl ka. **30** Ama Yesu kop gip wuri kan tə ndara won gəsi. **31** Kano Yesu ba ndara Kaparnahum bən gon gip kə Galili, kan tə kulci mbarəm den pət shukutəni. **32** Ar ni kulci gəsi dləkən mbarəme, den shirəm gəs ra wule kə gunye. **33** Gip bom kumi shirəm kə Yamo, mbarəm gon ra mən dun itəri, ar ni tə la yar hoyi tə wule, **34** "Way! Ununu ghun ki nam mi, Yesu kə Nazarət? Kə dir ni kə də kə pa'ika nam mi ya? A mom ki woni, ki ni'e muntu dəl sur kar Yam gwa!" **35** Kano Yesu ba matl dun itəri, tə wul ti'e, "Yoni dəl ter gip mbarəm tuka!" Kan dun itəri ba byal ti atl cina də mbarəm ju kan ra lasi gwa, kan dun itəri ba dəlka gip mbarəmi tə pi ti argon da'a. **36** Kano mbarəm kə lasi kup ba nəm bi na ame, wu wul ezən'e, "Unu ndəri shirəmi utu untu? Tə wul dun itə're wu dəl gip mbarəmka, kano wu dəli." **37** Argon tu kan Yesu piwo, ar ni kem mbarəm nəm yari shirəm den ti gip atli kup. **38** Yesu dəl gip bom kumi shirəm kə Yami kan tə ndara bom də Siman. Nakon kə Siman ra hoyi da'a, tə den kumi dli hoyi. Kan wu lir Yesu, də tə warke ti. **39** Ar ni tə ri dlər su gam da tika, kan tə matl kumi dliyi den tə za ti. Ar ni ar za ti, kan tə tlyam na zhotəne, tə

turi wur fingal ta bi wuri. **40** Nan pət nda bino, ju wi ra nari gwa, kan wu kop ti. **12** Nan Yesu kup munju kan ra na berəm na mən kan ra hoyi ra gip bən gono, mbarəm gon ra kan ndəcci dawo, ar ni wu dīr wur kar Yesu. Kan Yesu ba ne ci ti narka gwa. Nan tə shin Yesuwo, ar ni tə am gəs den wur na nəm nəm den badər kumi nda cina da ti na ba ger gəs su atlka tə lir ti tə dli ju ba ghun wur gwa, kan wu warke. **41** Untu wule, “Babomi, in kin kə ndu'o ki mani warke ni'es dun itər dəlka gip mbarəm na womti, wu gəni.” **13** Kano Yesu ba ta am gəs tə ne den den la'i yare, wu den wultən'e, “Ki nya Yam ti, tə wul ti'e, “A ndu'i, da'i warkel!” Ar ri kəti ni!” Ar ni Yesu matl wur tə wule, ba wu shirəm gon da'a arni ndicciyi za ti. **14** Pi untowo, ar ni da'a, den wu momi ti ni'e Almasihu. **42** Nan bar Yesu wul ti'e, “Ba kə yari murgon da'al! Ama tləwo, kan Yesu ba za lasi, tə ri gəs las tu kan mbarəm ra hoyi da gwa. Kano mbarəm ba ngen ti ba ngen ti. Nan wu zam tiwo, ar ni wu ndu'e tə i ri las gon'es da'a. **43** Kan tə wul wur'e, “Ar da'a.” **15** Kup na untowo, ar ni shirəm den ti nəmən te yarka a ri yari mbarəm zo shirəm kə zo dəmi cina də Yam gip bəni jeni, den untuni kərkəm ritən gip barəm ra, kan mbarəm na karəm suri.” **44** Kan Yesu ba nəm pi wazu gip bar ju kan Musa wule də bi kə bi ho'i ndəccika gwa, untu ni mbarəm ba shin ki kə'i na ndəcci tə warke munju kan ra hoyi da gwa. **16** Yesu ngapo tə kur ri gəs las ju kan mbarəm ra hoyi da gwa kə də tə shirəm na Yami. **17** Gasi gon kan Yesu ra den kulci mbarəmo, ar ni mən Parise na mən kulci mbarəm doka kə Musa, munju kan dəl dir gip mir bən kə Galili kup na kə Yahudiya na gip bən Urushalima ra njon njon lasi. Iko kə Babom ra nan ti kə də tə warke mbarəme. **18** Kan mbarəm jen ba dīr na gon kan itər tle tika gwa ra bom den ba muri gəsi, wu ndu te gəs gip bom las tu kan Yesu ra gwa. **19** Wu zam təp da'a, nan mbarəm womtika gwa, ar ni wu to den rupi kə bomi kan wu tul shu wu ne mbarəmi suka gip dlom kə mbarəm ju den bamuri gəs cina də Yesu. **20** Nan Yesu shin ngəstən gəzən den yam untowo, ar ni tə wule, “Berəm, ho'i i warwat pitən gi kawi.” **21** Untu piwo, ar ni mən Parise na mən kulci mbarəm doka kə Musa nəm wultən gip mbalt gəzəni wu wule, “Unu mbarəmi ikən mən mburi Yam we? O fawo, Yam ni nan gəs ba ho warwat pitənka da'a ya?” **22** Nan Yesu mom unun wu den damtən denewo, ar ni tə wul wur'e, “Unun kem kə damkən unto rawu? **23** Gongeni ban mani, də wule, ‘Ho warwat pitən gi kawa,’ ko də wule ‘Tlyam kə ndarawe?’ **24** Ama kədə kə mom'e, Nya Mbarəm ra na iko kə də tə ho warwat pitənka gip duniya ni.” Ar ni tə wul mbarəm tu kan itər tle ti kayi gwa, “Tlyam kə pən ba muri gi kə ndara bomi!” **25** Bar tuwo, arni tə tlyam dlor cina dawuri, tə pən ba muri gəs cina da wuri kan tə ndara bomi tə den dədə Yami. **26** Ar dləkən ko gonge mbarəme kan wu dədə Yami. Gip bərti na dləkəntən wu nəm wultən'e, “Mə shin bar kə dləkəntənwi se kəni.” **27** Den kar kə untowo, ar ni Yesu dəli

5 Gasi gon kan, Yesu ra bi bula Jenesarawato, mbarəm na womti ra kar ti, wu den kumi shirəm kə Yami. **2** Ar ni Yesu shin kungələn jikat mal rop bi bula'i, mən nəmi kos ni za lasi, wu den ho'i bar kə nəmi kos gəzənka. **3** Kano Yesu ba to gip kungələn jikat mal kə Siman, nəm gip mən nəmi kos ju, kan tə wul ti'e tə dəl ti te gip malika njem. Ar ni tə dəm gipi. Kan tə kulci mbarəme. **4** Nan tə pa'i shirəmo, ar ni tə wul Siman'e, “Te kungələn jikat mali kə ba dlyami male, kan kə la bar kə nəmi kos gi kə də kə nəm kose.” **5** Ar ni Siman wul ti'e, “Babomi, mə pa mi ka gas kup dewi, ko nəm mə nəm argon da'a, kup na untu, tun kan kə yari untowo, naa la bar kə nəmi kosi suka.” **6** Nan wu la bar kə nəmi kosi sukawo, kan wu nəm kos na womti, ar kem bar kə nəmi kos gəzən ba nəm tlyattənka. **7** Nan wu shin untowo, kan wu yibəti ezən am kan ra gip kungələn jikat mali gon gwa, də wu dīr ne wur amra, nan wu diro, ar ni wu la'i kungələn jikat mali kup pa rop, bar tuwo kungələn jikat mal gəzən ba nəm sitənka gəs male na gibərtən kə womti kose. **8** Nan Siman Bitrus shin untowo, ar ni tə ngus cina də Yesu, tə wul ti'e, “Za əm kə ndara, Babomi, ami mən warwat pitən nil!” **9** Siman na berəm nəmi kos gəs kupo, ar dləkən wur den womtitən kə kos ju kan wu nəm unju gwa. **10** Untun ga Yakubu na Yohana, mimir kə Zabadi, beram mbap kə Siman ar dləkən wur pa'e. Kano Yesu ba wul ti'e, “Ba kə kum bərti da'a, cina dewo mbarəm ni ki nəmi.” **11** Ar ni wu dəl kungələn jikat mal gəzən tor den bishidi, wu za kup bar

kan tə shin mbarəm gon mən nəmi wurpi bom ni ba ci katl gwa” 5 Ar ni tə wul wur'e, “Nya kan ba wul ti'e Lawi gwa, təra njon kə ba nəmi Mbarəm ni'e Babom kə Asabar.” 6 Gasi gono wurpi bomi. Ar ni Yesu wul ti'e, “Kopəni!” 28 den Asabar, tə te gip bom kumi shirəm kə Yami Kan Lawi ba tlyam tə za bar ju kup tə ra nari tə den kulci. Mbarəm gon ra teka muntu kan gwa kan tə kop ti. 29 Kano Lawi ba pii Yesu bar itər tle ti am shimplika gwa. 7 Ar ni mən momi nyel bom da ti. Lasiwo mən nəmi wurpi bom na kulci mbarəm shirəm kə Yam na mən parise na womti, na mbarəm jen ra lasi den ci bar kə wi ti gere, wu shin imnu ti warke ti gas Asabar ci nan wuri. 30 Ama mən Parisa na mən kulci zan wu ri ti cina den'e tə jikat doka kə Musa mbarəm doka Musa nəm zhe'e shirəmi, wu wul kawi. 8 Yesu ngapo, tə mom damtən gəzənka. mir mən kulci kar ti'e, “Ununu kem kən den ci Arni tə wul muntu itər tle tə amika gwa, “Tlyam na tle na mən nəmi wurpi bom na mən warwat kə dər dlər cina de!” Ar ni tə tlyam tə ri dlər pitən rawu?” 31 Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, lasi. 9 Yesu wul wur'e, “A ba tambe ine, unu “Munju kan ra hoyi ni ba ngen mən bi un da'a. dlat pitən ni ba pi gas shukutəni, ho pitən na Ama munju kan ra hoyi da gwani ba ngen mən ko wani? Də dəli mbarəm ma ko də reti tika?” bi uni. 32 A sur gip duniya kən kə də a labi mən 10 Kan tə wi kup gəzən gere, tə wul məri'e, “ta ho pitən da'a, ama mən warwat pitəne də wu am gi”. Tə ta ami, ar ni am gəs pal hoyi. 11 za warwat pitən gəzənka.” 33 Kano jen ba wul Ama lo ci wur hoyi, kan wu nəm damtən den Yesu'e, “Mir mən kulci kar Yohana ba pi guzum argon tu wi pi Yesu gwa. 12 Gasi gon gip muri mal na shirəm na Yam ko gəgəsi, untuni es juwo, Yesu to den tləndər kə shirəm na Yami, mir mən kulci kar mən Parise ba pi, ama gewo tə ci gas tə den shirəm na Yami. 13 Bar tlowo, wu den ci na tle.” 34 Kano Yesu ba nəmi wur tə labi mir mən kopi gəsi, tə dəli kutl cet rop tə wule, “Kə shin wule ki hane berəm kə mən gip wuri, tə pali wur wu dəm mən kulci kar ti. pel gudlumi ci bar kə cika wi nəra na mən pel 14 Wi ni'e, Siman, muntu tə ne ti sun'e Bitrus gudlumi gwa ya? 35 Ama pət baa dər kan ba pən gwa, na esi Andarawus, na Yakubu, na Yahaya, mən pel gudlumi tuka kar wuri. Gip muri ja ni na Filibus, na Bartalamawus, 15 na Matiyu, na wi pi guzum male.” 36 Kan tə pa yari wur misali Toma, na Yakubu nya Halfa, na Siman, muntu goni, tə wule, “Murgon ra kan ba tlyati nye yadi ba wul ti'e Zaloti gwa, 16 na Yahuda nya Yakub, den pel lulur kan tə bop den gusi da'a. Ti ni tə kan na Yahuda Iskaryotı muntu dir la'i Yesu pi untowu, ti tlyati pel lulur gəs ka, peli tu kan gəs Yam gwa. 17 Ar ni tə dəl sur nan wur kə tə bop den gusi lulur tuwo ar ba mbun da'a. 37 ba ngəlan lasi. Mbarəm na womti nəm kopi Untu ni esi, murgon ba shoti pel mal kin inabi gəsi. Eso mbarəm na womti dəl dir gip atl kə su gip kor ranka da'a. Ti ni tə pi untowu, pel Yahudiya, na Urushalima, na ba atl kə Taya na mal kin inabi tu ba tatlı ran juka kan ar shotka, Sidon, munju kan bi bar bula gwa. 18 Wu dir rani eso ar lika ituwi. 38 Untuni da'a, pel mal kə kumi gəsi wu ndu tə warke wur gip arjen ju kin inabiwo də shot ti gip pel rani. 39 Murgon ba ci wur gwa, munju dun itər ba ghun wuro ra kan ba ndu'e tin tə tla gus mal kin inabiwo, tə dəlii wurka. 19 Mbarəm kup den ndu'i ne kan tə pal tə tla peli ra da'a, ti wule ‘gusiyi njet am den ti, nan iko kə Yam den dəltən ter gip nari.”

6 Gasi gon den pət Asabar pət shukutəni, tə den kopi gip kən gerowo, ar ni mir mən kopi gəs nəm ceni gam gero wu den wumi wu den ci gesi. 2 Kan mən Parisa jen ba wul ti'e, “Unun kem kə pi argon tu kan Doka gəmi ba ndu də pi da gwa den pət Asabar?” 3 Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, “A, kə shin ni gip təlankur da'a? Argon tu gun Dauda pi nan guzum nəm ti tə na berəm ritən gəs gwa. 4 Nan tə te gip bom kə Yami, tə pən zo bəredi kə Yam tu kan ba pən da gwa tə ci, kan tə bi berəm ritən gəs, muntu kan ar hoyi tə ci da'a, bar Ləba kə yam

ni ba ci katl gwa” 5 Ar ni tə wul wur kup. 20 Yesu bal ti den man kopi gəs tə wule, “Kən mən albarka ni, kən kan na argon da gwa, Yamo gun gin ni. 21 Kən mən albarkani kən mən kumi guzum kəkəni cina dəwo tu gin ba la'i, kən mən albarkani kan den kulu kəkən gwa, ki gyatli. 22 Kən mən albarkani mbarəm ni ba nge in gwa wu dəli inka, wu zage ine, wu wule kən mən dasi tuni den kən man kopi Nya Mbarəm ni. 23 Pini ghol mbatli, in unto ni zam kən gwa, dlar ni kə pini ghol mbatli, zo əatlən gin ra to kar Yamka, untun kori gəzən pi mən yari shirəm kə Yam kan sur cina da in gwa. 24 Ar ba dəm bar kə guna den kəne, kən kan na bar kə am kəkən

gwa, kə kum təmi gin ituwi. **25** Ar ba dəm bar **43** Ho kin ba gəri wani mimir da'a, untuni es kə guna den kəne, kən kan tu gin la kəkən gwa, wani kin ba gəri ho mimir da'a. **44** Ba mom kin cina dəwo guzum ba ci ine. Ar ba dəm bar kə den gəritən gəsi. Ba kotl nyen den kin ir da'a, guna den kəne, kəm kan den gyatlı kəkən gwa, ko imbər den kin patl gami. **45** Ho mbarəmo tə ki pi dun mbatl kə kuli! **26** Ar ba dəm bar kə pini ho bari, don ho bar ni su gip mbatl da ti guna den kəne, kən kan ka cir kar mbarəm gwa, ka, ama mən dası tu'o, tə pini warwat pitəne untun kori gəzən pi munju cen lar'e wi mən don wani barni gip mbatl gəsi, argon tu su gip yari shirəm kə Yam ni gwa. **27** “A yari ine, kən mbatl kawo arni bi ba yari. **46** “Unun kem kə mən kumi gəni, nduni mən nge gini, pini munju wulən'e, ‘Babomi, Babomi’ kan kə nge pi argon ba ndu kən da gwa ho bari. **28** La'inı mən yari tu a wule kə pi gwawu? **47** Kup muntu dir karəm bes shirəm den kən albarka, liri ni mən ghuni tə kum argon tu a yari, tin tə pi argon tu a wul gin Yami. **29** Murgon ni la'i in ankayama den ti'e tə piwo, a yari in unu mbarəm ni'e ti. **48** Ti gəskamo bali ti gəskami gon esi, muntu nəm'i ni wule mbarəm kan tli kə tu'i bomo, ar ni tə bar lulur kawo, tus kə gipi kə bi təka. **30** Muntu bor shu na dlyami, tə əba gəs kushiyi den tate. liri i baro bi ti, muntu zote i bar kawo ba kə Nan əula la'iwo, mal əula'i sur əbo bomi, ar jiti ti ngen tə pali'i da'a. **31** Pi ni mbarəm bar ju kan da'a, don əba gəsi den tate. **49** Muntu kup kum kə ndu'e wu pi in gwa. **32** In kə ndu mən ju shirəm gan kan tə pi argon tu a wule tə pi da'a, ba ndu kən katlo, akon ki zam albarka? Mən tin wule mbarəm kan la gəs bom gəs hoyi da warwat pitən ba ndu mən ndu'i gəzən pa'e. **33** gwa. Nan əula la'i mal sur əbo bomiwo, ar ni ar Kən ni kə pi ho bar munju ba pi'in katlo, im yaska kup, ndetəniwo ar təm shini da'a.”

ni ki zam albarka? Untun mən warwat pitən ba pi pa'e. **34** Munju ba mani əftli gin ni kə bi wur asəm yam katlo im ni ki zam albarka rawu? Mən warwat pitən ma wu bi asəm yam mbarəme kə də pali wur untu. **35** Kəno ndu ni mən nge gi ni, pi wur ni alheri, bi ni asəm yam ba kə la ni mbatl'e ba pali in da'a. Untun ki zam zo əftltən na nari, kən ngapo ki dəm mimir kə Babom Yami. Tiwo mən alheri ni kar mbarəm ju ba goode Yam da gwa, na mən dası tu'e. **36** Dəm ni mən kumi guna'i wule Ba gin mən kumi guna'i. **37** Ba kə shin ni murgon na dun ger da'a, kən ma ba shin kən nari da'a. Ba kə hukunte ni murgon da'a, kən ma ba hukunte in da'a. Ho'inı ya'ən warwat pitən gəzən ka, kən ma ba ho'i in gegi ni. **38** Bi ni, kən ma ba bi ine. Shar na la'i də tətə'i har ar ba shotka, baa shoti in gip am luluri. Shar tu kə bi gipi, gipi ni ba bi ine. **39** Yesu pa yari wur misali gon tə wule, “Tabi ba dəli esi tabi dlo ya? In tə pi untuwo kup gəzən wi nda gip shuka. **40** Nye mən kulci ba man muntu ba kulci ti gwa ya? Ama kup nye mən kulci tun pa'iwo, ti dəm wule muntu ba kulci ti gwa. **41** Unun kem kə shin nye jir tukan te ger də gon ka kan basi nyash tu te ger da ika kə mom nari da'awe? **42** Imni ki mani wuli ya'l'e, ‘Na dəli'i nye jir tukan te ger da'ika gwa,’ kan kiwo kə nge shini basi nyash tu te ger da'i ka? Ki bes mbarəme! Dəli basi nyash kə ger da'i ka kani, kan kə'i shin bar hoyi, kə də kə mani dəli nye jir tukan te ger də ya'i kagwa.”

7 Kan Yesu pa'i yari kup argon tu kan tə ndu tə yari mbarəmo, ar ni tə ndara Kaparnahum. **2** Zher kə bar man bi utu kə Roma den kumi dli, təra bi də məshətni. Bar mən bi utu kə Romayı ba ndu zher gəsi nari. **3** Nan tə kum'e Yesu rawo, ar ni tə kar kiri kə mən Yəhuda, wu lir ti tə dir warke zher gəsi. **4** Kiri yi lir Yesu hoyi, wu wule, “In murgon ra kan ba ndu ne am rawo, mbarəm tu ni. **5** Tə ndu mbarəm gəmi nari, tini ma tə tu'i mi bom kumi shirəm kə Yami.” **6** Kan Yesu ba kop wuri, tə dlyam na bom tu kan wuriwi da gwa, ar ni bar mən bi utu tu kar berəm gəs jen rənka, tə wul ti'e, ‘Babomi, ba kə ghun gam gi kə dırtən da'a, amo a kəm kə dır lastu kan a dəm gwa da'a. **7** Amo a pali gam gən argonni da'a nan a ri kar ki gwa. Untuwo, shirəme, zher gən ba warke. **8** Ami ma am də jenni ami ra, na mən bi utu karəmi, a wul muntu'e, ‘Rəka,’ Kan tə ri, gon ngapo, ‘Diri’, Kan tə dırı, a pa wul zher gəni'e, ‘Pi bar kəni’, Kan tə pi.” **9** Nan Yesu kum untuwo, ar ni tə nəm bi na ame, kan tə bal ti rən den womti mbarəm ju kan den kopi gəs gwa, tə wule, “A yari ine, ko gip Isra'ilə a zam mən la'i Yam mbatl wule muntu wi da'al!” **10** Nan munju kar wuri pal rən bomkawo, arni wu zam zheri warke wi. **11** Ar ri dlyam wi da'a, ar ni Yesu ndara gip bən goni, muntu ba wul ti'e Nayin gwa, mən kopi gəs na mbarəm na womti ndara nan ti. **12** Tə mbi kosak na bədləbən tetən gip bəni ituwi, arni tə zam mbarəm pən məshi

mbarəm dīrwi, tini nəm den nase, bakos gəs wur batisma wi. 30 Ama Parisawa na mən kulci məsh kawi pa'e. Mbarəm na womti la ti tāpē. 13 mbarəm shirəm tu kan Yam bi Musa gwa, nge Nan Yesu shin tiwo, guna ci ti den ti, arni tə argon tu Yam ba ndu nan wur gwa, domici wu wul ti'e, "Za kulu." 14 Arni tə isha ti teka, tə nge də Yohana pi wur batisma. 31 "Na unun tafe bar kə pəni məshi mbarəmi, munju den a ngash mbarəm kə zhan kəni, imni wura? 32 pəni ngapo kan wu dlər ka ba lasi. Kan Yesu ba Wule mimirni wura, munju ba dəm kə ba bar wule, "Nye moni, a wul ki'e kə tlyami!" 15 Ar ni pət gwa, wu labi ezən, wu wule, 'Mə hori in məshi mbarəmi tlyami tə dəm njon, kan tə nəm məzhele, kə dlar da'a, mə la utu bomi, kə kul shirəmi! Yesu ta ti am də mən gəri gəsi. 16 Ar da'a.' 33 Ar tu Yohana mən batisma dīr, tə ci ni bərti nəm wur kup gəzən na nari, arni wu burodi da'a, tə tla mati shambər da'a, kə pal kə nəm dəda Yami, kan wu wule, "Bar mən shirəm wule, 'Tə mən itər ni.' 34 Nya Mbarəm dīr tə ci na Yam mbira kar mi wi, sekəno Yam mom na tə tla, kə pal kə wule, 'Bar mən ci, bar mən tle, mbarəm gəs wi.' 17 Shirəm den argon tu Yesu berəm kə mən nəmi wurpi bom na mən warwat pi gastuwo ar ri kup atl kə Yahudiya na atl ju pitəne." 35 Kup na untu, munju kan nəm hikima kano ra markəmi gwa. 18 Mir mən kulci kar kə Yam tor gip mbatl gəzəno, pitən gəzən ba Yohana mən Batisma yari ti kup bar ju kan pi gode'e hikimayi'e ge shirəmi." 36 Ba Parise gon gwa. 19 Ar ni Yohana labi mir man kulci kar ti la tibi kə ci bar kə ci. Ar ni tə ri bom da ti, tə mbarəm rop, tə kar wur ri kar Babomi ka, tə dəm kə ba ci fingali. 37 Kan nagər gon muntu den ndu'i'e tə momi ti ni'e mən surtən tu ya, ko ba pi ho pitən da gwa, kum' e Yesu den ci bar də wu but zuti. 20 Nan mbarəm ju mbu bar kar kə ci rən bom də Ba Parise ka, kan tə dīr na zo tiwo, wu wul Yesu'e, "Yohana mən Batismani mbun let mir mən təmi kasəri. 38 Tə dlər kar da kar mi kar ki, tə ndu'e tə momi, 'Ki ni'e mən ti, kə ba kar asəm gəsi tə den kulu. Ar ni lun surtən tuya, ko mə but zuti?'" 21 Gip wokoci gəs shot den kar asəm gəsi, tə sarka na ta gam yi, ar ni Yesu warke mbarəm na womti munju gəsi, tə nəm bəpi, kan tə bərkeka na mir mən kan den kumi dli, na arjen ju den ghuni gəzən təmi kasəri. 39 Gip untuwo, nan Ba Parise tu gwa, na mən dun itəri. Kan tə bi ger tabi na kan la ti bi shin untuwo, ar ni tə dam ti gip womti. 22 Arni tə wul wur'e, "Ri yarini Yohana mbatl gəsi, tə wule, "Mbarəm kəno mən shirəm argon tu kə kum kan kə shin gwa. Tabi den na Yamni haro, ti mom unu nagər ni'e muntu shini bari, munju kan na asəm da'a wu den desi, kan ba ne am den ti gwa, ar tu ti mən ho pitən mən ndəcci den zami warketəne, munju kan ni da'a." 40 Yesu nəmi ti, tə wule, "Saminu, a ba kum da'a wu den kumi, məshi mbarəm den ndu shirəm nan ki." Ar ni tə wul ti'e, "Malam, tlyamtən lasi, munju am ri wur kar da'a den yari." 41 Yesu wul ti'e, "Mbarəm gon ba kop kumi wazu zo shirəm kə Yami. 23 Albarka ra den mbarəm rop wurpi, nəmo wurpi zangu nantam muntu kan pat asəmka na sun gən da gwa." 24 kə zinariya, nəm ngapo hauya rop na kutl. 42 Kan mən kartən kə Yohana ndarawo, ar ni Yesu Nan wu mani əfatli dawo, ar ni tə za'i wirka kup shirəm na womti mbarəmi den Yohana, tə wule, gəzən ropi. Gip wuro woni ba ndu ti mani?" 43 "Kəri gip ləp kə shinuunu? Jir jukan itər ba jiti Saminu nəmi ti tə wule, "Gip shini gəno, muntu gwaya? 25 Dawo, unun ri ine? Mbarəm mən la'i tə za'i ti narika gwa." Yesu wul ti'e, "Kə yari bar lulura? Shinni! Munju ba la bar lulur, na dlat." 44 Nan tə bali ger kar nagəriwo, tə wul dəmi kə kumi təmiwo, gip bom kə gunni wura. Saminu'e, "Kə shən nagər tuya, a ter gip bom gi 26 Untu da'a, kə ri ni kə shinuunu? Mən yari kə bin mal ho'i kar asəm da'a, təwo tə shot lun shirəm kə Yam na? Untuni, a yari i'ne, tə man gəs den kar asəm gəni, tə sarka na ta gam gəsi. mən yari shirəm kə Yami. 27 Ti ni'e muntu rəsh 45 Kiwo kə bəpən da'a, tiwo, tun nan a tero, tə den ti gwa'e, 'Aa kar nye mən kartən bar gən za bəpi kar asəm gən da'a. 46 Kə shotim mir cina da'i, muntu kan baa kərkəmi'i guntəp gi den gam da'a, tiwo, tə shotin mir mən təmi gwa.' 28 A yari ine, gip munju kan mətli gəriwo, kasar den kar asəm gəni. 47 Ra untuwo, a yari'i, gon ra kan man Yohana nartən gwa da'a. Kup wani bar ju tə piwo kup pəni ti kawi, ar ni kem na untu, muntu kan'e heli gip mulki kə Yamo, tiwo tə pi ndutən nari. Ama muntu pəni ti nye tə man ti nartəni." 29 Nan mbarəm kup na heli wani pitənkawo, ndutən njem ni tə pi." 48 mən nəmi wurpi bom kum untuwo, ar ni wu Ar ni tə wul nagər məri'e, "Pəni'i wani pitən nəm'e Yamo mən pitən korni, domici Yohana pi gi kawi." 49 Munju den ci nan tiwo, wu wul

ezən'e, "Muntuwo woni'e ti, mən pəni wani pitənkawē?" 50 Ar ni Yesu wul gəri'e, "La'i Yam mbatl gi dəli iwi, ndara na ghol mbatli."

8 Den kar kə untuwo, Yesu kop gip bən jen na bi ləpe tə den pi wazu kə zo shirəm kə mulki kə Yami. Mir mən kartən gəs kutl cet rop ra nanti, 2 eso mətli jen ra nan dəli wur dun itər na kumi dli gəzən gwa, Maryamu (nan ba wul ti'e Magadaliya) muntu nan dun itər nyingi dəl gip ti gwa, 3 Yuwana gər kə Kuza mən dləri bom kə Hiridus gami, Suzana, na mətliyi jen'es na womti nan ba ne ga Yesu am ra na bar gəzən gwa. 4 Nan mbarəm na womti den domtən, wu den dəltən dər gip bən jen na womti, wu dər kar Yesu ar ni ta bi wur misali tu, tə wule, 5 "Mən kori bar gon ri kə ngani badər gəsi. Tə gip wi badər gəso ar ni jen ro den təpe kan ba desika, kan yatl ba dami wu zhingeka. 6 Badəri jen ba ro den goca, nan ar yetlo, kan woli ba landərka nan lasi na yari da gwa. 7 Badəri jen ba ro gip ire, kan wu nar tor na badəri kan iri ba tla badərika. 8 Jen eso kan wu nda den ho atli, ar ba yetli kan an ba wi ho ge hauya nantam man badər tu ngani gwa." Nan tə yari untuwo, ar ni tə tli yar yam tə wule, "Murgon tu na kəm kə kumiwo, tə kumi!" 9 Mən kopi gəs tambe ti wu wule, "Unun shirəm tu ba yari?" 10 Tə wule, "Momi sərri kə mulki kə Yamo bi'in wi, ama jeno na misalin A shirəm nan wuri, kə də wu zhuwi, wi shin da'a, wu kumi, wi mom da'a. 11 "Argon tu misali tu ba yari gwa utu, Badəriwo shirəm kə Yamni. 12 Munju den təpo wi ni'e munju kan kumi, ar ni Shetan dər pən shirəmi gip mbatl gəzənka, kə bəse wu nəmi wu zam ceto ra. 13 Munju ro den gocawo, wi ni'e munju kan nəm shirəm kə Yam na ghol mbatl nan wu kum gwa, ama wi na tlərti da'a, wu nəm kə mir muri njem. Nan godetən diro, ar ni wu pal gəzən na kari. 14 Badər ju ro gip iro, wi ni'e munju kumi, wi gip untuwo ar ni ne mbatl den bar kə duniya, ngeni nartən na kumi təmi tla wurka wu pi hoyi da'a. 15 Ama badər ju ro den ho atlo, wini'e mbarəm mən zo mbatl na ho pitən kan kum shirəm kə Yami, wu nam na mbatl nəm wu 6al mbatl dlom gami, kan wu pi ho bari. 16 Murgon ba mbəsh pitila kan tə zupka na bar gal ko tə neka gəs dandi muri da'a, ama ti ne to den ba dəmni gəska munju kup ter gipiwo, wu shin cirtəni. 17 Bar gon ra na ghundəri kan ba bulka da gwa, argon ra

nan leka kan ba bulka ko də dəlika den kari da gwa. 18 Ngup kən ni na kandatu kə kumi, don murgon ni ra na baro ba mbəli ti ra, ama muntu kan na argon dawo, ba nəmi ti nye argon tu tə kum tə ra nari gwa." 19 Arni nasi Yesu na mir ezən dir kar ti, wu ndu shini gəsi, ama wu mbu tetən kar ti da'a, nan mbarəm womtika gwa. 20 Kan murgon ba wul Yesu'e, "Nəna gi na mir ya'ən ra dlor te karika wu ndu shini gi." 21 Tə nəmi, tə wule, "Nəna gən na mir 6yaro, wini'e munju ba kum shirəm kə Yam kan wu dlər dene gwa." 22 Gasi gono Yesu shirəm na mir mən kopi gəs tə wul wur'e, "Mə teni te bishidiyi mənta." Arni wu to gip kungələn jikat mal wu nəm tetəne. 23 Wu den tetən den malo anni Yesu nde umurka. Arni bar itər tli dir den bar bulə'i, ar kem mal ba su gip kungalən jikat mal gəzəni wi ra gip hasarı. 24 Mir mən kopi gəs ba ri putu ti wu wule, "Babomi! Babomi! Mal bari kə tle mi gam kawil!" Tə tlyam tə matl itəri na mal ju den tlitən gwa, kan itəri ba za'i, ko unu ba sa shot. 25 Tə tambe mir mən kopi gəs tə wule, "Akon ne mbatl gin ra?" Gip bərti na dləkəntən hoyi wu tambe ezəni, "Woni'e muntu? Tə matl itər na mal ma kan wu kop shirəm gəsi!" 26 Wu nəm tetən gip mali wu mbu bar gip ba las kə Garasinawa, muntu kan te bi bar bulaka daga Galili gwa. 27 Nan Yesu te dəl bi bulə'iwo, anni tə mo na mən dun itər gon daga gip bəni, tə zam muri na womti wi tə la lulur da'a ko tə dəm gip bomi, ama tə dəmni gip shu gam bəci'e. 28 Nan tə shin Yesuwo, tə la yare kan tə nda cina də Yesu tə den la'i yar, tə den wultəm'e, "Ununu kə ndu kə pi naməni, Yesu, nya Bar Gun Yami? A lir ki, ba kə bin wuya da'a!" 29 Tə yari ni untu nan Yesu tare matl dun itəriwi kə də tə dəl gip mbarəmika gwa. Biyi na womti dun itər kə gip ti ba kem in Mbarəm ni fal ti na zap galla am na assəm də pal da le tika ma, tə kur ngot zap gallayika. Dun itəri ba kur kem ti ritən gəs gip ləpe. 30 Yesu tambe ti tə wule, "Unu'e sun gi?" "Womti" tə wul untu, don dun itər na womti ra kan te gip ti gwa. 31 Wu pi ta liri gəsi, ba tə kar wur wu su gip shu ne dun itər da'a. (Abyssos g12) 32 Lasiwo alade ra na womti nan den ci bar kə ci gəs tləndəre gwa. Dun itəri lir Yesu də tə za wur wu te gip wuri, anni Yesu nəmi wuri. 33 Nan dun itəri dəl gip mbarəmiwo, wu te gip alade yi, kan womti alade ju ba tli na katəre, wu su ro gip bulu wu tla mal wu məshka. 34 Nan mən le alade yi shin

argon tu piwo, wu ri gip bən na bi ləp na kətəre, məsh kawi. **54** Kan Yesu ba nəm am gəs, tə wul wu yari bar tu pi gwa. **35** Arni mbarəm dəl wu ti'e, "Nya gəni, tlyami." **55** Ar ni rai gəs pal gip ri zhit argon tu pi gwa, nan wu dır kar Yesuwo, ti, na zhotəne kan tə tlyam dlor. Arni Yesu wul wu zam mbarəmi nan dun itar dəlka gip ti gwa, wur'e wu bi ti fingal tə ci. **56** Ar dləkən mən təra njon cina də Yesu, təra na lulur den dli gəri gəsi, ama Yesu dəli wur kəm den ba wu na mbatl nəm, ar ni bərti nəm wuri. **36** Mən yari murgon argon tu pi gwa da'a.

ju nan shino anni wu yari mbarəm kanda tu mən dun itəri zam warketən gwa. **37** Arni kup mbarəm kə atl kə Garasinawa wi wul Yesu'e tə ndara tə za wuri, don bərti nəm wur na nari. Arni tə to gip kungələn jikat mal tə ndara. **38** Mbarəm tu dun itəri dəl gip tiwo, ta lir Yesu'e ti kop ti, ama Yesu wul ti'e tə ndara, tə wule, **39** "Pal rən bomka kə yari argon tu Yam pi'i gwa." Arni mbarəmi ndara, kan tə yari mbarəm kə bəni kup argon tu Yesu pi ti gwa. **40** Nan Yesu palo, mbarəm na womti pi dem nan ti, tunkawo wi ni den buti gəsi. **41** Arni mbarəm gon nan ba wul ti'e Yayirus, gun kə bom kumi shirəm kə Yami, tə dır tə ngus cina də Yesu tə den liri gəsi də tə ri bom da ti. **42** Don nya gəs nye gər nan ne ti nəm, nye mən sheti ghon kutl cet rop, ra bi də məshtəni. Nan Yesu ra den təpo, womti mbarəm tlaa ti nari. **43** Nagər gon gip wur nan bəran den tatltən den ti kə sheti ghon kutl cet rop, ama tə zam muntu nan ba dlərika da gwa. **44** Tə dir təp kaar də Yesu kan tə təbe bi lulur gəsi, bar tu arni shottən kə bəran gəsi dləri. **45** "Woni təbəm we?" Yesu tambe. Nan kup mbarəm ju wule wini dawo, arni Bitərus wule, "Babomi, mbarəm ra na womti nan tlaa ki gwa." **46** Ama Yesu wule, "Murgon ra təbe mi, A kum iko dal gipəni." **47** Nan nagər məri shin baa mom ti kawo, arni tə dir nda cina də Yesu gip dədərtən na bərti den ger kə mbarəm ju kup ra lasi gwa, tə yar argon tu kem tə təbe Yesu ra gwa, na kanda tu gip lasiwo tə warke gwa. **48** Yesu wul ti'e, "Nya gəni, la'i mbatl gi warke iwi, ndara na ghol mbatl." **49** Nan Yesu ra den shirəmo, arni nye mən kartən gon dəl dir bom də Yayirus, gun kə bom kumi shirəm kə Yami tə wul Yayirus'e, "Ba kə'i ghun ba mən kulciyi da'a, nyayi məsh kawi." **50** Na kumi untuwo, arni Yesu wul Yayirus'e, "Ba kə kum bərti da'a, la mbatl ti warke." **51** Nan tə mbu bar bom da Yayiruso, tə za murgon kop ti kar te gip bomika da'a, sai ga Bitərus, Yohana na Yakub na basi nyayi na nase. **52** Ngapo, mbarəm kup ra den la'i yar na kulu məshtən kə nyayi. Yesu wul wur'e, "Zani kulu, tə məsh nəka da'a, umurni tə dene." **53** Arni wu gyatli ti, shini gəzəno tə

9 Arni Yesu labi mir mən kartən gəs kutl cet rop wu dom wur kar ti, tə bi wur iko kə mani pi bar den am gəsi, wu dəli dun itəri na warke kumi dlika kup. **2** Tə kar wur wu pi wazu den Yam ba ndu mi na dəməi cina da ti, wu pali mən kumi dli dlat. **3** Tə pa wul wur'e, "Ba kə pən ni argon kə ndaratən da'a, ko dlo, ko poshe, ko fingal, ko wurpi. Ba kə rə ni na lulur rop da'a. **4** Kup bom tu nəm kəno dəm ni lasi an ri gastu ki za bəni gwa. **5** Kup bən tu nəm kən dəwo, kən ni kə za bəni wo, bad ni kushka kə asəm ginka zan kə honi gam ginka kar wuri." **6** Arni wu tlyami, kan wu kop bən na womti wu den pi wazu zo shirəm kə Yami, wu den warke mbarəm kup las ju wu ri gwa. **7** Nan Gun Hiridus kum bar ju den pitəno ar ghun ti hoyi, den'e jen den wultən'e Yohana kan məshka gwani tlyam esi. **8** Jen wule Iliyani mbirawi, jen ngapo wu wule nəm gip mən yari shirəm kə Yam kə terkanı tlyam esi. **9** Hiridus wule, "A kothli gam Yohana mən Batisma kawi, kan woni a kum shirəm ju den ti esi?" Tə ndu'e tə shin ti. **10** Nan mir mən kartən bar kə Yesu pal diro, wu yari Yesu argon tu kan wu pi gwa. Ar ni ti yem wur tə ndara nan wur njil gəzən bən tu ba wul ti'e Betsaida gwa. **11** Nan womti mbarəm mom las tu tərawo, ar ni wu kop ti, kan tə nəm wuri. Tə pi wu shirəm den zo dəməi cina də Yami. Tə pa warke munju den kumi dli gwa. **12** Nan pət ba su bino kan mir mən kartən gəs kutl cet ropi ba dır kar ti wu wul ti'e, "Za mbarəmi wu ri gip mir bən na bi ləp ju kan wi zam bar kə ci gwa, na las tu wi mur gwa, dəwo argon ra da'a." **13** Ar ni Yesu wul wur'e, "Kəno bi wur ni fingal wu ci." Arni wu bali ti wu wule, "Burodi nantam na kos rop ni katl mən ra nari in untu no, mi ri wuri wur kup wu ci." **14** Mbarəm ju lasiwo wu pi wule moni zangu kutl kə ba lasi nantam. Ar ni Yesu wul mir mən kartən gəs'e, "Wul ni mbarəmi'e wu dəm atli, wu dom wur hauya rop na kutl-kutl." **15** Arni mir mən kartən gəsi pi den yari gəsi, wu kem mbarəm kup wu dəm atli. **16** Kan Yesu ba pan burodi nantam na kos rop, kan tə la gam yam tə goode Ba gun

Yami, kan tə cetəli tə bi mir mən kartən gəs bi gəs kawi da'a arni dun yam le wurka, nan ar wu bi mbarəm kup. **17** Arni kup gəzən ci den le wur kawo arni bərti nəm wuri. **35** Arni yar dəl bi tu gəzəni! Kan mir mən kartən gəs ba yem sur gip dun yam tə wule, "Muntuwo nya gən ni, shar kutl cet rop kə munju mbarəm za gwa. **18** muntu a zəzari gwa. Kum ti nil!" **36** Nan shirəmi Gasi gon Yesu den shirəm na Yam tə nan gəsi, pawo, arni wu shin Yesu ni dlor nan gəsi. Mir arni mir mən kartən gəs ra kar ti, kan tə wul mən kopi Yesu ngapo wu yon gəzən top, wu wur'e, "Mbarəm ba wule ami woni?" **19** Wu wul yari murgon bar ju wu shin gip muri ju gwa tə'i'e, "Jen wule Yohana mən batisma, jen wule da'a. **37** Kan bar flowo, Yesu na mən kopi gəs wi Iliyani, jen ngapo wu wule nəm gip mən shirəm myakan ju dəl sur den tləndəro, anni mbarəm na Yam jen kə terkani pal lasi." **20** Ar ni Yesu na womti zam Yesu. **38** Anni mbarəm gon gip wul wur'e, "Kəno woni kə wuləm ra?" Bitrus womti mbarəm ju labi Yesu, tə wule, "A lir ki ba bali ti tə wule, "Ki ni'e Almasihu kan Yam wule mən kulci, kum guna kə nya gən tu, ti ni katl tə ti kar sur gwa." **21** Arni Yesu dəli wur kəm hoyi nem ra. **39** Dun itər ba te gip ti, tə kem ti la'i den'e ba wu yari murgon shirəm tu da'a. **22** yar katl untu. Dun itər ngapo tə kur 60 ti dli Tə pa wul wur'e, "Ar nəm ami Nya Mbarəm te gəs den dədartəni, kan də bi gəs dəli hukətkəte. yarka a kum dli hoyi den bar na womti. Kiri Tə nəra nan ti, gasjen gasjen ni tə za ti, tə kumi mbarəm na kiri man keri bar ju domi Yam gwa, tə dli hoyi. **40** A lir mən kopi gi da wu dəli ti, na mən bar momi shirəm kə Yam wi nge mi, ama wu mani da'a." **41** Arni Yesu nəmi ti tə kan wu rin e, gip muri myakan ngapo ba tlim wule, "Kən mbarəm kə zhan kəni munju ba la lasi." **23** Arni tə wul kup gəzən'e, "Muntu kan mbatl da gwa, mən utu tu'e gigasini a dəm nan ba ndu kopi gəno, ti nge gam gəs kakani, ti nəm kəne, kan a mani na pítən gin juwe? Diri nyayi e tə kum dli ko tə məshı den tə mən kopi gən ni de." **42** Nyayi den dərtən ituwi kan dun itər ba se na gəni, kan tə kopəni. **24** Kup muntu ba ndu byal ti atli, kan dli gəs ba nəm dədartəni. Ama gam gaso ti i zam da'a. Ngapo muntu nge gam Yesu mbatl itəri, tə dəl gip ti, kan tə pali bəbayi gəs deməno ti zam Yam bomi, **25** unu ho bar ni nya gəsi. **43** Kup mbarəm ju kan ra lasi nəm bi mbarəm ba zami tin tə zam duniya kup kan tə na ame, wu den shini nartən kə Yami. Mbarəm zam Yam bom da gwa. **26** Muntu kup ba kum ju kup gip nəmi bi na am ijuwi den argon tu sham gən na shirəm gəno, ami Nya Mbarəm a kup tə pi gwa, ar ni tə wul mən kopi gəs'e, **44** kum sham gəsi gastu a pal sur na nartən gən, "Ba kə məsəni nəka na argon tu kan a yari gwa na nartən kə Ban na mən kartən kə Yam mən da'a, baa balin kar ami Nya Mbarəme də la'əm tsarki kan dəl sur kar Yam gwa. **27** Na ho bini A am də mbarəme." **45** Wi ngapo wu mom gəs yari ine, jen ra gip kən dlor de kan ba məsh da kə shirəmi da'a. Ghundəri wur nəka bəse wu gwa se win wu shin zo dəmi cina də Yami." **28** momi. Wi ngapo bərti ci wur kə də wu tambe Kar də muri wuzupse na yari shirəm tuwo, kan gəs kə shirəmi. **46** Arni shirəm tli gip mən kopi Yesu ba pən Bitrus, na Yohana, kan na Yakubu, gəs den'e woni baa dəm bari gip wuri. **47** Yesu ar ni wu to den tləndər kə shirəm na Yami. **29** mom damtən gəzəni, arni tə pən heli nya goni, Ti gip shirəm na Yamo, ar ni bager gəs canze tə neti markəm dati. **48** Tə wul wur'e, "Kup ka, lulur gəs ngapo ar cirka gholi tar. **30** Arni muntu nəm heli nya tu gip sun gəno, amin tə mbarəm rop cwat kan wu nda shirəm nan ti. nəməni, kup muntu nəmən ngapo, tə nəm ni Mbarəm ropiwo, wi ni'e mən shirəm na Yam muntu karəm sur gwa. Muntu kan tini'e heli Musa na Iliya. **31** Cirtən gəzən nge ger kə shini gip kən kup ti ni'e bari." **49** Yohana nəmi ti tə nan wu cwat gwa, kan wu nəm bali iri məshən wule, "Babomi, mə shin murgon den dəli itər tu ti pi gwa, argon tu Bas ndu gwani'e tə məsh gip sun gi, mən ngapo mə wul ti'e tə za'i, tiyo su Urushalima ka. **32** Bitrus na berəm ritan gəso gip min ti ra da'a." **50** Arni Yesu wul wur'e, wu nde umurka. Nan wu putu wu shin cirtən "Zə təni, muntu ba shin kən na dun ger dawo kə Yesu na mbarəm rop ju kan dlor kar ti. **33** gegin ni." **51** Gip untuwo, muri mbirawi kə Nan mbarəm ju ba za lasiwo, katl arni Bitrus paltən gəs to yam kawo, tə kurgəs hoyi də ti nda shirəm na momi arjen ju tə yari da gwa, tə su Urushalima. **52** Tə kar mbarəm jen də wu wule, "Babomi, ar hoyi nan mən ra de gwa ar kur ri gip nye bən gon gip Samariya kə də wu ndari də tu mir ba shukutən myakan, nəm ge, kərkəmi ti lasi. **53** Ama wu nge ti nan wu shin nəm ngapo kə Musa kan nəm kə Iliya." **34** Tə le tə bətl gam Urushalima gwa. **54** Nan mir mən

kartən gəs ga Yakubu na Yohana shin untowo, arni wu wule, "Babomi, kə ndu'e mə labi utu sur yam ar ker wur kaya?" 55 Kan tə bal ti den wur tə mbatl wuri. 56 Kan wuri gip nye bəni goni. 57 Wu den ritəno, arni mbarəm gon wule, "Aa kop ki kup lastu kə ri gwa." 58 Yesu wul ino, tə ngem ni, ama muntu ngemo tə nge ni ti'e, "Kusum na shu gəzəni, yatl kə to yamka na bin gəzəni, ama Ami Nya Mbarəmo ami ra na ba muri da'a." 59 Tə wul gon'e, "Kopəni." Arni mbarəmi wule, "Babomi, za'əm a ri kap bəba gi!" 60 Kan tə wul ti'e, "Za məshi mbarəm gəzəni, kiwo ri la icən ni, a bi in iko nan ki des ici na indəri. Eso, a bi kə zo dəmi cina də Yami." 61 Gon ngapo tə wul in kup iko kə tle gam kə Gun dun itəri, warwat ti'e, "Aa kop ki Babomi, in ki za'əm a pali bi mən bom gən kakan gwa." 62 Arni Yesu wul ti'e, "Kup mbarəm tu bətl am gəs den yitta tlawo, ti ta bali ger karo tə ndar tetən gip bom kə Yam da'a."

10 Gip untowo Babom Yesu dəli mbarəm jen hauya myakan na kutl cet rop. Tə kar wur rop-rop də wu kur ri gip bən ju na kup lastu tə ri gwa. 2 Tə wul wur'e, "Rishi kəni nari, mən rəshi ngapo njem ni wura, untowo shirəm ni na Yam ba mən kəni, ti kar mən rəshi jen ra diri wu rəshi ti kəni. 3 Ndaranı, ar tu a kar kən wule mir təm gip dlom mamale. 4 Ba kə pən ni posh wurpi, ko posh wi bar da'a, ko kaptəlaye. Shirəmini murgon den təp da'a. 5 Bom tu kup kə te gipiwo pareni wul tən'e, 'Də muri mbatl kə Yam te gip bom kəni.' 6 In mən muri mbatl ra gipiwo, muri mbatl gin ba kop ti. In ar ra dawo, ar ba pal kar kəne. 7 Dəm ni gip bomi cini kə tlani argon tu kup wu bi in gwa, mən mbap ndar batltəne, ba kə kop ni bom-bom da'a. 8 Kup bən tu kə te gipi wu nəm kəno, cini argon tu wu ne cina da in gwa. 9 Warkeni munju den kumi dli gip lasi gwa, wul wur ni'e wokoci ka da Yam dəm Gun gin mbirawi. 10 Bən tu kup kə te gipi wu nəm kən dawo, kopni guntəp kə gip bəni, wul ni'e, 11 'Ar pa den kəni, kushka kə bən gin kan nəmi mi asəmka ma mə bati in bargin wi, kup na untu, mom ni'e wokoci kə də Yam dəm Gun gin mbira wi.' 12 A yari ine, gas metən na Yamo guna baa ci Ba-Gun Yam den Sodom man bən kəni." 13 "Kashto gi Korasinu! Kashto gi Betsaida! Də wule gip Taya na Sidon ni pi bar kə dləkəntən kanda tu pi gip kən gwa, na wu ci atl gam terka wi, wu la lusguru wu den wi mudlər sur gami. 14 Den pət kə gəniwo Yam ba shin guna kə Taya na Sida man kəne. 15 Ki

Kaparnahum ngapo dəda gi to yamkan baa pi ya? Ko nam, kaar ni ba pali'i də ri'i kəka, las tu məshi mbarəm ba kum dli gwa." (Hadəs g86) 16 Tə wul mən kopi gəs'e, "Muntu kum argon goni. 17 Wi hauya myakan na muntu karəm sur gwa." 18 Tə wul wur'e, "A shin Shetan, Gun dun gən kəni." 19 Kum wuri kap məshi mbarəm gəzəni, kə pini ghol mbatl dene'e dun itər ra atli da in "Kup mbarəm tu bətl am gəs den yitta tlawo, ti da'a, ama pini ghol mbatl, sun gin ra na rəshi to yamka." 20 Kup na untowo ba bar gon ba zamkən da'a. 21 Gip untowo, Yesu la'i na ghol mbatl hoyi gip Ruhu kə Yami, tə wule, "A gode i Bəba, ba mən yam na atli, nan kə ghundər bar juka də mən ceti gam na momi bar, Kan kə buli munju kan pali gam gəzən wule mimir ni gwa. Untu ni a gode i Bəba ar mbuni i ger kə pi untu. 22 "Kup bar juwo Bəba bin iko den wur wi, murgon ra nan mom ko woni'e nyayi da'a, Bəbani mom ti nan gəsi, untu ni esi, murgon mom Bəbayi da'a nyayini mom ti nan gəsi na muntu nyayi ndu tə buli ti gwa." 23 Nan wi ra nan gəzəno arni ti bal ti kar mən kopi gəsi, tə wul wur'e, "Albarka ra den ger tu shin bar ju kə shin gwa. 24 A yari ine, mən yari shirəm kə Yam na gun na womti ndu'e wu shin argon tu kə shini gwa, wu zam shini da'a, wu pa kum bar ju kən den kumi gwa, wu zam kumi da'a." 25 Gasi gono, bar mən kulci mbarəm shirəm tu kan Yam bi Musa gwa, tə tlyam dlor ta kum kə bi kə Yesu tə wul ti'e, "BaMən kulci, ununu aa pi kan a zam rai kan ba pa da gwawe?" (aiōnios g166) 26 Ar ni Yesu wul ti'e, "Unun shirəm kə Yam yari, im nu kə momi?" 27 Mbarəmi wul ti'e, "Kə ndu Babom Yam gi na mbatl gi kup, na damtən gi, na ndərtən gi kan kə ndu berəm dəmi gi kanda tu kə ndu gam gi gwa." 28 Arni Yesu wul ti'e, "To ar hoyi, kima pi untu ki məsh da'a." 29 Kan tə ndu'e tə ho gam gəso, kan tə pa tambe Yesu tə wul ti'e, "Kano woni'e berəm dəmi gəni?" 30 Ar'nı Yesu wul ti'e, "Pi bakos goni tə dəl sur Urushalima tə su Yeriko, kan tə mo na mur mən dləri den təpe, kan wu 60 ti wu nəm bar gəska kup kan wu lati atl wu za ti bi də məshtəni. 31 Gip untowo kan mən keri bar ju kan dırı Yam gwa tə kop dır den təpi, tə

dır shin ti 6om atli, tə kop markəmi tə ndara. wule, ba kə ghunəm da'a! Amiwo, a le bədlabən
32 Untu ni'es, man mbap gip Bom kə Yam diri kawi, ami na mimir gən kup mə mur gəmi atl
tə shin ti 6om atlo, arni tə kop markəmi, tə wi, a mani tlitən yam a bi'i argon da'a. 8 Na yari
ndara. 33 Den kariwo arni ba mən Samariya gon ine, da ma ti tlyam tə bi ti argon den ti berəm
dır lastu mbarəmi ra gwa, tə shin tiwo ar ni gəs ni dawo, ti tlyam tə bi ti ko mənen tə ndu'i
guna ci ti den ti. 34 Kan tə ri kar ti tə shoti mal sabo nan sham ci berəm gəsi nan pi ta liri gəs
inabi na mir den usu gəsi, tə bali tika, tə pən da gwa. 9 "A yari ine, pini ta liri ba bi ine. Ngen
ti tə ne ti den bar kəm gəsi, kan tə ri ti bom ni ki zami, pini ta 6e bədlabəni, baa buli ine. 10
shukutən goni tə ne ger den ti. 35 Bar tlowo Muntu kup liri, baa bi ti. Muntu kup ngeno ti
kan tə yem wurpi dinari rop, kan ti bi bakos zami, untu ni muntu kup bo bədlabəni ba buli
mən lasi tə wul ti'e, 'Da'i nem ger den mbarəm ti. 11 Gon ra gip kən in nya gəs ba liri ti kos kan
tu, amin a pal diro, argon tu kə jili den kar kə tə bi ti ici gwa ya?" 12 Ko da nya gəs liri mbutl
muntuwo a batl ki." 36 Kan Yesu ba tambe ba kan tə bi ti indari we? 13 Kan mən dasi tu ma kə
mən momi shirəm kə Yami, tə wul ti'e, "Kəkəno mom mbuni bar ju ki bi mimir gino, balle Ba
gip mbarəm myakan juwo, kə kum wule woni'e gin kə to yamka, ti bi Ruhu kə Yami mən ju kan
berəm dəmi kə muntu tu kan mur mən dləri lir ti gwa. 14 Yesu den dəli dun itər mən bətli
den təp ju bo ti gwa wu?" 37 Arni kan ba mən ləka gip mbarəm goni, nan dun itər dəlo ar ni
momi shirəm kə Yami ba wul ti'e, "Muntu kan mbarəmi shirəme, kan mbarəm na womti ba
shin guna gəs gwa." Arni Yesu wul ti'e, "Kima ri pi mamaki, 15 jen eso, wu wule, Yesu dəli ni
pi unto." 38 Nan Yesu na mən kopi gəs ra den dun itər tu na iko kə Ba'alzabu gun dun itəri.
təp gəzən kə sitən Urushalimawo, ar ni wu ri 16 Jen ngapo, wu ndu'e wu gode Yesu, arni wu
gip nye bən gon lastu nagər gon mən tu ba wul wul ti'e, tə pi bar kə dləkəntən kan mbarəm baa
ti'e Marta ba nəm ti bom da ti. 39 Tə na mən shin'e Yam ra nan ti gwa. 17 Yesu mom mbatl
gipi gəs ba wul ti'e Maryamu, muntu dəm cina gəzəni, arni tə wul wur'e, "Kup mulki tu tatlı
də Babom Yesu tə den kumi shirəm gəsi gwa. rop kan den shini bes kə ezəno, ar ba dlər da'a.
40 Ama Martawo, pi fingal pəni ti mbatl kawi, Untuni bom ni tatlı bomi rop wu den shini bes
arni tə ri kar ti, tə wul ti'e, "Babomi, kə shin ni kə ezəno ar ba yas ka. 18 Shetan ni tatlı rop kan
diya mən gəpi gən za'əm nəngən ami den pi tə den shini bes kə gam gəso, imni mulki gəs ba
fingal gwa? Wul ti'e tə ri nem am ra." 41 Ar ni ndər rawu? Kə wule na iko kə gun dun itər ni
Yesu nəmi ti, tə wul ti'e, "Marta, Martal Mbatl a dəli wani itəri. 19 Ami ni a dəli wani itər na
gi tlikawi, kə den damtən den bar na womti. 42 Ba'alzabulo, kano mən kopi gino na iko kə woni
Bar nəm ni mbarəm ba ndu'i. Maryamu pən ho bari, baa nəmi təka da'a."

11 Gasi gon Yesu den shirəm na Yam rən kət
gonka, nan tə pa'livo, gon gip mən kopi
kə Yesu ba wul ti'e, "Babomi, kulci mi shirəm
na Yam, kanda tukan Yohana kulci mən ju kan
ba kop ti gwa." 2 Yesu wul wur'e, "Kən ni ki
shirəm na Yamo wul ni'e, 'Bəba, də shin nartən
kə zo sun gi, də mulki gi suri. 3 Bi mi fingal
gəmi kə se na gəni 4 Ho'i mi warwat pitən gəmi
ju kan mə pi gwa, don mima munju kan pi mi
dlat dawo mə ho'i wuri. Te mi gip argon tu ba
kem mi wani pitən gwa da'a.'" 5 Yesu wul mən
kopi gəs'e ba wule, gon gin na berəm, ti ri kar
ti kə dlom gasi ti wul ti'e, "Berəm, bim, rance
burodi gudəli myakan ngapi. 6 Berəm gən gon
dəl kə ba bomi asəm kan tə kop bom dam kəkən
tu ami ngap fingal nem ra nan a bi ti gwa da'a."
7 Muntu te gipika ngapo ti nəm ter gip kushi ti
nəm kən na shirəm den bar ju kə yari gwa. 20
Ami ni ngap a dəli wani itər na iko kə Yamo,
mulki kə Yam suri in ituwi. 21 Ndər mbarəm ni
dləri bom gəs gam kan tə 6ut hoyiwo, argon ba
zam bar kə bom gəs da'a. 22 Murgon ni ndər
man ti kan tə dər ndati na dlan ngapo, ti man
ti tə nəmi ti bar kə dlan gaska kup kan tə la
mbatl dene gwa, kan tə bi jenka. 23 Muntu ne
dli demən dawo tə ngen ni, muntu kan nem
am gip domi dawo ti ni den gəzanyika." 24
"Dun itərni dələkə gip mbarəmo, ti pi ta nəltən
kə ba las tu mal ra da gwa, kə də tə ngen ba
shukutəni, tin tə zam dawo ti wule a pal rən gip
mbarəm tu kan a dəl dər gwa, 25 tin tə pal dər
kan tə zam sar lasi kawi pal kərkəmi kawo, 26
ti pa ri yem dun itər jen wi nyiingi munju kan
manti dasi tu gwa kan wu dır wu dəm kə ba
lasi den kar kə untowo pa'i dəmi kə mbarəm tu
ba man kə lai gəsi wantəni." 27 Nan Yesu yari

untuwo, arni nagər gon gip womti mbarəmi lati mbarəm ba desi na momi gəzən da gwa.” 45 bi, tə wul ti'e, “mən albarka ni'e nəna tukan Arni gon gip mən kulci mbarəm shirəm tu Yam gər ki tə luki kan kə nar gwal!” 28 Yesu nəmi ti bi Musa gwa nəmi ti tə wule, “Mən kulci, ki ni tə wul ti'e, “Albarka mani nartən den munju kə yari untowo besini kə yari mi.” 46 Arni Yesu ba kum shirəm kə Yam kan wu kop gwa!” 29 nəmi ti tə wule, “Kashto gin pa'e kən mən kulci Nan mbarəm dom wur es na womtiwo, arni mbarəm shirəm tu kan Yam bi Musa gwa, kən Yesu wule, “Mbarəm kə zhan kəno mən dasi ni kə bi mbarəm gos gam ju kan man yar gəzən tuni, wu den ndu'i shini alama, ngapo wi zam gwa, kən na gam gin ngapo kə ne wur am ra shini alama gon da'a in kə Yunana mən shirəm da'al! 47 “Kashto gini, don kən ni kə tu gam-bəci na Yam ni da gwa. 30 Ar nəra wule Yunana kapi mən yari shirəm kə Yami, munju kano ga kan dəmi mən Neneba alama gwa, untu ni Nya gigi gin ni ri wur eka gwa. 48 Kən ra na momi'e, Mbarəm ba dəmi zhan kəni. 31 Gas metən na na ndu'i gin ni arjen ju ga gigi gin pi gwa wini Ba-Gun Yamo, gun kə Sheba gər mətli, ti tlyam wu ri wur'e kan kən den tu'i gam-bəci gəzəni. na mən zhan kəni, argon tu tə piwo ti byal wur 49 Ar ni kem Yam gip momi bar gəs wule, ‘A atl den argon tu wu pi gwa. Don tə dəlini dər kari wur bar suka na mən yari shirəm kə Yami bango kə duniya kə də tə shin momi bar kə na mir mən kartən kə Yesu, wi ri jen eka, wu Solomon. Shin ni, muntu man Solomon nartən pal wu tlat jeni.’ 50 Untuwo bəran kə mən yari gwan kəni. 32 Gas metən na Ban-Gun Yamo, shirəm kə Yam kup ju kan shoti tun ne gəs kə mbarəm kə Neneba ba tlyam na mbarəm kə duniya, ar kop mbarəm kə zhan kəno ba pali in zhan kəni wi byal wur atl den wu ci atl gam yare. 51 Tun den bəran kə Habila ar dər den kə na wazu kə Yunana. Shin ni, muntu kan man Zakariya muntu kan ri ti eka dlom ba keri bar Yunana nartən gwan kən de. 33 Murgon ba la ju kan diri Yam na las mən tsarki. Hoyi ni a yari utu den pitila kan tə ghundərika su shu ka, ko ine, kup ar ba kop rənka den mbarəm kə zhan ta ghupka na bar gal da'a. Ama ti ne to den ba kəni. 52 “Kashto gini, kən mən kulci mbarəm dəmi gəska munju te gip kushiyiwo wu shin shirəm tu Yam bi Musa gwa, den kə pən bar kə bari. 34 Ger'e pitila kə dli, in ger gi hoyi no, ki buli ilimika kən na gam gin ngapo kə te gipi shin bar hoyi. In ger gi ngap hoyini dawo, kup da'a mən ndu'i tetən ngapo kə za wur wu te dli gi ba la'i na dəməni, ki shin bar hoyi da'a. da'a.” 53 Nan Yesu za lasiwo, kan mən kulci 35 Ba shini, cirtən tukan den kiwo dəmən ni mbarəm shirəm kə Yam na Parisawa wu nəm da'a, 36 dli gi ni kup la'i na cirtən es dəmən ra tlati gəs hoyi wu den lo'i gəs kə də tə yar bar na kəti gon dawo, ar ba bi cirtən las kup kandatu womti, 54 wu den ndu'i'e wu kemi ti gam gəs kan pitila ba bi'i cirtən gwa.” 37 Nan Yesu pa'i male.

shirəmo, ar ni ba Parise gon la tə bi kə də wu ci fingali, kan Yesu te gipi, tə dəm kə ci fingali. 38 Ar dlakən ba Pariseyi nan tə shin Yesu dəm kə ci fingali tə ho amka da gwa. 39 Babom Yesu ngapo ar ni tə wul ti'e, “Kən Parisawo, kə ho kar gal ka, na wuro male, gipi ngapo, kən ra laa'lı na te ger den bar kə mbarəmə na dasi tu'e. 40 Kən kədləmə, o fawo muntu pi kariwo, ti'es ni tə pi gipi diya? 41 Kən ngapo, bar ju kan kən ra nari kupo, bi ni munju kan am ri wur kar da gwa, arni ki cir cina də Yami. 42 “Kashto gi ni, kən Parisawa, ar tu kə dali zakka kə ga bucumbu na mbəlci na wol oro kup, ngapo kə pi ho bar na ndu'i Yam da'a. Munju ni mbun'e kə pi bat na wi mənja ka. 43 “Kashto gi ni, kən Parisawa, kə ndu də bi in zo ba dəmi te cina gip ba kumi shirəm kə Yamka, eso, kə ndu da shirəmi in gip bar pəte. 44 Kashto gini, don kən nəra wule gam-bəci kan ne ti tat da'a, munju

12 Gip unto nan mbarəm na womti dom wur na nari har wu den desi ezəno, arni Yesu pii shirəm mir mən kopi gəs kakani tə wul wur'e, “Pini kula na yisti kə mən Parisa mən se mbarəme. 2 Argon ra na zupi kan ba fulka da gwaya, eso argon ra na ghundəri kan ba mom da gwaya? 3 Untuwo kup argon tu kə yari muriwo ba dəl kari. Argon tu kə yari mol ko gip kushi tukan kə le bədlabən gamkawo ba yari den gam kushi. 4 “Kən ga berəm gəni, a yari ine, ba kə kumni bərti kə munju baa ri dli eka gwa da'a, den kar kə untowo wi'i mbu pi argon dene da gwa. 5 Aa yari in muntu ki kum bərti gəs gwa. Kumni bərti kə Yami muntu kan tin tə ri dli ekawo tə ra na iko tə laa kən te utuka gwa. Ge shirəm ni a yari ine, ti ni ki kum bərti gəsi. (Geenna g1067) 6 “Ba wur mir yatl nantamka den kabarshu rop diya? Kup na unto, Yam məsənika

na ko nəm gəzən da'a. **7** Untuni kup ta gam gwa, wu pi mbap da'a ko wu dləmi gam gəzən gino na dləmi ni ar ra. Untuwo, kumni bərti luluri, kup na untuwo, a yari ine, ko Solomon da'a, kə man mir yatl na womti daraja. **8** “A yari kan gun ni na nartən gəs ma tə taħe la'i mbuni in esi, kup murgon tu shedem cina də womti tutul dli wule kə nəm gip wur da'a. **28** In untuni mbarəmo, ami Nya Mbarəm ma aa shede ti Yam pi jir kə gip ləpe na mbuntəni munju ra cina də mən kartən kə Yami. **9** Muntu ngap sekəni gəniwo kan də ker wur ka, bare kəne, kan nge momi gən cina də mbarəmo, ami ma a kən mən heli ngəshtən den Yami. **29** Ba kə lani nge momi gəs cina də mən kartən kə Yami. **10** mbatl den bar ju ki ci ko ki tla gwa da'a, ba ar Kup muntu pi shirəm mburtən den ami Nya ghun kən ni da'a. **30** Munju mom Yam dama Mbarəmo, ba ho'i ti wani pitən gəska, ama kup wu ngen bar ju. Kən ngapo, Ba gin kə to Yamka muntu ngap pi məgən shirəm den Ruhu kə mom bar ju ndari kə zam gwa. **31** Ama ngen ni Yamo, ba ho'i ti wani pitən gəska da'a. **11** Wi pi bar ju Yam ba ndu kakani, arni ti bi in bar ni wu dir kən gip bom kumi shirəm kə Yami ju kup ndari kə zam es gwa. **32** “Kumni bərti ko cina də mən hukuntetəne ko cina də mən da'a, kən heli garke gəni, Ba gin kum təmi kə bi bəno, ba də təp dəli gam gin ko unun ki yari in zo dəmi cina də Yami. **33** Bar ju kən nariwo ghun kən ni da'a. **12** Ruhu kə Yam ba kulci in wurni ka, kə bi ni munju am ri wur kaar da gwa argon tu ki yari wokociyi gwa.” **13** Arni murgon wurpiyi. Neni gam gin bar ju ba guska na zo bar gip womti mbaram wul Yesu'e, “Ba mən kulci, ju ba lika da gwa to yamka, las tu mur ba pənka wul erəm gən'e tə bim bar gado gən kan bəba da'a, ghughur ma wi lika da gwa. **34** Lastu zo gəmi məsh za'i mi gwa.” **14** Yesu nəmi ti tə bar kə mbarəm rawo, lasini mbatl gəs ba nəra. wule, “Mbarəme, woni nem mən tloyi shirəm **35** “Dəmni gədən, də pitəla gin nəra den cirtəni. ko mən rabe in bar ju kan Bəba gin məsh za'i in **36** Dəmni wule zher ju kan den buti də babom gwawe?” **15** Tə ci cina na shirami tə wul wur'e, gəzən pal kə ba domtən kə gdulumi gwa. Tin tə “Lurani, dlyam ni na ndu'i barka na nari. Ho pal dir tə 60 bədlabəno, wi buli ti na zhotəne. dəmiwo ar dəm den domi bar na nari da'a.” **16** **37** Ar ba dəmi zher ju bar kə ghol mbatl kano Arni tə bi wur misali goni, tə wule, “Pi mbarəm babomi ni pal tə zam wur wu nde umur kawi gon mən bar kə ame, tə zam bar nar den kən da gwa. Na ho bi ni a yari ine, ti tus bar lulur gəsi, **17** tə wul gip mbatl gəs'e, ‘Ununu a pi we? gəska tə wul wur'e wu dəm atli kan tə kop wur Ami ra na las tu kan a ne bar kə kən gənka gwa na nəm-nəm tə bi wur fingali. **38** Ar ba mbuni da'a.” **18** Tə wule, ‘Argon tu a piwo, a tatlı 6indi zher ju, tin tə pal kə dlon gas ko kə bətloni, gənka, kano a tu jen kiri, gipini a ne bar kə kən tə zam wur den buti gwa. **39** “Momni na untu, gənka na bar ju kup kan a zam gwa. **19** Kan a babom ni mom pət tu mur ba dīri ti gamo, ti wul gam gən'e, Kira na bar na womti kan ki za də muri te ti gip bom tə yemi ti barka da'a. neka ar ri'i sheti ghon na womti gwa. Shukuyi **40** Kən ma dəmni gədən don Nya Mbarəm ba gam gi, kə pi ta ci kə pi ta tle, ki den kumi təmi.’ sur den pət tu kə la mbatl da gwa.” **41** Bitrus **20** Ama Yam wul ti'e, ‘Ki kədələme! Gip gas kən wule, “Babomi, mənni kə yari mi misali tuyu ko ni kii məshi, bar ju kə domo kə woni ar ba dəm mbarəm kup ni?” **42** Arni Babom Yesu nəmi ti we?” **21** Untuni ar ba dəmi muntu kan domi tə wule, “Woni'e zher mən aminci na momi pi gam gas bar kə am gwa, təra na argon es cina bar? Ti ni'e muntu babom gəs ne ti bari tə buti də Yam da'a.” **22** Ar ni Yesu wul mən kopi gəs'e, ti bom gəsi, kan tə bi nəmi zheri fingal gəzən “Untu fawo a yari ine, ghun ni gam gin den hoyi gwa. **43** Ar ba mbuni zher tu kan babom dəmi gin da'a, fingal gini, ko bar kə la'i kə dli gəs ni pal tə zam ti tə den pi mbap gəs gwa. **44** gini. **23** Rai man fingali, dli ngap ar man tutul Ge shirəm ni a yari ine, ti ne ti gam bar ju təra dli. **24** Shin ni ghanrati, wu ngani da'a, wu rəsh nari kup gwa. **45** “Ama zher tuni wul gip mbatl da'a, wu ra na ba ne barka ko 6indi da'a, kup na gəs'e, ‘Babom gən pal bəle da'a,’ kano tə nda gip untuwo Yam ba bi wur fingali, daraja gin ngap fe nəmi zher mən mbəpi mətli na moni, kan tə ar man kə yatl na womti! **25** Woni gip kən gip nda gip ci na tle ar kem də du tlo ti. **46** Babom ghuntən gəso, ti mani fiti awa nəm ra den muri kə zher tu ba pal den pət tu kan tə la mbatl gəswe? **26** Kənni kə mbu pi nye heli bar untu paltən gəs da gwa, ti tlyat ti tə cetəl ti kan tə pi dawo, unun kem nəmi bar jen ba ghun kəne? **27** ti hukunci na munju ba pi hoyi da gwa. **47** Zher Shin ni buzən kin kə gip ləpe kanda tu wu nar tukan mom argon tu babom gəs ba ndu'e tə pi

kan tə pi shiri da'a, ko tə nge pi argon tu babom turum gip kən gəsi. Ya ri kə kotli nyeni, arni tə
 gəs ndu'e tə piwo, ba pi ti ɓotən kə tle masi. zam ko nəm dene da'a. **7** Kan tə wul muntu ba
48 Muntu na dəmən gam den argon tu babom ne ti ger den kəni'e, ‘Ba shini! Sheti ghon kə
 gəs ba ndu'e də pi, kan tə pi wani pitəno, ba myakan ikən wi ami den dırtən kə kotli nyen
 bo ti njem. Kup muntu bi ti nari baro ba ngen turum kəni, gastu kup a dıro a zam argon dene
 nari bar kar ti. Muntu kup bi ti bar na womti ba da'a. Wotl ti ka! Imni ba za ti tə tla laska katlu?’
 ngen bar na womti es kar ti. **49** “Untuni a dır 8 Kan mən ne ger den kəni ba nəmi ti tə wule,
 kə la'i utu gip duniya. Ndu'i gənno na ar nəm ‘Babomi, za ti kə sheti ghon nəm ra, a domi ti
 wi. **50** Ami ra na batisma kə kumi dli tukan ba atl gəse a wi ti ghop. **9** Doro tin tə gər gwa ar
 pim gwa, fawo ar den ghuni gəni in pim wi da mbuni, tin tə gər da ngapo se də wotl təka.”
 gwa. **51** Kə kum wule a dırni ghol mbatl gip **10** Gasi gon den pət shukutəni, Yesu den kulci
 duniya ya? Ako! A yari ine, rabe gammi a dır. **52** mbarəm te gip bom kumi shirəm kə Yam gonka,
 De cina, gip bom nəmo, mbarəm nantam ba **11** nagər gon ra lasi muntu kan dun itər tle taka
 tatlı bomi rop, myakan den shini bes kə rop, rop gwa, kup tə ngonka wi, sheti ghon gəs kutl
 den shini bes kə myakan. **53** Wi tatli, bəba ba cet wuzupse tə mani tlitən yam da'a, **12** Yesu
 shin bes kə nya, nya ba shin bes kə base. Nəna na shini gəso, arni tə la tə bi tə wule, “Nagər
 ba shin bes kə nya gəsi, nyayi ba shin bes kə mbarəme, A pəni i kumi dli gi kawi!” **13** Kan
 nas pa'e. Nakon ba shin bes kə nye kon gəsi, Yesu ba ne am den ti, arni nagər məri workəca
 nye kon ba shin bes kə nakon gəs pa'e.” **54** Yesu tlyam dlor kan tə dədə Yami. **14** Argon tu ci
 wul domtən kə mbarəmi es'e, “Kən ni kə shin lo bari kə bom kumi shirəm kə Yam nar den'e
 dun yam ni tli tor təp yemmawo, kə kur wule, Yesu warke nagər tu den pət shukutəni. Arni tə
 ‘Ghon ba nda,’ kan ar ndayi. **55** Kənni es kə kum wul nami mbarəm'e, “Muri mukka ra nan ar
 itər den tlitən tor kuduwo, kə wule, ‘Pət ba dlat də pi mbap gwa, dır ni gip wur də warke
 mati,’ kan ar mati. **56** Kən mən se mbarəme, ine, bat na pət shukutəni.” **15** Arni Babom nəmi
 kə mani momi pitən kə dun yam na wultən kə tə wule, “Kən mən se mbarəme! Woni gip kən
 itər den atli, ngapo, momi zhan kəno kə mbu ba pətl tla gəs ko bar kəm gəs kə ba fali gəs tə
 da'a. **57** “Ununu kem kə nge mani momi bar ju ri bi ti mal den pət shukutən dawu? **16** Nagər
 mbun kə pi gwawu? **58** Gonni ri shirəm gi bom kəno, gəs gal kə İbrahim ni, muntu kan Shetan
 tloyi shirəmo, zho i kə kərkəmika nan ti den ne ti kəba lasi sheti ghon kutl cet wuzupse
 təpe, kin kə nge giwo, ti ri'i cina də mən tloyi gwa, ar ndari də pətl ti am də argon tu kan fal
 shirəmi, ti ngapo ti taki am də mən baltən kə tika den pət shukutən da'a ya?” **17** Nan tə yari
 dlomi, mən baltən kə dlom ngapo ti laki gip untowo, munju kan ba ndu shini gəs dawo arni
 bom kə moni. **59** A yari i, ki dal da'a, se kin kə sham nəm wuri. Nami mbarəm ngapo, kup wu
 pita ghol mbatl na bar mən dləkəntən ju kan tə
 den pi gwa. **18** Kan Yesu ba wule, “Wule unun
 mulki kə Yam rawu? Na unun es a ngash tə we?
19 Mulki kə Yamo wule ge dənti ni ar ra, muntu
 kan man badər kup kaltən gwa, nan murgon
 ngani gip kən gəs ar ba nari tə pi bar kini, kan
 yatl ba tu bin gəzən den am kini gwa.” **20** Yesu
 wul es'e, “Na unun a ngash mulki kə Yamu?
21 Ar nəra wule yisti kan nagər gon kurtli gip
 dapti alkama kwano myakan gwa, kan yistiyi ba
 nga daptiyi kup.” **22** Nan Yesu den təp gəs kə
 sitən Urushalimawo, tə rat gip mir bən jen tə pi
 ta kulci mən bəni shirəm kə Yam. **23** Mbarəm
 gon tambe ti tə wule, “Babomi, mbarəm njemni
 ba zam tetən gip mulki kə Yama?” Tə wul wur'e,
24 “Metini kə teni gipi təp kəba heli bədlabəni,
 domici mbarəm ra na womti munju ba ndu
 tetən gipi kan ba mani da gwa. **25** Ba mən

13 Gip wokociyi munju ra lasiwo, kan wu yari
 Yesu argon tu kan zam mən Galili jen kan
 Bilatus kem də ri wur eka nan wi den mboshi bar
 ju kan wi bi Yam gəzən su Urushalimaka gwa.
2 Yesu nəmi wur tə wule, “Kə wule munju ri
 wur'e na kumi dli untowo wu man ni kup nami
 mbarəm kə Galili warwat pitəna? **3** Untuni da'a!
 Na yari inni, kənni kə za warwat pitən ginka
 dawo untun kup gin ki məsh wule gwazini. **4**
 Untu eso mbarəm kutl cet wuzupse ju nan pike
 nda den wur ka, kan wu məshka su Siluwam
 kawo, kə wule wini wu man mən Isra'iləa kup
 warwat pitəna? **5** Untuni da'a! Na yari in ra,
 kənni kə za warwat pitən gin ju kə pal kar Yam
 dawo, kan ma untun ki məshi.” **6** Kan Yesu ba
 pi wur misali tə wule, “Bakos gon ra na kin

bomni tlyam tə le bædlabən bomika, kən ngapo ba dəmiwo, arni tə yari wur shirəm tə wule, **8** ki dlər kari kə pita 6e bædlabəni, ki liri kə wule, “Murgon ni lakən bi kə gudlumiwo, ba kə nəmi ‘Babomi, 6uli mi bædlabən ngapi!’ Ama ti nəmi ni gam gin ba dəmi kə kiri da'a, kə mom da'a ko in tə wule, ‘A mom kən da'a, ko las tu kə dəl dır mən gudlumiyi yari muntu kan nar man ki gwa. gwa!’ **26** Kən ngapo kan kə wule, ‘Mən kan mə **9** Kə shinō, ba mən gudlumi ba wul ki'e, ‘Tləka ngas fingal mə pal ma tla gip gal nəm nan ki fa də mənkən dəm kaba dəmi gi tu.’ Na shamni gwaya, ki ngapo kə kulci rən gip bən gəmi ka.’ ki tli kə pal kə ba heli ba dəmi. **10** Ra untuwo, **27** Ti ngapo ti wule, ‘A yari ine, a mom kən da'a, dəmni kəba heli badəmi, muntu kan dom kənni ko lastu kə dəl gwa. Tlinni kə ba ger ka, kən shin kiwo, ti wul ki'e, ‘Berəm, dır də,’ ti bi'i ho mən warwat pitane.’ **28** Ki kul na ngasi shine, ba dəmi. Ar ba kem kə cir cina də munju kan gastu kan kənni kə shin Ibərahim, na Ishaku, na tə laa kən bi nan wur gwa. **11** Muntu kup dədə Yakubu, na kup munju kan Yam kar wur den gam gəso, ba pali tə den ti argonni da'a, kup am gəs mbiwi gip Mulki kə Yami, ama kəno də muntu pali gam gəs tə argonni dawo, ba dədə kar kən kagwa. **29** Mbarəm ba dır daga gip atl ti.” **12** Yesu wul babom tu kan la tə bi gwa'e, kundərəndlip, wi dəm kə ci nyel gip mulki kə “Kini ki la bi murgon kə ci fingal, kan kə la bi Yami. **30** Bartuni munju kan kaar haro wi pal kə jen kə biki gwa, ba kə la bi berəm, ko ya'ən, cina, kə cina ngapo wi pal kə kaari.” **31** Wi ra ko mən gi, ko berəm dəmi gi mən bar kə am gip untuwo, kan mən Parisa jen ba dır wu wul katl da'a. Munjuwo, gas jeno wi la ki bi pa. Bar Yesu'e, “Tli gi de ca, Hirudus den ndu'i tə ri i tuwo wi 6atl ki argon tu kə pi wur gwa ituwi. **13** eka.” **32** Kan tə wul wur'e, “Ri nəka kə wulni ba Kin ki la bi mən ci fingal gwa, yari munju am mən ceni lar tu'e, ‘Ami den dəli dun itər sekəni ri wur kar da gwa, na kurki, na muju itər tle na dəli kumi dli kə mbarəmka, gəni ma untu, wur am ko asəmka gwa na tabi. **14** Na untun mburni a pa'i mbap gəni.’ **33** Ar nəmən da a ki zam Albarka, kə mom'e munjuwo wi mbu pi ta nətlətan gən sekəni, gəni na mburi. Ar ba 6atl gi da'a. Yamni ba 6atl ki gas tu kan mən zo təm kumi da'a də mən shirəm na Yam məsh mbatlı kan məshka ba tlyam gwa.” **15** Nan wu rən kəti gonka, ba'e gip Urushalimani ri ti eka kum untuwo, gon gip mən ju kan den ci fingal da gwa! **34** Kashto, Urushalima, Urushalima, na Yesu ba wule, “Mən albarkani'e muntu zam kən mən ri mən yari shirəm ka Yam eka, mən tə ci fingal gip mulki kə Yam gwa.” **16** Yesu la'i munju kan Yam kar wur sur kar kən gwa nəmi ti tə wule, “Mbarəm gon ra kan ne pət na tate, bisi mənen a ndu domi gin wule nas bar biki gəsi, arni tə yari mbarəm na womti. kor kan ba ghum mimir gəs gip bibako gəs gwa, **17** Nan an mbi kə ci bikiyiwo, tə kar zher gəs arni kə nge gini. **35** Ar tu Yam za'i in bom gin gon tə ri la bi munju tə yari wur gwa den'e ko koni wi, ki i shımən da'a, se gas tu kan kə wule, unu piwi, ar mbi'e wu dır wi. **18** Ama kup na bi ‘Mən albarkani, muntu kan ba sur gip sun kə nəm wu nəm la'i asəm gipi ka, nam wule, ‘A Babom Yam gwa.’”

14 Den pət shukutən gon kan Yesu ri bom də bari gon kə mən Parisa kə də tə ci fingalo, arni mbarəm ne ti gere. **2** Cina da ti eso mbarəm gon ra mən kəmi asəm na ame. **3** Kan Yesu ba tambe mən kulci doka na mən Parisa tə wul wur'e, “Doka gəmi wule də warke mbarəm gas shukutəna, ko ar wulra da'a?” **4** Wu wule argon da'a. Yesu ngapo kan tə ne am den ba məri, tə dəli ti kumi dli gəs ka, tə wul ti'e, “Ndara ndaratin gi.” **5** Kan tə wul wur'e, “Woni gip kən na nya ko tla kan ba nda shuka den pət shukutəni, kan ba dəli ti torka bəle-bəle da gwawu?” **6** Wi ngapo wu zam argon kə yari da'a. **7** Nan Yesu shin munju kan yari wur dərtən kə ci fingali den zhotən kə nəmi kiri

gwa, pi hakkuri ka.’ **19** Gon ba wule, ‘A'i wur tla gi kən gudəli kutl, a ri kə bomi gəzən den kən ituwi, pi hakkuri ka.’ **20** Untu esi gon ba wule, ‘I gudlumin ni, a zam ritən da'a.’ **21** Zheri pal dır tə bali babom gəs bar ju wu yari kup gwa. Kan lo ba ci babomi, kan tə wul zher gəsi es'e, ‘Zho'i kə kop guntəp kə gip bən kup, kə dirim munju kan ra na bar kə am da gwa, na kurki, na tabi, na munju itər tle wur amka ko asəmka gwa.’ **22** Zheri pal dır tə wul babom gəsi'e, ‘Argon tu kə yarimo a piwi, artu nami las i.’ **23** Babomi ba wul zher tu es'e, ‘Pal rən den guntəp kə gip bən na kə bi ləpka kə la bi mbarəm dırı, də ba dəmi ju la'i.’ **24** Na yari ine, mbarəm nəm ra gip munju kan yari wur biki kən kan ba la laka den fingal gən da'a.” **25**

Bar womti mbarəm den ritən na Yesu, kan tə zam wurpi gən wi nan jilka gwa.’ **10** Nəm barni, bal ti den wur tə wule, **26** “Murgon tu ba kopən a yari ine, untuni ghol mbatl ba nəra cina də kup, tin tə ndu’əm nar man bas ko nas ko gər mən kartən kə Yami den mən warwat pitən gəs, na mimir gəsi, na mən gəs mətli na moni, nəm kan ci atl gam tə pal kar Yam den wani har ma tə nge gam gəs dawo, ti mani dəmi mən pitən gəs gwa.” **11** Tə pa wul ra’e, “Pi bakos kopi gən da’a. **27** Muntu kup pən gicciye gəs tə gon mən mir moni rop. **12** Nye mən gəpiyi wul kopən dawo, ti mani dəmi mən kopi gən da’a. bas’e, ‘Bəba, bim argon tu ndari də bin gip bar **28** Də wule gon gip kənni ba ndu tu’i tlyari bino, kə am gi nan ba bim kini kə məshka gwa.’ Ti ti dəm tə shin mənen ti jili den tu’i bini kakani, ngapo tə tatli wur kup argon tu tə ra nari gwa. ti shin ko təra na wurpi tu ba tu’i ti gwa diya. **13** Ar murka gho da’a, kan nye mən gəpiyi ba **29** Tin tə la gəs tu’i kan tə mani pa’i tu’i dawo, dom kup bar ju tə zam gwa, tə ndara atl gon na mbarəm ba gyatli ti. **30** Wi wule, ‘Mbarəm kən dlyami tə jili bar gəska kup den kumi dəfəm la gəs tu’i bine, artu tə mbu pa’i da’a.’ **31** “Ko də katl. **14** Nan tə jili bar kə am gəska kupo, kan wule, gun ni ba dəl kə dlan na esi gunye, ai ti guzum ba nda gip atli na nari, tin tu tə sa wi am dəm ti shin kakani mən bi utu gəs dubu kutl ba koni. **15** Kan tə pal nye mən tle oro kə mbarəm mani dlan na kə esi gun kan ra na dubu hauya gon gip atli, muntu kan ne ti mən le alade gəs nəma? **32** Tin tə shin ti mani dawo, ti kar mir gwa. **16** Tə ndu ma də bi ti fingal kə alade ju ti mən kartən gəs wu ri ngen dəmi zhilələ tun ma tə ci, ko nəm murgon ra kan bi ti argon gwa mənja ira na dlyami. **33** Untuwo, muntu kup da’a. **17** “Kan tə tla bəram kə dli gəs tə wule, za argon tu təra narika tə kopən dawo, ti mani ‘Mir mən tle oro kə ban məneni na fingal har dəmi mən kopi gən da’a. **34** Maso ho barni, ama təmtən gəsni dəlkawo, ba’i mani pali gəs masa? **18** Naa nəm təp a pal rən bom də **35** Ar ba’i pi argon gip kən da’a, ba’i dəm ghop ban ka a wul ti’e, ‘Bəba, a pi wani pitən cina da’a, sai də shotika katl. Muntu na kəm kumi də Yam na cina da’i wi. **19** Kəkəno a’i ndari də wuləm’e nya gi da’a, se de də palin nəm na mir mən tle oro da’i.’ **20** Se tə tlyam tə nəm təp də base. Ama tun tə’i na dlyami, arni basi shin ti kan guna ba citi den ti, tə kətər tə mbor ti, tə la’i ti am dir yar tə pi ti sumba. **21** Nyayi ba wul ti’e, ‘Bəba, a pi warwat pitən wi cina də Yam na cina da’i. Kəkəno a’i ndari də wuləm’e nya gi da’a.’ **22** Ama basi wul zher gəs’e, ‘Pənni zo lulur na zhotəne, kə la’ini nya gəni. Kemi təni zobi te amka, kə kemi təni kaptəlan te asəmkə. **23** Nəm ni basi tla kə mboshni. Na mə pini biki mə ci mə tla ni. **24** Nya gən kəno ya məshnəka hari artu ya pal wi, ya jilka artu zamti wi.’ Kan wu nəm ci na tle. **25** “Bar ju kup piwo, mən bari kə nya tu rən gip kərnka. Nan tə mbira dir kar bomo, se tə kum gangan na dlarni ba tli. **26** Kan tə la bi zher kə bas gon tə tambe ti tə wule, ‘Unun ba ratlu?’ **27** Tə wul ti’e, ‘Mən gəpi gi ni pali, arni be mbosh basi tla den’e nya gəs pal bom lau.’ **28** Argon tu ci lo nye mən bariyi, arni tə nge tetən gip bomka. Kan bas ba dəl ter kari tə pi ti shirəm, tə lir ti. **29** Ama tə nəmni basi tə wule, ‘Ba shini! Sheti għon na womti a ne’i den pi mbapi, a taħbi nge shirəm gi da’a. Kup na untu kə taħben bi nye mar nan mi ci mə tla na mir berəm gən gwa da’a. **30** Ama nya gi kən kan yem bar kə am gi ri lika den mətli mən dəmi kə

15 Mən nəmni wurpi bom na nami mən warwat pitən na womti den dīrtən kar ti kə kumi kulci gəsi. **2** Arni Parisiyawa na mən kulci mbarəm doka kə Musa ngwar wu wule, “Mbarəm kən ba nəm mən warwat pitən tə ci tor gip gal nəmnan wuri.” **3** Tə yari wur shirəm tə wule, **4** “Də wule gon ra na təm hauya nantam kan nəm gip wur ba jilka. Ti za hauya wupse na kutl cet ghwanəm ju rən bi ləpka tə nəm ngeni muntu kan jilka se tin tə zam ti kan diya? **5** Tin tə zam ti ngapo, ti pən ti den bibyala na ghol mbatl. **6** Na dīrtən gəs bomo ti la bi ga berəm, na berəm dəmi gəs tə wul wur’e, ‘Tayem ni ghol mbatl, təm gən kan jil kawo a zam tə wi.’ **7** Ne ba yari ine, untuni es ba pi ghol mbatl na nari to yamka, den mən warwat pitən nəm kan ci atl gam tə pal kar Yam gwa, ar man kə mbarəm hauya wupse na kutl cet ghwanəm mən ho pitən ju kan ra na argon kə ci atl gam də pal kar Yam da gwa. **8** “Də wule nagər gon ra na wurpi gəs bar gəlla kutl, kan də nəm jilka. Ti mbəsh utu, tə sar kushi gəska tə ngen wurpiyi hoyi se tin tə zam wurpi gəs tu kan jilka gwa diya? **9** Tin tə zam ngapo, ti dom ga berəm na berəm dəmi gəs tə wul wur’e, ‘Tayem ni ghol mbatl, a

gam gəzən pal bomo, arni kə mboshi ti basi tla!' Yam ba nge shini. **16** Doka kə Musa na təlankur **31** Bas ba wule, 'Nya gəni, kiwo ki nəra dlakət kə mən shirəm na Yamni mbarəm pi ta kopi naməni, kup bar ju ami ra nariwo geni. **32** Ama ndekes ar ri dırtən kə Yohana mən pi batisma. ar ndari mə pi biki mə pi ghol mbatli, den'e Tun lokociyi den pi wazu kə zo shirəm kə Yam mən gipi gi məshka kan tə pal lasi, ya jilka kan kə dəmi cina da ti ko gonge den ndotən tə zam totəne. **17** Kup na untu, ar ba mani pitən də yam na atl paka, na də wule la ko njemka gip doka kə Musa. **18** "Kup muntu kar gar gəska kan 6al na gono tə pi zəna ituwi, eso, kup muntu gudlumi na gər tu bakos gəs kar ti kawo, zənan tə den pi nan ti pa'e." **19** Yesu wule, "Pi mən bar kə am gon muntu ba la lulur mən wurpi gwa, tə ci ho fingal se na gəni. **20** Bədlabən da ti ngapo ba kur ne mən liri bar goni, sun gəs'e Li'azaru, muntu dli gəs kup usuni gwa. **21** Tə ndu'e tə kur ci mir rofəs fingal ju ba ro sur am də mən bar kə ami gwa. Yer ma wu kur dir ləpti usu gəsi. **22** "Gip untuwo, arni mən liri bari məshka, kan mən kartən kə Yam ba te ti kar Ibərahim. Mən bar kə ami ngapo, nan ti məshko kan ba kap ti ka. **23** Ti te gip utu kawo, ta den ngasi kur bi, kan ti la ger yamo arni tə shin Ibərahim na dlyami na Li'azaru kar ti. (*Hadəs g86*) **24** Kan tə laa bi tə wule, 'Bəba Ibərahim, kum guna gən kə kar Li'azaru tə kem nye gam yasa gəs gip mal tə la'in den ləka gən a kum idatəni. Gip utu kəno ami den kumi dli.' **25** Ama Ibərahim wul ti'e, 'Nya gəni, tune, nan kira gip duniyawo, ki na ho bar na womti, Li'azaru ngapo təra na argon da'a. Kəkən eso, tə den kumi təmi de, ki ngapo kə den kumi dli. **26** Untu dama, Yam la bar shu gip dlom dami, den'e munju ba ndu tertən kar kəno, wi mani da'a. Kən ma ki mani jikati ter da'a.' **27** Arni mən bar kə am tu wule, 'A lir ki Bəba, kar ti su bom də mən gəri gən ka. **28** Ami ra na mir byar nantam, tə dəli wur kəm ba wu dir kə ba las dun mbatl kən da'a.' **29** Arni Ibərahim wul ti'e, 'Wi ra na Musa na mən yar shirəm kə Yami, wu kum shirəm gəzəni.' **30** Mən bar kə ami wule, 'O'o, Bəba Ibərahim, in məshi mbarəm ni tli tə ri yari wuro, wi ci atl gam wu pal kar Yami.' **31** Kano Ibərahim ba wul ti'e, 'In wu kum yari kə Musa na mən shirəm na Yam dawo, ko gon tlyam gip gam-bəci ma wi kum ti da'a."

16 Yesu wul mir mən kopi gəs'e, "Pi mən bar kə am gon kan bi wakili gəs gos gam tə ne ger dene gwa. Den kariwo ceti tə gamka den kandatu wakili gəs den cetka na gos gam gəs'i gwa. **2** Arni babomi la təbi, tə wul ti'e, 'Unun a kum mbarəm ba yari den ki untu? Dləmin bar ju am da'i gwa, ki'i dəm wakili gən da'a.' **3** Arni wakiliyi wul tor mbatl da ti'e, 'Kəkən kan, Babom gən ba karəmka den mbap kəno unun a pi? Artu a mbu kori bar da'a, esi a kum sham kə liri bari. **4** A mom bar kə pi wi in karəmka den mbap kən kan mbarəm baa nəmən bom da wur gwa.' **5** Arni tə labi kup mbarəm ju babom gəs ba kop wur aṣəm yam gwa na nəm-nəm. Kan tə tambe nəm tə wul ti'e, 'Mənen babom gən ba kop kiwe?' **6** Tə wule, tə nəmi ti tə wule, 'Mbunlet mir zangu wuzupse.' Arni wakiliyi wul ti'e, 'Nəm tələnkuri zho'i kə rəsh zangu wupse.' **7** Tə pa wul gon'e, 'Kiwo manen tə kop ki?' Tə nəmi ti tə wule, 'Shar o kə alkama hauya nantam.' Wakiliyi wul ti'e, 'Tələnkur tu rəsh hauya wupse.' **8** Arni babomi yar zo shirəm den wayo kə wakili mən utu tu tu. Mbarəm kə zhan kən mani kopi na ezən man mbarəm kə cirtəni.' (*aiōn g165*) **9** Yesu pa wule, "A yari ine, manina kopi na bar kə am gin kə zamni berəmi. Untuni in bar kə am gin pa kawo ba nəm kən gip bom kə dəmi kan ba pa da gwa. (*aiōnios g166*) **10** Muntu kup la ne mbatl den ti den heli baro ba la mbatl den ti den nari. Muntu na gaskiya den heli bar dawo, ti mani dəmi mən gaskiya den bari da'a. **11** In ne mbatl den kan den bar kə duniya kən dawo, woni ba ne mbatl den kən den ho bar we? **12** Eso in kə mani nəmi bar kə mbarəm hoyi dawo, woni ba bi in bar jen ra kan gegin nigwa. **13** Zher gon ra kan ba mani bote babom rop gwa da'a, ko tə nge nəmi, tə ndu nəmi, ko tə pi nəmi ho pitəne, tə mbur nəmi. Arba pi da'a kə bote Yam na wurpi." **14** Kan Parisawa mən ndu'i wurpino, na kumi argon tu Yesu yariwo, arni wu desi ti njipe. **15** Arni Yesu wul wur'e, "Kən ni'e mən ndu'i də mbarəm mom'e kən mən pitən dlat ni, Yamo ti ni tə mom mbatl gini. Bar ju mbarəm ba bi wur nartəno, arni

17 Yesu wul mir mən kopi gəs'e, "Bar ju ba kem mbarəm kə wani pitəno ar ba diri, untuwo, ar ba dəm bar kə guna den muntu pi təp kə dırtən kə wani pitəni gwa! **2** Na də gon kem mimir ju wani pitəno, ar ba mani məri də

6ali ti ghun dir yare, kan də la ti su gip bar gip bar kungələn jikat mal gəs gwa, kan bar bulakal. 3 Pini lura na gam gini, ya'ini pi'i hoyi mal ba sur pən wurka kup. 28 Untuni gip muri dawo, matl ti, tin tə ci atl gamo, nəmi ti. 4 Tin kə Lutu, mbarəm den ci na tle, wu den wuri tə pi'i laifi bisi nyingi den pət nəm, kan tə ci na wurika, wu den ngani na tu'i bine. 29 Ama atl gamo, nəmi ti." 5 Arni mir mən kartən kə den pət tukan Lutu za Sodomo, arni shot bələm Yesu wule, "Mbali mi la'i mbatl." 6 Arni tə wul utu na gəzhən utu sur yami, kan ba ri wur eka wur'e, "In kən ra na la'i mbatl wule ge dəntiwo, kup. 30 Untuni ba pi den pət tu Nya Mbarəm ki wul bar kin dləngari tu'e, 'Tus na gəs gi kə pal gwa. 31 "Gasiwo, muntu den gam kushiwo, su 6a su gip bula ka,' ti kum yari gini. 7 Gon ba tə dəl sur kə yemi gos gam gəs gip bom da'a. ra gip kən kan na zher kan ba kori ti bari, ko Untuni, kup muntu kan ri bi ləp kawo, bat na ba le ti təmə nan tin tə pal dir gip kəno, ti wul paltən bomi. 32 Tuneni nagər kə Lutu! 33 Muntu ti'e, 'Zho'i, kə dəm kə ci bar gwaya?' 8 Ti wul kup ba ghundər mbatl gaskawo, ar ba jilka, ama untu da'a, ti wul ti'e, 'Pənin fingal gən, dlər muntu la mbatl gaskawo, ti zami. 34 A yari ine, den asəm gi kə win cina kakani, a ci a tla, kan gastawo mbarəm rop ba nde umur den dandi kə'i ci ge diya?" 9 Ti gode zher tu den mbap nəm, ba pən nəmka də za nəmi. 35 Mətli rop tu tə wul ti'e tə pi gwaya? Ba pi untu da'a! bani den lu'i bari, ba pən nəmka də za nəmi. 36 10 Untuni, kənni kə kop bar ju kup wul kən'e Mbarəm rop bani gip kəne ba pən nəmka də za kə pi, ki wule, 'Miyo zherni katl. Miyo mənni den pi argon tu wul mi'e mə pi gwa.'" 11 Den "A koni, Babomi?" Ti wul wur'e, "Lastu məshi təp ritən Urushalimawo, tə kop den iyaka gip bar rawo, lasini zhipki ba dom wuri."

12 Tə te gip nye bən gono, arni tə mo na mən ndəci kutl, wu dlər teka jen. 13 Arni wu la bi na bar yare wu wule, "Babom Yesu! Kum guna gəmī." 14 Nan tə shən wuro, tə wul wur e, "Rənəkə kar mən keri bar ju diri Yam gwa, wu shən kəne." Nan wu den təp ritən, arni wu warke. 15 Nan nəm gip wur shin tə warkewo, kan tə pal dir tə den dədə Yam na bar yare. 16 Tə dir nda cina də Yesu, tə gode ti, ba mən Samariya ni'e ti. 17 Yesu wule, "Mbarəm kutlni a warke wur diya? Akon ghwanəmi ra? 18 Unun kem mən diki tun pal dir katl tə gode Yami?" 19 Yesu wul ti'e, "Tlyam kə ndara wongi, ngəshtən gi den Yam warke iwi." 20 Nan Parisawa ndu wu mom gigasi ni zo dəmi cina də Yam ba cwatu, tə wul wur'e, "Dəmi cina də Yamo ba shin ti na ger da'a. 21 Murgon ba wule, 'Ar kəni!' ko 'Arta!' da'a, gip dləm ginni ar ra." 22 Yesu pa wul mir mən kopi gəs'e, "wokoci den dərtənə kan ki ndu shini pət nəm gip pət kə Nya Mbarəme, ama ki shin da'a. 23 Mbarəm na womti ba wul kən'e, 'Shinni barta', ko 'Shinni de,' ama kop wurni da'a. 24 Gastu kan Nya Mbarəm ba pal suo, ti sur wule ci bi kə Yami, kan ba cir tor gəsi, kan ar nda bin gwa. 25 Ama ti kum dli hoyi kakani kan də mbarəm kə zhan kən nge ti. 26 "Wule argon tu pi kə zhan kə Nuhu gwa, untuni ba pi den gastu kan Nya Mbarəm ba pal sur gwa. 27 Mbarəm den ci na tle, moni den gudlumi, den bi mətli kə gudlumi ar ri gastu Nuhu te

18 Yesu pa shirəm na mir mən kopi gəsi, tə bi wur misali gon tə wule, "Pini ta shirəm na Yam ba kə cenni mbatlka da'a." 2 Tə wule, "Rən gip bən gon ka alkali gon ra, muntu kan laa Yam mbatl da'a, tə ra na guna ger den murgon da'a. 3 Nagər gon ra guri gip bəni, muntu kan meti ritən kar ti tə kuli ti, 'Nem am ra da bin argon tu ndarəm gwa am də mən nge gəni.' 4 Gip muri njemo ya nge, ama den kariwo, tə wul tor mbatl da'te, 'A mom'e a bərti Yam da'a, eso, a shin guna kə murgon da'a, 5 kup na untuwo, guri kən ghunəm narwi, a bal mbatl dləm gam a ne ti shim ame, a zam a shuku ra na dərtən gəs se na gəni kə ghuni gəni.'" 6 Kan Yesu ba wule, "Ba kumni argon tu alkali tu kan ba bərti Yam da'a yari gwa. 7 Yam ba pi dlat munju tə la wur bi wu dəm mbarəm gəs, munju ba kuli ti pət na gas gwa diya? Ti zhoti tə pi wur argon tu ndar wur gwa diya? 8 A yari ine, ti pi wur dlat, na zhotənə. Ama, gas tu Nya Mbarəm ni suo, ti zam la'i mbatl den atl kama?" 9 Yesu ba pa yari wur misali, mən ju kan ba pali gam gəzən mən la'i Yam mbatlni, har wu mbur jenka gwa, 10 "Mbarəm jen rop te gip Bom kə Yam zam wu shirəm na Yami, mən nəm ba Parise, gon ngapo mən nəmi wurpi bom ni. 11 Ba Parise tu tlyam kan tə shirəm na Yam den gam gəsi, tə wule, 'Yami, a goode'i nan ami wule nami mbarəm da'a, wule mən nəmi bar mbarəmka, mən wani pitənə, ko mən kopi mətli, ko wule mən nəmi

wurpi bom tu. 12 A pi guzum mal bisi rop gip mən Yahudani da gwa. Wi lo ti, wi zage ti, wi muri nyngi kup, kan a bi nəm gip kutl kə argon bəse ti mo'əmi, wi bo ti kan də ri ti eka. 33 Den tu kup a zam gwa.' 13 Ama mən nəmi wurpi pət kə myakano ti tlyam lasi." 34 Mir mən kopi bom tu dlər teka jen. Tə mbu la'i gam to yamka gəs mom argon tu tə shirəm dene gwa da'a. dama, ama tə bo am den netgl tə wule, 'Yami, Ghundəri wur nəka, arni kem wu mom argon ami man wani pitənni, shin guna gən ngapi.' 14 tu tə shirəm dene gwa da'a. 35 Nan Yesu pi kusa A yari in den'e, mbarəm tu ri bomo Yam pəni na Jerikowo, ba tabi gon ra ba dəm bi guntəp kə ti warwat pitən gəs ka, ar man mən nəm tu liri bari. 36 Nan tə kum womti mbarəm den kopi nan zam da gwa. Muntu kup dəfə gam gəso ba kartiwo, tə tambe ko unun ba ratlu. 37 Wu wul pali ti argoni da'a, muntu ngap pali gam gəs ti'e, "Yesu ba mən Nazaratin den shigetəni." 38 argonni dawo ba dəfə ti." 15 Mbarəm ne den Tə la bi tə wule, "Yesu nya Dauda, shin guna dırı Yesu mimir tə ne am den wuri. Nan mən gəni!" 39 Munju ra cina gip mbarəmiwo wu kopi gəs shin untuwo, arni wu matl wuri. 16 matl ti, wu wule, "Yon shot!" Ama tə la yar ra Ama Yesu la wur bi tə wule, "Zani mimir wu dır na naari, "Nya Dauda, shin guna gəni!" 40 Yesu karəmi, hane wur nəka da'a, zami zo dəmi cina dləri, kan tə bi bi'e də dırı ba tabiyi kar ti, nan də Yamo kə iri gəzən ni. 17 Na ho bini a yari tə mbira kosakwo, Yesu tambe ti, 41 "Unun kə ine, kup muntu nəm zo dəmi cina də Yam tor ndu'e a pi'i we?" Tə wule, "Babomi, a ndu'e a mbatl wule heli nya dawo, ti te gipi da'a." 18 Bar mbarəm gon tambe Yesu, tə wule, "Zo mən kulci, unun a pi nan a zam rai kan ba pa da gwawe?" (aiōnios g166) 19 Yesu wul ti'e, "Imni kə wuləm'e zo'iwe? Zo'i ra da'a se Yam nan gəsi.

20 Kə mom doka tu Yam bi Musa, 'Ba kə kop mətli da'a, ba kə ri mbarəm eka da'a, ba kə pi mur da'a, ba kə kop kar kə lar da'a, ngusi gam bəba gi na nəna gi.'" 21 "A kop mən ju wi kup nan a'i heli gwa har sekəni, tə wul untu." 22 Nan Yesu kum untuwo, tə wul ti'e, "Har kəkən ma kə'i hol bar nəm. Wur kup bar ju ki nari ka, kan kə bi munju nan am ri wur kar da gwa, ki zam zo bar to Yamka. Kan kə dır, kə kopəni." 23 Nan tə kumo, arni dun mbatl nəm ti na nari, don ti mən bar kə am ni naari. 24 Yesu wi ti ger kan tə wule, "An ban nar wule unu də mən bar kə am zam zo dəmi cina də Ba Gun Yami. 25 Zami zo dəmi cina də Ba Gun Yam kə mən bar kə am ban man də rakumi dəl gip shu alura." 26 Munju kumo, kan wu tambe, "Kan woni ba zam dəltən ituwe?" 27 Yesu wule, "Argon tu mbarəm ba mani pi dawo, Yam ba mani pi." 28 Bitrus ba wul ti'e, "Mə za kup bar ju mən narika mə kop ki wi!" 29 "A yari in na ho bi," Yesu wul wur ra'e, "Gon ra gip kən kan za bomka, ko nagər gəsi, ko mən bari na mən gəpi, ko mən gəri gəsi, ko mimiri den bi zo dəmi cina də Ba Gun Yam, 30 kan ba hol nəmi gucipi na womti den duniya, to yamka ngapo mbatl tu ba məsh da gwa.' (aiōnios g165, aiōnios g166) 31 Yesu dəli kutl cet rop ju kəti nəm tə wul wur'e, "Mə toni Urushalima, toka ni bar ju kup mən shirəm na Yam rəsh den Nya Mbarəmo ba la'i. 32 Wi bi ti am də mən ju kan

19 Yesu te gip Yeriko, tə den shigetən gip bəni. 2 Mbarəm gon ra nan ba wul ti'e Zakka gwa, bari kə mən nəmi wurpi bom ni mən bar kə ame. 3 Tə ndu'e tə shin woni'e Yesu, ama tə mani da'a nan mbarəm womtika lasi gwa, kan tə tlyar da'a. 4 Ra'untuwo, tə nda cina na kətəre tə to den bar kin dləngari goni bi təp tu Yesu den kopi gwa kə tə shin ti. 5 Nan Yesu dir lasiwo, tə tli ger yam tə wule, "Zakka, zho'i kə dal suri, sekəno an nəmən te yarka a dəm bom da'i." 6 Zakka zhoti tə dəl suri, tə nəm Yesu bom da ti na ghol mbatl. 7 Na shini untuwo, arni mbarəmi kup ngwar wu wule, "Tə ri kə dəmi mən diki bom də mən warwat pitəne." 8 Ar ni Zakka tlyam tə wul Babom'e, "Shini Babomi, a bi tatlı kə argon tu ami nari gwa, da munju kan am ri wur kar da gwa. In a cece murgon ngap, a pali ti gucipi wupse." 9 Yesu wul ti'e, "Sekəno ceto dır gip bom kən wi, tunkan mbarəm tu ma nya İbərahim ni gwa. 10 Ami Nya Mbarəm surni kə nəgeni kan a dəli munju jilka wule Zakka gwa." 11 Nan wu den kumi bar ju tə yari wuro, kan tə yari wur shirəmi, domici tə mbi kosak na tetən Urushalima wi, kan mbarəm ngapo wu neka den mulki kə Yam ba cwat ituwi bəle-bale. 12 Tə wule, "Bar mbarəm gon ri gip dlyami bən gon kə də bi ti gun kan tə pal dir lasi. 13 Bitu ti ndarawo, tə labi zher gəs wi kutl tə bi wur wurpi bali na nari, tə wul wur'e, 'Balini wurpi

tu an ri paltən gəni.’ **14** Ama kan mbarəm kə den kup bar mən dləkəntən nan wu shin gwa. bən gəs ba nge ti, wu kar jen rənka wu wule, **38** Wu den wul tən'e, “Mən albarkani'e gun tu ‘Miwo mə ndu mbarəm tu kə gun gəmi da'a.’ **15** den surtən gip sun kə Babom Yam gwa! Salama Kup na untu, wu bi ti gunyi, tə pal dır bomi. ra to yamka, nartən ngapo kə Yam ni.” **39** Arni Kan tə kar bar də domi ti zher gəs kutl ju kan mən Parisa jen gip womti mbarəmi wul ti'e, “Ba ta bi wur wurpi gwa, tə mom tu kə bar ju wu man kulci, matl mir mən kopi gi wu yoni!” **40** zam den wurpiyi gwa. **16** Kə nəm ter tə wule, Tə nəmi wur tə wule, “A yari ine, in munju yon ‘Babomi, a zam gecupi kutl den muntu kan kə gəzəno, tat ju na gam gəzən ba tli na la'i yare.’ bin gwa.” **17** Arni Babomi wul ti'e, ‘Ar mbuni zo **41** Nan tə dir kosak tə shin bən Urushalimawo, zhere, tun kan kə pi dlat den heli baro a bi'i arni tə kuli ti gami. **42** Tə wule, “Də wule kə gun kə bən kutl.’ **18** Zher kə ropi ter tə wule, mom ni den pət kəno argon tu ba diri in dəmi ‘Babomi, a zam gecupi nantam den muntu kan zhilələ ma, ama kəkəno ghundəri in kawi. **43** kə bin gwa.’ **19** Babomi wul muntu'e, ‘Ki dəm Pət jen ba diri in gami kan mən nge gin ba tu gun kə bən nantam.’ **20** Ama zher gon dır esi tə panye, wu gandəl kəne, wu tla kən wu pi dlan wule, ‘Babomi, wurpi gin kəni, a ghundərika nan kən cina na kari. **44** Wi byal kən atli kən gip tutule. **21** Amo a kum bərti gi, ki mbarəm na mimir gin gip bəni, kan wu ri in eka. Ba za gon ni mən bəntəni. Mən ndu'i ci ngubuk ni, kə tat gon den esi da'a, domici ba zam kən den kə rəsh kən tu kin kə ngani da gwa.’ **22** Arni tə wul nge la'i Yam mbatl den'e Yam sur kə dəli gin ti'e, ‘Ki warwat zhere! Aa si'i gam gəs mal den gwa. **45** Arni tə te gip dəbom Bom kə Yami, tə argon tu kə yari gwa. Kə mom den ami mbarəm nəm dəli mən ju den wuri barka gwa. **46** Tə wul mən bəntəni, a pən argon tu kan a ne da gwa, wur'e, “Ar ra na rəshi,” ‘Bom gən ba dəm ba a rəsh argon tu a ngani dawo? **23** Unun kem kə shirəm na Yami,’ ama kə pali ba dəmi kə mur nem wurpi gənəka gip bom ne wurpi da'a, in wi.” **47** Se na gəni tə pi ta kulci te gip Bom kə a pal diro a zam mal dene ra gwa?’ **24** Tə wul Yamka, ama kiri mən keri bar ju diri Yam, na munju dır markəm da ti'e, ‘Nəm ni wurpi kə am mən kulci mbarəm doka kə Musa, na kiri kə da tika, kə bi ni muntu kan na gecupi kutl gwa.’ **25** Arni wu nəmi ti wu wule, ‘Babomi, tə ra na bəni ngen təp tu wi ri ti eka gwa. **48** Ama wu muntu nariwo ba bi ti ra, ama muntu nari dawo nye argon tu am dati ma ba nəmka. **27** Ama mən nge gən ju nan ba ndu'e a dəm gun gəzən dawo, dır wurni de də ri wur eka cina dami.” **28** Nan Yesu yari shirəm juwo, arni tə nda cina tə ne gam Urushalima. **29** Nan tə dir kar mir bən jen nan ba wul wur'e Betfaji na Betanya nan markəm tləndər kə Zaitunwo, tə kar mir mən kopi gəsi wi rop, **30** tə wul wur'e, “Teni gip nye bən kə cina tu, in kə mbu baro, ki zam nye bar kəm gon na bali nan təbe totən den tiwi da gwa. Pətl təni kə dir təni de. **31** In murgon wul kən'e, ‘Unun kem kə pətl tiwo?’ wul ti ni'e, ‘Babom ni ba ndu'i.’ **32** Munju nan kar wuro wu ri zam kanda tu tə yari wur gwa. **33** Wu den petli nye bar kəmi ituwi, arni mən bar kəmi wul wur'e, “Unun kem kə pətl tiwu?” **34** Wu wule, “Babom ni ba ndu'i.” **35** Wu dir ti kar Yesu, nan wu wi lulur gəzən den tiwo kan wu pən Yesu wu ne ti dene. **36** Tə den ritəno, arni mbarəm la lulur gəzən den təpe. **37** Nan tə dir dap na təp tu dal kar tləndər kə Zaitun, arni kup mən kopi gəs nəm dəda Yam na bar yar na ghol mbatl,

20 Gasi gon nan Yesu ra den kulci mbarəm gip dəbom Bom kə Yam, tə den pi wazu ke zo shirəm kə Yami, kiri mən keri bar ju diri Yam, na mən kulci mbarəm shirəm tu kan Yam bi Musa gwa, na kiri babomi wu dır kar ti. **2** Wu wule, “Yari mi, na unu ikoni kə den pi bar ju, woni bi'i bi?” **3** Tə nəmi wur tə wule, “Amma a tambe ine, kəkəno yarin ni, **4** batisma kə Yohanawo kar Yam ni dəl sura ko kar mbarəm ni?” **5** Arni wu bali shirəm tu gip dlom gəzəni, wu wule, “Mən ni mə wule sur yam no, ti wule, unun kem kə nəm shirəm gəs da'a? **6** Ama mən ni mə wule, kar mbarəm no, mbarəm kup ba la mi na tate domici wu nom'e Yohana mən shirəm na Yamni.” **7** Ar ni wu nəm wu wule, “Mə mom las tu ar dəl sur gwa da'a.” **8** Kan Yesu ba wul wur'e, “Ami ma a yari in na ikoyi gongeni a pi bar ju da'a.” **9** Arni tə nəm yari mbarəm shirəmi, “Pi mbarəm gon kan pi kən inabi, kan tə bi jen də wu zam bəni dene, kan tə ndara gip bən goni, tə dəm rənka kə sheti għon na womti. **10** Nan pət kotli inabiyi diro,

kan tə kar zher gəs gon rən kar mən mbap den gəri. Untuni kup gəzən nyingiyi wu məshka kən gəs tuka, də wu bi ti inabiyi jeni. Ama arni wu zam gəri nan ti da'a. **32** Den kariwo, kan mən mbap ja bo zher tu wu kar ti am koni. **11** Tə gər tu ba məshka. **33** Gas tli məshi mbarəmo pa kar zher goni, ti esi wu bo ti, wu bi ti shame, gər kə woni ti dəm gip wuri we? O fawo, kup wu kar ti am koni. **12** Esi, tə pa kar mbarəm kə gəzəno wu gudlumi nan tigwa!" **34** Arni Yesu myakan, muntuwo arni wu kumi tə dli, wu la təka. **13** Arni mən kən inabi tu wule, 'Unun a piwu? Aa kar nya gən nan a ndu ti gwa, wolo wi shin nartən gəsi.' **14** Ama nan mən mbap ja shin tiwo, arni wu wul ezən'e, "Nya tu baa nəm gəs bar kə bas tu rawi, na mə ri ti eka, də kən gəs juwo ti ri wur eka, kan tə bi jen kən inabiyika." Nan mbarəm kum untowo, arni wu wule, "Ar ba pi da'a." **17** Ama tə wi wur gere, tə wul wur'e, "Mimir kə zhan kən baa ri wur gip kushi. (**aiōn g165**) **35** Ama munju ndar tlitən bi də məshkəno wini wi dəm gip zhan mən dirtəne, wi gudlumi da'a ba ri wurka gip kushi da'a. (**aiōn g165**) **36** Wi'i məsh da'a, wi ni nəm na mən kartən kə Yami, wi mimir kə Yam ni domici wu tli bi də məshkə wi. **37** Eso, kən inabiyi kan wu ri ti eka. Unu ari ni ba mən Musa nune tetla'e mən ju masho wi tlyami, nan kən tu ba pi wurwe? **16** Mən ʃomi zami den tə yar shirəm kə lundum nan utu nəm ama ar kən gəs bar kə bas tu rawi, na mə ri ti eka, də kən kerka da'a. Kan tə labi Babom Yam ti ni'e Yam inabiyika." Nan mbarəm kum untowo, arni wu kə Ibərahim, Yam kə Ishaku, Yam kə Yakubu. **38** Tə Yam kə məshi mbarəmni da'a, tə Yam kə tə wule, "Unun shirəm kə Yam yariwe? Tat tu munju ra na rai gwani, kar tiwo, kup munju mən tu'i bom ngewo ar ni'e ho tat kan ne ti wini rawo mən rai ni." **39** Arni mən kulci doka den bi tu'i bin gwal' **18** Kup na untu, muntu kan kə Musa jen nəmi wu wule, "Ba mən kulci, kə pi nda den tat tuwo ti ceccenka, ama tati ni nda ho shirəmi." **40** Bartuwo, mbatl dləri wur kə wu den murgono ar ba lu tika ta dəm wule dapti." **i** tambe ti argon da'a. **41** Yesu wul wur'e, "Imni **19** Mən kulci mbarəm na kiri mən keri bar ju ba wule Almasihuwo nya Dauda niwe? **42** Dauda diri Yam ndu'e wu nəm Yesu bartu, ama wu ngap na gam gəs ta yari gip Zabura'e, "Babom kum bərti kə mbarəm, shini gəzəno den wurni wul Babom gən'e, 'Dəm den am shimli gən, **43** tə yari shirəm tu. **20** Arni wu wi ti gere, wu se amin a kem mən nge gi dəm ba ne asəm gi.'" yem mbarəm jen mən pəni asəm wu pi wule **44** Dauda la ti bi'e 'Babomi,' imni es ti dəm nya ho mbarəm ni, kə də wu kem Yesu tə yari wani gəs rawu?" **45** Nan mbarəm kup den kumi gəso, shirəmi, zan wu ri ti cina də bar mən dandi kə arni tə wul mir mən kopı gəs'e, **46** "Pini hankali bəni. **21** Wu tambe ti wu wule, "Ba mən kulci, na mən kulci mbarəm doka kə Musa, mən ndu'i mə mom'e shirəm gi na kulci giwo dlatni ar ra, ndətlən gip kiri luluri, mən ndu'i e də shirmi eso kə pi bar kə ndu'i gam da'a, ama kə kulci wur gip bar pəte, mən ndu'i də bi wur zo ba mbarəm ho shirəm kə Yam ndekes. **22** Ar ndari dəmi gip bom kumi shirəm kə Yami na ho ba mə bi Kaisar wurpi boma ko ar dlat da'a?" **23** dəmi kə ba biki. **47** Wini'e mən ci bar kə mətli ju Ama tə mom pitən gəzənka, kan tə wul wur'e, nan moni gəzən məshka gwa, kan wu pi tlyari **24** "Nunen ni kabarshu, shishidər na sun kə shirəm na Yami kə də shin wi ho mbarəm ni. woni dene? Wu wule, "Kə Kaisar ni." **25** Tə Wini ngap wi zam wani batltən mən nartəni." wul wur'e, "Bi ni Kaisar bar tu kan kə Kaisarni gwa, kan kə bi ni Yam bar ju kan kə Yam ni gwa." **26** Bartuwo, wu'l mbu nəmi gəs na shirəm den argon tu tə yari cina də mbarəm gwa da'a. Shirəmi dləkən wuri, arni wu yon shot. **27** Arni Sadukiyawa jen munju kan la mbatl den'e tli məshi mbarəm ra da gwa, wu dir kar Yesu. **28** Wu tambe ti wu wule, "Ba mən kulci, Musa rəshi mi'e, erəm kə mbarəm ni məshka kan tə ra na gər nan gər dawo, ar mbun'e də məri pən gəri kə də tə zami erəm gəs tu nya. **29** Mbarəm jen ra wi nyin, nan bi nyin nəm gwa, bariyi gudlumi na gəre tə məshka tə zam nya da'a. **30** Kə rop ma untu, **31** kan kə myakanı ba pən

21 Nan Yesu ra gip Bom kə Yamo, tə shin mən bar kə am den wi baiko gəzən gip pantimota ba domi wurpi. **2** Arni tə shin nagər gon nan guri kan am ri ti kar da gwa, tə wi kabarshu rop. **3** Arni tə wule, "Na ho bini a yari ine, nagər tu kan am ri ti kar da'a, wi bar nan man kə mbarəm kup gwa. **4** Wiwo wu yemni gip womti bar kə am gəzən kan wu bi, ama tiwo gip argon tu təra nari da gwan tə bi kup bar tu tə ra nari gwa." **5** Mir mən kopı gəs jen ra nəm shirəm den Bom kə Yami, na mbuni tat ju nan tu bomi nari na mbuni bar ju nan pi ti bar kə mbuntən nari gwa. Arni Yesu wule, **6** "Bar ju

kan kə shino, pət ba dīri nan ba za tat gon den wi shin Nya Mbarəm den paltən sur gip dun
esi gwa da'a, kup ba yasi ka." 7 Arni wu tambe ti yami, na iko na cirtən mən nartəni. 28 Bar juni
wu wule, "Ba mən kulci, gagasi ni untu ba piwu, nəm pitəno, tlini yam kə lani gam yami, pət
kan ununu ba dəm alama bar juni ba pi gwa dəltən gin mbirawi kosak." 29 Arni Yesu yari
we?" 8 Arni tə wule, "Neni gere, ba də murgon wur shirəm gon tə wule, "Shinni kin turume
jili in nəka da'a, jen ra na womti nan ba dir na na kin kup. 30 Wini wu pare gilitəno, kən na
sun gəni wu wule, 'Ami ni'e Almasihu!' kan, 'Pət gam gin, ki mom'e lurpi mbirawi. 31 Untu esi,
ngap an mbirawi kosak!', kop wurni da'a. 9 Kən kənni kə shin bar ju den pitəno, ki mom'e zo
ni kə kum shirəm kə dlan na meti tli mbatlo, ba dəmi cina də Yam mbirawi kosak. 32 Na ho bi ni
kə kumni bərti da'a. Dole bar ju ba pi kakani, a yari ine, mbarəm kə zhan kən ba məsh da'a
ama pa'i bar kup mbira na zhotən wi da'a." 10 se bar juni kup pi kani. 33 Yam na atl ba pa'i,
Arni tə wul wur'e, "Atl ba tli esi atl gami. Mulki ama ko njem shirəm gən ba pa da'a. 34 Dəm
ba tli esi mulki gami. 11 Atl ba jirkət na nari, ni gədən, ba kə za ni la'i tu gin na huli bar na
ba pi guzum na aloba kə ba las na womti. Ba zhe'e pitəne, na ghuntən kə dəmi kə duniya ar
shin bar kə bərti na womti na kiri alama den tla gam ginka da'a. Ba də pət tu dir bat na momi
dəltən sur yami. 12 Ama kapən de bar ju kup gin ar nəm kən wule tarko da'a. 35 Domici ar ba
piwo, baa nəm kən da kumi in dli, wi ri in gip dir ni den mbarəm kup nan ra den kar atl gwa.
bom kumi shirəm kə Yami, na bom kə moni, 36 Ama dəmni gədən ko gagasi, kən den shirəm
ba dir kən cina də mən bəni na kiri kə atl den na Yami, kə də kə zamni ndəri mbatl nan ki dəl
kən gwanni. 13 Bartuni ki zam bi yari shirəm gip bar ju kup kan ba pi gwa, kə də kə zamni
deməni. 14 Dərəni mbatl gini, ba ar ghun kənni dləri cina də Nya Mbarəm ra." 37 Den pət kup,
kafin də ri in cina da wur kanda tu ki bali wur tə den kulci mbarəm gip dəbom Bom kə Yami,
gwa da'a. 15 Domici aa bi in shirəm na bobya, kə gas ngapo, tə kur dəl tə to mur də bar tloyi ti
nan mən nge gin gon ra kan ba mbu kemi in den tləndər nan ba wul ti'e Tləndər Zaitun gwa.
gam gəs mal gwa da'a. 16 Mən gəri gin na ya'ən 38 Kəcigəni eso, mbarəm kup ba dir kar ti gip
pa, mən gin na berəm gin ba la'i in gəs yami, wi dəbom Bom kə Yam kə kumi kulci gəsi.
kem də ri jen eka. 17 Mbarəm kup ba nge ine
den bi sun gəni. 18 Ama ta gam gin nəm ra nan
ba jilkja gwa da'a. 19 Kən ni kə 6a mbatl dlom
gamo, ki zam zo dəmi cina də Yami. 20 Ama kən
ni kə shin mən bi utu gandəl Urushalima kawo,
mom ni'e bari kə yasika ituwi. 21 Munju kan ra
su Yahudiya kawo, wu kətər wu to gəzən gip
tləndərə, kan munju ra gip bar bano wu dəli,
munju ra rən bi ləpka ngapo ba wu su gip bar
bən da'a. 22 wokoci tuwo wokoci hukuntetən
ni, kə də laa'i bar ju kup rəsh gip shirəm kə
Yam gwa. 23 Kashto kə mətli mən tu'e na munju
den bi mimir nyin gwa, gas tle wuya na nari
gip atlo, lo kə Yam ba sur den mbarəm ju. 24
Ba ri jen eka na bar səbəri də nəm jen də pali
wur zher gip atl kup, muntu kan mən Yahudani
da gwa wi tsanante Urushalima ar ri patən
kə muri mulki kə munju kan mən Yahudani
da gwa. 25 Ba shin bar ju təbə shini da gwa
den pətə na kyare na zingesi, gip duniya ngap
mbarəm kup ba dam wur na bərti den mən
zhe'e mal na wultən kə bar 6ula'i. 26 Mbarəm
ba sumaka na bərti, mbatl ba tari wur na shini
bar ju den pitən gip duniya gwa, domici ba
jirkət kiri bar ju nan to Yamka gwa. 27 Bartuni

las tu ami na mir mən kartən gən ba ci fingal yari'i, Bitərus, kamin də tus kor laa yar sekəno, jikat bədlabən gwa we?" 12 Ti ta'i in am den ki wule kə momən da'a bisi myakan." 35 Arni bar kushi kə to yami ka, na bar ju kup kə ndu Yesu wul mir mən kartən gəs'e, "Gas tu a kar gwa gipi. Pi ni lasi." 13 Wu ndara wu ri zam kup kən am koni, kə pən posh wurpi, ko bar posh, bar ju nan Yesu yari wur gwa. Kan wu pi bar kə ko kaptəlan dawo unun kə holu?" Wu wule, "Ko jikat bədlabəni. 14 Nan bar mbi denewo, Yesu nəm." 36 Tə wul wur'e, "Ama kəkəno, kənni na na mir mən kartən gəs ba dəm bi gali. 15 Kan tə bar posh na posh wurpiwo pənni, muntu na bar wul wur'e, "A ndu na ghol mbatl na nari A ci subur dawo, ya wur lulur gəska tə wur nəm. 37 biki jikat bədlabən kən nan kən kan a nde kumi Ar ra na rəshgi shirəm kə Yami, 'Dləm ti gip dli. 16 A yari ine, A'i ci biki jikat bədlabən da'a, mən warwat pitəne,' A yari inra, shirəm tu ba se argon tu ba ci bikiyi den am gəsnı la'i gip pa deməni. Untuni es kup bar ju rəsh deməno, mulki kə Yam wu gwa." 17 Kan tə pən wuro mal demənni ba la'i." 38 Mir mən kopı gəs ba wule, inabi, tə goode Yam tə wule, "Nəm ni kə ghorti "Ba shini, Babomi, bar subur rop ni jini." Tə ni kup gini. 18 A yari ine, A'i tla mal gəri kin wul wur'e, "Ar kəmwi." 39 Yesu dəl tə to gəs inabi da'a se mulki kə Yam ni sur kani." 19 Kan den tləndər kən zaitun kanda tu tə kur pi gwa, tə pən burodi, tə goode Yam, tə cettali, kan tə kan mir mən kopı gəs ba kop ti. 40 Na mbu'i bi wuri, tə wule, "Dli gən kan bi sabo nan kən bar lasiwo, ar ni tə wul wur'e, "Shirəmni na gwa utu, pini ta pi untu kə tuneni naməni." 20 Yam bəse kə ndani gip godetəne." 41 Tə isha Untuni esi, kar də fingal kə gaso, tə pən wuro təka kar wuri den bi dlyamtən kə la'i tate, tə mal inabi, tə wule, "Wuro mal kəno pel alkawari ngus atl tə shirəm na Yami. 42 "Bəba, arni pəni'i kə bəran gən ni, muntu shoti sabo nan kən gwa, mbatl, pənim kumi dli kənka, kup na untowo, 21 ama mən den si am gip gal nəm na muntu də kop pəni kə mbatl gi ba'e gwan da'a." 43 Kan kan ba rin kə la'i gəs yam gwa. 22 Nya Mbarəm mən kartən kə Yam ba cwat sur yam tə ba'i ti ba məsh den argon tu Yam ne bi dene gwa, ama bigule. 44 Tə mbi gip dun mbatl na nari wi, ar kashto kə mbarəm tu kan la'i ti gəs yam gwa!" ni tə meti shirəm na Yam hoyi, kan bangani 23 Kan wu nəm tambe ezən den'e, woni gip wur ba nəm dəltən den ti wule gudəl bəran ba ro ba dəm'e tin ti pi argon tuwu. 24 Kan musu ba atli. 45 Nan tə shirəm na Yam tə tlyam tə pal tli gip dlom gəzən den'e woni ba dəm bari gip dir kar mir mən kopı gəso, Yesu zam wur den wuri. 25 Yesu wul wur'e, "Gun kə munju kan nde umuri, nan dun mbatl nari wurka gwa. 46 mom Yam da'a ma, wu gode mbarəm gəzən iko, Tə tambe wur, tə wule, "Imni kə nde umurka kup na untowo mən cina ja ba ne gam gəzən wu? Tlini yam kə shirəmni na Yami bəse kə mən pitən dlatni. 26 Ama kəno untun ki pi da'a. ndanika gip godetəne." 47 Yesu'i gip shirəmo Kəno, bari gip kəno tə pali gam gəs wule ti'e ar ni mbarəm na womti diri, kan mbarəm tu heli, ka cina gin ngapo wu pali gam gəzən wule ba wul ti'e Yahuda, nəm gip kutl cet ropi, tin zhere. 27 Ofawo woni'e bari, muntu kan na tə nde wur cina. Tə te kar Yesu tə shirəmi ti fingal cina da ti gwaya ko muntu bi fingali gwa? na sumba den shirmiṭən kə mən Yahuda. 48 Muntu kan na fingal cina da ti gwani diya? Ama Ama Yesu tambe ti tə wule, "Yahuda, ki bali kup na ami'e bari gip kəno, ami nəra wule mən kar Nya Mbarəm na sumba ya?" 49 Nan mən pi fingal gini. 28 Kənni kə ndem kaari gip goji kopı Yesu shin argon tu kan ba ri kə pitəno, gəni. 29 A bi in iko kə pini mulki wule gunye, ar ni wu wule, "Babomi, an mbi'e mə wotl na kanda tu kan Ba-Gun Yam bim gwa, 30 don kə bar subur gəmīwa?" 50 Kan gon gip wur ba ci kə tləni den tebur gən gip mulki gəni, kə wotl zher kə bar mən keri bar ju kan diri Yam dəm den dandi kə sarauta kə pini sharia bom gwa, tə pəni ti kəm kə shimli den gamka. 51 kutl cet rop kə Isra'ilə. 31 Siman, Siman, kumi, Ama Yesu nəmī wur tə wule, "Zani untu!" Kan Shetan tambe'e də za ti tə gode ine, tə bətke in Yesu ba ne am den kəm kə məri tə warke ti. 52 wule alkama. 32 Ama a shirəm na Yam den am Kan Yesu ba wul kiri mən keri bar ju diri Yam gin wi, Siman, ba də la'i mbatl gi datka da'a. gwa, na kiri mən ne ger den Bom kə Yam, na Kin kə ci atl gam kə bali wani pitən gi kar gwa, kiri kə bəni, mən ju dır kə nəmī gəs gwa, "Kə ba'i bigul ya'əni." 33 Siman nəmī ti tə wule, dir na bar subur na dlo kə nəmī gəno ami mur "Babomi, a pəni mbatl gən a tə nan ki gip bom mən dləri den təp na? 53 Ko gonge pəte ami ra kə moni, ko a məsh nan ki." 34 Yesu wul ti'e, "A nan kən gip bom kə Yami, kə nəmən da'a. Ama

kəkən ni'e wokoci gini na iko kə dəməni." **54** "Yari gi utu." **4** Kan Bilatus ba yari kiri mən Wu nəm Yesu, wu ndara nan ti wu te ti gip bom keri bar ju dəri Yam gwa, na mbarəm ju nan ra də bar mən keri bar ju dəri Yam gwa. Bitərus lasi gwa, "Amiwo a zam mbarəm kən na jiltən kop wur nye pərsi nye pərsiyi. **55** Ama wokoci gon da'a." **5** Arni wu hori ti utu ra, wu wule, tu wu hor utu dlom dəbom bomiwo kan wu "Na kulci gəs ni tə tli mbatl mbarəm kə atl kə dəm atl kup gəzəni, Bitərus dəm atl nan wuri. Yahuda kup. Ya nəm ni tor Galili, tə kop las har **56** Nye mən bom gon nye gər shin Bitərus njon tor de." **6** Na kumi untuwo, arni kan Bilatus ba atl lasi gip cirtən kə utu. Tə shin ti zhetzhet tə tambe ko ti ba mən Galili ni. **7** Nan ya kum'e wule, "Mbarəm tu ma tə ra nan ti." **57** Ama tə ti ni gip atl kə Hiriduso, arni tə wule də ri ti nge, tə wule, "Nye gəre, a mom ti da'a." **58** Bom cina də Hiridus, muntu kan ra su Urushalimaka dəmika njemo, bakos gon ba pa shin ti kan ta gip muri ju gwa. **8** Nan Hiridus shin Yesuwo, wule, "Ki ma kin gip wuri." Ama Bitərus nəmi ti ar gholi ti mbatl nari, domicin tunkani ya den tə wule, "Bakos mbarəme, ami ra gip wur da'a." **59** Bar kə awa nəm den kariwo, bakos gon ba shirəm den təwi, ndu'i gəso də Yesu pi bar kə dlər den yari'e, "Na ho bi ni mbarəm tu ra nan dləkəntən jen tə shini. **9** Kan Hirudus ba tambe ti, domici tə ma ba mən Galili ni." **60** Bitərus ti bar na womti, ama Yesu yon gəs top. **10** Kiri bali ti tə wule, "Bakos mbarəme, a mom argon man keri bar ju kan diri Yam na man kulci doka tu nan kə shirəm dene da gwa!" Gip lasi tə gip tu Yam bi Musa gwa ra dlor-dlor, kan wu pi shirəm ituwi, ar ni tus kor laa yare. **61** Kan ta diri shirəm li gam mən ndərtən den Yesu Babom ba bal ti tə wi ger ndər te den Bitərus na womti. **11** Kan Hirudus na mən bi'utu gəs ka. Kan Bitərus ba dami shirəm tu Babom yari ba nəmi ti yari usun shirəm na shini shu, kan ti gwa den'e, "Kapən də tus kor laa yar sekəno, wu la'i ti bar lulur kə gunye, wu pali ti rən ki wule kə momən da'a bisi myakan." **62** Ar kar Bilatus ka. **12** Ter kawo Hirudus na Bilatus ni tə dəl gəs te karika kan tə kul na nari. **63** ba kum gos kə ezən da'a, ama daga gastuwo Mbarəm ju kan den ne ger den Yesu ba nəmi ti arni wu dəm berəmi. **13** Bilatus la bi kiri mən yari zhe'e shirəm kan wu den 6e gəsi. **64** Wu keri bar ju dəri Yam gwa, na kiri kə bəni na bəni ti bagerka kan wu wul ti'e "Pi mi anapci, nami mbarəme, **14** kan tə wul wur'e, "Kə dirim woni fo iwe?" **65** Wu yari ti wani shirəm jen'es mbarəm kən den tə tli mbatl mbarəme. A ngen na womti. **66** Nan bartlowo, ar ni domtən kə momi bar ju kə yari den ti cina da'ine, ar tu a kiri kə bəni kə mən Yahuda na kiri mən keri bar zam ti na am gip bar ju kə yari den ti gwa da'a. ju nan diri Yam gwa, kup na mən momi shirəm **15** Hiridus ma untu ni, ar tu ya pali ti dir am tu nan Yam bi Musa gwa, wu dom wuri, kan ba dami wi, ar tu kə shin ya pi argon nan ndari dəri Yesu cina da wuri. **67** Wu wul ti'e, "Yari mi, ri ti e gwa da'a. **16** Ra untuwo, a bo ti a za ti tə ko ki ni'e Almasihu?" Yesu nəmi wur tə wule, ndara. **18** Arni kup gəzən wu la yar na bi nəm, "Amin a yari in ma ar ba nəmi in mbatl da'a, **68** wu wule, "Pika na mbarəm tu, kan kə pətli mi amin a tambe in eso ki mani kə balin da'a. **69** Barabas!" **19** (Barabas kan 6al ti bom-moni den Ama kəkən na cina dewo, Nya Mbarəm ba dəm tə kem də tli mbatl mbarəm kə bəni kan ba ri den am shımlı kə Yam mən iko." **70** Kan wu gon eka gwa). **20** Bilatus ndu'e tə pətli Yesu ka, tambe kup gəzən wu wule, "Ki nya Yam na?" Tə arni tə shirəm nan wur ra esi. **21** Ama wu tli na nəmi wur tə wule, "Untun kə yari'e amini." **71** womi bari, wu wule, "Də giciye ti ka! Də giciye Ar ni wu wule, "Kə unun mə'i ngen seda jen ra tə ka!" **22** Kə myakan, Bilatus ba wul wur'e, wu? Ar tu mə kum bi da ti wi gwa."

23 Kan kiri kə bəni kup ba la Yesu cina wu ri ti cina də Bilatus gun kə Roma. **2** Kan wu nəm gadlər gəsi, wu wule, "Mə zam mbarəm kən ne mi den guzəl mbarəm kə atl gəmi ka. Tə wul wur'e, 'Ba wu 6atl wurpi bom də Kaisar da'a,' Eso tə wule, ti ni'e Almasihu gunye." **3** Kan Bilatus ba tambe Yesu, tə wule, "Ki ni'e gun kə mən Yahuda ya?" Yesu nəmi ti, tə wule,

"Den unu? Unun mbarəm kən pi wani wu? A zam argon den ti nan ndari də ri ti eka gwa da'a. Ra untuwo, a kem də bo ti kan a pətli tə ka." **23** Ama la'i yar gəzən na nari den liri də ri ti ekawo, ar kem tə kopi wuri. **24** Arni Bilatus gudlumi tor mbatl den ti pi wur argon tu wu ndu gwa. **25** Kan tə pətli wur mbarəm tu kan la ti bom-moni den tə tli mbatl bən yam kan ba ri gon eka gwa, muntu wu wul ra gwa, tə bi wur Yesu wu pi ti argon tu wu ndu gwa. **26** Nan wu

den ritən na Yesuwo, arni wu nəm Siman ba dom wur kə shini bar ju shin argon tu piwo, wu mən Sayirin, muntu dal dir bi ləp tə te gip bən fo am den ngetyl wu ndara. **49** Ama kup munju utuwi gwa. Wu ne ti giciye kə Yesu yar wu wul mom ti, mətli ju kop ti kar tor Galili, wu dlər na ti'e, tə kop Yesu kari. **27** Mbarəm na womti ba dlyami wu den shini bar ju den pitən gwa. **50** kop tə kari, na mətli gip wur munju den kulu Ho mbarəm mən zo pitən gon ra nan ba wul ti'e na fe ngetyl guna den ti gwa. **28** Yesu bali ger Yusufu gwa, ti ni gip kiri kə bəni. **51** Tə la am kaar tə wul wur'e, “Mətli kə Urushalima, kulim gip arjen ju wu gudlumi kan wu pi gwa da'a. Tə ni gam da'a, ama kuli ni gam gin na mimir gini. mən atl kə Yahudiya gip bən Arimatiyani. Tini **29** Don pət jen ba dır lokoci tu ki wule, ‘njikən den buti mulki kə Yami. **52** Tə ri kar Bilatus, tə na mətli ju kan zam gəri da'a, na nyin ju kan tle lir dli kə Yesu. **53** Kan tə shu suri, tə ghumka gip wur da ma wu mani ghol mbatli.’ **30** Untuwo, tutul ghumi məshi mbarəme, tə ne gip gam-mbarəm ba wul tləndər'e, ‘Nde mi ni gamka’ bəci kan bor gip tat nan ne murgon gipi wi da wu wul zhiki'e, ‘Kup mi nikal’ **31** Mbarəm ni pii gwa. **54** Gas kərkəm barni, ar sawi njem da te yari kin untuwo, imnu ba ndo na koni we?’ **32** gip pət shukutən kə mən Yahuda. (Asabar) **55** Mbarəm jen rop, kуп gəzən mən wani pitəne, Mətli ju kan kop Yesu tor daga Galili ba kop ba laa wur cina də ri ri wur eka nan ti. **33** Nan Yusufu wu shin gam-bəci'i, na kanda tu muri wu dir las tu ba wul ti'e Kula-gamo, kan wu dli gəs su gipika gwa. **56** Kan wu ndara wu ri ba ti den giciye bartu, nan ti na mən warwat gəzən bom wu kərkəm mir mən təmi kasəri na pitən ju, nəm den am shimpli, nəm am yali gəsi. mir bərkətəne. Ama wu kop doka kə Musa, kan **34** Yesu wule, “Bəba, gafarte wuri, domici wu wu shuku den pət shukutən kə mən Yahuda. mom argon tu wu den pi gwa da'a.” Kan wu pi caca den lulur gəs wu rabe. **35** Mbarəm dlər wu den shini, kiri kə bən ma wu yari ti zhe'e shirəmi, wu wule, “Tə dəli jen wi tə dəli gam gəs la, in zəzar ti den ti'e Almasihu kə Yam gwa.” **36** Mən bi utuyi ma wu dir yari ti zhe'e shirəmi, wu ta'l i mati male. **37** Wu wul es'e, “Dəli gam gi, in ki ni'e gun kə mən Yahuda gwa.” **38** To gami da ti kawo arni wu rəsh'e, MƏNKƏN NI'E GUN KƏ MƏN YAHUDA. **39** Mən nəm gip mən warwat pitən ju kan giciye wur lasi, ba yari tə məgən shirəm tə wule, “Ki ni'e Kəristi diya? Dəli gam gi nam mi mana!” **40** Ama esi tu ba matl ti, tə wul ti'e, “Kə bərti Yam diya, ar tu kə ri e nan ti nan pi in shari'a nam nan ti gwa ya? **41** Miwo hukunte mi dlat. Mən den nəmi argon tu ndar pitən gəmi gwa. Ama mbarəm tuwo tə pi warwat bar gon da'a.” **42** Kan tə wule, “Yesu, daa mom namən kin kə mbi gip mulki giwi gwa.” **43** Yesu ba nəmi ti tə wule, “Na hobini a yari i, sekən tu ma kə nəra namən to yamka.” **44** Bar ju ba piwo pət to dlom yamwi, arni dəmən nda gip atl kup ar ba ri gəlla am myakan kə siti. **45** Don pət za cirtənka, kan labəle kə Bom kə Yam ba tarka gip dlomi. **46** Yesu ba la yar na nari, tə laa bi tə wule, “Bəba, gip am da'ini a bi rai gəni!” Nan tə yari untuwo, kan tə dli shukutən tə kotl mbatlka. **47** Nan bar mən bi utu tu shin argon tu kan piwo, arni tə dəda Yam tə wule, “Na ho bi mbarəm tuwo mən warwat pitənni da'a.” **48** Nan kup mbarəm ju

24 Gasi kə cigəni den pət lahadi, mətli ju ri kə ba gam-bəci'i na mir mən təmi kasəri kan wu pi gwa. **2** Arni wu zam tat tu kan bi gam-bəci'iwo kutəli kawi. **3** Nan wu te gipiwo, wu shin dli kə Babom Yesu da'a. **4** Nan wi gip damtən gip mbatl gəzən den bar tuwo, arni parat wu shin mbarəm rop cwat kar wur dlor, na ghol lulur kə dli da wur mən cirtəni. **5** Wi gip bərtiwo, arni wu 6a gam atli. Kan mbarəmi ba wul wur'e, “Unun kem kə ngen mbarəm mən rai gip məshi we? **6** Tə'i da'a, tə tli wi! Dam kən ni den argon tu tə yari in nan tə'i nan kən su Galilika gwa. **7** Den'e baa bi Nya Mbarəm am da mən warwat pitəne, wi 6a ti den kini, den pət kə myakan ngapo ti tli lasi.” **8** Arni wu dam shirəm gəsi. **9** Nan wu pal diro, arni wu yari kutl cet nəmi na mbarəm jen kan ra lasi gwa. **10** Mətli ju kan yari mir mən kartən gəs kutl cet nəmiwo, wi ni'e, Maryamu Magadala, na Yowanna, na Maryamu nasi Yakubu, na mətli jen kan ra nan wur gwa. **11** Ama mir mən kartən gəsi pali shirəm kə matliyika zhe'e shirəmi, wu la mbatl da'a. **12** Ama Bitərus tlyam kenja, tə ri kə ba gam-bəci'i na kətəre tə te gipi, tə shin tutul ghumi məshi mbarəm tu ghum ti gipi gwa markəme, arni tə pal dır bom tə den damtən den argon tu pi gwa. **13** Den pət nəmi eso, rop gip mir mən kopı Yesu ra den təp gəzən kə ritən nye bən gon kan ba wul ti'e Imawus, muntu dlyamtən gəs na Urushalimawo bar kə

mil nyingi ni gwa. **14** Wi den shirəm na ezən dli gəzən den dədartəni, wu wule tlonni wu den argon tu pi gwa. **15** Wi den shirəm na bali shini. **38** Arni tə wul wur'e, "Unun kem bərti da wuri, ar ni Yesu na gam gəs ri kar wuri tə nəm kəne, kə kum wule untuni pi dawu? **39** nəm ritən nan wuri. **16** Ama wi ra gip dəmən Shin ni am gən na kar asəm gəni, ami ni na gam gami wu mom'e ti ni da'a. **17** Tə wul wur'e, gəni, nenı am deməni kə shin ni na gam gi ni, "Unun kə bali na ya'ən untuwu?" Arni wu dlər ai tlən ra na tlu dli na gul də'a, amo kə shin ami kə ba lasi na dun mbatl. **18** Nəm gip wur muntu ra nari." **40** Nan tə wul untuwo, tə gode wur am ba wul ti'e Kiliyobas nəmi ti tə wule, "Ki ni'e na kar asəm gəsi. **41** Kan wu den ghol mbatl mən diki nangi gip Urushalima kan mom bar ju hoyi na nəmi bi na amo, ama wu den shinni, pi gip mir muri jin gwaya?" **19** Tə wul wur'e, wule untuni pi dawo, arni tə wul wur'e, "Kən "Unu ari uju we?" Wu nəmi ti wu wule, "Bar ra na bar kə ci deya?" **42** Wu bi ti bo'i kose, **43** ju pi den Yesu kə Nazare gwa. Mən shirəm na arni tə nəm kan tə ci cina da wuri. **44** Tə wul Yamni hari, mən ndərtən gip pitən na shirəm wur'e, "Bar ju kan a yari in gwa uju, nan a'i nan cina də Yam na mbarəmə. **20** Muntu kan kiri kən gwa, den'e, doleni də laa'i kup bar ju nan mən keri bar ju diri Yam na kiri mbarəm gəmi rəsh demən gip Doka kə Musa na təlankur kə la'i ti gəs yam wu hukumte ti kə də tə məshi, mən shirəm na Yam na Zabura gwa." **45** Arni wu pa giciye tə ka. **21** Mə la mbatl den tin ti dəli tə ceti wur gamka də wu mom rəshı Shirəm Isra'ilə, ar tu sekəno muri myakan ikənwi na kə Yami. **46** Tə pa wul wur'e, "Ar ra na rəshı pitən kə bar tu. **22** Eso, mətli jen gip mi dləkən terka'e, Almasihu ba kum dli den kar muri kə mi, wu ri kə ba gam bəci'i kə cigəni, **23** ama myakano tə tli lasi. **47** Eso, gip sun gəs ni ba pii wu zam dli gəs da'a. Nan wu pal diro, wu wule atl kundərəndlip wazu kə paltən kar Yami, na wu shin mir mən kartən kan dəl sur kar Yam ho'i wani pitənka, pare gip Urushalima. **48** Kən nan wul wur'e Yesu ra na rai gwa! **24** Jen gip ni kə shin bar ju pi gwa. **49** Ar tu aa kari in bar mi kətər rənka kə də wu shini ger gəzəni, arni sur na bar ju Ba gən wule ti bi gwa. Ama dəmni wu zam kanda tu mətli ju yari gwa, ama tiwo gip bən də bi'in iko sur yam kani. **50** Ar ni Yesu wu shin ti da'a." **25** Arni Yesu wul wur'e, "Kən dəli wur kar bən Baitanya, lasini tə tli am yami, kədləmə! Mən idə mbatl kə nəmi bar ju kup tə la'i wur albarka. **51** Tə den la'i wur albarka mən shirəm na Yam yari gwa. **26** Kə mom'e ar ituwi, arni tə za wur kan ba pən tika to yamka. nəm Almasihu te yarka də tə kum dli den bar **52** Wi eso, arni wu ngus, wu dədə ti, kan wu pal ju kup kan tə to gəs gip nartən gəs da'aya?" su Urushalima ka, laa'i na ghol mbatl na nari. **27** Pare den rəshı kə Musa na mən shirəm na **53** Se na gəni wi ra te gip Bom kə Yamka, wu Yam kup, tə bəli wur argon tu rəsh gip Shirəm den dədə Yami.

kə Yam kup den ti gwa. **28** Nan wu dır kar nye bən tu wu riwo, Yesu pi wule ti beni cina, **29** ama wu lir ti wu wule, "Dəm nan mi, sit pi wi, pət ba ri kə ndetən bin wi." Kan tə ri bom nan wuri. **30** Nan wu dəm kə ci fingalo, arni tə pən burodi, tə lir Yam, tə cetəli kan tə nəmi wur bi. **31** Kan ger gəzən ba bəli, nan wu mom tiwo, ar ni tə jili wur gerka. **32** Wu wul ezən'e "Mbatl gəmi ker gip mi bitu tə shirəm nan mi den təp nan tə bəli mi Shirəm kə Yam gwa diya? **33** Workəca, arni wu pal su Urushalima ka, kan wu zam kutl cet nəm ju kan dom wur kəba las nəm gwa, na nami mbarəmi. **34** Wu den wultən'e, "Na ho bini Babom tli wi, tə dəl kar Biturus!" **35** Wi ropi ngapo wu yar argon tu pi den təp gwa, na kanda tu wu mom ti nan tə cetəli wur burodi gwa. **36** Wu'i gip shirəm dene ituwi, arni Yesu dlər dlər gip dləm da wur tə wule, "Də ghol mbatl dəm nənkəne." **37** Bərti nəm wuri

Yohana

1 Na la'i gəs kə pi ko unu na unuwo Kalma ra, Kalmayi ra na Yami, kan Kalmayiwo Yam ni. **2** Ti nəra na Yam terka kapən də pi bar kup. **3** Təp kar ti ni pi bar kup, argon ra kan Yam pi gip bar ju ta pi bat nan ti gwa da'a. **4** Ti ni'e mən bi ge mbatl, ge mbatl tu ngapo ar ni'e cirtən kə mbarəmi. **5** Cirtəni ba cir ni gip dəməni, ama dəməni mani tle gam kə cirtəni da'a. **6** Mbarəm gon ra kan Yam kar ti dır gwa, mən sun'e Yohana. **7** Tə dir ni kə də tə yari mbarəm ge shirəm den cirtəni, ka də mbarəm kup ngash wur den cirtən tu. **8** Yohana na gam gəs ni'e cirtən tu da'a, tə dir ni kə də tə yari mbarəm ge shirəm den cirtəni. **9** Ho cirtən tu kan ba bi cirtən ko gonge mbarəm ra den dırtən gip atl kundərəndlip. **10** Tə ra far den kaar atl, kup na təp kar ti ni pi atl kundərəndlip, ama mbarəm den kaar atl mani momi gəs da'a. **11** Tə dir ni kar mbarəm gəsi, ama mbarəm gəsi nəm ti da'a. **12** Ama munju kup kan nəm ti, munju kan ngəsh wur den sun gəso, tə bi wur bi kə dəmi mimir kə Yam wi. **13** Ba'e mimir ju kan gəri gəzən nəra kandatu mbarəm ba gəri, ko kə ba metən kə gər na kosi, ko kə ndu'i kə mbarəm gwa da'a, ama gəri kə Yam ni. **14** Kalmayi palka mbarəme kan tə dəm gip dlom gəmi. Mə shin dəfətən gəsi, dəfətən kə nya nəm tonngəlan kə Yam kan bom, muntu dəl sur kar Bəbayi gwa, laa'i na zo mbatl kə Yam na ge shirəmi. **15** (Yohana shirəm den ti. Tə tli yar yam tə wule, "Muntu ni'e mbarəm tu kan a wule, 'Mən dırtən den kaar da'əmi manəmi, domici təra kapən də gəri mi. **16** Təp kar laa'i zo mbatl gəs ni mə zam zo mbatl gon ra den goni. **17** Domici kulciwo təp kar Musa ni bi, ama zo mbatl kə Yam na ge shirəm dır ni təp kar Yesu Almasihu. **18** Murgon ra kan bot shini Yam gwa da'a, ama nya gəs nəmi kan bom, muntu kan ti ni'e Yam kan ra na Bəbayi gwa, ti ni tə gode mi Yami." **19** Seda kə Yohana ikən nan mən Yahuda kə Urshalima kar mən keri bar ju dıri Yam na mən gəsgal kə Lawi kə wu ngen momi den ko ti woni gwa. **20** Tə nge yari da'a, ama tə bul bi tə wule, "Ami ni'e Almasihu da'a." **21** Wu ngen momi kar ti wu wule, "To ki ni'e wowə? Ki ni'e Iliya ya?" Tə wul wur'e, "Ami ni da'a." Wu wul ti'e, "Ki ni'e mən yari shirəm kə Yam tu ya?" Ar ni tə nəmi wur tə wule, "O'o." **22** Kan wu pa'i na

wultən'e, "Ki ni'e wowə? Yari mi argon tu kan mii bali munju kan kar mi dir gwa. Unun kə wul gam gi rawe?" **23** Yohana bali wur gip shirəm kə mən yari shirəm kə Yam Ishaya tə wule, "Ami ni'e yar mən latən bi gip ləpe, 'Kərkəmi ni guntəp Babom ar dəm sat.'" **24** Ar ni mən Parise jen kan kar wur gwa **25** ngen momi kar Yohana wu wule, "Kan unun kem kə pi mbarəm batisma nan ki ni'e Almasihu ko Iliya, ko mən yari shirəm kə Yam tu da gwa?" **26** Yohana nəmi wur tə wule, "A pini mbarəm batisma na male, ama gip kəno gon ra kan kə mom ti da gwa. **27** Ti ni'e muntu kan ba dir kaar da'əmi, muntu zap kaptəlan gəs ma a kəm pətli da gwa." **28** Muntu kup pini gip nye bən kə Betanya den kəti bi bula kə Urdun, las tu kan Yohana den pi mbarəm batisma gwa. **29** Bar tləwo ar ni Yohana shin Yesu den tertən kar ti, kan tə wule, "Shin ni nye təm kə Yami, muntu kan ra na warwat pitən kə mbarəm kə atl kundərəndlip gam da ti gwa! **30** Ti ni'e muntu kan a shirəm den ti gwa nan a wule, 'Mən dırtən den kaar da'əmi manəmi, domici təra kapən də gəri mi.' **31** Kup na ami na gam gən ma a mom ti da'a, ama argon tu kem a dir ami den pi mbarəm batisma na mal gwa ni'e kə də mom ti ra gip Isra'ilə." **32** Kan Yohana ba bi seda'e, "A shin ruhu kə Yam den surtən na dli wule kə kuburi kan ba dələr den ti. **33** Faro, a mom ti da'a, ama muntu kan kərəm kə pi batisma na mali yarim'e, 'Mbarəm tu kan kə shin Ruhu sur kan ba dəm den ti ni'e muntu kan baa pi mbarəm batisma na Ruhu kə Yam gwa.' **34** A shin wi kan a yari den'e muntuwo Nya Yam ni." **35** Bar tləwo ar ni tə shin wur den kopi gəsi, kan tə ngen momi kar wur tə wule, "Unun kə ndu we?" Ar ni wu wule, "Rabbi, (Ba mən kulci ituwi), a ko ni kə dəm we?" **36** Yesu nəmi wur tə wule, "Dir shin ni." Ar ni wu ri nan ti kan wu shin las tu tə dəm gwa, wokociyiwo bar kə gəlla am wupse ni kə siti, kan wu pa'i nde pət nan ti. **37** Nan mir mən kulci kar ti ropi kum tə yari untowo, ar ni wu kop Yesu kaari. **38** Yesu bali ger kaaro ar ni tə shin wur den kopi gəsi, kan tə ngen momi kar wur tə wule, "Unun kə ndu we?" Ar ni wu wule, "Rabbi, (Ba mən kulci ituwi), a ko ni kə dəm we?" **39** Yesu nəmi wur tə wule, "Dir shin ni." Ar ni wu ri nan ti kan wu shin las tu tə dəm gwa, wokociyiwo bar kə gəlla am wupse ni kə siti, kan wu pa'i nde pət nan ti. **40** Andərawus, erəm kə Siman Bitərus ni'e nəm gip ropi kan kum argon tu Yohana yari kan wu kop Yesu gwa. **41** Argon tu Andərawus pare piwo ar ni'e, tə zam erəm gəs Siman kan tə wul ti'e, "Mə zam Almasihu wi" (Zəzari kə Yam ituwi). **42** Kan tə

dîr nan ti kar Yesu. Ar ni Yesu shin ti, kan tâ kan mani tømtøn gwa kakani, den kaariwo kan wule, “Ki ni'e Siman nya Yohana. Baa la ki bi'e dâ dâli muntu kan ri mæntayi da'a wokoci tu Kepas” (na bi gono Biterus, tat ituwi). **43** Bar mændekiyi tla ar kêm wur wi gwa, ama kiwo tlîwo, ar ni Yesu pøn gip mbatl gøs den'e tii kâ ne muntu mani tømtøn gwa se kækøni.” **11** ndara Galili. Ar ni tâ zam Filibus, kan tâ wul Muntu ni'e halama bar kâ dlækøntøn kâ Yesu kâ ti'e, “Kopøni.” **44** Filibus nye mæn Betsaida ni, nøm, ta pini muntu gip bøn kâ Kana gip kæti atl bøn kâ ga Andærawus na Biterus. **45** Filibus zam kâ Galili. Na untu ni tâ gode dædatøn gæsi, kan Nataniyel kan tâ wul ti'e, “Mæ zam mbarøm tu mir mæn kulci kar ti ba ngæsh wur den ti. **12** Den kan Musa mæn yari shirøm kâ Yam ræsh den kaar kâ untowo, ar ni Yesu ndara Kaparnahum ti gip tælankur kulci gøs gwawi, muntu kan ga nan ti na nase na mir mæn gæpi gøs na mir mæn mæn yari shirøm kâ Yam ma ræsh den ti gwa'e, kulci kar ti. Wu døm suka kâ mir muri jeni. **13** Yesu kâ Nazarat, nya Isubu.” **46** Nataniyel ngen Nan wokoci Nyel Jikat Bædlabøn kâ mæn Yahuda momi tâ wule, “Baa mani zami ho bar gon gip piwo, ar ni Yesu to gøs Urshalima. **14** Te gip Nazarata?” Filibus wul ti'e, “Dir kâ shini.” **47** dæbom bom kâ Yam kawo, ar ni tâ zam mbarøm Nan Yesu shin Nataniyel den tertøno, ar ni tâ den ta wuri ga tla, tøm na kuðerka, kan na jen shirøm den ti tâ wule, “Ho nye mæn Isra'ilan njon den tebør wu den bali wurpi. **15** Ar ni tâ kæni, muntu kan setan ra gip pitøn gøs da gwa.” miri zap tâ pi ræfa nari, kan tâ kar wurka gip **48** Nataniyel ngen momi kar ti tâ wule, “Im ni bom kâ Yami, kup na tøm na tlayi, kan tâ jirket kâ momæn rawu?” Yesu nømi ti'e, “A shin ki ga tebør gæzænka tâ wi ge wurpi kâ mæn bali nan ki ra gøs kin turum kapøn dâ Filibus la ki bi wurpiyika. **16** Ar ni tâ wul munju kan ba wur ga gwa.” **49** Kan Nataniyel ba wul Yesu'e, “Ba mæn kuðerika gwa'e, “Dæli ni bar ju deka! Ba kâ pali kulci, ki ni'e Nya Yami! Ki ni'e Gun kâ Isra'ila.” ni bom kâ Ban ka ba bar pøt da'al!” **17** Ar ni mir **50** Yesu wul Nataniyel'e, “Kâ ngæsh ki ni deman mæn kulci kar ti dami den ar ra na ræshi gip nan a yari'i den a shin ki gøs kin turum gwa ya? shirøm kâ Yam'e, “Ghuve kâ ndu'i bom gi baa Kii shin kiri bar ju kan man muntu gwa.” **51** Ar cim mbatl naari.” **18** Ar ni kiri kâ mæn Yahuda ni tâ pa wul wur'e, “Na ho bi ni a yari ine, kii ngen momi wu wule, “Unu bar kâ dlækøntøn ni shin dlom yam bûli, na mir mæn kartøn kâ Yam kii pi kan baa gode iko gi kâ pi bar tu gwawu?” den totøn na surtøn den Nya Mbarøme.”

2 Den pøt kâ myakano nyel gudlumi ra gip bøn kâ Kana gip kæti atl kâ Galili. Nasi Yesu ra lasi, **2** Yesu na mir mæn kulci kar ti ma la wur bi kâ ba gudlumiyyi. **3** Nan mal kin inabi gæzen pakawo, ar ni nasi Yesu wul ti'e, “Wu'i na mal kin inabi da'a.” **4** Yesu bali ti tâ wul ti'e, “Nøna, unun kem kâ dîr karøm rawe? Wokoci gøn piwi da'a.” **5** Ar ni nas wul mæn pi mbapi'e, “Pi ni argon tu kup tâ yari in gwa.” **6** Kosak na lasiwo kiri ran kâ tatjen ra guduli mukka, nari ni mæn Yahuda ba pi mbap ju kan Yam ba nøm gwa tøp kâ ba hotane, ko gonge gip tati ba mani shoti ti mal bar kâ tat mal mukka. **7** Ar ni Yesu wul ga mæn pi mbapi'e, “Laa'i ni ran ju na male.” Kan wu la'i har bisi. **8** Kan Yesu ba wul wur'e, “Kækøno nge ni kâ ri ni mbarøm tu kan ne ti gam nyeli gwa.” Ar ni wu pi untuyi, **9** kan mbarøm tu ne gam nyeli ba bom mali kan palika mal inabi gwa. Tâ mom las tu ar døl gwa da'a, mæn mbap ju kan nge mali gwa ni momi. Kan tâ la bi ba mæn gudlumiyyi markøme **10** tâ wule, “Ko gonge mbarøm ba dæli ni mal inabi

kæni, ami ngapo aa tu lasi gip muri myakan.” **20** Mæn Yahudayı bali ti wu wule, “Ar pøn sheti ghon hauya rop na mukka kan ba'i pa'i tu'i bom kâ Yam kæni, ama kâ ri kâ tu'i gøs ra lasi gip muri myakana?” **21** Ama bom ka Yam tu Yesu ba shirøm denewo dli gøs ni. **22** Den kaar kâ tli gæska gip mæshi mbarøm ni mir mæn kulci kar ti dami argon tu tâ yari gwa. Kano wu ngæsh wur den shirøm kâ Yam kan ra na ræshi na shirøm ju Yesu yari gwa. **23** Nan Yesu ra gip bøn Urshalima wokoci kâ Nyel Jikat Bædlabøn, ar ni mbarøm na womti shin bar kâ dlækøntøn ju tâ den pi gwa kan wu ngæsh wur den ti. **24** Ama Yesu ne dli den wur da'a, domici tâ mom mbarøm kup. **25** Tâ pa ndu dâ mbarøm yari ti argon den nya mbarøm da'a, domici tâ mom argon tu gip mbatl kâ ko gonge mbarøm gwa.

3 Mbarøm gon ra gip mæn Parise, mæn sun'e Nikodimu, tæra nøm gip mæn domtøn kâ kiri kâ mæn Yahuda. **2** Ar ni mbarømi dîr kar Yesu gip gasi kan tâ wule, “Ba mæn kulci, mæ mom ki mæn kulci mbarøm kan døl sur kar Yam gwa ni.

Domici murgon ra kan baa mani pi halama bar bøse dø pitøn gøs dølka den kaari. **21** Ama kup kæ nømi bi na am ju kan kæ pi gwa da'a Yam ni mæn pitøn koro, tæ dir ni kar cirtøni, kæ dø shin ra nan ti da gwa." **3** Yesu nømi ti tæ wule, "Ge ra hoyi den'e argon tu tæ piwo, tæ pi ni gip kopi shirøm ni a yari'i, o gør ki ni es dawo, kii shin shirøm kæ Yami." **22** Den kaar kæ untowo, ar ni mulki kæ Yam da'a." **4** Nikodimu ngen momi kar Yesu na mir mæn kulci kar ti ndara kæti atl kæti tæ wule, "Imnu baa pa mani gørí mbarøm kan Yahuda, las tu kan tæ bom dømi nan wur gwa, tæ korsika gwawu? Rawo, tii mani paltøn te gip tu den pi mbarøm batisma. **23** Wokociywo Yohana dæ naska dæ gør ti ra dak!" **5** Yesu nømi ti tæ ra den pi mbarøm batisma gip Ainon kan ra wule, "Ge shirøm ni a yari'i, ko nøm murgon ra kosak na Salim, nan mal ra na naari lasi gwa, kan baa te gip mulki kæ Yam da'a, e gør tøni tæp kan mbarøm ba pi ta dørtøn ba pi wur batisma. kæ ba mal na ruhu da gwa. **6** Mbarømo, mbarøm **24** Muntu pi ni kapøn dæ la Yohana gip bom ni tæ gøri, Ruhu ngapo Ruhu ni tæ gøri. **7** Ba dæ moni. **25** Kan shirøm ba gadlørka gip dlom kæ argon tu a yari'i'e, 'Ar nam mbarøm te yarka dæ mir mæn kulci kar Yohana na mæn Yahuda goni gør ti esi' dømi'i bar kæ nømi bi na am da'a. **8** den shirøm kæ al'ada hotøn ju kan mæn Yahuda Itær ba bætl ni gam las tu ar ndu kopi gwa. Kæ ba pi kæ dømi dløran den bi doka gøzøn gwa. **26** kum wultøn gæsi, ama kii mani yari las tu ar Ar ni wu dør kar Yohana kan wu wul ti'e, "Ba døl dør na las tu ar ba ri gwa dak. Untu ni ar mæn kulci, mbarøm tu kan ra nan ki den kæti ra na ko gonge mbarøm tu kan Ruhu ni gør ti bula Jodan, muntu kan kæ bi seda den ti gwa, gwa." **9** Ar ni Nikodimu pa ngen momi kar Yesu tin tu den pi batisma pa'e, mbarøm ngap den tæ wule, "Imni untu baa pi rawu?" **10** Kan Yesu ta ritøn kar ti." **27** Den muntuwo ar ni Yohana ba nømi ti tæ wule, "Bar mæn kulci mbarøm bali wur tæ wule, "Mbarøm baa mani ni zami kæ Isra'ilä ni'e ki, ama kæ mani momi bar ju argon tu kan bi ti sur yam gwa katl. **28** Kæn na da'a ya?" **11** Ge shirøm ni a yari'i'e mæ yari ni gam gin kii mani yari den'e a wule, 'Ami ni'e argon tu mæ mom gwa, kan mæ shirøm ni den Almasihu da'a, ama karøm ni cina da ti.' **29** Pel argon tu mæ shin gwa, ama kup na untu kæ nge gørø kæ Ba mæn pel gudlumi ni. Bar berøm kæ nømi argon tu mæ yari in kagwa. **12** A shirøm mæn pel gudlumiyyi ba but ni kæ dæ tæ kum yar ni nan kæn den bar ju kan kæ atl ni gwa ama kæ Ba mæn pel gudlumiyyi. Ti ni ta kum yar kæ kæ næm da'a, imni kii nam ami ni a yari in bar Ba mæn pel gudlumiyyiwo, tæ laa'i na ghol mbatl ju kan kæ to yamka ni gwawu? **13** Murgon ra naari. Tæp untu ni a pi ghol mbatl hoyi. **30** Ar kan taøe totøn yam gwa da'a se de Nya Mbarøm næm dæ mbarøm tu pi ta naartøni, ami ngapo a kan døl sur yam gwa. **14** Kandatu Musa tli ici pi ta catønka." **31** "Ti muntu kan døl sur yamo, ka zili gølla den dlo gip lèpo, untu ni ar næm dæ tli Nya Mbarøm yami, **15** kæ dæ muntu kup ngæsh ti den tiwo, tæ zam ge mbatl tu kan baa pa dagwa. (aiønios g166) **16** "Domici Yam ndu atl kundørøndlip naaro, ar ni tæ bi nya gæs næm kan ra bom gwa, den'e muntu kup ngæsh den tiwo, ba dæ tæ liika katl da'a ama tæ zam ge mbatl tu kan baa pa dagwa. (aiønios g166) **17** Domici wi den'e Yam mæn dløri den shirøm gæs ni. **34** Yam kar ni nya gæs sur atl kæ dæ tæ hukunte atl Domici muntu kan Yam kar suo, shirøm kæ kundørøndlip da'a, ama kæ dæ mbarøm den kaar Yam ni tæ yari, nan Yam bi ti ni Ruhu gæs baa atl kundørøndlip zam døltøn ra tæp kar ti. **18** patøn gwa. **35** Bøbayi ba ndu Nyayi, ar ni tæ bi Murgon tu kup ngæsh den Nya Yamo baa tloyi ti shirøm da'a, ama muntu kup ngæsh den ti dawo, tare tloyi ti shirøm wi domici tæ ngæsh ti den sun kæ Nya Yam kan ne ti næm kan ra bom gwa da'a. **19** Tloyi shirømi ni'e cirtøn dir gip atl kundørøndlip wi, ama mbarøm ndu dæmænka man cirtøni, domici pitøn gøzøno kæ dasi tu ni. **20** Murgon tu kup ba pi bar kæ dasi tu'o tæ nge tii zam ge mbatl tu kan baa pa da'i da'a, se lo kæ Yam kan ra den gam gæs gwa." (aiønios g166)

4 Mæn Parise kum den'e Yesu den pi mbarøm batisma na zami mir mæn kulci kar ti man Yohana, 2 kup na Yesu na gam gæs ni ba pi

batismayi da'a, ama mir mən kulci kar ti ni den wokoci ra den dırtane, kəkən ma ar dır wi nan pi. 3 Nan Babom Yesu kum muntuwo, tə za atl mən pi bota hoyi ba bote Bəba gip Ruhu na ho kə Yahudaka kan tə pal na kaar tə te gip atl kə mbatl gwa, domici badər mbarəm ju ni Bəba Galili. 4 Ra untuwo ar nəm tə kop gip kəti atl kə ba ngen wu bote ti. 24 Yamo Ruhu ni, rawo Samariya. 5 Ar ni tə mbubar gip bən kə mən ar nəm də munju ba bote tiwo, wu bote ti gip Samariya gon kan ba la ti bi'e Sika, kosak na ruhu na ho mbatl." 25 Ar ni nagər məri wule, atl tu kan Yakubu bi nya gəs Isubu gwa. 6 Shu "A mom'e Almasihu (kan ba la ti bi'e Kəristi) mal kə Yakubu ra lasi. Nan ar banyi Yesu na den dırtane. Wokoci tu tə mbərawo, tii ceti mi bəomi asəmo, ar ni tə dəm atl den bi shu mali. gamka den bar kup." 26 Ar ni Yesu yari ti'e, Wokociyiwo pət to dlom yam wi. 7 Ar ni nagər "Ami mən shirəm nan ki kən ni'e ti." 27 Wi gip mən Samariya gon dir kə nge male, ar ni Yesu shirəmo se mir mən kulci kar ti ba pali, ar ni ar wul ti'e, "Bim mal ngap a tla." 8 (Mir mən kopi dəmi wur bar kə nəmi bi na am nan wu zam gəs te gip bən kə wuri fingali.) 9 Nagər mən ti den shirəm na gər mətlı gwa. Ama ko nəm Samariyayı wul Yesu'e, "Ki mən Yahuda ni, kan gon ngen momi kar nagər məri da'a tə wule, amo nagər mən Samariya ni. Imnu kə lirim mal "Unun kə ndu'i?" Ko də gon wul Yesu'e, "Unun rawu?" (Domici mən Yahuda ba mo gam kə ba kem ka shirəm nan tiwu?" 28 Ar ni nagər məri lasi nəm na mən Samariya da'a.) 10 Yesu nəmi za tat mal gəs lasi, tə pal te gip bənka tə wul ti tə wule, "O na kə mom ni bi bar kə Yami na mbarəm'e, 29 "Dir shin ni mbarəm tu kan yarim muntu kan ba lir ki maliwo, na kə lir ti tə bə'i bar ju kup a pi gwa. Ko ti ni'e Almasihuy?" mal mən bi ge mbatl wi." 11 Nagər mbarəmi 30 Ar ni mbarəm dəl ter gip bəni wu ne gam wule, "Mən nartəni, ki ra na bar kə dəli mali kar Yesu. 31 Gip untuwo ar ni mir mən kulci da'a kan shu mali dlyam ngap. Ako ni kii zam kar ti lir ti wu wule, "Ba mən kulci, ci fingali." mal mən bi ge mbatl tuwe? 12 Rawo kə man 32 Ama Yesu wul wur'e, "Ami ra na fingal tu ni kori gəmi Yakubu, muntu kan za'i mi shu kan kə mom argon dene da gwa." 33 Ar ni mir mali kan tə tla mali na gam gəs, mimir gəs ma mən kulci kar tiyi wul ezən'e, "Rawo murgon wu tla kup na ga dabba gəsa?" 13 Yesu nəmi ti diri təni fingala?" 34 Ama Yesu wule, "Fingal tə wule, "Murgon tu kup tla mal kəno, tii pa 35 gən ni'e a pi argon tu muntu kan karəm sur kum guzum mal ra, 14 ama murgon tu kup tla mal tu a biwo, ti'i kum guzum mal ra da'a. Mal tu kan aa bi ti baa dəm ger mal gip ti kan baa pi ta dəltən ar ri zami ge mbatl tu kan baa pa da gwa." (aiōn g165, aiōnios g166) 15 Nagər məri wul ti'e, "Babomi, bim mal tu ngapi, kan guzum mal baa pi ta kemi gən kə dırtən de kə nge mal da gwa." 16 Yesu wul ti'e, "Ri la bi bakos gi kə dir ni nan ti." 17 Ar ni nagər məri bali ti tə wule, "Ami na kos da'a." Yesu wul ti'e, "Kə yari dlat 36 Kə kur wule, 'Ar sawi kyar wupse də rəsh kən diya?' A yari in den kə bul ni ger gin kə shin ni bar kə gip kəne! Wu nyō wi den bi rəshi. 37 Kəkən tu ma nye mən pi mbap den zami batltən gəs wi, ti den rəshi bar kə kən tə den ri gip ge mbatl tu kan baa pa da gwa, kə də mən ngani na mən rəshi kup pi ghol mbatl. (aiōnios g166) 37 Ra untuwo, shirəm tu'e, 'Gon ngani kan gon ba Nagər məri wule "Mən nartəni, a shino ki mən yari shirəm kə Yam ni. 20 Ga kori gəmi bote tu ki ra nan ti kəkən ma kos gi ni da'a." 19 39 Na womti kə mən Samariya kan gip bən ta ngəsh wur den Yesu den argon tu kan nagər məri yari gwa'e, "Tə yarim bar ju kup a pi gwa." 40 Nan mən Samariyayı dir kar tiwo, ar ni wu lir ti den tə dəm nan wur ngapi, kan tə dəm kə Yami." 21 Yesu wul ti'e, "Nagər mbarəme, ngəsh muri rop. 41 Mbarəm na womti ngəsh wur den ki deməni, wokoci ra den dırtən nan kii bote Yesu den shirəm gəsi. 42 Ar ni wu wul nagər Bəba ba'e den tləndər tu ko su Urshalimaka məri'e, "Ba'e mə nəm ni den argon tu kə yari da'a. 22 Kən mən Samariya ba bote ni argon katlı gwa da'a ama kəkənə mə kum wi na gam tu kə mom dagwa. Ama min mən Yahudawo, gəmi, kan mə mom wi den mbarəm tu ni'e Mən mə bote ni argon tu mə mom gwa, domici zami dəli mbarəm kə atl kundərəndlip." 43 Den kaar dəltənə təp kar mən Yahuda ni ar diri. 23 Ama kə muri ropiwo ar ni tə za kəti atl kə Samariya

tə ndara Galili. **44** (Yesu tare yari wur wi den'e tu gudər mali gwa. Ami ni den kərcə kə sitən ba shin nartən kə mən yari shirəm kə Yam gip gipiwo, se də gon botlka deməni.” **8** Ar ni Yesu bən gəs da'a.) **45** Nan tə mbubar gip Galiliwo, wul ti'e, “Tlyami! Pən bamuri gi kə ndara.” **9** mən Galiliyi pi ti dem na dırtəne. Wu shin bar Ar ri kətigon da'a, ar ni mbarəmi warke, kan ju kup tə pi gwa gip Urshalima wokoci kə Nyel tə pən bamuri gəs tə ndara. Den pət Asabar Jikat Bədlabəni, domici wu ma wu ra lasi. **46** pət shukətən kə mən Yahuda ni muntu pi. **10** Kan tə pa te gip bən kə Kana kan ra gip atl kə Ar ni mən Yahudayı wul mbarəmi kan Yesu Galili, las tu kan tə pali koni mal ka mal inabi warke tiyi gwa'e, “Sekəno pət shukətən ni, den gwa. Lasiwo nya bar mbarəm gon ra den kumi Kulci kə Musawo ar ndari kə pən bamuri gi dli gip Kaparnahum. **47** Nan mbarəm tu kum'e da'a.” **11** Ama tə bali wur tə wule, “Mbarəm tu Yesu za atl kə Yahuda tə cwat gip Galiliwo, ar ni kan palim lau gwa ni wuləm'e, ‘Pən bamuri gi tə ri lir ti den də tə ri warke nya gəs nye moni, kə ndara.’” **12** Ar ni wu ngen momi kar ti wu muntu kan ra bi də məshətan gwa. **48** Yesu wul wule, “Wo ni'e mbarəm tu kan wul ki'e kə pən ti'e, “Kən ni kə shin bar kə halama na bar kə bamuri gi kə ndara gwayi?” **13** Mbarəmi kan dləkəntən dawo, kii ngəsh kən den Yam da'a.” warke ti gwa mom wo ni warke tiyi da'a, nan **49** Bar mbarəmi lir Yesu tə wule, “Mən nartəni, Yesu jilka gip womti mbarəm kan ra lasi gwa. sur kapan də nya gən məshka.” **50** Yesu bali ti **14** Den kaariwo ar ni Yesu zam ti te gip bom tə wule, “Ndara, nya gi baa sa ra na ge mbatlı.” kə Yamka kan tə wul ti'e, “Shin ca, kə pal lau Mbarəmi nəm shirəm kə Yesu kan tə ndara. **51** wi. Za pi warwat pitəne, bəse də wani bar gon Nan tə'i den təpo ar ni zher gəs jen mbor ti na kan man muntu gwa zam ki.” **15** Ar ni mbarəmi shirəm den'e nya gəs pal gingolən wi. **52** Nan tə ndara kan tə yari kiri kə mən Yahudayı'e Yesu ngen momi wokoci tu kumi dli kə nyayi pa'o, ar ni pali ti lau. **16** Ar dəm'e, nan Yesu ba pi ni bar ni zher gəsi wul ti'e, “Ghur bar kə gəlla nəm ju den pət shukutən, ar ni mən Yahudayı pare kə pət ni kumi diliy za ti.” **53** Ar ni bas mom'e sanante ti. **17** Yesu wul wur'e, “Ban den ta pi wokociyi ni Yesu wul ti'e, “Nya gi ba sa ra na mbap ko gigası har sekəni, untuni ami den pi ge mbatlı.” Ar ni mbarəmi na mbarəm kə shu pa'e.” **18** Den shirəm tuwo ar ni mən Yahudayı bom gəs kup ngəsh wur den Yesu. **54** Muntu meti ra gip ngeni ri gəs eka, wu wule ba'e den ni'e halama bar kə nəmə bi na am kə rop kan warke mbarəm den pət shukutən ni katl da'a Yesu pi nan tə za gip atl kə Yahuda tə mbubar ama den'e tə den la'i bi Yam'e bas ni, tə pali gip atl kə Galili gwa.

5 Den kaariwo, ar ni Yesu to Urshalima kə nyel gon kə mən Yahuda. **2** Kosak na Bədlabən Təm kan gip Urshalimawo shu gurku mal gon ra, muntu kan na bi kə mən Aram ba la ti bi'e Betesda gwa, lasi ra na gandəli na kop gudəli nantam. **3** Lasi ni ba ne mbarəm na womti kan kəti dli gəzən ra hoyi da'a, ga tabi, na kurki, na munju kətə dli gəzən itər tlaka gwa. **4** Wu 6ut ni kə də gudər mali. Domici mən kartən kə Yam ba kur sur gip mali, tə gudəri. Ar ba dəm'e muntu kup kan zho ti kə la'i asəm gip mali kan gudəri gwa ba zam warketan den argon tu kan ba ghun ti gwa. **5** Gon ra lasi kan den kumi dli kə sheti ghon hauya nəm na kutl cet wuzupse gwa. **6** Nan Yesu shin ti bomo, tə mom'e untu ni təra den kumi dli kə tlyari wokoci, ar ni Yesu ngen momi kar ti tə wule, “Kə ndu kə pal lauwā?” **7** Mbarəmi kan ba kum təmi kə dli gəs da'ayi nəmə ti tə wule, “Babomi, ami ra na murgon kan baa nem am a su gip mali gwa da'a wokoci

(aiōnios g166) **25** Ge shirəm ni a yari ine, wokoci

gon den dīrtəne, kækən ma ar dīr wi, nan məshi mbarəm baa kum yar kə Nya Yam gwa, munju ngap baa zam dəmi ra na ge mbatli. **26** Domici kandatu Bəbayi na gam gəs mən bi ge mbatli no, untu ni pa tə kem də Nyayi dəm mən bi ge mbatli. **27** Tə pa bi ti bi ka tloyi mbarəm shirəm domici tə Nya Mbarəm ni. **28** “Ba də muntu dləkən kən ni da'a, rawo wokoci gon ra den dīrtən nan kup muntu kan ra məshi gip gambəci baa kum yar gəs **29** kan wu dəl tori, munju kan pi mbuni baro, wii tlyam wu zam ge mbatli, kan munju kan pi wani baro, wii tli da hukunte wuri. **30** Aa mani pi argon ami nan gən da'a, a tlo ni shirəm den kandatu Yam wule a pi gwa. Ra untuwo tloyi shirəm gəno dlat ni ar ra, nan argon tu a ndu'i gam gən ni a pi dagwa, ama kə muntu kan karəm sur gwa ni. **31** “Ami ni a shirəm den gam gəno, argon tu a yari deməno baa nəm da'a. **32** Gon ra kan ba shirəm demən gwa, kan a mom'e argon tu tə yari deməno untun ar ra. **33** “Kə kar bar den Yohana kano tə bi seda den ge shirəmi. **34** Ba'e den a nəm ni argon tu kan mbarəm ba sede gwa ni da'a. Ama a yari ni den kə zam ni dəltan ra. **35** Yohana ni'e pitila tu kan pi ta ci kan ba bi cirtən gwa, ama kə pən kə kum təmi kə cirtən gəs kə nye wokoci njem katl. **36** “Ami ra na seda kan man muntu Yohana pi demən gwa. Domici mbap ju kan a piwo, Bəbayi ni bim kə də a pi, kan bar ju ami den pi gwa ni ba bi seda den'e Bəba ni karəmi. **37** Kan Bəbayi kan karəm na gam gəs ni'e seda gəni. Kə tañe kumi yar gəs ko kə shin kandatu təra gwa dak, **38** eso shirəm gəs ra gip mbatl gin da'a, domici kə ngəsh kən den muntu kan Bəbayi kar sur gwa da'a. **39** Kən den ta ngeni gip shirəm kə Yam domici kə shin wule gip wuro kii zam ge mbatli tu kan baa pa da gwa. Ama shirəm kə Yam ju ni ba bi seda deməni. **(aiōnios g166)** **40** Ama kup na untu kə nge dīrtən karəm kə də kə zam ge mbatli ra. **41** “A nəm dəfətən kə mbarəm da'a. **42** Ama a mom kəne. A mom'e kən ra na ndu'i Yam gip mbatl gin da'a. **43** A sur ni gip iko kə Ban, ama kə nəmən da'a, ama murgon ni dīr kə gam gəso, kii nəm ti. **44** Imni fa kii ngəsh kən den Yam kən ni kə ngen dəfətən gip dlom gini, ama kə ngen zami dəfətən tu kan ba dəl sur kar Yam muntu kan ti ni nəm nan gəs da gwawu? **45** “Ama ba kə pən ni'e aa ri in cina də Bəba da'a. Mən ri gin cina ni'e Musa, muntu kan kə la mbatl den tii ne in am ra gwa. **46** Na kə ngəsh kən ni den

Musawo, kii ngəsh kən demən pa'e, domici tə rəsh demən gip təlankur gəsi. **47** Ama kən ni kə ngəsh kən den argon tu kan tə rəsh gwa dawo, imni fa kii ngəsh kən den shirəm gən we?” **6** Den kaariwo, ar ni Yesu jikat bar bula kə Galili, bar bula kə Tiberiya ituwi, **2** kan mbarəm na womti ba kop ti kaari, domici wu shin halama kə bar kə nəmə bi na am ju kan tə pi den mən kumi dli gwa. **3** Wokociyiwo ar ni Yesu to gəs won gəs den tləndər kan tə dəm atl na mir mən kulci kar ti. **4** Wokociyiwo ar sawi njem də pi Nyel Jikat Bədlabən kə mən Yahuda. **5** Nan Yesu tli ger tə shin mbarəm na womti ba te kar tiwo, ar ni tə wul Filibus'e, “Ako ni mii wur bəredi kan mbarəm ju baa ci gwawe?” **6** Tə ngen ni kumi kə bi gasi, domici tor mbatli gəso tə mom argon tu kan tə ri kə pi gwa. **7** Filibus nəmə ti tə wule, “Wurpi pi mbap kə muri hauya kutl ba ri kə kəmi də wur bəredi tu kan ko gonge gazən baa zam njem gwa da'a!” **8** Nəm gip mir mən kulci kar ti mən sun'e Andərawus, erəm kə Bitərus, shirəm tə wul Yesu'e, **9** “Nya gon kən ra na mir bəredi nantam kan pi na dəpti bale gwa na mir kos rop, ama unun ar ba pi mbarəm na womti untuve?” **10** Yesu wul mir mən kulci kar tiy়i'e, “Wul ni mbarəm'e wu dəm atli.” Lasiwo jir ra hoyi, kan mbarəm ba dəm atli, ama moni kan dəm atl ri mbarəm zangu nantam. **11** Ar ni Yesu pən bərediyi, tə goode Yami, kan tə kem ba rabe munju kan dəm atli gwa kan ar ba kəm wuri. Untu ni es tə pi na kosi. **12** Nan kup gəzən ci ar kəm wuro, ar ni tə wul mir mən kulci kar ti'e, “Dom ni robəsi ju kan sa gwa. Ba də za argon ar liika da'a.” **13** Ar ni mir mən kulci kar ti dom robəsi ba laa'i shar kutl cet rop kə bəredi ju kan pi na dəpti bale nantam ju kan mbarəm ci wu za gwa. **14** Nan mbarəm shin halama kə bar kə nomi bi na am tu kan Yesu piwo, ar ni wu nəm wultən'e, “Na ho bi ni, muntu ni'e mən yari shirəm kə Yam tu kan baa cwat den atl gwa.” **15** Yesu momka den wu ndu ni'e na ndərtən kə bi gul wu dīr pali ti gunye, ar ni ti na gam gəs tə dəlka na kaar tə pa to gəs den tləndəre. **16** Nan sit piwo, ar ni mir mən kulci kar ti su bi bar bula'i, **17** las tu wu to gip kungələn jikat mal kan wu jikat bar bula'i wu ndara Kaparnahum gwa. Wokociyiwo dəmən ndawi, ngapo Yesu mbira kar wur wi da'a. **18** Ar ni bar itər gon 6e tori kan mal bar bula'i ba pare zhe'e pitəne. **19** Nan wu te den gam mal

bar kə mil myakan ko wupsewo, ar ni wu shin kandatu a yari in gwa ni, kə shimən wi ama kup Yesu den tertən kar kungələnyi, tə den desi den na untu kə nge ngəştən demənka. 37 Munju gam male, kan mbatl ba tari wurka. 20 Ama tə kup Bəba bimo wii dır karəmi, kan muntu kup wul wur'e, "Ami ni, kum ni bərti da'a." 21 Kan dir karəmo aa kar tika da'a. 38 Domici sur yam ar ba gholi wur mbatl kə wu pən ti gip kungələn ni a dəli, ba'e kə də a pi argon tu a ndu gwa ni jikat mali. Ar ri kətigon da'a kan wu mbubar da'a, ama kə də a pi argon tu muntu karəm ba den bishidi tu kan wu te gwa. 22 Bar tləwo ar ndu gwa ni. 39 Kan argon tu muntu karəm ba ni womti mbarəmi kan ra den kəti bishidi bar ndu gwa ni'e den ba a hol ko nəm gip munju bula'i zamka na momi den'e kungələn jikat mal kan tə bim gwa da'a, ama kə də a tli wur ra nəm ni katl sa lasi, kan Yesu to gipi na mir mən na ge mbatl tu kan baa pa da gwa den pət kə kulci kar ti da'a, ama mir mən kulci kar ti ni pa'i bar kup. 40 Domici argon tu Ban ba ndu gwa itu, den də kup muntu shin Nyayi kan tə pi ta ngəştən den tiwo tə zam ge mbatl tu kan baa pa dagwa, ami ngapo aa tli ti den pət kə pa'i bar kup." (aiōnios g166) 41 Den untuwə ar ni mən Yahudayı nəm ngwartən den ti nan tə wule, "Ami ni'e bəredi kan dəl sur yam gwa." 42 Wu wule, "Yesu ni'e muntu diya, nya Isubu, zam ti den nəm kəti bar bula'iwo, ar ni wu ngen muntu mə mom bas na nas gwa? Imnu kəkəno momi kar ti wu wule, "Ba mən kulci, gigasi ni tə wul'e, 'A dəl ni sur yam we?'" 43 Yesu nəmi kə mbubar dewu?" 26 Yesu nəmi wur tə wule, wur tə wule, "Za ni ngwartən gip dlom gini. 44 "Ge shirəm ni a yari ine, kən ni den ngeni gən, Murgon baa mani sırtən karam da'a se in Bəba ba'e nan kə shin halama kə bar kə nəmi bi na am ju a pi gwa ni da'a, ama domici kə ci kə laa'i tu gin na bəredi gwa ni. 27 Ba kə pini ta ndotən kə ngeni fingal kan ba liika gwa da'a, ama den fingal mən bi ge mbatl tu kan baa pa dagwa, muntu Nya Mbarəm baa bi in gwa. Den ti ni Bəba la am kə gode'e tə yerda nan ti." (aiōnios g166) 28 Kano wu ngen momi kar ti wu wule, "Unun ar nəm mi kə pi kə də mə pi mbap tu kan Yam ba ndu gwave?" 29 Yesu nəmi wur tə wule, "Argon tu Yam ba ndu'e kə piwo ar ni'e kə ngəsh kən ni den muntu kan tə kar ti sur gwa." 30 Ar ni wu ngen momi kar ti wu wule, "Unu halama kə bar kə nəmi bi na am ni kii pi mi kə də mə shin kan mə ngəsh mi den ki rawu? Unu arin kii piwe? 31 Ga kori gəmi ci manna gip ləpe, kandatu ar ra na rəshi gip shirəm kə Yam gwa'e, 'Tə bi wur bəredi kan dəl sur yam gwa.'" 32 Yesu wul wur'e, "Na ho bi ni a yari ine, Musa ni'e muntu kan bi in bərediyi kan dəl sur yam gwa da'a, ama Ban ni'e muntu kan bi in ho bəredi kan dəl sur yam gwa. 33 Domici bəredi kə Yamo ti ni'e muntu kan dəl sur yam kan ba bi atl kundərəndlip ge mbatl gwa." 34 Ar ni wu wule, "Mən nartəni, pi mi ta bi bəredi tu." 35 Ar ni Yesu nəmi wur tə wule, "Ami ni'e bəredi mən bi ge mbatl. Muntu kup kan dir karəmo, ti'i kum guzum da'a, kan muntu ngəsh ti deməno ti'i kum guzum mal da'a. 36 Ama kandatu a yari in gwa ni, kə shimən wi ama kup na untu kə nge ngəştən demənka. 37 Munju ni a dəli, ba'e kə də a pi argon tu a ndu gwa ni ni a dəli, ba'e kə də a pi argon tu muntu karəm ba ndu gwa ni. 39 Kan argon tu muntu karəm ba ndu gwa ni'e den ba a hol ko nəm gip munju kan tə bim gwa da'a, ama kə də a tli wur ra na ge mbatl tu kan baa pa da gwa den pət kə kulci kar ti da'a, ama mir mən kulci kar ti ni pa'i bar kup. 40 Domici argon tu Ban ba ndu gwa itu, den də kup muntu shin Nyayi kan tə pi ta ngəştən den tiwo tə zam ge mbatl tu kan baa pa dagwa, ami ngapo aa tli ti den pət kə pa'i bar kup." (aiōnios g166) 41 Den untuwə ar ni mən Yahudayı nəm ngwartən den ti nan tə wule, "Ami ni'e bəredi kan dəl sur yam gwa." 42 Wu wule, "Yesu ni'e muntu diya, nya Isubu, zam ti den nəm kəti bar bula'iwo, ar ni wu ngen muntu mə mom bas na nas gwa? Imnu kəkəno momi kar ti wu wule, "Ba mən kulci, gigasi ni tə wul'e, 'A dəl ni sur yam we?'" 43 Yesu nəmi kə mbubar dewu?" 26 Yesu nəmi wur tə wule, "Za ni ngwartən gip dlom gini. 44 "Ge shirəm ni a yari ine, kən ni den ngeni gən, Murgon baa mani sırtən karam da'a se in Bəba kan karəm gwa ni dəl ti dır karəm gwa, kano aa tli ti ra den pət kə pa'i bar kup. 45 Ar ra na rəshi gip tələnkur kə ga mən yari shirəm kə Yam'e, 'Yam ni baa kulci kup gəzəni.' Murgon tu kup ne kəm den shirəm kə Bəba kan ta kulci kar ti baa dır karəmi. 46 Ko nəm murgon ra kan tabe shini Bəbəyi gwa da'a, muntu kan dəl sur kar Yam gwa ni katl, ti ni nan gəs tə shin Bəbəyi. 47 Ge shirəm ni a yari ine, muntu kup kan ngəsh ti den Yamo, təra na ge mbatl tu kan baa pa da gwa. (aiōnios g166) 48 Ami ni'e bəredi mən bi ge mbatl. 49 Ga kori gin ci manna gip ləpe, ama kup na untu wu məshka. 50 Ama bəredi tu kan dəl sur yam gwan kəni, mbarəm tu kup ciwo tii məshka da'a. 51 Ami ni'e bəredi mən bi ge mbatl kan dəl sur yam gwa. Muntu kup kan ci bəredi tuwo, tii zam ge mbatl kan baa pa da gwa. Bəredi tuwo, tlu dli gən ni, muntu kan ari kə bi kə də atl kundərəndlip zam ge mbatl ra gwa." (aiōnios g165) 52 Ar ni mən Yahudayı nəm bali shirəm gip nge kumi ezən gip dlom gəzən na wultən'e, "Imni mbarəm kan baa bi mi dli gəs mə ci wu?" 53 Yesu wul wur'e, "Ge shirəm ni a yari ine, kən ni kə ci tlu dli kə Nya Mbarəm kan kə pa tla bəran gəs dawo, kən ra na ge mbatl gip kən da'a. 54 Muntu kup kan ba ci tlu dli gəs kan tə tla bəran gəno, təra na ge mbatl tu kan baa pa da gwa, eso aa tli ti den pət kə pa'i bar kup. (aiōnios g166) 55 Domici dli gəno ho tlu ni kan

bəran gəno ho bar kə tle ni. **56** Muntu kup kan hoyiwo, tə pi bar muri da'a. Tun nan kə pi bar ba ci dli gən tə pa tla bəran gəno təra gipəni, juwo, ar mbun kə gode mbarəm bar ju kə pi eso ami ra gip ti. **57** Kandatu Bəba mən ge mbatl gwa də mom ki ra.” **5** Rawo, ko mir mən gəpi karəm sur kan a pa dəm ni na ge mbatl domici gəs ma wu ngəsh wur den ti wi da'a. **6** Ar ni gəso, untu ni es muntu kan palim fingal gəs Yesu wul wur'e, “Wokoci gən kə pi untu pi wi baa dəm ra na ge mbatl domici gəni. **58** Ami baa dəm ra na ge mbatl domici gəni. **58** Ami ni'e bəredi tu kan dəl sur yam gwa. Ga kori gin ci manna kan wu məsh ka, ama muntu kan ci bəredi kəno tii dəm ra na ge mbatl kan baa pa da gwa.” (*aiōn 9165*) **59** Tə yari ni muntu nan ti den kulci mbarəm gip bom domtən kə mən Nan ta pa'i yari shirəm tuwo ar ni ta sa gəs Yahuda kan ra gip bən kə Kaparnahum gwa. **60** gip las kə Galili. **10** Rawo, den kaar kə ndaratən Na kumi untuwo, ar ni na womti gip mir mən kə mir mən gəpi gəs kə ba Nyeliwo, ar ni ti kopi gəs wule, “Banyi kulci ni'e muntu, wo ni ma tə ndara, ama muri ni tə ndara, ba'e den baa mani nəmi we?” **61** Nan Yesu mom'e mən ger kə mbarəm da'a. **11** Kə ba Nyeliwo kiri kə kopi gəs den ngwartən den kulci tu tə piwo, ar mən Yahuda den ne ger gəs na ngeni momi kar ni tə wul wur'e, “Kulci tu dəmī in nika bar kə tli mbarəm na wultən'e, “Ako ni mbarəm tu ra?” mbatla? **62** Im ni baa dəmī ine kən ni kə shin **12** Gip womti mbarəmiwo ar ni shirəm den ti pi Nya Mbarəm den totən las tu tə dəl sur gwawu? ta tlitən gip dlom gəzən muri. Jen ba wule, “Ti **63** Ruhu ni ba bi ge mbatl kan baa pa da gwa, dli ho mbarəm ni.” Jen ngapo wu wule, “O'o, tə jili baa mani pi argon da'a. Shirəm ju a yari ino ni mbarəm ka.” **13** Ama murgon ra kan mani Ruhu ni na ge mbatli. **64** Kup na untuwo, jen shirəm den ti kandatu womti mbarəmi baa kum gip kən ngəsh wur den Yam da'a.” Domici na gwa da'a den bi bərti kə kiri kə mən Yahudayı. pare baro Yesu mom munju kan ngəsh wur den **14** Nan te dlom gip muri kə pi Nyeliwo, ar ni ti da'a na muntu kan ba ri kə bali ti kaar gwa. Yesu te gip dəbom bom kə Yam tə nəm kulci **65** Tə ci cina na wultən'e, “Ar ni kem a yari in'e mbarəme. **15** Ar dlakən mən Yahudayı kan wu murgon ra kan baa dır karəm gwa da'a se Bəba ngen momi wu wule, “Imni mbarəm kən mom ni bii ti mani pi untuyi gwa.” **66** Den kaar kə bar naar untuwu? Ar tu ngap tə ri kə ba kulci yari shirəm tuwo ar ni na womti gip mir mən da'a.” **16** Yesu nəmi wur tə wule, “Kulci gən kə kopi gəs dalka na kaari, wu za kopi gəsi. **67** Ar ni gəm gən ni da'a. Ar dəl ni kar muntu kan karəm Yesu nəmi wur tə wule, “Kən ma kə ndu ni'e kə ndara ya?” **68** Siman Bitərus sur gwa. **17** Murgon tu kup pən tii pi argon tu nəmi ti ta wule, “Babomi, kar wo ni mi riwe? Ki gwa da'a den bi bərti kə kiri kə mən Yahudayı. **69** Ma ngəsh mi den ki wi, mən sur gwa. **18** Muntu kan ba ndu ni tə dəfə muntu kan pa mom wi'e ki ni'e Dləranyi kə Yami.” **70** Kan kar tiwo, tə mbarəm mən dləri den shirəm gəs Yesu ba bali wur tə wule, “Ami ni a zəzar kən kutl cet ropi diya? Kup na untu nəm gip kən ni, kan lar ra gip ti da'a. **19** Musa ni bi in kulciyi shetan nil!” **71** (Yahuda nya Siman Iskariyoti ni tə shirəm den ti, muntu ba ri kə bi gəska gwa, kop kulciyi gwa da'a. Unun kem kə ndu ri gan kup na təra nəm gip Kutl cet ropi.) **72** eka rawu?” **20** Ar ni womti mbarəmi wul ti'e,

7 Den kaar kə muntuwo, ar ni Yesu kop gip las
kə Galili, ama tə ndu tə kop gip las kə mən
Yahuda da'a, domici mən Yahuda kə lasi den
ngeni wu ri ti eka. **2** Nan Nyel kə dəmi gip mir
bukka kə mən Yahuda mbi kosakwo, **3** ar ni mir
erəm kə Yesu wul ti'e, "Ar mbun kə za de kə
te gip atl kə Yahuda, kə də mir mən kulci kar
ki shin bar kə nəmī bi na am ju kə pi gwa. **4**
Murgon tu kup ba ndu də mbarəm mom ti təra

85

Yohana

den kandatu kə shin bar ra gwa, zam kə tlo ni Yam tu kan ba dır gwa ni.” 41 Jen wule, “Ti shirəm den argon tu kan kor ni ar ra gwa.” ni'e Almasihu.” Ar ni jen ngapo wu nge wu 25 Ar ni mbarəm kə Urshalima jen nəm ngeni wule, “Imnu Almasihu baa cwat tor Galili we? momi wu wule, “Mbarəm tu ni wu ndu ri gəs 42 Shirəm kə Yam yari ni'e Almasihu baa dəl ni eka diya? 26 Tin kən den shirəm gip mbarəme, gip gəsgal kə Dauda diya? Kan gip Baitalamı kan ko nəm wu wul ti'e argon da'a. Ko mən bən tu kan gər Dauda gwa ni tii dir diya?” 43 bəni nəm ni wi den ti ni'e Almasihuyi? 27 Ama Rawo, ar ni gam kə mbarəm tatla den Yesu, mə mom las tu kan mbarəm tu dəl dir gwa, ama jen gip womti mbarəmi kop kaar kə shirəm kə wokoci tu ho Almasihu baa diro murgon ra kan Yesu, jen ngapo wu pi məgən shirəm den ti. 44 baa mani momi las tu kan tii dəl dir gwa da'a.” Jen ndu wu nəm ti, ama murgon ra kan mani 28 Nan Yesu gip kulci mbarəm gip dəbom bom ne am den ti gwa da'a. 45 Kə pa'i bisiwo, nan ga kə Yamo, ar ni tə tli yar yam tə wule, “Aan, kə mən buti bom kə Yam pal rin kawo, ar ni ga kiri moməni, kə pal kə mom las tu a dəl dir gwa. mən keri bar ju diri Yam na mən Pariseyi wul Ba'e na iko kə gam gən ni a sur da'a, ama muntu wur'e, “Unun kem kə dir nan ti dawu?” 46 Ar ni kan karəmo mən dləri den shirəm gəs ni, ama ga mən buti bom kə Yami bali wur wu wule, kəno kə mom ti da'a 29 ama amo a mom ti “Murgon ra kan təbe shirəm kandatu mbarəm domici kar ti ni a dəl suri, kan ti ni ta karəmi.” tu shirəm gwa da'a.” 47 Ar ni men Pariseyi 30 Den muntuwo ar ni wu ndu wu nəm ti, ama wule, “Any! Kən ma tə jili in kawa? 48 Kə shin murgon ra kan mani ne am den ti gwa da'a, ni ko nəm gip kə cina ko gip mən Parise kan nan wokoci gəs piwi dagwa. 31 Kup na untu, na ngəsh den ti gwaya? 49 Ama me gam kə mən tli womti gip womti mbarəmi ngəsh wur den Yesu. mbarəm mbatl tu kan mom argon den kulci kə Wu wule, “Almasihu ni cwato ti pini halama bar Musa da'awo, mbarəm ni kan bi nəm wur wi kə nəm bi na am ar man kə mbarəm kəna?” 32 gwa.” 50 Ama Nikodimu, muntu kan far ri kar Mən Pariseyi kum mbarəm den shirəm shep Yesu gwa ra nəm gip wuri, ar ni tə wul wur'e, shep den Yesu gip dəlom gəzəno, ar ni kiri mən 51 “Kulci gəmi wul ni'e də hukunte murgon keri bar ju diri Yam na mən Pariseyi kar mən bat na kumi kə bi kə mbarəmi kakani zam də buti bom kə Yam den wu ri nəm ti diri. 33 Yesu mbarəm mom argon tu tə pi gwa da'aya?” 52 Ar wul wur'e, “Wokoci kə dəmi gən nan kən sawi ni wu bali ti wu wule, “Ki ma mən Galili na? njem, kan a nde ndaratən kar muntu kan karəm Zhit gip shirəm kə Yam kə shini, kii zam'e mən gwa. 34 Kii ngenəm, ama kii zamən da'a, kan las yari shirəm kə Yam gon baa tli gip Galili da'a.” tu aa riyiwo, kii mani ritən da'a.” 35 Ar ni mən 53 Kano ko gonge gəzən ba ndara bomi.

Yahudayı wul ezen'e, “A ko ni mbarəm kən ba ndu ritən kan mii mani zami gəs da gwawu? Tii ndara ni kar mbarəm gəmi kan gəzənka gip mən Hellas tə kulci wur na? 36 Ununu mbarəm tu ba pi nupi nan tə wule, ‘Kii ngenəm, ama kii mani zami gən da'a?’ Kan unun tə pa yari na wultən'e, ‘Las tu aa riyiwo, kii mani ritən da'ayi?’” 37 Den pət kə pa'i Nyeliwo, muntu kan ar ni'e bar pət kə domtəni gwa, ar ni Yesu tlyam dlor kan tə tli yar yam tə wule, “Murgon tu kup ba kum guzum malo, naa tə dır karəm tə tla. 38 Murgon tu kup ngəsh ti deməno, mir əfəla mal mən bi ge mbatl baa dəl tor gip mbatl gəzəni, kandatu Shirəm kə Yam yari gwa.” 39 Ama Ruhu kə Yam ni tə den shirəm dene, muntu kan munju ngəsh wur den ti ba ri kə nəm gwa, domici wokociwo tare pi Ruhu kə Yam wi da'a nan Yesu to gip dədatən gəs wi da gwa. 40 Na kumi muntuwo ar ni jen gip mbarami wule, “Na ho bi, mbarəm tuwo mən yari shirəm kə

8 Ar ni Yesu to gəs den Tləndər mən kin Zaitun. 2 Bar tlo kə bi cigəniwo, kan tə pa te gip dəbom bom kə Yami, ar ni mbarəm kup dom wur kar ti, kan tə dəm atl tə kulci wuri. 3 Ar ni mən kulci mbarəm den kulci kə Musa na mən Parise diri ti nagər gon kan nəm ti den muri na moni kaari gwa. Wu kem tə dlər cina də mbarəme 4 kan wul wul Yesu'e, “Ba mən kulci, nagər kəno nəm təni den muri na moni kaari. 5 Gip kulci kə Musawo tə bi mi den mə ri badər mbarəm ju eka təp kə ba la'i gəzən na tate. Kiwo unun kə wul rawu?” 6 Wu ngen ni kumi kə bi gəs kə də wu zam wu nəm ti gip shirəm wu ri ti cina ra. Ama Yesu ngus atl kan tə pi ta rəshi argon den atl na yasa gəsi. 7 Nan wu ci cina na ngeni momi kar tiwo, ar ni tə tlyam dlor kan tə wul wur'e, “Naa də muntu kan təbe pi warwat pitən da'a gip kən pare la'i gəs na tate.” 8 Kan Yesu ba pa ngus atl es tə ci cina na rəshi

argon den atli. **9** Nan wu kum untuwo ar ni wu Yesu bali wur tə wule, “Amiyi ni'e muntu kan a nəm ndaratəni, argon tu pən den bari gəzən pare yari in gwa. **26** Ami ra na bar na womti kə ba ri den heli gip wuri, ba za Yesu nan gəs na yari kə hukunte gini. Ama ti muntu kan karəmo nagər məri dlor cina da ti. **10** Ar ni Yesu tlyam ge shirəm ni tə yari, ami ngapo argon tu a kum dlor kan tə wul nagər məri'e, “Nagər mbarəme, kar ti gwa ni a yari mbarəme.” **27** Wu mani ako ni mən diri gi cinayi rawe? Murgon ra kan momi'e den Bas ni tə shirəm da'a. **28** Ar ni Yesu hukunte'i gwa diya?” **11** Kan nagər mbarəmi wule, “Wokoci tu kə tli Nya Mbarəm yamo, ar ba nəmi tə wule, “Mən nartəni, ko nəm.” Ar ni kii mom den Ami ni'e ti, kan kii pa mom es'e ni Yesu wul ti'e, “Ami ma aa hukunte'i da'a, a pi argon kə gam gən da'a, ama a yari ni argon kəkəno ndara ama ba kə pa pi warwat pitən tu Ban kulcim gwa katl. **29** Muntu kan karəm da'a.” **12** Nan Yesu pa shirəm na mbarəmo, ar gwa ra naməni. Tə za'əm nangən da'a, domici ni tə wule, “Ami ni'e cirtən kə mbarəm gip ko gigasi a pi ni argon tu kan tə ndu gwa.” **30** atl kundərəndlip. Murgon tu kup kopəno tii Nan tə den yari shiram juwo ar ni mbaram dəm gip dəmən da'a ama tii zam cirtən kə ge na womti ngəsh wur den ti. **31** Yesu wul mən mbatlı.” **13** Mən Pariseyi ba wul ti'e, “Ki den bi Yahuda ju kan ngəsh wur den ti gwa'e, “Kən ni seda den gam gi, seda giwo untun ar ra da'a.” kə dəm dlakət na kulci gəno, na ho bi, kən ni'e **14** Yesu nəmi wur tə wule, “Ko ami ni a bi seda ho mən kopi gəni. **32** Ar ni kii mom ge shirəmi, den gam gəno, seda gəno kor ni ar ra, domici ge shirəmi ngap baa diri in zami gam gi ni.” **33** a mom las tu kan a dəl sur na las tu kan a ri Wu nəmi ti wu wule, “Mən gəsgal kə Ibərahim gwa. Ama kəno, kə mom las tu kan a dəl diri ni kan mə tabe dəmi zher kə murgon da'a. Imni ko las tu kan a ri gwa da'a. **15** Kə tlo ni shirəm ki wule mii zam gam gəmi rawu?” **34** Yesu bali den argon tu mbarəm ba shin gwa, ama amo aa wur tə wule, “Na ho bi ni a yari ine, murgon tu tloyi murgon shirəm da'a. **16** Ama ami ni aa tlo kup ba pi warwat pitəno, zher kə warwat pitən shirəm den baro, tloyi shiram gəno kor ni ar ni. **35** Zher baa pi ta dəmi gip bom ko gigasi ra, domici ami nangən ni da'a. Ban kan karəm da'a, ama nyawo, kə bomi ni ko gigasi. (*aiən q165*) sur gwa ra naməni. **17** Ar ra na rəshi gip kulci **36** Ra untuwo, Nyayi ni bi in zami gam gino, gin'e, mbarəm rop ni bi seda den bar nəmo, na ho bi, ar dəm'e kə zam gam gin ituwi. **37** A seda gəzəno ar ndər kə də nəmi. **18** Ar tu a bi mom'e kən gəsgal kə Ibərahim ni. Kup na untu seda den gam gən wi, Ban muntu kan karəm kən den ndu'i kə rim eka, domici kə nge nəmi sur gwa ni'e mən bi seda gən kə ropi.” **19** Ar kulci gən ka. **38** A yari in ni argon tu a shin ni wu ngen momi kar ti wu wule, “Ako ni beyi kar Ban gwa, kən ma argon tu kə kum kar ba ra?” Kan Yesu ba bali wur tə wule, “Kə momən gin gwa ni kə pi.” **39** Wu nəmi ti wu wule, “Ba ko Ban da'a. O kə momən faro, kii mom Ban gəmi ni'e Ibərahim.” Yesu nəmi wur tə wule, pa'e.” **20** Tə yari ni shirəm ju nan tə den kulci “Kən mimir kə Ibərahim ni fawo, na kii pi bar mbarəm gip dəbom bom kə Yam kosak na las tu ju Ibərahim pi gwa. **40** Ami mbarəm ni kan yari ba ne wurpi kan ba bi gwa. Ama murgon mani in ge shirəm tu a kum kar Yam gwa, ama kən nəmi gəs da'a nan wokoci gəs piwu dagwa. **21** den ndu'i'e kə rim eka. Ibərahim pi bar unju Yesu pa wul wur ra'e, “A ri kə ndaratəni, kii da'a. **41** Ra untuwo kən ni den pi bar ju kan ba ngenəmi, kii mash gip warwat pitən gi ni. Las gin ba pi gwa.” Ar ni wu bali ti wu wule, “Mən tu a riwo, kii mani ritən da'a.” **22** Muntu kem gəri kə kaari ni da'a, Ba gəmi nəm ni, ti ni'e mən Yahudayı ngen momi wu wule, “Tə rəni kə Yam na gam gəsi.” **42** Kan Yesu ba wul wur'e, ri gam gəs ekaya? Nan tə wule, ‘Las tu a riwo, “Də wule Yam ni'e Ba gino, na kə ndu'əm wi, kii mani ritən da'a gwa?” **23** Ama Yesu ci cina domici kar Yam ni a dəl suri, kan kəkəno amin na shirəm tə wule, “Kəno, kə atl ni, ami ngapo kən de. Ami ni ra de kə gam gən da'a, ama Yam a dəl ni sur yami. Kəno kə den kaar atl kan ni, ni karəmi. **43** Unun kem kə mom argon tu a yari ami ngapo kə den kaar atl kan ni da'a. **24** Ar ni gwa da'awe? Domici kə nge kumi kulci gən ka kem a yari in den kii məsh gip warwat pitən gi ni. **44** Kən kə ba gin Shetan gun dun itər ni, ni, kən ni kə ngəsh kən den ami'e muntu kan a kan kən den ndu'i kə pi argon tu ba gin ba ndu yari in'e Amiyi ni'e ti dawo, na ho bi, kii məsh gwa. Tə mən ri mbarəm eka ni na ne gəs kə gip warwat pitən gi ni.” **25** Ar ni mən Yahudayı pi bari. Tə mani nəmi ge shirəm da'a, domici ngen momi kar ti wu wule, “Ki ni'e wowe?” ge shirəm ra gip ti da'a. Wokoci tu kup tə cen

laro, gəs ləka gəs ni tə yari, domici ti mən ceni pi mbap kə muntu kan karəm gwa kə pəte. Gas lar ni, basi lar esi. **45** Ama nan ge shirəm ni den dırtəne, nan mbarəm baa mani pi mbap da a yariwo, ar ni kə nge ngəshtən demənka. **46** Gon ra gip kən kan baa bi seda den'e a tabe pi kə atl kundərəndlip.” **6** Nan ti yari untuwo, ar warwat pitəna? Ge shirəm ni pa a yariwo, unun ni tə bəse mo'əm den atli, tə liiti, kan tə zaapi kem kə nge ngashtən demən kawu? **47** Muntu den ger kə mbarəmi. **7** Ar ni tə wul ti'e, “Mbəri, kup kan kə Yamno tə kum argon tu kan Yam ri ho gerka gip mal kə Silowam” (Kartan ituwi). ba yari gwa. Ama kəno, kə kum argon tu Yam Ar ni mbarəmi ndara kan tə ho gerka, kan tə ba yari gwa da'a nan kən kə Yam ni da gwa.” **8** Ga berəm dəmi **48** Mən Yahudayı nəmi ti wu wule, “Dlat ni mə gəs na munju ba kur shin ti den liri bar ngen yari da'aya den ki ba mən Samariya ni, kan ki momi wu wule, “Muntu ni'e mbarəm tu kan ba ra na itər gwa.” **49** Yesu wul wur'e, “Ami ra na kur dəm kə liri bar gwa diya?” **9** Jen wule “Ti itər gipən da'a, ama a bi ni nartən Ban, kən ni.” Nami ngapo wu wule, “O'o, tə pini kama ngapo, kə bim nartən da'a. **50** A ngeni ni gam gən dədəfatən da'a, ama gon ra kan ba ngenim gwa, kan tə ni'e mən tloyi imbarəm shirəmi. **51** Na ho bi ni a yari in den'e kup muntu kan ba kop shirəm gəno, ko njem tii məshka da'a.” (**aiōn g165**) **52** Den muntuwo ar ni mən Yahudayı wule, “Kəkəno mə mom wi den ki mən itər ni! Ibərahim məshka, untu ni es ga mən yari shirəm kə Yami, ama kə wule muntu kop kulci giwo, ko njem tii məshka da'a.” (**aiōn g165**) **53** Gip shini giwo kə man ni ba gəmi Ibərahima? Tə məshka, untu ni ma ga mən yari shirəm kə Yami. Kə kum wule ki woni we?” **54** Yesu bali **55** Kup na kə mom ti da'a, ama amo, a mom ti. Ami ni a wule a mom ti dawo, a dəm mən ceni **56** Ba gin Ibərahim pi ghol mbatl **57** Mən Yahudayı wul ti'e, “Kə ri **58** Yesu nəmi **59** Den muntuwo ar ni **60** Nan Yesu ci cinawo, ar ni tə shin mbarəm gon tabi tun gəri gəsi. **2** Mir mən kulci kar ti ngen momi kar ti wu wule, “Ba mən kulci, warwat pitən kə wo ni kem kan ba gər mbarəm tu tabiyi, gwas na, ko kə ga mən gəri gəs ni?” **3** Ar ni Yesu wule, “Mbarəm tu ko mən gəri gəs ni pi warwat pitən da'a, ama muntu pini kə də mbarəm shin mbap ju kan Yam ni nangəs ba pi gwa den ti. **4** Ar nəm mi te yarka mə ci cina na pi mbap kə muntu kan karəm gwa kə pəte. Gas den dırtəne, nan mbarəm baa mani pi mbap da gwa. **5** Ami ni ra den kaar atlo, ami ni'e cirtən Gon ra gip kən kan baa bi seda den'e a tabe pi kə atl kundərəndlip.” **6** Nan ti yari untuwo, ar warwat pitəna? Ge shirəm ni pa a yariwo, unun ni tə bəse mo'əm den atli, tə liiti, kan tə zaapi kem kə nge ngashtən demən kawu? **7** Muntu den ger kə mbarəmi. **8** Ga berəm dəmi **9** Jen wule “Ti itər gipən da'a, ama a bi ni nartən Ban, kən ni.” Nami ngapo wu wule, “O'o, tə pini kama nan ti.” Ama mbarəmi na gam gəs wule, “Ami ni'e mbarəmi.” **10** Wu ngen momi na wultən'e, “Imni pi kan ger gi ba bul rawu?” **11** Ar ni tə bali wur tə wule, “Mbarəm tu ba la ti bi Yesu gwa ni liiti gurku na mo'əm gəs kan tə zaapi den ger gəni. Tə wuləm'e a su Silowam a ho gerka. Ar ni a ndara kan a ho gerka, kan a nəm shini bari.” **12** Wu ngen momi kar ti wu wule, “Ako ni mbarəmi ra?” Ar ni tə wul wur'e, “A mom da'a.” **13** Ar ni ga mbarəmi ndara na mbarəmi kan far tabi ni gwa kar mən Parise. **14** Den pət Asabar, məshka, untu ni ma ga mən yari shirəm kə kəkəno a shin bar wi.” **15** Ar ni mən Pariseyi pa ngen momi kar ti den kandatu pi kan mani shini bar gam gəniwo argon ni da'a. Ban ni, muntu kan gəs ba pal gwa. Ar ni tə bali wur'e, “Tə zaapi kə wule Yam gən ni gwa, ti ni'e mən dəda gəni. ni gurku den ger gəni, kan a ho gerka, ar tu **16** Jen gip mən Pariseyi wule, “Mbarəm tu kan pi muntuwo kar Yam ni lar wi wule kəne, ama a mom ti, kan ti ni a kop tə dəl da'a, domici tə nge kop doka kə ba də pi shirəm gəsi. **17** Ar ni wu pa bal wur ama kə wule kə shin Ibərahima?” **18** Yesu nəmi kar muntu far tabiyi gwa wu ngen momi kar ti wur tə wule, “Na ho bi ni a yari ine, kapən də wu wule, “Unun kii yari den mbarəmi? Ki ni tə gər Ibərahimo Ami ra.” **19** Kan wu ngen momi kar wur wu wule, “Muntuwo nya gin na? Kə wule gər təni tabiyi? Imni pi kəkəno tə mani shini bar rawu?” **20** Ar ni ga mən gəri gəs nəm i wu wule, “Mə mom'e nya gəmi ni, kan mə mom'e mə gər təni tabiyi. **21** Ama imni pi kəkəno tə shin bari ko muntu bul ger gəso, mə mom da'a. Ngen ni momi kar ti. Tə kəm las kə mbarəm wi, tii yari in na gam gəsi.” **22** Ga mən

gəri gəs yari ni unto den kumi bərti kə mən Yahuda, domici mən Yahudayı tare ne bi dene wi den'e kup murgon tu kan wule tə ngəsh ti den Yesu ni'e Almasihuwo baa dəli təka gip bom domtən kə mən Yahuda. **23** Ar ni kem ga mən gəri gəs wule, "Tə kəm las kə mbarəm wi, ngen ni momi kar ti." **24** Ar ni mən Pariseyi pa la bi mbarəmi kan far tabi gwa, wu ngen momi kar ti wu wule, "Yari mi argon tu kan pi gwa kə bi Yam nartəni. Mə mom'e mbarəm tu kan warke'i tuwo mən warwat pitən ni." **25** Ar ni tə bali wur tə wule, "Ko mən warwat pitən ni ma, amo a mom da'a. Bar nəm ni a momi. Faro gərəm ni tabiyi ama kəkəno a shin bar wi." **26** Kan wu pa ngen momi kar ti wu wule, "Unun tə pi'iwe? Təp imnu tə bul ger giwu?" **27** Tə nəmī wur tə wule, "A yari in wi ama kə nge kumi gənka. Unun kem kə ndu kə kum ra esi? Kən ma kə ndu ni'e kə pal mir mən kulci kar ti pa'a?" **28** Ar ni wu yari ti məgən shirəm wu wule, "Ki ni'e nye mən kulci kar ti, miwo, mən mir mən kopi kulci kə Musa ni. **29** Mə mom'e Yam shirəm na Musa, ama mbarəm tuwo, mə mom ako ni tə dəl dır da'a." **30** Kan mbarəmi ba nəmī wur tə wule, "Unu fa utu unto! Kə mom las tu kan tə dəl dır gwa da'a, ama ar tu tə bul ger gən wi!" **31** Mə mom'e Yam ba kum mən warwat pitən da'a. Tə kum ni mbarəm tu kan ba bote ti na pi argon tu tə ndu gwa. **32** Ar tu na la'i gəs kə pi atlo mə taþe kumi den'e bul ger kə mbarəm gon kan gər ti tabi gwa da'a. (aiōn g165) **33** O na mbarəm tuwo kar Yam ni tə dəl dawo, tii mani pi argon da'a." **34** Den muntuwo ar ni wu bali ti wu wule, "Ki kan gər ki gip warwat pitən gwa ni kəkəno kə ri kə kulci miya?" Ar ni wu kar tika. **35** Yesu zam na kumi den'e wu kar mbarəmika. Ar ni nan tə zam tiwo, kan tə ngen momi kar ti tə wule, "Kə ngəsh ki den Nya Mbarəma?" **36** Ar ni mbarəmi ngen momi kar ti tə wule, "Mən nartəni, wo ni'e Nya Mbarəmiyi? Yarim kə də a ngəshim den ti ra." **37** Kan Yesu ba nəmī ti tə wule, "Kə shin ti wi, ti ni den shirəm nan ki." **38** Ar ni mbarəmi wule, "Babomi, a ngəshim den ti wi," kan tə ngus cina da Yesu tə bote ti. **39** Yesu wule, "A sur ni atl kə tloyi shirəmi, kə də munju tabino wu zam shini bari, kan munju kan ba shin baro wu palka tabiyi." **40** Nan mən Pariseyi jen kan ra kosak nan ti gwa kum untowo, ar ni wu ngen momi kar ti wu wule, "Mən ma tabi ijuwa?" **41** Kan Yesu ba bali wur tə wule, "Da wule kən tabino, na kii nəra na warwat pitən

da'a. Ama kəkən kan kə kum den kə shin baro, warwat pitən gin ra dlakət nan kəne."

10 "Ge shirəm ni a yari in kən mən Parise, mbarəm tu kan kop təp bədlabən bin təm kan tə te gipi da'a, ama tə kop təp gon tə te gipowi, mur ni na mur mən dləri den təpe. **2** Muntu kan te gipi təp bədlabən bin təmiwo, ti ni'e mən le təmi. **3** Mən buti bomi baa 6uli ti bədlabəni. Təmi baa kum yar kə mən le gəzəni. Tə la bi təm gəs na sun gəzəni kan tə nde wur cina wu dəl kaari. **4** Ti ni tə dəli wur kup kaariwo, tə nde wur ni cina, təmi den kopi gəsi domici wu mom yar gəsi. **5** Wi kop mən dəki da'a, se de wu kətəri ti domici wu mom yar kə mən dəki da'a." **6** Yesu yari wur unto, ama wu mani momi argon tu tə yari wur gwa da'a. **7** Ra untowo, ar ni Yesu pa yari wur ra'e, "Na ho bi ni a yari ine, ami ni'e bədlabən bin təmi. **8** Munju kup kan nda dır cina da'əmo mur ni na mur mən dləri den təpe, ama təmi nge kumi gəzənka. **9** Ami ni'e bədlabəni, kup muntu kop təp karəmo, tii zam dəltəne. Tii dır te gipi tə pal tə dəli, tə zam yari jir kə ci. **10** Mur ba dır ni katl kə də tə pi mure, tə ri eka, tə pa liika. Ama a dir ni kə də wu zam ge mbatl tu kan baa pa da gwa, kan wu zam ti na laa'i. **11** "Ami ni'e ho mən le təme. Ho mən le təm ba bi ge mbatl gəs den bi təmi. **12** Mən le təm kə wərpiwo, təmiwo gwas ni da'a. Ra untowo, ti ni tə shin yer ləp den dərtəno, tii za təmika tə kətər gəs kan də yer ləpi tli den təmi tə gəzan wurka. **13** Mbarəmi kətər ni gəs domici tə mən le təm kə də batl ti ni katl, ko njem argon ghun ti na təmi da'a. **14** "Ami ni'e ho mən le təme, a mom təm gəni, kan təm gən moməni. **15** Kandatu Ban momən kan a mom Ban gwa itu, kan ami den bi ge mbatl gən den bi təmi. **16** Ami ra na nami təmi kan ra gip garke təmi mənkən da gwa. Ar nəmən te yarka wu ma a dır wuri. Wu ma wii kum yar gəni, kan wu dəm garke nəm, mən le gəzən ma nəm. **17** Argon tu kem Ban ba ndu'əm gwa ni'e a bi ge mbatl gan kə də a pa pən ar gən esi. **18** Murgon baa mani pənim nge mbatl gənka da'a, domici ami ni a bi ge mbatl gən na gam gəni. Ami na iko kə a bi ge mbatl gəni, unto ni es ami ra na iko kə pali gəs ra. Argon tu Ban yərəm kə də a pi gwa itu." **19** Den shirəm tuwo ar ni bi i'nde mən Yahudayı nəm da'a. **20** Na womti gəzən wule, "Ti mən itər ni, ar ni tə pi zhe'e pitən ra. Unun kem kə kum ti rawu?" **21** Ama nami

wule, "Shirəm kə mbarəm mən itər itu da'a. **11** Mbarəm gon mən sun Li'azaru ra den kumi Mən itər ba mani buli ger kə tabi ya?" **22** Gip dli. Ti mbarəm kə Betanya ni, nye bən kə wokoci sanyi, kan den pi Nyel kə ta'i Yam Bom ga Maryamu na erəm gəs Marta. **2** Maryamu tu, kə Yam su Urshalimaka. **23** Yesu ngap ra gip muntu erəm gəs Li'azaru ra bom atl den kumi bom kə Yam den bomi asəm gip las tu ba la ti dliwo, nəm ti ni'e muntu kan shoti mir den kaar bi'e Dlabən Shukutən kə Solomon gwa. **24** Ar ni asəm kə Babom kan tə sarka na ta gam gəs gwa. mən Yahuda dom wur wu gandəl ti, kan wu wul **3** Ar ni ga erəm gəs mir mətliyi kar bar den Yesu ti'e, "Har gigasi ni kii za mi gip dəmən gami? Ki wu wul ti'e, "Babomi, muntu kan kə ndu gwa ra ni'e Almasihu fawo, yari mi tetla tetla." **25** Kan den kumi dli." **4** Nan tə kum untuwo, ar ni Yesu Yesu ba nəmī wur tə wule, "A tare a yari in wi, wule, "Kumi dli gəs tu baa ri ga məshtən da'a. ama kə nge ngəşətənka dene. Mbap ju kan a pi O'o, den bi dəfə Yam ni, kə də Nya Yam zam gip sun kə Ban gwa ni ba bi seda deməni. **26** dədatən təp kar untuyi." **5** Yesu ba ndu Marta Ama kə ngəş kən den untu ni da'a, nan kən na ga erəm gas Maryamu na Li'azaru. **6** Kup na təm gən ni da gwa. **27** Təm gən ba pi ni argon untu, nan tə kum'e Li'azaru ra den kumi dliwo, tu a yari gwa. A mom wuri, kan wu kopəni. **28** A ar ni tə dəm gəs las tu təra gwa kə muri rop ra. bi wur bi wur ge mbatl tu kan baa pa da gwa **7** Kan tə wul mir mən kulci kar ti'e, "Mə pa pal wi, kan ko njem wii məshka da'a. Murgon ra ni gip ati kə Yahuda." **8** Wu wul ti'e, "Ba mən kan baa mani dəli gəzənka gip am gən gwa da'a. Kulci, ar dlyam wi da'a kan mən Yahuda ndu wu (aiōn g165, aiōnios g166) **29** Ban tu kan bim wuro, ta la ki na tat gwa, kup na untuwo kə ndu kə pa pal naar man kup, murgon ra kan baa mani dəli bartaya?" **9** Yesu nəmī wur tə wule, "Awa kutl gəzənka gip am gəs gwa da'a. **30** Ami na Banwo, cet rop ni gip nde pət nəm diya? Mbarəm tu nəm ni." **31** Ar ni mən Yahudayı pa yem tat kə kup ba bom asəm gip pət, tii pat asəmka da'a, la'i gəsi. **32** Kan Yesu ba wul wur'e, "A pi mbuni domici tə shin bar na cirtən kə den atl kəni. **10** bar na womti təp kar Ban. Kakəno den gonge Ama muntu kup ba bom asəm gip gas gwa ni ni gip wur kə ri kə la'i gin na tatwe?" **33** Ar ni ba pat asəme, nan cirtən ra kar ti dagwa." **11** mən Yahudayı bali ti wu wule, "Mə ri kə la'i gi Nan tə yari muntuwo, ar ni tə ci cina tə yari na tat den ko nəm gip mbuni mbap ju kan kə wur'e, "Berəm gəmi Li'azaru nde umur kawi, pi gwa da'a, ama den mburi Yami, domici ki ama aa ri putu tika." **12** Mir mən kulci kar ti mbarəm ni katl, ama kə pali gam gika Yami." **34** bali ti'e, "Babomi, umur ni fa tə ndewo, tii kum Yesu nəmī wur tə wule, "Ar ra na rəshi gip Kulci təmī kə dli gəsi." **13** Yesu ni den shirəm den'e gin'e, 'A wule kən mir yam ni.' **35** Mə mom'e Li'azaru məsh kawi, ama mir mən kulci kar ti rəshi Shirəm kə Yam baa cen lar da'a. Babom ni pən'e nde umur kə shukutən ni ti dene. **14** Ar ni wul munju kan kum shirəm gəs gwa 'mir yamı' tə yari wur ghon tə wule, "Li'azaru məsh kawi. **36** im nu na ami kan Bəba ne den ami gwas ni **15** Ar gholim mbatl domici gin nan ami ra lasi kan tə karəm sur atl gwawu? Unun dırı shirəm da gwa, kə də kə ngəsh kən den Yam ra. Ama den'e a mbur Yam nan a wule, 'Ami Nya Yam ni mə rəni kar ti.' **16** Ar ni Toma (kan ba la ti bi'e gwa?) **37** Ba kə ngəsh kən ni demən da'a, mbap nye Ngumci gwa) wul nami mir mən kulci kar ju Ban den pi gwa ni fa a pi da gwa. **38** Ama ar Yesui'e "Mən ma mə su nəkə, kə də mə məsh ni a pi fawo, kup na kə ngəsh kən demən dawo, ni nan ti pa'e." **17** Nan Yesu mbubaro, ar ni tə ngəsh kən ni den mbap ju, kə də kə mom ni, zam na momi den Li'azaru pi muri wupse na kan kə ngəsh kən den'e Bəba ra gipi ni, kan ami kapi wi. **18** Betanyawo kosak na Urshalima ni ar ra gip Bəbayı." **39** Ar ni wu pa ndu wu nəm ti, ra, bar kə mil rop, **19** Mən Yahuda na womti dir ama tə dəli wur amka. **40** Kan Yesu ba pa jikat wi kə kulu keti na ga Marta na Maryamu den bula kə Urdun tə mbubar las tu kan Yohana den məshtən kə erəm gəzəni. **20** Nan Marta kum'e pi batisma na pare bar gwa, tə dəm gəs barta. Yesu den dırtəno, ar ni tə dəl tə ri kə mbori **41** Ar ni mbaram na womti dir kar ti. Wu wule, gəsi, ama Maryamu dəm gəs bomi. **21** Marta wul "Rawo Yohana pi halama bar kə nəmī bi na am Yesu'e, "Babomi, kira far dəwo, erəm gən ba ri gon da'a, ama argon tu kup tə yari den mbarəm kə məshtən da'a. **22** Ama a mom'e kəkən ma tuwo, untu ni ar ra." **42** Kan mbarəm na womti Yam baa bi'i argon tu kup kə liri gwa." **23** Yesu kan ra lasi gwa ba ngəsh wur den Yesu. **24** Marta wul ti'e, "Erəm gi baa tli ra esı." **25** Marta nəmī ti'e, "A mom'e ti tli ra es gas pa'i bar kup kan

məshi mbarəm baa tli ra na ge mbatl gwa.” 25 kan dir kə shirmi Maryamu shin argon tu Yesu Yesu wul ti'e, “Ama ni'e tlitən kə məshi mbarəm pi gwa, kan wu ngəsh wur den ti. 46 Ama jen kan ami ni'e ge mbatl. Muntu kan ngəsh ti gəzən ri kar mən Parise kan wu yari wur argon deməno, tii dəm na ra na ge mbatl, ko ma tə tu Yesu pi gwa. 47 Ar ni kiri mən keri bar ju məsh nika. 26 Muntu kan ra na ge mbatl kan dırı Yam na mən Pariseyi la bi domtən kə mən ngash ti deməno, tii məsh da'a. Kə ngash ki den tloiy shirəm kə mən Isra'ila. Wu ngen momi muntu ya?” (alōn g165) 27 Marta wul ti'e, “Aan, wu wule, “Ununu mii pi den muntu we? Ar tu Babomi, a nəm wi den ki ni'e Almasihu, Nya mbarəm tu den ta pi halama bar kə nəmi bi Yami, muntu kan ba sur gip atl gwa.” 28 Nan tə na am na womti. 48 Mən ni mə za ti tə ci cina pa'i yari muntuwo ar ni tə pal rin bomka kan tə na untuwo, mbarəm kup ba ngəsh wur den ti, la bi erəm gəs Maryamu markəm tə wul ti'e, kan də mən Roma dir nəm atl gəmika na Bom “Ba mən kulci mbirawi, tə den ngeni gi.” 29 kə Yam gəmi.” 49 Ar ni nəm gip wur mən sun Nan Maryamu kum muntuwo, ar ni tə tlyam na Kayafas, bar mən keri bar ju dırı Yam kə sheti zhotən tə ri kar ti. 30 Ar dəm'e Yesu mbubar ghoni, shirəm tə wule, “Ko nəm kə mom argon gip bəni wi da'a, ama tə'i las tu Marta mo nan ti da'a! 50 Kə mom ni'e ar mani də mbarəm nəm gwa. 31 Nan mən Yahuda kan ra na Maryamu məshka na də mbarəm kə atl kup liika gwa da'a gip bom den damtən nən ti shin tə tlyam na ya?” 51 Tə yari ni untu gip bopya kə gam gəs zhotən kan tə dəlo ar ni wu pən den'e tə rəni da'a, ama nan ti ni'e bar mən keri bar ju dırı kə ba gambəci'i kə kulu lasi. 32 Nan Maryamu Yam kə sheti ghon tawo, tə yari ni ge shirəm mbubar las tu Yesu ra, nan tə shin tiwo, ar ni kan dəl sur kar Yam gwa den Yesu baa məsh tə nda atl cina da ti tə wul ti'e, “Babomi, na den am kə atl kə mən Yahuda kup, 52 ba'e den də wule ki ra far dewo, erəm gən baa məshka am kə atl kə mən Yahuda ni katl da'a ama kə də da'a.” 33 Nan Yesu shin ti den kulu, na mən tə dom mimir kə Yam kan gəzan ko ako gwa Yahuda ju kan dir nan ti ma den kuluwo, ar wu dəm nəm. 53 Argon tu kan pən den gas ghun ti gip ruhu kan tə dam ti hoyi gip mbatl tawo ar ni wu pi ta ngeni təp kə ri Yesu eka. gəsi. 34 Ar ni tə wule, “Ako ni kə kap tiwe?” 54 Ra untuwo ar ni Yesu i'ci cina na dəltən gip Kan wu bali ti'e, “Babomi, dir shini.” 35 Ar ni mbarəm kə mən Yahuda gip pili da'a, ar ni tə za Yesu kuli. 36 Ar ni mən Yahudayı wule, “Shin lasika tə ndara atl kan kosak na bi ləpe, gip bən kandatu tə ndu ti gwa!” 37 Ama jen gip wur tu kan ba la ti bi'e Ifraimu gwa, lasi ni tə dəm wule, “Muntu kan bəl ger kə batabi tu baa mani na mir mən kulci kar ti. 55 Nan ar mbi kosak hane mbarəm tu məshtən diya?” 38 Nan Yesu na Nyel Jikat Bədlabən kə mən Yahudawo, ar ra gip damtən den məshtəniwo, ar ni tə ri kar ni mbarəm na womti za mir heli bən wu to gambəci'i. Gambəci'iwo shu ni kan bor gip tat Urshalima kə pi bar ju ba pi kə pali mbarəm gwa kan ba le bisika na tat goni. 39 Yesu wul dərən cina də Yam gwa kapən Nyeli. 56 Wu pi wur'e, “Jirkət ni tatika markəm.” Ama Marta, ta ngeni Yesu, wu ra dlor gip bom kə Yam wu erəm kə məshiyi wule, “Ama Babomi, kəkəno den ngeni momi kar ezən'e, “Unun kə shinwe? usuntən ni katl bani, domici muri gəs wupse Tii dir ni kə ba Nyeli diya?” 57 Rawo kiri mən ituwi na məshtəni.” 40 Ar ni Yesu wule, “A yari'i keri bar ju dırı Yam na mən Pariseyi bi biwi den ni da'yə? E den ki ni kə la Yam mbatl, kii murgon tu kup zam na momi las tu Yesu rawo, shin dədatən kə Yami?” 41 Ar ni wu kutəl tatika tə dir yari kə də wu nəm ti.

markəm. Yesu tli ger yami, kan tə wule, “Bəba, a goode'i den kə kuməni. 42 A mom'e kə kumən ko gigasi, ama a yari ni untu den bi kə munju kan dlor degwa, kə də wu nəm den'e ki ni kə karəm.” 43 Nan tə yari muntuwo, ar ni Yesu tli yar yam tə wule, “Li'azaru, dəl tori!” 44 Ar ni məshi mbarəmi dəl tor, am gəs na asəm gəs na bali na tutul ghumı məshi mbarəme, na ba ger gəs bali na tutule. Yesu wul wur'e, “Pətl ni tutul ghumı məshi mbarəm tuka kə za təni tə ndara.” 45 Ra untuwo, ar ni na womti kə mən Yahuda

12 Muri mukka kapən Nyel Jikat Bədlabəniwo, ar ni Yesu mbubar gip Betanya, las tu Li'azaru, muntu Yesu tli ti gip məshi mbarəmi ba dəm gwa. 2 Kan ba pi Yesu bar kə ci kə gas lasi. Marta bi wur fingali, Li'azaru ngapo təra gip munju dəm kə ci fingal na Yesu gwa. 3 Ar ni Maryamu pən tulare kə nardi, mən wurpi na naari, tə shoti den kaar asəm kə Yesu kan tə sari ti asəmka na ta gam gəsi. Ar ni bomi kup nga lasi na təmi kasəri. 4 Ama Yahuda Iskariyoti,

näm gip mir män kulci kar ti, muntu kan ba ri “Wokoci dir wi kä dä däda Nya Mbaräme. **24** Ge kä bi Yesu kagwa nge na wultän'e, **5** “Unun kem shiräm ni a yari ine, ge o ni nda atl kan ar mash baa wur mir tuka den wurpi nan baa käm batli dawo, ar ba pi ta dämi ge o näm katl. Ama ar ni män mbap kä sheti ghon näm gwa dä bi wurpiyi mäsho, ar ba bi mimir na womti. **25** Murgon tu munju am ri wur kaar da gwawu?” **6** Tä yari ni kup kan gam gäs ni tä ndu'o, tii hol ge mbatl untu ba'e den argon tu ba ndo na munju am ri gäsi. Ama muntu kan nge ge mbatl gäs denkaar wur kaar da'a ba ghun təni da'a, ama domici ti bar atl kən baa zam ge mbatl tu kan baa pa da mur ni, ti ni'e män ne posh wurpi gəzəni, kan tä gwa. (**aiōnios g166**) **26** Murgon tu kup ba ndu a däm kur yem gip wurpiyi tä pi bar kə gam gäs nari. Babom gäso, tii kopən kə də las tu ami rawo, də **7** Yesu bali wur'e, “Za təni, tä ne ni mir tuka ra män pim mbapi nəra lasi. Ban ngap baa däda den bi pət kapi gəni. **8** Kii nəra na munju am ri muntu kup kan ba pim mbap gwa. **27** “Kəkəno wur kaar dagwa nan kən ko gigasi, ama kii nəra mbatl gən tlika wi kan unun aa wul ra? Bəba, ba namən ko gigasi da'a.” **9** Nan womti mbaräm kä za da argon tu ba pi gip wokoci kan zamən män Yahuda mom ka'e Yesu ra bartawo kan wu da'aya? O'o, kə də untu pi namən ni a sur ra. **28** ri, ba'e kə də wu shin ti ni katl da'a ama wu Bəba, däda sun gi!” Kan yar gon ba dəl sur yam pa shin Li'azaru, muntu Yesu tli ti gip məshi ba wule, “A däda'i wi, kan a ri kə däda'i ri.” mbaräm gwa. **10** Ar ni kiri män keri bar ju diri **29** Nan womti mbarəmi kan ra lasi gwa kum Yam gwa gudlumi kə də wu ri Li'azaru eka esi, untuwo ar ni wu wule Yam bo gam wi, nami **11** den'e domici gəso män Yahuda na womti den ngapo ar ni wu wule nye män kartən kə Yam za'i gəzənka wu den ritən gəzən kar Yesu wu gon ni shiräm nan ti. **30** Yesu wul wur'e, “Yar den ngəshtən den ti. **12** Bar tləwo, ar ni womti tuwo den bi gin ni, ba'e gwan da'a. **31** Kəkən mbarəmi kan dir kə Nyel Jikat Bədlabəni ba ni'e wokoci kə hukunte atl, kəkən ni ba ri kə kum'e Yesu ra den təp gäs kə tetən gip bən byali muntu kan den dandi kə atl kən gwa atl. Urshalima. **13** Ar ni wu yem am kin dabino **32** Ama amo, wokoci tu tlimka denkaar atlo, kan wu dəl kə metən nan ti wu den tli yar na aa dəl mbarəmka kup karəmi.” **33** Tä yari ni wultän'e, “Hosana! Män albarka ni'e muntu muntu kə də tə gode kandatu tə ri kə məshtən kan ba dır gip sun kə Babom gwa! Män albarka gwa. **34** Womti mbarəmi shiräm wu wule, “Gip ni'e gun kə Isra'il!” **14** Nan Yesu zam nye bar kulci gəmiwo ma kum'e Almasihu baa dəm baa kəm gono, kan tə to den ti, kandatu ar ra na patəni, ra imnu kə wule, ‘Ar näm də tli Nya rəshi gwa'e, **15** “Kum ni bərti da'a, mbaräm kə Mbarəm yamwe? Wo ni'e Nya Mbarəm tuwe?’” Urshalima. Shini, gun gin kən den dirtəne, njon (**aiōn g165**) **35** Ar ni Yesu wul wur'e, “Cirtən baa den nye bar kəmne.” **16** Wokoci tu bar ju ba piwo nəra nan kən cina njem de. Bom ni asəm kəkən mir män kulci kar ti mom unun munju ba pi nan kən ra na cirtəni gwa, kapən də dəmən nupi da'a. Ama denkaar kə däda Yesu na tli tla gam ginka. Mbaräm tu kan den bomi asəm gäs gip məshi mbarəmo, ar ni wu mom den'e gip dəmən ba mom las tu kan tə ri gwa da'a. bar ju kan pi tiwo untun ar ra na rəshi terka **36** Ngəsh kən ni den cirtəni nan kən ra nan ti den ti. **17** Womti mbarəmi kan kar ti nan tə gwa, kə də kə dəm mimir kə cirtən ra.” Nan la bi Li'azaru gip gambəci kan ta tli tika gip Yesu pa'i shiräm, ar ni tə ndara kan tə ghuuni məshi mbaräm ci cina na yari mbaräm argon wurka. **37** Kup na halama bar kə näm bi na am tu Yesu pi gwa. **18** Mbaräm na womti dəl ni kə ju kan Yesu pi den ger gəzəni, ama ar ni wu metən na Yesu domici wu kum den halama bar nge ngəshtən den tika. **38** Muntu pi ni kə də ar kə näm bi na am tu kan tə pi gwa. **19** Ar ni män laa'i shiräm tu kan män yari shiräm kə Yam Parise wul ezən'e, “Kə shin capo mii mani pi Ishaya yari gwa'e, “Babomi, wo ni näm argon argon da'a. Shin ni kandatu mbaräm kup ba tu kan mə yari gwawe, də wo ni Yam buli ti bar kop ti gwa!” **20** Rawo, män Hellas jen ra gip ju kan Babom pi gwawu?” **39** Muntu ni kem munju kan te Urshalima kə bote Yam wokoci wu ngəsh wur den Yam da'a, kandatu Ishaya nyel jikat bədlabəni gwa. **21** Ar ni wu ri kar yari las gon gwa'e, **40** “Yam pali wurka tabiyi Filibus, mbaräm kə Betsaida gip atl kə Galili, wu wi kan tə lati mbatl gəzənka den ba wu'i mani wul ti'e, “Mən nartəni, mə ndu mə shin Yesu.” shini bar na ger gəzəni, ko də mbatl gəzən mani **22** Filibus ri yari Andərawus, kan Andərawus na näm bari, kə də wu pal karəm zam a warke Filibus ba ri yari Yesu. **23** Yesu bali wur tə wule, wur ra.” **41** Ishaya yari ni untu domici tə shin

dədətən kə Yesu, kan tə shirəm den ti. **42** Kup Bitərus bali ti tə wule, “Babomi, ba'e asəm gən na untu jen gip kiri kə cina gəzən ngəsh wur ni katl kii ho da'a ama na am gən na gam gən den ti. Ama gip bərti kə mən Parisewo wu mani ma.” **10** Yesu nəmi ti tə wule, “Muntu kan ho ti shirəm den ngəşhtən den Yam gəzən da'a gip kawo, asəm gəs ni katl baa ndu ho'i, rawo dli bərti den ba də dəli wurka gip bom domtən kə gəs kupo dləran ni ar ra. Dləran ni kən ra, ama mən Yahuda da'a.” **43** Rawo, wu paye ndu'i argon ba'e kup gin ni da'a.” **11** Domici tə mom muntu tu wii pi də mbarəm dədə wur ra man argon tu kan ba ri kə bi gəs ka gwa, ar ni kem tə wule wii pi də Yam dədə wur gwa. **44** Ar ni Yesu tli ba'e kup gin ni ra dləran da'a. **12** Nan tə pa'i ho'i yar yam tə wule, “Mbarəm ni ngəsh ti deməno, wur asəmo, ar ni tə la tutul dli gəs kan tə pal kə demən ni katl tə ngəsh ti da'a, ama na muntu ba dəməi gəs tə ngen momi kar wur tə wule, “Kə kan karəm gwa pa'e.” **45** Muntu kup shiməno, ta mani momi argon tu kan a pi in gwaya?” **13** Kə shin ni muntu kan karəm gwya. **46** A sur ni atl la'əm bi “Ba mən kulci” na “Babomi” kan untu kə də a diri atl kundərəndlip cirtni, den ba də ni ar ra, domici argon tu ami ra gwa itu. **14** ko nəm gip munju kan ngəsh wur demən dəm Kəkəno ami, Babom na Mən kulci ine, ho asəm gip dəmən da'a.” **47** Muntu kan kum shirəm ginka, kən ma ar ndari kə ho'i ni ya'ən asəmka. gən ama tə pi argon tu a yari gwa dawo, aa **15** A gode in ni den kə pi ni kandatu a pi in gwa. hukunte ti da'a. Domici a sur ni atl kə hukunte **16** Ge shirəm ni a yari ine, zher ba man babom mbarəm da'a, ama kə də a dəli mbarəme. **48** gəs da'a, ko də nye mən kartən man muntu kan Mən tloyi shirəm muntu ngem kan ba nəm kar tiyi gwa. **17** Kəkən kan kə mom bar juwo, kii shirəm gən da'a ra. Shirəm tu kan a yari gwa dəm mən albarka kən ni kə pi gwa. **18** “Ba'e a ni baa hukunte ti gas pa'i bar kup. **49** Bar ju a shirəm ni den kup gin da'a, a mom munju kan kulci mbarəmo karəm ni ar dəl da'a. Ama Ban a zəzari gwa. Ama muntuwo kə də laa'i argon kan karəm gwa ni yarim argon tu aa yari na tu shirəm kə Yam yari gwa ni den'e, ‘Muntu kandatu aa yari gwa.’ **50** A mom'e argon tu tə kan den ci fingal namən balim kaarwi.’ **19** “A wule də pi baa kem də zam ge mbatl tu kan baa yari in ni kəkən kapən ar pi, den wokoci tu ar pa da gwa. Ra untuwo argon tu kup a yariwo ni piwo kə ngəsh kən ni den ami ni'e ti. **20** Ge ar ni'e argon tu Bəba yarim kə də a yari gwa. muntuwo kə Yami yari gwa ni den'e, ‘Muntu muntu a karo, ami ni tə nəmi. Murgon tu kup nəməno tə nəm ni muntu kan karəm gwa.’” **21**

13 Gip untu kapən də pi Nyel Jikat Bədlabəno, Yesu mom den wokoci piwi kan tii za kaar bar atl kən tə ndara kar Base. Nan tə ndu gwas kan ra den kaar atlo, ar ni tə gode wur den tə ndu wur ar ri patən kə bari. **2** Wokoci tu ni Yesu na mir mən kulci kar ti den ci fingal ka gəsi, kan Shetan tare la wi gip mbatl kə Yahuda Iskariyoti, nya Siman, kə də tə bi Yesu ka. **3** Yesu mom den Bəbayi la bar kup gip am da ti wi, kan tə dəl ni sur kar Yami, kan kar Yam ni tii palo, **4** ar ni tə tli gəs bi fingali, tə tus lulur gəs kə den kaarika, kan tə bal tutul hotən ter gəs da ti. **5** Ar ni tə shoti mal gip bar gali, kan tə nəm ho'i asəm kə mir mən kulci kar tiyi, tə den sarika na tutul hotəni nan tə bal ter gəs gwa. **6** Nan tə dir den Siman Bitəruso ar ni Bitərus wul ti'e, “Babomi, ki ni kə ri kə ho'im asəmə?” **7** Yesu bali ti tə wule, “Kə mom argon tu kan ami den pi kəkən gwa da'a, ama den kariwo kii momi.” **8** Bitərus wul ti'e, “O'o, Babomi, ko njem, kii ho'im asəm da'a.” Yesu nəmi ti tə wule, “Ami ni a ho ki dawo, ki gwan ni da'a.” (**aiōn g165**) **9**

Nyeli, ko den tə bi argon munju am ri wurkaar gwa. 11 Ngəsh ki demən nan a wule ami ra gip da gwa ni. 30 Na zhotəne nan Yahuda ci bəredi Baba kan Bəbayi ra gipən gwa. Untu ni dawo tuwo, ar ni tə dəl te kaarika. Ar tu ngap gas ngəsh kən ni den bar kə nəmi bi na am ju kan a ni. 31 Nan Yahuda ndarawo, ar ni Yesu wule, pi gwa. 12 Ge shirəm ni a yari ine, murgon tu “Kəkən ni Nya Mbarəm zam dədatən kan Yam kup kan ngəsh ti deməno tii pi argon tu kan ba zam dədatən təp kar ti ra gwa. 32 Yam ni ami den pi gwa. Tii pi bar ju kan man munju zam dədatən təp kar tiwo, Yam baa dəfə Nyayi ma gwa, domici a ndara kar Bəba wi. 13 Kano aa gip gam gəsi, ar ba dlyam da'a tii zam dədatəni. pi argon tu kup kə liri gip sun gən gwa, kə də 33 “Mimir gəni, aa dəm nan kən cina de njem. Nyayi diri Bəbayi dədatən kar mbarəme. 14 Ko Kii ngenəmi, ama kandatu a yari mən Yahuda unun kə liri gip sun gəno, aa pi ine. 15 “Kən ni gwa'e, ‘Las tu a riwo, kii mani ritən da'a,’ untu kə ndu'əmo, kii pi argon tu a wule kə pi gwa. 16 ni a yari in kəkən pa. 34 “Pel kulci ni a bi ine. Aa liri Bəba, ti ngapo tii bi in gon Mən Ne Am ra Ndu ni ya'anı. Kandatu a ndu kən gwa, untun tə dəm nan kən baa patəni. (aiōn g165) 17 Ti ni'e kən ma ar nəm kə ndu ni ya'anı. 35 Na unutun Ruhu mən buli də mom ge shirəm den Yami. mbarəm kup baa mom'e kən mir mən kulci Mbarəm kə atl baa mani nəmi gəs da'a, domici karəm ni, kən ni kə ndu ya'en gwa.” 36 Siman wu bot shini gəs ko momi gəs da'a. Ama kəno Bitərus ngen momi kar ti ta wule, “Babomi, ako kə mom ti, domici təra den dəmi nan kəne, kan ni kə riwe?” Yesu bali ti tə wule, “Las tu a riwo, tə pa dəm gip mbatl gini. 18 Aa za kən wule kəkən kii mani kopi gən da'a, ama den kariwo mir maraya da'a, ama aa dır kar kəne. 19 Cina kii mani kopi gəni.” 37 Bitərus ngen momi kar de njemo, mbarəm kan den kaar bar atl kən ti tə wule, “Babomi, ununu kem aa mani kopi gi ba'i shimən da'a, ama kəno kii shiməni. Domici kəkən da'awu? Aa bi gam gən a məsh den bi ami kan ra na ge mbatlo, kən ma kii nəra na ge gi.” 38 Ar ni Yesu nəmi ti tə wule, “Kii bi gam mbatli. 20 Gas ta ni kii mom'e ami ra gip Ban, gi kə məsh den bi gəna? Ge shirəm ni a yari'i, kan ngap ra gipəni, kan ami ra gip kəne. 21 kapən də tus kor la yar kə bətloniwo, kii wule Murgon tu kup kan kum kulci gən kan tə piwo, kə momən da'a bisi myakan!

14 “Ba kə za ni də argon ghun kən da'a.

Ngəsh kən ni den Yami, kə pa ngəsh kən ni deməni. 2 Gip bom də Banwo kushi ra na womti. Untu ni fa dawo, na a yari in wi. A ndara ni barta kə kərkəmi in lasi. 3 Ami ni a ndara a kərkəmi in laso, aa pal sur kə pəni gin karəmi, kən ma kə dəm ni las tu ami ra gwa. 4 Kə mom təp ritən las tu a ri gwa.” 5 Ar ni Toma wul ti'e, “Babomi, mə mom las tu kə ri gwa da'a, imni mii mom təpi rawe?” 6 Yesu nəmi ti tə wule, “Ami ni'e guntəpe, ge shirəmi, na ge mbatl. Təp karəm nəngən ni mbarəm baa kop wu ri kar Bəba. 7 O Kə momən fawo, kii mom Ban pa'e. Kəkən na cina dewo, kə mom ti kə pal kə shin tiwi.” 8 Filibus wul ti'e, “Babomi, gode mi Bəbayi, argon ra kan baa mani mi untu gwa da'a.” 9 Yesu nəmi ti tə wule, “Filibus, kup na a dəm nan kən kə tlyari wokoci untu ama har kəkən kə momən diya? Kup murgon tu shi'məno, tə shin Bəba wi. Imni kii wule, ‘Gode mi Bəbayi?’ 10 Kə ngəsh ki den'e ami ra gip Bəbayi, kan Bəbayi ra gipən da'aya? Shirəm ju a yariwo gwan kə gam gən ni da'a, ama Bəbayi kan ba dəm gipən ni'e muntu ba pi mbap gəs

gwa. 11 Ngəsh ki demən nan a wule ami ra gip da gwa ni. 30 Na zhotəne nan Yahuda ci bəredi Baba kan Bəbayi ra gipən gwa. Untu ni dawo tuwo, ar ni tə dəl te kaarika. Ar tu ngap gas ngəsh kən ni den bar kə nəmi bi na am ju kan a ni. 31 Nan Yahuda ndarawo, ar ni Yesu wule, pi gwa. 12 Ge shirəm ni a yari ine, murgon tu “Kəkən ni Nya Mbarəm zam dədatən kan Yam kup kan ngəsh ti deməno tii pi argon tu kan ba zam dədatən təp kar ti ra gwa. 32 Yam ni ami den pi gwa. Tii pi bar ju kan man munju zam dədatən təp kar tiwo, Yam baa dəfə Nyayi ma gwa, domici a ndara kar Bəba wi. 13 Kano aa gip gam gəsi, ar ba dlyam da'a tii zam dədatəni. pi argon tu kup kə liri gip sun gən gwa, kə də 33 “Mimir gəni, aa dəm nan kən cina de njem. Nyayi diri Bəbayi dədatən kar mbarəme. 14 Ko Kii ngenəmi, ama kandatu a yari mən Yahuda unun kə liri gip sun gəno, aa pi ine. 15 “Kən ni gwa'e, ‘Las tu a riwo, kii mani ritən da'a,’ untu kə ndu'əmo, kii pi argon tu a wule kə pi gwa. 16 ni a yari in kəkən pa. 34 “Pel kulci ni a bi ine. Aa liri Bəba, ti ngapo tii bi in gon Mən Ne Am ra Ndu ni ya'anı. Kandatu a ndu kən gwa, untun tə dəm nan kən baa patəni. (aiōn g165) 17 Ti ni'e kən ma ar nəm kə ndu ni ya'anı. 35 Na unutun Ruhu mən buli də mom ge shirəm den Yami. mbarəm kup baa mom'e kən mir mən kulci Mbarəm kə atl baa mani nəmi gəs da'a, domici karəm ni, kən ni kə ndu ya'en gwa.” 36 Siman wu bot shini gəs ko momi gəs da'a. Ama kəno Bitərus ngen momi kar ti ta wule, “Babomi, ako kə mom ti, domici təra den dəmi nan kəne, kan ni kə riwe?” Yesu bali ti tə wule, “Las tu a riwo, tə pa dəm gip mbatl gini. 18 Aa za kən wule kəkən kii mani kopi gən da'a, ama den kariwo mir maraya da'a, ama aa dır kar kəne. 19 Cina kii mani kopi gəni.” 37 Bitərus ngen momi kar de njemo, mbarəm kan den kaar bar atl kən ti tə wule, “Babomi, ununu kem aa mani kopi gi ba'i shimən da'a, ama kəno kii shiməni. Domici kəkən da'awu? Aa bi gam gən a məsh den bi ami kan ra na ge mbatlo, kən ma kii nəra na ge gi.” 38 Ar ni Yesu nəmi ti tə wule, “Kii bi gam mbatli. 20 Gas ta ni kii mom'e ami ra gip Ban, gi kə məsh den bi gəna? Ge shirəm ni a yari'i, kan ngap ra gipəni, kan ami ra gip kəne. 21 kapən də tus kor la yar kə bətloniwo, kii wule Murgon tu kup kan kum kulci gən kan tə piwo, kə momən da'a bisi myakan!

22 Ar ni Yahuda (ba'e Yahuda Iskariyoti da'a) wule, “Ama Babomi, ununu kem kii gode mi ko ki wo ni ama kii gode nami mbarəm kan den kaar bar atl dawu?” 23 Yesu bali ti tə wule, “Murgon tu kup ba ndu'əmo, tii kop argon tu a kulci gwa. Ban baa ndu ti, kan mə dır kar ti mə pi dəmi gəmi nan ti. 24 Muntu kan ba ndu'əm dawo, tii kop kulci gən da'a. Shirəm ju kə kumo gwan kə gam gən ni da'a, kə Bəbayi kan karəm gwa ni. 25 “A yari in ni kup muntu nan a'i ra nan kən gwa. 26 Ama Mən Ne Am mbarəmi, Ruhu kə Yami, muntu kan Bəba baa kar sur gip sun gəno, tii kulci in bar kup, tə pa ne in gip mbatl kup argon tu a yari in gwa. 27 Dəmi zhəlili ni a za nan kəne, dəmi zhəlili gən ni a bi ine. A bi in ni ba'e kandatu mbarəm kə atl ba bi gwa da'a. Ba da argon ghun kən ni da'a, eso ba kə kum ni bərti da'a. 28 “Kə kum a wule, ‘Aa ndara kan a pa pal dır kar kəne.’ Kən ni kə ndu'əmo, kii pi ghol mbatl nan a ndara kar Bəba gwa, domici Bəbayi manəmi. 29 A yari in wi kəkən kapən ar dır pi untuyi, wokoci tu ar ni piwo kə ngash kən ni den Yami. 30 Aa'i shirəm naar nan kən

da'a, domici muntu kan den dandi atl kən den dırtane. Tə ra na argon kan tii mani pim gwa da'a. **31** Ama tə dir ni kə də mbarəm kan den kaar bar atl mom'e a ndu Bəba kan a pi argon tu kan Ban ba ndu a pi gwa. Tli ni yam mə za ni de."

15 "Ami ni'e ho kin inabi, kan Ban ni'e mən pi mbap dene. **2** Ko gonge am kin tu gipən kan ba gəri mimir dawo tii wotlka, kan tə kərkəm am kin tu kan ba gəri gwa, kə də ar gər ra hoyi. **3** Kəkən ma ngəlan ni kən ra domici kə shirəm tu kan a yari in gwa. **4** Sa ni gipəni, kandatu ami ma a sa gip kən gwa. Am kin gon ra kan baa mani gəri mimir nan gəs gwa da'a, se ti ni tə sa den nas kin inabiyi. Untu ni kən ma kii mani gəri mimir da'a se kan ni kə sa gipən gwa. **5** "Ami ni'e kin inabiyi, kən ni'e ga am kini. Mbarəm ni sa gipən kan ami gip tiwo, tii gəri mimir na womti, domici bat naməno kii mani pi argon da'a. **6** Murgon tu kup kan ba sa gipən dawo, ti ni wule am kin tu kan wotl laka kan ba konka gwa, mbarəm baa dom am kin ju, də wika gip utu, də keri ka. **7** Kən ni kə sa gipən kan shirəm gən ba sa gip kəno, argon tu kup kə liriwo baa bi ine. **8** Ban baa zam dədatəni, kən ni kə pi dəmi tu kan ba gode'e kən mir mən kulci karəm ni, wule kin kan ba gəri mbuni mimir gwa. **9** "Kandatu Bəba ba ndu'əmo, untu ni a ndu kən pa'e. Ra untowo sa ni gip ndutən kan a gode in gwa. **10** A kop bar ju Ban yari gwa, kan a sa gip ndutən gəsi. Untu ni esi, kən ni kə kop bar ju a yari ino, kii sa gip ndutən gəni. **11** A yari in ni muntu kə də ghol mbatl gən dəm gip kəne, kan kən ma də ghol mbatl gin laa'i ra. **12** Argon tu a wule kə pi gwa ni'e kə ndu ni ya'əni kən ni kə pi argon tu a wul kən'e kə pi gwa. **15** Kən ni kə zəzarəm da'a, ama ami aña'la kən bi'e mir mən pi mbap da'a, domici na a zəzar kən kan a bi in mbap'e kə ri gəri ni mimiri, wule kin kan ba gəri mimiri, mimir ju kan baa pa dagwa. Ra unto ni Bəba baa bi in argon tu kup kə liri gip sun gən gwa. **17** Argon tu a wule kə pi gwa ni'e kə ndu ni ya'əni." **18** "Mbarəm kə atl ni nge ino, mom ni'e ami ni

wu pare nge. **19** Kən kə atl ni faro, atl baa ndu mimir gəsi. Ama nan kən kə atl ni da'a, a zəzar kən ni gip mbarəm kan den atl gwa. Muntu ni kem mbarəm kə atl ba nge ine. **20** Dami ni shirəm tu a yari in gwa'e, 'Zher ba man babom gəs da'a.' Wi ni wu kumim dliwo, wii kumi in dli pa'e. Na wu kop ni kulci gəno, wii kop kulci gin pa'e. **21** Wii pi in ni untu den bi sun gəni, domici wu mom muntu kan karəm sur gwa da'a. **22** Də wule a sur shirəm ni nan wur dawo, wii nəra na warwat pitən da'a. Ama kəkəno, wu ra na argon tu wii yari den pi warwat pitən gəzən gwa da'a. **23** Murgon tu ngəmo, ta nge ni Ban pa'e. **24** A pi mbap gip dlom gəzən kan murgon tabe pi da gwa. Də wule a pi ni mbap ju far dawo, wii nəra na warwat pitən da'a. Ama kəkəno wu shin bar kə nəmə bi na am ju a pi gwa, kup na untu wu nge mi, wu nge Ban pa'e. **25** Ama ar pini untu kə də laa'i argon tu kan ra na rəshı gip Kulci gəzən gwa'e, 'Wu nge mi, ama gəs kə nge gəni ra da'a.' **26** "Aa kari in bar sur na Mən Ne Mbarəm Am kan dəl sur kar Bəba gwa. Ti ni'e Ruhu kə ge shirəm kan dəl sur kar Bəba gwa, ti ni tii bi seda deməni. **27** Kən ma mən bi seda ni deməni, rawo kən ra namən na pare pi bari."

16 "A yari in ni bar ju den ba də jili in nika da'a. **2** Wii dəli inka gip bom domtən kə mən Yahuda. Na ho bi, wokoci den dırtən nan murgon tu kup ri in ekawo, tii pən'e mbap kə Yam ni tə den pi. **3** Wii pini untu domici wu tare wu mom Baba ko ami wi da'a. **4** A yari in ni muntu den'e wokociyi ni dıro kə dami ni'e faro a yari ine." A yari in ni bar ju na pare pi bar da'a domici a'i ra nan kəne. **5** "Ama kəkəno a Argon tu a wule kə pi gwa ni'e kə ndu ni ya'əni ndara ni kar muntu kan karəm sur gwa. Kup kandatu a ndu kən gwa. **13** Nduțən gon ra kan na unto gon gin ngen momi da'a tə wule, 'Ako naar man də mbarəm bi ge mbatl gəs den bi kə ni kə riwe?' **6** Kə laa'i na dun mbatl wi nan a ga berəm gəs gwa da'a. **14** Kən ga berəm gən ni yari in bar ju gwa. **7** Ama ge shirəm ni a yari kən ni kə pi argon tu a wul kən'e kə pi gwa. **15** in den ar mani in mbuntən də a ndara. Ami ni Aa'la kən bi'e mir mən pi mbap da'a, domici a ndara dawo, Mən Ne Mbarəmi Am baa sur nye mən pi mbap mom argon tu babom gəs ba kar kən da'a. Ama ami ni a ndarawo, aa kari pi gwa da'a. Ama a la kin bi'e ga berəm gəni, in bar sur nan ti. **8** Ti ni tə mbirawo, tii kem nan a yari in ko unu na unu kan a kulci kar də mbarəm kə atl kup mom den təp gəzən ra Ban gwa. **16** Kən ni kə zəzarəm da'a, ama ami kor da'a den pi warwat pitəne, na den pitən ni a zəzar kən kan a bi in mbap'e kə ri gəri ni dlat, na kandatu Yam baa hukunte mbarəm mimiri, wule kin kan ba gəri mimiri, mimir ju gwa. **9** Den shirəm kə warwat pitəno, domici kan baa pa dagwa. Ra unto ni Bəba baa bi in mbarəm ngəsh wur demən da'a. **10** Den shirəm argon tu kup kə liri gip sun gən gwa. **17** Argon kə pitən dlato, domici a ndara kar Ban wi, las tu a wule kə pi gwa ni'e kə ndu ni ya'əni." **18** tu ki'i shimən da gwa. **11** Kan den shirəm kə hukuntetən ngapo, domici hukunte muntu kan

den dandi kə atl kən gwa wi. 12 “Ami ra na bar mir mən kulci kar tiyi wule, “Kəkəno ki den na womti kə yari ine, ama kii mani pəni kakən shirəm kandatu mii mom gwawi, ba'e gip kolda da'a. 13 Ama wokoci tu ti Ruhu kə ge shirəmi bi da'a. 30 Kəkəno mə mom wi den'e kə mom mbirawo, tii kop nan kən gip bar ju kup kə ge bar kup. Kə mani bali mbarəm kapən tə ngen shirəm ni gwa. Tii shirəm kə gam gəs da'a, ama momi kar ki. Muntu kem mə ngəsh mi den kiwi argon tu tə kum gwa ni katl tii yari, kan tə yari den'e kar Yam ni kə dəl suri.” 31 Yesu nami wur in bar ju kan baa pi gwa. 14 Tii dırəm dədatəne, tə wule, “Kəkəno kə ngəsh kən den Yam wi? 32 nan argon tu kan a yari in ni tii yari in gwa. Ama Wokoci den dirtəne, ar mbirawi ma, nan 15 Bar ju kup kan Bəba nariwo gwan ni. Ar ni kii gəzanka, də ko gonge gip kən ndara bom gəs kem a wule Ruhuyi baa pən argon tu kan a yari kə za'əm nan gən gwa. Kup na untu ami nangən gwa tə yari ine.” 16 “Gip nye wokoci njemo ni da'a, domici Bəba ra naməni. 33 “A yari in ni ki'i shimən da'a, kan den kaari njemo kə pa bar ju den gipənō kə zam ni dəmi zhəlili ra. Den shiməni.” 17 Ar ni jen gip mir mən kulci kar kaar bar atl kəno, kii zam bar ju baa ghun kən tiyi wul ezən'e, “Ununu tə pi nupi na wultən'e, gwa. Ama dəm ni na ndəri mbatli, a tare a tla ‘Gip nye wokoci njemo ki'i shimən da'a, kan den kaar kə wokoci njemo kii pa shiməni’ na gam kə warwat pitən kə den kaar atl wi.”

18 Wu ci es ‘Domici aa ndara kar Bəba wu?’” 18 Wu ci cina na ngeni momi wu wule, “Unun tə pi nupi na gip nye wokoci njem we? Mə mom unun tə yari da'a.” 19 Yesu mom'e mir mən kulci kar ti den ndu'i wu ngen momi kar ti den muntu, ar ni tə wul wur'e, “Kə ngen ni momi kar ya'ən den argon tu a pi nupi nan a wule, ‘Gip nye wokoci njemo ki'i shimən da'a, kan den kaar kə nye wokoci njemo kii pa shiməna?’ 20 Ge shirəm ni a yari ine, kii kul kə pi dun mbatli, ama mbarəm kə atlo ghol mbatli ni wii pi. Kii pi dun mbatli, ama dun mbatli gin baa palka ghol mbatli. 21 Gər mətli ni den gəriwo, tə kum dli hoyi domici wokoci gəs piwi, ama ti ni tə dəl amo tə məsənika na kumi dli tu tə kum gwa domici təra laa'i na ghol mbatli nan tə dırı pel mbarəm den kaar atl wi gwa. 22 Untu ni ar ra nan kənə, kəkən ni'e wokoci kə dun mbatli gi ni, ama aa shin kən ra kan kə pi ni ghol mbatli. Murgon baa mani kemi də ghol mbatli gin paka da'a. 23 Gas tawo ki'i liri argon karəm da'a. Ge shirəm ni a yari ine, Ban baa bi in argon tu kup kə liri gip sun gən gwa. 24 Har kəkən ma kə liri argon gip sun gən wi da'a. Liri ni, kii zami, kə də ghol mbatli gin laa'i ra. 25 “A shirəm ni nan kən na kolda bi. Ama wokoci ra den dirtən kan aa'i shirəm nan kən na kolda bi gwa da'a, ama aa yari in tetla tetla den Ban gwa. 26 “Gas ta ni diro, kii liri bar gip sun gəni. A wul ni'e kii liri Bəba na gam gini, ba'e ami ni aa liri den am gin da'a. 27 Bəbayi na gam gəs ba ndu kənē domici kə ndu'əmi kan kə nəm wi den a dəl ni sur kar Yami. 28 A dəl ni sur kar Bəbayi kan a sur atl. Kəkəno ari kə za'i atl kən wi, kan a pal gən to kar Bəbayi ka.” 29 Ar ni

17 Den kaar kə yari muntuwo, ar ni Yesu tli gam yam kan tə shirəm na Yam tə wule, “Bəba, wokoci piwi. Dəda Nya gi, kə də Nyayi ma tə dəfə ki ra. 2 Domici ki ni kə bi ti iko den mbarəm kup kə də ta bi ge mbatli tu kan baa pa da'a kup munju kə bi ti gwa. (aiōnios g166) 3 Ge mbatli kan baa pa da gwawo ar ni'e də mbarəm mom ki, ki kan ki ni'e Yam nan gi gwa, kə wu pa mom Yesu Almasihu muntu kan kə kar gwa. (aiōnios g166) 4 A dırı'i dədatən den kaar atl wi təp kə ba pa'lı pi mbap tu kan kə bim a pi gwa. 5 Kəkəno, Bəba, dədə'əm na dədatən tu ami nari cina da'i kapən də pi atl kundərəndlip gwa.” 6 “A gode munju kan kə bim gip mbarəm den kaar atl kə wu mom ki gwa wi. Terkawo ge ni, ama ki ni kə bim wuri, ar tu wu kop shirəm giwi. 7 Kəkəno wu mom wi den kup argon tu kə bimo kar kin ar dəli. 8 Rawo a bi wur ni shirəm tu kan kə bim gwa kan wu nəm wi. Wu mom wi den'e na ho bi kar ki ni a dal suri, kan wu ngəsh wur den Yam wi den'e ki ni kə karəmi. 9 Wi ni a shirəm nan ki den am gəzəni. A shirəm ni nan ki den am kə nami mbarəm kan den kaar atl gwa da'a, ama den bi kə munju kan kə bim gwa ni, domici ge ni. 10 Argon tu kup ami ra nariwo ge ni, kan argon tu kup kan kira nariwo gwan ni. A zam dədatən wi tap kar wuri. 11 A'i ri kə dəmi den kaar atl da'a, ama wiwo wu'i ra den kaar atl, kan ami den totən kar ki. Bəba, ki kan dləran ni kira gwa, gandəl wurka na iko kə sun gi, sun tu kan kə bim gwa ituwi, kə də wu dəm nəm kandatu mən ra nan ki nəm gwa. 12 Nan ami ra nan wuro, a gandəl wur kan a ne wurka bat na də argon zam wuri təp kə ba sun tu kə bim gwa. Ko nəm gəzən jilka da'a bat na

nəm tu kan məshətən ni'e patən gəs gwa kə də dlyari. Wu dir na ga toci, pitəla, dlo na bar kə rəshi Shirəm kə Yam laa'i ra." 13 "Kakəno kar dlanye. 4 Yesu na momi argon tu baa ndo nan ki ni a to, ama a yari ni bar ju nan a'i ra den tiwo, ar ni tə tli ter kar wur tə ngen momi tə kaar atl gwa, kə də wu nəra laa'i na ghol mbatl wule, "Wo ni kə ngeni?" 5 Wu nəmi ti wu wule, gən gip mbatl gəzəni. 14 A yari wur shirəm "Yesu kə Nazarat ni." Yesu wul wur'e, "Ami ni." giwi kan munju kan kə atl ni gwa ba nge wuri, (Yahuda mən bi gəsika ra tlər nan wuri.) 6 Nan domici wiwo kə atl ni wu'i da'a, kandatu ami Yesu wul wur'e, "Ami ni'e ti," ar ni wu dəlka na ma kə atl ni da gwa. 15 Shirəm gən nan kiwo kaar kan wu nda atlka. 7 Ar ni tə pa ngen momi ba'e kə də kə pən wur ka den kaar atl ni da'a, kar wur tə wule, "Wo ni kə ngeni?" Kan wu ama a lir ki ni kə də kə gandəl wurka ba də mən wul ti'e, "Yesu kə Nazarat ni." 8 Yesu nəmi wur dasi tu tu zam wur da'a. 16 Wi kə atl ni da'a, tə wule, "A yari in'e ami ni'e ti. Ami ni fa kən kandatu ami ma kə atl ni da gwa. 17 Pali wur den ngeniwo, to za ni mbarəm ju wu ndara." dlat təp kə ba ge shirəm gi, argon tu kə yari 9 Muntu pi ni untu kə də shirəm tu kan Yesu gwa ni'e ge shirəmi. 18 Kandatu kə karəm sur yari gwa laa'i, den'e, "A hol ko nəm gip munju gip atlo, untu ni a kar wur rin gip atl ka pa'e. 19 kan kə bim gwa da'a." 10 Ar ni Siman Bitərus, Domici gəzən ni a ne gam gən markəme den bi muntu kan ra na bar səbər gwa, dli bar səbər gi, kə də wu ma də ne wurka markəm gip ge gəs kan tə wotl kəm kə zher kə bar mən keri shirəm gi." 20 "Munju ni katl a shirəm nan ki bar ju dəri Yam gwa, tə pəni ti kəm kə shimpli den am gəzən da'a. Ama a pa shirəm ni nan ki den gamka. (Sun kə zheri ni'e Malkus). 11 Yesu den am kə munju kan ba ri kə ngəshtən den wul Bitərus'e, "Pali bar səbər gika gip kumti ki təp kə ba kulci gəzən gwa. 21 Bəba, a liri kə gəsi! Kə kum wule ar nəm a tla gip gal tu kan də kup gəzən dəm nəm. Kandatu ki ra gipən Bəba bim kə a tla gwa diya?" 12 Ar ni domtən kan ami ra gip ki gwa ar ni a liri kə də wu ma kə mən bi utu kə Roma na komanda gəzən na wu dəm gip mi den də mbarəm kup ngəsh wur ga mən buti bom kə Yam ba nəm Yesu. Wu fal den Yam den'e ki ni kə karəmi. 22 A tare a bi tika. 13 Kan wu pare ri gəs cina də Hanana, wur dədətən tu kan kə bim gwa wi, kə də wu muntu kan bakon kə Kayafa, bar mən keri bar dəm nəm kandatu min ra nəm nan ki gwa. 23 ju dəri Yam kə sheti ghoni ni gwa. 14 Kayafa Aa dəm gip wuri ki ngapo kə dəm gipəni, kə də ni'e muntu wokoci gon pi shirəm kiri kə mən wu dəm ra nəm hoyi, kə də mbarəm kup kan Yahuda den ar mani mbuntən də gon məsh den kaar atl mom'e ki ni kə karəmi, kan'e kə den am kə mbarəm kup gwa. 15 Siman Bitərus ndu wur kandatu kə ndu'əm gwa." 24 "Bəba, na nye mən kulci kar Yesu gon den kopi Yesu a ndu'e mbarəm ju kan kə bimo wu nəra las kaari. Domici nye mən kulci kar Yesu tuwo bar tu ami ra gwa. A ndu'e wu shin dədətən gəni, mən keri bar ju dəri Yam gwa mom ti, ar ni dədətən tu kan kə bim gwa domici kə ndu'əm tə kop Yesu tə te gip dəbom bom kə bar mən kapən ne gəs kə pi atl kundərəndlip." 25 "Bəba keri bar ju dəri Yami gwa. 16 Ama Bitərus dər mən pitən dlat, kup na mbarəm kə den kaar te bədləbən kaarika. Nye mən kulci kar Yesu atl mom ki da'a, ama amo a mom ki, kan wu goniyi, muntu kan bar mən keri bar ju dəri Yami mom'e ki ni kə karəm suri. 26 A kem wur wu mom ti gwa, pal ter na kaari, tə shirəm na nye mom kiwi aa ci cina na kəmi gəzən wu mom gər tu kan den mbap buti bədləbən bomi gwa, ki ra, kə də ndutən tu kan kə pimo ar dam gip kan ba ter na Bitərus gipi. 17 Nye gər tu kan den wuri, kan ami ma a dəm gip wuri."

18 Nan Yesu pa'i shirəm na Yamo, ar ni Yesu na mir mən kulci kar ti ndara kan wu jikat dəndi kə Kidəron. Den kəti kə fula'iwo dlyar kən zaitun gon ra, ar ni ti na mir mən kulci kar ti te gipi. 2 Yahuda, muntu kan bi tikayi mom lasi, domici Yesu na mir mən kulci kar ti ba kur mo barta. 3 Ar ni Yahuda nde womti mən bi utuyi cina, ga mən buti bom kə Yami, kiri mən keri bar ju dəri Yami na mən Parise ba te gip

argonka da'a, a pi ta kulci mbarəm gip bom mi, kan den untu ni a sur gip atl, kə də a yari domtən kə mən Yahuda na gip bom ka Yami, shirəm den ge shirəmi. Murgon tu kup kan den las tu mən Yahuda kup ba kur dom wur gwa. kopi kaar kə ge shirəmi baa kuməni.” **38** Bilatus A yari argon muri da'a. **21** Unun kem kə ngen ngen momi tə wule, “Ununu ni'e ge shirəmi?” momi karəm rawe? Ngen momi kar munju kan Ra untowo ar ni tə dəl te kaarika es kar mən kuman gwa, ai wu mom argon tu a yari gwa.” **22** Yahudayı tə wul wur'e, “A zam argon tu kan Nan Yesu yari muntuwo, ar ni gon gip kə cina baa nəm mbarəm kən dene gwa da'a. **39** Ama gəzən kan kosak na Yesu gwa 6e ti amkayama. kandatu kə kur pi gwa ni kə də pətli in nye mən Tə wul Yesu'e, “Untu ni kii bali shirəm bar mən bom moni nəm wokoci kə Nyel Jikat Bədləbəni. keri bar ju dırı Yama?” **23** Yesu bali ti tə wule, Kə ndu a pətli in Gun kə mən Yahuda ya?” **40** “O argon ra a yarika məgəniwo, yari. Ama e ge shirəm ni a yari fawo, unun kem ka bom we? **24** Ar ni wu tli na la'i yar es wu wule, “O'o, ba'e ti da'a! Bi mi Barabas!” Barabaso mən tli bən Ar ni Hanana kar bar na Yesu na bali də Kayafa, mbatl ni.

19 Ar ni Bilatus pən Yesu kan tə kem ba 60 ti. **2** Mən bi utuyi pi lish kə gun ka ire kan wu kemi ti sur gami. Wu kemi ti tlyari lulur mən mal galura. **3** Kan wu pi ta ritən kar ti wu den wultən'e, “Də shirmi ika, gun kə mən Yahudal!” Kan wu 6ebbe ti ankiyama. **4** Bilatus pa dəl ter kaari tə wul wur'e, “Shin ni, a dəli ti ni ter kar kən kə də kə mom'e a zam ti na argon kə hukuntetən da'a.” **5** Nan Yesu dəl ter kaari na lish kə gun ka ir gam dati na tlyari lulur mən mal galurawo, ar ni Bilatus wul wur'e, “Mbarəmin kəni!” **6** Nan kiri mən keri bar ju dırı Yam na ga mən buti bom kə Yam shin Yesuwo, ar ni wu tli yar yam wu wule, “Ba tika den kini! Ba tika den kini!” Ama Bilatus nəmi wur tə wule, “Kəno pən təni na gam gin kə 6a tinaka den kini. Amiwo a zam argon kan tə pi kan ndari da hukunte ti gwa da'a.” **7** Ar ni mən Yahudayı nəmi ti wu wule, “Mən ra na kulci, kan den kulci gəmiwo tə ndar məshtəni, domici tə la bi gam gəs'e Nya Yami.” **8** Nan Bilatus kum untowo ar ni tə kum bərti ka ra naari, **9** kan tə pal te gip bomka tə ngen momi kar Yesu tə wule, “Ako ni kə dəl diru?” Ama Yesu nəmi ti da'a. **10** Bilatus wul ti'e, “Kə nge shirəm namən kaya, kə mom'e ami ra na iko a za ki kə ndara ko a 6a kika den kin da'a ya?” **11** Ar ni Yesu nəmi ti tə wule, “Rawo, iko tu kan ki ra na ri demano muntu kan Yam bi'l'i gwa ni katl. Warwat pitən kə muntu kan la'əm gip am da'i naa man ge.” **12** Den shirəm tuwo, ar ni Bilatus ndu tə za Yesu tə ndara, ama mən Yahudayı pi ta la'i yar wu wule, “Ki ni kə za mbarəm tu tə ndarawo, ki berəm kə Kaisar ni da'a. Murgon tu kup kan ba pən gam gəs ti gunno, gapa ni tə pi na Kaisar.” **13** Nan Bilatus kum muntuwo, ar ni tə dəli Yesu ter kaari kan tə dəm den

dandi tloyi shirəm gəs kan ba la ti bi'e Debe kə lasi laa'i na mati mal kin inabi. Ar ni wu gi soso Tate (na bi kə Arameik ngapo Gabbata). **14** Den gip mati mal kin inabiyi, wu kem sosoyi den dlo pət kərkəm bar kə nyel Jikat Bədlabən ni, pət kan wu ta'i Yesu toka wu ne ti den bi. **30** Nan to dlom gam wi. Bilatus wul mən Yahudayı'e, Yesu 6om mati mal kin inabiyiwo, ar ni tə wule, "Gun gin tu." **15** Ama mən Yahudayı la yar wu "Ar pa wi." Na yari untowo ar ni tə la gam atl wule, "Ndara nan ti! Ndara nan ti! Ba tika den kan tə kotl mbatka. **31** Den pət Kərkəm bar ni, kini!" Bilatus ngen momi kar wur tə wule, "A 6a kan bar ni tlo gwa'e pət Shukutəni. Domici wu gun ginka den kina?" Ar ni kiri mən keri bar mən Yahudayı ba ndu wu za dli den kin den ju diri Yami nəmi ti wu wule, "Mən ra na gun pət Shukutən da'a, kan wu liri Bilatus den də gon bom na Kaisar da'a." **16** Ar ni Bilatus bi wur cen asəm gəzənka, kan də shu dli gəzənka sur Yesu kə wu 6a tika den kini. **17** Ar ni mən bi den rati kini. **32** Ar ni ga mən bi utuyi ba dir utuyi ndara na Yesu. Tə pən kin kan baa 6a tika kar mbarəm ju kan 6a wurka den kin na Yesu dene gwa tə dəl gip bəni, tə ndara las kə Kula gwa, kan wu cen asəm kə mbarəm kə nəmika Gami (na bi kə Arameik ar ni'e Golgota). **18** Lasi na kə mən nəmi. **33** Ama nan wu dır den Yesu ni wu 6a tika den kini, kan na jen rop, nəm kan wu zam tə tare tə məshkawo, ar ni wu'i cen den am shimli gon ngapo den am yali kan Yesu asəm gəska da'a. **34** Nan wu pi untowo, ar ni te dlom da wurka. **19** Bilatus rəsh argon kan nəm gip man bi utuyi tul markəm neti kə Yesu tə 6a to gami da tika. Argon tu rəsh gwa ni'e, na geshe, se car bəran na mal ba nəm shottəni. YESU KƏ NAZARAT, GUN KƏ MƏN YAHUDA. **20** **35** Mbarəm tu kan shin argon tu kan pi gwa ni Mən Yahuda na womti zhit argon tu rəsh gwa, yari muntu, kan argon tu tə yariwo untu ni ar domici las tu 6a Yesuka den kino kosak na gip ra. Tə mom'e ge shirəm ni tə yari, kan tə yari bəni ni ar ra, kan argon tu rəshiwo, rəsh ni gip ni kə də kən ma kə ngəsh kən ni den Yesu. **36** bi kə Arameik, Latin na Hellas. **21** Kan kiri mən Bar ju pi ni untu kə də shirəm kə Yam laa'i, keri bar ju diri Yam ba wul Bilatus'e, "Ba kə muntu kan wule, "Baa cen ko nəm gip gul gəs rəsh'e 'Gun kə mən Yahuda' da'a, ama rəsh'e da'a." **37** Shirəm kə Yam pa yari las gon'e, "Wii 'Mbarəm kən wule ti gun kə mən Yahuda ni.'" shin muntu kan wu tul ti gwa." **38** Den kaariwo, **22** Bilatus nəmi wur tə wule, "Argon tu a rəsho, Isubu kə Arimatiya ngen den də Bilatus bi ti a rəsh wi." **23** Nan mən bi utuyi ba Yesuka den dli kə Yesu. Isubu kə Arimatiyayiwo, nye mən kino, ar ni wu yem tutul dli gəs kan wu tatlı kopi Yesu ni, ama muri ni tə pi domici tə bərti bomi wupse, ko gonge gəzən na nəm, kan wu mən Yahuda. Bilatus bi ti bi kə pi untu, kan tə za nye lulur kə gipi untu. Nye luluriwo dəməni dır pən dli kə Yesu tə ndara nari. **39** Nikodimu, dəm da'a, zəluw ni ar ra argon tu nəm den yari mbarəm tu kan far ri kar Yesu gip gas gwa ri na har ba su atl gwa. **24** Wu wul ezən'e, "Ba ma Isubu. Nikodimu dır na mir mur na alos kan tlyati nika da'a. Mə la ni guri'a dene mə shin ni kurtli gwa, bar kə kilo hauya nəm na kutl. **40** wo ni baa zami." Muntu pini kə də laa'i argon tu Mbarəm rop ju ba pən dli kə Yesu, wu bərke kan ra na rəshi gip shirəm kə Yam gwa'e, "Kan ti mir mən təmi kasəri, kan wu ghumka na wu tlyati lulur gən gip dlom gəzəni, kan wu la tutul ghumı məshi mbarəme. Muntuwo den guri'a den lulur gən kə gipi." Argon tu mən bi kandatu mən Yahuda ba kap məshi mbarəm utuyi pi gwa utu. **25** Gip munju dlor kosak na gwa ni. **41** Las tu kan fa Yesu den kino dlyar kin tu 6a Yesuka denewo nas ra, na nye mən gon ra lasi, gip dlyari ngapo pel borı gambəci gəpi kə nase, na Maryamu nagər kə Kalopas, gon ra, muntu kan kap murgon gipi wi dagwa. kan na Maryamu kə Magdala. **26** Nan Yesu shin **42** Domici pət Kərkəm bar kə mən Yahuda ni nas lasi, kan na nye mən kulci kar ti kan tə ndu kan gambəci'i ra kosak nan wuro, ar ni wu kap gwa dlor kosako, ar ni tə wul nas'e, "Nana, nya dli kə Yesuka lasi.
 gin tu!" **27** Kan tə wul nye mən kulci kar tiyi'e, "Nana gin tu." Argon tu kan pən den gas tuwo ar ni nye mən kopi gəsi pən nana kə Yesu gip bom gəs tə dəm nan ti. **28** Denkaar kə untowo, nan Yesu mom'e bar kup piwi, kə də argon tu kan ra na rəshi gip shirəm kə Yam laa'iwo, ar ni tə wule, "A kum guzum male." **29** Zurum gon ra

20 Den pət Lahadi kə cigəni, tun bar'i pələu, ar ni Maryamu nye mən bən kə Magdala ri kar gambəci kə Yesu kan tə shin kutəl tat tu kan le bi gambəci'ika nari gwawi. **2** Ar ni tə dir na kətər kar Siman Bitərus na nye mən kulci kar Yesu nəmi, muntu kan Yesu ba ndu gwa,

tə wul wur'e, "Wu pən Babomka gip gambəci'i am gəs na markəm tu gəsi. Mir mən kopi gəsi wi, ngapo mə mom las tu wu ne ti gwa da'a!" pi ghol mbatl naar na shini Babomi. **21** Yesu **3** Ar ni Bitərus na nye mən kulci kar Yesuyi pa wul wur'e, "Nəm ni dəmi zhəlili! Kandatu mən nəmi ri na kətəre kə ba gambəci'i. **4** Kup Bəba karəm gwa untu ni a kar kən pa'e." **22** Nan gəzən ropi den kətəre, ama nye mən kulci kar tə yari untuwo ar ni tə hori wur kuskənu gəsi Yesu nəmi wuce Bitərus, kan tə pare mbu'i bar kan tə wul wur'e, "Nəm ni Ruhu ka Yami. **23** gambəci'i. **5** Tə ngus tə la ger su gipika kan tə Murgon tu kup kə gaparte ti warwat pitən gəs shin tutul ghumi məshi mbarəmə lasi markəmə, kawo, gaparte ti ituwi, kan murgon tu kup kə ama tə su gipi da'a. **6** Den kaariwo kan Bitərus gaparte tika dawo, gaparte ti da'a ituwi." **24** ba mbubari, tə su gip gambəci'i. Tə shin tutul Rawo, Toma, nəm gip mir mən kulci kutl cet ghumi məshi mbarəmə lasi markəmə. **7** Tə pa ropi (kan ba la ti bi'e Nye Ngumci) ra gip wur shin tutul tu kan bali Yesu dir gam gwa na da'a nan Yesu ri kar wur gwa. **25** Ar ni nami mir kucimi las nəm, markami na ghol mayaniyi. **8** mən kulciyi yari ti'e, "Mə shin Babom wi." Ama Den kaariwo ar ni nye mən kulci kar Yesu mən tə wul wur'e, "Ami ni a shin shu kusa ju den am nəmi, muntu kan pare mbu'i bar bi gambəci'i gəsi, a kem yasa gən gip shu kusayi, kan a ne gwa, tə ma tə su gipi. Tə shin kan tə ngəsh ti am gən den markəm tu gəs dawo, aa nəm da'a!" den Yesu. **9** (Ama kup na untu wu mani momi **26** Muri wusupse den kaar kə muntuwo, mir argon tu shirəm kə Yam yari den ar nəm də mən kulci kar Yesuyi ra gip bom esi, kan Toma Yesu tli gip məshi mbarəm da'a.) **10** Ar ni mir ra nan wuri. Kup na bədləbən kushiyi kup ra mən kulci kar Yesuyi pal gəzən rən bomka. **11** na le, ama Yesu dir kan tə dlər gip dlom gəzən Ama Maryamu dlər bi gambəci'i tə den kulu. Ti tə wule, "Nəm ni dəmi zhəlili!" **27** Ar ni tə wul gip kuluwo ar ni tə ngus kan tə la ger su gip Toma'e, "Kem yasa gi de, shin am gəni. Ta am gambəci'ika **12** ar ni tə shin mir mən kartən kə gi kə kem gip markəm tu gəni. Za damtən kə Yam rop na ghol tutul dli, njon las tu far dli kə ngash ki deməni." **28** Toma nəmi Yesu tə wule, Yesu ra gwa, nəm kə ba gami kan nəm təp kar "Babom gəni, na Yam gəni!" **29** Kan Yesu ba wul asəmə. **13** Ar ni mir mən kartən kə Yami ngen ti'e, "Nan kə shiməno, kə ngəsh ki demən wi. momi kar ti wu wule, "Nagəre, unun kem ki den Mən albarka ni'e munju kan shimən da'a ama kulu we?" Ar ni tə wul wur'e, "Wu pən Babom kup na untu wu ngəsh wur demən gwa." **30** gən kawi, kan a mom las tu wu ne ti gwa da'a." Yesu pi halama bar kə nəmi bi na am jen na **14** Tə pa'i yari muntuwo ar ni tə bal ti, se tə shin womti den ger kə mir mən kulci kar ti, munju Yesu dlər, ama tə mani momi'e Yesu ni da'a. kan rəsh gip təlankur kən da gwa. **31** Ama rəsh **15** Ar ni Yesu ngen momi tə wul ti'e, "Nagəre, ni mənjən kə də kə ngəsh kən ni den Yesu ni'e unun kem kə den kulu we? Wo ni ka den ngeni Almasihu, Nya Yami. Kan təp kə ba ngəshtən we?" Maryamu pən'e ti ni'e mən kəni, ar ni tə den tiwo kə zam ni ge mbatl gip sun gəsi. wul ti'e, "Bar mbarəmə, ki ni fa ka pan tikawo, yarim las tu kə ne ti gwa, aa ri pən ti." **16** Yesu la ti bi tə wul ti'e, "Maryamu!" Ar ni tə bal ti rən den tika kan tə shirəm gip bi kə mən Yahuda tə wule, "Rabboni!" (Ba mən kulci ituwi). **17** Yesu wul ti'e, "Ba kə nəm dli gən da'a, domici a pal to kar Banka wu da'a. Ama ri yari mir syar'e, a ri kə paltən kar Ban kan Be gini, kar Yam gəni kan Yam gini." **18** Ar ni Maryamu nye mən bən kə Magdalayi ri kar mir mən kulci kar Yesuyi na zo shirəm kən'e, "A shin Babom wi!" Kan tə yari wur argon tu Yesu yari gwa. **19** Gas Lahadi kə sit nan mir mən kulci kar Yesu ra kəba lasi nəm, na bədləbən kushi gəzən kup na le den bərti kə mən Yahudawo, ar ni Yesu dir kan tə dlər gip dlom gəzən tə wule, "Də dəmi zhəlili kop kəne!" **20** Den kaar kə yari muntuwo ar ni tə gode wur

21 Den kaar kə untuwo, ar ni Yesu pa dəl kar mir mən kulci kar ti bi bar fula kə Tiberiya. Kandatu ar pi gwa ikəni. **2** Siman Bitərus, Toma (kan ba la ti bi'e Nye ngumci gwa), Natanayilu mbarəm kə Kana gip atl kə Galili, mimir kə Zabadi, na mir mən kulci kar Yesu jen rop ra lasi nan wuri. **3** Siman Bitərus wul wur'e, "A ri kə nəmi kose." Ar ni nami mir mən kulci kar Yesuyi wule, "Mən ma mii ri nan ki." Ar ni wu ndara kan wu to gip kungələn jikat male, ama gip gastawo wu nəm argon da'a. **4** Kə bi cigəniwo ar ni Yesu dlər den bishidi bar fula'i, ama mir mən kulci kar tiyi mani momi'e Yesu ni da'a. **5** Ar ni tə la wur bi tə wule, "Mir moni, kan ra na kosa?" Kan wu nəmi ti wu wule, "O'o." **6** Yesu wul wur'e, "La ni bar

kə nəmi kos gin den am shimli kə kungələn gwa ra den kopi gəzəni. (Ti ni'e muntu kan dəm jikat mali, kii nəm jeni.) Nan wu piwo, kan wu kosak na Yesu wokoci ci fingal kə Nyel Jikat nəm kos na womti har wu'i mbu dəli bar kə Bədlabən gwa. Ti ni'e muntu kan ngen momi nəmi kosi tor gip kungələn jikat mali da'a. 7 kar Yesu gwa tə wule, “Babomi, wo ni ba ri kə Ar ni nye mən kulci tu Yesu ba ndu gwa wul bi gi kayi?” 21 Nan Bitərus shin tiwo, ar ni tə Bitərus'e, “Babom ni ca!” Nan Siman Bitərus ngen momi kar Yesu tə wule, “Babomi, im nu kum'e Babomno ar ni tə pən tutul dli gəs tə la'i, baa ndo na mbarəm tuwe?” 22 Yesu nəmi ti tə (domici tə tuska wi den bi mbəpi) kan tə nda wule, “Ami ni a ndu tə dəm ra ar ri paltən gən su gip malika. 8 Nami mir mən kulci kar ti gip suro, unun ghun kiwe? Ki de kopənil!” 23 Yari kungələnyi dırı, kan wu dəl bar kə nəmi kosi tor untu kem shirəm tu nga las gip mir mən kopi laa'i na kose. Rawo, wu dlyam na gam bishidi den'e nye mən kulci kar Yesu tu baa məsh da'a. bar fula'i da'a, bar kə desi asəm hauya kutl cet Ama rawo ba'e Yesu wul ni'e tii məsh da'i da'a, nantam ni. 9 Nan wu dəl tor gip maliwo, ar ni ama tə wul ni'e, “Ami ni a ndu tə dəm ra ar ri wu shin gəzhin mən utu gon lasi, na kos dene, paltən gən suro, unun ghun kiwe.” 24 Ti ni'e kan na bəredi jeni. 10 Yesu wul wur'e, “Diri ni nye mən kulci kar Yesu tu kan bi seda den bar jen gip kos ju kan kə'i nəm gwa.” 11 Ar ni Siman ju, kan tə pa rəsh gwa. Mə mom'e seda gəs den Bitərus to gip kungələn jikat mali kan tə dəl Yesuwo untun ar ra. 25 Bar ra na womti kan bar kə nəmi kosi tor den bishidi. Laa'i na kiri Yesu pi gwa. Də wule baa rəsh ni kupo, a shin kos gudəli hauya nydingi na kutl cet myakan, atl kundərəndlip baa zam ba ne təlankur ju kan ama kup na womtitən gəzən juwo bar kə nəmi baa rəsh gwa da'a.

kosi tlyatka da'a. 12 Yesu wul wur'e, “Dir karye ni.” Gon ra da'a gip mir mən kulci kar Yesuyi kan kərce kə wuli gəs'e, “Ki wo ni we?” Nan wu mom'e Babom ni gwa. 13 Ar ni Yesu dir kan tə pən bəredi tə bi wuri, kan tə pa pən kosi tə bi wuri. 14 Muntu ni'e dəltən kə Yesu kə myakan kar mir mən kulci kar ti den kaar kə tlitən gəs gip məshi mbarame. 15 Nan wu pa'i ci baro, ar ni Yesu wul Siman Bitərus'e, “Siman nya Yohana, na ho bi kə ndu'əm man munju ya?” Siman nəmi ti tə wule, “Aan, Babomi, kə mom'e a ndu ki.” Yesu wul ti'e, “Bi təm gən fingali.” 16 Yesu pa ngen momi kar ti kə ropi tə wule, “Siman nya Yohana, na ho bi kə ndu'əma?” Siman nəmi ti tə wule, “Aan, Babomi, kə mom'e a ndu ki.” Yesu wul ti'e, “Ne ger den təm gəni.” 17 Yesu pa ngen momi kar ti kə bisi myakan, tə wule, “Siman nya Yohana, kə ndu'əma?” Ar ni ar ghun Bitərus domici bisi myakan ituwi tə ngen momi kar ti na wultən'e, “Kə ndu'əma?” Ar ni tə wul ti'e, “Babomi, kə mom ko unu, kə mom'e a ndu ki.” Yesu wul ti'e, “Bi təm gən fingali.” 18 Ge shirəm ni a yari'i, nan kə'i daliwo kə kem tutul dli gi kə ndara las tu kə ndu gwa, ama wokoci tu ka korsiwo kii ta am gi, kan də murgon kemi'i tutul dli kan tə ri'i las tu kan kə ndu ritən da gwa.” 19 Yesu yari ni untu kə də tə gode wur kandatu Bitərus ba ri kə məshtən kan baa dədə Yam gwa. Ar ni Yesu wul ti'e, “Kopənil!” 20 Nan Bitərus bal tiwo, ar ni tə shin nye mən kulci tu kan Yesu ba ndu ti

Acts

1 Mən nartən Tiyopilus, gip təlankur gən kə pari kan a rəsho, a rəsh ni den kup bar ju Yesu pare pi na kulci mbarəm gwa, **2** ar ba ri den pət tu kan pən təka to yamka gwa. Kapən tə ndarawo, tə yari mir mən kartən gəs kan tə zəzari bar ju wi pi nan Ruhu kə Yam ba ne wur amra wu pi gwa. **3** Den kaar kə kumi dli na məshtən gəso, tə dəl kar mir mən kartən gəs ju den təp na womti nan ba mom'e tə ra na rai gwa. Tə dəl kar wur gip muri hauya rop kan tə shirəm nan wur den dəmi kə Yam gun gip mbatl kə mbarəme. **4** Den pəti gon nan tə dəl kar wur tə den ci fingal nan wuro, tə wul wur'e, “Ba kə za ni Urushalimawu da'a, ama butni də Bəba la'i in na Ruhu kə Yam kan tə wule ti bi ine, muntu kə kum a shirəm dene gwa. **5** Yohana pini mbarəm batisma na male, ama gip muri njem cina dəwo, baa pi in batisma na Ruhu kə Yami.” **6** Nan wu mo gam kə ba lasi nəmo, arni wu ngen momi kar ti'e, “Babomi, kəkən ni kə ri kə pali Isra'ila dəmi na gun kə gam gəsa?” **7** Yesu wul wur'e, “Momi pat na wokociwo gegin ni da'a, domici Bəba ni gip mani pi bar gəs ne gam gəs momi muntu. **8** Ama ki zam mani pi bari, Ruhu kə Yam ni sur den kən wu gwa. Ki dəm mən yari bar ju kə shin demən gip bən Urushalima, na atl kə mən Yahuda kup na Samariya, an ri gip atl kundərəndlip.” **9** Nan ta pa'i yari muntuwo, kan Yam ba pən tika to gip dun yamka den ger gəzəni wu den shini ar bari wu'i mani shini gəs da'a. **10** Wu gip zhiti ndekeke to yamka nan Yesu den totəno, arni curut mbarəm rop jen ni jən dlor markəm dawur na ghol tutul dli. **11** Wu wule, “Mən Galili, unun kem kə dəm den wi ger to yamkawu? Yesu tu kan pən təka kar kən ba te ti yamkawo, baa pal den nəm təp tu kə shin pən təka to yamka gwa.” **12** Kano mir mən kartəni ba za Tləndər mən kin Zaitun wu pal su Urushalimaka, bəmi asəm bar kə tatlı dlom kə mil nəm. **13** Nan wu mbubar gip bən kə Urushalimawo, arni wu to gəzən gip bəti kushi kə to yamika las tu kan wu dəm gwa. Munju ra lasi gwani'e Bitərus, Yohana, Yakubu, Andərawus, Filibus na Toma, Bartilamawus na Matta. Yakubu nya Halfa, Simon mən ghuve den bən gəsi, na Yahuda nya Yakubu. **14** Kup gəzən ci cina na me gam na shirəm na Yam na mbatl nəm, na mətliyi, na Maryamu mən

gəri kə Yesu na mir mən gəpi gəsi. **15** Gip muri jawo, Bitərus tlyam dlor gip mir býar mən kopi Yesu (womitən gəzən ri hauya mukka) **16** kan tə wule, “Mir býari, ar nəm də Təlankur laa'i den shirəm tu Ruhu kə Yam yari terka bi də gun Dauda den Yahuda, muntu kan pii təp munju nəm Yesu gwa. **17** Tə Yahuda ma nəm gip mi ni, kan ra na am gip mbap gəmi kən gwa.” **18** (Mbarəm tu Yahuda wur ni las na wurpi tu tə zam den dasi tu gəs gwa, las tu tə nda sur atl na dlom gam, tu gəs ba mbutlka, kan wot gəs kup ba dəlka kari.) **19** Mbarəm kə Urushalima kup kum bar tu, kan wu labi lasi na bi gəzən'e Akeldama, “Las tu kan shot bəran gwa ituwi.” **20** Bitərus ci cina tə wule, “Untuni anra na rəshi gip təlankur Zabura'e, ‘Naa də bom gəs sa koni, ba də zam murgon kan ba dəm gipi gwa da'a. Eso, ‘Naa də gon nəm mbap gəsi.’” **21** “Untuno, ar nəm də zəzar nəm gip mbarəm ju nan ra nan mi kup wokoci tu mən den ritən na Babom gəmi Yesu, **22** pare den batisma gəs kan Yohana pi ti, an ri gas tu pən təka kar mi gwa. Nəm gip munju zəzariwo, ti dəm nan mi gip yari mbarəm kandatu mə shin Yesu tli gip məshi mbarəm gwa.” **23** Arni wu bi sun kə mbarəm rop: Isubu mən sun Barsabas (kan mom ti na Yustus gwa) na Matiyas. **24** Kano wu shirəm na Yam wu wule, “Babomi, kini kə mom mbatl kə mbarəm kup. Nune mi gonge ni kə zəzari gip rop ju **25** kan baa pən las mbap kə mir mən kartən gi kən, muntu Yahuda zaka tə ndara las gəs gwa.” **26** Kan wu zəzar ti təp kə ba la'i guri'a, arni ar nda den Matiyas. Arni wu la ti gip wur tə dəm nye mən kartən nəm na kutl cet nəmi.

2 Nan gas nyel kan ba wul ti'e Pentikos diro, arni kup mən kopi mo gam kaba lasi nəm. **2** Karap, se ba kum ghughughu sur yam wule hortən kə bar itəri, kan arba laa'i kup bomi ka las tu wu dəm gwa. **3** Arni wu shin argon wule bələm utu dəl ba gəzən den gam kə kogonge gip wuri. **4** Kan ba laa'i kup gəzən na Ruhu kə Yam kan wu nəm shirəm na bi jeni, kandatu Ruhu bi wur mani pi gwa. **5** Gip muri jawo mən Yahuda mən kopi kulci kə Musa asəm na gəs nan dəl dır gip atl kundərəndlip ra su Urushalimaka. **6** Nan wu kum bar larəmtən tuwo, wu dom wur kəba lasi nəm ghiru-ghiru, domici kogonge gəzən kum wur den shirəm gip bi gəsi. **7** Na bar dlakəntane arni wu wule, “Kup mbarəm mən shirəm juwo mən Galili

ni diya? 8 Ra imni fa kogonge gəmi ba kum pa dəm na la'i mbatl, 27 Domici ki za'əmka gip wur den shirəm na bi gəmiwu? 9 Mən ni jin gambəci'e, ko kə za Zo'i gi kan kə ne markam mən Partiya, na mən Midiya, mən Elama, mən gwa tə moka da'a. (Hadəs g86) 28 Kə kem a mom dəmi gip Mesopotamiya, mən Yahuda, mbarəm təp kopi də zam rai wi, ki la im na ghol mbatl kə Kapadokiya, na Pontus, na Asiya, 10 mən cina da'i.' 29 "Mir əyari, ami na bigul kə shirəm Pirijiya, mən Pamfiliya, mbarəm kə Masar, na nan kən den'e kori gəmi Dauda məshka kan kəti jen gip Libəya kosak na Sairin, mən dəki ba kap təka, gambəci gəs ra de har sekəni. 30 kan dəl tor Roma gwa. 11 Gip miwo mən Yahuda Ama tə mən yari shirəm kə Yam ni kan mom ra na datemi gip kopi Yam kə mən Yahuda, mən den Yam yari na 6e am atl den'e ti ne nəm gip Karita ra, na mbarəm kə Arab. Kup gəmi den gəsgal gəs tə dəm den dandi gəsi. 31 Gip shini kumi gəzən den yari kiri bar ju Yam pi gwa bar tu kan baa pi cina dewo, Dauda shirəm den gip bi gəmi." 12 Kan wu dər gip nəmi bi na tlitən gip məshi mbarəm kə Almasihu, den Yam am na damtəne, wu wul ezən'e, "Ununu ba pi za Almasihu gip gambəci'e, ko tə za dli gəs ar untuwe?" 13 Ama jen gip womti mbarəmi mbur moka da'a. (Hadəs g86) 32 Yam tli Yesu tu gip wurka kan wu wule, "Wu laa'i tu na zili mal məshi mbarəme, mən ngapo mə shin muntu na wi." 14 Kan Bitərus ba tlyam dlor na nami mir ger gəmi ar ni mə yari ine. 33 Yam dəda ti na ne mən kartən kutl-cət nəmi, tə tli yar tə shirəm gəs den am shimli gəsi, nan tə nəm Ruhu kan na womti mbarəmi tə wul wur'e, "Mir əyari mən Yam wule ti bi gwa, arni tə shoti den mi, muntu Yahuda na kup gin kan ba dəm gip Urushalima kə shin kan kə pa kum kəkən gwa. 34 Yam pənni gwa, na də ceti in gamka. Neni kəm gin de kə Dauda to yamka kandatū tə pi Yesu gwa da'a, kumni shirəm gəni. 15 Mbarəm juwo wu tla ngapo tə wule, 'Babom wul Babom gən'e, Dəm ni zili mal kandatū kə pən gwa da'a. Gəlla am den am shimli gəni, 35 Se amin a kem mən nəg ghanum ni'i kə cigəni katlı. 16 O'o, muntu ni'e gi dəm ba ne aəm gi.' 36 "Den untuwe, naa də argon tu mən yari shirəm kə Yam Yowel yari mən Isra'ilə kup mom'e, Yam ni pali Yesu tu, gwa'e, 17 Yam wule, 'Gip muri kə pa'i baro, Aa muntu kan kə 6a den kin gwa, tə dəm ti ni'e shoti Ruhu gən den mbarəm gən kup. Mimir Babomi na Almasihu!" 37 Nan womti mbarəmi gin moni na mətli ba shin ge shirəm kan dəl kum shirəm tuwo, ar nəm mbatl gəzəni kan wu sur kar Yam gwa, Dal mir moni gin ba shin wul Bitərus na nami mir mən kartən'i'e, "Mir ruya, Mir korsi gin ba tloni tlone. 18 Kup na əyari, ununu mi piwu?" 38 Bitərus nəmi wur'e, zher gin moni na mətli ma, Aa shoti wur Ruhu "Cini atl gam kar Yam kan də pi kogonge gin gən gip muri ja, kan wu yari shirəm gəni. 19 batisma gip sun kə Yesu Almasihu kə də pən Aa pi bar kə dləkəntən to gip dələm yamka, Na warwat pitən gin ka. Untuni Yam ba bi in Ruhu bar kə nəmi bi na am sur den atlı, Bəran na utu gəsi. 39 Domici argon tu Yam wule ti pi in kən na dun kunu. 20 Pət ba palka dəməni kan də na mimir gini, na kup munju kan bən gəzən kyar palka bərəni kapan də bar pət kə Babom dlyam nar na kup munju Babom Yam gəmi ba Yam dəri. 21 Kup murgon tu ba la bi sun kə la wur bi gwani." 40 Na shirəm jen na womti Babom kə zami dəltəno, ti zam dəltəne.' 22 "Mir arni Bitərus dəli wur kəmə, kan tə lir wur tə əyari mən Isra'ilə, kum ni shirəm tu. Yesu kə wule, "Dəli ni gam ginka gip wani pitən kə zhan Nazarato mbarəm ni kan Yam pi kiri bar kə kəni." 41 Munju kan nəm shirəm tu Bitərus nəmi bi na am na dləkəntən gip dələm gin təp yariwo, arni pi wur batisma, bar kə mbarəm kar ti, kandatū kən na gam gin mom gwa. 23 Bi zangu myakan ni mbəl wur ra den womtitən mbarəm tuka gip am gin kandatū Yam ne terka kə mən kopi gas ta. 42 Wu bi gam gəzən gip den untun ba pi gwa, kan kən na ne amra kə zami kulci kar mir mən kartənī, na me gami, mbarəm mən dasi tu ba kem tə məsh təp kə na gip ci fingal gip bom kə ezən na shirəm na ba 6a'i gəs den kini. 24 Ama Yam tli tika gip Yami. 43 Bərti nəm nami mbarəmi naari, kan məshi mbarəme, ba dəli təka gip dun mbatl mir man kartənī ba pi bar kə nəmi bi na am gip kə məshənī, domici məshənə baa mani nəmi dləkəntən na womti. 44 Kup mən ngəşənə den gəs da'a. 25 Gun Dauda yari den ti'e, 'A shin Yesu ra kə ba lasi nəm na bi bar ezən kandatū Babom Yam ra cina da'əm ko gəgası. Domici tə bi kogonge gwa. 45 Arni jen wur bar gəzənka ra naməni, a jərkətka da'a. 26 Ra'untuwo, mbatl kan wu bi wurpiyi də rabe gip dələm gəzən den gən gholi kan bi gən ba pi shirəm dəda gəsi. Aa bi argon tu kogonge gip wur ba ndu gwa. 46

Den pət kupo wu ci cina na me gam gip dəbom tu sun kə Yesu ba pi gwani kem mbarəm kən bom kə Yami. Wu ci fingal kə Babom gip bom kə kan kə shin ka pa mom gwa kə ndərtəni. Na ezən na ghol mbatl, na mbatl nəm, **47** wu den dəda Yami na zami cirtən kar mbarəm kup. Den kogonge pəto Babom Yesu pi ta mbəli ra den womtitən gəzən na munju kan zam dəltən gwa.

3 Gasi gono, Bitərus na Yohana ra bədlabən

Bom kə Yam wokoci kə shirəm na Yam bar kə gəlla am myakan kə pəte. **2** Kurki mbarəm gon ra kan gər ti untu muntu ba ne ti bədlabən Bom kə Yam kan ba wul ti'e Mbuni Bədlabəni. Ba kur ne tə ni lasi den kogonge pət kə liri bar kar munju kan ba te gip Bom kə Yami gwa. **3** Nan tə shin Bitərus na Yohana den tetən gipiwo, arni tə lir wur wurpi. **4** Arni wu wi ti ger ndekeke, kan Bitərus ba wule, "Shin mi!" **5** Kan kurkuyi ba wi wur ger tə shin wule tə ri kə zami argon kar wur ituwi. **6** Bitərus wul ti'e, "Wurpiyo ami nari da'a, ama argon tu aa mani pi'wo ar ni'e, gip sun kə Yesu Almasihu kə Nazarat, tlyam kə desi!" **7** Kano Bitərus ba nəm ti na am shimali, ba tli ti yami, lasi, arni yar asəm gəs na gamghurəm kə mbarəmi ndəri. **8** Kan tə 60 tuma, tə nəm desi. Kan tə te gip bədlabən bom kə Yam nan wur tə den desi na tumatən tə den dəda Yami. **9** Nan mbarəm kup shin ti den desi atl na dəda Yamo, **10** kan wu mom den ti ni'e muntu kan ba kur dəm kə liri bar bi bədlabən Bom kə Yam kan ba la ti bi Mbuni Bədlabən gwa. Arni mbarəm nəm bi na am gip dləkəntən den argon tu zam mbarəmi gwa. **11** Nan mən liri bari ra dlakət na ga Bitərus na Yohanawo, arni kup mbarəmi kan gip nəmi bi na am ba kətər su las tu kan ba la ti bi'e ba shukutən kə Solomon gwa. **12** Nan Bitərus shin untuwo, arni tə wul wur'e, "Mbarəm kə Isra'ilə, unu ni'e bar ki nəmi bi na am den muntu wu? Kan unun kem kə wi mi ger untu wule na ndərtən ko ho pitən gəmi ni mbarəm kən mani desi esi? **13** Yam kə ga Ibərahim, Ishaku, na Yakubu, Yam kə ga kori gəmi, tin tə dəda zher gəs Yesu. Kan ni kə kem də ri ti eka na nge gəs den'e mən wani pitən ni cina də Bilatus, kup na Bilatus pən tor gip mbatl gəs den ti za ti tə ndara gwa. **14** Kə nge Yesu muntu bi Yam gam gəs kan ba pi dlət gwa. Kə ngen də pətli in mən ri mbarəm eka. **15** Kə ri muntu ba kop na mbarəm wu zam rai kan ba pa dagwa eka, ama Yam tli təka gip məshi. Miwo ma yarini bar ju ma shin na ger gəmi gwa. **16** Ngəshtən den Yam den argon

tu sun kə Yesu ba pi gwani kem mbarəm kən mbarəm kən paltən lau, kandatu kə shin gwa. **17** "Kəkəno, mir byari, a mom'e kən na kiri kə bən gin pini untu gip damən gam momi'e Yesu ni'e Almasihu. **18** Ama na untuni Yam laa'i argon tu tə yari terka təp bi də kup mən yari shirəm kə Yami, den'e Almasihu gəs ba kum dli. **19** Cini atl gam kəkəni, kə palni kar Yami, kə də tə pass kənka den warwat pitən gini. Na untuni wokoci ba dır kan ti ndəri in bigul hoyi, **20** kan də Yam kari in bar na Almasihu, muntu kan tə zəzari in terka den tə dəm gun gip mbatl gin gwa. **21** Ar nəm tə dəm to yamka an ri wokoci tu Yam ba pali bar kup peli kandatu tə yari terka bi də mən yari shirəm kə Yam ju tə zəzari kə də wu yari mbarəm mbatl gəs gwa. (aiōn g165) **22** Kum ni argon tu Musa yari gwa, 'Babom Yam gin ba tli in mən yari shirəm kə Yam gon wule ami gip ya'əni. Ar nəm kən kə kop ni kup argon tu tə yari in gwa. **23** Kup murgon tu nge kopi gəso ba dəli tika gip mbarəm kə Yami.' **24** "Untuni, kup nami mən yari shirəm kə Yam pare den Sama'ilə shirəm den argon tu den pitən gip muri jin gwa. **25** Kən nan mi ni'e munju kan Yam kari wur bar na Almasihu kandatu mən shirəm na Yam wule ti pi, gip gdulm shirəm tu kan Yam pi ga kori gəmi kan nan mi ma. Yam yari Ibərahim den Almasihu'e, 'Aa dəda mbarəm kə atl kundərəndlip den argon tu gəsgal gi ba pi gwa.' **26** Nan Yam tli zher gəso, kan tə pare kari gəs kar kən kə də tə ne am kogonge gip kən kan za pitən kə dasi tu den bi pi argon tu baa gholi Yam mbatl gwa."

4 Mən keri bar ju dīri Yam na bari kə mən buti Bom kə Yam na mən me gam kə mən Sadukiya dir nan Bitərus na Yohana ra gip shirəm na mbarəm gwa. **2** Lo ci wur nar den ga Bitərus na Yohana den kulci mbarəm na wazu den'e Yesu tli gip məshi mbarəme. Untu ni ba gode'e məshi mbarəm ba tli na rai esi. **3** Kan wu nəm ga Bitərus na Yohana, ama domici sit piwo, kan wu la wur gip bom kə moni wu mur lasi. **4** Ama na womti gip mbarəmi kan kum wazu gəzən ngəsh wur den Yesu, kan womtitən gəzən ba ri mbarəm zangu nantam. **5** Bar tləwo arni kiri kə bəni, mir korsi na mən kulci mbarəm den kulci kə Musa mo gam su Urushalima ka. **6** Hanana bar mən keri bar ju dīri Yam gwa ra

lasi, na Kayafa, na Yohana, na Alekzanda na kə bən yari wur gwa. **24** Nan wu kum argon tu kup mbarəm kə bom kə bar mən keri bar ju dīri piwo, arni wu tli yar yam na bi nəm gip shirəm Yam gwa. **7** Kan wu dəli Bitərus na Yohana ter na Yam wu wule, “Bar Gun Babomi, ki ni kə pi dlom da wur kan wu wul wur'e, “Imni kə mani yam na atli, na bar bula na kup bar ju ra gipi pi muntuwu? Na sun kə woni kə pi bar tuwe?” gwa. **25** Kə shirəm gip Ruhu kə Yam təp bi də **8** Bitərus laa'i na Ruhu kə Yami, arni tə wul zher gi, ba gəmi Dauda, kan tə wule, ‘Unun kem wur'e, “Mən bən na kiri kə bəni! **9** Sekəno, kin munju kan mən Yahuda ni da'a ba kum lo na den ngeni momi kar mi den ho bar tu pi kurki Yamwu? Unun kem mbarəm gip kədələm pitən tu kan tə pal lau gwa. **10** Mə ndu kən na nami ba dlər kə dlan na Yamwu? **26** Gun kə atl kup ne mən Isra'ilə kup mom'e sun kə Yesu Almasihu bi den bar nəm wi, kan mən bən mo gam wi kə Nazarat ni pəni ti kumi dli gəska kan tə mani den gapa na Babom Yam na Almasihu gəsi.” **27** dləri cina da'ine. Kən ni kə kem də ri ti eka təp “Na ho bi ni ga Buntus Bilatus na munju kan kə ba 6a'i gəs den kini, ama Yam tli ti na rai man Yahuda ni da'a, na Hiridus na mbarəm kə lasi. **11** Yesu ni shirəm den ti gip Təlankur'e, Isra'ilə dom wur gip bən kən kan wu 6al bika ‘Tat tu kan kən mən tu'i bin nge, muntu kan gip gapa na Yesu, zher gi mən tsarki, muntu pal bar ho tat gip tati kup gwa.’ **12** Zami dəltəno kan kə zəzari Almasihu gwa. **28** Ama kup bar ju tap kar Yesu ni nan gəsi. Sun gon ra es den wu piwo kə tare kə ne wi gip pi bar na ndu'i kaar bar atl kən kundərəndlip kan bi mbarəm gi den untuni ba pi. **29** Kəkəno, Babomi, kum kə zami dəltən gwa da'a.” **13** Nan mən domtən argon tu wu pi mi gwa, kə 6a'i mi bigul mən ga kə tloyi shirəmi shin 6a'i mbatl dlom gam kə zher gi kə də mə mani yari Shirəm gi bat na Bitərus na Yohana kə shirəm bat na bərtiwo ar bərti. **30** Ta am gi gip mani pi bar gi kə pəni kem wur kə nəmə bi na ame. Wu mom'e wu pi mbarəm kumi dlika na pi bar kə nəmə bi na am kushi rəshı gip Shirəm kə Yam da'a, mbarəm na dləkəntən gip sun kə Yesu Zher gi kan ba pi ni kan pən wur den argon ni dawo, arni wu argon tu kə ndu gwa.” **31** Nan wu pa'i shirəm mom'e wu zamni dəməni na Yesu. **14** Ama nan na Yamo, arni las tu wu dom wur gwa jiti ti. wu shin mbarəm tu kan pəni ti kumi dliyika Kan ba laa'i wur kup na Ruhu kə Yami, arni wu dlor nan wuro, wu'i mbu yari argon məgəni nəm yari shirəm kə Yam bat na bərti. **32** Kup da'a. **15** Arni wu dəli wurka kə ba domtəni, kan mən kopi kan ngash wur den Yesu dəm nəm wu bali gip dlom gəzəni. **16** Wu wule, “Imni gip mbatl na ruhu. Ko nəm gon ba le gerka den mi pi na mbarəm juwe? Artu kup muntu kan bar ju təra nari gwa da'a, ama wu tatlı ni ko unu ba dəm gip Urushalima mom'e mbarəm ju pi kan wu ra nari gwa gip dlom gəzəni. **33** Mir bar kə nəmə bi na am kan mi mani nge mə mən kartəni pi wazu tlitən gip məshi mbarəm wule larni gwa da'a. **17** Ama kə də kem ba də kə Babom Yesu na ndərtən tu Yam bi wur gwa. mbarəm kup kum shirəm tu dawo, mi dali wur Mbarəm mom'e Yam den ta dəda gəzəni. **34** kəmə ba wu'i shirəm na murgon gip sun tu Murgon ra gip wur kan hol argon gwa da'a. da'a.” **18** Kan wu la wur bi ter gipi es kan wu Munju kan na kən ko bomo wu kur wurka, wu wul wur'e ba wu'i shirəm ko kulci mbarəm gip dīri wurpi kə bar ju wu wurka gwa. **35** Kan wu sun kə Yesu da'a. **19** Ama Bitərus na Yohana ne cina də mir mən kartəni. Mir mən kartəni ba nəmə wur'e, “Tloni shirəm tu kan na gam gini, bi ni mbarəm den bi argon tu kogonge gip wur in dlat ni anra cina də Yam mə kop shirəm gin ba ndu gwa. **36** Mbarəm wule ga Isubu. Tə mən man kə Yam gwa. **20** Mən ngapo mi za shirəm bom kə Lawi kan gip atl kə Saipəros ni. Muntu den argon tu mən na gam gəməi shin kan mə pa mir mən kartəniyi ba la ti bi'e Barnaba (muntu kum gwa da'a). **21** Nan wu dəli wur kəm rawo, gəs kə sunyi'e, Nye mən 6a'i bigule). **37** Tə wur arni mən tloyi shirəmi za wur wu ndara domici kən gəska, kan tə dir na wurpiyi tə ne kar asəm mbarəm kup den ta dəda Yam den argon tu kan kə mir mən kartəni kə Yesui.

pi gwa. **22** Mbarəm tu kan bar kə nəmə bi na am tu pi den ti kə pali gəs lauwə, sheti għon gəs man hauya rop na gəri wi. **23** Nan za ga Bitərus na Yohana wu ndarawo, kan wu pal rən kar mbarəm gəzənka. Arni wu yari wur kup argon tu kiri mən keri bar ju dīri Yam na kiri

5 Mbarəm gon ra mən sun Hananiya, tə na nagər gəs Sapiratu wur nye pili atl gəzənka. **2** Na momi kə nagər gəsi, arni tə ne nami wurpiyika markəmə ama tə diri nami tə ne cina də mir mən kartəni. **3** Kan Bitərus ba wule,

“Hananiya, imni Shetan laa'i mbatl gika kan kə kə Yam gon ful bədlabən bom kə moniyika ceni lar Ruhu kə Yam na ne gamgi nami wurpi kup kan tə dali wur ter kari. **20** Tə wul wur'e, tu kə zam den wuri atl gi kagwa? **4** Kapən kə “Mbərni kə ri dlərni gip Bom kə Yam kə yari wurkawo, ge ni diya? Nan kan kə wurka eso, ni mbarəm kup shirəm kə pel rai kəni.” **21** Bar wurpiyi ra gip am gi diya? Unun kem kə la tləwo arni wu te gip Bom kə Yam kandatu yari muntu tor gip mbatl gi kə pi untuwu? Mbarəm wur gwa, wu nəm kulci mbarame. Nan bar mən ni kə ceni wur lar da a, ama Yam ni.” **5** Nan keri bar ju diri Yam na ezən mbirawo, wu la bi Hananiya kum shirəm tuwo, arni tə nda atl tə domtən kə Mən tloyi shirəm kə mən Yahuda məshka. Bərti nəm kup munju kum argon tu muntu kan hade na kup kiri kə atl kə Isra'ila pigwa na naari. **6** Kan mir moni ba ter gipi, gwa. Arni wu kar bar rən bom kə moniyika wu ghumtəka, wu dəli ti te karika kan wu kap den də ter na mir mən kartəni. **22** Ama nan təka. **7** Bar kə awa myakan den kaar kə untuwu, mən ne ger den bom kə Yami mbubar bom kə kan nagər gəs Sapiratu ba ter gipi, ama tə mom moniyiwo, wu zam wur te gipika da'a. Arni argon tu kan ndo na bakos gəs gwa da'a. **8** wu pal rin kar domtən kə mən tloyi shirəmika Bitərus ngen momi kar ti na wuli gəs'e, “Yari wu yari wur'e, **23** “Mə ri zam bom kə moniyi mi, untuni wurpi tu nan ki na Hananiya wur pili dlep na le, na mir mən buti bomi dlor ter kari atl ginka raya?” Arni tə nəmi ti'e, “Aan wurpiyi bi kup bədlabəni, ama nan mə bulo, mə zam ituwi.” **9** Kan Bitərus ba wul ti'e, “Unun kem murgon gipi da'a.” **24** Nan wu kum argon tu kə pən tor gip mbatl gin kə ceni lar Ruhu kə yari wuro, arni bari kə mən buti Bom kə Yami, Yam den argon ba zam kən da'a? Bashini! Kum na kiri mən keri bar ju diri Yam dam wur den desi asəm kə mir moni ju kan kap bakos gi gwa argon tu muntu baa gəri wur gwa. **25** Gon kan bədlabəni, wi pən ki te karika pa'e.” **10** Bartu kum kulci kə mir mən kartəni ter gipi tə wule, cina da wur arni tə nda atl tə məshka. Kan mir “Shinni! Mbarəm ju kan kə la wur gip bom kə moniyi ter gipi wu zam ti bom məshiko, kan moni gwan ja dlor te gip Bom kə Yamka wu den wu te ti kari wu kap ti markəm də bakos gəsi. Kulci mbarəme.” **26** Den muntuwo, arni bari **11** Bərti nəm domtən kə mən kopiyi na naari kə mən buti Bom kə Yam na ezən ri nəm mir na kup munju kan kum bar ju pi gwa. **12** Mir mən kartəni diri. Wu getl mir mən kartəni da'a, mən kartən bar kə Yesuyi pi bar kə nəmi bi na domici wu kum bərti den mbarəm baa la wur am na dləkəntən na womti gip mbarəme. Kup na tate. **27** Nan dir na mir mən kartəniwo, anni mən kop Yesu ba kur mo gam gip las tu ba la tı dləri wur cina də domtən kə mən tloyi shirəm bi'e ba shukutən kə Solomon gwa. **13** Ko nəm kə mən Yahudayı kə də bar mən keri bar ju murgon ra gip nami mbarəm kan ngəsh wur diri Yam tambe wuri. **28** Kan tə wule, “Mə dəli den Yesuwu da'a kan zam 6a'i bigul kə me gam in kəm hoyi den ba kə'i kulci ni mbarəm gip nan wur gwa. Kup na untu, mbarəm kup ba sun kə mbarəm tu da'a. Kup na untu, kə nga shin nartən gəzəni. **14** Kup na untuwo, mətli Urushalima kup wi na kulci gini, kan kən den na moni na womti ngəsh wur den Babom Yesu ndu'i mə dəm na am gip shoti bəran kə mbarəm kan me gam kə mən kopiyi ba nar ra. **15** Den tu.” **29** Ama Bitərus nəmi wur den am kə nami bar kə nəmi bi na am na dləkəntən ju kan mir mir mən kartəni tə wule, “Ar nəm mi te yarka mən kartəni ba piwo, mbarəm pi ta diri mən mə kop shirəm kə Yam na mə kop shirəm kə kumi dli bi guntəpe, bom den bamuri gəzəni. mbarəm gwa! **30** Yam kə ga bəba gəmi tli Yesu Wu pini untu kə də pəni jen kumi dli gəzənka in gip məshi mbarəme, muntu kan kə ri tı eka təp shishidər kə Bitərus kop den wur tin tə kop lasi kə ba 6a'i gəs den kini. **31** Yam dəfə Yesu nar na gwa. **16** Kan mbarəm na womti ba pi ta dəltən ne gəs den am shimli gəsi. Tə ne təni tə dəm ti dir gip mir bən kan kosak na Urushalima gwa, ni'e mən dəli gəmi na gun gip dəmi gəmi. Yam wu diri mən kumi dli na munju dun itər ba pini muntu kə də mən mbarəm kə Isra'ilawo tə ghun wur gwa, kan kup ba pəni wur kumi dli fuli mi guntəp kan mi bali kaar warwat dəmi gəzənka. **17** Arni bar mən keri bar ju diri Yam na gəmi kə də tə pəni mi warwat pitən gəmika. kup ga berəm mbap gəs kan gip me gam kə mən **32** Mən ni'e munju shin bar ju kan pi gwa na Sadukiya nəm na ghuve. **18** Arni wu nəm mir ger gəmi, untuni es Ruhu kə Yami, muntu kan man kartəni kan wu la wur gip bom kə moni kə Yam bi kup munju kan ba kop shirəm gəs gwa.” gip bəni. **19** Ama gip dlom gaso nye mən kartən **33** Nan wu kum shirəm tuwo, arni lo ci wur

nar kan wu ndu wu ri wur eka. **34** Ama Ba mən kopi. Arni wu zəzar Istipanus. Ti mbarəm mən Parise gon mən sun Gamaliel, mən kulci mən ndəri ngəshtən den Yesu kan Ruhu kə mbarəm den kulci kə Musa kan mbarəm kup ba Yam ba kop nan ti gwa ni. Wu pa zəzar Filibus, shin nartən gəs gwa tlyam tlor cina də domtən Pərokoras, Nikano, Timon, Paminas, na Nikolas, kə mən tloyi shirəmi. Tə wule də kur dəli mir mbarəm kə Antakiya. Nikolas faro datemi gip mən kartəniyi kari kakani. **35** Kan tə wul wur'e, ngəshtən den Yam kə mən Yahuda ni kan pal “Mən Isra'ilə, ne ni ger ndin kə zhit ni argon tu mən kopi Yesu gwa. **6** Arni wu ri na mbarəm kə ndu pi mbarəm ju gwa. **36** Wokoci gon ter nyiŋgi ju cina də mir mən kartəni. Kan wu kawo, mbarəm gon mən sun Tudas cwati, tə shirəm na Yam den wur na ne am gəzən den pən gam gəs ti murgon ni bari har tə zam mən gam kə kogonge gip wur kə də wu pi mbap tu. Kopi gəs bar kə mbarəm hauya kəba lasi hauya **7** Mir mən kopyi pita yari mbarəm na womti nəm. Ama ri ti eka, ndoltən kə muntu ituwi. **37** Shirəm kə Yami. Womtitən kə mən kopi gip Den kaar gəso, Yahuda mən Galili cwat gip muri Urushalima nar bale-bəle. Mən keri bar ju diri kə dləmi mbarəme kan tə dəl mbarəm na womti Yam na womti ma ngəsh wur den Yesu. **8** Yam kaar dati gip bətli asəmka gip bari. Tiyi ma ri ti bi Istipanus mani pi bar na womti təp kə ba eka, kan kup mir mən kopi gəs ba gəzanka. **38** mani pi bar kə Yami. Tə pi kiri bar kə nəmi bi Ra'untuwo, den mənkən tuwo na yari ine, za na am na dləkəntən na womti gip mbarəme. ni mbarəm ju! Za wur ni wu ndara! In argon **9** Ama ngetən dır nan mbarəm jen kə domi tu wu ndu piwo kə gam gəzən ni katlo, arba ri gam kə zher ju kan zam gam gəzən (kandatu kətəgon da'a). **39** Ama in kar Yam ni ar dəlo, ki ba la wur bi gwa) mən Yahuda kə Sairin na mani kəmi mbarəm ju kə za'i da'a, arba dəm'e kə Alekzandəriya, na kə gip atl kə Kilikiya na ki zam gam gin den dlan na Yam ituwi.” **40** Asiya. Mbarəm ju pare tli yar yam na Istipanus, Nami kop kaar kə shirəm gəsi. Kan wu la bi mir **10** ama wu mani wu tabbate ti'e argon tu tə mən kartani ter gipi, wu kem ba 60 wuri. Kan yariwo untuni anra da'i da'a, nan Ruhu kə Yam wu dəli wur kəm den ba wu'i shirəm gip sun kə bi ti mani shirəm na bopya gwa. **11** Arni wu kop Yesu da'a, kan wu za wur wu ndara. **41** Mir mən jen shep shep, wu co wur kə də wu cen lar wu kartəniyi za Domtən kə mən tloyi shirəm kə wule, “Mə kum Istipanus den pi məgən shirəm mən Yahudayı wu den ghol mbatl den'e la wur den Musa na Yami.” **12** Arni wu tli mbarəm gip munju kan tla sham den bi kə sun kə Yesu mbatl na kiri kə bən, na mən kulci mbarəm den wi. **42** Den pət kupo wu te gip Bom kə Yamka, kulci kə Musa. Kan wu nəm Istipanus wu ri nan na kopi bom kə ezəni, wu za kulci mbarəm na ti cina də domtən kə mən tloyi shirəm kə mən yari Zo Shirəm den Yesu ni'e Almasihu da'a.

6 Gip muri jawo mən kopi Yesu pi ta womtitəni.

Arni mən Yahuda kan ba shirəm na bi kə mən Hellas kan gip wur ba ngwar den mən Yahuda kan ba shirəm na bi kə mən Yahuda gwa. Mən Yahuda kan ba shirəm na bi kə mən Hellasi ngwar den'e ba bi mətli gəzən kan guri gwa fingal kan ba bi den pət kup nəm na ezən gwa da'a. **2** Arni mir mən kartən kə Yesu kutl cet ropi la bi domi gam kə kup mən kopi, kan wu wule, “Ar ba ndarı mə za mbap yari shirəm kə Yamka mə dəm den shirəm kə fingal na bi bar mbarəm da'a. **3** Mir əyari, untuno zəzarni mbarəm nyiŋgi gip kəne, munju kan mom wura laa'i na Ruhu kə Yam na bopya gwa. Mi ne wur gam mbapi muntu **4** kan mə bi gam gəmi gip shirəm na Yam na mbap kə kulci na yari mbarəm zo shirəm den Yesu.” **5** Argon tu mir mən kartən kə Yesuyi yari təmi bi kup nəmi

wule, “Erəm kən za yari məgən shirəm den bom kə Yam kən na kulci kə Musa da'a. **14** Mə kum ti den wultən'e, Yesu kə Nazarat tu baa yas las kən ka kan tə zhimbəl bar ju kan Musa bi mi mə kop gwa.” **15** Kup munju kan njon gip ba domtən kə mən tloyi shirəmi wii ger Istipanus ndər, kan wu shin bager gas ba cirka wule bager kə mən kartən kə Yam goni.

7 Arni bar mən keri bar ju diri Yam ngen momi kar Istipanus'e, “Bar ju wu yari den kiwo unjun anra ya?” **2** Den muntuwo arni Istipanus bali wur tə wule, “Mir əyar na ga ba gəmi, kumən ni! Yam mən nartən dəl kar ba gəmi Ibərahim nan tə'i gip Mesopotamiya gwa, kapən tə dəm gip Haran. **3** Yam wul ti'e, ‘Za atl gəri gi na mbarəm ginka, kə ri gip atl tu a ta'l'i am dene gwa.’ **4** Arni tə za atl kə mən Kaldiya ka, kan tə dəm gip Haran. Den kaar məshtən kə

baso, arni Yam kar ti de gip atl kən kan kə tu tə pi gwa. 23 Nan Musa ri sheti ghon hauya dəm sekən gwa. 5 “Yam bi ti atl ko ma ba ne rop na gəriwo, tə pən tor gip mbatl gəs tə ri asəm gip atli da'a. Ama Yam yari ti den'e ti bi shin mir ezəni, mbarəm kə Isra'ilə. 24 Kan tə ti atli, nan ti na gəsgal gəs kaar dati ar dəm shin mən Masar gon den 6e mən Isra'ilə goni, gwazini, kup na Ibərahim ra na nyawi da'a. arni Musa ri ne ti am tə rame mbarəmi, kan tə 6 Yam yari ti'e, ‘Gəsgal gi baa dam məndaki 6o mən Masari tə ri tə eka. 25 Musa ba wule gip atl tu kan gwazin ni dagwa, las tu baa pali mbarəm gəzən baa mom'e Yam ni den kopi wurka zheri, wu pi bota kə sheti ghon hauya nan ti kə də tə dəli wuri, ama wu mom da'a. kəba lasi hauya nəm gwa.’ 7 Yam wule, ‘Ama 26 Bar tləwo Musa pa ri kar wuri, arni tə zam aa hukunte atl tu kan wu pi ti botayi gwa. Den mən Isra'ilə mbarəm rop den dlanye. Tə ndu kaar kə untuwo, wi dəl ter gip atl ta wu botem wu za ka, kan tə wul wur'e, “Mir mbarəme, gip las kəni.” 8 Kano Yam ba yari Ibərahim'e tə kən byar ni ca, unun kem ka dlan kən na ya'ən sər kogunge moni kan gip bom gəs gwa. Muntu we?” 27 Ama muntu kan den 6e esəyi ture Musa ba gode'e wi kop gudlum shirəm tu kan Yam ka markəme, kan tə wule, “Woni ne'i gami da pi nan wur gwa ituwi. Nan Ibərahim dəm basi mi na mən tloyi shirəm gip dlom gəmiwe? 28 Ishakuwo arni tə sər tika den pət kə wuzupse Kə ndu ni'e kə rim eka kandatu kə ri ba mən na gəri. Denkariwo Ishaku sər nya gəs Yakubu, Musa tu eka għur gwaya?” 29 Nan Musa kum kan Yakubu ba sər mimir gəs ga kori gami kutl- muntuwo, arni tə kətər gəs atl kə Midiyān, las cet ropi. 9 Nan ga kori gəmi na għuve den erəm tu tə dəm məndaki gwa. Bartani tə gudlumi kan gəzən Isubuwo, arni wu wur tika tə dəm zher tə gər mir moni rop. 30 Den kaar kə sheti ghon gip Masar. Ama Yam ra nan ti 10 kan tə dəli ti hauya ropo Yam dəl kar Musa wule mən kartən gip kup damtən gəsi. Tə bi Isubu bopya na għol kə Yam goni. Yam shirəm nan ti təp kar mən bəran kar Fir'auna gun kə Masar. Kan Fir'auna kartən kə Yami. Tə dəli timi gip bələm utu gip ba ne ti den gam atl kə Masar na bom gəs kup. ləp kan kosak na tləndər kə Sinai gwa. 31 Nan 11 Kano guzəm ba nda gip atl kə Masar na atl tə shin untuwo, ar ni tə nəm bi na ame. Nan tə kə Kan'anə kan ba dīri bar kumi dli, arni ga te kosak kə zhitiwo, arni tə kum yar kə Babom ba gəmi hol fingali. 12 Nan Yakubu kum'e o ra Yam ba wul ti'e, 32 “Ami ni'e Yam kə ga ba gi, Masaro, tə kar ga ba gami barta, tetən kə nəm. Yam kə ga Ibərahim, Ishaku na Yakubu.” Arni 13 Den tetən gəzən kə ropo, arni Isubu yari mir Musa nəm dədərtən gip bərti, tə'i zam fa'i bigul ezən ko ti woni, kan Fir'auna ba mom mbarəm kə shini da'a. 33 Kan Babom ba wul ti'e, “Tus kə shu bom kə ga Isubu. 14 Den kaar kə untuwo, kaptəlan gi ka domici las tu kira dloro gwan ni. Isubu kari bar bas Yakubu na kup mbarəm kə 34 Na hob, a shin kandatu mbarəm gən ba kum shu bom gəsi, wu mbarəm hauya myakan na dli gip Masar wu gwa. A kum ngwartən gəzən kutl cet nantam. 15 Kan Yakubu ba su Masar, las wi, arni a sur kə dəli gəzəni. Kəkəno dīri, aa kar tu ti na ga ba gəmi məshka gwa. 16 Kan ba pal ki su Masar ka.” 35 Muntu ni'e nam Musa tu wu na gul gəzən Shekem ba kap gip gambəci tu kan nge ti na wultən'e, “Woni ne'i gami da mi na Ibərahim wur den bi wurpi jen kar mimir kə mən tloyi shirəm gip dlom gəmiwe?” Ti ni Yam Hamor gip Shekem gwa. 17 Ama nan wokoci kar ti tə dəmi wur mən cina na mən dəli gəzən, dīr kosak kan Yam ba pi argon tu tə wule ti pi təp kar mən kartən kə Yam tu kan dəl kar ti gip Ibərahimo, arni mbarəm gəmi gip Masar womti ləp gwa. 36 Tə dəli wur gip Masar na pi bar kə na naari. 18 Kano gun gon muntu kan mom dləkəntən na nəm bi na am gip Masar. Nan wu argon den Isubu da'a ba dəm gun kə Masar. mbubar bar Zili Bula'i, na gip ləp kə sheti ghon 19 Tə pali mbarəm gəmi ka zhore. Tə kem ga hauya rop gwa. 37 Musa tu ni yari mbarəm kə kori gəmi kə pi banyi mbapi təp kə ba kemi Isra'ilə'e, “Yam baa kari in bar na mən yari gəzən wu byal pel gəri mimir gazənka kə də wu shirəm ka Yam gon wule ami gip mbarəm gini.” məshi. 20 Wokoci ta ni gər Musa, mbuni nya ni 38 Musa ni'e mbarəm tu kan dom mbarəm kə den ger kə Yami. Ket ti kə kyar myakan gip bom Isra'ilə gip ləp gwa. Tə ra na ga ba gəmi na də base. 21 Nan byal ti kawo, nya Fir'auna, nye mən kartən kə Yam tu kan shirəm nan ti den gər pən ti tə ket ti tə dəm nya gəsi. 22 Untuni Tləndər Sinai gwa. Tini es tə nəm shirəm kar kulci Musa bopya momi bar kə mən Masar kup, Yam muntu kan yari kandatu mi dəm baa patən kan tə dəm bar mbarəm gip shirəm na argon tu tə bi mi gwa. 39 Ama ga ba gəmi nge kopi

shirəm kə Musa ka. Nan wu pi untowo, arni wu kan wu ngas kur bi kə gəsi wu tli den ti. **55** Ama nge ti kan mbatl gəzən ba pal su Masarka. **40** Istipanus laa'i na Ruhu kə Yam wi ger to yamka Arni wu wul Haruna'e, "Pi mi mir yam jen kan kan tə shin cirtən kə Yami, na Yesu dlor den ba nde mi cina gwa. Musa tu kan dəli mi ter am shimli kə Yami. **56** Arni tə wule, "Shinni, Masaro, mə mom unun zam ti da'a!" **41** Wokoci a shin yam bəli na Nya Mbarəm dlor den am ta ni wu pi argon tu wi bote ti gwa wule nye tla. **57** Den muntuwo arni wu kesh Wu dəri dabba wu mboshi ti na ghol mbatl gip kəm gəzənka kan wu wom bar na la'i yare, wu bota den argon tu kan wu pi na am gəzən gwa. **58** tli den ti, **58** wu dəl ti sukaar bənika, kan wu **42** Ama Yam bali wur kaari, kan tə za wur wu nəm la'i gəs na tate. Mən ri gəs cinayi tus tutul bote ga zənges kə to yamka. Muntu dər nəm na dli gəzənka wu ne kar asəm kə nye mbarəm argon tu ra na rəshi gip təlankur kə ga mən yari gon mən sun Shawulu. **59** Nan wu den la'i gəs shirəm kə Yam gwa'e, "Kən mən Isra'ilə, nan kə na tato arni Istipanus shirəm na Yam tə wule, mbosh ga dabba gin kan kə ta'im gip bota kə "Babom Yesu nəm ruhu gəni!" **60** Kano tə ngus sheti ghon hauya rop ju kan kən gip ləpo, kə den gam għurəm gəs, tə la yar tə wule, "Babom mom'e ami ni da'a kə ta'ima? **43** Kən mbarəm Yesu, ba kə hukunte wur den warwat pitən tu kə Isra'ilə, ami ni kə botem da'a. Ama Molek ni da'a." Tə yari untowo, kan tə məshka.

kə bote ti, na zənges kə yam gin Refan, na bar ju kə pən kə də kə bote wur gwa. Ra'untuwo, aa kem də ndara nan kən kə ba bota na dlyami, cina na Babilia." **44** Nan ga ba gəmi ra gip ləpo, wu bote ni Yam gip tenti kan ba gode'e Yam ra nan wur gwa. Pi təni kandatu Yam wul Musa'e tə pi gwa, kandatu tə shin anra gwani tə pi. **45** Sheti ghon na womti den kariwo, nami ga ba gəmi pən tentiyi nan wur nan Joshuwa den kopi nan wur gwa. Wu ter gip atl kən nari nan wu dəm mən atl ju kan Yam kar wur ka cina da wur gwa. Ar dam gip atl ba ri wokoci ka Dauda. **46** Tə pi bar ju kem kan Yam pi ti mbuni gwa. Arni tə liri kə də tə tu'i Yam bom dəm. Gip bom tu ni mbarəm kə Isra'ilə baa bote ti. **47** Ama Solomon nya Dauda ni Yam pi tə tu'i ti bomi. **48** Rawo, mə mom'e Yam nar man kounu, kano tə dəm gip bom ju kan mbarəm pi gwa da'a. Kandatu man yari shirəm kə Yam yari'e Babom Yam wule, **49** "To yamka ni'e las tu a dəm kə pi mulki gwa. Atl ni'e ba ne asəm gəni. Imni bom tu ki tu im gwa ba ni rawu? Ako ni ba mani kəmī gən ar dəm'e bom gən we? **50** Kə shina, ami ni'e muntu kan pi bar ju kup gwa." **51** "Kən mbarəm mən lati gami, mən mbatl kə tat na kəm mən nge kumi shirəm kə Yami! Kən ni wule ga ba gini. Kən den ta nge Ruhu kə Yami! **52** Mən yari shirəm kə Yam gon ni ra kan ga ba gin kumi ti dli dagwaya? Wu ri mən yari shirəm kə Yam kan yari shirəm den surtən kə mən pi argon tu Yam ba ndu gwa eka. Antu kə bali ti kaar kan kə ri ti eka! **53** Kə nəm kulciyi. Yam ni bi ga ba gəmi kulci tu təp kar mən kartən bar gəsi. Ama kə nge kopī ka." **54** Nan wu kum muntuwo, arni lo ci wur den ti,

gwa. Nan tə shin bar kə dləkəntən ju den piwo ri kə mboshi gwa, Wule təm tu pili ti taka ra arni tə nəm bi na ame. **14** Nan mir mən kartəni shot Cina də mən njetəl gəsi, ama tə bul bi kan su Urushalimaka kum'e mən Samariya nəm da'a. **33** Gip mburi gəso tloyi ti shirəm kan kor shirəm kə Yamwo, arni wu kari wur bar na den təp gwa da'a. Woni ba mani shirəm den Bitərus na Yohana. **15** Nan wu mbubaro, wu gəsgal gəswe? Domici dəmi gəs den kaar bar shirəm na Yam den am gəzən den də pel mən atl pawi.” **34** Arni mbarəmi ngen momi kar ngəshətən den Yesu ju nəm Ruhu kə Yami. **16** Filibus'e, “Kustu, yari mi, woni mən yari shirəm Wokoci tawo Ruhu kə Yam sur den ko nəm kə Yam tu ba shirəm den tiwe, den gam gəs na gəzənwi da'a, batisma ni katl pi wur gip sun kə ko den murgon ni?” **35** Arni Filibus pəni ti yari Babom Yesu. **17** Arni Bitərus na Yohana ne am shirəm kə Yam den muntu na jen es na womti, den wuri, kan wu nəm Ruhu kə Yami. **18** Nan kan tə yari ti Zo Shirəm kə Yesu. **36** Nan wu den Simon shin'e bini Ruhu na ne am kə mir mən ritəno wu ri zam male, arni tə wule, “Ba shini, kartəni den mbarəmo, arni tə bi wur wurpi. **19** mal kan de! Unun ba hane də pim batismawu?” Tə wule, “Ami ma bim ni mani pi bar tu, kə də **37** (Arni Filibus wul ti'e, “Kini kə ngəsh ki den kup muntu a ne am den tiwo tə nəm Ruhu kə Yam gip Yesu na kup mbatl giwo ba pil'i.” Kan Yami.” **20** Arni Bitərus nəmi ti tə wule, “Naa tə bali ti tə wule, “A ngəshəm den Yam wi den də wurpi gi nan ki liika, domici kə pən tor gip Yesu Nya Yam ni.”) **38** Kan mbarəmi ba kem mbatl gi den ki mani wuri bar tu Yam ba bi da dləri karusayi. Arni kup gəzən ropi su gip gwa na wurpi! **21** Ki na argon kə pi gip mbap mali, kan Filibus ba pi ti batisma. **39** Nan wu kən da'a, domici mbatl gi ra dlat cina də Yam dəl tor gip maliwo, bartu, arni Ruhu kə Babom da'a. **22** Ci atl gam kar Babom Yam den dasi tu pən Filibuska. Mbarəmi'i shin ti da'a, ama tə gi tu kan kə shirəm na Babomi. Ti mani'i pəni laa'i na ghol mbatl nan ti den təp gəsgwa. **40** warwat pitən gika den argon tu kan kə bal tor Filibus ngapo, arni tə dəl gip bən kə Azotus tə gip mbatl gi gwa. **23** A ne ger den ki ndinwo a den kopi las na pi wazu ka Zo Shirəm gip bən shin ki ra laa'i na dasi tu'e, kano warwat pitən ju kup kan den təp gəs gwa har tə mbubar gip bal ki kawi.” **24** Kan Simon ba nəmi ti tə wule, bən Kaisariya.

“Shirəm na Babom Yam den am gəni den ba də ko nəm gip argon tu ka yari zamən da'a.” **25** Nan wu pi wazu shirəm kə Babomo, arni Bitərus na Yohana pal su Urushalimaka. Wu kop gip mir bən kə Samariya na womti na pi wazu kə Zo Shirəmi. **26** Mən kartən kə Babom Yam gon wul Filibus'e, “Su təp kudu, təp gip ləpe, kan tli sur Urushalima ba su Gaza gwa.” **27** Arni tə tlyam tə ndara. Nan tə den təpo arni tə mo na bar mbarəm gon mən ne wurpi kə Kandakatu, gər mətli gun kə mən Habasha. Mbarəm tu su ni Urushalima kə bote Yami. **28** Ti den təp gəs kə paltən bom, njon den karusa gəs ta den zhiti təlankur kə mən yari shirəm kə Yam Ishaya. **29** Arni Ruhu kə Yam wul Filibus'e, “Ri kar karusa tu kə dlər kosak nari.” **30** Arni Filibus kətər tə ri kar karusayi kan tə kum mbarəmi den zhiti gip təlankur kə mən yari shirəm kə Yam Ishaya. Filibus ngen momi kar ti'e, “Kə mani momi argon tu kə den zhiti gwaya?” **31** Mbarəmi nəmi ti tə wule, “Imni fa a mani momi murgon nəra kan baa cetim gamka dagwawu?” Arni tə lir Filibus den tə to dəm kar ti den karusayi. **32** Las tu mbarəmi den zhiti gip Shirəm kə Yam gwa ikəni, “La ti cina kodak wule təm kan ba

9 Ama Shawulu den ta kumi dli mən kopi Babom Yesu. Arni tə ri kar bar mən keri bar ju dırı Yam gwa. **2** Tə ngen den tə bi ti rəshi təlankur kan ti si kiri kə bom domtən kə mən Yahuda kan gip Dimashka gwa. Tin tə zam kup mətli na moni mən kopi təp kə Yesuwo tə nəm wur tə si wur Urushalima na bali. **3** Nan tə mbi kosak na Dimashka den bəomi asəm gəso, arni pəlet cirtən gon dəl sur yam ba cir kar ti. **4** Arni tə nda atlka kan tə kum yar gon ba wul ti'e, “Shawulu, Shawulu, unun kem kə kumim dli rawu?” **5** Kan tə wule, “Ki ni'e wowe, Babomi?” Arni yari nəmi ti'e, “Ami ni'e Yesu. Ami ni kə kumim dli nan kə kumi dli mən kopi gən gwa. **6** Kəkəno, tlyam kə te gip bəni, lasini ba yari'i argon tu nəm ki te yarka kə pi gwa.” **7** Mbarəm ju nan den bəomi asəm nan ti kum bərti, arni wu dlər lasi shot wu mani shirəm da'a. Wu den kumi yari ama wu shin murgon da'a. **8** Kan Shawulu ba tli tor atl, ama nan tə bul gero tə mani shini argon da'a. Arni munju kan ra nan ti nəmi ti am wu te ti gip bən Dimashka. **9** Tə mani shini argon da'a kə muri myakan, eso tə ci ko tə tla argon da'a. **10** Gip Dimashkawo, mən

kopi gon ra mən sun'e Hananiya. Babom la ti dəm ho mən kopi wi da'a. **27** Ama Barnaba dır bi gip ruya tə wule, "Hananiya!" Kan tə nəmi nan ti kar mir mən kartəni, kan tə yari wur ti'e, "Amin kəni, Babomi." **11** Arni Babom wul kandatu Shawulu shin Babom Yesu den təp gəs ti'e, "Tlyam kə kop rən bom də Yahudaka den kə tetən Dimashka na kandatu Babom shirəm təp tu kan ba wul ti'e Sat Təp gwa. Kini kə mbu nan ti gwa. Tə pa yari wur kandatu Shawulu baro, ngen momi gəs kə mbarəm kə Tarsus gon pi wazu gip Dimashka gip sun kə Yesu bat na mən sun Shawulu. Tə ra den shirəm na Yami. bərti gwa. **28** Shawulu dəm na mir man kartəni **12** Gip ruyawo tə shin mbarəm gon mən sun tə den kopi gəzən gip bən Urushalima na pi Hananiya ter kar ti kan tə ne am den ti kə də tə wazu gip sun kə Babom Yesu bat na bərti. **29** pali ti mani shini bar gəsi." **13** Arni Hananiya Shirəm gadləri wurka, ti na mən Yahuda jen bali shirəm'e, "Babomi, a kum ni shirəm na mən shirəm na bi kə mən Hellas, arni wu ndu ri womti den mbarəm tu wi den kandatu tə kumi gəs eka. **30** Nan mir fyar zam na momi kawo, dli mbarəm gi kan su Urushalima kagwa. **14** arni wu su nan ti Kaisariya kan wu la ti təp tə Kəkəno tə terni de na bi kə kiri mən keri bar ju ndara bən gəs Tarsus. **31** Arni domtən kə mən diri Yam gwa, kə nəmi kup mən la'i bi sun gi." kopi Yesu ko ako gip atl kə mən Yahuda, na **15** Ama Babom Yesu wul Hananiyayi'e, "Mbəri! Galili na Samariya zam dəmi zhəlili. Wu zam Shawulu dəm zəzar bar kə mbarəm gən ka pi ndərtəni, na ba'lı bigul kə Ruhu kə Yami. Mən wazu shirəm gan də munju kan mən Yahuda kopi Yesu pi ta womtitən na dəmi gip bərti kə ni da'a na ga gun gəzəni, na cina də mbarəm Babomi. **32** Ar dəm'e nan Bitərus den 6om asəm kə Isra'ilə wi. **16** Aa gode ti kandatu ti kum dli na kopi laso, kan tə ri kar mən kopi kan gip bən naar den bi sun gən gwa." **17** Kan Hananiya ba kə Lidda gwa. **33** Barta ni tə zam mbarəm gon ri bomi tə te gipi. Tə ne am gəs den Shawulu, mən sun'e Iniyasu, muntu kan pi sheti ghon tə wule, "Erəm Shawulu, Babom Yesu, muntu wuzupse tə mani tlitən yam da'a. **34** Bitərus wul kan dəl kar ki den təp nan ka ter de gwani ti'e, "Iniyasu, Yesu Almasihu pəni'i kumi dli karəm kar ki kə də kə zam mani shini bar gi gika kəkənwi. Tlyam kə kucəm bamurı gika." esi na də kə pa laa na Ruhu kə Yami." **18** An ri Kenja arni Iniyasu tlyam dlor. **35** Kup mbarəm kətəgon da'a, arni argon wule kər kos dəl ter ju kan ba dəm gip Lidda na Sarona nan wu shin ger də Shawulu, kan tə mani shini bar esi. Tə Iniyasuwō kan wu dəm mən kopi Babom Yesu. tlyami kan ba pi ti batisma. **19** Nan tə ci fingalo, **36** Gip Yapawo nəm kopi gon ra mən sun'e arni bigul pali ti. Shawulu 6om muri na mən Tabita (muntu kan na bi kə mən Hellaso ar ni'e kopi kə gip Dimashka. **20** Arni tə nəm pi wazu Dokas gwa). Tə pi ta pi mbarəm ho bar na ne gip bom domtən kə mən Yahuda den'e Yesu am munju am ri wur kaar dagwa. **37** Wokoci ta nya Yam ni. **21** Kup munju kum ti nəm bi na ni tə mur atl tə kum təmi kə dli gəs da'a kan tə ame, kan wu wule, "Ti ni'e mbarəm tu kan kem məshka. Mir mən kopi Yesu ho dli gəska, ba ne kumi dli mən la'i bi den sun kə Yesu kan gip to gip fiti kushi kə to yamika. **38** Lidda dlyam Urushalima gwa diya? Annya tə ter ni de kə na Yapa da'a, arni nan mən kopi kum'e Bitərus nəmi gəmi tə pali mi mir mən bom kə moni ra gip Liddawo, wu kar mbarəm rop kə də wu kə kiri mən keri bar ju dəri Yam gwa diya?" lir ti'e, "Kustu, dır nan mi ba kə dəm gi da'a!" **22** Ra'untuwo, ci cina na ndərtən kə Shawulu **39** Arni Bitərus ri nan wuri. Nan tə mbubaro gip shirəm den'e Yesu ni'e Almasihu kem mən arni wu te ti kushi kə to yami ka. Kup matlı kan Yahuda ju kan gip Dimashka gwa mani zami guri gwa la ti dlomi, wu den kulu na ta'i am den argon tu wi bali ti gwa da'a. **23** Den kaar kə muri tlyari lulur na tutul dli jen kan Dokas pi nan tə'i na womtiwo, arni mən Yahuda jen gdulumi den ra nan wur gwa. **40** Ama Bitərus wul wur'e wu wu ri ti eka, **24** ama Shawulu zam kumi argon za kushiyi. Tə ngus den gam għurəm tə shirəm tu wu gdulumi kagwa. Arni wu ne ger gəs pət na Yami. Tə bal ti rin kar dli kə Tabitaka, kan tə na gas su bədlabən kə bəni ka, kə də wu ri ti wule, "Tabita, tlyamil!" Arni tə ful gere, nan tə eka. **25** Ama mir mən kopi gəs ne ti gip bar shar shin Bitəruso, kan tə dəm njon atli. **41** Bitərus gip gasi kan wu shu ti sur atl təp kə ba tuli ta'i ti am gəs kan tə tli ti yami. Kan tə la bi shu gon den panye. **26** Nan Shawulu mbubar mən kopiyi na guri ju kan tə bi wur Tabita na Urushalimawo, tə ndu me gam na man kopi, rai. **42** Kum shirəm tu ko ako gip bən Yapa, kan ama kup wu kum bərti gəsi. Wu nəm den'e tə mbarəm na womti ba ngəsh wur den Babom

Yesu. **43** Arni Bitərus dəm gip Yapa kə muri jen gip bom kə mən luti kur gon mən sun Simon.

10 Gip Kaisariyawo mbarəm gon ra mən sun'e Karniliyus. Ti ni'e mən kopi na mən bi-utu zangu kutl kə Italiya. **2** Ti na kup mbarəm kə bom gəso mən bota na bərti Yam ni. Tə bi bar kə am gəs munju am ri wurkaar da'a, kan ti mən meti shiram na Yam ni ko gigasi. **3** Gasi gon bar kə gəlla am myakan kə pato, tə shin ruya. Tə shin mən kartən kə Yam dir kar ti kan tə wul ti'e, "Karniliyus." **4** Arni gip bərti Karniliyus wi ti gere. Kan tə ngen momi tə wule, "Ununu Babomi?" Mən kartan kə Yami nəmi ti'e, "Shirəm na Yam gi ju na bi bar kə am gi də munju am ri wurkaar da'a ju dəm bar kə tune cina də Yam wi. **5** Kəkəno kar mbarəm te Yapaka wu ter na mbarəm gon mən sun Simon muntu ba la ti bi'e Bitərus gwa. **6** Tə ra bom də Simon mən luti kuri, muntu kan bom gəs ra bi bula gwa." **7** Nan mən kartan kə Yami kan shirəm nan ti ndarawo, arni Karniliyus la bi rop gip zher gəsi, na mən bi-utu gon mən bote Yami, nəm gip munju ba pi ti mbap gwa. **8** Arni tə yari wur kup argon tu pigwa, kan tə kar wur te Yapa ka. **9** Bar tlo kə dlom pəte, nan bomi asəm gəzən mbi kosak na gip bən Yapawo, Bitərus to gəs den rupi gam bom kə shirəm na Yami. **10** Kan guzəm ba nəm ti, tə den ndu'i tə zam argon ta ci. Ama nan tə den buti də pa'i pi fingalo arni tə shin ruya. **11** Tə shin dlom yam buli na argon wule bar bamuri kan la sur atl mən bi wupse gwa. **12** Den bamuriyiwo kup ga dabba ni kə mən asəm wupse na badər ici na ga ləgandi na yatl kə to yamka. **13** Kan yar gon ba wul ti'e, "Bitərus, tlyam kə mbosh kə ci." **14** Ama Bitərus nəm'e, "O'o Babomi, a tabe ci argon tu kan den kulci gəmi kə mən Yahudawo ar dləran da'a ko wani ni gwa da'a." **15** Yari pa wul ti'e, "Ba kə la bi argon'e dləran ni anra da'i da'a muntu kan Yam paliwi hoyi kə ci gwa." **16** Muntu pi kə bisi myakan, kan wule gip njibkər gere ba pən bamuriyi to yam ka ra lasi. **17** Nan Bitərus gip damtən den ununu ruya tu ba pi nupiwo, arni mbarəm ju kan Karniliyus kar wur ba mbubar bom də Simon wu dlər bədlabəni. **18** Wu ngen momi ko Simon muntu kan mom ti na Bitərus ra lasi. **19** Nan Bitərus ra gip damtən den ruya tuwo, arni Ruhu kə Yam yari ti'e, "Simon, mbarəm myakan cwat den ngeni gi. **20** Tlyam kə dəl suka. Ba kə ndu kə nge ritən nan wur

da'a, domici ami ni a kar wuri." **21** Kan Bitərus ba dəl sur tə wul wur'e, "Ami ni'e mbarəm tu kan kən den ngeni gwa. Ununu dir kən we?"

22 Arni wu nəmi ti'e, "Karniliyus, bar mən bi-utu gon ni kar mi. Mbarəm mən pitən dlat na bərti Yam ni. Kup mən Yahuda ba shin nartən gəsi. Mən kartən kə Yam gon ni yari ti'e tə la ki bi rən bom da tika, kə də tə kum argon tu ki yari gwa." **23** Arni tə ter na mən dəkiyi gip bom gəs wu mur lasi. Bar tlowo, kan Bitərus ba ri nan wuri, na ezən mən kopi jen kan dəl ter Yapa gwa. **24** Zut bar tlowo kan tə mbubar gip Kaisariya. Nan Karniliyus den buti cwattən gəzəno arni tə dom mən gəs na ga berəm gəs kan kosak nan ti gwa. **25** Nan tə te gip bomiwo, arni Karniliyus mbor ti tə nda atl cina da ti gip bi tə nartəni. **26** Ama Bitərus tli ti yamka kan tə wul ti'e, "Tlyami, ami ma mbarəm ni katl." **27** Bitərus shirəm nan ti kan tə te gip bomi kan tə zam mbarəm na womti dom wur wi. **28** Tə wul ti'e, "Kə mom'e den kulci gəmiwo mən Yahuda ba ngash gam ko tə ri bom kə muntu kan mən Yahuda ni da'i da'a. Ama Yam ful ger gən a shin wi den ba a la bi murgon'e Yam baa nəm ti da'a ko tə wan nar kə də mən Yahuda me gam nan ti gwa. **29** Arni kem nan karim baro, ko njem a dəl shirəm den dirtəni da'a. Yari mi, unun kem kə karim bar rawu?" **30** Karniliyus nəmi ti tə wule, "Muri wupse karo, ami gip bom gən den shirəm na Yam bar nan kəni, bar kə gəlla am myakan kə pəte. An ri kətəgon da'a se mbarəm gon kən gip tutul dli mən cirtən dlor cina da'əmi. **31** Tə wule, 'Karniliyus, Yam kum shirəm na Yam gi, tə pa shin bi bar kə am gi də munju am ri wurkaar dagwa wi. **32** Kar bar Yapa den Simon muntu ba la ti bi'e Bitərus gwa. Mən dəki kə Simon mən luti kur ni, muntu bom gəs ra bi bar bula gwa.' **33** Arni a dəm da'a kan a kar bar den ki, ar mbun kan kə ter gwa. Kəkəno mən ni jin kup de cina də Yam kə də mə kum kup argon tu Babom wul ki'e kə yari mi gwa." **34** Kan Bitərus ba nəm shirəm na wultən'e, "Kəkəno a momwi den'e na ho bi Yam ba ndu murgon man gon da'a **35** ama tə nəm kup munju kan ba bərti ti na pi argon tu kan dlat gwa na kup atl ju wu ra gwa. **36** Kə mom shirəm tu Yam kari bar mən Isra'ilə kə pi wazu Zo Shirəm kə zami dəmi zhəlili na Yam təp kar Yesu Almasihu. Mbarəm tu Yesuwo Babom kə mən Isra'ilə ni katl da'a ama Babom kə mbarəm kup ni. **37** Kə mom na argon tu kan pi gip atl kə Yahuda kup, argon tu

nəm gip Galili nan kop kaar kə wazu pi batisma ga ici na ga ləgandi, na yatl kə to yamka. **7** Kan kə Yohana gwa. **8** Kə mom kandatu Yam bi a kum yar ba wuləm'e, ‘Bitərus, tlyami. Mbosh Ruhu gəs Yesu kə Nazarat gwa. Tə pa bi ti mani kə ci.’ **9** ‘Ama a nəmi ti'e, ‘O'o Babomi, a tabe ci pi bar kə nəmi bi na ame. Kə mom kandatu tə argon tu kan den kulci gəmi kə mən Yahudawo kop las ko ako tə den pi mbarəm ho bar na pəni ar dləran da'a ko wani ni gwa da'a.’ **10** ‘Yari pa kumi dli kup munju kan gas da Shetan gun dun wul sur yam'e, ‘Ba kə la bi argon'e dləran ni itər gwa. Ti pini muntu kup domici Yam ra nan anra da'i da'a muntu kan Yam paliwi hoyi kə ci ti. **11** ‘Mən ngapo mə shin kup bar ju tə pi gip gwa.’ **12** Muntu pi bisi myakan, kan ba dəlka to atl kə mən Yahuda na gip bən Urushalima ma. yamka esi. **13** ‘Lasi, se mbarəm myakan kan kar Kup na untu, kiri mən bən kə Urushalima ri wur karəm ter Kaisariya gwa ni jin bom tu kan tə eka təp kə ba 6a'i gəs den kini. **14** Ama Yam a dəm gwa. **15** Arni Ruhu kə Yam yarim den a ri tli taka gip məshi mbarəm den pət kə myakan, nan wur bat na dəli shirəm den ritəni. Mir byar kan tə kem ba shin ti. **16** Ba'e kup mbarəm ni mukka ju ma wu kopən kan mə te gip bom kə shin ti da'a, ama Yam zəzar mi mə shin ti, arni Karniliyus nan wuri. **17** Tə yari mi kandatu tə kəkəno mə yari jen shirəm den ti. Mən kan mə shin mən kartən kə Yam gon dlor gip bom gəsi, ci mə pal mə tla nan ti den kaar kə tlitən gəs kan wul ti'e, ‘Kar bar Yapa də Simon muntu ba gip məshi mbarəm gwa. **18** Kan tə bi mi bi kə də la ti bi'e Bitərus gwa. **19** Ti yari'i na kup munju mə pi wazu mbarəm kan mə dəli wur kəm kə də kan gip bom gi kandatu Yam ba dəli ine kan ti wu mom'e Yesu ni'e muntu kan Yam zəzari tə hukunte in den warwat pitən gin dagwa.’ **20** dəm mən tloyi shirəm kə mbarəm munju ra den “Nan a pare shirəmo arni Ruhu kə Yam sur den kaar atl gwa na məshi kup. **21** Mən yari shirəm wur kandatu ar sur den mi na ne gəs kə pi bar kə Yam kup shirəm den ti den'e kup muntu gwa. **22** Kan a dam argon tu Babom yari gwa'e, kan ngəsh den Yesu ba zam də pəni ti warwat ‘Yohana pini mbarəm batisma na male, ama gip pitən gəska gip sun gəsi.’ **23** Nan Bitərus ra gip muri njem cina dewo, baa pi in batisma na Ruhu shirəmo, arni Ruhu kə Yam sur den kup munju kə Yami.’ **24** Ra'untuwo, nan wu ngəsh wur den kan kum shirəm gəs gwa. **25** Mən Yahuda ju kan Yesu Almasihuwo kan Yam ba bi wur nəm bar ngəsh wur den Yesu kan kop Bitərus kaaro wu tu tə bi mi kan ngəsh den Yesu Almasihu gwa, nəm bi na ame den bi Ruhu kə Yam munju ma wo ni'e ami kan a pi gapa na Yam gwa?’ **26** Nan kan mən Yahuda ni dagwa. **27** Kumi gəzən den wu kum untuwo, arni wu za ngwartən gəzən shirəm gip bi jen na dəda Yam ni kem wu mom den Bitərus kan wu dəda Yam wu den wultən'e, muntu. Arni Bitərus wule, **28** ‘Woni ba hane də Rawo, Yam ni bi munju kan mən Yahuda ni pi mbarəm ju batisma na male? Wu nəm Ruhu da'a təp kan wu ci atl gam wu zam rai kan ba pa kə Yamwi kandatu mən ma mə nəm gwa.’ **29** ‘da gwa.’ **30** Munju kan gəzanka den bi kumi dli Kan wu bi wur bi den də pi wur batisma gip sun pare den ri Istipanus eka bəm asəm na dlyami kə Yesu Almasihu. Arni wu lir Bitərus kə də tə ba ri atl kə Finiks, na Saipəros, na Antakiya gom muri nan wuri.

11 Mir mən kartən kə Yesu na nəmi mən kopi kan gip atl kə Yahuda kum den'e munju kan mən Yahuda ni da ma wu nəm shirəm kə Yam den Yesu wi. **2** Nan Bitərus mbubar Urushalimawo, arni mən Yahuda kan ngəsh wur den Yesu gwa ngwar den ti. **3** Wu wule, ‘Kə ri bom kə munju kan mən Yahuda ni da'a, kə pal kə ci fingal nan wuri.’ **4** Arni Bitərus yari wur kup argon tu pigwa ter den gəsi, tə wule, **5** ‘Ami ra gip bən kə Yapa den shirəm na Yami, arni a shin ruya. A shin argon wule bar bamuri kan la sur yam na bi wupse, kan ba sur atl las tu ami ra gwa. **6** Nan a zhit gipiwo, arni a shin ga dabba kə gip ləp, mən asəm wupse, badər kə Sairin ni. Wu te gip bən kə Antakiya wu den pi wazu də man Yahuda na munju mən Yahuda ni dagwa, wu den yari wur Zo Shirəm kə Babom Yesu. **7** Am kə Babom Yam ra den wuri, kan mbarəm na womti ba nəm shirəm gəzən wu ngəsh wur den Babom Yesu. **8** Shirəm kə bar tu kan piwo ar nda kəm də domtən kə mən kopi kə gip Urushalima, arni wu kar Barnaba bən kə Antakiya. **9** Nan tə mbubar tə shin argon tu Yam pi mbarəm juwo, ar gholi ti mbatl kə tə 6a'i wur bi-gul kə də kup gəzən dəm mən kopi shirəm kə Babom na mbatl gəzən kup. **10** Barnabawo ho mbarəm ni kan ra laa'i na Ruhu kə Yam na ngəshətən den Yesu gwa. Den argon

tu tə pi gwawo arni mbarəm na womti pal mən kə galla kan ba kop də su gip bən gwa. Arni kopi Babom Yesu. **25** Kan Barnaba ba ne gam bædlabəni buli wur na gam gəsi, kan wu dəl Tarsus kə ngeni Shawulu. **26** Nan tə zam tiwo, kaari. Nan wu kop tlyartən kə təpewo, wule gip tə te nan ti Antakiya. Arni Barnaba na Shawulu njibkər gere, arni mən kartən kə Yami za ti. **11** dəm nan wur kə sheti ghon nəm den metən Nan gam ceti Bitəruso arni tə wule, “Kəkəno a na domtən kə mən kopi na kulci mbarəm na mom wi'e Babom Yam ni kar mən kartən bar womti. Gip Antakiya ni pare la'i bi mən kopi gəs kan tə dalim am də Hiridus na kup argon tu Yesu'e Kərista. **27** Gip wokoci ta ni mən mani mən Yahuda ba ndu pim gwa.” **12** Nan Bitərus yari bar ju baa pi cina degwa jen za Urushalima mom untowo, arni tə ri bom də Maryamu nasi kan wu ndara Antakiya. **28** Nəm gip wur mən Yohana, muntu ba la ti bi'e Markus gwa, las sun Agabus tlyam dlor, gip Ruhu kə Yami arni tu mbarəm dom wur wu den shirəm na Yam tə shirəm den bar guzəm kan ba nda dir den atl gwa. **13** Bitərus bo bædlabən tetən gip bomi, kundərəndlip gwa. (Muntu dir pini wokoci tu kan zher nye gər gon mən sun'e Roda ba dəl Kəlaudiya ra bar Gun kə Roma gwa). **29** Arni ter kə buli bædlabəni. **14** Nan tə kum yar kə mən kopi kan gip Antakiya gwa pən tor gip Bitərusno, tə laa na ghol mbatl naari, arni ma mbatl gəzən den kogonge gip wuri, den bi argon tə'i bul bædlabəni da'a kan tə pal na kətər te tu tə mani pi gwa, baa ne am fyari kan ba dam gipi ka, tə wule, “Bitərus ni dlor te kaari ka!” gip atl kə mən Yahuda gwa. **30** Wu pi muntu, **15** Arni wu wul ti'e, “Gam pətli ika wi!” Ama kan wu kar bar na bar ju wu dom gwa də si kiri ba ni'e mən kartən kə Yam kan ra nan ti gwa ni!” **16** Ama Bitərus pi ta 6e bædlabəni. Nan wu bul bædlabən wu shin təwo, arni wu nəm bi na ame. **17** Bitərus pi wur am kə də wu yoni, arni tə yari wur kandatu Babom dəli ti gip bom kə moniyi gwa. Kan tə wul wur'e, “Yarini Yakubu na nami mir fyar argon tu pi gwa.” Kan tə za lasi tə ndara kətəgoni. **18** Kə cigəniwo, bərti na ghuntən nda gip dlom kə mən bi-utuyi naari, den argon tu nan ndo na Bitərus gwa. **19** Hiridus Agəripa kem ba kop las kup kə ngeni Bitərus ama wu zam ti da'a, arni tə ngen momi kar mən butiyi kan tə tloyi wur shirəm den də ri wur eka. Arni Hiridus za atl kə Yahudaka tə ndara Kaisariya, tə nye dəm lasi. **20** Hiridus na mbarəm kə Taya na mən Sidon den ta tli yar yami, arni wu mo gam kan wu ngen dəmi nan ti. Nan wu zam Bəlastus, bar zher kə gunyi nde wur kaaro, arni wu ngen dəmi zhəlili, domici atl kə Hiridus ni ba zami atl gəzən fingali. **21** Den pət tu kan newo, arni Hiridus la bar lulur gəs kə Gunye, tə dəm den badəmi gəsi kan tə shirəm na mbarəme. **22** Arni wu la yar wu wule, “Yar kə yam gon utu, kə mbarəm ni da'a.” **23** An ri kətəgon da'a, nan Hiridus bi nartən Yam dəwo, arni mən kartən kə Babom Yam gon bo ti atli, zhimbər ba ci dli gəska kan tə mashka. **24** Ama mir mən kopi Yesu ci cina na yari shirəm kə Yam ko-ako kan mbarəm na womti ba ngəsh wur den Yesu. **25** Gip wokoci tu nan Barnaba na Shawulu pa'i argon tu si wur Urushalimawo arni wu pal gəzən to Antakiyaka, kan wu pən

12 Wokoci ta ni Gun Hiridus Agəripa nəm jen gip mir mən kopi, tə den ndu'i tə kumi wur dli. **2** Tə ri Yakubu, yas kə Yohana eka na bar səbəri. **3** Nan tə shin'e mən Yahuda kum təmi kə bar tu tə piwo, arni tə pa nəm Bitərus. Muntu pini wokoci kə Nyel Jikat Bædlabəni. **4** Den kaar kə nəmə gəso, arni tə la ti gip bom kə moni, ba la ti am də me gam kə mən bi-utu gudəli wupse. Hiridus pən tor gip mbatl gəs den tə dəli Bitərus kə tloyi ti shirəm cina də mbarəm den kaar kə Nyel Jikat Bædlabəni. **5** Nan Bitərus ra na le gip bom kə moniyiwo, arni mən kopi kur gəs gip shirəm na Yam domici gəsi. **6** Kə gasi, ba wule gəni Hiridus ba dəli ti də tloyi ti shirəmo, Bitərus den nde umur gip dlom kə mən bi-utu rop. ‘Bal təka na sarsari rop, kan na mən ne ger den ti dlor bædlabən bom kə moniyi. **7** Bat na momi, arni mən kartən kə Yam gon dəl kar Bitərus, kan gip bom kə moniyi ba cirka. Mən kartən kə Yami bo Bitərus den bəbyalya tə putu təka. Kan tə wule, “Zho'i kə tlyami!” Arni sarsariyi pətli ter am də Bitərus ka. **8** Mən kartən kə Yami wul ti'e, “Kem tutul dli na kaptalan gi.” Nan Bitərus pi untowo, arni mən kartən kə Yami wul ti'e, “Dləmat bar lulur gika kə kopəni.” **9** Kan Bitərus ba kop ti wu dəl ter kari, ama tə mom dyatłəm argon tu mən kartən kə Yami ba pi gwa da'a, tə wule ko ruya ni tə shini. **10** Kan wu bi kaar mən buti bædlabən kə nəm na kə ropi, wu mbubar kar bædlabən

Yohana nan wuri, muntu kan ba pa la ti bi'e Markus gwa.

13 Gip domtən kə mən kopi kə Antakiyawo mən yari Zo Shirəm kə Yam na mir mən kulci mbarəm ra. Wi ni'e ga Barnaba, na Simon kan ba la ti bi'e Dun Mbarəm gwa. Na ga Lukiyas mbarəm kə Sairin, Manayan (muntu kan nar na Hiridus Antipas gwa) na Shawulu. **2** Nan wu den bote Babom na guzum malo, arni Ruhu kə Yam wule, “Nem ni Barnaba na Shawulu markəme kə pi mbap tu kan a la wur bi ragwa.” **3** Nan wu pa'i guzum maliwo, kan wu shirəm na Yami, arni wu ne wur am den gami kan wu za wur wu ndara. **4** Wi rop juwo Ruhu kə Yam ni kar wuri, kan wu su Salukiya wu to gip kungələn jikat mal wu te den atl kə Saipəros. **5** Nan wu mbubar gip bən Salamiso, arni wu pi wazu shirəm kə Yam te gip bom domtən kə mən Yahudaka. Yohana Markus mən ne wur am ra nan wuri. **6** Kan wu kop gip bəni kan te dlom bar fula kagwa wu mbubar bən kə Pafos. Barta ni wu mo na mbarəm kə Yahuda mən war goni, mən yari shirəm kə Yam kə lar gon mən sun'e Bar-Yeshu'a. **7** Tə ngash gam gəs na gobna Sarjiyas Bulus. Gobnayi mom bar naari, arni tə kar bar den ga Barnaba na Shawulu domici tə ndu tə kum shirəm kə Yami. **8** Ama Elimas mən wari (domici untun sun gəs ra na bi kə mən Hellas) nge wuri. Tə pi ta ngeni təp den ba də gobnayi ngəsh ti den Yesu den argon tu Barnaba na Shawulu kulci mbarəm gwa da'a. **9** Arni Shawulu muntu ba pa la ti bi'e Bulus gwa, laa'i na Ruhu kə Yam wi ger mən wari kan tə wule, **10** “Kiwo wule Shetan ni kira, mən gapa na kup argon tu kan dlat gwa! Kə laa'i wi na kup təp kə dasi tu na setəne. Ki za ndu'i zhimbəl bar kə Yam kan untun anra na yari argon den Yam kan untun anra gwa da'a? **11** Kəkəno am kə Babom Yam kə hukuntetən baa sur den ki. Ki te tabi ka. Ki hol mani shini pət kə wokoci goni.” An ri kətəgon da'a, arni argon wule bondi na dəmən nəmi tə gerka. Tə nam kari ame, tə den ngeni muntu ba nəmi ti am gwa. **12** Nan gobnayi shin argon tu kan piwo, arni tə ngəsh ti den Yesu, domici kulci den Yesuyi dləkən ti. **13** Nan Bulus na ga berəm bomi asəm gəs za Pafosa gip kungələn jikat malo, arni wu ndara bən kə Paga kan gip atl kə Pamfiliya gwa. Lasi ni Yohana Markus za wur kan tə pal gəs su Urushalimaka. **14** Nan wu za bən kə Pagawo, arni wu ndara

bən kə Antakiya gip atl kə Pisidiya. Den pət Asabaro wu te gip bom domtən kə mən Yahuda wu dəmi. **15** Den kaar zhiti gip Kulci kə Musa na gip rəshi təlankur kə mən yari shirəm kə Yamo, arni kiri kə bom domtən kə mən Yahudayı kar gon tə wul wur'e, “Mir fyari, kən nəra na shirəm kə əa'i mbarəm bigulo, mə lir kən kə yarini.” **16** Arni Bulus tlyami, tə pi am kə də wu yoni, kan tə wule, “Mir fyar mbarəm kə Isra'ilə nan kən kan mən Yahuda ni da'a kan ba bote Yam gwa, kumən ni! **17** Yam kə mbarəm gəmi man Isra'ilə zəzar ga ba gəmi. Tə kem wur kə womtitən wokoci dəmi gəzən gip Masar, kan na bar ndərtən kə yar am tə dəli wur ter gip atl ta. **18** Kup na wu pi ta nge kopi shirəm gəska, tə pi ta ne ger den wur gip ləp tu kan murgon ba dəm də'a bar kə sheti ghon hauya-rop. **19** Den kaar kə untuwo, tə piika na atl nyigi kə gip Kan'ana. Tə bi atl gəzən mbarəm gəs kə də ar dəm gwazini. **20** Kup munju pi ni gip sheti ghon hauya kəba lasi hauya nəm na rop na kutl. “Den kaar kə untuwo, Yam bi wur mən tloyi shirəm kan baa nde wur cina gwa ar ba ri wokoci kə man yari shirəm kə Yam Sama'ilə. **21** Kan wu liri den də bi wur gunye, arni Yam bi wur Saul nya Kish. Tə kə gip gəsgal kə Bilyaminu ni, kan tə dəm gun gəzən kə sheti ghon hauya rop. **22** Den kar kə shu'i Saul den dəm gun kawo, tə pali Dauda tə dəm gun gəzəni. Yam yari den ti'e, ‘A zam Dauda nya Jesse wi. Ti badər mbarəm mən mbatl tu a ndu gwani. Ti pi kup argon tu a ndu tə pi gwa.” **23** “Təp kar gəsgal kə mbarəm tu ni Yam diri Isra'ilə Yesu Mən Dəli Mbarəme, kandatu tə wule ti pi gwa. **24** Kapən dırtən kə Yesuwo, Yohana pi kup mbarəm kə Isra'ilə wazu kə ci atl gam kar Yam wi kan tə pi wur batisma. **25** Nan Yohana mbi kosak na pa'i mbap gəso, tə wule, ‘Kə wulem'e ami woni? Ami ni'e Almasihu da'a. O'o, ama tə den dırtən den kaar gən njem. A kəm pətli zap kaptəlan gəs ter asəm da tika da'a.’ **26** “Mir fyar gəsgal kə Ibərahim, na kup gin kan mən Yahuda ni da'a kan ba bərti Yam gwa, mən ni kari mi bar na shirəm kə zami dəltəne. **27** Kup na wu kur zhiti argon tu mən yari shirəm kə Yam rəsh kup wokoci tu wu dom wur kə ba bota gwa ama wu mani momi argon tu mən yari shirəm kə Yam ju yari gwa da'a. Arni kiri kə mən Yahuda ju wule də ri ti eka. Na untuni wu kem argon tu ga mən yari shirəm kə Yami yari'e ba pi gwa laa'i. **28** Kup na wu mani zami argon tu baa kem

də ri ti eka gwa da'a, ama wu lir Bilatus den
wu ndu də ri ti eka. **29** “Nan wu pa'i pi kup bar
ju shirəm kə Yam yari den tiwo, wu shu ti sur
den rati kini kan ɓa ti dene gwa, kan wu la ti
gip gambəci'e. **30** Ama Yam tli tika gip məshi
mbarəme. **31** Kə muri na womti munju bom
asəm nan ti, argon tu pən gip atl kə Galili ba su
Urushalima gwa shin ti. Kækəno wi ni'e mən
yari mbarəm gəmi bar ju wu shin na ger gəzən
gwa. **32** “Mə yari in ni Zo Shirəmi. Argon tu
Yam wule ti pii ga ba gəmi wo **33** tə pi mi wi,
mən mimir gəzəni, təp kə ba tli Yesu gip məshi
mbarəme. Kandatu anra na rəshi gip Zabura kə
rop'e, ‘Ki nya gən ni, Sekən ni a dəmi'i Bəba.’ **34**
kiri kə bəni. Wu tli ga Bulus na Barnaba gami,
Yam tli Almasihu gip məshi mbarəme, ti'i məsh
da'a. Den kən ni ar ba shirəm'e, ‘Na ho bi, aa ne
in am ra kandatu a wul Dauda'e aa pi ti gwa.’
35 Tə pa yari den Almasihu gip Zabura gon'e,
‘Ki za Zo'i gi kan kə ne markəm gwa tə moka
gip gambəci da'a.’ **36** “Nan Dauda pi argon tu
Yam ndu tə pi gip zhan gəso, kan tə məshka. Tə
es wule ga base, kap təka kan dli gəs ba moka.
37 Ama muntu kan Yam tli ti gip məshiyiwo tə
moka da'a. **38** “Ra'untuwo, mir ֆyari, kum ni!
Gip mbarəm tu Yesu ni pəni warwat pitən ginka
ra. **39** Kup muntu kan ngəsh den tiwo wi zam
dəltən gip kup bar ju Kulci kə Musa hol dəli
gin gipi gwawi. **40** Ngup kənni, ba də argon tu
ga mən yari shirəm kə Yam yari laa'i den kən
da'a. Domici wu wule, **41** ‘Kum ni, kən kan kə
mburəmka gwa, nəm ni bi na am gip dləkəntəne
kə məsh nikə! Ari kə pi argon gip muri gini. Ki
nəm den aa pi da'a ko murgon ni yari in gwa.’
42 “Nan Bulus na Barnaba den za'i bom domtən
kə mən Yahudayıwo, arni mbarəm lir wur den
wu dər den zut Asabar wu shirəm ra den bar ju.
43 Nan mbarəm ju dom wur gwa ba za lasiwo,
arni na womti kə mən Yahuda na munju ba
bote Yam kan mən Yahuda ni da'a kop Bulus na
Barnaba. Arni wu shirəm nan wur kan wu ɓa'i
wur bigul den wu ci cina na ngəshtən den zo
mbatlı kə Yam kup na wu ndari də Yam pi wur
untu dagwa. **44** “Den zut pot Asabaro, njem ni
də wule kup bəni dom wur kə kumi shirəm den
Babom Yesu. **45** Nan mən Yahuda shin womtitən
kə mbarəmo, arni ghuve nəm wuri kan wu pi
zhe'e shirəm den argon tu Bulus ba yari gwa. **46**
“Kano Bulus na Barnaba ba nəmi wur bat na
bərti wu wule, ‘Ar nəm den kən ni mi pare yari
in shirəm kə Yami. Ama kən den nge shirəm kə
Yami. Na pi untowo kə gode'e kə ndari zami rai

kan ba pa da'i da gwa. Mə za kən mə pal kar
munju kan man Yahuda ni dagwawi. (**aiōnios g166**)
47 Domici argon tu Babom wule mə pi gwa ni'e,
“Aa pali in kə dəm cirtən kar munju kan mən
Yahuda ni dagwa, kə də atl kundərəndlip zam
dəltəne.” **48** Nan kup munju kan mən Yahuda
ni da'a kum shirəm tuwo, wu pi ghol mbatlı.
Wu dəda shirəm kə Babom Yesu, na kup munju
kan mən Yahuda ni da'a kan Yam ne wur kə
zami rai kan ba pa dagwa ngəsh wur den Yesu.
(**aiōnios g166**) **49** Shirəm kə Babom ri ko ako gip
kəti atliyi. **50** Ama mən Yahudayı tli mbatlı mətlı
mən bərti Yam kan ba kum nan wur gwa na
rop, ‘Ki nya gən ni, Sekən ni a dəmi'i Bəba.’ **51**
Arni wu bat kushka kə den asəm gəzənka gip seda den nge
wur wi, kan wu ndara İkoniya. **52** Kup mən kopi
Yesu laa'i na ghol mbatlı na Ruhu kə Yami.

14 Bulus na Barnaba ra gip İkoniyawo arni
wu te gip bom domtən kə mən Yahuda
kandatu wu kur pi gwa. Kan wu pi wazu hoyi kan
kem mən Yahuda na munju kan mən Yahuda ni
da'a na womti pal mən ngəshtən den Yesu gwa.
2 Ama mən Yahuda ju kan nge ngəshtən den
Yesu tli mbatlı yam munju kan mən Yahuda ni
dagwa, zam wu shin mir ֆyari na dun gere. **3**
Ra'untuwo arni Bulus na Barnaba dəm lasi kə
muri na womti, wu den shirəm bat na bərti den
Babom Yesu muntu kop kar kə wazu kə zo mbatlı
gəs təp kə ba bi wur mani pi bar kə nəmi bi na
am na dləkəntən gwa. **4** Arni mbarəm kə bəni
tatla bomi rop, jen den kopi kaar kə argon tu
mən Yahudayı yari gwa, jen ngapo wu den kopi
kar kə argon tu mir mən kartəni yari gwa. **5**
Arni jen gip mən Yahuda na jen munju kan mən
Yahuda ni da'a, na kə cina gəzən ba gudlumi kə
də wu pi zhe'e mbap mir mən kartəni kan wu la
wur na tate. **6** Ama mir mən kartəni zam na
momika kan wu kətər gəzən gip bən kə Listəra
na kə Darba gip Likoniya na bi ləp gəzəni. **7** Lasi
ni wu ci cina na pi wazu kə Zo Shirəm kə Babom
Yesu. **8** Gip Listərawo, kurki gon ra ba kur dəm
muntu ra untu na gəri gəs gwa tə mani desi atl
da'a. **9** Tə kum Bulus nan ti den shirəm gwa.
Arni Bulus wi ti gere kan tə shin mbarəmi na
ngəshtən den Yesu kan baa mani pəni ti kumi
dli gəska gwa. **10** Kan Bulus ba tli yar tə wule,
“Tlyam kə dlər den asəm gi!” Warkəca arni
mbarəmi tlyam tə nəm desi atlı. **11** Nan womti
mbarəmi shin argon tu Bulus piwo, arni wu tli

yar Yam gip bi gəzən kə mən Likoniya wu wule, 27 Nan wu mbubar gip bən Antakiyawo, arni wu "Ga Yam sur kar miwi na dli kə mbarəm!" 12 dom mən kopi ka ba lasi nəm. Wu yari wur kup Kan wu la bi Barnaba Zeyus, Bulus ngapo wu la bar ju Yam pi təp kar wur gwa, na kandatu Yam ti bi Hames, domici ti ni'e gun shirəmi. 13 Arni bədlabən ngəshtən den Yam munju kan ləba kə Yam Zeyus, muntu kan bom kə bote mən Yahuda ni dagwa. 28 Kan wu dəm lasi na mən kopi Yesu kə muri na womti.

14 Bədlabən bəni, domici ti na kup womti mbarəmi ni den ndu'i wi mbosh dabba gip bote mir mən kartəni. 15 Ama nan Barnaba na Bulus mir mən kartəni kum untuwo, arni wu tlyati tutul dli gəzənka. Wu kop gip dlom womti mbarəmi na kətəre wu den la'i yar na wultən'e, 16 "Unun kem kə pi untuwu? Mən ma mbarəm ni katl, mən dli wule kəne. Mə dırı in ni Zo Shirəmi, mə yari in den kə bali ni kar bar ju kan argon ni da'a kə pal ni kar Yam mən rai. Ti ni'e muntu kan pi Yam na atl na bar fula, na kup bar ju gip wurgwa. 17 Terkawo, tə za mbarəm kan den kar bar atl kup wu kop təp tu kan wu shin mbuni wur gwa. 18 Ama kup na untu tə za gam gəs bat na seda tu kan baa mom'e təra gwa da'a. Tə gode mbarəm zo mbatl gəs təp kə ba bi in ghon sur yami na bar kə gip kən den wokoci gəzəni. Ti ni tə bi in fingal ar kəm kən kan tə laa'i in na ghol mbatl." 19 Kup na shirəm juwo, njem ni arsa də womti mbarəmi mboshi wur dabba gip bote wuri. 20 Kan mən Yahuda jen ba tli tor Antakiya na Ikoniya gip atl kə Pisidiya kan wu zam gam kə womti mbarəmi. Wu la Bulus na tat wu dəl ti kaar bəni, wu pən'e tə məsh kawi. 21 Ama nan mən kopi dom wur wu la ti dlomo, arni tə tlyam tə pal te gip bənika. Bar tləwo arni wu ndara Darba nan ti na Barnaba. 22 Wu pi wazu Zo Shirəm kə Yesu gip Darba kan wu zam mir man kulci kar wur na womti. Arni wu pal gip bən Listəra na Ikoniya na Antakiyaka gip atl kə Pisidiya. 23 Bulus na Barnaba ne wur kiri mən kopi nan wur gip kogonge ba domtən kə mən kopi. Na shirəm na Yam na guzum male, arni wu la wur am də ne ger kə Babom Yesu, muntu wu ngəsh wur den ti gwa. 24 Den kar kə kopi gip atl kə Pisidiyawo, arni wu mbubar Pamfiliya. 25 Nan wu pi wazu shirəmi gip bən Pagawo, kan wu ndara Ataliya. 26 Nan wu za Pagawo kan wu pal na kar su Antakiyaka gip kungələn jikat male, las tu wu la wur gip zo mbatl kə Yam den mbap tu kan wu'i pa'i gwa.

15 Wokoci tu Bulus na Barnaba ra gip bən kə Antakiya gip atl kə Siriyawo, arni mən Yahuda jen kan ba kop Yesu ba tli tor Yahuda wu su Antakiya kan wu nəmī kulci mir əyər'e, "In sər kini den kandatu Kulci kə Musa yari gwa dəwə, ki zam dəltən gip warwat pitən kar Yam da'a." 2 Muntu dırı Bulus na Barnaba musu nar na bali shirəm nan wuri. Arni mir mən kopi ne bi den də Bulus na Barnaba, na mən kopi jen gip Antakiya su Urushalima wu shin mir mən kartəni na kiri mən cina kə mən kopi den shirəm tu. 3 Domtən kə mən kopi la wur təpe, arni den təp gəzəno wu kop gip bən Finiks na Samariya, kan wu yari wur kandatu munju kan mən Yahuda ni da'a pal kar Yamwu gwa. Shirəm tu gholi mbatl mir əyər kup kə mir bən ju. 4 Nan wu mbubar gip Urushalimawo, arni mir mən kopi na mir mən kartəni na kiri mən cina kə domtən kə mən kopi pi dem nan wuri. Wu yari wur bar ju kup Yam pi təp kar wur gip munju kan mən Yahuda ni dagwa. 5 Ama jen gip mən kopi Yesu kan gip me gam kə mən Parise tlyam dlor kan wu wule, "Munju mən Yahuda ni da'a kan ngəsh wur den Yesuwo, ar nəm wur te yarka də sar wuri kan wu kop Kulci kə Musa."

6 Arni mir mən kartəni na kiri mən cina kə mən kopi mo gam den bi zhitı shirəm tu. 7 Den kar kə tlyari bali shirəmo, kan Bitərus ba tlyam tə shirəm nan wur nan kəni, "Mir əyəri, kə mom'e wokoci gon terkawo Yam zəzarəm gip kən kə də a pi wazu kə Zo Shirəm kə Yesu də munju kan mən Yahuda ni dagwa, kə də wu ngəsh wur den tira. 8 Yam kan mom mbatl kə mbarəm gwa gode'e tə nəm munju kan mən Yahuda ni da'a təp kə ba bi wur Ruhu gəsi, kandatu tə bi mi gwa. 9 Tə pali mbatl gəzən dəran təp kə ba ngəshtən den Yesu wi. Na untun tə gode'e bom ni mən ra nan wur da'a. 10 Kəkəno, unun kem kə ndu kə kem Yam kə pi lo'e, təp kə ba ne mən kopi yi gosgam muntu kan min na ga ba gəmi mani pəni dagwawu? 11 O'o! Mə mom'e Yam dəli ni kup gəmi təp kar zo mbatl kə Babom gəmi Yesu. Nəm untuni Yam dəli munju kan mən Yahuda ni dagwa." 12 Kup munju ra lasi

sa shot wu den damtən den argon tu Bitərus rəsh gwa. 28 Ruhu kə Yam kop nan mi den ba yari gwa. Den kariwo kan Barnaba na Bulus ba də mə ne in argon gam bom na mənjin kan ba yari bar kə nəmi bi na am na dləkəntən ju kup ndu kar kən gwa da'a. 29 Dəm ni bat na ci fingal kan Yam pi təp am da wur də munju kan mən tu kan ta'i tat war gwa, na ci tlu na mbərani. Ba Yahuda ni dagwa. 13 Nan wu pa'i shirəmo, arni kə cini tlu kə dabba tu kan ceni ti yarka gwa Yakubu shirəm tə wule, "Mir fyari, kumən ni! da'a. Ba kə la ni gam gin gip muri na mətli na 14 Simon Bitərus yari mi kandatu Yam gode'e moni ko moni na mətli kari da'a. Arba mbuni tə ra na munju kan mən Yahuda ni da'a su ine kən ni kə pi munju gwa. Də ar mbuni ine. mbatlkə təp kə ba yemi gip wur den wu dəm 30 Kan ba la munju kan kar wuri gwa təpe wu mbarəm gəsi. 15 Shirəm kə ga mən yari shirəm ndara Antakiya, las tu mir mən kopiyi dom kə Yam kopkaar kə mənkəni, kandatu anra wur gwa kan wu bi wur rəshi təlankuri. 31 Wu na rəshi gwa'e, 16 'Den kaar kə muntuwo aa zhit gipiwo ar gholi wur mbatl na shirəm 6a'i pali, kan a tli bom kə Dauda kan ndaka gwa, Aa bigul tu kan ra gipi gwa. 32 Arni Yahuda na Sila, pa tu nami dli bini, Aa tli ti peli esi, 17 Kə də munju kan mən yari shirəm kə Yam ni, pi tlyari nami mbarəm kan sa gwa ngen Babomi, na kup shirəmi, den bi 6a'i wur bigul na ndərtən kə munju kan mən Yahuda ni da'a kan ba la wur mir fyar gip ngəshtən gəzən den Yesu. 33 Nan bi na sun gən gwa, Babom ni yari, 18 Muntu wu bom dəmi nan wur lasiwo, arni mir fyari la kan kem ba mom bar ju terka gwa.' (aiōn g165) 19 wur təp na ghol mbatl kə dəmi zhəlili kan wu "Gi shini gəno, ba mə kem ar dəm banyi bar pal rin kar munju kan kar wur gwa. 34 (Ama kar munju kan mən Yahuda ni da'a kan den Sila shin ar mbun tə dəm lasi) 35 Ama Bulus na paltən kar Yam gwa. 20 Mən de mə rəshi wur Barnaba dəm gip bən Antakiya, las tu wi na jen ni talankuri. Gip talankuriwo mə yari wur den na womti kulci mbarəm na pi wazu shirəm kə ba wu ci fingal tu kan ta'i tat war gwa da'a. Ba Babom gwa. 36 Den kaar kə wokoci gono Bulus wu la gam gəzən gip muri na mətli ko moni wul Barnaba'e, "Naa mə kopkaar kə mir fyar kari da'a. Ba wu ci tlu kə dabba tu kan ceni ti gip bən ju kup mə pi wazu shirəm kə Babom yarka gwa da'a, na ci tlu na bərani. 21 A yari ni gwa, mə shin ci cina kə ngəshtən den Yesu untu domici den pi wazu kə kulci kə Musa gip gəzəni." 37 Barnaba ndu wu pən Yohana, kan kogonge bən terka kan ba zhit gip bom domtən ba pa la ti bi'e Markus gwa, nan wuri. 38 Ama kə mən Yahuda den pət Asabar kup gwa." 22 Bulus shino ar mbun də ri nan ti da'a, domici Kano mir mən kartən kə Yesu na kiri mən cina tə ndara tə za wur ka gip Pamfiliya, tə mani kə domtən kə mən kopiyi na kup mir mən kopiyi ci cina gip mbap nan wur da'a. 39 Wu tli yar ba kop kar kə argon tu Yakubu yari gwa. Kan yam naar den shirəm tu, kan kogonge ba pən wu pən gip mbatl gəzən den wu zəzar mbarəm təp gəsi. Barnaba pən Markus kan wu to gip rop kan wu kar wur gip bən Antakiya gip atl kə kungələn jikat mal wu ndara Saipəros. 40 Bulus Siriya na ga Bulus na Barnaba. Munju wu zazari ngapo tə pən Sila kan wu ndara, nan mir fyar gwa ni'e Yahuda (kan ba la ti bi'e Barsaba gwa) la wur gip am na ne ger kə zo mbatl kə Babom na Sila, rop gip kiri mən cina kə domtən kə mən gwa. 41 Tə kop gip atl kə Siriya na Kilikiya tə kopiyi. 23 Kan wu kar wur na təlankur kən. Mir den ndəri dləri kə domtən kə mən kopiyi. mən kartən kə Yesu na kiri mən cina kə domtən kə mən kopiyi, mir ya'əni, Də si munju kan mən Yahuda ni da'a kan ngəsh wur den Yesu kan gip Antakiya, Siriya na Kilikiya gwa. Mə shirmi inka. 24 Mə kum den'e jen ra kan dal gip mi ba'e na bi gəmi ni da'a kan wu ghun kəne. Wu tli in mbatl na argon tu wu yari gwa. 25 Arni kem mə me bi den mə zəzar mbarəm jen kan mə kar wur kar kəne na ga berəm gəmi Barnaba na Bulus, 26 mbarəm ju kan wur mbatl gəzənka den bi kə Babom gəmi Yesu Almasihu gwa. 27 Ra'untuwo, arni mə kari in bar na Yahuda na Sila kə də wu kop kari na yari in argon tu mə

16 Bulus mbubar Darba kan tə ndara Listəra, las tu mən kopiyi gon ra mən sun'e Timoti. Naso mən Yahuda ni, mən ngəshtən den Yesu, ama baso man Hellas ni. 2 Mir fyar kan gip bən Listəra na İkoniya pi shirəm kə ho bar den ti. 3 Bulus ndu tə ri na Timoti gip fəomi asəm gəsi, arni tə sər təka den bi kə mən Yahuda kan ba dəm lasi gwa, domici kup gəzən mom den'e baso mən Hellas ni. 4 Nan wu den kopiyi bən, arni wu yari mbarəm argon tu mir mən kartəni na kiri mən cina kə domtən kə mən kopiyi kə Urushalima mo bi dene kan wi kop gwa.

5 Muntu dīri domtēn kā mēn kopi ndērtēn gip mā pi bar ju kan ndari da'a den kulci gēmi kā ngashtēn gēzēn den Yesu na womtitēn den pēt mān Roma kan mā nām ko mā pi gwa." 22 Arni kup. 6 Bulus na ga berēm bōmi asēm gēs kop gip womti mbarāmi tli den Bulus na Sila wu nām atl kā Pirijiya na atl kā Galatiya, nan Ruhu kā bē gēzēni. Mēn tloyi shirāmi kem dā tus tutul Yam za wur wu pi wazu gip atl kā Asiya dagwa. dli gēzēnka dā bō wuri. 23 Den kaar kā bē gēzēn 7 Nan wu mbubar den bi atl kā Misiyawo, wu hoyiwo, kan ba la wur gip bom kā moni, na ndu wu bētl gam Arewa gip atl kā Bitiniya, ama yari mēn ne ger den bom kā moniyi den tē ne Ruhu kā Yesu za wur da'a. 8 Arni wu kop gip ger den wur hoyi, ba wu mani dāltēn da'a. 24 Misija kan wu ndara Tērowasa. 9 Gip dlom gaso Nan yari untuwo, arni mēn ne ger den bom kā arni Bulus shin ruya kā Ba mān Makidoniya gon moniyi la wur gip kushi kan te gipi kagwa, kan dlor den liri gēs ba wule, "Ter de Makidoniya kā tē tlat asēm gēzēnka gip dlom gisbār basi nyash ne mi am ra." 10 Nan Bulus shin ruya tuwo, tā rop. 25 Gip dlom gaso, Bulus na Sila den shirām pēn'e Yam ni ba la mi bi kā pi wazu Zo Shirām na Yam na tli yar wuli kon dāda Yami, nami mir kā Yesu gip Makidoniya, arni mā dām da'a kan mān bom kā moniyi den kumi gēzēni. 26 Bat na mā ndara. 11 Mā za Tērowasa gip kungālēn jikat momi, arni atl jirkāt ti hoyi, kan ba kem gatl mal kan kor mā ndara Samotāras. Bar tlōwo kan bin bom kā moniyi ba jiti ti. Biyi nām arni kup mā mbubar Niapolis. 12 Mā za barta kan mā bēdlabēn bom kā moniyi fulka, kano sarsari ju mbubar Filibbi, bar bēn gip atl kā Makidoniya. 6al kogonge nari ba pētka. 27 Nan mēn ne ger Mēn Roma ni ba dām lasi. Kan mā mur na den bom kā moniyi putu tā shin kup bēdlabēn womti gip bēni. 13 Den pēt Asabaro mā dāl gip bom kā moniyi na būliwo, arni tā dlīi bar sēbēr bēni mā ri bi bula'i, las tu mā pēn'e mi zam ba gēs tā ri kā ri gam gēs eka. Tē ndu ni pi untu shirām na Yam gwa. Mā dām atl kan mā shirām domici tā pēn'e mir mān bom kā moniyi kātēr na matli jen kan dom wur lasi gwa. 14 Nām gip gēzēn wi. 28 Ama Bulus tli yar tā wule, "Ba kā mētliyi kan kum miwo sun gēs ni'e Lidiya. Mān kumi dli gi da'a! Mān ra kup dēl" 29 Kan mēn Tiyatira ni kan ba wur tutul dli mān bar wurpi ne ger den bom kā moniyi ba wule dā teri ti kagwa, mān bote Yami. Babom būl mbatl gēs kā utu, tā kātēr te gipika kan tā nda atl cina dā nōmī shirām tu Bulus yari gwa kan tā ngāsh Bulus na Sila tā den dādārtēni. 30 Kan tā dēli tē den Yesu. 15 Nan pi ti batīsma na mbarāmē wur ter kari tā wule, "Kiri mbarāmē, unun a pi kā bom gaso, arni tā la mi bi rin bom da tika kan a zam dāltēn bi dā mēshtēn gwawē?" 31 Wu na wultēn'e, "Kā mom a ngāshim den Babom nōmī tā'e, "Ngāsh ki den Babom Yesu, ki zam Yesuwi, a lir kēn kā dīr dām ni gip bom gēni." dāltēne, ki na kup munju gip bom da'i gwa." 32 Kan tā meti mi se nan mā nōmī ti. 16 Gasi gon Kan wu pi ti wazu zo shirām kā Babom Yesu na nan mēn den ritān kā ba shirām na Yamo, ma kup mbarāmē ju kan gip bom gēs gwa. 33 Gip mo na zher nye gēr gon kan na dun itēr kan ba gasi arni mēn ne ger den bom kā moniyi yem kem tā mani yari argon tu ba pi cina degwa. Tā wur tā ho'i wur usu gēzēnka. Bartu anni pi ti zami babom gēs wurpi nar tāp kā ba yari bar ju batīsma na mbarāmē kā bom gēs kup. 34 Tā laa'i ba pi cina degwa. 17 Nye gēr tu kop Bulus na na ghol mbatl domici tā ngāsh ti den Yesu wi, nami gēmi tā den la'i yar na wultēn'e, "Mbarāmē ti na mēn bom gēs kup. Kan tā yem ga Bulus na jēno zher kā Yam tu kan nar man kup nāmī Sila tā te wur gip bom gēs tā bi wur fīngal wu ci. Yam gwani. Wu yari in ni tāp kā zami dāltēn 35 Nan bar tlōwo, arni mēn bom tloyi shirāmē gip warwat pitēne." 18 Tā pi ta pi untu kā muri kar mān bāltēn kā dlom gēzēn kar mān ne ger na womti. Ar pi untu har ba ghun Bulus kan den bom kā moniyi na shirām'e, "Za mbarāmē ju tā bal tā rēn den tika, tā wul dun itēr kan gip wu ndara!" 36 Mān ne ger den bom kā moniyi tā'e, "Gip sun kā Yesu Almasihu ni a wul ki'e wul Bulus'e, "Mān bom tloyi shirāmē wule nan kā dāl ter gip ti!" Lasi, arni dun itēr za ti. 19 ki na Silawo dā za kēn kā ndara. Kēkēno ki mani Ama nan mēn nye gēr zheriyi shin'e tāp zami ndāratēni. Mbārnī zhālili." 37 Ama Bulus bali wurpi gēzēn i'dawo, arni wu nām Bulus na Sila mān bāltēn kā dlomi'e, "Wu bō mi gip dlom kan wu dāl wur rin bi bar pētka, cina dā mān mbarāmē kup na wu kum kā bi gēmi da'a, kup bēni. 20 Wu ri wur cina dā mān tloyi shirām na mān mir mān atl kā Roma ni, kan wu la kan wu wule, "Mbārāmē jēn pali bēn gēmi ka mi gip bom kā moni. Kēkēno wu ndu wu za għiruwi. 21 Wi mān Yahuda ni kan ba kulci den mi mā ndara muri ituwa? Ba pi untu da'a! Se

wini wu dir na gamgəzəni, wu la mi təp mə na womti ngəsh wur den Yesu na kiri mətli ndara.” **38** Kan mir mən saltən kə dlomi ba ri jen kan mən Yahuda ni da'a kan mom wur nar mən bom tloyi shirəmi na shirəm tu. Nan wu gwa na moni jen kan mən Yahuda ni da'a na kum'e Bulus na Sila mən atl kə Romano, bərti womti. **13** Nan mən Yahuda kan gip Tasalonika nəm wur naari. **39** Arni wu ri bi wur bi, wu dəli kum'e Bulus den pi wazu kə shirəm kə Yesu gip wur ter gip bom kə moniyi kan wu liwur den Biriyawo, arni wu ma wu ndara barta. Wu co wu za bəni. **40** Den kar kə dəltən kə Bulus na womti mbarəmi kan wu tli bən mbatli. **14** Arni Sila gip bom kə moniyiwo, arni wu pal rin bom mir ֆyar tli dene bəle-bəle, kan wu la Bulus də Lidiyaka las tu wu zam mir ֆyari, wu 6a'i təp wu si ti bi bar bula'i, ama Sila na Timoti sa wur bigule. Kan wu nde ndaratəni.

17 Nan Bulus na Sila kop gip bən kə Amfibolis na Apoloniyawo, arni wu mbubar Tasalonika, las tu bom domtən kə mən Yahuda gon ra gwa. **2** Kandatu Bulus ba kur pigwa, tə te gip bom domtən kə mən Yahuda, den pət Asabar myakan tə den bali shirəm nan wur gip shirəm kə Yami. **3** Tə ceti wur gamka na yari wur tetla-tetla den ar nəm Almasihu te yarka tə kum dli tə məshi, kan ta tli gip məshi mbarəme. Bulus wul wur'e, “Yesu tu kan a pi in shirəm den ti tu ni'e Almasihu.” **4** Jen gip mən Yahudayıwo shirəmi nəm wuri kan wu nde Bulus na Sila kari. Untu ni es jen na womti kan mən Yahuda ni da'a kan ba bərti Yam gwa, na mətli jen kan mom wur nar gip bəni gwa. **5** Ama mən Yahudayı nəm na ghuve, kan wu dom bes mbarəm kə ba bar pəte, wu dəm mən me gam kə gəzan bar na tli bən mbatli. Kan wu nde bom kə Yason gami wu den ngeni də dəli Bulus na Sila ter kari kar mbarəme. **6** Ama nan wu zam wur dawo, arni wu dəl Yason na mir ֆyar jen wu ri wur cina də mən tloyi mbarəm shirəm kə bəni. Wu tli yar wu wule, “Mbarəm jin kan tli mbatl mbarəm ko-ako gip atl kundərəndlip ni jin kəkən mbubar dewi, **7** kan Yason ba shu wur gip bom گəsi. Wi ni den nge kopi kulci kə Bar Gun kə Roma, wu den wultən'e gun gon ra esi, muntu ba la ti bi'e Yesu gwa.” **8** Nan wu kum muntuwo, arni womti mbarəmi na kiri kə bəni palka ghiru-ghiru. **9** Kan wu kem Yason na nami kə batli wurpi gon kə də za wur wu ndara ra, kan wu za wur wu ndara. **10** Nan gas ndawo, arni mir ֆyari kar Bulus na Sila su Biriyaka. Nan wu mbubaro, arni wu te gip bom domtən kə mən Yahuda. **11** Mbarəm kə Biriya ra na bəli mbatl man mbarəm kə Tasalonika, domici wu nəm shirəm tu Bulus yari den Yesu gwa na ghol mbatl naari. Arni wu zhit gip Shirəm kə Yam den kogonge pəte, kə də wu shin ko argon tu Bulus yari wuro untuni anra. **12** Mən Yahuda

na kiri mətli ndara.” **13** Nan mən Yahuda kan gip Tasalonika nəm wur na kiri mətli ndara. **14** Kan mir mən saltən kə dlomi ba ri jen kan mən Yahuda ni da'a na kum'e Bulus den pi wazu kə shirəm kə Yesu gip Biriya. **15** Mbarəm ju kan la Bulus təp te nan ti gip Atina kan wu nde paltən Biriya. Wu pal na shirəm tu kan Bulus kari bar Sila na Timoti gwa den'e wu zho wur wu zam ti. **16** Nan Bulus ra gip bən Atina den buti chattən kə Sila na Timotiwə, ar ghun ti nar nan tə shin tat war ju mən Atina ba bote wur ko təp ako gip bəni gwa. **17** Kan tə bali shirəm gip bom domtən kə mən Yahuda na mən Yahuda na mən bərti Yam kan mən Yahuda ni dagwa. Tə pa bali shirəm na mbarəm gip bar pət se na gəni na munju kan ra lasi gwa. **18** Me gam kə mən kulci kə Ipkuriya na mən kulci kə Sətokiya jen pare bali shirəm nan ti. Jen gip wur ngen momi na wultən'e, “Unun mbarəm mən ndu'i shirəm den argon tu tə mom da'a tu den ndu'i yariwe?” Jen ngapo wu wule, “Mə kum wule ti ni den shirəm den mən dəki yam jeni.” Wu yari ni unto domici Bulus ni den pi wazu zo shirəm kə Yesu na tlitən kə məshi mbarəme. **19** Kan wu pən Bulus wu su nan ti kə ba me gam kə Aropagus, las tu wu wul t'i'e, “Mi mani momi unun kulci tu kə dəri mi ba yari gwaya? **20** Pel bar ni kə dəri mi, mə ndu mə mom unun ar ba kulci.” **21** Kup mbarəm kə Atina na mən dəki kan ba dəm barta ba pa'in wokoci gəzən den pi argon da'a bom na yari ko kumi shirəm den pel bari. **22** Bulus dər cina də me gam kə Aropagus tə wule, “Mən Atina! A shin ko təp ako'e kən mbarəm ni mən pəni adini hoyi. **23** Nan a kop gip bən gino a zhıt tat war ju kə bote wur gwa. Den nəm gip las juwo a zam rəsh'e, KƏ YAM TU KAN MOM TI DAGWA. Kəkəno argon tu kə bote ti bat na momi گəs gwa ni a shirəm den ti. **24** “Yam muntu kan pi atl kundərəndlip na kup bar ju gipi gwa ni'e Babom kə yam na atl. Eso tə dəm gip bom kə yam ju kan mbarəm tu na am gəzən gwa dak. **25** Tə pa ngen argon kan mi mani pi na am gəmi, mə pi ti argon tu tə hol gwa dak, domici ti na gam گəs ni ba bi mbarəm kup rai na dli'i shukutəni na ko unu esi. **26** Təp kar mbarəm nəm kan tə pi gwa ni tə pi mbarəm

kə atl kundərəndlip. Tə tlowi kan tə'i nde pi gwa. Bom gəs ni kosak na bom domtən kə mən gəzən den ko gigasi ni na ko ako ni wi dəmi. Yahudayı. **8** Kərisbus, bari kə bom domtən kə **27** Yam pi ni untu kə də mbarəm ngen ti den mən Yahudayı, na kup munju kan gip bom gəs ko wi zam ti wi ni wu kar am gwa, kup na tə ngəsh wur den Babom Yesu. Mən Korinti na dlyam na kogonge gip mi da'a. **28** 'Domici gip womti kan kum Buluso wu ngəsh wur den Yesu, mani pi bar gəs ni mə dəmi, mə mani pi bari, kan ba pi wur batisma. **9** Den pət gon gip gaso, kan mə zam gəs kə dəmi ra.' Kandatu mən kon Babom shirəm na Bulus gip ruya, tə wul ti'e, gin jen wule, 'Mən mimir gəs ni.' **29** 'Tun nan "Ba kə kum bərti da'a, ci cina na shirəmi, ba kə mən mimir kə Yamno, ba mə pən ni'e ti nəra yon gi da'a. **10** Ami ra nan ki. Ko nəm murgon wule argon tu pi na zənariya ko azurpa ko tate, ba mani dırtən tə pi dlan nan ki tə kumi'i dili kan mbarəm gip mani pi bar gəs pi gwa da'a. **da'a.** Mbarəm ra na womti gip bən kən kan **30** Terkawo, Yam bali gerka den holi momi bar baa pal mbarəm gən gwa." **11** Arni Bulus dəm ju, ama kakəno tə kem də mbarəm kup ko-ako lasi kə sheti ghon nəm na kyar mukka, tə den ci atl gam kar ti den warwat pitən gəzən wu kulci wur shirəm kə Yam den Yesu. **12** Ama pal kar ti. **31** A yari in ni muntu domici tə ne nan Galiyo dəm gobna kə Akayawo, arni mən pət gon kan ti tloyi atl kundərəndlip shirəm Yahuda mo gam wu nəm Bulus kan wu ri ti kan ra dlat təp kar mbarəm tu ta zəzari gwa. Tə bom tloyi shirəmi. **13** Arni wu wule, "Mbarəm kem də mbarəm kup mom muntu təp kə ba tli kən den ndu'i tə kem mbarəm gəmi wu bote mbarəmi gip məshi mbarəme." **32** Nan wu kum Yam bom na den təp tu kulci gəmi yari gwa." **14** shirəm den tlitən kə məshi mbarəmo, arni jen Ama nan Bulus ba ri kə shirəmo arni Galiyo wul pali ka bar kə gyatl gip nge, ama jen wule, "Mi mən Yahudayı'e, "Kən mən Yahuda, də wule ndu mə kum ki ra den bar ju gas jen esi." **33** shirəm gin tuwo den wani bar gon ni tə pi ko Na yariuntuwo, arni Bulus za ba me gami. **34** ceni doka kawo, da aa zam bar kə nəmi gip Mbarəm jen pal mir mən kopı Bulus kan wu shirəm gin tu, a kum kəne. **15** Ama nan shirəm ngəsh wur den Yesu. Gip wuro Diyonisiyus ra, ni den ga kalma na sunye na den kulci gino, nəm gip ba me gam kə Aropagus, na nagər gon pa'ini shirəm tu kən na gam gini. Aa dəm mən tloyi shirəm den bar ju da'a." **16** Arni tə kar wurka ter gip bom tloyi shirəmi. **17** Arni kup wu bal wur den Sostanisu, bari kə bom domtən kə mən Yahudayı kan wu 60 ti te bədlabən bom tloyi shirəmika. Ama Galiyo pi wule tə shin ni da'a. **18** Bulus dəm gip Korinti kə wokoci goni. Kan tə za mir byarı tə to gip kungələn jikat mal tə ndara gip atl kə Siriya, nan ti na Bəriskila na Akila. Kapən tə ndarawo, tə fili gamka gip bən kə Kankəriya, den kandatu mən Yahuda ba pigwa, kə nune pa'i pi argon tu tə wule ti pi gwa ituwi. **19** Wu mbubar gip bən kə Afisa, las tu Bulus za ga Bəriskila na Akila gwa. Tə te gip bom domtən kə mən Yahuda kə bali shirəm na mən Yahudayı. **20** Nan wu lir ti kə də tə dəm ra nan wuro arni tə nge gəsi. **21** Ama tə ndarawo tə wul wur'e, "Aa pal ra dır gas jen esi, Yam ni ndu gwa." Kan tə to gip kungələn jikat mal tə za bən kə Afisa. **22** Nan tə mbubar Kaisariyawo, arni tə su Urushalima tə shirmi domtən kə mən kopı kan tə su gip bən Antakiya. **23** Nan tə 60m dəmi gip bən Antakiyawo, arni Bulus ndara kan tə pi ta kopı las gip atl kə Galatiya na kə Pirijiya, tə den ndəri la'i mbatl kə mir mən kopı. **24** Wokoci tawo mən Yahuda gon ra mən sun Apolos, mən

18 Den kar kə muntuwo, arni Bulus za Atina tə ndara Korinti. **2** Barta ni tə mo na mən Yahuda gon mən sun Akila, mən Pontus goni, muntu kan iza ni İtaliya na nagər gəs Bəriskila gwa. Wu za ni İtaliyaka nan Kaisar Kəlaudiya kem den də mbarəm kə Yahuda kup za atl kə Roma gwa. Bulus ri kə shini gəzəni, **3** domici tə mən pi tenti ni wule wi, arni tə dəm tə pi mbap nan wuri. **4** Den kup pət Asabaro, Bulus ba bali shirəm na mən Yahuda na munju kan mən Yahuda ni da'a gip bom domtən kə mən Yahuda, kə də wu nəm den'e Yesu ni'e Almasihu. **5** Nan Sila na Timoti tli sur Makidoniyawo, arni Bulus bi wokoci gəs kup den pi wazu, tə den yari mən Yahuda den Yesu ni'e Almasihu. **6** Ama nan mən Yahudayı nge shirəm kə Bulus na yari ti məgən shirəmo, arni tə bat kushka kə den tutul dli gəska kan tə wul wur'e, "Na də bəran gin sa den gam gini! Amo a ho gam gən wi. Pare'e kəkəni, aa pi ni wazu munju kan mən Yahuda ni dagwa." **7** Kan Bulus ba za bom domtən kə mən Yahudayı tə ndara bom kə Titiyus Yustus, muntu mən Yahuda ni da'a kan ba bote Yam

Alekzandəriya, tə dır Afisa. Mbarəm ni kan kulci bar nar gwa, na momi shirəm kə Yam hoyi. **25** ba kum shirəm kə Babom Yesu. **11** Yam pi bar Tə zam kulci den təp kə Babom Yesu, kan tə kə nəmi bi na am bom na munju kan ba kur kulci mbarəm hoyi den Yesu kandatu muntu shin gwa təp kar Bulus. **12** Ba kur yem tutul sari kan mom'e argon tu tə yariwo hoyi ni gwa. bangani na ga lulur la'i kə pi mbap gəs də ri Ama batisma kə Yohana ni katl tə momi. **26** Tə mən kumi dli, kan da kumi dli gəzen pa'i. Dun pare shirəm bat na bərti gip bom domtən kə itər ma wu dəl gip mbarəm ka. **13** Wokoci tawo mən Yahuda. Ama nan Bəriskila na Akila kum mən Yahuda jen ra kan ba kop las na dəli dun tiwo, wu la ti bi rin bom da wurka kan wu yari itər ter gip mbarəm ka ra. Wu ndu wu pi ta nəmi tə ra hoyi den təp kə Yami. **27** Nan Apolos pən sun kə Yesu kə dəli dun itərka gip mbarəme, ti te gip atl kə Akayawo, arni mir byar gip Afisa arni wu wule, "Gip sun kə Babom Yesu, muntu ə'i ti bigul den tə ndara, kan wu rashi mir mən Bulus ba pi wazu gəs gwa, a wul ki'e kə dəl kopi kan gip Akaya gwa talankuri, na liri gəzən teri." **14** Gip wuro mir moni jen nyinci kə Siva, den wu nəm ti na am rop-rop. Nan tə mbubaro, bari kə mən keri bar ju dəri Yam gwa kə mən tə pi bar ju baa gode wur'e ti bar mən ne am Yahuda, den pi untu. **15** Gasi gono wu ndu wu ra ni kar munju kan ngəsh wur den Yesu gwa pi untu, arni dun itəri nəmi wur tə wule, "A təp kə ba zo mbatl kə Yami. **28** Tə bali shirəm mom Yesu, kan a pal a mom Bulus, ama kən nar na mən Yahuda cina də mbarəme, na yari ga woni?" **16** Arni mbarəm mən dun itəri zop wur dyatləm gip shirəm kə Yam den Yesu ni'e wur, tə tli nan wuri. Tə bi wur ish na 6e kan wu Almasihu.

19 Nan Apolos ra gip Korintiwo, arni Bulus kop gip dlom atli tə mbubar Afisa. Barta ni tə zam mən kopi jeni, **2** kan tə ngen momi kar wur tə wule, "Kə nəm Ruhu kə Yam wokoci tu kə ngəsh kən den Yesu gwaya?" Arni wu nəmi ti'e, "O'o, mə tabe kumi den'e Ruhu kə Yam gon ra da'a." **3** Kan Bulus ba ngen momi tə wule, "Untuno, unu batisma ni pi ine?" Kan wu bali ti'e, "Batisma kə Yohana ni." **4** Bulus wule, "Batisma kə Yohanawo kə munju kan bali kar warwat pitən gəzən gwani. Tə yari mbarəm kə Isra'ilə den wu ngəsh wur den Yesu kan ba dir den kar gəs gwa." **5** Nan wu kum muntuwo, arni pi wur batisma gip sun kə Babom Yesu. **6** Bulus ne am den wuro, arni Ruhu kə Yam sur den wuri, kan wu shirəm na dəki bi jeni, wu den yari shirəm tu kan Yam bi wur kə də wu yari gwa. **7** Bar kə mbarəm kutl-cet rop ni kup gəzəni. **8** Kano Bulus ba te gip bom domtən kə mən Yahuda tə pi wazu bat na bərti kə kyar myakan. Tə bali shirəm nan wur den dəmi kə Yam gun gip mbatl kə mbarəme na ndu'i tə dəl wuri. **9** Ama jen gip wur na lati gami kan wu nge ngəştan den Yesu ka. Cina də mbaram kup arni wu yari məgən shirəm den təp kə Yesu. Arni Bulus za wuri. Tə ndara na mən kopiyi kan tə pi ta bali shirəm nan wur den kogonge pət gip bar kushi kan Tiranus ba kulci mbarəm gwa. **10** Untuni tə ci cina nari kə sheti ghon rop, ar ba kem kup mən Yahuda na munju kan mən

Yahuda ni da'a kan ba dəm gip atl kə Asiya gwa sun kə Yesu kə dəli dun itərka gip mbarəme, arni wu wule, "Gip sun kə Babom Yesu, muntu ə'i ti bigul den tə ndara, kan wu rashi mir mən Bulus ba pi wazu gəs gwa, a wul ki'e kə dəl kopi kan gip Akaya gwa talankuri, na liri gəzən teri." **14** Gip wuro mir moni jen nyinci kə Siva, den wu nəm ti na am rop-rop. Nan tə mbubaro, bari kə mən keri bar ju dəri Yam gwa kə mən tə pi bar ju baa gode wur'e ti bar mən ne am Yahuda, den pi untu. **15** Gasi gono wu ndu wu ra ni kar munju kan ngəsh wur den Yesu gwa pi untu, arni dun itəri nəmi wur tə wule, "A təp kə ba zo mbatl kə Yami. **28** Tə bali shirəm mom Yesu, kan a pal a mom Bulus, ama kən nar na mən Yahuda cina də mbarəme, na yari ga woni?" **16** Arni mbarəm mən dun itəri zop wur dyatləm gip shirəm kə Yam den Yesu ni'e wur, tə tli nan wuri. Tə bi wur ish na 6e kan wu yem na asəm wu za gip bomi gəs koni na bəran bətə-bətə. **17** Nan mən Yahuda na munju kan mən Yahuda ni da'a kan ba dəm gip Afisa kum shirəm tuwo, bərti nəm wur naari. Kan sun kə Babom Yesu ba zam dədatən hoyi. **18** Na womti gip munju kan ngəsh wur den Yesu dər gip dlom mbarəme, kan wu yari warwat pitən gəzəni. **19** Na womti kə munju kan pi bar kə dələkəntən far diri talankur gəzən kə ba lasi nəm kan wu kerika den ger kə mbarəm kup. Nan wu dom wurpi kə kup təlankuriwo, an ri zangu hauya rop na tatli kə azurpa. **20** Təp untuni shirəm kə Babom Yesu ri na dlyami kan ba nar gip ndərtən gəsi. **21** Den kaar kə pitən tuwo, Bulus pən tor gip mbatl gəs den tə su Urushalima, tə kop gip Makidoniya na Akaya. Kan tə wule, "Den kaar kə sutən bartawo aa pa te Roma." **22** Kan tə kar mir mən ne ti am ra mbarəm rop, Timoti na Erastus Makidoniya, ama ti ngapo kan tə mur na womti gip atl kə Asiya. **23** Wokoci tən bar tli mbatl ra gip Afisa gip nge Təp kə Yesu. **24** Mən desı gəllə azurpa gon mən sun Dimitəris des mir bom kə mutli-yam Artimis na azurpa kandatu bariyi ra gip bom gəs gwa. Muntu ba diri ti na nami mən pi mbapi wurpi na naari. **25** Tə dom wur kə ba las nəm, na jen es munju ba pi mbap kan wule gwazin gwa. Tə wul wur'e, "Mir moni, kə mom'e mə zam wurpi nar den mbap kəni. **26** Kən den shini na kumi kandatu mbarəm tu Bulus tla gam kan tə jili mbarəm na womti de gip Afisa na ko-ako gip atl kə Asiya gwa. Tə wule Yam ju kan mbarəm

pi na amo yam ni da'a ko njem. 27 Bar kā tli mbatliwo ar ni'e ba'e tēp kā zami wurpi gəmi ni katl baa zam wani sun da'a, ama bom kā naari bigule. Arni tē pali wur bi tē ndara Makidoniya. mutli-yam Artimis ma baa dəm den bi argon ni 2 Tē kop gip atli tē den ta yari shirəm 6a'i da'a. Mutli-yami na gam gəsi, muntu kan kup bigul mən kopi, har tē mbubar Akaya gip atl kā mbaram kā Asiya ba bote ti na atl kundərəndlip, Hellas, 3 las tu tē dəm kā kyar myakan gwa. ba hol zami nartən den ger kā mbarəmē.” 28 Mən Yahuda gudlumi wu pi ti məgən pitən Nan wu kum shirəm tuwo, lo ci wuri kan wu nan tē den bi totən gip kungələn jikat mal tē nəm la'i yar na wultən'e, “Naari ni Artimis kā ndara Siriya gwa, arni tē pən gip mbatl gəs Afisa ra!” 29 An ri kətəgon da'a, arni bəni palka tē kop tēp gip Makidoniya. 4 Munju kan den ghiru-ghiru. Mbarəm kā bəni nəm Gayus na bomi asəm nan ti gwa ni'e ga Supataras nya Aristarkus, berəm bomi asəm kā Bulus kan tli Pirus mən Biriya, na Aristarkus, na Sikundus tor Makidoniya gwa, kan wu zho wur biyi nəm mən Tasalonika, Gayus mən Darba, na Timoti, wu ne gam las tu mbarəm kā bəni ba dom wur na Tikikus na Tərofimus mən atl kā Asiya. 5 gwa. 30 Bulus ndu tē ri cina də womti mbarəmi, Mbarəm ju ci cina kan wu 6ut mi gip Tərowasa, ama mən kopi za ti da'a. 31 Jen gip mən bəni ma, 6 Ama mə za Filibbi mə jikat mal den kar kā mir berəm kā Bulus, kari ti bar na shirəm wu Nyel Jikat Bədlabəni, arni muri nantam den den liri gəs den ba də tē te las tu mbarəm dom kariwo kan mə zam wur gip Tərowasa, las tu wuri gwa da'a. 32 Domtəni pika ghiru-ghiru, mə dəm kā muri nyinci gwa. 7 Den pət Asabar jen den la'i yar na yari mənkəni, kan jen ngapo kā sito mə dom mi las nəm kā də mə ci fingal mənta. Na womti gəzən ma wu mom utun dom na fingal kā Babomi. Bulus shirəm na mbarəmē, wur lasi da'a. 33 Mən Yahudayı dəl Alekzanda domici tē ndu ndaratən bar ni tlo gwa, tē pi te cinaka, kan jen gip womti mbarəmi ba la ta shirəm ar bari dlom gasi. 8 Utu pitila ra na yar den argon tu tē pi gwa. Tē pi am den də womti den ci gip kushi kā to yami ka, las tu mə yoni, kan tē pare shirəm ho'i gam gəs cina də dom mi gwa. 9 Njon den tagawo nye mbarəm mbarəmē. 34 Ama nan wu momka'e ti mən gon ra mən sun Yutikus, ger umur nəm ti kan Yahudano, arni wu wom bar biyi nəm kā bar umur ba pən tika nan Bulus den ta shirəm gwa. kā awa rop wu den wulantən'e, “Naari ni Artimis Nan tē den umur to den fiti kushi kā myakan kā Afisa ra!” 35 Mən yari argon tu kan baa pi to yami kawo, arni tē nda sur atl kan ba pən ti gip bəni tla gam kā womti mbarəmi kan wu məshi. 10 Bulus dəl sur atl tē ngus kar nyayi, tē yoni. Arni tē wule, “Mbarəm kā Afisa, mbarəm la am den ti, kan tē wule, “Ba də ar ghun kən kā atl kundərəndlip mom'e bən kā Afisa ni'e ni da'a. Tē ra na rai.” 11 Kan tē pal to kushi kā mən ne ger den bom kā Artimis mən nartəni, yamiyi ka tē njetəl bərədi tē bi mbarəm wu ci. na tat man nartən gəsi, muntu kan nda sur yam Den kar kā tlyari shirəm kā Bulus bari tlotən kā gwa. 36 Ra'untuwo, tun nan murgon baa mani baro, arni tē ndara. 12 Mbarəm kan lasi gwa nge munju dawo, te ni mbatl kaarka, ba kā pəni pən nye mbarəmi wu ri ti bom na rai, kan kup bar na zhotən da'a. 37 Kə diri mbarəm jən de, wu shem dene hoyi. 13 Mə nda cina mə to gip kup na wu pini mur kā bar mən tsarki jen gip kungələn jikat male kan mə ndara bən kā Asos, bom kā yam ko yari məgən shirəm den mutli- las tu mə ri kā pani Bulus gwa. Untu ni tē wule yam gəmi da'a. 38 “Dimitəris na mən pi mbap mə pi domici ti ndara ni den asəme. 14 Nan tē kan nəm na gwəs ni ra na shirəm den murgono, zam mi gip Asoswo, arni mə pən ti gip kungələn bom tloyi shirəm ju na mən tloyi shirəm lasi. jikat mali mə ndara gip bən kā Mitilini. 15 Bar Wi mani ri shirəm gəzən barta. 39 Argon ni ra tləwo arni mə to gip kungələn jikat mal kan es kan kā ndu diriwo, baa mani pa'i shirəmi gip mə ne gam den bishidi bən kā Kiyos. Zut bar me gam kā mir mən atl kan yerda na doka gwa. tləwo, arni mə ndara kan mə te den bishidi bən 40 Kandatu ar rawo, mən ra gip tli mbatl kā də kā Samos. Den zut pətə kan mə mbubar gip bən nəm mi den mə tli mbatl bən den argon tu pi kā Militus. 16 Bulus pən tor gip mbatl gəs kā də sekən gwa. Den muntuwo mi mani yari argon tē to gip kungələn jikat mal tē bi kaar bən kə tu kan pi gwa da'a, tun nan gəs kā pitən gəs ra Afisa den tē ndu tē dəm gip atl kā Asiya da'a. Ti dagwa.” 41 Nan tē pa'i yari muntuwo, arni tē ni den zhotən tē mbubar Urushalima, arni ba wul mbarəm kan dom wur gwa'e wu ndara. piwo, tē mbubar wokoci kā nyel Pentikos. 17

Nan Bulus ra gip Milituso, arni tə kar bar den mi te yarka mi ne am munju kan ndər dagwa. də kiri mən cina kə domtən kə mən kopı kə gip Mə tune ni shirəm tu Babom Yesu na gam gəs bən Afisa zam ti. **18** Nan wu mbubar kar two, tə yari gwa'e, 'Mbarəm ba zam nartən wokoci tu wul wur'e, "Kə mom kandatu a pi dəmi gən nan tə bi bar mbarəm gwa ar man wokoci tu tə nəm ami ra nan kəne, pare den gas tu kan a cwat de kar murgon gwa." **36** Nan tə pa'i yari muntuwo gip atl kə Asiya gwa. **19** A bote Babom na pali arni tə ngus den gam għurəm na kup gəzəni gam gən ami argon ni da'a na lune, kup na a tla kan tə shirəm na Yami. **37** Kup gəzən kul nan godetən nar den bar ju mən Yahuda gudlumi wu den nəmī gəs dir gip dlom kə pali ti bi gwa. den wi pim gwa. **20** Kə mom'e a za argon kaar **38** Argon tu diri wur dun mbatl naaro ar ni'e gip wazu gən kan baa ne in am ra gwa da'a ama shirəm tu tə yari gwa den'e wi'i shin ti da'a. a kulci in gip dlom mbarəme na kopı bom bomi. Kan wu la ti təp su kar kungelən jikat mali ka.

21 A yari kup man Yahuda na munju kan mən Yahuda ni da'a den ar nəm wur te yarka wu pal kar Yam gip ci atl gami, də wu ngəsh wur den Babom gəmi Yesu. **22** "Artu kəkəno, na kopi kə Ruhu kə Yami, a su ni Urushalima. A mom unun ba zamən suka da'a. **23** Argon tu a momwo ar ni'e, gip kogonge bəno Ruhu kə Yam dəlim kəm den baltən gip bom kə moni na kumi dli den buti gəni. **24** Kup na untu, amo a pən dəmi gən na rai den bi argon ni karəm da'a, kan ri kə də a pa'i totən kə zami bar kə də a pa'i mbap tu kan Babom Yesu bim gwa. Mbap yari Zo Shirəm den zo mbatl kə Yami. **25** "Kəkəno a mom'e ko nəm ra gip kən kan a kop na pi wazu den dəmi kə Yam gun gip mbatl kə mbarəm kan baa'l shin ger gən es gwa. **26** Ra'untuwo, a yari in sekən den a dəlka gip bəran kə mbarəm kup wi. **27** Na ho bi, a hol yari in kup bar ju kan Yam ba ndu kə mom gwa da'a. **28** Ra untuwo, neni ger den pitən gini na mbarəm ju kan Ruhu kə Yam bi in kə ne ger den wur gwa. Dəm ni mən ne ger den domtən kə mən kopi Yami, muntu kan tə pali gwas təp kar bəran kə nya gəs gwa. **29** A mom'e ami ni a ndarawo, mən kulci kə lar wule mamal ba dır gip dlom gini, kano wi za mən kopyi da'a. **30** Jen gip kən ma ba tlyam na ceni lar kə zhimbəl argon tu kan untun anra gwa kə də wu dom mir mən kulci kar wuri. **31** Untuwo, dəm ni gədin! Mom ni'e a za dəli kəm kogonge gip kən da'a kə sheti ghon myakan, na kumi dli nar gip pi in wazu. **32** "Kəkəno a taa kən am da Yami na shirəm kə zo mbatl gəsi. Shirəm tu kan baa kem kən kə nartən kan tə bi in ho bar tu kan gegin ni, kan Yam ba bi mbarəm gəs kup gwa. **33** A ndu də azurpa ko zənariya ko tutul dli kə ko nəm gin ar dəm gwan da'a. **34** Kən na gam gin mom den a pi mbap na am gən kən kə zami kup bar ju ami na ga berəm əomi asəm gən ba ndu gwa. **35** Gip kup argon tu a piwo, a nune in wi den na pi mbap hoyiwo ar nəm

21 Nan mə pali wur biwo, arni mə to gip kungələn jikat mal mə bətl gam atl kə Kos kan te dlom malka gwa. Bar tlowo kan mə ndara bən kə Rodusa kan mə za barta mə ne gam bən kə Patara. **2** Mə zam kungələn jikat mal kan ba ri kə jikat mal nari də te atl kə Finiks gwa, arni mə to gipi mə ndara. **3** Nan mə mbubar las gon kan mə mani shini Saipəroso, kan mə ne gam kudu na bəni mə ndara Siriya. Mə te den bishidi kə Taya mə dləri, las tu ba ri kə shu'i gosgam kə gip kungələn jikat mal gəmi gwa. **4** Mə zam mən kopı kə lasi kan mə dəm nan wur kə muri nyingi. Təp kar Ruhu kə Yamo arni wu lir Bulus den ba də tə su Urushalima da'a. **5** Ama nan muri ju mə yem den mi pi lasi pawo, arni mə za wur kan mə ci cina na bomi asəm gəmi. Kup mir mən kopiyi, mətli gəzən na mimir gəzən la mi təp wu dəli mi gip bən wu si mi bi bulə'i. Arni mə ngus den gam għurəm gəmi ma shirəm na Yam kan mə pali bi býari. **6** Den kar kə pali bi na býaro, arni mə to gip kungələn jikat male, wu ngapo kan wu pal gəzən bomi. **7** Mə ci cina na bomi asəm gəmi, mə za Taya mə mbubar Tolimayis, las tu mə shirmi mir býar kan mə dəm nan wur kə nde pət nəm. **8** Bar tlowo arni mə ndara, mə mbubar Kaisariya kan mə dəm gip bom kə Filibus mən pi wazu kə Zo Shirəmi, nəm ni gip mbarəm nyingi ja. **9** Təra na mimir mir mətli wupse kan gudlumi wu dagwa. Kogonge gip wur ba mani yari argon tu Ruhu kə Yam buli wur ger wu shin gwa. **10** Nan mən ra barta kə muri na womtiwo, mən yari shirəm kə Yam gon mən sun Agabus tli sur Yahuda. **11** Tə sur kar miwo, arni tə pətl zap bali tutul tli kə Bulus kan tə bal asəm na am gəs nari. Kan tə wule, "Ruhu kə Yam wule, 'Untuni mən Yahuda kə gip Urushalima ba bal mən zap bali tutul tli kəni kan wu la ti am də munju kan mən Yahuda ni dagwa.'" **12** Nan mə kum

muntuwo, arni min na mbarəm kan lasi gwa lir gwa. 27 Nan muri nyinyiyi ba ri kə patəno, arni Bulus den ba də tə to Urushalima da'a. 13 Kan mən Yahuda jen kan tli tor gip atl kə Asiya gwa Bulus ba nəmi ml'e, "Unun kem kə kuli, kə də ba shin Bulus gip Bom kə Yami. Wu tli mbatl kə cənim mbatl kaya? A 6a mbatl dlom gamwi kə womti mbarəmi kan wu nəm ti 28 wu den ba'e də 6aləm katl da'a, ama kə də a məsh gip la'i yar na wultən'e, "Mbarəm kə Isra'ilə, ne Urushalima den bi sun kə Babom Yesu." 14 Nan məni amra! Mbarəm kən ni ba kulci mbaram mə mani tle gam gəs dawo, arni mə za ti kan ko-ako na məgən shirəm den mbarəm gəmi, mə wule, "Na də ndu'i kə Babom ndol untuyi." na kulci kə Musa, na Bom kə Yam kəni. Untu 15 Den kar kə muntuwo, arni mə dləri mbatl kə dama, tə dir na mbarəm jen kan mən Yahuda ni ndaratən Urushalima. 16 Jen gip mən kopi kan da'a gip Bom kə Yami kan ba li las kənka kan tli ter Kaisariya kop mi kari, kan ba ri mi bom dləran gwa." 29 Wu yari ni muntu domici wu kə mbarəm gon man sun'e Mənason, las tu mə shin Tərofimus mən Afisa na Bulus gip bəni, dəm gwa. Tə mbarəm kə Saipəros kan nəm gip arni wu pən'e Bulus te ni nan ti gip Bom kə mən kopi kə parko gwani. 17 Nan mə mbubar Yami. 30 Arni kup gip bəni pika ghiru-ghiru, gip Urushalimawo, mir byar nəm mi na am kan mbarəm ko təp ako ba dəl dir na kətəre. Wu rop-rop. 18 Bar tləwo arni Bulus na nami gəmi nəm Bulus, wu dəl ti ter kaar Bom kə Yami, kan ri kə shini Yakubu, kup kiri mən cina kə mən wu zho wur wu le bədlabəni ka kup. 31 Nan wu kopi ra lasi. 19 Bulus shirmi wur kan tə yari den ndu'i ri gəs ekawo, arni komanda kə mən wur ndekes bar ju kan Yam pi munju kan mən bi-utu kə Roma zam na kumi shirəmika den'e Yahuda ni da'a gip mbap gəs gwa. 20 Nan wu bən Urushalima kup ra gip tli mbatl. 32 Tə dəm pa'i kumi gəso, arni wu dədə Yami. Kan wu wul da'a arni komandiyi yem mir kiri kə mən bi-Bulus'e, "Erəmi, ba shin kandatu mən Yahuda utu na mən bi-utu jen kan wu zho wur su kar na womti ngəsh wur den Yesu gwa, kup gəzən womti mbarəmika. Nan mən tli bən mbatl shin ngəpo mən bi gam gip kopi kulci kə Musa ni. komandayı na mən bi-utu gəso, arni wu za 6e 21 Yari wur wi den'e kə kulci kup mən Yahuda Bulus. 33 Komandayı ri kar Bulus tə nəm ti, kan ba dəm gip munju kan mən Yahuda ni da'a kan tə bi bi'e də 6al təka na sarsari rop. Kan den wu za kopi kulci kə Musa ka, na yari wur tə nəgen momi ko ti woni kan ununu tə pi. 34 den ba də wu sər mimir gəzən ko wu kop bar ju Jen gip womti mbarəmi den yari mənkoni, jen mən kan mən Yahuda ni ba kop gwa da'a. 22 ngəpo argon esi. Muntu kem komandayı mani Unun mi piwe? Wi kum den'e kə mbəra wi. 23 momi gam kə shirəmi da'a nan mbatl tli kawi Ra untowo pi argon tu mi yari'i gwa. Mbarəm gwa. Arni tə wule də te na Bulus las tu mən wupse ra də nan mi kan pəni gam gəzən den bi-utuyi ba dəm gwa. 35 Nan Bulus ne asəm argon tu wi pi Yam gwa. 24 Ri na mbarəm ju. den ba ne asəm kə totən gip kushiyiwo, arni Mo gam nan wur gip pi bar ju kan ba pi kə mən tli bən mbatl tli den Bulus na naari kan pali mbarəm dləran cina də Yam gwa. Batl kup mən bi-utuyi ba pən təka. 36 Womti mbarəm argon tu ar nəm gwa kə də fili wur gamka. Na kan nde wur kar den la'i yar na wultən'e, "Pi untuni mbarəm kup ba mom'e bar ju ba yari nəka nan ti!" 37 Nan mən bi-utuyi ba ri kə tetən den kiwo larni, ama den ki na gamgi den dəmi las tu mən bi-utuyi ba dəm na Buluso, arni ti na kopi kulci kə Musa. 25 Den bi kə munju kan nəgen momi kar komandayı'e, "Aa mani shiram mən Yahuda ni da'a kan ngəsh wur den Yamo, nan ki ya?" Komandayı nəmi ti'e, "Kə mani ni mə rəshi wur təlankur wi den argon tu məne bi kə mən Hellasa? 38 Ki ni'e mən Masar tu bi dene gwa'e ba wu ci argon tu ta'lı tat ware, kan wokoci gon terka tli gobnati gam na dlan ko tlu na mbərani gipi, ko tlu kə dabba tu kan kan kə yem mbarəm zangu wupse mən dlan ceni tini yarka gwa, na də ba wu la gam gəzən na gobnati kan ba ndara gip ləp gwa diya?" 39 gip muri na mətli na moni kari da'a." 26 Bar Bulus nəmi ti'e, "O'o, amo mən Yahuda ni, gəri tləwo arni Bulus yem mbarəm ju kan ba pi wur kə Tarsus gip Kilikiya, nye mən atl kə bar ho bar ju kan ba pi kə pali mbarəm dləran cina bən ni. Kustu, za'əm a shirəm na mbarəm ju." də Yam gwa kup nan ti. Kano tə te gip bom kə 40 Nan komandayı bi ti biwo, arni Bulus dər to Yami kə də yari gip mbarəm den muri ju ba den ba ne asəm kə totən gip kushi kə yamika pən kə pali mbarəm dləran cina də Yam na kan tə pi am womti mbarəmi den wu yoni. Nan mboshi Yam dabba den am kə kogonge gip wur

wu sa shotwo, arni tə shirəm na mbarəm na bi sun gəsi.' 17 "Nan a pal su Urushalimaka den kə mən Yahuda.

22 "Mir 6yar mən Yahuda na ga ba gəmi, kum ni shirəm ho'i gam gəni." 2 Nan wu kum ti den shirəm na bi gəzən kə mən Yahudawo, arni wu sa shot ra. Kano Bulus ba wule, 3 "Ami mən Yahuda ni, gərəm ni gip Tarsus kə gip atl kə Kilikiya ama a nar ni gip bən kəni. Cina də Gamaliyel ni a zam kulci den kopi kulci ka ga ba gəmi asəm na gəs gip bi Yam gam gən wule kandatu kup gin kan ra de sekən gwa. 4 A kumi dli mən kopi Təp kə Yesu kən na nəmi mətli na moni kup a kem də la wur gip bom kə moni na bali. Jen gip wur məshka. 5 Bar mən keri bar ju diri Yami na kup munju kan gip domtən kə mən tloyi shirəm kə mən Yahuda mom muntu. Kar wur ni a nəm təlankur kan rəshi mir 6yar mən Yahuda kan gip Dimashka gwa. A te barta kə də a nəm mbarəm ju a ter nan wur Urushalima na bali kə də hukunte wuri. 6 "Kə dlom pəte, nan a mbi kosak na Dimashkawo, arni pələt bar cirtən gon dəl sur yam kan ba cir karəmi. 7 Arni a nda atlka kan a kum yar gon ba wuləm'e, 'Shawulu, Shawulu! Unun kem kə kumim dli rawu?' 8 "Arni a ngen momi kar ti a wule, 'Ki ni'e wowe, Babomi?' Kan tə balim'e, 'Ami ni'e Yesu kə Nazarat, muntu kan kə kumi ti dli gwa.'" 9 Mbarəm ju kan den 6omi asəm namən shin cirtəni, ama wu mani momi yar kə mən shirəm na məni da'a. 10 "Kan a ngen momi kar ti a wule, 'Ununu a piwe, Babomi?' Arni Babom Yesu wuləm'e, 'Tlyam kə te gip bən Dimashka. Barta ni ba yari'i bar ju kup kan nəm ki te yerka kə pi gwa.' 11 Mir mən 6omi asəm na mən nəmim am wu tem gip Dimashka, domici bar cirtəni kem a'i mani shini bar da'a. 12 "Mbarəm gon mən sun'e Hananiya dır kə shini gəni. Mbarəm mən bi gam gip kopı kulci kə Musa ni kan kup mən Yahuda kan gip Dimashka ba shin nartən gəs gwa. 13 Tə dlər markəm da'əm kan tə wule, 'Erəm Shawulu, zam mani shini bar gi!' Nəm wokoci ta ni mani shini bar gən pali kan a shin ti. 14 "Kan tə wule, 'Yam kə ga ba gəmi ni zəzar ki kə də kə mom argon tu tə ndu gwa, kan kə shin mən pi argon tu Yam ba ndu gwa, kə pa kum shirəm kə bi gəsi. 15 Ki dəm mən yari mbarəm kup shirəm den ti kə argon tu kə shin kə pa kum gwa. 16 Kəkəno, unun kə butwu? Tlyami, də pi'lı batisma kə zam də pənə'i warwat pitən gika, təp kə ba la'i bi den

sun gəsi.' 17 "Nan a pal su Urushalimaka den shirəm na Yam gip Bom kə Yamo, a shin ruya. 18 A shin Babom den shirəm na wuli gən'e, 'Za Urushalima na zhotəne, domici wi nəm argon tu kə yari demən gwa da'a.' 19 "Arni a nəmi ti'e, 'Babomi, mbarəm ju mom'e a kop bom domtən kə mən Yahuda na nəm-nəm na la'i gəzən gip bom kə moni na 6e munju kan ngəsh wur den ki gwa. 20 Wokoci tu kan ri mən yari shirəm gi Istipanus ekawo, ami ra lasi gip kopi kaari na ne ger den tutul dli kə munju kan den ri gəs eka gwa.' 21 "Kano tə wuləm'e, 'Mbəri, aa kar ki na dlyami kar munju kan mən Yahuda ni dagwa.'" 22 Womti mbarəmi ne kəm den shirəm kə Bulus har tə yari muntu. Kan wu tli na la'i yar wu wule, "Də pika nan ti! Tə ndar ci cina na dəməi da'a!" 23 Nan wu den la'i yaro, arni wu tus lulur gəzən wu byali ka kan wu wi atl to yamka. 24 Komanda kə Romayi kem də ter na Bulus gip las tu mən bi-utuyi ba dəm gwa. Tə kem wu bo Bulus kə də tə mom unun kem mbarəm ba la'i ti yar gam untu. 25 Nan wu fal Bulus ba ri kə 6e gaso, arni tə wul bar mən bi-utu kan dlər lasi gwa'e, "Doka bi'i bi den kə 6o nye mən atl kə Roma tu kan zam ti na wani pitən gon gwa da'aya?" 26 Nan bar mən bi-utuyi kum untuwo, arni tə ri kar komandayı tə yari ti, kan tə ngen momi kar ti'e, "Unun kə ri kə piwu? Mbarəm tu capo nye mən atl kə Roma ni!" 27 Kan komandayı ba ri kar Bulus tə ngen momi kar ti'e, "Yari mi, ki nye mən atl kə Roma na?" Bulus bali ti'e, "Aan, untuni." 28 Kan komandayı ba wule, "Na 6atli wurpi na naari ni kan a dəm nye mən atlı." Bulus bali ti'e, "Ama amo təp kə ba gəri ni a dəm nye mən atlı." 29 Munju kan far ba ri kə gadlər Bulus gip shirəm na kumi untuwo arni wu dəlka na kari. Komandayı na gam gəs ma ar ghun ti domici tə fal Bulus, nye mən atl kə Roma na sarsarı. 30 Komandayı den ndu'i tə mom ununu Bulus pi kan mən Yahudayı ba dır ti cina də mən bəni. Bar tləwo arni tə bi bi den də kiri mən keri bar ju diri Yam na kup kan gip domtən kə mən tloyi shirəm kə mən Yahudayı dom wur cina da ti. Kan tə pətl Bulus tə kem tə dlər cina da wuri.

23 Bulus wi ger domtən kə mən tloyi shirəm kə mən Yahudayı, kan tə wule, "Mir 6yar, mbatl gən kemən kə nəgeni momi kandatu a dəm cina də Yam gip kup dəməi gən da'a." 2 Den də yari muntu ni Hananiya, bar mən keri bar ju

diri Yam kem munju kan dlor kosak na Bulus gəsi. Mi ri ti eka den təpe kapən tə mbubar de.” gwa wu bo bi gəsi. 3 Arni Bulus wul ti'e, “Yam 16 Ama nye kawu kə Bulus kum argon tu wu ba bo'i, ki mən se mbarəm! Kə dəm de kə gudlumi gwa, kan tə te gip las tu mən bi-utuyi tloyi shirəm mbarəm den təp kə doka, ama kə ba dəm gwa tə yari Bulus ka. 17 Arni Bulus la bi cen doka ka na kəmi də bo mil!” 4 Arni munju nəm gip mir kiri kə mən bi-utuyi kan tə wul kan ra kosak na Bulus wul ti'e, “Kə pi məgən ti'e, “Ri na nye mbarəm tu kar komanda. Tə na shirəm bar mən keri bar ju diri Yama?” 5 Bulus ar gon kan tə ri kə yari ti gwa.” 18 Kan tə ri na nəmi wur tə wule, “Mir 6yari, a mom den ti nyayi kar komandayı. Nye bari kə mən bi-utuyi ni'e bar mən keri bar ju diri Yam gwada'a, wule, “Bulus, bəli gip bom kə moni tu ni karim domici shirəm kə Yam wule, ‘Ba kə yari wani bar kan tə wuləm’ e a dırı nya mbarəm kən kar shirəm den bari kə bən gin da'a.” 6 Nan Bulus ki domici tə na argon kan ti yari'i gwa.” 19 Arni momka'e jen gip domtən kə mən tloyi shirəm komandayı nam am kə nye mbarəm, tə dəl ti kə mən Yahudayıwo wini gip me gam kə mən markəm kan tə ngen momi kar ti'e, “Unun kə Sadukiya, kan jen ngapo wini gip me gam kə ndu kə yarim we?” 20 Nye kawu kə Bulusiyi mən Parisewo, arni tə tli yar tə wule, “Mir 6yari, wule, “Mən Yahuda ne bi den'e gəniwo wi ndu ami ma Ba mən Parise ni, nya Ba mən Parise. kə za də si wur na Bulus cina də domtən kə mən Dirəm cina kə də kuman den bi la'i mbatl gən tloyi shirəm kə mən Yahuda, wule wu ndu ni den Yam baa tli məshi mbarəm na rai esi.” 7 wu zam ndəri shirəm jen ra den ti. 21 Ama ba Nan wu kum untuwo, arni mən me gam kə mən kə nəmi wur da'a, domici mbarəm ra kan man Pariseyi na mən me gam kə mən Sadukiya nəm hauya rop kan għun gəzən wu den buti gəs gwa. pali shirəm musu gip dlom dawuri. Arni wu Wu pəni gam gəzən wi den wi ci barkəci ko wu tatlıka bomi rop. 8 (Me gam kə mən Sadukiya ba tla mal da'a se wi ni wu ri Bulus eka. Kəkəno nge den məshi mbarəm ba tli na rai esi, kan mir wu ra gədən, wu den buti kə kopi wur kar kə mən kartən kə Yami ko ga dun itər ra da'a, ama argon tu wu ndu gwa.” 22 Arni komandayı wul mən me gam kə mən Pariseyi la mbatl den kup nye mbarəm' e tə ndara na dəli ti kəm'e, “Ba kə myakan ju.) 9 La'i yari naarka, kan jen gip mən yari murgon'e kə yarim shirəm tu da'a.” 23 Arni kulci mbarəm den kulci kə Musa kan gip me komandayı la bi rop gip mən bi-utu kan atlı nan gam kə mən Parise ba tlyam wu zili gerka den ti gwa, kan tə bi wur bi tə wule, “Yemni mən shirəm tu wu wule, “Mə shin wani bar gon na bi-utu hauya kutl, mən totən den pərsi mbarəm mbarəm tu da'a! Woni mom ko ruhu gon ni ko hauya myakan na kutl, na mən bi-utu mən dlan mən kartən kə Yam gon ni shirəm nan ti gwa?” na gesh hauya kutl den bi tetən Kaisariya bar 10 Arni bali shirəmi gip dlom da wur palka wule kə gəlla am ghanum kə gas kəni. 24 Zami Bulus dlanye har komandayı kum bərti den ba wu pərsi kan ti to dene gwa, kə mbubar nan ti kar tlyat Bulus gip dlom da'a. Kan tə kem mən bi- Gobna Feliks ba də argon zam ti da'a.” 25 Kan utu gəs wu ri dəli tika am da wur na ndərtən kə komandayı ba rəsh təlankur na shirəm nan bigul wu pali ti gip las tu ga mən bi-utuyi ba kəni. 26 Ar dəl kar Kəlaudiya Lisiyas. Də si Mən dəm gwa. 11 Zut gaso Babom Yesu dlər kosak na Nartəni, Gobna Feliks: A shirmi ika. 27 Mən Bulus kan tə wule, “Zam 6a'i bigule! Kandatu kə Yahuda ni nəm mbarəm kən wu ndu ri gəs eka yar shirəm demən gip Urushalimawo, ki pa yari ama a ri na mən bi-utu a dəli ti, domici a zam shirəm demən gip Roma esi.” 12 Bar tlowo, mən na momi'e tə nye mən atl kə Roma ni. 28 A ndu Yahuda 6al bika na 6ali gam gəzən gip shirəm a mom den ununu wu ri ti cina ra, kan a su nan den wi ci ko tla argon da'a se wini wu ri Bulus ti kar domtən kə mən tloyi shirəm gəzən kə eka. 13 Mbarəm kan mo bi den gudlum shirəm mən Yahuda. 29 Arni a zam bar ju wu ri ti cina tuwo wu man hauya rop. 14 Arni wu ri kar kiri denewo shirəm ni den kulci gəzəni, ama tə pi mən keri bar ju diri Yam gwa na kiri kə bən wu argon muntu kan ndari də ri ti eka ko də 6al ti wule, “Mə 6al gam gəmi gip shirəm wi den mi ci gip bom kə moni gwa da'a. 30 Nan yarimka den ko mə tla argon da'a se mənni mə ri Bulus eka. jen gudlum wani bar gon kan wu ndu wu pi 15 Kəkəno, mə ndu kən na domtən kə mən tloyi tiwo, a dəm kə argon da'a ama a ture'i ti teka. shirəm kə mən Yahuda kə kar ni bar na shirəm A yari mən ri gəs cina den wu ri'i bar ju kan den komanda den də diri Bulus kar kəne wule wu ri ti cina dene gwa. 31 Arni mən bi-utuyi pi kə ndu ni kə zam ndəri shirəm jen ra gip shirəm argon tu wul wur ragwa, kan wu pən Bulus gip

gasi wu ndara na dlyami har Antipatəris. **32** Bar kandatu mən kopi Təp kə Yesu kan ba la wur tləwo, mən bi-utu kan su den asəm pal gəzən kə bi'e me gam kə mən lar gon gwa. A nəm kup ba dəmi gəzən gip Urushalima kan wu za mən argon tu Kulci kə ga ba gəmi na kup bar ju rəsh totən den pərsi wu su na Bulus Kaisariya. **33** gip təlankur kə ga mən yari shirəm kə Yam gwa. Nan wu mbubar Kaisariyawo, arni wu bi gobna **15** Ami ra na la'i mbatl den Yam kandatu munju Feliks təlankuri kan wu bi Bulus am da ti. **34** nari, den tlitən kə məshi mbarəm kə kup mən Gobnayi zhit təlankuriyi kan tə ngen momi pitən dlat na mən dasi tu gwa. **16** Den untuni kar Bulus den kəti kə atli kan təra gwa. Nan tə mbatl gən kemən kə ngeni momi kandatu a dəm kum'e Bulus mən Kilikiyano, **35** arni tə wule, cina də Yam gip dəmi gən na cina də mbarəm “Aa kum shirəm gi wokoci tu mən ri gi cinayi gip da'a. **17** “Den kar kə sheti ghon na womti mbira gwa.” Kan tə wule də ne ger den Bulus gip bom kə gun Hiridus.

24 Muri nantam den kariwo, arni Hananiya bar mən Keri bar ju dīri Yam su Kaisariya, nan ti na kiri kə bən jen na mən momi doka kə mən Roma gon mən sun Tatulus. Kan wu ri shirəm gəzən den Bulus cina də Gobna Feliks. **2** Nan la bi Bulus ter gipiwo, arni Tatulus yari argon tu kan wu ri Bulus cina dene gwa nan kəni, “Mən Nartəni! Mani kopi na mbarəm gi na bopya dīri mi dəmi zhəlili kə tlyari wokoci, na sanje bar na womti kan dīri atl gəmi mbuni bar gwa. **3** Mən Nartən Feliks, gip kogonge las na təp ko ako mə goode'i naari. **4** Ama kə də ba a li'i wokoci nar dawo, a lir ki den kə kum nye argon tu mə ri kə yari gwa. **5** “Mə zam mbarəm kəno mən tli bən mbatl yam ni, tə den tli mbatl mən Yahuda gip atl kundərəndlip. Ti ni'e mən kopi na me gam kə munju kan Naziri ni gwa. **6** Ra eso, tə ndu tə li bom kə Yamka, arni mə nəm ti. **7** Mə ndu mə tloyi ti shirəm den təp tu kan kulci gəmi yari gwa, ama komanda Lisiyas ter na ndərtən kə bigule tə pən tika kar mi. **8** Kini kə ngen momi kar ti na gam giwo, ki zam ge shirəm den kup bar ju mə ri ti cina ra dene gwa.” **9** Kan nami mən Yahudayı ba nda gipi na diri shirəm gəzən, den'e kup bar ju Tatulus yariwo untuni anra. **10** Nan gobnayi pi am Bulus kə də tə shirəmo, arni tə wule, “A mom kə pi ta tloyi shirəm mən atl kən kə sheti ghon na womti wi. A kum təmi kə yari shirəm ho'i gam gən cina da'i. **11** Ki mani momi na gamgi den gip mir muri kan man kutl-cet rop da'a ter karo, a su Urushalima kə bote Yami. **12** Mən diri gən cinayi zamən den bali shirəm na murgon gip bom kə Yami, ko tli mbatl kə womti mbarəm kan gip bom domtən kə mən Yahuda ko nəm gip las gon gip bəni da'a. **13** Ko nəm wi mani tabbate'i bar ju wu dīrim cina dene gwa dak. **14** Ama a yari'i den a bote Yam kə ga ba gəmi

kandatu mən kopı Təp kə Yesu kan ba la wur dagwa, na kə mboshi dabba kan ba bi Yam gip bota gwa. **18** Nan wu zamən gip Bom kə Yamo, a pa'i pi bar ju ba pi kə pali mbarəm dlat cina də Yam gwa wi. Womti mbarəm ra na mən dak, kan za mən gip guzel-guzəl pitən gon dak. **19** Ama mən Yahuda jen kan tli tor gip atl kə Asiya ra lasi, wu ma ar mぶn wu nəra de cina da'i wu dīri shirəm gəzəni wi nəra na shirəm gon demən gwa. **20** Ko mbarəm jən kan de ba mani yari wani bar tu wu zamən nari nan a dər cina də domtən kə mən tloyi shirəm kə mən Yahuda gwa, **21** nan man yar kan a tli nan ami cina da wur kan a wule, ‘Den shirəm kə tlitən kə məshi mbarəm na rai kan a la mbatl dene gwani ami cina da in sekəni.’’ **22** Arni Feliks, kan yari ti shirəm nar den Tap kə Yesu wi, ne zut dəmi kə kumi shirəmi na wultən'e, “Wokoci tu Lisiyas komanda mbirawo aa mom argon tu a pi den shirəm gi tu gwa.” **23** Kan tə wul mən bi-utu kan Bulus gip am dati gwa den də ne ger den ti, ama də za ti tə mani dəltən na tetən gip bom kə moniyi, kan də pa za ga berəm gəs wu shin ti wu bi ti argon tu tə ndu gwa. **24** Den kar kə muri na womtiwo, Feliks ter na nagər gəs Dərusila muntu kan mən Yahuda ni gwa. Tə kar bar den Bulus kan tə kum shirəm gəs den ngəştən gəs den Almasihu Yesu. **25** Ama nan Bulus ci cina na shirəm den pitən dlat, nəmi gami, na pət tu kan Yam baa tloyi mbarəm shirəmo, arni Feliks kum bərti kan tə wule, “Ar kəm untuwı! Ki mani ndaratəni. Ami ni a zam mbul gono, aa la ki bi esı.” **26** Ti ni den la'i mbatl den də Bulus bi ti ci icine. Ra untuwo, arni tə meti la'i bi Bulus ka shirəm nan ti. **27** Den kar kə sheti-ghon rop den untuwo, kan Porkiyas Festus ba pal gobna den am kə Feliks. Nan Feliks den ndu'i də mən Yahuda ndu təwo, arni tə za Bulus gip bom kə moni.

25 Nan Festus mbubar gip atl kə Kaisariya cinayi da'a. Ar pa wule də za ti tə ho gam gəs kə nəmi pi mbap gəs kə gobna na muri den bar ju ne ti te gamka gwa. **17** Nan wu ter myakano, arni tə ndara Urushalima. **2** Kiri mən de na məno, a dəl den shirəmi da'a, arni bar keri bar ju diri Yam na kiri mən bən kə Yahuda tləwo a dəm den dandi tloyi shirəm gən kan a mo nan ti lasi kan wu diri ti shirəm den Bulus. wule də ter na mbarəmi gipi. **18** Nan mən ri gəs **3** Wu lir Festus den tə nəmi wur kə də pali wur cinayi dlər kə shirəmo, ko nəm wani bar gon ra na Bulus su Urushalimaka, domici wu gdulumi kan tə pi wule kandatu a pən gwa da'a. **19** Kup ni kə ri gəs eka den təpe. **4** Festus nəmi wur'e, bar ju wu yariwo dəli shirəm ni den adini gəzən "Buluso le tənika nye mən bom kə moni gip na den mbarəm gon mən sun'e Yesu, muntu Kaisariya, ami na gam gən ma ar baa dlyam kan məshka, ama Bulus wule təra na rai gwa. da'a aa te barta. **5** Naa də kiri mən bən gin **20** A mom argon tu aa pi gwa da'a nan gam te Kaisariya na məni kan wu diri shirəm gəs gduluminka den kandatu aa kop kar kə shirəm in tə pi wani bar gon gwa." **6** Festus dəm kə ju gwa. Ra untuwo, arni a ngen momi kar Bulus muri wuzupse ko kutl nan wuri, kan tə nde in ti ndu tə su Urushalima də kum shirəm gəs ndaratən Kaisariya. Bar tləwo, kan tə dəm den barta den bar ju gwa. **21** Ama Bulus liri den dandi tloyi shirəm gəs tə wule də teri ti Bulus. Mən Nartəni, Bar Gun kə Roma ni ba tloyi ti **7** Nan Bulus ter gipiwo, mən Yahuda ju kan tli shirəmi. Arni a kem də ne ger den ti kə də a tor Urushalima la ti te dlom ka. Wu nəm diri pi təp tu kan ba si ti kar Bar Gun kə Romayi ndəri shirəm gəzən na womti den ti. Shirəm ju gwa." **22** Arni Agəripa wul Festus'e, "Aa ndu a kan wi mani tabbate dagwa. **8** Kano Bulus ba kum mbarəm tu na gam gəni." Festus nəmi ti'e, pi shirəm ho'i gam gəs nan kəni, "A pi argon "Gəniwo ki kum ti." **23** Bar tləwo arni mbarəm məgəni na kulci kə mən Yahuda ko Bom kə na womti dom wur kə pi Agəripa na Banis bar Yami ko bar gun kə Roma da'a." **9** Ama nan na womti gip shini nartən gəzəni. Wu te gip bar Festus den ndu'i tə gholi mbatl mən Yahudawo, kushi gon kan mbarəm ba dom wur lasi gwa na kan tə ngen momi kar Bulus tə wule, "Kə ndu ga kiri mən bi-utu na mbarəm kan mom wur kə to Urushalima də kum shirəm gi den bar ju nar gip bəni gwa. Kan Festus ba bi bi'e də dəli diri den ki barta cina da'əma?" **10** Ama Bulus Bulus teri. **24** Festus wule, "Gun Agəripa, na kup nəmi ti'e, "Ami ni dlor cina da bom tloyi shirəm munju kan ra nan mi degwa, shin ni mbarəm kə Bar Gun kə Roma, las tu ar ndari da tloyim kəni! Kup mbarəm kə Yahuda dirim shirəm den shirəm gwa. A pi wani bar gon mən Yahuda ti na gip Urushalima na de gip Kaisariya, wu da'a, kandatu ki na gam gi mom gwa. **11** Amin a den la'i yar den ba də za ti denkaar bar atl cen doka gonka kan ndari da rin ewo, a nge a da'a. **25** Ama a mani zami argon kan tə pi nan məsh da'a. Ama bar ju mən Yahuda ju ba yari ndari da ri ti eka gwa da'a. Ama nan tə wule demən in untun anra dawo, murgon ra kan baa də si shirəm gəs kar Mən Nartən Bar Gun kə mani bi gən am də mbarəm ju gwa da'a. A liri Romawo, arni a pən tor gip mbatl gin den də si də si shirəm gən cina də Bar Gun kə Roma!" **12** ti Romayi. **26** Ama ami na ko argon nəm kan Arni Festus denkaar kə bali na mən bali gəso, a rəshi Bar Gun kə Roma təlankur den ti gwa kan tə wul ti'e, "Kə liri den də si shirəm gi cina da'a. Ra untuwo arni a dir ti de cina da in kup, də Bar gun kə Roma, kar Bar Gun kə Romayi ni na cina da'i, Gun Agəripa, den min ni mə ngen ngap baa si'!" **13** Mir muri jem den kariwo Gun momi bar jen kar tiwo, a zam argon tu kan a Agəripa na nye mən gəpi gəs gər mətli mən rəsh gwa. **27** A shino ar den təp da'a da kar bar sun'e Banis te Kaisariya kar Festus kə pi ti dem na nye mən bom kə moni də Bar Gun kə Roma na cwattəni. **14** Nan wu mur barta na womtiwo, bat na yari argon tu ba ri məri cina dene gwa." Festus yari gunyi argon tu Bulus ra gipi gwa. Tə wule, "Mbarəm gon ra kan Feliks za im tə de gip bom kə moni gwa. **15** Nan a su Urushalimawo, arni kiri mən keri bar ju diri Yam na kiri mən bən kə Yahuda diri shirəm den ti kan wu lirəm den a tloyi ti shirəm'e də hukunte ti. **16** "A yari wur'e doka kə Roma wule də tloyi mbarəm shirəm hukuntetən bat na me ger na mən ri gəs

26 Kan Agəripa ba wul Bulus'e, "Ki mani yari shirəm ho'i gam gi." Arni Bulus tlyam tə pi am kə bi nartən kiri kan tə nəm shirəm ho'i gam gəs nan kəni. **2** Tə wule, "Gun Agəripa, ar təmim bi nan sekəno ari kə pi shirəm ho'i gam gən den bar ju kup mən Yahuda ba wule a pi gwa. **3** A yari ni untu bi tu nan kiwo kə mom

hoyi kandatu mən Yahuda ba dəm na təp ju gip am də Shetan wu pal kar Yami tə dəm gun wura bom na ezən gwa. Kakəno, kustu, a lir gip mbatl gəzəni. Untu ni wi zam də pəni wur ki den kə kumən na te mbatl karka. **4** “Mən warwat pitən gəzənka kan də Yam bi wur las Yahuda kup mom kandatu a dəm tun a'i nyayi, gip munju kan pali wur dlat təp kə ba ngəshtən den dəmi gən gip atl gəni, na gip Urushalima es deməni.” **19** “Bulus ci cina na shirəm tə wule, gwa. **5** Wu momən terka, kan wi pa mani yari, ‘Gun Agəripa, arni kem a nge kopi ruya tu a arni pəni mbatl gəzən gwa, den a dəm ni den shin sur yam gwa da'a. **20** A pi munju kan gip təp kə banyi me gam kə kopi Yam gəmi, a pi ni Dimashka wazu gən kə nəm, kano munju kan dəmi kə Ba mən Parise. **6** Kəkəno, domici la'i gip bən Urushalima gwa na gip atl kə Yahuda mbatl tu ami nari den argon tu Yam wule ti pi kup, na munju kan mən Yahuda ni da ma. A pi ga ba gəmi gwani ami de sekən kə də tloyim wur wazu den wu ci atl gam wu pal kar Yami, shirəmi. **7** Muntu ni'e argon tu Yam wule ti kan wu pi bar ju baa gode'e wu ci atl gam wi pi gəsgal gəmi kutl cet rop kan ba la mbatl kə təp kə ba mbap gəzəni. **21** Muntu ni kem mən shini latən gəs nan wu bote Yam na mbatl nəm Yahuda nəmən nan ami gip Bom kə Yam gwa, pət na gas gwa. Mən Nartəni, den la'i mbatl wu ndu rigən eka. **22** Ama Yam ni pi ta nem am tuni mən Yahuda dırəm cina də mən bən ra. **8** ra ar ba dır sekən kan a dlər de kə yari kogonge Unun kem gon gip kən ba shin'e bar mən pitən mbarəm ko-ako gwa. Argon ni a yari bom na ni da'a den'e Yam ba tli məshi mbarəme? **9** muntu kan ga mən yari shirəm kə Yam na Musa “Ami ma faro a pən den a mani pi kup argon tu yari den baa pi gwa da'a. **23** Ar nəm den də a mani kə nge sun kə Yesu kə Nazarat tu. **10** Almasihu kum dli, kan tə dəm kə nəm gip tlitən Argon tu a pi gip Urushalima gwa utu. Nan a gip məshi mbarəme. Tə yari shirəm den cirtən zam bi kə ga kiri mən keri bar ju dırı Yam gwa, kə zami dəltən kə mbarəm gəs mən Isra'ila na a kem fal mən ngəshtən den Yesu na womti gip munju kan mən Yahuda ni dagwa.” **24** Nan ar bom kə moni. Nan ba ri wur ekawo, ami ra gip dir den muntuwo, arni Festus la yar tə wule, mən kopi kaar kə də pi wur untuyi. **11** Biyi na “Bulus gam əuli'i kawi! Kulci gi na naari kem kə womti a kop bom domtən kə mən Yahuda na te mən zhe'e kawi.” **25** Ama Bulus nəmi ti'e, nəm nəm den hukunte gəzəni, kə də a kem wur “Mən Nartən Festus, ami mən zhe'e ni da'a! Ge kə paltən na kaar gip ngəshtən gəzən den Yesu. shirəm ni a yari. **26** Bar ju pini na ghuuni da'a. Gip kumi lo gən den wuro a kop gip kiri bən A mom'e Gun Agəripa mom bar ju. Ar ni kem kə kari ma kə kumi wur dli. **12** “Bulus ci cina a shirəm nan ti bat na bərti. **27** Gun Agəripa, tə wule, ‘Mən Nartəni, gasi gon gip bəomi asəm kə ngəsh ki den shirəm kə ga mən yari shirən juni a su Dimashka na rəshi təlankur kan yari'e kə Yama? A mom kə pi.’’ **28** Arni Agəripa wul a mani pi na bii bi kə kiri mən keri bar ju dırı Bulus'e, “Kə shin wule gip nye wokoci kəno ki Yam gwa. **13** Gunye, ami den təp gən nan pət palim Kəristaya?” **29** Bulus nəmi ti'e, “Ko kə to dlom yamo, arni pələt a shin bar cirtən sur heli ko tlyari wokoci ni ma, shirəm na Yam gən yami. Cirtən tu kan man kə pət gwa, kan ba cir den ki na nami gin kup kan den kumi gən sekən karəm na ga berəm bəomi asəm gəni. **14** Arni kup gwa ni'e kə pal ni kandatu ami ra gwa, bat na gəmi mə nda atlka, kan a kum yar gon ba wuləm sarsari jənil!” **30** Arni gunyi, na gobna, na Banis gip bi kə mən Yahuda'e, “Shawulu, Shawulu, na kup munju njon nan wur tlyami. **31** Arni wu unun kem kə kumim dli rawu? Kədləm pitən za kushiyi, nan wu den shirəm na ezən, arni ni kə dlan ki naməni.” **15** “Arni a ngen momi wu wule, “Mbarəm kən den pi argon tu baa a wule, ‘Wo ni'e ki, Babomi?’ Kan Babom ba kem də ri ti eka ko də la ti gip bom kə moni gwa nəmim'e, ‘Ami ni'e Yesu, muntu kə kumi ti dli da'a.’’ **32** Kan Agəripa ba wul Festus'e, “Tə wule gwa. **16** Kəkəno tlyami kə dlər den asəm gi. A də pən shirəmi tə si Bar Gun Kə Roma gwani dəl ni kar ki kə də a pali'i zher mən yari argon dawo, da za mbarəm kən tə ndara wi.”

tu kə shin demən kan aa pal a gode'i cina de gwa. **17** Aa dəli'i gip am də mbarəm gin mən Isra'ila na munju kan mən Yahuda ni da gwa. Aa kar ki ni kar wur **18** kə də kə bul ger gəzən wu mani shini bari. Wu bali kaar shini bar gip dəmən wu mani shini gip cirtəni. Wu dəlka

27 Nan wu ne den mi to gip kungələn jikat mal mə ndara Italiyawo, arni wu la Bulus na mir mən bom kə moni jen am də bar mən bi-utu kə Roma gon mən sun'e Yuliyas, muntu kan ra gip Me gam kə Mən Bi-utu Kə Bar Gun kə

Roma gwa. **2** Kan mə to gip kungələn jikat mal Gabas ba 6e ter den gam mali. **15** Kan itəri ba gon kə Adəramitiyum, muntu kan ne den ti dlər 6o kungələn jikat mali ar ba dəm'e mən dəliyi kə ba shu'i na yemi gosgam bi-bula na womti i'mbu tari təp gip itəri da'a, arni wu za ti katl tə gip atl kə Asiya gwa, kan mə 6e cina. Aristarkus, nde itəri kari. **16** Nan mə kop den bishidi gon mbarəm kə gip bən kə Tasalonika kan gip atl kan ba la bi lasi'e Kaudawo, mə mani zami dəli kə Makidoniya ra nan mi. **3** Bar tləwo arni mə nye heli kungələn jikat mali kan bal den kaar mbubar gip Sidon. Yuliyas pi Bulus mbuni bar kə bar kungələn jikat mali bəse ar cenka gwa, na za'i gəs tə ri shin ga berəm gəs kə də wu bi ti ama na banyi. **17** Nan wu tli tikawo arni wu bar ju tə ndu gwa. **4** Mə za barta kan mə kop ne to den bar kungələn jikat mali ka. Bəse də den gam mal esi. Mə mbubar kosak na atl kə kungələn jikat mali likawo arni wu ngen zap ra Saipəros nan itər za mi mə ri las tu mə ndu kan wu balka. Wu kum bərti kə də itəri byal wur ritən gwa da'a. **5** Nan mə jikat bar dlyami bula den sənges kə Sirtis kosak na atl kə Libəya, arni kan kosak na Kilikiya na Pamfiliyawo, kan mə wu dal gəlla kan ba la gip mal ar kem kungələn ter gip bən kə Mira gip atl kə Likiya. **6** Barta jikat mali kə tetən dem-dem den gam mal gwa, ni bar mən bi-utuyi zam kungələn jikat mal kan wu za kungələn jikat mali itər den dəli kə Alekzandəriya kan ne gam İtaliya gwa, arni gəsi. **18** Bar tləwo, nan bar itəri ci cina ar ba ta la mi gipi. **7** Mə kop na kungələn jikat mali dəm'e ar den pi ta bali kungələn jikat mali de dem-dem kə muri na womti, den ta ndotən na na bartawo, arni wu nəm byali gosgam kan gipi itəri kan mə mbubar kosak na bən kə Kənidus. gwa gip male. **19** Den pət kə myakano, arni mir Nan itər baa za mi mə mani ci cina dawo, arni mən mbap den kungələn jikat mali yem jen gip mə kop təp markəm atl kə Kərita kan te dlom bar kə mbap kə kungələn jikat mali wu wika. **20** bar fulaka kosak na bən kə Salmoni. **8** Mə kop Mə mani shini pət na ga zənges da'a kə muri na bi mal kə Kəritayi na banyi mə mbubar las gon womti, kan itər den ta zhe'e pitəno, arni kup kan ba la ti bi'e Mbuni Badəmi, kosak na bən mə dəli mbatlka den zami daltane. **21** Gip muri kə Lasiya. **9** Bomi asəm gəmi dəl naari, nan ar ju kupo murgon ra kan la argon bi gwa da'a. dəm'e den kaar Pət Guzum Mal nikən ci cina Bulus dlər cina da wur tə wul wur'e, "Mir moni, gəmi den gam mali dəm bar kə bərti gwa. Arni də wule kə kumən far den ba mə zani Kərita Bulus wul wur'e, **10** "Mir fyari, a shin'e ci cina dawo, litan kə bar na holi bar ju ba ri kə zami na bomi asəm gəmi ra gip tli mbatl. Ar ba dəmi gəmi da'a. **22** Ama kəkəno a lir kən den kə ba ni ho bar kungələnyi da'a na holi zami gosgam mbatl dlom gami. Murgon ra gip mi kan baa hol kə gipi, kan na holi zami dəmi gəmi na rai." **11** rai gəs gwa da'a. Kungələn jikat mali ni katl mi Ama bar mən bi utuyi ne kəm den argon tu holi. **23** Ghur kə gaso mən kartən kə Yam gon Bulus yari gwa da'a, kan tə kop shirəm kə mən dəl karəmi, muntu ami gwas ni, tin es a bote ti. dəli kungələn jikat mali na ba-mən kungələnyi. **24** Tə wuləm'e, 'Bulus, ba də kə kum bərti da'a, **12** Nan bane kungələn jikat mal kan argon baa domici ki dlər cina də Bar Gun kə Roma. Yam zam da'ayi mbun hoyi kə ci watlən gipi dawo, gip pi'i mbuni bar gəs bi'i kup munju kan gip arni na womti gip mən mbap kə kungələnyi pən kungələn jikat mal kən kan nan ki gwawi.' **25** Ra gip mbatl gəzən den mə ci cina na tetən den untuwo, dləri ni mbatl gini, domici a ngəshəm gam male. La'i mbatl ni'e kə də mə mbubar den Yam'e untuni ar ba pi kandatu tə yarim Finiks də ci watlən barta. Finikswa ho ba ne gwa. **26** Ama itər baa byal mi den bar atl kə kungələn jikat mal kan argon baa zam da'a te dlom mal gonka." **27** Gip dlom gas kə muri gwa ni gip atl kə Kərita, kan bəli bar bula təp kutl-cet wupse kə zhe'e pitən kə itər kan den kudu kan ba shin Yemma na Arewa kan ba ta dəli gəmi gip bar bula Baharo, mir mən dəli shin Yemma katl gwa. **13** Nan nye itər nəm 6e gəmi gip kungələn jikat mali kum den mə mbi tor təp kuduwo, arni mən dəli kungələn jikat kosak na atlwi. **28** Arni wu gode dlyamtən kə mali pən'e wi ci cina na argon tu wu ndu pi mali kan wu zam an ri desi asəm hauya mukka. gwawi. Arni wu dəl bar gəlla tu kan ba kem də Cina njemo wu pa gode kan wu zam dlyamtən kungələn jikat mali dlər kə ba lasi nəm gwa kan kə mali ri desi asəm hauya wupse na kutl. **29** wu kop na kungələnyi markəm bi bula kosak na Wu kum bərti kə də itər kar kungələn jikat mali atl kə Kərita. **14** Ko njem arri kətəgon da'a anni ar byal mi den tat bi bula'i. Ra untuwo arni bar itər gon kan ba la ti bi Arewa kan ba shin wu shu gəbər bar jen wupse təpkaar kungələn

jikat mali kan ba dəl ti kaar gwa kə də ar ci cina jen kə dli kungələn jikat mali. Na untuni kup na kətər den gam male. Kan wu ndu nar den gəmi mbubar bishidi argon zam mi da'a.

də bar tlo bəle. **30** Gip ndu'i wu za kungələn jikat mali wu kətər gəzəno, arni jen gip mən dəliyi si nye heli kungələn jikat mali gəs male. Den ba də mbarəm mom unun wu ndu pi dawo arni wu pi wule wuri ni kə la'i bar gəlla kan ba kem kungələn jikat mali kə dləri gwa cina də kungələn jikat mali. **31** Arni Bulus wul komanda kə mən bi-utu na mən bi-utuyi'e, "Ga mən dəli kungələn jikat mali ni dəm gipi dawo, ki mani zami dəltən na rai da'a." **32** Arni mən bi-utuyi tlo zap ju kan bal den nye heli kungələn jikat mali kan wu za ti ar kop male. **33** Kapən də bartlowo, Bulus lir kup gəzən den wu ci fingali, tə wule, "Kən den ta damtən gip muri kutl-cet wupse ju kə ci argon da'a. **34** A lir kən den kə cini fingali. Ki ndu untu, kə sa nəra. Ko nəm ta gam kə gon baa jilka da'a." **35** Nan tə pa'i yari muntuwo, arni tə pən bəredi, kan ti goode Yam cina da wuri, tə cen kan tə nəm ci. **36** Kano kup gəzən ba zam ba'i bigule, kan wu ci fingali. **37** Mbarəm zangu rop na hauya kutl cet myakan na kutl cet mukka ni'e womtitən gəmi kan gip kungələn jikat mali gwa. **38** Nan kup ci fingal ar kəm wuro, kan ba ca gißərtən kə gip kungələn jikat mali na wi gosgam kə alkama kan gipi gwa su malka. **39** Nan bar tlowo, wu mani momi atlida'a, ama wu shin nye tlorkoko gon na bishidi mən singesi, arni wu pən wule wi mani kətər na kungələn jikat mali den atl wu mbubar den singes bi-fula'i. **40** Arni wu tlo zap bali bar gəlla ju kan ba dəl kungələn jikat mali kaar gwa, wu za wur su malka. Kan wu pa pətl las tu ba bal bar tu kan ba bali kungələn jikat mali gwa, kan wu tli bibako kə kungələn jikat mali kə cina dede den təp itəri kan wu ne gam den bishidi. **41** Ama nan kungələn jikat mali den tetəno, arni an bo tu bar atl kə ba motən kə fula rop kan ba dlər gəsi. Gam kungələn jikat mali ba te njuka den bishidi, ba'i jiti ti da'a. Ndərtən kə zap mal bar fula'i kem təp kaar kungələn jikat mali ba nəm robəstənka. **42** Mən bi-utuyi gudlumi kə ri mir mən bom kə moniyi kup eka, den ba də wu mani jeti mal kan wi ni wu mbubar bishidiwo wu kətər gəzən da'a. **43** Ama komanda kə mən bi-utuyi ba ndu tə za Bulus na rai. Arni tə za wur wu pi argon tu kan wu gudlumi gwa da'a. Arni ma tə bi bi den'e kup munju mani jeti malo, wu nda gip mal wu te den bishidi. **44** Nami ba kop kaari na nəmi katako ko ceni bar

jen kə dli kungələn jikat mali. Na untuni kup zəm mi dawo, kan mə zam na momi den ba la ni bi atl kə te dlom bar fula'i ka'e Malta. **2** Mən atli nəm mi na am rop-rop. Nan wokociyi ghon den ndetəne kan las ra na idatəno, arni wu pi mi dem nan kən na hori mi utu. **3** Bulus dom gam nyash diri. Nan tə den wi gam nyashi te gip utu kawo, arni utu ghughup karndi gon kan tə dəl ter tə ngas Bulus den ame. **4** Nan mbarəm kə bəni shin ici'i den am kə Buluso, arni wu wul ezən'e, "Mbarəm tu ba ni mən ri mbarəm eka ni, domici kup na zhe'e pitən kə bar fula ri ti eka da'a, Fate, yam mən tloyi mbarəm shirəm kor den argon tu wu pi gwa, baa za ti na rai da'a." **5** Ama Bulus byal ici'i te gip utuka, ko njem argon zam ti da'a. **6** Mbarəm kə bəni den ne ger wu shin ko ti nda atl məshi ama nan wu shin ar dəm narwi ama argon zam ti dawo, arni wu sanje mbatl gəzənka kan wu wule, tə nye yam gon ni. **7** Kosak na lasiwo atl kə bari kə atl kə te dlom malika gon ni mən sun Pobəliyas. Tə pi mi dem na dırtən rən bom da tika, kan tə pi mi ho bar kə muri myakan. **8** Basi Pobəliyas ra 6om atl den kumi dli zazzabi na kətər ləpe. Bulus te kə shini gəsi, kan tə shirəm na Yam tə ne am den ti, kan tə pəni ti kumi dliyika. **9** Nan muntu piwo, arni nami mən kumi dli kə atl kan te dlom malika dır kan ba pəni wur kumi dli gəzən ka. **10** Wu bi mi nartən den təp na womti. Nan mə ri kə totən gip kungələn jikat mal mə ndarawo, arni wu bi mi bar ju kup kan mə ndu gwa. **11** Den kaar kə kyar myakan na litən kə kungələn jikat maliwo, arni mə jikat mali gip kungələn jikat mali gon kə atl kə Alekzandəriya kan ci watlən lasi gwa. Ba la ni bi kungələn jikat mali'e, Mir Ngumci yam Kasto na Poluks. **12** Mə mbubar bən kə Sirakusa kan mə dəm lasi kə muri myakan. **13** Mə za barta kan mə ci cina na bomi asəm den gam mal mə mbubar gip bən kə Rigiym. Bar tlowo, arni itər 6e tor təp kudu, kan mə mbubar Putiyoli den pət kə rop. **14** Lasi ni mə zam mir 6yar jen kan lir mi den mə dəm nan wur kə muri nyingi gwa. Na untu ni mə mbubar Roma. **15** Nan mir 6yar kə gip Roma kum den mən den təpo, arni wu 6om asəm har wu mbubar Bar Pət kə Abiyus, jen eso wu mbubar las tu kan ba la ti bi'e Ba Ci Fingal Myakan gwa gip mbori gəmi. Nan Bulus

shin wuro ar ɓa'i ti bigule kan tə goode Yami. ta nge shirəm kə ezəni.) **30** Bulus dəm kə sheti **16** Nan mə te gip Romawo, kan ba za Bulus tə ghon rop gip bom tu kan tə ɓatlı kə nye dəmi dəm gip kushi kə gam gəsi, na mən bi-utu gon gəsi gwa. Tə pi ta nəmi kup munju dır kə shini mən ne ger den ti. **17** Nan mə mbubar na muri gəs gwa. **31** Tə shirəm na mbarəm den dəmi kə myakano, arni Bulus la bi domtən kə kiri kə Yam Gun gip mbatl kə mbarəme. Tə kulci wur mən Yahuda. Nan wu dom wuro, tə wul wur'e, den Babom Yesu Almasihu. Tə shirəm bat na "Mir ɓyari, a pi mbarəm gəmi wani bar gon bərti kan ko nəm murgon ngen tə wul ti'e tə za da'a ko argon məgəni na bar ju mə zam kar ga da'a.

kori gəmi gwa. Ama wu nəmən gip Urushalima kan ba la'əm am də mən Roma. **18** Den kaar kə ngeni momi karəm den unun a piwo, mən Romayı ndu wu za'əm a ndara, domici wu zam den a pi argon kan ndari də rim eka da'a. **19** Ama nan mən Yahudayı ngewo, muntuni kem a pən shirəm gənka a ri cina də Bar Gun kə Roma. Ba'e den ami na shirəm kan aa ri mbarəm gən cina dene gwa ni da'a. **20** Muntu ni kem a liri kə də a shin kən kan a pa shirəm nan kəne. Amin kən ɓali na sarsari domici a momwi den'e muntu kan mbarəm kə Isra'ilə ba la mbatl den ti mbirawi." **21** Kan wu nəmi ti'e, "Mə zam rəshi təlankur gon tor Yahuda den ki da'a. Gon ra es gip mir ɓyar kan tor na pel shirəm kə wani bar gon ko yari argon den ki da'a. **22** Mə mom den'e ko-ako mbarəm den shirəm nge me gam gin tu, ama mi ndu mə kum argon tu kə shin den təp gin tu gwa." **23** Arni wu ne pət gon kə metən na Bulus, kan mbarəm na wəmti ba dom wur las tu Bulus ba dəm gwa. Tun kə cıgəni ar ba ri gasi tə ceti wur gamka na yari wur den dəmi kə Yam gun gip mbatl kə mbarəme. Ndu'i gəs ni'e tə dəl mbatl gəzən den Yesu na yari wur gip Kulci kə Musa na rəshi təlankur kə ga mən yari shirəm kə Yami. **24** Jen gip wur nəm argon tu tə yari gwa, ama jeno wu nge nəmika. **25** Wu nge gəzən kan wu nəm ndaratən nan Bulus pa'i yari shirəm kən gwa, "Ruhu kə Yam yari dlat nan tə wul ga kori gin təp bi də mən yari shirəm kə Yam Ishaya gwa'e, **26** 'Rə kar mbaram ju kə yari wur'e, Ki pi ta kumi ama ki mom da'a. Ki pi ta zhuwi ama ki mani gane dak. **27** Domici mbatl kə mbarəm ju ba'i pən bar da'a, Wi mani kumi bar na kəm gəzən da'a, Wu mbəsh ger gəzən kawi. Untuni dawo, wi mani shini bar na ger gəzəni, Wu kum bar na kəm gəzəni, də mbatl gəzən mani momi bari, Kan wu pal karəm, kə də a pəni wur kumi dli gəzənka.' **28** "Ra untowo, a ndu kə mom'e, shirəm kə Yam kə zami dəltən gip warwat pitən tuwo an ri kar munju kan mən Yahuda ni da gwawi, eso wi kumi!" **29** (Nan tə yar muntuwo, arni mən Yahudayı tlyam wu pi

1 Korintiyawa

1 Təlankur kən dəl ni am də Bulus kan Yam gip ndu'i gəs la ti bi tə dəm nye mən kartən kə Babom Yesu na erəm gəmi Sastanisu, 2 də rii domtən kə mən kopı Yam nan gip Koranti, munju kan Yam ne wur markəm gip Almasihu Yesu nan la wur bi kə dəmi dləran, na kup munju kan ko ako den shiram na Yam gip sun kə Babom gəmi Yesu Almasihu, Babom gəzən na gwagəmi kup gwa. 3 Naa də zo mbatl na dəmi zhəlili kə Ba gəmi Yam na kə Babom Yesu Almasihu dam nan kəne. 4 A kur goode Yam gən ko gigasi den kəne, den zo mbatl kə Yam tu kan bi in gip Almasihu Yesu gwa. 5 Gip ko unuwo, Yam bi in bar nar na womti təp ko ako gip shirəm na momi bar kup wi. 6 Bar ju kən ra nari gode'e shirəm tu mə yari in den Yesuwo untun ar ra. 7 Den untowo, kə hol zo bi bar kə Yam gon da'a, nan kan den wi ger gip buti surtən kə Babom Yesu gwa. 8 Ti ni tii ba'i in bigul ar ri patən kə bari, kə də kə dəm munju baa nəm kən den məgən pitən gin da'a den pat kə babom gəmi Yesu Almasihu gwa. 9 Yam mən dləri den shirəm gəs ni, ti ni'es tə lakən bi kə də kə mo ni gam na nya gəsi, Babom gəmi Yesu Almasihu. 10 A lir kən mir ȳyar gip sun kə Babom gəmi Yesu Almasihu kə də bi gin dəm nəm, ba də tatlı gam gon te gip dlom gin da'a se de kə ngash ni gəmi, kən na mbatl nəm, damfən gin nem. 11 Mir ȳyari, jen gip bom kə Kuluwi yarim den'e tli yar yam ra gip dlom gini. 12 Argon tu a yariwo ar ni'e, gon gip kən ba wule, "Ami kə Bulus ni, gono ami kə Apolos ni, gono ami kə Kepas ni, gon eso ami kə Almasihu ni." 13 Almasihu tatlı nəka bomi-bomi ya? 'Bani Bulus den kin den ami gina? Pi in ni batisma gip sun kə Bulusa? 14 A pi ghol mbatl na Yam kan a pii ko nəm gip kən batisma da'a se Kərispus na Gayus gwa. 15 Ra untowo, murgon ra kan ba wule pi ti Batisma na sun gən gwa da'a. 16 (An, a pi batisma mən bom kə Istipanus, den kaar kə untowo a'i ne kəm ko a pi murgon es batisma da'a.) 17 Ba'e Almasihu karəm ni kə də a pi batisma da'a, ama kə də a pi wazu kə zo shiram kə Yesu, ba'e na mani bi kə mbaram ni da'a bəse də məshtən kə Almasihu den kin hol ndərtən gəsi. 18 Shirəm mbatl gən'e a mom argon gip kən da'a, se de kə batən den kino kədləm shirəm ni kar munju den kopı təp məshtən gwa, ama kar mi kan den

dəli gəmi bi də məshtəno, ndərtən kə Yam ni. 19 Nan ar ra na rəshi gwa'e, "Aa pali bobya kə mən bobya argon ni da'a. Eso, aa sar ceti gam kə mən ceti gam ka." 20 To akon mən bobya ra? Akon es mən momi bar ra? Akon mən kulci mbaram kulci kə Musa ra? Akon munju ba kum wule wu mom bar kup gwa ra? Ase Yam pali bobya kə atl kən den kədləm pitən ni da'a? (aiōn g165) 21 Nan gip bobya kə Yam mbaram den kaar atl mani momi Yam təp kar bobya gəzən dawo, ar gholi mbatl Yam den tə dəli munju ngəsh wur den Yam təp kə ba wazu kan pən'e kədləm shirəm ni gwa. 22 Mən Yahuda ni den ngeni shini bar kə nəmi bi na ame, munju kan mən Yahuda ni da ngapo wini den ngeni bobya. 23 Miwo mə pi ni wazu kə Almasihu kan 6a ti den kin gwa, bar kə pati asəm də mən Yahuda kan kədləm shirəm kar munju kan mən Yahuda ni da gwa. 24 Ama də munju Yam la wur bi, mən Yahuda na munju mən Yahuda ni da'a, Almasihuwo ndərtən na bobya kə Yam ni. 25 Domici argon tu kan Yam pi kan mbaram ba shin wule kədləm pitənno, ar nar man bobya kə mbarame, eso argon tu Yam pi kan ba shin wule holi ndərtənno ar man ndərtən kə bigul kə mbaram. 26 Mir ȳyari, dam kən ni den kandatu kən ra nan lakən bi gwa. Kup gin ni na bobya gip dli nan lakən bi gwa da'a. Kup gin ni'e kiri mbaram da'a, kan kup gin ni'e mimir kə kiri mbaram da'a. 27 Ama Yam zəzar ni bar ju kan kədləmi ni den ger kə mbaram gwa kə də tə bi mən bobya shame. Yam zəzar ni bar ju kan ndər da'a den ger kə mbaram kə də tə bi ndəri mbaram shame. 28 Yam zəzar ni bar ju ba 6ite argon da'a na bar ju ba mbur ka na bar ju kan argon ni da'a kə də tə sar bar ju kan mbaram ba shin'e hoyi ni gwa. 29 Tə pi ni untu bəse də murgon bo ngetl cina da Yami. 30 Yam ni pi kə dəm gwəs gip Almasihu Yesu. Ti ni tə kem Almasihu dəmi mi bobya, pitən dlat, ne markəm den bi kə Yam na zami dəltən gəmi. 31 Ra untowo, ar dəm wi kandatu kan rəsh gwa'e, "Muntu baa bo ngetlo, tə bo ngetl gip Babomi."

2 Mir ȳyari, nan a dır kar kən kə də a yari in bar ju kan na ghuuni kan Yam godemo, ba'e a yari in ni shirəmi na mani bi ko na bobya gən da'a. 2 Nan ami ra nan kəno a ȳalni tor gip mbatl gən'e a mom argon gip kən da'a, se de Yesu Almasihu, ti tu kan baa den kin gwa. 3 A dır ni kar kən gip holi ndərtən, na bərti na

dədərtən na nari. 4 Shirəm gən ngap na wazu gəno ba'e na bobyə kə dəli mbatl kə mbarəm na mani shirəm ni da'a, ama a dəl ni mbatl kə mbarəm təp kar ndərtən kə Ruhu. 5 Ba kə ngəsh kən ni den bobyə kə mbarəm da'a ama gip ndərtən kə Yami. 6 Kup na untu, ma shirəm na bobyə da munju kan kəm mbarəm wugwa, ama ba'e bobyə kə zhan kən ni da'a, ko də mən cina kə atl munju baa palka argon ni da gwa. (aiōn g165) 7 Ama mən ni den shirəm den bobyə kə Yam kan ra na ghuuni gwa. Bobya kə Yam tuwo tə nenı terka den bi dədətən gəmi. (aiōn g165) 8 Ko nəm gip mən cina kə atl kundərəndlip mom da'a, o wu mom ni fawo, na wu ba Babom mən nartən den kin da'a. (aiōn g165) 9 Ama ar ra na rəshī'e, "Bar tu ger shin da'a, kəm kum da'a, ar si mbarəm mbatl da'a, Argon tu kan Yam ne munju ba ndu ti baa zam gwa." 10 Yam buli miwi təp kar Ruhu. Ruhu kə Yam ba ngen tə bul bar kup, kup na dlyami bar kə Yami. 11 Gip mbarəmo, woni mom damtən kə mbarəm, se ruhu kə mbarəmi nan ra gip ti gwani da'aya? Untuni es damtən kə Yamo murgon baa mani momi da'a se de Ruhu kə Yami. 12 Miwo ruhu kə den kaar atl ni mə nəm da'a, ama Ruhu tu kan dəl kar Yam gwa ni, kə də mə mani momi bar ju kan Yam bi mi ləngət gwa. 13 Bar ju ni ca mə shirəm dene ba'e na bobyə tu kan mbarəm ba kulci gwa ni da'a, ama təp kar bobyə muntu kan Ruhu ba kulci gwa. Təp untu ni mə yari bar ju kan kə Ruhu ni tetla-tetla də munju kan kə Ruhu ni gwa. 14 Muntu kan na Ruhuyi dawo tə nəm bar ju kə Ruhu kə Yam ni gwa da'a den kədələm bar ni kar ti. Tii mani momi gəzən dak nan təp kar Ruhu ni ba mani momi gwa. 15 Muntu kan mən Ruhuno tə tlo shirəm den bar kup, ti na gam gəs ngapo murgon baa tloyi ti shirəm da'a. 16 "O fawo woni mom damtən kə Babom nan ti kulci ti gwawē?" Ama damtən gəmiwo kə Almasihu ni.

kə Apolos ni,” kən ni den pitən wule mbaram ni katl da’aya? 5 Woni fa’e Apolos? Woni es’e Bulus? Mən mbap ni katl munju kan kə ngash kən den Yam təp kar wur kandatu Babom bi ko gonge mbarəm mbap gəs gwa. 6 Ami ni a dləri, Apolos ni bi male, ama Yam ni kem kan ar ba nari. 7 Ra untowo, muntu kan dləriyi na muntu bi maliwo den bi argon ni wura da’a, ama Yam muntu kan kem ar nar gwa. 8 Muntu dləri na muntu bi malo nəm ni wura, kano ko gonge gəzən baa zam batltən den bi mbap gəsi. 9 Domici mən berəm ni gip mbap kə Yami, kən ngapo kən ni kə Yami, tu’i bin kə Yami. 10 Den bi zo mbatl kə Yam nan bi miwo, wule mən mani tu’i bine, a la gəsi, gon ngap den tu’i dene. Ama də ko gonge mbarəm ngup ti na iri bin tu tə tu dene gwa. 11 Den murgon ra es kan baa 6a gəs bin gon bom na muntu kan 6a wi gwa da’a, Yesu Almasihu ituwi. 12 Ama murgon ni tu bin den gəs bin tu na zinariya ko na ghol gəlla ko na zo tate ko nyashi, ko jiri ko mommowo, 13 mbap kə ko gonge mbarəm baa buli. Gasiwo baa dəli kari, nan gip utun ba gode ti gwa, utu ngap na gam gəs baa gode mbap tu ko gonge mbarəm pi gwa. 14 Argon tu mbarəm tu’iyi ni dləro, ti nəm batltən gəsi. 15 Ar ni ngap ker kawo, mən tu’iyi ba zam ndetəne, kup na ti na gam gəso, ti zam dəltəne ama wule muntu kan dəl gip bələm utu gwa. 16 Kə mom ni’e kən bom kə Yam ni, kan Ruhu kə Yam ba dəm gip kən da’aya? 17 Muntu kup li bom kə Yam kawo, Yam baa li təka. Bom kə Yamo dləran ni ar ra, kən ni ngap’e bom kə Yam tu. 18 Ba kə seni gam gin da’a. Gon gip kən ni ba shin wule ti mən bobya ni gip zhan kəno, naa tə pali gam gəs kədləmi, kə da tə dəm mən bobya ra. (aiōn g165) 19 Bobya tu kan kə den kaar bar atl ni katlo, kədəm pitən ni kar Yami. Ar ra na rəshī’e, “Tii nəm mən bobya kə atl kən təp kə ba bobya gəzəni.” 20 Eso, “Babom Yam mom’e damtən kə mən bobya kə pi məgən baro argon ni da’a.” 21 Ra untowo, ba da murgon bo netgl na mbarəm da’a. Bar kupo gegin ni. 22 Ko Bulus ni ko Apolos, ko Kepas ko atl kundərəndlip, ko zami dəmi den kaar atl kə məshtəni, ko bar kə kəkəni, ko bar ju baa pi cina de, bar kupo gegin ni. 23 Kən ngapo kə Almasihu ni, Almasihu ngapo kə Yam ni.

3 Mir fyari, a mani in pi shirəm wule munju
Ruhu ba kop nan wur gwa da'a, se de wule
kə dli, pel gəri gip Almasihu. **2** Mal nyin ni a
bi in den bi fingal gini, ba'e fingal mən latitən
da'a, den kə ndər wi da'a. Aan, kəkən ma kə
ndər kə ciwi da'a. **3** Pitən kə mbarəm kə dli'i gip
kəne, ghuve na tli yar yam ra gip dlom gini. Ra
untuwo, kən ni wule mbarəm kə atli, kən ni den
pitən wule mbarəm kə dli diya? **4** O fa, nan gon
den wultən'e, "Ami kə Bulus ni," gon es, "Ami

4 Untun ar ndari kə pən mi den mir mən pi
mbap kə Almasihu ni, munju Yam bi wur
ge shirəm gəs kan ra na ghuuni gwa. 2 Den

untuwo, ba ndu'e munju ne wur gam baro wu a ndu gwa, mən pitən dlat gip Babomi. Ti yari dəm mən pitən dlat. **3** Karəmo, banyi bar ni in ra den kanda kə dəmi gən gip Almasihu Yesu da'a də wule kən ni ki tloyim shirəmi, untu mutu kan dəm nəm na argon tu a kulci ko dama, ko bom ba tloyi shirəmi. Ami ma a tloyi ako kə ba domtən kə mən kopi gwa. **18** Jeno gam gən shirəm da'a. **4** Amo sor ni ami ra, ama wu den hori icin, wu shin wule aa'i dir kar untu ba gode ni'e a hol məgən pitən gon da'a. kən da'a. **19** Ama aa dir kar kan bele-bəle, na Babom ni ba tloyim shirəmi. **5** Ra untuwo ba kə ndu'i kə Babomi, kan a ngen momi ba'e katl zho in ni kə tloyi shirəm den argon kapən də kandatu mən hori icin ju ba shirəm gwa da'a, pəti dir da'a. But ni cwattən kə Babomi. Gas ta ama ndərtən tu wura nari gwa. **20** Dəmi kə Yam ni ti bul bar ju kup kan ra na ghuuni gip dəmən gun gip mbatl kə mbarəmo den shirəm kə bini gwa. Ti dəli bar ju kan gip mbatl kə mbarəm katl da'a, ama kə ndərtən ni. **21** Na unun kə ndu gwa də momi. Ar ni ko gonge mbarəm ba zam a dir kar kənu? A dir na rəba kə dəli in kəma ko də Yam dəda ti den mbap gəsi. **6** Kəkano, mir a dir gip ruhu kə ndutən na ida mbatl?

byari, a cingər ni bar ju den gam gən na erim Apolos den bi zami gin kə də kə kulci ni kar mi den argon tu shirəm kən ba yari gwa'e, "Ba kə dlyam ni ka na bar ju kan ra na rəshi gip shirəm kə Yam gwa da'a." Ra untuwo ba də gon gip kən pi tlora den mən kulci gəs man kə gon da'a. **7** Woni pali'i bom na jen we? Unun ki nari, mutu kan bi ni bi'i da gwawu? In bi i'no unun kem kə 60 ngətel wule bini bi'i dagwa? **8** Kən ra na kup bar ju kə ndu gwawi! Kə dəm mən bar kə am wil! Kən den dəmi wule ga gun wi, mən ngapo den bi argon ni mən ra da'a! Dəma wule kən ga gunyi ni mən ma se mə dəm gun nan kene. **9** Gip shini gəno Yam gode'e mən mir man kartən gəs ni'e kə kaar gip ko unu, wule mun ju tloyi wur shirəm kə də ri wur eka. Atl kundərəndlip nemi ger wi na mir mən kartən kə Yam na mbarəme. **10** Mən kədələm ni den bi kə Almasihu, ama kəno mən bobya ni gip Almasihu, mə hol bigul wi ama kəno mən ndərtən ni! Dəda kənwi mən ngapo mbur mikə! **11** Kəkən untu ma mən den kumi guzəm, na guzəm male, mən ra gip lusguru, den ci cina na be gəmi mən ra na ba dəmi da'a. **12** Mə pi mbap hoyi na am gəmi. In pi mi biwo, mə la'i mbarəm albarka. In kumi mi dliwo, mə ba mbatl dələm gəmi. **13** In yari mi məgən shirəmo mə nəmī wur na ida mbatl. Kup na untu mə dəm bar kə nge wi den kaar atl. Mə dəm bəci bar kə dədən wi kar mbarəme, kəkən ma untun ar ra. **14** Ba'e a rəshi in ni kə də a la kən gip sham da'a, ama kə də a dalı in kəme den kən mimir gən kəndu'i ni. **15** Kən nəra na man kulci na womti gip Almasihu, ama kən ra na bəba na womti da'a, na ho bi gip Almasihu Yesu ni a dəmi in bəba təp kəba ri in zo shirəm kə Yesu. **16** Ra untuwo a lir kən də kə kop ni pitən gəni. **17** Ra untuwo, a kari in bar na Timoti nya gən mutu

5 A kum'e muri na mətli na moni kari narka gip dlom gini, munju ba zam da'a ko gip mbarəm ju kan mom Yam da'a gwa. Də wule mbarəm ba mur na gər kə base. **2** Na untun kən den fe netgel! Ki pi dun mbatl, kə dəli ni mbarəm mən pi untu gip domtən gin diya? **3** Kup na ami ra nan kən gip dli da'a ama ami ra nan kən gip ruhu. A tare a tlo shirəm wi den badər mbarəm tu gip sun kə Babom Yesu wule ami nəra lasi. **4** Ra untuwo, kup wokoci tu kə dom kən kan ami ra nan kən gip ruhu, kan ndərtən kə Babom Yesu ra lasi, **5** ta'i ni Shetan mən warwat pitən tu də ri dli gəs e, kə də ruhu gəs zam dəltən ra den pat kə Babom. **6** Be netgel gino ar hoyi da'a. Kə mom ni'e nye yisti njem ni ba kem də bəredi tli diya? **7** Dəli ni kor yisti tu ka, kə də kə dəm pel bəredi, kandatu kən ra bəredi bat na yisti gwa itu. Almasihu wule nye bagala jikat bədlabən gəmiwo tare mbosh wi. **8** Ra untuwo mə pini nyel gəmi bat na kor bəredi mən yisti, bəredi kə ngarci na dəstəni, ama kə pi bar dlat na ge shirəm. **9** A rəshi in gip tələnkur gən'e ba kə ngash ni gam na mən muri na mətli kari da'a. **10** Ba'e mən muri na mətli kə den kaar atl ni a yari da'a ko mən ndu'i bar kə mbarəme, na mure, ko mən ware. In untuno ki za dəmi den kaar bar atl ituwi. **11** Kəkəno a rəshi in ni den ba kə meni gam na kup mutu ba la bi gam gas'e mən kopi ni, ama man muri na mətli kari na mən ndu'i bar kə mbarəme na mən ware, na mən usən shirəmi ko mən tle du'e ko mure. Ba kə cini fingal na badər mbarəm ju da'a. **12** Unun mo'əm na munju kan kari kan a tloyi wur shirəm gwawu? Munju gip mən kopi gwani ki tloyi wur shirəm diya? **13** Yam ni baa tloyi shirəm munju nan gwagəmi ni da'a gwa. Dəli ni mən dəsi tu tuka gip kəne.

6 Gon gin nəra na shirəm den esiwo kə kur ri gəs kariwo wu dəm dli nəm nan ti ituwi diya? cina də mən bən kan mom Yam da'a də tloyi Ar ra na rəshi gip shirəm kə Yam'e, "Ropiwo in shirəm ba'e cina də ya'ən mən kopi da'aya? wu wi dəm dli nəm ituwi." **17** Ama kup muntu 20 fawo kə mom ni'e mbarəm kə Babom ni baa nan me gam na Babomo, wu dəm nəm nan ti tloyi mbarəm den kaar atl shirəm diya? Tun gip ruhu ituwi. **18** Kətəri ni muri na mətli ko kan kən ni ki tloyi mbarəm shirəm den kaar moni kari! Kup nami warwat pitən ju mbarəm atlo, ki mani tloyi shirəm den mir shirəm ju ba piwo kə den kar dli ni, ama kup muntu mur kan gip dlom gin gwa diya? **3** Kə mom ni'e mi na mətli ko moni kariwo, warwat pitən ni tə tloyi shirəm mir mən kartən bar kə Yam diya? pi dli gəsi. **19** Kə mom ni'e dli gino ba dəmi kə Bare mir bar ju kan kə den kaar atl kən gwa? Ruhu kə Yam ni kan gip kən gwa, muntu nan **4** Kən ni na bar ju ki ri cinawo, unun kem kə zam kar Yam gwa diya? Dəmi kə gam gin ni ri kar mbarəm ju kan argon ni də mbarəm kən dene da'a. **20** Yam wur kən ni na zo bari. Ra Yam da'a we? **5** A yari ni untu ra kə də a bi in untuwo dəda ni Yam na dli gini.

shame. Kə shin wule gip kəno mən bobyā gon ra kan ba mani tle gam kə bar ju gwa diya? **6** Ama də wule mən kopi bari erim gəs cina də mən bən kə tloyi shirəm, cina də munju kan mən kopi ni da'a! **7** Pi shirəm den bar ju nan baa ri in cina də mən bən ma ndetən ni kar kəne. Unun kem kii mani te mbatl karka in pi in wani bar da'a we? Unun kem kii mani za'i də zote in bar gin ka dawu? **8** Ar tu kən ma na gam gin kə pi mbarəm wani bari. Kə pa nəmi mbarəmka bar ju kan gwazin ni gwa. Untu ni kə pi ya'ən pa'e. **9** Kə mom ni'e munju ba pi dlat dawo wii zam də Yam dəm gun gip mbatl gəzən da'aya? Ba də jili in nəka da'a, mən muri na mətli ko moni kari gon ra, ko mən ware, ko muntu kan mur na muntu gudlumi wi, ko mən muri na moni ko mətli den təp tu kan ra kor dagwa, **10** ko mure, ko mən ndu'i bar kə mbarəmə, ko mən tle du'e, ko mən bes shirəmī, ko mən ngarcı gon kan ba zam totən gip bom las tu Yam'e gun gwa da'a. **11** Jen gip kən faro unjun wura. Ama kəkəno ho kən kawi, Yam ne in markəm kə dəm gwas wi, kə'i na warwat pitən da'a cina də Yam gip sun kə Babom Yesu Almasihu na təp kə ba Ruhu kə Yam gəmi. **12** Kə wule, "Aa mani pi bar kup," ama bar kup ni baa nem am ra gip dəmi gən da'a. "Aa mani pi bar kup," ama aa dəm zher kə argon da'a. **13** Kə wule, "Fingalo, pi ni den bi kə tu'e, tu'i ngapo den bi kə fingali, kan Yam baa li kup ropi ka." Dliwo pi ti ni kə pi muri na moni ko mətli kaari da'a ama pi ti ni kə Babom, Babom ngapo kə dli. **14** Yam, tli Babom gip məshi mbaram təp kə ba ndərtən gəsi, untuni tii tli mi pa'e. **15** Kə mom ni'e dli gino kətə dli kə Almasihu ni diya? Imni a pən kətə dli kə Almasihu kan a ngash na kə gər mən bi gəs kari we? Ba pi da'al! **16** Kə mom ni'e muntu ngash dli gəs na gər mən bi

7 Den bar ju kə rəshimo, ar mbun'e də mbarəm dəm tə ra na gudlumi da'a. **2** Ama kə də kətəri muri na mətli kari kan den ta piwo, də ko gonge mbarəm nəra na gər kə gam gəsi, kan ko gonge gərmətli tə nəra na bakos gəsi. **3** Də kos pi bar ju kan nəm ti den tə pii gər gəs gwa. Untu es gəri ma ta pi bakos untu. **4** Gəri ra na shirəm kə yari den dli gəs da'a ama tə bi bakos gəsi. Untu ni es bakos ma tə ra na shirəm kə yari den dli gəs da'a ama tə bi gəri. **5** Ba də gon gin saari esi dli gəska da'a, se de na bali gip dlom gəzən kə mir muri njem kə də kə zam kə kurni gəs gip shirəm na Yami. Den kar kə untuwo kan kə pali ni muri na ya'əni bəse də Shetan gode in den holi mani nəmi gam gini. **6** A yari ni untu gip shini argon tu baa mbuuni in gwa, ba'e Yam ni wuləm'e a yari in untu da'a. **7** Ndu'i gəno da wule kup gino wule ami ni kən ra. Ama ko gonge mbarəm na bar tu Yam bi ti gwa. Gono bi ti mənkəni, gon ngapo məntə. **8** Də munju kan gudlumi wi da'a na guriwo, a wule, ar mbun wu dəm untu kandatu ami ra na gudlumi da'a gwa. **9** Ama wini wi mani nəmi gam gəzən dawo, wu gudlumi, ar mani də gudlumi na də warwat ndutən ci mbatl. **10** Munju na gudlumi ngapo a yari in shirəm tu, ba'e ami ni da'a, ama Babom ni, den'e ba də gər za ba bakos gəs ka da'a, **11** Tin tə za bakos gəs ka ngapo, ti'lı gudlumi na gon da'a, ar mani tə pal kar bakos gəs. Kosi ngapo ba tə kar gər gəs ka da'a. **12** Namiwo, ami ni a yari, ba'e Babom ni da'a. Gon gin nəra na gər gəs nan mən kopi ni da'a, ama gəri ni pən ti dəm nan tiwo, to, ba tə kar ti ka da'a. **13** Gər tu kan bakos gəs mən kopi ni dawo, kosi ni pən ti dəm nan ti ngapo, ba də gəri za təka da'a. **14** Kos tu kan mən kopi ni dawo dləran ni təra təp kar gər gəs kan mən

kopi ni gwa, kan gər tu kan mən kopi ni dawo, wu dəm wule wu pini dun mbatl da'a. Munju tə dəm dləran wi təp kar kos gəs kan mən kopi den ghol mbatl ba pal wule wu pini ghol mbatl ni gwa. Untuni dawo, mimir gin ba hol dəmi da'a. Munju wur bar ngapo wule wi ni na argon dləran, ama wini wu pi untowo mimir gəzəno gwazin da'a. **31** Munju kan den baltən na bar kə dləran ni wura. **15** Ama muntu kan mən kopi den kaar atlo, ba də wu ne mbatl gəzən dene da'ayi ni ndara tə za mən kopiyiwo, ti mani da'a. Kandatu atl kundərəndlip rawo ar ba paka. ndaratəni. Ar ni dəm untowo erəm mətli ko **32** A ndu'e ba də argon ghun kən ni da'a. Muntu moniyi'i bali na zap gudlumi da'a. Yam la mi ni na gudlumi dawo, bar kə Babom ni'e ghuntən bi kə dəmi zhəlili. **16** Ki gəri mən kopiwo, kə gəsi, kandatu ti gholi mbatl Babom gwa. **33** moma ko kin ki dəli bakos gi gwa? Ko ki kosi Ama muntu kan gudlumiwo bar ju ba ghun mən kopiwo, kə moma ko ki ni ki dəli nagər tiwo kə atl ni, kandatu ti gholi gər gəs mbatl gi gwa? **17** Ra untowo, ar mbun də ko gonge gwa. **34** Damtən gəs rapdlan ka ituwi, gər tu mən kopi ta pi dəmi gəs kandatu Yam ne ti nan kan gudlumiwi da'a ko nye gəro, wu dam wur la ti bi gwa. Muntu ni'e argon tu a yari den ni den Babom hoyi kandatu wi dəm dləran gip də kop gwa gip kup ba domtən kə mən kopi dli na ruhu gwa. Ama munju na moniwo bar kə Yesu. **18** Mbarəm nəra na səri wokoci tu Yam atl ni ba ghun wuri, domici wu ndu'e wu gholi la ti bi gwaya? Ba də tə ngen tə dəm ndubuli moni gəzən mbatl. **35** A yari ni muntu den ar da'a. Mbarəm nəra ndubuli wokoci tu Yam la ti mbuni in ra ni, ba'e də a tlat kən deni ni da'a, bi gwaya? Ba tə ngen də sər ti da'a. **19** Sərtən kə də a kərkəmi in dəmi gin ni, də kə kur ni gəs ko dəmi ndubuli 6ite argon da'a. Pi argon tu gip bote Babom, ba'e na rapdlan mbatl da'a. Yam wule də pi gwani ni'e argon tu kan mani **36** Murgon ni shin wu ne na nye gər den'e wi gwa. **20** Ra untowo, na də ko gonge mbarəm gudlumi, kan tə shin'e tə den pi argon tu kan dəm las tu kan Yam ne təra nan la ti bi gwa. **21** ndari da'a, ama tə ndu ti hoyiwo, se tə gudlumi Kən zher ni nan Yam lakan bi gwaya? Ba də ar nan ti. Ti ni tə pi untowo, tə pi warwat pitən ghun kən ni da'a, ama in ki mani zami dəmi kə da'a. **37** Ama mbarəm tu ni pəni mbatl gəs den'e gam giwo, da'i ngeni. **22** Zher tu kan Yam la ti ti'l gudlumi nan ti da'a, kan ti mbu nəmi gam bi kə ngəshtən den Babomo, gip Babomo mən gəsi, ar nəm ti te yarka tə gudlumi nan ti da'a, dəmi kə zami gam gəs ni. Untuni esi, muntu muntuwo dlat ni tə pi. **38** Ra untowo, muntu kan den dəmi kə zami gam nan Yam la ti biwo, kan gudlumi na nye gər tu kan wu ne den wi zher kə Almasihu ni. **23** Na wurpi na nari ni wur gudlumi nan tiwo, tə pi dlat. Ama muntu kan kəne, ba kə dəm ni zher kə mbarəm da'a. **24** Mir gudlumi nan tiyi dawo, tə pi argon tu kan mani byari, na də ko gonge mbarəm kan kə Yam ni mbuntən gwa. **39** Gər mətli ba za bakos gəs da'a gwa, na tə dəm kandatu kan Yam la kən bi gwa. kosi ni ra na ge mbatl gwa, ama bakos gəsi ni **25** Den shirəm kə munju kan na gudlumi dawo, məsh kawo, ti mani gudlumi na muntu tə ndu Babom pim shirəm den argon tu wi pi gwa da'a, gwa, ama də məri na ra gip mən kopi Babomi. ama a yar ni shini gən den ami mbarəm ni kan **40** Ama gip shini gəno, dəmi gəs unto baa gholi ba kum shirəm gən gwa den Yam wim mal atl ti mbatl mani. Gip shini gəno ami na Ruhu kə wi gip zo mbatl gəsi. **26** Den bar kə tli mbatl kə Yami.

zhan kən kan den dərtənə, a shin ar ndari də mbarəm dəm untoyi. **27** Ki ni na gudlumi ya? Ba kə kar gərika da'a. Kə gudlumi wi da'aya? Ba kə ngen gudlumi na gər da'a. **28** Ama ki ni kə gudlumi wo kə pi warwat pitən da'a. Nye gər ni gudlumi ngapo, tə pi warwat pitən da'a. Ama munju kan gudlumiwo wi kum dli den bar na womti kan baa ghun wur gip dəmi gəzən den kaar atl kəni. Muntu ni'e argon tu a shini in gwa den ba kum ni dli da'a. **29** Mir byari, argon tu a ndu yariwo ar ni'e wokoci nar da'a. Cina dəwo munju kan na mətliwo, wu dəm wule wi ni na mətli da'a. **30** Munju den pi dun mbatlo

8 Kəkəno den fingal tu kan ba ta'i bar ju ba bote wuro, mə mom'e kup gəmiwo mən ra na momi bari. Momı bar ngapo ar ba kem tlora, ndutən ngapo ar ba kem ne am mbarəm kup. **2** Munju kan ba kum'e wu mom argono, wu mom kanda tu ar ndari wu mom gwawi da'a. **3** Ama Yam mom kup muntu ba ndu ti gwa. **4** Untuwo, den bi ci fingal tu kan ta'i bar ju kan ba bote wuro, mə mom'e, bar ju kan ba bote wuro argon ni da'a ko njem gip atl kup, eso mə mom'e, "Yamo nəm ni gon'i da'a." **5** Kup na bar jen ra nan ba wul wur'e yam gwa to yamka ko

sur atli, untuni, ga Yam na babom ra na womti, shirəm da'aya? Na ho bi den mini rəsh muntu. **6** kup na untu, kar miwo Yam nəm ni. Ti ni'e Ar mbuni də mən kori bar na mən co'i o la Bəba, muntu təp kar ti ni bar kup zam dəmi, mbatl zami argon tu ndar wur gwa gip bar kə muntu kan gip ti ni mə zam dəmi gwa, Babomo kəni. **11** In mə ngani ni badər kə ruhu su mbatl nəm ni Yesu Almasihu, təp kar tini bar kup zam gin kawo, bar argon ni mən ni mə zam bar kə gas dəmi, kan gip tini mə zam dəmi. **7** Ama kup atl kar kən gwaya? **12** Jenni baa mani zami ne mbaram ni mom untu da'a. Jen kan ba bote bar am rawo, məwo mə man wur diya? Kup na untu ju ba bote wur dəmi dliwo, wini wu ci fingal mə pi ampani na zami də pi mi untu da'a ama wariwo, wu kum wule fingal tu wu ciwo fingal mə 6a mbatl dlom gam gip bar kup na də zam kə argon tu ba bote ti gwa ni. Damtən gəzən argon tu kan ba la asəm gip pi mbap zo shirəm ndər da'a, wu shin wule wu dəm bar kə dəfən kə Almasihu gwa. **13** Kə mom ni'e mən pi mbap wi, se ar ghun wuri. **8** Fingal ba dir mi kosak na gip bom kə Yamo lasi ni wu zam fingal gəzən Yam da'a, mən ni mə ci da ma mə ca ka da'a, da'aya? Mən mbap kə ba las tu ba ta'i Yam mənni mə ci ma ar mbəli mi argon da'a. **9** Ama baro, wu zam ni gwazin gip bar ju mbosh gwa Ngup kənni ba də zami gam gin tu kem kə dəm diya? **14** Untuni Babom yari den'e mən wazu tat pati asəm də munju damtən gəzən ndər da zo shirəmo, wi zam bar kə fingal gəzən təp kə gwa. **10** Ama gon nərə, kan damtən gəs ndər mbap tu. **15** Ama a pi ampani na ko nəm gip bar da'anı shin ki, ki kan kə mom bar gwa, den ci ju kan ar ndari də pim gwa da'a, ba'e a rəshi in te bin war kawo, muntu baa ndəri ti bigul kə ni muntu kə də kə pim untu da'a. Ar manim a ci fingal tu ta'i bar tu ba bote ti gwa diya? **11** məshka, na a hol 6e ngetl na muntu. **16** Kup Untuwo, momi bar gi tu baa kem ndetən kə na ami den wazu zo shirəm mən təmtəni, ar muntu kan Almasihu məsh den bi gəs gwa. **12** dəmim bar kə 6e ngetl da'a, nan ar nəmən te Kənni kə pii munju damtən gəzən ndər dawo, yarka kə pi gwa. Kashto gəni, ami ni a pi wazu Almasihu ni kə pi ti warwat pitane. **13** Untuwo, zo shirəmi da gwa. **17** Də wule kə ndu'i kə mbatl gən ni a piwo, aa zam 6atltəne, ama nan kə ndu'i kə mbatl gən ni dawo, ar dəm wi'e mbap gən ni'e a ne ger dene. **18** To, ununu'e 6atltən gənə? 6atltən gən ni'e a pi wazu zo shirəm kə Yesu ngalək. A pi ampani na kup bar ju ar ndari də pim gip mbap yari zo shirəmi da'a. **19** Kup na ami zher kə murgon ni da'a ama a pali gam gənka zher kə mbarəm kup, kə də a dəl mbarəm na womti. **20** Kar mən Yahudawo a dəm wule Ba mən Yahuda kə də a dəl mən Yahudayı. Kar munju kan ba kop kulci kə Musawo, a pali gam gən wule mən kopi kulci kə Musa (kup na ami ni den kopi kulci kə Musa da'a), kə də a dəl munju kan den kopi kulci kə Musa gwa. **21** Kar munju kan ba kop kulci kə Musa dawo, a dəm wule muntu ba kop kulciyi da gwa (ba'e Kulci kə Yam to gam gən da'i da'a ni ama ami ni gəs də kulci kə Almasihu), kə də a tla gam kə munju kan ba kop kulci kə Musa dagwa. **22** Kar mən ro'i bigulo gip ngəshtən gəzən den Yesuwo, a dəm wule mən ro'i bigule, kə də a dal wur ra. A dəm bar kup wi kar ko gonge badər mbarəm wi, kə də kə təp imni a zam dəli jeni. **23** A pini untu kup den bi zo shirəmi kə də a zam albarka kə zo shirəmi. **24** Kə mom'e kə ba pəni sanwo kup mbarəm ni ba kətəre ama nəm ni ba ci gam 6aali diya? Ra untuwo, kətərni kə də kə zamni

9 Ami ni na enci diya? Ami nye mən kartən kə Yesu ni diya? A shinni Yesu Babom gəmi diya? Kən ni'e argon tu kan mbap gən gip Babom gəri gwa diya? **2** In ami nye mən kartən kə Yesu ni kar jen dawo, na ho bi ami nye mən kartən kə Yesu ni kar kənel! Domici kən ni'e seda kə dəmi gən nye mən kartən gip Babomi. **3** Na muntun a ho gam gən cina də munju kan ndu tloyi shirəm demən gwa. **4** Mə ndari ni da bimi ci na tle diya? **5** Mi mani ni pəni gər kushi kan ngash ti den Yesuwi nan mi kandatu nəmi mir mən kartən kə Yesu na erəm kə Babom na Kepas ba pi gwa diya? **6** Ko ami na Barnaba ni katl ar nəm mə pi mbap kə də mə ci na gam gəmi wu? **7** Woni den pi mbap kə mən bi'utu, kan də wule tini tə ci na gam gəsu? Woni baa ngani kən inabi kan də wule ti ci gəri kini dawu? Woni baa le tla kan də wule ti tla mal nyini dawu? **8** A yari ni untu den kopi kə mbatl kə mbarəm na? Untu ni ma kulci kə Musa yari diya? **9** Anra na rəshi gip kulci kə Musa'e, "Ba kə la'i imbutum tla kan den co'i o gwa da'a." Tla ni katl Yam ba mom nan wura? **10** Den mini tə

ci gam baali. 25 Mir mən cet ba lutini dli gəzən nəmno, eso mən kan ra na womti ma dli nəm hoyi gip ko-unu. Wu pini kə də wu zam ci gam ni, domici kup gəmi bəredi nəm tu ni mə ci. 18 baal tu kan baa nuləm ka gwa, ama miwo kə Kulci ni den pitən kə mən Isra'ilə, munju ba ci ci gam baal tu kan baa nuləmka da gwa ni. 26 fingal ju ba ta'i Yamo ngashi gam ni wu pi na Den untowo, a kətər ni katl də'a. Dluptən gəno ba keri bar ju diri Yam gwa diya? 19 Argon tu a itər ni a dlup də'a. 27 O'o, a lutəni dli gəni, kə yariwo ar ni'e bar tu mboshi bar tu ba bote tiyi də a pali ti zher gəni, bəse den kaar kə pii jen ni'e argona, ko bar tu ba bote tiyi ni'e argoni? wazuwo, ami na gam gən ngapo də byaləmka a 20 O'o, ama argon tu munju kan mom Yam da'a hol zami ci gam baali.

10 Mir býari, a ndu kə hol momi da'a kori gəmi terkawo wu kop gəs dun yami, kan kup gəzən wu kop gip bar bula'i. 2 Pi batisma kup gəzən gip kopi Musa gəs dun yam na gip bar bula'i. 3 Kup gəzən wu ci nəm fingal kə Ruhu tu, 4 kan kup wu tla nəm mal kə Ruhu tu. Mali kan wu tləwo, kar tləndər kə ruhu ni kan den ritən nan wurgwa, kan tləndəriwo Almasihu ni. 5 Kup na untowo Yam pi ghol mbatl na womti gəzən da'a, kan ba ri wur eka gip ləpe. 6 Kup bar ju zam wuro dəli kəm ni ne mi den ba mə pini laam wani bar ju wu pi gwa da'a. 7 Ba kə dəmni mən bote bar ju ba bote wur gwa da'a, kandatu jen gəzən pi gwa. Kandatu ar ra na rəshi gwa'e "Mbarəm dəm gəzən kə ci na tle na dlar na muri na mutli kari." 8 Ba mə pini warwat pitən kə muri na mətli kandatu jen gəzən pi gwa da'a, kan mbarəm zangu hauya nəm na myakan ba məshka pəti nəm. 9 Ba mə gode ni Almasihu kandatu jen gəzən pi gwa da'a, kan ici ba ri wur eka. 10 Ba mə ngwar ni kandatu jen pi gwa da'a kan mən ri mbarəm e ba ri wur eka gwa. 11 Bar ju kup zam wurni kə də shini kan ba rəsh kə də dali mi kəme, mən munju kan patən kə zhan dir den mi kosak wu gwa. (alōn g165) 12 Ra untowo, kup muntu kan ba kum wule təra dloro, tə zhit ndər, ba tə ndaka da'a! 13 Godetən gon ra da'a nan zam kən wu kan təbe zami nya mbarəm wu gwa da'a. Yamo mən pitən dlat ni, ti za kən da gode in ar man dərtən kə bigul gin da'a. Ama wokoci tu den gode gino, ti pi in guntəp dəltəne kandatu ki mani kuri gəs gipi gwa. 14 Ra untowo, kən berəm gən kə ndu'i, kətərini bar ju ba bote wur kan Yam ni dagwa. 15 A shirəm ni nan kən den kən munju kan mom kə pi gwa ni, zhit ni gam gin kə shin ni argon tu kan a yari in gwa. 16 Gal godiya muntu kan mə gode Yam nariwo, arni kem mi dəmi nəm gip bəran kə Almasihu diya? Kan bəredi kan mə ceno, arni ba kem mə dəm nəm gip dli kə Almasihu diya? 17 Nan bərediwo

Kulci ni den pitən kə mən Isra'ilə, munju ba ci ci gam gəni, kə yariwo ar ni'e bar tu mboshi bar tu ba bote tiyi ni'e argona, ko bar tu ba bote tiyi ni'e argoni? 20 O'o, ama argon tu munju kan mom Yam da'a ba mbosho, dun itər ni wu mboshi wuri, ba'e Yam ni wu mboshi ti da'a. A ndu'e kə ngash gam na dun itər da'a. 21 Ar ba pi da'a, kə tla gip gal kə Babom kə pal kə tla gip gal kə dun itər. Arba pi da'a, kə ci fingal den tebar kə Babomi kan kə pa ci den tebər kə dun itər da'a. 22 Kə wo ni Yam kə pi ghuve ya? Mə man təni ndərtəna? 23 "Aa mani pi kup argon tu a ndu gwa," ama bar kup ni ba bitem argon da'a. "Aa mani pi kup argon tu a ndu gwa," ama bar kup ni ba ne'i am ra da'a. 24 Ba də mbarəm pi ho bar gam gəs katl də'a, ama tə pi argon tu ba mbuni nami gwa. 25 Cini tlu tu kan ba wurka kə ba bar pət gwa, ba kə ngenni momi dene da'a, den bi damtən kə mbatl gini. 26 Anra na rəshi'e "Atl kundərəndlipo kə Babom ni, na kup bar ju gipi gwa." 27 Muntu kan ngəsh ti den Yesu da'a gon ni lakən bi kə ci fingalo, kən ni kə riwo, cini fingal tu ne cina da in gwa, bat na momi ngeni dene den bi damtən gini. 28 Ama murgon ni wul kən'e, "Tlu kəno kə bar ju ba bote wur gwa ni," ba kə cini da'a, den bi damtən kə muntu kan yari'i gwa bəse də damtən gin byal kəne. 29 Damtən kə mbarəmi ni a yari, ba'e ge da'a. Gon gin baa mani wultən'e, "im nifa damtən kə gon ba kem də enci gən pakawé?" 30 Ami ni a goode den fingal gəno, unun kem baa shimən na dun ger den ci argon tu a goode Yam gwawu? 31 Kup argon tu kə pi ko ci ko tlewo, pini kup den bi dəda Yami. 32 Ba kə dəminи jen bar kə pati asəm da'a ko mən Yahuda ni, ko də munju kan mən Yahuda ni dagwa, ko də mən kopi Yami. 33 Pini kandatu a pi gwa. A pini argon tu mbarəm baa kum təmi gip kup argon tu a pi gwa. Gam gən ni katl a ngeni ti ho bar da'a ama də mbarəm na womti zam dəltən ra.

11 Kulci ni argon tu a pi gwa kandatu kan a kulci argon tu Almasihu pi gwa. 2 A dəfa kəne, domici kə tune namən gip bar kup, kən ra dlakət na bar ju a kulci in kandatu a wul kən'e kə pi gwa. 3 Ama a ndu kə mom'e, gam kə ko gonge moniwo Almasihu ni, gam kə gər mətli

ngapo moni ni, kan gam kə Almasihu ngapo ni tə ngetəli, kan tə wule, "Mun tuwo dli gən ni, Yam ni. **4** Kup moni tu shirəm na Yam ko tə muntu ra den bi gin gwa, cini cina na pí untu yari shirəm kə Yam na gam gəs na ghumiwo, tə den bi tune naməni." **25** Den kaar fingaliwo, mbur ni kə cina da ti. **5** Ama gər mətli tu kup ar ni tə pən galı, kan tə wule, "Gal kəno pel ba shirəm na Yam ko tə pi yari shirəm na gam gdulum shirəm ni muntu tabbate in na bəran gas na fuliwo, ta mbur ni bakos gəsi. Nam ni ar gən gwa. Pi ni untu kup wokoci tu kan kən den ra na də fili ti gam ka. **6** Gər mətli ni baa ghum tle gwa, den bi tune naməni." **26** Gas tu kup kən gam gəska dawo, se də fili gamka. Ama ti ni tə den ci fingal tu, kən ni es den tle gip gal tuwo, shin'e bar kə sham ni də fili ko də mboshi ti ta kən den yari məshtən kə Babom ituwi ar ri gas gamkawo, se tə ghum gam gəska. **7** Ar ndari tu tii pal sur gwa. **27** Den untuwo, muntu kup ci də moni ghum gam gəska da'a, nan ti kama na fingal tu, ko tə tla gip gal kə Babomi, den təp naartən kə Yam ni gwa, ama gər mətliwo den bi tu kan ndari da'wo, tə pi ni warwat pitən kə naartən kə moni ni. **8** Moniwo dəli ti ni gip gər mburi dli na bəran kə Babom Yesu. **28** Ar mbun mətli da'a, ama gər mətliwo dəli tə ni gip moni. də mbarəm zhit gam gəs kakani, kan tə nde ci **9** Domici pi ni moni den bi kə gər mətli da'a, bəredi kan tə tla gip gali. **29** Muntu kup ci tə tla ama gər mətliwo pi tə ni den bi kə moni. **10** Ra na dədə dli kə Babom dawo, hukunci ni tə ci untuwo, ar ndari də ger mətli ghum gam gəska. na tle gam gəsi. **30** Argon tu kem na womti gin Pi untu baa gode'e ti nə ra atli na moni, den ndər da'a na kumi dli gwa itu. Na womti gin bi kə mir mən kartən kə Yami. **11** Kup na gip ngapo wu nde umur kawi, wu məsh ka ituwi. **31** Babomo, gər mətliwo bom ni təra na moni da'a, Ama mən ni mə zhit gam gəmi na gam gəmi untu ni es moniwo bom ni təra na gər mətli hoyiwo, mii nda gip hukunci da'a. **32** Babom da'a. **12** Kandatu gər mətli dəl ni gip moniwo, ni tloyi mi shirəmo, mən den zami horo ituwi, untu ni es moniwo gər mətli ni gər ti, ama bar den ba də hukunte mi na nami mbarəm kə den kupo kar Yam ni ar dəli. **13** Se kə tlo ni shirəmi kaar atl da'a. **33** Ra untuwo, mir ȳyari, kən ni kə na gam gini, ar ndari də ger mətli shirəm na mo gam kə ci filgalo, but ni ya'ani. **34** Murgon Yam gam gəs ra na bəli ya? **14** Kandatu Yam tu ra na guzumo, tə ci rən bomka, kə də kən ni pi ma ar gode'e moni nəra na tlyari ta gamo kə dom kəno, ba ar dəli in hukunci da'a. Den bar kə sham ni kar ti. **15** Ama gar mətli ni na nami shirəm ngapo, ami ni a cwato, aa yari in tlyari ta gamo, bar kə tlora ni kar ti diya? Bi ti bari jen kan kii kop gwa.

12 Mir ȳyari, kəkəno den shirəm kə bar ju Ruhu ba biwo, a ndu'e kə hol momi da'a. **2** Kə mom'e nan kə dəm mən kopiwi dawo, jili inka den kopi bar ju ba bote wur kan na bi da gwa. **3** Ra untuwo, a ndu kə mom'e murgon ra da'a kan ba shirəm təp kar Ruhu kə Yam kan baa wule, "Yesu ra na bi gip ti!" Untu ni es murgon ra kan baa mani wultən'e, "Yesu Babom ni," se təp gip ndərtən kə Ruhu kə Yami. **4** Bi bar ra na womti, ama Ruhuwo nəm ni. **5** Mbap kə pi ra na womti, ama Babom nəm ni ba pi ti. **6** Mbap ra na womti, ama kup gəzəno Yam nəm ni ba bii ko gonge mbarəm tə pi. **7** Yam bi ko gonge mbarəm bi bar kə Ruhu den də ne am mbarəm kup ra. **8** Gono bi ti ni bi bar kə Ruhu kə shirəm na bopya. Gon ngapo bi ti ni bi bar kə shirəm kə momi bari, təp kar nəm Ruhu tu. **9** Gono bi ti ni mani ngəshtən den Yam təp kar Ruhu tu. Gon ngapo kə mani pəni mbarəm kumi dlika təp kar Ruhu tu. **10** Gono pi bar kə dləkəntəne. Gono bi bar kə yari shirəm kə Yami.

Gon ngap momi Ruhu na dun itəri. Gono mani pi shirəm gip bi na womti, gon eso pasare bi na womti. **11** Bar ju kupo Ruhu nəm ni ba kem wur kə pitəne. Tə bii ni ko gonge gəzən kandatu tə ndu gwa. **12** Kandatu kan dli ra nəm, təra es na kəti na womti. Wi kətiyi ngap, kup na wi ra na womtiyo, dli nəm ni. To, untu ni Almasihu ra. **13** Kup gəmiwo pi mi ni batisma gip Ruhu nəm mə dəm dli nəmwı, mən Yahuda ko munju mən Yahuda ni da'a, ko zhore ko mimiri, kup gəmiwo mə tla ni gip Ruhu nəm. **14** Dliwo kəti nəm ni da'a, kəti ni na womti. **15** Asəm ni wule, “Tun kan ami am ni dawo, ami kəti kə dli ni da'a.” Yari untu ni baa kem də dəli tika gip kəti kə dli da'a. **16** O kəm baa wule, “Tun kan ami ger ni dawo, ami kəti kə dli ni da'a.” Yari untu ni ba dəli tika gip kəti kə dli da'a. **17** Də wule dli kup gerno, na unun baa kumi? Də wule dli kup kəmno, na unun ba usun bari? **18** Ar tu Yam kərkəm kəti kə dli kup, ko gonge kəti kə dliyi kandatu tə ndu gwa. **19** Də wule kup dli kəti nəmno ako ni nami dli ba nəra we? **20** Ama ar tu kəti ra na womti, dli ngap nəm. **21** Ger baa mani wuli am e, “Argon mom nan ki da'i da'a.” Ko də gam wul asəm'e, “Argon mom nan kən da'a.” **22** Untu ni ar ra da'a, kəti kə dli ju ba shin wule wu ndər da ma, wi ni'e mən pi mbap hoyi. **23** Kəti kə dli ju kan ba shin wu ri jen naartan dawo, wi ni mə mani bi wur naartəni. Den untu ni kəti kə dli gəmi kan təm shini da'a, ba mbəl ra den mbuntən gəzəni. **24** Kəti kə dli gəmi ju kan təm shini ngapo, ba se pi wur argon ra da'a. Ama Yam ni mo dli, ta pali kəti tu kan naar da'a, ar dəm mən pi mbap hoyi. **25** Ba də tatli gam zam gip dli da'a, se de də kəti kə dli ne am ezən ra biyi nəm. **26** Den untu ni kup kəti tu ba kum dliwo, se wu kum dli biyi nəm. In dədə gono, se kup gəzən wu pi ghol mbatlı. **27** Kəkəno kən dli kə Almasihu ni, ko gonge gin kəti kə dli gəs ni. **28** Gip domtən kə mən kopıwo, Yam kən də jen dəm kə nəm, mir mən kartəne, kə rop, mən yari shirəm kə Yami, kə myakan, mən kulci mbarəme, se mən pi bar kə dləkəntəne. Se mən mani pəni kumi dli kə mbarəm ka, na mən ne mbarəm am ra, na mən kopı na domtən kə mən kopı, na mən shirəm na bi kə jen na womti. **29** Kupo, mən kartən na? Ko kup kani'e mən yari shirəm kə Yami? Ko kup mən kulci mbarəm ni? Kup ka ni'e mən pi bar kə dləkəntəna? **30** Kup kan ba mani pəni kumi dli mbarəm ka ya? Kup kani na mani shirəm na bi kə jena? Ko kup ka

ni ba pasare? **31** Se kə kərcə ni kə ngen ni bi bar tu kan man kup gwa. Har aa gode in təpi gon kan mani kup gwa.

13 Ami ni a shirəm na bi kə mbarəme ko na kə mən kartən kə Yami, ama ar dəm'e ami ra na ndutən dawo, a dəm ngulan mən yar ko gangan mən larəmtən ituwi. **2** Ami ni a mani yari shirəm kə Yami har a mom bar kan na ghuuni, na momi bar kup gwa, kan ami ra na ngəshtən den Yam hoyi kan a mani tli ga tləndər ka ama ami ra na ndutən dawo, ami argon ni da'a. **3** Ko a mani bi kup bar ju ami nari gwa kan a bi dli gən də keri ka ama ami ra na ndutən dawo, ar bitem argon da'a. **4** Ndutən ba te mbatl kar ka, ndutən ba kem də pi ho bar mbarəme. Ndutən ba pi ghuve da'a, ar ba kem be netel da'a, ar ba kem gəbər gam da'a. **5** Ndutən na nge kumi jen da'a, təra na ndu'i gam da'a, tə pi lo na murgon da'a, tə ne gem kə wani bar da'a. **6** Ndutən ba pi ghol mbatl na dası tu da'a, ama tə pi ghol mbatl na argon tu kan ge shirəm ni gwa. **7** Ndutən na te mbatl kar ka gip bar kup, ndutən ba kem yerda na bar kup, ndutən na la'i mbatl gip bar kup, ndutən ra na bali mbatl dom gami gip bar kup. **8** Ndutən ba pa da'a. Ama yari shirəm kə Yam ba paka, mani shirəm gip bi na womti ba jilka, las tu momi bar rawo ar ba paka. **9** Momi bar gəmiwo laa'i ni da'a, yari shirəm kə Yam gəmi ma laa'i ni da'a. **10** Ama wokoci tu kan laa'iyi ni cwato, muntru kan laa'i ni dawo ba jilka. **11** Nan a'i nyayiwo, shirəm gən bani wule kə nya, damtən gən bani wule kə nya, a kur yari gəs kə pi bar gən wule kə nya. Nan a kəm mbarəmo, arni a za pitən kə mimir ka. **12** Kəkəno mə bot ni shini bar wule gip boka, gastawo mi shin bar ger na gere. Kəkəno momi bar gəno laa'i ni da'a, gasi ngapo momi bar gən baa dəm laa'i ni hoyi kandatu momən hoyi gwa. **13** Kəkəno bar myakan ju dəm na gəs wi, ngəshtən den Yami na la'i mbatlı na ndutəne, ama bari gip wuro ndutən ni.

14 Kur ni gəs gip ndutəne, ama kə pa ngenni bar ju Ruhu ba bi gwa, tun ba kə yari shirəm kə Yam gwa. **2** Kup murgon tu ba shirəm gip bi jeno, na mbarəm ni ti den shirəm da'a, na Yam ni ti dene, ko nəm murgon ba mani momi gəs kə shirəmi da'a, domici bar ju kan ra na ghuni gwani tə yari den kandatu Ruhu kop nan ti gwa. **3** Murgon tu kan ba yari shirəm kə

Yamo, tə pini mbarəm, kə də tə tu wuri, tə ba'i kiri mbarəmə. **21** Anra na rəshi gip shirəm kə wur bigule kə wu zam shemtəni. **4** Kup murgon Yam'e, "Aa shirəm na mbarəm gən na bi jeni, na tu ba mani shirəm gip bi jeno, gam gəs ni tə ləka kə məndəki ama kup na untuwo, wi kumən tu'i. Mən yari shirəm Yam ngapo domtən kə da'a." **22** Untuno, ase shirəm gip bi jeno halama mən kopı ni tə tu'i. **5** A ndu'e də kup gin shirəm ni, ba'e də mən kopı ni da'a ama də munju kan gip bi jeni, ama a paye ndu'i ka yari shirəm man kopı ni da gwa. Yari shirəm ka Yam ngapo, kə Yami. Murgon tu ba yari shirəm kə Yamo kə mən kopı ni, ba'e kə munju kan mən kopı ni tə man muntu ba shirəm gip bi kə jen gwa, se da'a gwa. **23** Ra untuwo, mən kopı ni dom wuri, murgon nəra lasi nan baa mani bali gwa, kə də kan ko gonge gip wur den shirəm gip bi jeni, domtən kə mən kopı bədli ra. **6** Mir byari, ami kano mən dəmən gam jen ko munju ngəsh ti ni a dır kar kən den shirəm gip bi jeni, ununu den Yam wu da'a ter gipiwo, ti wule kə te mən aa bîte'inu in a diri in na bali gəs kə shirəmi, zhe'e kawi diya? **24** Ama kup ni den yari shirəm ko momi bari, ko yari shirəm kə Yami, ko kulci kə Yami, kano gon kan ngəsh ti den Yam wi mbarəm shirəm kə Yam da gwa? **7** In bar ju kan da'a, ko mən dəmən gam gon ter gipiwo, se ra na rai da'a wule məzhele na molo, yar gəzən də shirəmi su gip mbatl gəsi, tə shin warwat ni dəl hoyi dawo, imni mbarəm ba mani momi pitən gəsi, har tə ci atl gam kar Yami. **25** Bar ju argon tu ba be ko hor gwawu? **8** In hor nyo hoyi na ghundəri su gip mbatl gəska ba buli. Den dawo, woni ba dəl bi ləp kə dlanye? **9** Untuni es untuni ti nda atl cina də yam ti bote ti, ti wule, nan kəne, kənni kə shirəm gip bi jen, shirəm "Na hobi Yam ra nan kəne." **26** Mir byari imni tu kan mom dagwa, imni gon baa mom argon mi piwe? Kənni kə mo gamo, ko gonge gin ra tu kə yari gwawe? Kə shirəm katl ituwi. **10** Bi na kon dəda Yami, ko kulci mbarəmə, ko yari kə mbarəm ra na womti gip atl kundərəndlip, mbarəm argon tu Yam buli, ko shirəm gip bi ko gonge gip biyi eso ba mom argon tu yari jeni, ko bali argon tu yari gwa. Bar nəmo ar ni'e, gwa. **11** Ama ami ni a kum argon ba yari gip də pi bar kup kandatū baa tu byar gwa. **27** Jenni biyi dawo, a dəm mən dəki kar muntu ba pi baa shirəm gip bi jeno, ba wu man mbarəm rop shirəmi gwawi, muntu kan ba pi shirəmi eso ko myakan da'a. Də pi na nəm-nəm, kano də tə dəm mən dəki karəmwı. **12** Kən ma untuni zam murgon kan baa mani bali gwa. **28** Arni an ra nan kəne. Tun nan kə ndu zami bar ju dəm'e murgon ra kan baa mani bali argon tu Ruhu ba bi gwawo, se kə kərceni ngeni bi bar ju wu yari dawo, wu sa shot gip domtən kə mən baa kem domtən kə mən kopı kə nartən gwa. **13** kopı, wii mani shirəm na gamgəzəni na Yami. Den untuwo, kup murgon tu ba shirəm gip bi **29** Naa də mbarəm rop ko myakan yari shirəm jeno, se tə shirəm na Yam kə də tə bi ti mani kə Yami, kan də jen zhit bar ju wu yari gwa. **30** bali shirəmi. **14** Ami ni a shirəm na Yam gip bi Yam ni buli gon kan njon gwa argono, muntu gono, ruhu gən ni den shirəm na Yami ama ar pare shirəmiwo se tə yon gəsi. **31** Kup gino ki bîte damtan gən argon da'a. **15** Untuwo, ununu mani yari shirəm kə Yam na nəm-nəm, har kup a piwe? Aa shirəm na Yam gip ruhu gəni, a pa kə kulci, kə pa ba'i ni bigul ya'əni. **32** Mom ni'e shirəm na Yam na momi argon tu a yari gwa. Aa munju ba yari shirəm kə Yam ba mani kopı na wuli kon dəda Yam gip ruhu gəni, a pa wuli na Ruhu gəzən, wu pi na nəm-nəm. **33** Domici Yam momi argon tu a yari gwa. **16** Untu ni dawo, kini gəmiwo Yam kə guzul-guzul pitənni da'a, ama den dəda Yam gip Ruhuwo, imni muntu kan kə dəməi zhəlili ni, kandatu anra gip domtən kə den kumi gi, kan tə mani momi bar ju kə yari mən kopı kup gwa. **34** Naa də mətli sa shot gip dagwa, ba wule amin nan ki rawu den goode domtən kə mən kopı. Bi wur bi kə shirəm da'a, Yam tu ki dene gwawu? **17** Kii ni den goode se de wu pi argon tu wule wu pi kandatu anra Yam hoyi, ama ar baa mbəli erəm gi argon da'a. gip doka gwa. **35** Wi nəra na argon tu wu ndu **18** A goode Yami den a man kən kup shirəm gip momiwo, wu ngen momi kar moni gəzən rən bi jeni. **19** Ama gip domtən kə mən kopıwo, a bomka. Ar ndarı da'a, kan bar kə sham ni də pa'lı ndu'i yari kalma nantam kan a mom gwa, mətli shirəm gip domtən kə mən kopı. **36** Kə kə də a kulci jeni, na a yari kalma zangu kutl kum ni wule shirəm kə Yam pare ni kar kəna? gip biyi goni. **20** Mir byari, ba kə dəm ni wule Ko kənni katl kə pare nəmi? **37** Gonni ba kum ti mimir gip damtan gin da'a, kə ba dasi tu'o, dəm man yari shirəm kə Yam ni, ko təra na bi bar kə ni wule mimiri, ama gip damtən gino dəm ni Ruhuwo, na tə mom'e, bar ju a yariwo Yam ni

yari. **38** Gon gin ni nge nəmi muntuwo, ti ma gəmi den Almasihu in kə dəmi kənni katlo, mə baa nge nəmi gəsi. **39** Ra untowo mir fyari, to man mbarəm kup dəmi bar kə guna wi. **20** Na kənni den zami yari shirəm kə Yami, ama ba də wule ba də gon shirəm gip bi jen da'i da'a. **40** Se də pi ko unu den təp tu mbun gwa na nəm-nəm.

15 Kəkəno mir fyari, na tune in na zo shirəm tu kan a diri in muntu kan kə nəmi, kan kən den kopi gwa. **2** Muntu ni'e zo shirəm tu kan dəli in gwa, in har kən ra dlakət na shirəm tu a yari in gwa. Untuni dawo ngəştən gin den Almasihuwo katl ni ar ra. **3** Bar tu mani ampani kan a yari ine, muntu kan a nəm gwa'e, Almasihu məsh den bi warwat pitən gəmi, kandatu anra na rəshi gip təlankur gwa'e, **4** kap ti ka, tli ti ka gip məshi mbarəme den pət kə myakan, kandatu kan təlankur yari gwa. **5** Tə cwat kar Kepas. Kan tə dəl kar Kutl cen ropi. **6** Den kar kə muntuwo, tə cwat kar fyar tatlı kə zangu wokoci nəm na womti gip wur ra har sekəni, jen ngapo wu nde umur kawi. **7** Kan tə pa dəl kar Yakubu, kan tə pa dəl kar kup mir mən kartən gəsi. **8** Kə pa'i bisi kupo, ami ma tə dəl karəmi, ami kan ra wule nye tu kan gəri den kyar dagwa. **9** Domici ami ni'e nya heli kup gip mir mən kartən kə Yesuyi, a kəm ma də wuləm'e nye man kartən da'a, den a kumi dli domtən kə mən kopi. **10** Ama den zo mbatl kə Yam ni kem ami ra untu, kan zo mbatl gəs demeno katl ni da'a. Artu ma a man kup mir mən kartən kə Yesuyi mbapi, kup na ami ni dama, zo mbatl kə Yam ni kan ra namən gwa. **11** Ko amini ko wini wu pi wazu, kup shirəmi nəm ni, təp untuni es kə ngəsh kən den Yesu. **12** Kəkəno den pi wazu kə tlitən kə Almasihu gip məshi mbarəme, imni es jen gin ba wule tlitən kə məshi mbarəm ra dawu? **13** In tlitən gip məshi mbarəm ra dawo, Almasihu ma tə tli da'a ituwi. **14** In tli Almasihu dawo kup wazu gəmi ju dəm katl ituwi, ngəştən den Yesu gin ngapo katl ni anra. **15** Ar ba dəm'e mə pi sheda kə lar den Yam ituwi, domici mə bi sheda den'e Yam tli Almasihu gip məshi mbarəme, muntu kan tə tli dagwa in har tlitən bi də məştən ra da gwa. **16** In tlitən bi də məştən ra dawo, Almasihu eso tli ti da'a ituwi. **17** In tli Almasihu gip məshi mbarəm da ngapo, ngəştən den Yam gin dəm katl wi, kano warwat pitən gin ra nan kəne. **18** Untu fawo, kup munju məshka kan wi kə Kəristino, wu jilka ituwi. **19** La'i mbatl gəmi den Almasihu in kə dəmi kənni katlo, mə man mbarəm kup dəmi bar kə guna wi. **20** Na ho bi, tli Almasihu gip məshi mbarəme. Ti ni tə dəmi mi kə nəm kə tlitən gip məshi mbarəme. **21** Tun nan məştən dir ni gip atl kundərəndlip təp kar mbarəm nəmo, untuni tlitən gip məshi mbarəm dir ni təp kar mbarəm nəm esi. **22** Kandatu mbarəm kup baa məsh sabona Adamu gwa, untuni es baa tli mbarəm kup sabona Almasihu. **23** Ama baa tli ko gonge mbarəm na nəm-nəm. Almasihu ni'e nyoyi kə nəm kə tlitəni, den kariwo kup munju kan gwasno ba tli wur gas tu ti pal sur gwa. **24** Den kar kə untowo, patən kə bar kup ba diri, pət tu ti pali Bəba Yam mulki gwa, den kar kə pa'i ka na ga gunye, na ga mən cina na ga babomi. **25** Untuni Almasihu baa pi mulki, se tin tə kem mən nəgəs kum shame, nan ti des wurka na asəm gəs gwa. **26** Mən ngeyi kə pa'i bisi kan ti pi ka nan təwo, tini'e məştəni. **27** Shirəm kə Yam wule, “Yam kem tə dəm gun den gam bar kup.” Nan ar wule, “Yam kem tə dəm gun den gam bar kupo,” muntu ba nune'e kup na Yam muntu kan ne Almasihu den gam bar kupiyi ra gipi da'a. **28** Den kar tu kan Yam pali bar kup gip iko gəs gwa, nyayi ba za gam gəs atli na iko kə Yami, kə də Yam muntu bi nya gəs iko den bar kup, tə dəm tini'e bari gip ko unu. **29** In ko njem baa tli məshi wu pal na rai dawo, ununu munju kan ba pi wur batısma den am kə məshi ba 6ite? In ko njem tlitən gip məshi mbarəm ra dawo, unun kem ba pi batısma mbarəm den am gəzənwe? **30** Unun kem mi za dəmi gəmi gip tarı mbatl ko gigası? **31** A momi ami ra bi də məştən ko gigası. Untun ar ra mir fyari, na ho bi nan kən ni a fo ngətli gip Yesu Almasihu Babom gəmi. **32** Ami ni a dlamən na bar kə gip ləp kə Afisa den bi damtən kə mbarəmo, ununu ari kə zami? Tlitən gip məshi mbarəm nəra dagwa. “Ba se mə ci mə tla diya, gəniwo mə məshka.” **33** Ba də jili innəka da'a, “Dəmi na mən dasi tu ba li ho mbarəm ka.” **34** Pal ni den ho damtəne, kə za ni pi warwat pitəne. Jen gino wu mom Yam da'a. A yari ni muntu kə də kə kum shame. **35** Gon baa tambe'e, “Imni məshi ba tli rawu? Imni dli gəzən ba ni ra?” **36** Ki kədləme! Ki ni kə ngan baro ar ba yatl da'a se arni məsh kakani. **37** Argon tu kə nganiwo ar ba yetl da'a, nye ge bar ni katl kə ngani ko alkama ko kə kup badər tu kə ngani gwa. **38** Ama Yam ni ba bi ti dli tu kan tə ndu gwa. Ko

gonge geyi na dli gəsi. **39** Kup dli ni biyi nəm da'a, mbarəm ra na gwazini, dabba na gwazini, yatl na gwazini, kos ma na gwazini. **40** Bar jen ra na womti to yamka, kan bar ra na womti kə atl, kan nartən tu ba bi bar kə to yamka ra bom, eso nartən tu ba bi bar kə atl ma bom ni ar ra. **41** Nartən kə pət bom, kə kyar es untu, kə zənges ma bom ni ar ra. zəngesi ma wura bom na jen kə ba nartəni. **42** Untu ni ar ra na tlitən gip məshī mbarəme. Ba kap ni dli kə mbarəm na motəni ama ba tli təni bat na motəni. **43** Ba ngani ni wop katl, kan ba tli ti na nartəni. Ba ngani ni na holi bigule, ba tli tə ni na ndərtəni. **44** Ba ngani na dli mən məshtəni, kan ba tli təni gip ruhu. Nan ar dəm'e dli ra mən məshtəno, untu ni es dli ra kə ruhu. **45** Shirəm kə Yam wule, "Mbarəm kə pari, Adamu damwi mbarəm mən rai." Ama Adamu kə pa'i bisiwo ruhu mən bi rai ni. **46** Kə ruhu tuni pare cwattən da'a, kə dli tuni, den kariwo kan kə ruhuyi ba cwaiti. **47** Mbarəm kə pariwo atl ni pi ti nari, kə ropi ngapo sur yam ni tə dəli. **48** Kandatu pi kə pari tu na atlo untuni munju kə atlo wura. Kandatu mbarəm kə yami rawo untuni munju kan kə yamo wura. **49** Kandatu mənra wule mbarəm kə atl kəkəno, untun mi pa dəm wule mbarəm kə yami. **50** Mir byari, argon tu a yariwo, ar ni'e, ar baa pi da'a da dli na bəran mən məshtən kən baa dəm mən gaje mulki kə Yami gwa. Untuni es bar mən motən baa gaje bar tu baa moka da'a gwa. **51** Kumni, aa yari in bar kano na ghundəri ka gwa. Kup gəmi ni mi məsh ka da'a, ama ba canje dli gəmi ka kup. **52** Zhutngəl wule njipkər gere, na kumi hori nyō ka pa'i bisi, domici ba hor nyō, ba tli munju kan məshka gwa na dli ju kan baa mo da'a kan də canje kama gəmika. **53** Untuni dli muntu baa mo da'a ba canje dli muntu baa moka gwa, kan də dli mən məshtəni canje ar dəm muntu baa məsh dagwa. **54** Wokoci tu dli mən motən kən dəm muntu baa mo da'a, kan dli mən məshtən kən dəm dli tu kan baa məsh dagwawo, arni shirəm kə Yam ba laa'i'e, "Pa'ika na məshtən wi, ci nasara den ti wi." **55** "Məshtəni, nasara gi ni ko? O məshtəni, akoni dapi gi rawe?" (*Hadəs g86*)

56 Dapi kə məshtəno ar ni'e warwat pitane, kan ndərtən kə warwat pitən ni'e doka. **57** Ama mə gode Yami. Ti ni tə bi mi nasara təp kar Babom gəmi Yesu Almasihu. **58** Mir byar kə ndu'i, dlər ni hoyi ba də jirkət kənka da'a. Kərceni hoyi den

pi mbap kə Babomi, domici kə mom'e ndotən pi mbap kə Babomi, domici kə mom'e ndotən da'a. **16** Kəkəno den domi bar den bi kə mən kopiwo, pini argon tu a yari domtən kə mən kopi kə mən Galatiya wu pi gwa. **2** Den pət kə nəm kə ko gonge satiwo, də ko gonge gin ne wurpi jen ka markəm gip argon tu tə mani zami gwa. Ba kə bùtni se ami ni a su kan də a'i nde domi da'a. **3** Ami ni a mbubaro, a kar mbarəm ju kan kə yerda nan wur gwa na təlankur kə gabatetəne, kan a kar wur na bar ju bi in gwa wu si Urushalima. **4** Ami ni a shin ar ndarı ami ma a suwo, se wu su naməni. **5** Ami ni a pa'i kopi gip atl kə makidonyawo, aa su kar kəne, domici ami den ndu'i kopi təp gip Makidonya. **6** Wolo a bəm dəmi nan kəne, ko a ci watlən lasi, kə də kə nem ni am ra gip bəmi asəm gən kup las tu a ri gwa. **7** Ndu'i gən ni'e a shin kən kəkən katl a ndara da'a. O'o, a la mbatl kə a bəm mir muri jen nan kəne, in Babom ni ndu gwa. **8** Ama aa dlər gip Afisa an ri gas Pentikos, **9** domici bulim bar təp gon wi kə pi mbap hoyi kup na mən nge ra na womti. **10** Timoti ni mbubaro, pi təni kandatu ti zam dəmi candan ti nəra nan kən gwa. Ti mən pi mbap kə Babom ni wule kandatu ami ra gwa. **11** Ba də murgon mbur təka da'a. Laa təni təp tə pal dir karəm lau. Ami ni den ne ger kə paltən gəs na mir byari. **12** Kəkəno den erəm gəmi Apolos eso, a lir ti hoyi kə də tə ri kar kən nan ti na mir byari. Ama tə den ndu'i ndaratən kəkənwi da'a, ama ti dırı ti ni tə zam wokoci gwa. **13** Dəmni gədən, dlər ni gip ngəshtən gin den Yesu hoyi, zam ni ba'i bigule, na ndərtən esi. **14** Kup argon tu ka piwo, pi ni gip ndutəne. **15** Kəkəno mir byari, kə mom'e mir mən bom kə Stifanas ni pare ci atl gam kar Yam gip Akaya, wu pa bi gam gəzən kə pi mbarəm kə Yam mbapi. **16** Mir byari, a lir kəne, kə də kə kop ni shirəm kə mbarəm ju na kup munju kan berəm mbap gəmi na ndotən gəmi gwa. **17** A pi ghol mbatl nar na cwattən ka ga Istafanus na Fartunatus na Akaikus. Wini wu pim ta ne amra nan kən ra dagwa. **18** Wu gholim mbatl nari, ami nan kəne. Ar nəm də dəda badər mbarəm ju. **19** Mən kopi kup kə gip atl kə Asiya ba shirmi inka. Akila na Balkis u na mən kopi kan ba dom wur gip bom gəzən ba shirmi inka hoyi gip Babomi. **20** Mir byar kup ba shirmi inka. Shirmi ni byar na shirmitən kə ndutən kan dləran gwa. **21** Ami

Bulus na am gən ni a rəshi in shirmitən kəni. **22**
Kup murgon tu ba ndu Babom dawo də bi nəm
ti! Suri, Babomi! **23** Də zo mbatl kə Babom gəmi
Yesu dəm nan kəne. **24** Naa də ndutən gən dəm
nan kən kup gip Almasihu Yesu. Ar dəm untu.

2 Korintiyawa

1 Təlankur kən dəl ni təp karəm ami Bulus, nye mən kartən kə Almasihu Yesu na ndu'i kə Yami, na erəm gəmi Timoti, də ri ikəlisiya kə Yam gip bən kə Korinti na munju Yam la wur bi gip bən Akaya kup gwa. **2** Də zo mbatl kə Yam na murtən kə mbatl tu nan dəl təp kar Yam Ba gəmi na babom gəmi Yesu Almasihu dəm nan kəne. **3** Də bi Yam na Bəba kə Babom gəmi Yesu Almasihu dədətəne. Bəba mən guna ger ni, Yam mən bi ko gonge idə mbatl ni. **4** Yam mən idə'i mi mbatl gip ghuntən gəmi kup ni kə də mən ma mə idə'i ni jen mbatl gip ghuntən gəzən kup. Wini gip ghuntəno, mə idə'i wur ni mbatl na idə mbatl tu kan yam bi mi gwa. **5** Tunkan mən den kumi dli kandatu Almasihu kum dli gwa, untu ni es təp kar Almasihu ni mi zam bar idatən kə mbatl kar Yami. **6** Kup na kan ghuntən ne mi asəm gamkawo, kup na mən den kumi dli, mən ni den kumi dli kə də idə'i in mbatl kədə kə ndər ni gip ruhu gini! In idə mbatl ni ba pi miwo, kən ma kə zam idə mbatl ituwi. Arni ki zam ndərtən gip kumi dli tu kan mən ma mən den kumi gwa. **7** La'i mbatl gəmi den kənə mən ndərtən ni, domici in kən ni den kumi dli ju mən den kumi gwawo, ki zam idə mbatl ju kan mən ma mə zam gwa. **8** Mir byari, mə ndu ka hol momi da'a den kumi dli tu kan mə kum gip atl kə Asiya gwa. Mə zam gam gəmi gip ghuntən tu kan gisəri mika kan kem mə dəli mbatl ka setən ra na rai gwa. **9** Mə kum ma wule tloyi mini shirəm kə də ri mi e ka. Pi ni untu, kə bəse mə dər den ndərtən gəmi ama den ndərtən kə Yami muntu kan ba tli mbarəm ju kan mashka gwa. **10** Ti ni tə dəli mi bi də mberdlətən tu kan zam mi gwa, mə tabbate ti ni ti dəli mi esi. Den ti ni mə la mbatl kə də tə dəli mi. **11** Ne mini amra gip shirəm na Yam gi ni. Ar ni mbarəm na womti baa goode Yam domici gəmi, domici kə womtitən kə albarka ju mi zam təp kəba nəmi shirəm na Yam kə mbarəm na womti gwa. **12** Be getl gəmiwo ar ni'e, mbatl gəmi ba yari mi den'e mə dəm dərən gip duniya na mbatl nəm, tun ba'e dəmi tu mə pi nan kən gwa da'a. Ar baa gode'e mə pi ni na mbatl nəm na Yam gəmi. Mə pi ni təp kəba bopya kə mbarəm da'a ama təp kə ba zo mbatl kə Yami. Yari'e mə pi ni untu gip ge shirəm pitən kə Yami təp kar zo mbatl kə Yami. **13** Ba'e mə rəshi in ni argon tu ki hol

zhiti ko momi gwa da'a. Ama a la mbatl den'e kə mom kup kanda tu kan kə mom nəmi gwa. **14** Kandatu kə mani momi gəmi te den yamka kəkən gwa, ki dər mom mi hoyi. Ki bo ngətəl nam mi kandatu mi bo ngətəl nan kən gas tu Babom Yesu baa pal sur gwa. **15** A mom na untu, ar ni kem a ndu a dər kar kən na bəle, kə də kə zamni albarka gip dərən gən kə ropi. **16** A gal gip mbatl gən den a ri kar kən den təp gən kə tetən gip atl kə makidoniya. Den təp kə pəltən gən dəro, a pa kop təp kar kəne kan kə nem ni amra kə də a te atl kə Yahuda. **17** Kə shin wule a mom ni argon tu a pi gwa diya wokoci tu a ndu bəmi asəmi gwa. Kə shin wule a pi ni gip dli ya muntu kan ba kem a pi ləka dəkər gwa? Ami ni a wule aan wo kan a pa wule o'o gwa? **18** Kanda tu kan Yam ba pi argon tu tə yari wo untuni mən ma mə pi argon tu mə yari gwa, eso mə wule aan na o'o da'a. **19** Domici Yesu Almasihu Nya Yam muntu mə pi in wazu gəs ami na Sila na Timoti gwa, ama tiwo kə aan na o'o ni da'a, ama gip tiwo "Aan" ni ko gigasi. **20** Domici Yam laa'ini kup argon tu tə wule ti pi gwa təp kar ti. kup gəzəno "Aan" Ra untuni gip Almasihuwo, 'Ar dəm untu' gəmiwo ar ba toni kar Yam den bi dədətən gəsi. **21** Kəkəno Yam ni kem nam mi nan kəne, mə ba gip Almasihu. Ti ni tə pash mi kə da mə dəm gwasi, **22** tə la'i mi bar tu ba kem də shin mən gwasi ni gwa, kan tə ne Ruhu gəs gip mbatl gəmi ngələk. kə də tə tabbate mi na argon tu baa pi cina də gwa. **23** Yam ni'e seda gəni, argon tu kem kan a pal su Korinti ka dawo ar ni'e, ba də a ne in gos gam narka da'a. **24** Mə ndu'e mə dəmi in gamka den ngəshtən den Yam gin da'a, mə ndu ni'e mə pi mbap nan kəne kə də kə laa'i na ghol mbatl, domici təp kə ba ngəshtən den Yam ni kə dər na ndərtəni.

2 Untuni a gal gip mbatl gən den a'i dər kar kən a kem kən kə dun mbatl da'a. **2** Ami ni a kem kən kə dun mbatl, woni ba gholim mbatl we, kən kan a li in mbatl gwani diya? **3** Argon tu kem a rəshi in terkawo ar ni'e, də ami ni a cwato, ba'a zam munju ndari wu bim ghol mbatl kan a zam dun mbatl kar wur da'a. Domici a tabbate'e mi dər pi ghol mbatl nan kəne. **4** A rəsh ni tulankur tu gip mberdlə mbatl na dun mbatl na nari, ami den shoti lun gən dək-dək na nari, ama a pi ni untu kədə a li in mbatl da'a. A pi ni untu kədə kə mom'e a ndu kən naari. **5** Gon ni bor bar kə tli mbatl ami

nangən ni tə pim da'a ama kup nan kənni, a Mani bar gəmi ba dəl ni sur kar Yami. **6** Yam ni yari ni untu ba'e kəda a tlat kan ni da'a. **6** Kumi kem mə dəm mən mbap kə pel gudlum shirəmi, dli tu kan mbarəm tu tla am də mbarəm na Ba'e təp kar gudlum shirəm tu kan rəsh gwani womtiwo ar kəm untuwi. **7** Kəkəno ar ndari kə da'a, ama təp kar Ruhu kə Yamni. Doka tu kan gafarte ti ni ka kan kə ida'i ti ni mbatl, ba də rəsh gwani ba diri məshtəni, ama Ruhu ni ba li mbatl man bigul gəska da'a. **8** Ra untuwo, a bi rai. **7** In kulci tu kan diri məshtəni, muntu lir kən də kə gode təni ndutən hoyi. **9** A rəshi kan rəshni den tlari tate ar dir na dədə Yamo, in ni kə də a shin ko ki mani kopi bar ju a wul dədətəni kem mən Isra'ilə i mbu shini bager kə kən'e kə pi gwa ko gigasi. **10** Kup muntu gafarte Musa da'a kup na cirtəni den ndoltən ka gwa. gon tin tə pi argono, ami ma a gafarte ti ituwi. **8** To dədətən tu kan ba dəl təp kar mbap kə Kan argon tu a gafarte yi, in argon ra kə gafarte Ruhuyi gwa, imnu womtitəni ba nərəwu? **9** In tiyi ma, a gafarte ti ni domici gi ni den bi kə argon tu diri məshtən baa dəm na dədətəno, Almasihu, **11** kə ba də shetan zam təp ka jili argon tu diri mbap kə Yam kan ra dlat fa, ar gəmi ka da'a, domici mə mom təp dasi tu gəsi. ni baa mani dədətən nar cina na məntə! **10** **12** Nan a cwat kə pi wazu kə Almasihu gip bən Untuwo kor gudlum shirəmiwo den bi argon Taruwawaso, Babom ni əulim təp kə pi mbapi. ni ar ra da'a mən ni mə ngash na pel gudlum **13** Ama ar ghunum naar domici a zam erəm shirəmi gwa. **11** Kano bar tu den jiltən ka ni zam Titus lasi da'a. Ar ni a pali wur bi kan a ndara dədətəno, imnu nartən kə dədətən kə bar tu bən Makidoniya. **14** Ama a gode Yam, muntu kan baa pa da gwawu? **12** La'i mbatl tu kan mən kan ba kop nam mi ko gigasi gwa kə də a ci bən ra nari untu gwa ni kem mən ra na ndəri mbatl təp kar Almasihu. Tə pi mbap nam mi domici kə naari. **13** Mən nəra wule Musa da'a, muntu də mə ri pi wazu kə Almasihu ko ako wule mir ghum bager gəs ka na tutul bəse də mbarəm mən təmi kasər kan nga ko ako gwani. **15** Mən kə Isra'ilə shin ndoltən kə cirtən mən dədətəni nəra wule mir mən təmi kasər tu kan Almasihu ra. **14** Ama wura na dəmən gami domici har ta'lı Yam gwa, gip munju kan den dəli gəzən sekən ma argon ra kan ba hane wur shini ge munju kan den təp məshtən gwa. **16** Də munju shirəm tu kan ra gip kor gudlum shirəm tu kan den təp məshtəno, kasər tuwo kasər kə wokoci tu wu den zhiti gwa. Muntu gode'e har mbarəm ni mən diri məshtəni, Ama də munju sekən ma pən argon tu kan ghum bager gəzən kan den zami dəltəno kasər tuwo ge mbatl ni ka gwa da'a, domici Almasihu nangən ni ba pən mən bi rai. Kan woni baa mani pi mbap tuwe? bar kə ghumı bagerika. **15** Untuni, sekən tu ma **17** Mən jino wule nami mbarəm ni mən ra da'a wini wu zhit rəshi kə Musa wo, se də tutul ta mən pi wazu kə shirəm kə Yam kədə wu zam le mbatl gəzən ka. **16** Ama baa pən tutul tuka mbələi ra. Nan Yamni kar miwo, mə yari ni ge shirəmi cina da ti, gip dəmi gəmi mən pi mbap ni'e Ruhu yi, kano kup las tu Ruhu kə Babom kə Almasihu.

3 Mi pa dədə ni gam gəmi esa? Ko mə ngen ni təlankur tu kan ba sede mi kar kən gwa. Ko də bi mi təlankur tu kan ba sede in kar mi kandatu jen ba pi gwaya? **2** Ai kən na gam gin ni'e təlankur gəmi. Muntu kan rəsh gip mbatl gəmi gwa domici də ko gonge zhit wu momi. **3** Kə gode'e kən təlankur kan dəl kar Almasihu gwani, muntu mbap gəmi ni kem kə dəm untu gwa. Təlankur tuwo ba'e rəsh ni na bar kə rəshi da'a, ama na Ruhu kə Yam mən rai ni. Ba'e tlər ni den allo kə tat da'a, ama den mbatl kə mbarəm ni. **4** Mə yari ni untu domici mə mom'e bariwo untuni ar ra cina də Yam təp kar Almasihu. **5** Argon ra kan gode'e mən ni den pi mbap tu na mani kə gam gəmi gwa da'a.

4 Nan təp kə ba ida mbatl kə Yami ar ni bi mi mbap kəno, mə cen mbatl ka da'a. **2** Mə nge pi bar ju kan ra na ghuuni na bar kə dasi tu ju kan ba diri sham gwa. Mə se murgon da'a, mə yari ni ge shirəmi għon, kup kani ba sede ge shirəm gəmi cina də Yam gip mbatl gəzəni. **3** Zo shirəm tu kan mə pi wazu gəs nəra na ghuuniwo, ar dəm ni na ghuuni kar munju

kan ra den təp məshṭən gwa. 4 Wu nəm zo shirəm mən təmtəniy i da'a, domici shetan bar kə bote kə mbarəm kə zhan kən kem mbatl gəzən dəmən ka. Ar hane wur shini cirtən tu kan baa cir den wur gwa, muntu kan ar ni'e cirtən kə zo shirəm mən təmtən kə dədatən kə Almasihu muntu kan ar ni'e kama kə Yam gwa. (aiōn g165) 5 Ba e mə pi ni wazu kə gam gəmi da'a, mə pi ni wazu den e Yesu Almasihu wo Babom ni, mən na gam gəmi ngapo mən zher gin ni den bi kə Yesu. 6 Domici Yam muntu wule, "Da zam cirtən gip dəməni," ti ni tə kem də cirtən gəs cir gip mbatl gəmi kə də ar cir den mbarəme wu mom'e mbarəm ba zam ni dədatən kə Yam təp kar Almasihu. 7 Kup na untu mən kan bar kə am kə Ruhu tu ra gip mi wo, mən nəra wule tat ka gurku. Mə dəm ni untu kəde gode'e Yam ni na iko kə ko unu, mən ra na argo gipi da'a. 8 Tlat mika nar den ko gonge təp na ghuntəne, ama kup na untu wu ro'i mi bigul ka kə də mə za mbapi da'a. Gas gono mə cen mbatlka ama mə dəli mbatl da'a. 9 Nemi den kumi dli, ama ko njem Yam za mika da'a. Ba byal mi atlka, ama mə məshka da'a. 10 Mən ra bi də məshṭən ko gigasi kandatu kan pi Yesu gwa, kə də shin pitən kə Yesu gip dli gəmi mən məshṭəni. 11 Dəmi tu kan mən den pi gip duniya kəno, mən nəra bi də məshṭən ko gigasi domici kə Yesu kə də shin pitən kə Yesu gip dli gəmi mən məshṭəni. 12 Ar ni mən ra bi də məshṭən kədə kə zam rai. 13 Rəshi shirəm kə Yam wule "A nəm ni tor gip mbatl gəni ar ni kem a yari." Nan mən ra na Ruhu kə ngəshtən den Yam biyi nəm, mən ma mə nəmə ar ni kem mən den shirəmi. 14 Mə mom'e Yam tu kan tli Babom Yesuwo, ti ni tli mi na Yesu kan tə dır mi cina dati nan kəne. 15 Kup muntuwo den bi zami gin ni, kə də mbarəm na womti shin fittən kə zo bi bar kə Yami wu pa goode təra, kədə dəda ti. 16 Ar ni kem mə cen mbatlka da'a. Kup na dli gəmi den məshṭən, nemi den pali ruhu gəmi peli den ko gonge pəte. 17 Nye kumi dli gəmi kan mən den kumiwo ar baa ri dlyam da'a. Kup na untuwo, ar ba zami mi dədatən tu kan nar mani kan ba dəm baa patən gwa! (aiōnios g166) 18 Ra untuwo, mə lani ger den argontu mbarəm ba shin na ger gwa da'a, ama mə lani ger den bar ju ba mani shini na ger gwa. Domici argontu mbarəm ba shin na gero ar ba paka bəle, ama bar ju ba shin dawo ar baa pa da'a. (aiōnios g166)

5 Mə mom'e in yasi bom kə atl kən kan mən ra gipiwo, dli kan mə pi mbap nari gip duniya, Yam na gam gəs ba tu'i mi bom to yamka. Tun nan yam ni tu bom tuwo ar baa dəm ba patəni, ar baa yaska da'a. (**aiōnios g166**) **2** Kəkəno mən den buti na te mbatl karka, mən den ndu'i mə zam dli tu kan baa la'i mi to Yamka gwa. **3** In la'i mi dli tawo baa'i zam mi gəs koni da'a. **4** Wokoci tu kan mən ra gip kushi atl tu, muntu kan ar ni'e dli gəmi kə duniya, mən den buti na te mbatl karka. Mə ndu'e mə za dli gəmi kə duniya kən da'a, ama mə nduni'e də la'i mi ka to yamika, domici argon tu ba məshi dawo ar ghum mən məshtəni ka kup. **5** Yam na gam gəsni pi təp kə sanjetən tu ba zam mi gwa, tə bi mi Ruhu gəsi kədə tə pi mi argontu baa zam mi de cina gwa. **6** Ar ni kem mən ra na ndəri bigule, mə mom'e in mən nəra gip dli kə duniya kəno, mən ra dlyami na bom gəmi kan ra to kar Yam ka gwa. **7** Dəmi tu kan mə piwo dəmi kə ngəshtən den Yam ni, ba'e argon tu ger ba shin gwani da'a. **8** Mə paye ndu'i mə za dli kənī kə də mə dəm na Babom to yamka. **9** Man untu ma mə ndu ni'e də Babom kum təmi gəmi, ko mən ra gip duniya kənī ko mən ra to yamka. **10** Kup gəmi mi dlər cina də dandi tloyi shirəm kə Almasihu kədə tə tloyi mi shirəmi, kə də ko gonge nəm batltən kə mbatl gəs kan tə pi gip dli wokoci tu təra gip duniya gwa, ko mbuni ko wani ni. **11** Nan mə mom ununu bəpi nupi na bərti Yamo ar ni kem mən den ndotən kə tle gam kə mbarəm wu bərti ti. Yam mom kup, a shin wule kə mom na untu gip mbatl gi ni. **12** Ba'e mə dəda ni gam gəmi cina da'in da'a. Ama mə ndu ni'e kə mom bar ju kan baa kem kə 60 ngetl nam mi gwa, kə də kə mani bali munju ba 60 ngetl na bar ju wu shin kar mi gwa, ama bar ju wu piwo ar ghun wur da'a. **13** Ko mə dəm ni wule mən zhe'e ma, mə pi ni kə da mə dəda Yami. Mən nəra gip mbatl gəmi hoyi ngapo ma pi ni den bi gi ni. **14** Ko unun mə pi, ndutən kə Almasihu ni ba kop nam mi. Ar ni kem mə nəm'e mbarəm nəm məsh den bi gəmi kup, ra untuwo kup gəmi məsh nan ti. **15** Domici munju kan ra na raiwo ba wu'i pi dəmi kə gam gəzən da'a de cina, sede wu pi dəmi kə muntu məsh den bi gəzən kan ba tli ti'es den bi gəzəni gwa. **16** Ra untuwo mə za shini mbarəm wi gip dli wule kandatu nami mbarəm kə duniya ba shin wur gwa, kup na mə shin Almasihu far untuwo, ama mi i shin ti untu es da'a. **17** Domici kup

muntu kan ra gip Almasihuwo pel mbarəm ni. Mə buli in mbatl gəmi hoyi. **12** Mə nge gode in Gus baro ar ndol gamkawi, ar tu bar kupo, ar ndutənka da'a, kən ni kə nge gode mi ndutəne. dəm peliwi. **13** Kup bar juwo Yam ni pi, ti ni A yari in ni shirəm tu wule kandatu bəba ba tə pali mi dır kar ti gip Almasihu kan tə bi mi dəli kəm nya gəs gwa, gode mi ni ndutən gin mbap kə sitən gip dlom gəs na mbarəme. **14** pa'e! **15** Ba kə ngash ni gam na munju kan mən Yam ni ba su gip dlom kə gam gəs na mbarem kopi ni dagwa. Imnu mən pitən dlat ba mo gam kə duniya kəni təp kar Almasihu. Ama tə bi mi na mən dəsi tu rawu? Ko imnu cirtən ba dəm shirəm kə sitən gip dlom kə mbarəm nan ti. **16** kə ba lasi nəm na dəmənwe? **17** Imnu Almasihu Ra untowo, mən ni'e mən pi mbap den am kə baa bal berəm na Shetan? Ununu ngashii gam Almasihu, wule Yam ni den shirəm na gam gəs mən kopi na munju kan mən kopi ni da gwawe? təp kar mi. Mə lir kən den gip sun kə Almasihu, **18** Ununu me gam Bom kə Yam na ba warwe? kə kərkəm ni dlom gin na Yami. **19** Almasihu Domici mən ni'e Bom kə Yam mən rai. Kandatu taşə pi warwat pitən da'a, Yam pali ti wule mən Yam yari gwa'e, "Aa dəm nan wuri, kan a kop pi warwat pitən den bi gəmi, ar ni kem mə dəm gip dlom gəzəni. Aa dəm Yam gəzəni, kan wi dəm mbarəm gəni." **20** Ra untowo, dəli ni gam mən pitən dlat kar Yam təp kar Almasihu.

6 Den bi dəməi gəmi gip mbap tu mən den pi

na Yamo, ba kə nəm ni zo bi bar kə Yam katl da'a. **2** Domici Yam wule, "Gip wokoci kə zo mbatl gəno a kum kəne, gip wokoci dəli gino a ne in am ra." Kum ni! Kakan ni'e wokoci kə

zami zo bi bar kə yami, Sekən ni'e pət zami dəltəni. **3** Mə dəməi murgon bar kə pati asəm da'a. Ba də murgon zam məgən pitən gip mbap gəmi da'a. **4** Ra untowo, təp ko ako mə gode mbarem e min mən pi mbap kə Yam ni den ko gonge təpe. Gip 6ali mbatl dlom gam naari, gip kumi dli na ko unu ghuntən na banyitəne. **5**

Pita 6e gəmi ba la mi bom moni, kumi mi dli gip tli mbatl, mə pi mbap tu kan man ndərtən kə bigul gəmi gwa, mə mani zami umur da'a gas kup, kan mə dəm na guzumi. **6** Təp kaba dəməi na dləran mbatl ni, na momi tu mən ra nari gwa, na te mbatl kaar gəmi kani mə gode'e min mən mbap kə Yam ni təp kar Ruhu kə Yami, na ho ndutən gəmi. **7** Mə gode'e min mən pi mbap kə Yam ni təp kəba yari ge shirəmi na iko kə Yami. Mə pi argon tu kan dlat ni gwa muntu kan ar ni wule bar kə dlan den am shimpli na den am yali gəmi gwa. **8** Ba bi mi nartəni kan ba pa mbur mika, ba yari ho shirəm den mi, ba pa pi məgən shirəm den mi. Pali mi mən ceni lare, kup na untu miwo ge shirəm ni mə yari. **9** Ar ni wule mbarəm mom mini da'a ama mom mi hoyi. Wule bi də məshətən ni mən ra ama mən ra na rai. Bo mi narka, ama ri mi eka da'a. **10** Mən ra gip dun mbatl, ama mən ra na ghol mbatl ko gigasi. Kup na mən ra na argon da'a, ama mə kem də jen nəra na bar kə ame. Wule mə ne ni argon da'a, ama mən ra na bar kup. **11** Kən mən Korinti, mə ghundəri in argonka da'a, kan

na mən dəsi tu rawu? Ko imnu cirtən ba dəm shirəm kə sitən gip dlom gəzəni. Aa dəm Yam gəzəni, kan wi dəm mbarəm gəni." **17** Ra untowo, dəli ni gam ginka gip munju kan mən kopi ni dagwa, ngot ni gam ginka nan wuri, untun Yam yari. Ba kə nəni am den argon tu kan wani ni gwa da'a, ra untuni aa nəm kəne. **18** Ar ni aa dəməi in Bəba, kan kə dəm mimir gən moni na mətli, Babom ni yari untu."

7 Mir 6yar gən kə ndu'i, tun nan wule baa pi mi bar ju kupo, ar nəm mi te yarka mə kətəri ni bar ju kup kan ba li dli na mbatl gəmi kagwa. Naa də dəməi gəmi nəra dləran hoyi gip bərti Yami. **2** A lir kən den kə gode mini ndutən gi ni. Mə pii murgon wani pitən da'a, kan mə li murgon ka da'a, kan baa wule mə cuce murgon gwa. **3** Ba'e a ne in ni wani pitən te gamka da'a nan a yari untu gwa. Kandatu a yari in gwa, argon ra kan ba te gip dlom gəmi mə nge ndu'i gin da'a, ko mən ra na məshi, ko mən ra na rai mən ra nan kəne. **4** A yerda nan kəne, a pa 6o netəl nan kəne. A cen mbatlka nan kən da'a, mbatl gən ra laa'i na ghol mbatl kup na kumi dli ju mən den kumi gwa. **5** Nan mə mbu bar gip bən Makidoniyawo, mə zam shukutən da'a, ama tli mbatl ni mə zam kup las tu ma bətl gam gwa, lotən ter kari, te gipi ka ngapo mbatl gəmi ra laa'i na bərti. **6** Ama Yam mən 6a'i bigul munju kan bigul ro'i wurka gwani ndəri mi bigul na cwattən kə Titus. **7** Ba'e na cwattən gəs ni katl da'a, ama na shirəm tu tə yari mi den kandatu kə 6a'i ti bigul gwa. Tə pa yari mi kandatu kə ndu kə shimpli naar gwa, na dun mbatl gin den argon tu kan pi, na ndotən gin gip kopi kar gən gip mbap gwa. Muntu kem a pi ghol mbatl naari. **8** Kup na təlankur tu a rəshi in kem kən ka dun mbatl. Faro a kum təmi kə təlankur tu a rəshi in gwa da'a, a mom'e ar ba ci in mbatl kə

muri njem ni katl. **9** Kup na ar dəm untuwo ar na mbap kə domi bar ju mbarəm bi gip pəni kə gholim mbatli. Kup na a kum təmi kə dun mbatl mbatl gəzən gwa. **7** Gip ko unuwo kan nəra bi gini da'a, ama dun mbatl tu ni kem kən kə ci atl cina, gip ngəshtən den Almasihu gi ni, ko gip gam den pitən gini. Ra untuwo, dun mbatl tu shirəmi, ko gip momi ge shirəmi, na ndu'i pi kə piwo ar ni Yam ba ndu'i. Den untuwo, argon mbap kə Yami, na ndutən tu kə pi mi gwa. Ra tu mə piwo ar dəm məgən pitən da'a. **10** Dun untuwo, mə ndu'e kə cini cina na bi bar tu den mbatl tu Yam ba ndu də piwo, ar ba kem ci atl argon tu mbatl gin pəni in gwa. **8** Ba'e a getl gam tu ba dīri zami dəltən gwa, a mom faro ra kən ni kə pi untu da'a, ama a ndu ni'e a gode in gip dun mbatl tu da'a. Ama dun mbatl tu kan kandatu kərcətən gin ra na kə jen gwa, domici mbarəm ni dəli gam gəso, ar ba kem məshtəni. muntu baa gode kanda kə ndutən tu kən ra nari **11** Shin ni argon tu dun mbatl tu kan Yam za ar gwa. **9** Domici kə mom zo mbatl kə Babom gəmi zam kən tu dīri in gwa, ar kem kən kə momi las Yesu Almasihu. Kup na ti mən bar kə am ni, tu kan kə pi dlat dagwa, ar kem kən kə pi lo'e, ama ta dəm muntu ra na argon dagwa, kə də kan kə kum bərti. Ar kem kən kə la'i mbatli, təp gip holi bar kə am gəso, kə zam dəmi mən kə ndu gam gin da'a. Ar kem kən kə dəmi den bar kə am cina də Yami. **10** Kəkəno argon tu aa bi dəli kəm muntu kup kan pi warwat pitən yari den muntuwo ar ni'e, ar ba mbun kə cini gwa. Den muntuwo ar gode'e təp ko akowo, kən cina na argontu kə pare pi ghwa gwa, domici kə ra na wani pitən da'a. **12** Wokoci tu a rəshi in bi bar ju kan mbarəm ni kem kən dagwa, ama təlankur tawo, ba'e ar ghunəm ni den woni pi kən ni kə pən kə də kə pi untu tor mbatl da ine. wani pitəni ko woni pii ti wani pitəni da'a. Den **11** Kəkəno pini mbapi kandatu ndərtən gin ra untuwo, a rəsh ni kə də a yari in den'e Yam gwa, kə də kə cini cina na pi argontu mbatl gin mom'e mən ra tor gip mbatl gin hoyi. **13** Kup na pəni in kə pi gwa. **12** Kən nəra na mbatl biiwo, untuwo mə zam bə'i bigule. Biti den ba'i bigul Yam ba kum təmi kə bii gini, kən ni kə bii den gəmiwo, mən ra na ghol mbatl naar na shini bi ndərtən gin gwa. Yam baa ndu kə bini argon kandatu Titus ra na ghol mbatl gwa, domici tu kan man ndərtən gin gwa da'a. **13** Mə ndu kup gin kə ne ti am ra hoyi nan kə bə'i ti bigul ni'e mə ne jen heli gos gam kan kən ngapo mə gwa. **14** A bo ngətəl nan kən cina da ti, ngapo ne in gibər gos gam da'a. Ama kə də ko unu kə bim sham da'a. Ama kandatu bar ju kup mə dəm nəm. **14** Ama kə də tatlı mbap tu kandatu yari in kan ge shirəmno, be ngətəl gəmi nan kən ar ndariwo, ne wur ni am ra kəkən nan kən ra cina də Tituso ar dəm ge shirəmi wi pa'e. **15** na təp kə pi untuyi gwa. Kən eso wokoci tu kan Titus ba ndu kən naari, ba ma ti ni tə dam ti kən ra na argon da'a kan wiyo wi ra nariwo, se den kandatu kə kop shirəm gəs, wokoci tu kə nəm ti gip nartən na dədərtən gwa. **16** A pi ghol mbatl kəkəni, a yerda nan kən hoyi.

8 Kəkəno mir ȳyari, mə ndu'e kə mom na argon tu kan zo mbatl kə Yam kem domtən kə mən kopi kə makidoniya kə pi gwa. **2** Kup na ngati gam na naari den ghunton na kumi dli tu wi gipi gwa, nartən kə ghol mbatl gəzən kem wu pi ho bar kə bi jen bar kə am gəzən kup na wu hol bar naar gwa. **3** A sede'e wu bi ni den bi argon tu wu mani bi gwa, ar man ndərtən gəzən ma. Wu bi ni na ndu'i kə mbatl gəzəni, ba'e getl wur ni da'a. **4** Wu lir mi də mə bi wur bi, kə də wi ma wu zam wu pi mbap kə ne am mbarəm kə Yam kan ra su atl kə Yahudaka gwa. **5** Kan wu bi ar ba man kandatu mə la mbatl gwa, wu pare ni bi gam gəzən Babom kakani nam mi pa'e, wu pi ni kandatu Yam ba ndu gwa. **6** Untuwo kan mə lir Titus den tə ci cina

na mbap kə domi bar ju mbarəm bi gip pəni kə gholim mbatli. Kup na a kum təmi kə dun mbatl mbatl gəzən gwa. **7** Gip ko unuwo kan nəra bi gini da'a, ama dun mbatl tu ni kem kən kə ci atl cina, gip ngəshtən den Almasihu gi ni, ko gip gam den pitən gini. Ra untuwo, dun mbatl tu shirəmi, ko gip momi ge shirəmi, na ndu'i pi kə piwo ar ni Yam ba ndu'i. Den untuwo, argon mbap kə Yami, na ndutən tu kə pi mi gwa. Ra tu mə piwo ar dəm məgən pitən da'a. **10** Dun untuwo, mə ndu'e kə cini cina na bi bar tu den mbatl tu Yam ba ndu də piwo, ar ba kem ci atl argon tu mbatl gin pəni in gwa. **8** Ba'e a getl gam tu ba dīri zami dəltən gwa, a mom faro ra kən ni kə pi untu da'a, ama a ndu ni'e a gode in gip dun mbatl tu da'a. Ama dun mbatl tu kan kandatu kərcətən gin ra na kə jen gwa, domici mbarəm ni dəli gam gəso, ar ba kem məshtəni. muntu baa gode kanda kə ndutən tu kən ra nari **11** Shin ni argon tu dun mbatl tu kan Yam za ar gwa. **9** Domici kə mom zo mbatl kə Babom gəmi zam kən tu dīri in gwa, ar kem kən kə momi las Yesu Almasihu. Kup na ti mən bar kə am ni, tu kan kə pi dlat dagwa, ar kem kən kə pi lo'e, ama ta dəm muntu ra na argon dagwa, kə də kan kə kum bərti. Ar kem kən kə la'i mbatli, təp gip holi bar kə am gəso, kə zam dəmi mən kə ndu gam gin da'a. Ar kem kən kə dəmi den bar kə am cina də Yami. **10** Kəkəno argon tu aa bi dəli kəm muntu kup kan pi warwat pitən yari den muntuwo ar ni'e, ar ba mbun kə cini gwa. Den muntuwo ar gode'e təp ko akowo, kən cina na argontu kə pare pi ghwa gwa, domici kə ra na wani pitən da'a. **12** Wokoci tu a rəshi in bi bar ju kan mbarəm ni kem kən dagwa, ama təlankur tawo, ba'e ar ghunəm ni den woni pi kən ni kə pən kə də kə pi untu tor mbatl da ine. wani pitəni ko woni pii ti wani pitəni da'a. Den **11** Kəkəno pini mbapi kandatu ndərtən gin ra untuwo, a rəsh ni kə də a yari in den'e Yam gwa, kə də kə cini cina na pi argontu mbatl gin mom'e mən ra tor gip mbatl gin hoyi. **13** Kup na pəni in kə pi gwa. **12** Kən nəra na mbatl biiwo, untuwo mə zam bə'i bigule. Biti den ba'i bigul Yam ba kum təmi kə bii gini, kən ni kə bii den gəmiwo, mən ra na ghol mbatl naar na shini bi ndərtən gin gwa. Yam baa ndu kə bini argon kandatu Titus ra na ghol mbatl gwa, domici tu kan man ndərtən gin gwa da'a. **13** Mə ndu kup gin kə ne ti am ra hoyi nan kə bə'i ti bigul ni'e mə ne jen heli gos gam kan kən ngapo mə gwa. **14** A bo ngətəl nan kən cina da ti, ngapo ne in gibər gos gam da'a. Ama kə də ko unu kə bim sham da'a. Ama kandatu bar ju kup mə dəm nəm. **14** Ama kə də tatlı mbap tu kandatu yari in kan ge shirəmno, be ngətəl gəmi nan kən ar ndariwo, ne wur ni am ra kəkən nan kən ra cina də Tituso ar dəm ge shirəmi wi pa'e. **15** na təp kə pi untuyi gwa. Kən eso wokoci tu kan Titus ba ndu kən naari, ba ma ti ni tə dam ti kən ra na argon da'a kan wiyo wi ra nariwo, se den kandatu kə kop shirəm gəs, wokoci tu kə nəm ti gip nartən na dədərtən gwa. **16** A pi ghol mbatl kəkəni, a yerda nan kən hoyi. **17** Tə ri ni kar kən den lirtən gəmi ni katl da'a, ama ti na gam gəs ma tə nduni ritən kar kənə. **18** Ar ni mən den kari gəs rənka na erəm tu kan pi sun kar domtən kə mən kopi kup den pi mbap gəs kə wazu gəs kə zo shirəmi. **19** Muntu ni katl da ma, domtən kə mən kopi ni zəzar ti, kə də tə pi ta ritən nan mi, gip pi zo mbap tu ma pi den bi dədə Babomi, kan es kə da ar gode den ndu'i kə mbatl gəmi ni mə ne amra. **20** Mə ndu ni mə kətəri argon tu mbarəm baa pi mi məgən shirəm den kandatu mə pi na bar ju bi den pəni kə mbatl gwa. **21** Mə pəni ni muntu gam gəmi kə də mə pi argon tu kan Yam baa

kum təmi gwa, mbarəm ma wu kum təmi. **22** ti ni es ti kem kə rəsh bar na naari təp kəba Ar tu esi, mən den kari bar na erəm gəmi nan pitən dlat gəsi. **23** Ti pi in albarka təp ko ako, wuri, domici mə yerda nan ti, biyi na womti kə də kə dəm ni mən bi bar na ghol mbatl ko mə zam ti na mbatl kə ne am mbarəm ra, kan gigasi. Ra untu ni mbarəm na womti baa goode kəkəno cina na untu ma, ar tu tə yerda nan Yam den bi bar ju na fuli am kan kə kari wur kəne, tə ndu ta ne in am ra hoyi. **24** Titus ngapo bar nari təp kar mi gwa. **25** Ho mbap tu kan kə berəm mbap gən ni kan mən ni den mbap den piwo, ba'e ar ne ni am mbarəm kə Yam katl bi gi ni. Mir əyar kan ra nan ti ngapo, domtən da'a, ama ar pa kem də goode Yam den untu. **26** kə mən kopi na womti ni kar wuri. Mbap tu Mbap tu kə pi tuwo, arba kem də mbarəm dədə wu den pi ngap ba dədə ni Almasihu. **27** Den Yami, domici kə kop argon tu kan zo shirəm untowo, gode ni mbarəm ju ndutən gi ni, kədə kə Almasihu yari gwa, nan kə ngəsh kən den womti domtən kə mən kopi ju kan kar wur gwa argon tu kan zo shirəm kə Almasihu yi yari kum argon tu kə pi wur gwa, kan wu mom'e be gwa, kan eso domici kə ne am tu kan kə pi wur na nami mbarəm na fuli am gwa. **28** Mbarəm ju baa shirəm na Yam den bi gini, wi den damtən den kən gip mbatl gəzəni, nan zo mbatl kan tla gam kə damtən kə mbarəm kan Yam bi in bigul kə pi gwa. **29** Mə goode ni Yam den zo mbatl gəs kan man yari kə mbarəm gwa.

9 Ar nəmən kə a rəshi in den ne am tu kan pii mbarəm kə Yam gwa da'a, **2** domici a mom'e kə pən ni tor gip mbatl gin kə pi untu, ar ni a 60 ngetl den untuyi də mən Makidoniya, mə ne wur den yari'e kən mən Akayawo tun ghwa ni kə bal gip mbatl gin kə də ka bi, ndu'i gin kə pi untuyi ni putu na womti kə ngeni argon tu wi bi gwa. **3** Ama ami den kari bar na əyar kə ba ar dəm 6e ngetl gən den bar ju dəm katl da'a, ama a ndu'e kə neni argon tu kan ki bi kandatu a yari wur gwa. **4** Domici amini a cwat na mən kopi kə Makidoniyawo, a ndu'e wu dir zamo kə ne argon tu ki bi wi gwa da'a. Ar ni dəm untowo mi tla sham den 6e ngetl tu kan a pi nan kən cina da wur gwa, ama shamiwo gwan ni katl da'a, har nan kən ma. **5** Ar ni kem a lir əyar da wu su kar kən kakani kə də wu dom bar ju kan kə wule ki bi gwa, kə də wu zam newi mak den bi pəni. Muntu ni baa gode'e na ndu'i kə mbatl gin ni kə bi, ba'e getl kən ni da'a. **6** Neni muntu kəmə, kup muntu kan ngan badər gəs dələn-dələnwo, ti rəsh bar njem, ama kup muntu kan ngan badər gəs kandatu ar ndaariwo, ti rəsh bar na naari. **7** Naa də ko gonge gip kən bii kandatu tə pən gip mbatl gəs gwa, bat na li mbatl, ko wule getl təni, domici Yam ba ndu ni mən bi bar na ghol mbatl. **8** Shin ni kandatu bar ra na fuli gwa! Gon nəra Yam ba mani pi in albarka kə zam ar man argon tu kə ndu gwa, kədə kə zam argon tu kə ndu gwa ko gigasi, kan kə pa zam ar man untu, kədə kə pini ni mb arəm ho bari. **9** Kandatu ar ra na rəshi gwa'e, "Yamo am gəs na fuli ni ar ra kə bi bar gəs də munju kan am ri wur kaar dagwa, pitən dlat gəs baa paka da'a." (**aiən 9165**) **10** Yam ni ba bii mən ngani bar badər, tə bi ti fingali. Ra untowo, Yam baa bi in badər kədə kə ngani,

Kəkəno, ami Bulus na gam gən ni a lir kəne, ami kan ba wuləm'e, "mən ida mbatl" ami nəra nan kən gwa, ama "banyi mbarəm" ami nəra nan kən da gwa! Ama domici kə shu'i gam atl na ida mbatl kə Almasihu ni. **2** A lir kən den ba kə kemən ni kə mase in ami ni a dir kar kən gwa da'a. Domici a mom wolo aa mase mbarəm ju kan ba wule mən ni den dami gəmi wule mbarəm kə atl katl gwa. **3** Kup na mən ra den kaar atli, ama dlan gəmiwo kandatu mbarəm kə atl ba pi gwa ni da'a. **4** Domici bar kə dlan gəmiwo wule kə mbarəm kə den kaar atl ni ar ra da'a, ama bar kə dlan gəmi ra na iko kə Yami. Mə pini mbap nari kə gəzan las mən ndərtən gip damtən kə mən ceni lare. **5** Mə gəzan ni ko gonge bali gip nge shirəmi, na kup bar ju ba dləri nge momi Yam gwa, eso, mə pali ko gonge damtən ar pal mən bota na kopi argon tu Almasihu yari gwa. **6** Mən ra den bi matli ko gonge nge kumi shirəmi, wokoci tu kopi shirəm kə Almasihu gəmi laa'wi gwa. **7** Shin ni kandatu bar ra na fuli gwa! Gon nəra na ndəri bigul den'e ti kə Almasihu, se tə mom'e mən ma kə Almasihu ni kandatu təra gwa. **8** A kum sham da'a ko njem, ko da ami ni a 60 ngetl naar den iko tu Babom bim gwa. Iko tu kan tə bimo, kə a tu kən ni, ba'e kə də a yas kən kani da'a. **9** Ba kə shin ni wule a ndu ni a la kən bərti gip təlankur gən ju da'a. **10** Domici jen ba wule, "Təlankur kə Bulus gəbəre

gəso, ti mən pi shirəm mən ndərtən ni da'a, bitu ami ra nan kəno a ndu argon kar kəne, kup shirəm gəs ngapo argon ni da'a." **11** Naa də na untu a ghun kən da'a. Mir ֆyar mən kopı badər mbarəm ju mom'e argon tu mə rəshi in kan tli tor Makidoniya ni bim bar ju kup a ndu mən nəra nan kən dawo, ar ni bom na argon gwa. A dəmi in gos gamka da'a ko njem, kan aa tu mə yari in mən nəra nan kən gwa da'a. **12** ci cina na pi untu. **10** Kandatu kan ge shirəm Mə kəm mə ngash gam gəmi na ֆyar kandatu kə Almasihu ra gipəno, murgon ra gip atl kə munju kan ba shin wule wu man nami mbarəm Akaya kan baa kemən kə za'i be ngetyl gən tu kup ba pi gwa. Wi mən cingər gam gəzən na gwa da'a. **11** Ra untuwo, a nge in ni nan a yari jeno, wu den ndu'i wu pən gam gəzən bom na untu gwaya? Yam mom'e a ndu kəne! **12** Aa ci jeni, wi kədləm ni. **13** Ama mi bo ngetyl ar man kandatu ar ndari gwa da'a, ama mi dlər ni den bi las kə mbap tu Yam bi mi ka pi gwa, kən kə 6e ngetyl den'e wu pi mbap nəm na gwagəmi. kupo kən nəra gip las ba pi mbap gəmi. **14** Tun **13** Badər mbarəm juwo mir mən kartən ka lar ni, kano kən nəra gip las ba pi mbap gəmiwo, ri mir mən jili mbarəm kani, wu pən gam gəzən in zo shirəm kə Almasihu kan mə pi ino ar dil den mir mən kartən kə Almasihu ni. **14** Muntu nəka gip las ba pi mbap gəmi da'a. Kano mə dəm bar kə nəmə bi na am da'a, domici Shetan dlyam nəka gip 6e ngetyl gəmi da'a. **15** Mə bo ma ta nəni gam gəs wule ciri mən kartən kə ngetyl den mbap tu kan jen pi gwa da'a. Ama mə Yam ni. **15** Bar kə nəmə bi na am ni da'a, in zher la mbatl'e ngəştən gin den Yesu baa ci cina na gəs ni pali gam gəzən wule wi zher kə pitən dlat nartəni, kan las ba pi mbap gəmi gip kən baa ni gwa. Den kaariwo wi zam 6atltən tu ndar ci cina na bultən naari. **16** Mi zam mə pi wazu mbap gəzən gwa. **16** A yari ra es'e ba də murgon kə zo shirəm gip atl ju cina nan kən gwa. Mə pən'e ami kədləm ni da'a. Ama kən ni kə kum ndu ngeni sun den mbap tu kan gon pi kəba wule untuno, se kə nəmən ni wule kədləme, las ba pi mbap gəs gwa da'a. **17** Ama, "Naa də kədə ami ma a nye zam bar kə 6e ngetle. **17** muntu ba 6o ngetlo, tə 6o ngetyl gip Babomi." **18** Ama shirəm tu a yariwo, ba'e argon tu Babom Ba'e muntu kan ba dədə gam gəs gwani ba nəm yari gwani a yari da'a. Ama be ngetyl tu a piwo, a shirəm gəs da'a, ama mbarəm tu kan Babom ba pi ni wule kədləme. **18** Tunkan mbarəm ra kan ba 6o ngetyl kandatu mbarəm kə atl ba piwo, ami ma aa 6o ngetle. **19** Kəno mən wayo ni hoyi, nan kə pi ghol mbatl na te mbatl kaarka na kədləm gwa! **20** Capawo, gon ni pali inka zher gəso, kə kur kərceka, ko tə zote in barka, ko tə ne in asəm gamka, ko tə gode in'e tə kəm lasi, ko tə pa la'i in amkayama. **21** Amo sham ba cim a yari in'e mə gode dəttən gəmi nan mə pi in untu dagwa! Kup argon tu gon'es ba 6o ngetyl nariwo, aa mani 6e ngetyl pa'e. A shirəm ni wule kədləme. **22** Wi mbarəm kə Ibərahim na? Untun ami ra. Wi mən Isra'iləna? Untun ami ra. Wi gəsgal kə Ibərahim na? Untun ami ra. **23** Wi mən pi mbap kə Almasihu na? A man untu ma. (A shirəm ni wule a teni mən zhe'e ka.) A pi mbap nar man wuri, ami ra ko gigasi na bali gip bom moni, bom naarka, wokoci jeno wule a məsh nika. **24** Bisi nantam ni mən Yahuda bom na rəbə hauya nəm na kutl cet ghwanən. **25** Bisi myakan ba bom na dlo galla. La'əm na tat bisi nəm. Bisi myakan kungələn jikat mal ba tatlıka naməni, pət na gas ami ra gip mal bar bula'i. **26** Gip bomi asəm gən juwo, a mo na bar kə tli mbatl na womti gip bula'i, a mo na mur mən

11 A lir kəne, teni mbatl kaarka na kədləm pitən gəni! **2** A pi ghuve domici gin na ghuve kə Yami. Ra untuwo, a pən wi'e aa gudlumi in na Almasihu, də dəmi gin nəra dləran, kə də ta kən wule nye gər mən yap gam kan ba ta'i bakos gəs gwa. **3** Ama a kum bərti den kandatu ici gip setən gəs jili Hauwa'u ka gwa, də gudəri in mbatlka, kar zo ngəlan bii Almasihu gam gin kup. **4** Ama gon ni dir kar kən kan ba pi in wazu kə Yesu bom na Yesu tu mə pi in wazu gəsi, ko kən ni kə nəm zut ruhu gon bom na Ruhu tu kə nəmə, ko zut zo shirəm bom na muntu kan kə nəmə, kə bi gam gin ituwi. **5** A shin wule munju kə wul wur'e "kiri mir mən kartən kə Yesu" manəm na argon da'a. **6** Ar ba dəm'e kulcim ni mani shirəm da'a, ama ami ra na momi bari. Mə gode in muntuwi ko təp ako. **7** Warwat pitən ni a pi in nan a pi in wazu kə zo shirəm tu ngələk, nan a pali gam gən atl kədə kə zam dədatən gwaya? **8** Ar dəm wi wule a zote ni domtən kə mən kopı jen barka, nan a nəm bar kar wur kədə a pi in mbap gwa. **9** Kan

dléri den təpe, a tla metən na bar kə tli mbatl tu, kədə mani pi bar kə Almasihu dəm ra na kar mbarəm gən mən Yahuda na kar munju məni. **10** Muntu ni kem ami ra na ghol mbatl mən Yahuda ni da'a, na bar kə tli mbatl gip gip holi ndərtən gəni, gip yarim məgən shirəmi, bəni, na bar kə tli mbatl gip ləpe na den bar gip banyi dəmi, gip kumi dli, na gip tlattəne, bula'i, na bar kə tli mbatl də mən ceni lar'e wi den bi kə Almasihu. Domici gip wokoci kə holi mir byar ni. **27** A pi ta ndotənə, a tla kumi dli, a ndartən gip dliwo, wokoci tu ami ra na holi tla holi zami umuri, a kum guzum na guzum ndərtən gip dliwo, ar ni ami ra na ndərtən gip male. A hol zami fingal na womti, a tla kumi ruhu gəni. **11** Kə kemən a dəmka wule kədləm idatəni, a hol tutul dli kə kemi. **28** Den kaar kə wi. Ar ndari kə yabem ni, kup na ami argon ni bar na womti esi, den ko gonge pəto ami den da'a, ar dəm'e, "kiri mir mən kartəni" manəm damtən den domtən kə mən kopi kup. **29** Gon na argon da'a. **12** Yam gode in seda kə dəmi nye ni hol bigulo, a kum wule ami ni a holi, gon ni mən kartən kə Yesu təp kəba te mbatl kaarka, kem murgon ka pi warwat pitəno, ar ba kem a na təp kəba halama, na bar kə dlakəntən, na təp kum lo naari. **30** Ar ni ma nəm a bo ngetlo, to se kəba kiri mbap ju kan tə pi təp karəm gwa. **13** a bo ngetl na bar ju ba gode dəttən gən gwa. **31** Imnu kə kum wule kən ni'e heli gip domtən kə Yam mom'e lar ni a cen da'a, muntu kan ti ni'e mən kopi jenu? Ko nan a hane in kə biim wurpi Yami, kan Ba kə Babom gəmi Yesu esi. Tı ni tə gwani? Gafartem ni dəttən tuka. **14** Kəkəno ami ndar də dəfə ti baa patəni. (aōn g165) **32** Nan ami ra den bi ritən kar kən kə bisi myakan, kan aa ra su Dimashka kawo, gobna tu kan gəs də Gun dəmi in gosgam da'a, domici argon tu a ndu'o Aretas gwa tlat bədlabən kə bəni ka kup kə də kən ni, ba'e bar kə am gin ni da'a. Den kaar kə nəməni. **33** Ama jen shu'əmka təp gip taga den pan kə bəni gip shari, kan a dəli ti amka.

12 Aa ci cina na 6e ngetle, kup na baa zam argon gipi da'a. Ama aa ci cina na yari shirəm den bar ju Babom Yesu bulim gip ruya gwa. **2** A mom na mbarəm gon gip Almasihu, muntu kan gip sheti ghon kutl cet wupse karo pən tika to yam kə myakanı ka. Ko gip dli ni ko gip dlini da'aya, a mom da'a, Yam ni momi. **3** Kan a mom'e mbarəm tuwo pən təka to yamka, ko gip dli ko gip dli ni da'aya, a mom da'a, ama Yam ni momi. **4** Pən tika to yamka, ar ni tə kum bar jen kan baa mani momi da'a, munju kan nya mbarəm baa mbu shirəm dene dagwa. **5** Aa bo ngetl na mbarəm tu, ama aa mani 6e ngetl na gam gən da'a, se de den bar ju a datka gipi gwa. **6** Ami ni a pən a bo ngetl ma, aa dəmka kədləmi da'a, domici ge shirəm ni aa yari. Ama aa bo ngetl da'a, a ndu'e də murgon pənəm ar man kandatu tə shi'mən na kandatu tə kumən gwa da'a. **7** Kə də ba a bo ngetl na kiri ruya kə nəmə bi na am ju dawo, ar ni karim bar na kumi dli tu kan baa dərim ir gip dli gən gwa. Muntu ni dəm wule nye mən kartən kə shetan, kə də tə pi ta ghuni goni, kan tə hanem njinjatənka. **8** A lir Babom bisi myakan kə də tə pənim kumi dli tuka. **9** Ama tə wuləm'e, "Zo mbatl gən kəm ki, domici gip holi ndərtən gin ni baa shin laa'itən kə mani pi bar gəni." Ra untowo, na ghol mbatl ni aa bo getl gip holi ndərtən gən

ra den bi ritən kar kən kə bisi myakan, kan aa ra su Dimashka kawo, gobna tu kan gəs də Gun dəmi in gosgam da'a, domici argon tu a ndu'o Aretas gwa tlat bədlabən kə bəni ka kup kə də kən ni, ba'e bar kə am gin ni da'a. Den kaar kə nəməni. **33** Ama jen shu'əmka təp gip taga den pan kə bəni gip shari, kan a dəli ti amka. **15** Ra untowo, aa kum təmi kə jili kup bar ju ami nari gwa, kup na gam gən ma den bi gini. Ami ni a gode in ndutən naar kawo, ki ca ni ndutən tu kə pimka gwaya? **16** Kəkəno kə nəm argon tu a yariwi gwa'e a dəməi in gosgamka da'a. Kup na unto, gon baa wule a pi in ni wayo, a dəl mbatl ginka na lare. **17** A ne in ni asəm gamka təp kar gon gip munju a kar wur kar kən gwaya? **18** A lir Titus kə də tə ri kar kəne, a pa kar erəm mən kopi gon nan ti. Ki wul ni'e Titus ne in asəm gam kaya? Ami nan tiwo ruhu nəm ni ba kop nan mi, eso təp nəm ni mə kopi. **19** Ase, kən ni den shini terka wule mən ni den ndu'i ho'i gam gəmi kar kəne. Yam ni'e seda gəmi. Mən ni den yari in ge shirəm gip Almasihu. Mir byari, ko ununu mə piwo, kə də ar fa'i in bigul ni. **20** Bərti ba cim den wokoci tu a ri kar kəno, wolo a zam kən ba'e kandatu a ndu gwa ni da'a, kən eso kə zamən ba'e kandatu kə ndu gwa da'a. A kum bərti də zam tli yar yam gip kəne, na ghuve, na dasi mbatl, na ndu'i gami, na li sunye, na wultəne, na gi'bər gami, na tli mbatl. **21** A kum bərti den'e ami ni a pa ri kar kəno, Yam gən baa kem a tla sham cina da ine. A kum bərti kədə ba a pi dun mbatl den mbarəm na womti kan pi warwat pitən far gwa, munju kan ci atl gam kar Yam wi dagwa den dəməi kə warwat pitən

gəzəni, na pi bar kə dədanye, muri na mətli na moni kaari, na holi kumi sham kan wu pi gwa.

13 Mənkən ni baa dəm dırtən gən kar kən kə bisi myakanı. “Ko gonge shırəmo ba nəm ni bi də mbarəm rop ko myakan.” **2** A tare a dəli mən warwat pitən ju na nami mbarəm kəm wi den wu za pi warwat pitəne gip ritən gən kar kən kə bisi rop. Ama kəkəno ar ni a pa dəli in kəm ra nan ami ra nan kən dagwa. Domici ami ni a palo aa za munju kan pi warwat pitən ju na mən ndu'i piyi da'a. **3** Tunkan kən ni den ndu'i kə tabbate'e Almasihu ni den shırəm təp karəmi. Ki mom təp kar muntu, Almasihu datka gip dlom gin da'a, ama tə gode iko gəs gip kəne. **4** Kup na 6a təni den kiin təp gip holi bigule, kup na untu tə ra na ge mbatl gip iko kə Yami. Min ma mən ra na holi ndərtən gip ti, kup na untu, təp kə ba iko kə Yamo mə dam na rai wi nan ti, den mbap tu mə pi gip dlom gin gwa. **5** Gode ni gam gini, kədə kə shin ni ko na ho bi kən ra gip Almasihu Yesu, pini ta gode gam gi ni. Kə mom ni'e Almasihu nəra gip kən da'aya? Kən ni kə mom dawo, kə ndaka gip godetəni ituwi. **6** A la mbatl'e kii mom'e mə ndaka gip godetəni da'a. **7** Kəkəno mə lir Yami, den ba kə pini wani bar da'a. Ama pini ho pitəne, kup na mbarəm baa shin wule mə datni ka. **8** Domici mi pi argon kə nge ge shırəmi da'a, ama mi kop kaar kə ge shırəmi. **9** Mə pi ghol mbatl kup wokoci tu mən ra na holi bigul kan kəno kən ra na ndəri bigul gwa. Shırəm na Yam gəməni'e kə nəra na laa'i. **10** Argon tu kan kem a rəsh bar ju gwa itu nan ami ra da gwa, den ami ni a cwato, ba kə kem ni a tlat kən na iko tu kan Babom bim gwa da'a, iko tu Yam bimo kə tu'i ni ba'e kə yasi kani da'a. **11** Kə pa'i bisiwo, mir əyari, se gas jeni! Kərkəm ni pitən gini, 6a'i ni bigul ya'əni, də damtən gin dəm nəm, dəm ni zhəlili na ya'əni. Təp untuni Yam kə ndutən na dəmi zhəlili baa kop nan kəne. **12** Shirmi ni ya'ən na shirmitən kə mən kopi. **13** Mbarəm kə Yam kup ba shirmi inka. **14** Naa də zo mbatl kə Babom Yesu Almasihu, na ndutən kə Yami, na dəmi kə təmtən kə Ruhu kə Yam dəm nan kən kup. Ar dəm untu.

Galatiya

1 Təlankur kən dəl ni karəm ami Bulus nye mən kartən kə Yesu. A dəm ni nye mən kartəni təp kar Yesu Almasihu na Bəba Yami, muntu kan tli Yesuyi gip məshi mbarəm gwa, ba'e mbarəm jen ni ko murgon ni la'əm bi da'a. **2** Ami na 6yar mən kopi kup kan ra namən de gwani ba kar bar na təlankur kən də mən kopi ju kan ra gip atl kə Galatiya gwa. **3** Naa də zo mbatl na dəmī zhəlili kə Ba gəmi Yam na Babom Yesu Almasihu dəm nan kəne. **4** Yesu bi gam gəs den bi kə nge kopi Yam gəmika, kə də tə dəli mi bi da zhan kən mən fası tu'e. Tə pii ni untu domici untu ni Ba gəmi Yam ba ndu ar pi. (aiōn g165) **5** Dədfatən kupo gwas ni ar dəm ba patəni. Ar dəm untu. (aiōn g165) **6** Dli gən ifaka nan na zhotən untu kən den za'i muntu la kən bi gip zo mbatl kə Almasihu gwa. Kən den kopi zut zo shirəm goni, **7** ama zut zo shirəm goni ra da'a. A yari ni untu domici jen ra kan den ndu'i wu tli in mbatl gwa, wu den ndu'i'e wu guzəl zo shirəm kə Almasihu kan ar ni'e ge shirəmi gwa. **8** Ama ko ma mən ni ko mən kartən kə Yam gon kan dəl sur Yam ni pi in wazu kə zo shirəm gon bom na muntu mə pi ino, naa də bi nəm ti! **9** Kandatu mə tare mə yari ino, ar ni a pa yari in kəkən'e kup muntu kan baa pi in wazu kə zo shirəm gon bom na muntu kan kə tare kə nəmo, naa də bi nəm ti! **10** Ko baa wule gip shirəm tuwo, kə shin ami ni den ndu'i a zam cirtən kar mbarəma ko a zam cirtən kar Yami? Ko ami ni den ndu'i a ida'i mbarəm mbatl kat! Də wule har kəkən ami ni den ndu'i a ida'i mbarəm mbatlo, ona a dəm zher kə Almasihu da'a. **11** Mir 6yari, a ndu ni kə mom'e, zo shirəm mən təmtən tu a pi in wazu gəso, təp kar mbarəm ni ar dəl da'a. **12** Kar mbarəm ni a nəm shirəmi da'a. Murgon ni es kulcim da'a. Yesu Almasihu na gam gəs ni bulim momi muntu. **13** Kə kum kanda kə dəmī gən nan a'i gip kopi pitən kə mən Yahuda gwa. A kumi dli mən kopi Yam naar har ma a ngen a pa'ika nan wuri. **14** Ami den ci cina gip kopi pitən kə mən Yahuda ar man mən Yahuda ju sər gən ni gwa. Ami ra den kopi tloyi shirəm kə ga ba gən asəm na gəse. **15** Ama Yam ni zəzarəm kan ba nem markəmi kapən də gərəmi. Ti la'əm ni bi təp kəba zo mbatl gəsi. **16** Nan ar təmī ti biwo, tə kemən a mom nya gəs Yesu, kə də a pi

wazu kə zo shirəm də munju kan mən Yahuda ni da gwa. Den kaar kə untuwo, a ngen shirəm den argon kar murgon da'a. **17** A su Urushalima kar munju kan dəm mir mən kartən cina də'əm gwa da'a. Argon tu a piwo ar ni'e, a ndara atl tu kan ba la ti bi'e Arabiya gwa, den kariwo kan a pal gip bən kə Dimashka. **18** Den kaar kə sheti ghon myakano, kan a ndara Urushalima kə də a shin Kepas, Siman Bitərus ituwi. A pi muri kutl cet nantam kar ti. **19** Den kaar kə untuwo, a shin ko nəm gip mir mən kartən kə Yesu da'a, se de Yakubu eram kə Babomi. **20** Bar tu a rəshī ino ge shirəm ni, cina də Yam ni a yari ine, lar ni a cen da'a. **21** Den kariwo, arni a ndara atl kə Siriya na kə Kilikiya. **22** Ama mən kopi Almasihu nan ra gip atl kə Yahudawo, wu momən den ger da'a. **23** Wu kum ni kat'l'e, "Mbarəm tu kan ba kumi mi dli far, kan ndu tə pa'ika na ngeshtən den Yesu kupo, ti ni kəkən den kulci mbarəm den wu ngesh wur den Yesu." **24** Arni wu dəda Yam den argon tu tə pi təp karəm gwa.

2 Den kaar kə sheti ghon kutl cet wupsewo, arni a pa pal su Urushalimaka ami na Barnaba, a ndara na Titus pa'e. **2** A su ni Urushalima domici Yam ni godem'e a su. Nan a mbubaro, ar ni a mo na kiri mən cina kə mən kopi wi nan gəzəni, kan a yari wur kandatu a pi wazu zo shirəm tu də munju kan mən Yahuda ni da gwa. A pi ni untu bəsə də mbap tu ami den piwo ar dəmka kə katl. **3** Ama ko Titus kan ra namən ma, kup na ti mən Hellas ni, ama murgon kem'e də sər ti da'a. **4** Shirəm kə sərtən tu tli ni nan mən kopi kə lar ju kan ter na ghuuni gipi gwa. Wu ter ni gipi kədə wu li zami gam tu kan mən ra nari təp kar Almasihu Yesu gwa. Wu ndu ni'e wu pali mi ka zheri, **5** ama mə kopi wur da'a ko njem, kədə ge shirəm kə zo shirəmi ci cina na dəmī gip kəne. **6** Mbarəm ju kan pən wur den wi kirino, wu bit argon ra den kulci tu ami den pi gwa da'a. (Gip shini gəno ko unu badər mbarəm ni'e wi, kup nəm ni karəmi, domici Yamo tə ndu murgon man gon da'a). **7** Ama wu shin kandatu Yam bim pi mbap wazu kə zo shirəm tu də munju kan mən Yahuda ni dagwa, kandatu tə bi Bitərus mbap wazu kə zo shirəm tu də munju kan mən Yahuda ni gwa. **8** Yam pi mbap təp kar Bitərus kədə tə dəm nye mən kartən də mən Yahuda. Ti ni es tə pi mbap təp karəm kədə a dəm nye mən kartən də munju kan mən Yahuda ni dagwa. **9** Ga Yakubu, na

Biterus, na Yohana, wi munju kan bi wur mbap pim zo bar kədə a pi wazu kə zo shirəm gəso, arni wu nəm mi, ami na Barnaba na mbarəm baa Na bi nəm arni kup gəmi pən den'e, ami na Barnabawo mi ri kar munju kan mən Yahuda ni da'a, kan wi ngapo wu ri kar munju kan mən Yahuda ni gwa. 10 Argon tu wu yari katl gwa ni'e, ba mə məsənika na munju am ri wur kaardə gwa, tunkawo, bar tu ni nem tor mbarəl dam kə a pi. 11 Nan Biterus dir Antakiyawo, arni a matl ti ger na gere, domici tə pi argon tu ndari gwa da'a. 12 Argon tu piwo ar ni'e kapən də Yakubu kar mbarəm jen te Antakiyawo, tə den ci fingal gip gal nəm na mən kopi ju kan mən Yahuda ni da gwa. Ama nan munju kar wuri mbirawo, arni Biterus za ci fingal na munju kan mən Yahudayı ni da gwa. Tə pini untu domici tə kum bərti kə munju kan ba wule ar nəm də sər mbarəm gwa. 13 Untu ni es mən Yahuda ju kan mən kopi ni gwa pi shini kə ger tu wule kə Biterus. Untu ni ma se Barnaba kan tə pi shini kə ger tu nan wuri. 14 Ama nan a shin wu pi bar gəzən den təp kə ge shirəm kə zo shirəmi dawo, arni a wul Biterus cina də mbarəm kup'e, "Ki kan mən Yahuda ni, ama kə mani dəmi wule muntu kan mən Yahuda ni da'a. Iñnu kə kem munju kan mən Yahuda ni da'a wu kop kanda kə pitan kə mən Yahudawu?" 15 Min mən Yahuda ni kəba gəri, ba'e munju kan mən Yahuda ni da'a kan mən warwat pitən ni gwa. 16 Mə mom'e mbarəm ba mani zami dəmi dlat kar Yam gip kopi kulci kə Musa da'a, se de təp kəba ngəshtən gəs den Yesu Almasihu. Mən ma mə ngəsh mi den Yesu kədə mə zam dəmi dlat kar Yam, ba'e təp kəba kulci kə Musa da'a. Domici murgon ra kan baa zam dəmi dlat kar Yam təp kəba kulci kə Musa gwa da'a. 17 Mən den ndu'i mə zam dəmi dlat gip Almasihu. Ama mən ni den pi warwat pitəno, ar ba dəm'e Almasihu ba kop kar kə warwat pitən ituwi? O'o, ko njem untuni da'a! 18 Ama ami ni a tlyam ami den tu'i argon tu kan far a yasi kawo, a dəm mən nge kopi kulci kə Yam ituwi. 19 A dəm wule məshi mbarəmwı, kan kulciyi'i na iko namən da'a. Kulciyi ngen den a məshi. Ama kəkəno a dəm ni den bi pi argon tu Yam ba ndu gwa. 20 Arni wule 6a'əm ni den kin na Almasihu. Kəkəno arni wule ami ni'i den dəmi da'a, ama ami ni den dəmi gip ngashi gam na Almasihu. Dəmi kə dli tu kan ami denewo, dəmi ni təp

kəba ngəshtən den Nya Yami. Tə ndu'əm ni təp kəba məshtən den bi gəni. 21 Aa pali zo mbatl mani zami dəmi bat na warwat pitən cina də Yam təp kəba kulci kə Musawo, muntu gode'e mashtən kə Almasihu dəm zhe'e shirəm ituwi.

3 Kən mən Galatiya kan gam gudlumi in kagwa, woni jili in kawe? Kən kan a yari in dyatləm den kandatū kan ba Yesu Almasihu kən den kin gwa. 2 Argon tu a ndu a kum kar kənō ar ni'e, kə nəm ni Ruhu kə Yam den kopi kulci kə Musa na, ko təp kəba ngəshtən den shirəm tu kan kə kum gwani? 3 Unun gudlumi in gamka untuwu? Kə la gəsi gip Ruhu kə Yami, kəkəno kəndu ni kə pa'i gip pitən kə dliya? 4 Patən gin naar den bar juwo katl ni ar ra ya? Katl ni da ca, 5 Yam bi in Ruhu gəsi, kan tə pi bar kə dləkəntən gip kəne. Ama tə pi ni untu den kə kop ni kulci kə Musa ya, ko təp kəba ngəshtən den shirəm tu kə kum gwa ni? 6 Untu ni Ibərahim pa'e, "Tə ngəsh ti den Yami, ar ni Yam ne ti tə dəm mən pitən dlat." 7 Ra'untuwo, se kə mom ni den'e munju ngəsh wur den Yesu gwa ni'e mimir kə Ibərahim. 8 Rəshi shirəm kə Yam yari terka'e, Yam ne də munju kan mən Yahuda ni da'a zam dəmi mən pitən dlat cina da ti təp kəba ngəshtən den Yesu. Terka ni yari Ibərahim shirəm mən təmtən den'e, "Təp kar kini Yam baa la'i albarka mbarəm kə ko gonge atlı." 9 Ra untuwo, mən ngəshtən den Yesu ra na albarka kə Yam nəm na Ibərahim man ngəshtən den Yami. 10 Munju kup ba ne mbarəl den kulci kə Musawo, bi nəm wur ituwi. Ar ra na rəshi gip shirəm kə Yam'e, "Bi nəm kup muntu kan hol ci cina na kopi bar ju kup kan ra na rəshi gip Təlankur kulci kə Musa gwa." 11 Untuni ar ra, murgon ra kan baa mani dəmi dlat cina də Yam təp kəba kopi kulci kə Musa da'a, domici ar ra na rəshi'e, "Muntu ra dlat təp kəba ngəshtən den Yam gwa ni baa zam rai." 12 Kopi kulci kə Musawo ba'e ngəshtən den Yam ni da'a. Kandatū kan rəsh gwa ni'e, "Muntu kan pi bar ju kup kan yari gip kulci kə Musawo, gipi ni ti dəmi." 13 Almasihu panse mi bi də pi bi kə kulci kə Musa tuwi. Tə pini untu təp kəba dəmi muntu pi ti bi gwa den bi gəmi. Ar ra na rəshi'e, "Kup muntu kan ba ti den kino, bi nəm tiwi." 14 Pansetən tu kan Almasihu pi miyi kem munju kan mən Yahuda ni da'a kə zami albarka tu kan Yam pi Ibərahim gwa, kədə təp kəba ngəshtən

den Yamo, mə zam Ruhu tu kan Yam wule ti bi gwa. **15** Mir fyari, naa yari inni shirəm den bar ju kə pi se na gəni gwa. Mbarəm rop ni gudlum shirəm gip dlom gəzəno, to, mən pətlika ra da'a, eso mən biti argon ra dene da'a, domici wu mo bi dene wi. **16** Yam yari ni Ibərahim gudlum shirəm tu na gəsgal gəsi. Ba'e Shiram kə Yam wul ni'e, "Gəsgal gin" da'a, muntu kan ar ba gode'e na womti ni gwa. O'o, ar wul ni'e "Gəsgal gi," mbarəm nəm ituwi, muntu kan'e Almasihu gwa. **17** Argon tu a yariwo ar ni'e, Yam tabbate gudlum shirəm gəs na Ibərahim. Kulci kə Musa tu kan diri den kaar ka sheti ghon hauya kəba lasi hauya nəm na nəm na kutlo ar baa mani pali gudlum shirəm tu kan Yam pi terka ar dəm katl da'a. **18** Na də wule gaadoyi baa zam ni təp kəba kopi kulci kə Musawo, na ar baa zam təp kə ba gudlum shirəm da'a, ama Yam bi ni Ibərahim gaadoyi təp kəba gudlum shirəmi. **19** To unun kem kan ba bi kulci kə Musa rawu? Bi ni kədə mom argon tu ceni doka ba pi nupi ar ri gas tu kan gəsgal kə Ibərahim baa cwat gwa, munju kan wi ni pi wur gudlum shirəmi gwa. Ar tu ngap Kulci kə Musa tuwo mən kartən kə Yam ni bi təp am də mən dləri gip dlom kə Yam na mbarəme. **20** Dləri gip dlomo, ar ba nəra gip dlom kə mbarəm rop, ama Yamo nəm ni. **21** O fawo, Kulci kə Musa ba pi ni gapa na gudlum shirəm kə Yama? O'o, ko njem! E də wule Kulciyi baa mani bi raiwo, muntu gode'e dəmi dlat kə Yam baa zam təp kəba kopi Kulciyi ituwi. **22** Ama shirəm kə Yam yari'e atl kundərəndlip ra na 6ali gip iko kə warwat pitəne, kədə gudlum shirəm tu kan pi gip ngəshtən den Yesu Almasihuwo, də bi munju kan nəm shirəmi gwa. **23** Kapən də ngəshtən den Yesu tu diro, kulci kə Musa tu yo mi nəka wule munju kan gip bom moni gwa, se gas tu kan ngəshtən den Yesu cwat gwa. **24** Na untuni kulci kə Musa tu dəmi mi bar kə gaatəne ar ri surtən kə Almasihu, kədə təp kəba ngəshtən den Yesu tuwo mə zam dəmi dlat cina kə Yami. **25** Ama kəkən kan ngəshtən den Yesu cwato, mə'i gəs də gaatən tu da'a. **26** Gip Almasihu Yesuwo, kup gin mimir kə Yam ni təp kəba ngəshtən den Yesu. **27** Kup gin kan pi in batisma gip Almasihuwo, kə dəm wule Almasihu ituwi. **28** Ra untowo, mən Yahuda raka bom na munju kan mən Yahuda ni gwa da'a, ko də zher nəka bom na muntu kan zher ni da gwa, ko moni bom na matli, ama nəm ni kən

ra gip Almasihu Yesu. **29** In kən kə Almasihu, to kan gəsgal kə Ibərahim ni, mən zami gaado təp kəba gudlum shirəmi.

4 Argon tu a yariwo ar ni'e, wokoci tu mən zami gaadoyi i'nyayiwo, wule zher ni təra, kup na bar kupo gwas ni gwa. **2** Ar nəm ti te yarka tə kopii mən ne ger den ti na kup bar gəsi, ar ri nəm wokoci tu bas ne gwa. **3** Untu ni, mən ma faro mən nəra wule zher kə kulci kə duniya kan ra na iko gwa. Mən nəra wule mimiri, kan wi ni'e ga babom gəmi. **4** Ama nan wokoci tu Yam ne piwo, arni tə kar nya gəs suri. Gəri kə gər matli. Gər matli ni gər ti wokoci tu kulci kə Musa i'den mbap gwa. **5** Tə sur ni kə panse munju kan ra gəs da kulci kə Musa gwa, kədə mə zam dəmi mimir kə Yami. **6** Kən mimir kə Yam ni. Yam kem də Ruhu kə Nya gəs dəm su gip mbatl gəmika. Ruhu tu ni ba wule, "Abba, Bəba." **7** Ra untowo, kə'i zheri da'a. Ama kəkənō kən mimir kə Yam ni. Dəmi gin mimir kə Yamo, kən mən ci gaado gəs ni. **8** Far kan kə mom Yam dawo, kən zher ni kə bar ju kan Yam ni da gwa. **9** Ama kəkənō kə mom Yamwi, ko a wule, Yam mom kəne. Kan unun kem kə pa pal den kulci kə duniya kən munju kan ra na ndərtən, ko na ampani da gwawu? Ar tu ma kə pa ndu kə dəm zher gəzenwi. **10** Kə pi nyel kə pət jeni, na kyare, na wokoci, na sheti ghone. **11** Ar ba ghunəm kədə bar ju a kulci in kupo ar dəmka katl. **12** Mir fyari, a lir kən den kə dəm ni kandatu ami ra gwa. Kəkənō ami mən enci ni wule kandatu kən ra nari far gwa. Faro kə pim wani pitən gon da'a. **13** Kə mom'e a kum təmi kə dli gən da'a ni kem a diri in wazu kə zo shirəm tu. **14** Kup na ami ra hoyi da'a, kə pa kən naməni, kə ngem da'a, kə dədanyim da'a, ama kə nəmən na am rop-rop wule nye mən kartən kə Yami. Kə nəmən wule Yesu Almasihu ni na gam gəsi. **15** Akoni ghol mbatl tu kə pi far sabona mən gwa rawe? A mom'e də wule mən pitənno na kə dəli ger ginka kə bim wi. **16** Kəkənō a dəmi in ni berəm gapa nan a yari in ge shirəmi gwaya? **17** Mən kulci mbarəm shirəm kə lar ja dədar ni den kəne, ama gip tu gəzən ra ngəlan da'a. Argon tu wu ndu'o ar ni'e wu su gip dlom gəmi nan kəne, kədə mbatl gin pal den wuri. **18** Aan, ar mbun'e də mbarəm dədar naar den mbarəme, in na ho mbatl ni gwa, ba'e se ami nəra nan kən gwa da'a. **19** Mimir gəni, wule kandatu gərmətli ba kum dli kəba gəri

gwa, untuni a kum es den kane. Aa pi ta kumi dlat kar Yam təp kə ba kopi kulci kə Musawo, untu, se kən ni kə dəm wule Almasihu. **20** E kə dəli gam gin ka gip Almasihuwi, eso, kə nge də wule ami nəra nan kən kəkəni, na aa mom zo mbatl kə Yam ituwi. **5** Ama miwo, təp kar kandatu aa shirəm nan kən gwa. Ama kəkəno iko kə Ruhu kə Yam ni mən den la'i mbatl naar a mom imnu aa ne in am ra da'a. **21** Yarim den pət tu kan Yam nəm mi'e dlat ni mənra ni kən kan kə ndu'e kə dəm gəs də Kulci kə kar ti domici mə ngəshən gəmi den Almasihu Musa gwa, kə kum ni argon tu Kulciyi yari gwa. **6** Mən kan gip ngashi gam na Almasihuwo, da'aya? **22** Mə zhit gip Təlankur den'e İbrahim dəmi na sərtəne ko ndubuliwo argon ni da'a. ra na mir moni rop. Nyayi nəmo nya gər zher Argon tu ba ndu'o ar ni'e ngəshən gəmi den tu ni, kan nəmi ngapo nya gər gəs kan zher Almasihu kan ba shin təp kəba ndu'i ֆyar gwa. ni dagwa. **23** Nya gər kə zheriwo gər təni təp **7** Nan ka ngəsh kən den Almasihuwo, kən ra kəba argon tu mbarəm ndu gwa. Ama nya gəs den kopi gəs dlat. Woni kem kən kə za'i kopi ge gəri kə gər tu kan zher ni dawo, gər təni den shirəm kawu? **8** Tle gam tu kan pi ino sur kar gudlum shirəmi. **24** Kup muntu ra na nupi gon Yam kan lakən bi gwa ni ar dəl da'a. **9** Wule esi. Mətli rop juwo wini den dəmi kə gudlum kandatu ba wul ra gwa'e, "Yisti njem ni ba shirəm rop kan Yam pi na mbarəm gəs gwa. kem bəredi na naari kə tlitəne." **10** A tabbatewi Hajara ni den dəmi kə gudlum shirəm tu kan den'e gip ngashi gam gəmi kup na Almasihuwo, Yam bi Musa den tləndər Sinai gwa. Mən kopi murgon ba'i jili inka da'a. Yam baa hukunte gudlum shirəmi muntuwo, wi nəra wule zhere. kup murgon tu kan baa ndu jili gin kagwa, ko ti Munju kup gər wur təp kar tiwo zher ni. **25** woni. **11** Mir ֆyari, in wazu kə sərtən ni a'i den Mbəli den muntuwo ar ni'e Hajara nəra den piwo, ununu kem mbarəm den kumim dliwe? dəmi kə tləndər Sinai kan gip atl kə Arabiya Na də wule wazu kə sərtən ni a kulci mbarəm gwa. Ti ni'e shishidər kə bən Urushalima kə gip wazu gən'e Yesu məsh kədə tə dəli mi, na kəkəni, domici ti na mimir gəs kupo zher ni. **26** ar ba dəmi murgon bar kə pati asəm da'a. **12** Ama Urushalima kə to yamkawo dəmi kə enci Na a ndu'e mən tli in mbatl juwo, ar baa mani ni, eso, ti ni'e nəna gəmi. **27** Ar ra na rəshi'e, wu pali gam gəzən wule wu'i ni moniyi da'a. "Pi ghol mbatl, ki njikəne, ki kan kə gər dagwa. **13** Mir ֆyari, Yam lakən ni bi kə zami enci, eso Tli yar yam gip ghol mbatl, ki kan kə bom ci ba kə pən ni enci tu kə pini pitən kə dli da'a. tu gəri dagwa. Domici gar mətli tu kan kos gəs Də ndutən kə Yam kem kən kə ne am ya'ən bali ti kaar baa gər mimir na womti ar man gər ra. **14** Kulci'e "Mə ndu berəm dəmi gəmi wule mətli kan na kos gwa." **28** Ama kən mir ֆyari, kandatu mə ndu gam gəmi." Kulci nəm tu ni la wule kandatu kan Ishaku ra, nya ni təp kə ba gam kə Kulci kə Musa Kup. **15** Ama kən ni kə gudlum shirəmo, kən ma untuni kən ra mimir ci cina na dlan na ngəngash ya'ən wule dabba kə gudlum shirəm ni. **29** Ama wokoci tawo, nya kə gip ləpo, ngup kanni, ba kə kem ni ya'ən kə tu kan gər ti tap kaba argon tu mbarəm ba ndu ndetən da'a. **16** Argon tu a yariwo ar ni'e, za ni gwa pi gapa na nya tu kan gər ti təp kəba ruhu də Ruhu kə Yam kop nan kəne, ar ni baa kem kə gwa. Untuni ar ra kəkəni. **30** Shirəm kə Yam nge pitən kə dli. **17** Domici dliwo ar ba nduni wule, "Kar gər zher tuka na nya gəsi, domici argon tu ba pi gapa na Ruhu gwa, eso Ruhu ba nya zheri baa dəm mən gaadə bomi na nya kə pi ni gapa na pitən kə dli. Gip dlan na ezən ni muntu kan zher ni dagwa." **31** Ra untuwo, mir wura ko gigasi, ar ni kem ki pi argon tu kə ndu ֆyari, mən mimir kə gər zher ni da'a. Ama mən gwa da'a. **18** Ama wokoci tu Ruhu kə Yam ni ba mimir kə muntu kan zher ni dagwa ni.

5 Almasihu dəli mi ni kədə mə pini dəmi kə enci. Ra untuwo, dlər ni hoyi, ba kə pa pal ni zher kə doka es da'a. **2** Kumən ni, ami Bulus, a yari in'e, kən ni kə za sər kən den bi kə dəmi dlat na Yamo, Almasihu dəm argon kar kən da'a ituwi. **3** Aa pa yari ine, kup muntu za də sər tiwo, ar nəm ti te yar ka tə kop kulci kə Musa kup ituwi. **4** Kən kan kə ndu'e kə dəm

fa gwa'e, kup mbarəm mən pi bar juwo, wi zam wu ndu ni'e də sər kəne kədə wu bo ngetl den'e tetən gip mulki kə Yam da'a. **22** Ama Ruhu kə wi ni wu kem də sərkəne. **14** Ama ko njem aa bo Yam ni ba kop nan miwo ar ba kem mi kə pi ngetl na argon da'a, se de na məshətən kə Yesu ndutəne, na pi ghol mbatli, na dəmī zhəlili, na domici gəni. Na ho bi, təp kəba məshətən gəs te mbatl kaarka, na pi mbarəm ho bari, na pitən den kin ni pitən kə duniya kən ina na ampani dlat, na pi aminci, **23** na ghaləm mbatli, na nəmi karəm da'a, kan a'i na ampani gon gip pitən kə gami. Kulci gon ra kan nge pitəni munju da'a. **15** Na səri na muntu kan ndubuli **24** Mbarəm ju kan ba dəmī gip ngashi gam na ni, ar bite argon da'a. Bar argon tu maniwo ar Almasihu Yesuwo, wu ba dli gəzənka den kin wi ni'e dəmī pel mbarəm kan Yam pali mi gwa. nan wu za də pitən kə dli na kup arjen ju dli ba **16** Naa də ghol mbatl na guna ger kə Yam dəm ndu gwa kop nan wur dagwa. **25** Tun kan Ruhu na munju kup kan ba kop shirəm tu gwa. Wi kə Yam ni kem mən ra na raiwo, na də Ruhuyi ni'e pel mbarəm kə Yami. **17** Cina dəwo ba də kop nan mi gip dəmī gəmi kup. **26** Ba mə dəm murgon'i ghunəm da'a, domici ami ra na dudur ni mən be ngettle, ko mən tli byar mbatli, ko kə Yesu den dli gəni. **18** Mir byari, naa də zo mən pi lo na zami kə byar da'a. **19** Mbarəm kə Babom gəmi Yesu Almasihu dəm nan

6 Mir 6yar mən kopi, kən ni kə shin gon gin ni

ndaka gip pi warwat pitəno, kən kan Ruhu kə Yam ra gip kəno, se kə pali tini dır den təp dem-dem. Ama ngup kən ni bəse gip pali erəm gin dır den təpo, kən ma kə ndaka gip godetəni. 2 Neni am ya'ən ra gip pəni gibər gosgam gəzəni. Təp untu ni ki pi argon tu kan Almasihu kulci in kə pi gwa. 3 Kup murgon tu ba kum ti argon ni, ngapo ti argon ni da'a, ta seni gam gəsi. 4 Ra untuwo, naa də ko gonge mbarəm gode mbap gəs tə shin ko 6 netl tu tə piwo den argon tu tə pi gwa ni. Ti cingər gam gəs na murgon es da'a. 5 Ko gonge mbarəm baa pən ni gos gam gəsi. 6 Kup muntu kan kulci ti shirəm kə Almasihuwo, naa tə tatlı bar gəs kup na muntu kan kulci ti gwa. 7 Ba kə seni gam gin da'a, ba mani lo'i Yam da'a. Kup argon tu mbarəm nganiwo, arni ti rəshı, 8 domici muntu kan ngani gip dli kə də tə kumi gam gəs təmtəno, gip dli tuni ti zam ndetəne. Ama muntu kan ngani gip Ruhuwo ti zam rai kan baa pa dagwa təp kar Ruhu. (aiōnios g166) 9 Ra untuwo, ba ar banyi mi nəka na ho pitən da'a, domici Yam baa bi mi batltən kə mbap tu kan mə pi gwa, mən ni mə cen mbatlka dagwa. 10 Ra untuwo, mənni mə zam təpo se mə piini mbarəm kup ho pitəne, tun ba ma də munju kan 6yar ni gip ngəshtən den Almasihu gwa. 11 Shin ni ca kukutl-kukutl rəshı tu kan a rəshı in na am gən gwa! 12 Mən ndu'il'e wu zam cirtən kar mbarəm ni ba ndu'də sərkəne. Wu pini untu kada wu kətəri kumi dli tu kan wi tla in kum wur den wazu'e dəltəno təp kar Almasihu nan gəs ni ba zam gwa. 13 Munju kan na səriwo, wi na gam gəzən wu kop kulci kə Musa ndekes da'a. Ama

mbat kə Babom gəmi Yesu Almasihu dəm nan
kəne. Ar dəm untu.

Afisa

1 Təlankur kən dəl ni karəm ami Bulus, nye mən kartən kə Yesu kan Yam zəzarəm gwa, kə də ri mbarəm kə Yam gip bən kə Afisa, munju kan bi gam gəzən Almasihu Yesu gwa. **2** Naa də zo mbatl na dəmi zhəlili kə Ba gəmi Yam na Babom Yesu Almasihu dəm nan kəne. **3** Də dədə Yam Bəba kə Babom gəmi Yesu Almasihu. Tə pi mi albarka na ko gonge albarka kə Ruhu sur Yam gip ngashi gam gəmi na Almasihu. **4** Kapən də Yam pi atl kundərəndlip ni tə zəzar mi gip ngashi gam gəmi na Almasihu, kə də mə dəm dləran munju ra na argon məgəni da'a den ger gəsi. **5** Gip ndutən gəs ni terka tə ne kə də mə dəm mimir gəs təp kar Yesu Almasihu. Yam pi ni untu den ar təmi təni bi tə pi untu. **6** Tə pini untu kə də mə dədə nartən kə zo mbatl gəsi, muntu kan tə bi mi ngalək təp kar nya gəs muntu ta ndu gwa, Yesu ituwi. **7** Təp kəba məshtən kə Almasihu ni Yam dəli mi kan tə ho'i mi warwat pitən gəmika gip ngashi gam gəmi nan ti. Muntu ni gode mi nartən kə zo mbatl kə Yami. **8** Tə bi mi zo mbatl tu na naari, na bopya, kup na momi bari. **9** Yam kum təmi kə buli mi sərri kə argon tu tə pən tor gip mbatl kə pi təp kar Almasihu gwa. **10** Argon tu Yam ba ndu piwo ar ni'e, wokoci ni piwo tə mee gam bar kup am də Almasihu, bar ju kan ra to yamka, na bar ju kan ra den atl gwa ijuwi. **11** Təp kə ngashi gam gəmi na Almasihu ni Yam zəzar mi kə də mə dəm mbarəm gəsi, nan tə tare tə ne wi den untuni baa pi gwa. Tə pini bar gəs kandatu tə ne kə pi gwa. **12** Tə pi ni untu kə də mən kan mə pare ngashtən den Almasihuwo, mə pi dəmi kə dədə nartən gəsi. **13** Kə kum shirəm kə ge shirəmi wi. Ge shirəm tuwo ar ni'e zo shirəm tu kan dəli in nan kə ngəsh kən den Yesu gwa. Gip ngashi gam gin nan tiwo, tə bi in Ruhu kə Yami. Ruhu tu kan gode'e kən gwas ni gwa itu. **14** Ruhu kə Yam ni ba tabbate mi'e Yam baa bi mi argon tu tə wule tii bi mi gwa. Mii zam ni muntu gas tu Yam baa dəli munju kan gwas ni gwa. Muntu ngapo den bi dədə nartən gəs ni. **15** Den untuwo, a goode Yam tun kan a kum gəs kə ngashtən gin den Babom Yesu, na ndutən tu kə pi mbarəm kə Yam gwa. **16** A za goode Yam den kən da'a. A laa kən gip shirəm gən na Yami. **17** A liri'e də Yam muntu kan ti ni'e bəba mən nartən kə babom gəmi Yesu Almasihu kem də

Ruhu gəs bi in bopya, kan də Ruhu gəs buli in kə də kə mom Yam hoyi. **18** A lir Yam es kə də kə mom ge shirəmi, də kə mom ni la'i mbatl tu tə lakən bi dene gwa. Kədə kə pa mom ni nartən kə albarka tu kan ti pi mbarəm gəs gwa. **19** A pa lir Yam də tə bi in momi nartən kə iko gəs tu kan ba mani ngashi na argon dagwa, ar ni'e iko tu kan ba ne mi am ra mən kan mə ngəsh den Almasihu gwa. **20** Yam gode ni iko mən ndərtən tu nan tə tli Almasihu gip gambəci'e, kan tə ne ti den am shimli gəs to Yam ka gwa. **21** To yami kani tə dəm sur gəmi na ko gonge mulki, na iko, na ndərtəni, na ga babomi, na kup kiri sun ju ba bi gwa, ba'e gip zhan kən ni katl da'a ama ar ri patən kə bari. (*aiōn g165*) **22** Yam ne ko unu atli də iko kə Almasihu, tə pa ne ti den gam kə ko unu kə də domtən kə mən kopi zam ci cina ra. **23** Domtən kə mən kopi ni'e dli kə Almasihu, gip domtən kə mən kopi ni ba shin pitən kə Almasihu kup, ti kan na iko den ko unu na ko ako gwa.

2 Faro kən ni wule məshi mbarəme, domici kə nge kopi Yamka kən den pi warwat pitəne. **2** Faro kən nəra den dəmi gip pi warwat pitəne, wule nami mbarəm kan mom Yam da gwa, kən den kopi gun dun itəri. Ti ni'e ruhu tu kan ba co mbaram kə nge kopi Yam gwa. (*aiōn g165*) **3** Kup gəmi faro mən ni den pi warwat pitəne, mə ne den kopi argon tu dli gəmi ba ndu gwa na kopi ndu'i kə mbatl na damtən gəsi. Den dəmi kə warwat pitən tawo, mə ndari də lo kə Yam sur den mi wule nami mbarəme. **4** Ama Yamo laa'i ni təra na guna gere, ndutən tu tə ndu mi na riwo ar naari. **5** Ar ni kem nan mən ra məshi far gip nge kopi Yamo, Yam kem mə dəm mən ge mbatl na Almasihuwi. Yam dəli in ni təp kə ba zo mbatl gəsi. **6** Yam tli mini gip məshtəni kandatu tə tli Almasihu gip gambəci gwa, kan tə bi mi ba dəmi na Almasihu Yesu to Yam ka. **7** Yam pini untu kə də gip zhan mən dərtəno tə gode mbarəm zo mbatl gəs mən nartəni, kan ba mani ngashi na argon dagwa. Zo mbatl tu kan tə gode mi təp kə ba ngashi gam gəmi na Almasihu Yesu gwa. (*aiōn g165*) **8** Yam dəli in ni təp kə ba zo mbatl gəsi, domici kə ngəsh kən den Almasihu wi. Ba'e destən kə gam gin ni da'a, ama bi bar ka Yam ni. **9** Ba'e batltən kə pi mbap gon ni da'a, bəse də murgon bo netəl ra. **10** Yam ni pali mi kandatu mənra kəkən gwa, tə pali mini peli gip ngashi gam gəmi na Almasihu

Yesu. Yam pini untu kə də mə pi mbuni bar ju **2** Na ho bi a mom'e kə kum shirəm kə mbap tu kan tə ne terka kə də mə pi gwa. **11** Ra untowo, kan Yam bim təp kə ba zo mbatl gəs den bi gin dam kən ni den kandatu kən ra far gwa, kən gwa. **3** Yam kem a mom sərri kə argon tu tə mən Yahuda ni da'a təp kə ba gəri. Mən Yahuda ndu pi, kandatu a rəsh njem dene gwa. **4** Kənni ba lakən ni bi'e "Nduñuli." Artu sərtən tu ba kə zhit təlankuriwo, kii mani momi bar ju a piwo gip dli ni na am kə mbarəme. **12** Dam mom den sərri kə Almasihu gwa. **5** Terkawo kən ni den'e wokoci tawo, kən ni den dəmi mbarəm mani momi sərri tu da'a, kandatu kan am luluri na Almasihu. Kən mən diki ni, bare kəkəno Ruhu kə Yam ɓuli mir mən kartən kə kar mbarəm kə Isra'ilə, kən ni ra gip gudlum Yesu na ga mən yari shirəm kə Yam kan bi gam shirəm tu kan Yam pi gwa da'a. Kən ni ra den gəzən gip bote ti gwa. **6** Sərriyi ni'e təp kə ba zo kaar atl bat na la'i mbatli, ngapo kə mom Yam shirəm ni munju kan mən Yahuda ni da'a dəm da'a. **13** Ama kəkən gip me gam gin na Almasihu mən zami gado nəm na mən Yahuda wi. Mə Yesuwo, kən kan ra far dlyami na Yamo, dir kən dəm wule njwal nəm gip dli nəm wi. Wu ma wii wi kosak nan ti təp kar bəran tu kan Almasihu mani zami argon tu Yam wule ti bi mi təp kar shoti wokoci tu tə məsh gwa. **14** Almasihu na Almasihu Yesu gwa. **7** A dəm ni nye mən yari gam gəs ni dīri mi dəmi zhəlili. Ti ni ta ngashi zo shirəm tu kan bim gip zo mbatli kə Yam təp gam mən Yahuda na munju kan mən Yahuda kar pi mbap kə iko gəsi. **8** Kup na ami ra atli na ni da'a wu dəm mbarəm nəm. Tə yas pan kə munju kan heli ni gip mbarəm kə Yamo, bim ni ngetən tu kan ra gip dlom gəmi gwawi. **15** Təp dama kə yari zo shirəm kən də munju kan mən kə ba bi dli gəs ni tə pali Kulci kə mən Yahuda Yahuda ni da'a, den bar nartən kə Almasihu na bar ju ar yari gwa ina iko da'a. Na untuni tə dīri dəmi zhəlili gip dlom kə mən Yahuda na munju kan mən Yahuda ni dagwa. Kan tə pali wur gəsgal nəm den am kə gəsgal rop ju. **16** ghuuni kar Yam mutnu kan pi bar kup gwa. (**aiōn 9165**) **10** Yam pini untu den kəkəno təp kar mən dīri dəmi zhəlili gip dlom kə mən Yahuda na munju kan mən Yahuda ni dagwa. Təp untu ni təp kə dəri dəmi zhəlili gip dlom gəmi na Yami. (**aiōn 9165**) **11** Muntu pini den argon tu kan Yam bari kə pi terka. Tə **17** Almasihu pi in wazu kə dəmi zhəlili kən kan pa'i ni pi untuyi təp kar Almasihu Babom mən Yahuda ni da'a, kan ra far dlyami na Yami, gəmi. (**aiōn 9165**) **12** Domici kə ngashi gam gəmi nan mi mən Yahuda kan ra kosak nan ti gwa. na Almasihu na təp kar ngəshtən den ti, mutnu **18** Təp kə ba argon tu Almasihu piyi gwa arni ni kem mən ra na ɓa'i bigul kə dırtən cina də kup gəmi ropi bi mi dama kə dırtən kar Bəba Yami. **13** Ra untowo, a lir kən den ba kə dəm ni təp kə ba Ruhu nəm. **19** Kəkəno, kən kan mən na ceni mbatl da'a domici kə kumi dli gən den Yahuda ni dawo, ka'i məndiki ko bare da'a. Ama bi gini. Muntu ba dəmi in bar kə ɓe negetle. **14** kə dəm nəm na mbarəm kə Yami, mir mən bom Den untuni a kur ngus cina də Bəba, **15** mutnu kə Yami. **20** Kup gino wule bin ni kən ra kan tu kan mən mir mən bom gəs ni, munju kup kan den kulci kə mir mən kartən kə Yesu na mən ra to yamka na munju kan ra den kaar atl gwa. yari shirəm kə Yam gwa, Almasihu Yesu na gam **16** Shirəm na Yam gən ni'e də gip bar nartən gəs ngapo ti ni'e bar ndəri tat gas bini. **21** Ti gəso, tə ndəri in bigule, na tə bi in mani pi bar ni giþərtən kə bini kup ra den ti, ti ni tə kem təp kar Ruhu gəs gip mbatl gini. **17** A shirəm na bi ni ar pi ta nartəni ar dəm las ni dləran kan Yam kə də təp kar ngəshtən den Almasihu gino, ne Babom gwa. **22** Təp kə ba ngashi gam gin tə dəm gip mbatl gini. A shirəm na Yam den na Almasihu ni kən kan mən Yahuda ni da ma kə ɓa ni gip ndutəne kan də ndutən zam dəmi kə dəm bin kan tu gwawi nəm na nami mən gip mbatl gini. **18** Ndutən tu ni baa kem kən ngəshtən den Yam wi, kə də Ruhu kə Yam dəm na mbarəm kə Yam kup mani momi kandatu gip kəne.

3 Den untu ni ami Bulus la'əm gip bom kə moni den'e ami kə Almasihu Yesu ni, kan eso a pi in wazu kən kan mən Yahuda ni dagwa.

Dlyamtən su atl ka kə ndutən kə Almasihu ra gwa. **19** Kə pa mom ndutən kə Almasihu tu kan tla gam kə momi bari. A pa shirəm na Yam kə də laa'i in den bi laa'itən kə Yam kup. **20** ngələntən, na tlyartəni, na totən den yami, na

Dədatən kupo kə Yam gəmi ni. Təp kə ba iko gəs kan den mbap gip mi gwa ni tə pi bar ar man kandatu mə liri ko mə dami gwa. **21** Naa də dədatən kə Yam dəm gip mən kopı, na gip Almasihu Yesu, ar kop zhan kup, ar ri patən kə bari! Ar dəm untu. (aiōn g165)

4 Ra untuwo, ami kan ra gip bom kə moni domici kə Almasihu, a lir kəne, kən kan Yam zəzar kən kə dam mbarəm gəs gwa, də kə pi ni dəmi tu kan baa gholi Yam mbatl gwa. **2** Ko gigasi pali ni gam gin atli, na dəmi na ghaləm mbatlı, dəm ni na te mbatl kaar ka, na mani dəmi na ya'ən gip ndutəne. **3** Pi ni kup argon tu kii mani pi kə gaa ni me gam tu kan Ruhu bi in gwa. Pi ni untu gip dəmi zhəlili tu kan ngashi in gam gwa. **4** Kup gino dli nəm ni, Ruhu nəm ni es ba kop nan kəne. Kən ra na la'i mbatl nəm kan lakən bi dene gwa. **5** Babom gino nəm ni, ngəshtən den Yam gin nəm ni, batisma nəm ni pi ine. **6** Yamo nəm ni, ti ni'e Ba kə mbarəm kup. Ti ni'e muntu kan den gam kə bar kup, tə pi mbap təp kar ko unu, kan tə den dəmi gip ko unu. **7** Almasihu bi ko gonge gəmi zo bari. Tə bi ni na buli ame. **8** Kandatu ar ra na rəshi gip shirəm kə Yam gwa'e, "Nan tə to gəs yamo, tə ndara na mbarəm ju tə nəm wur gwa, kan tə bi mbarəm bi bar kə Ruhu." **9** Ununu, "Tə to yami." Ba pi nupi im ba'e faro tə sur ni gəsi na atl da gwawu? **10** Ti muntu sur atl tu ni'e nəm muntu to yami gəmi də ko gonge yami, kə də iko gəs nəra gip atl kundərandlip. **11** Almasihu yi ni bi jen mbap kə dəmi mir mən kartəne, jeno mbap kə yari shirəm kə Yami, jeno mbap kə yari zo shirəm kə Almasihu, kan jen ngapo mbap kə ne ger den mbarəm kə Yami, na mən kulci mbarəme. **12** Mbap gəzən ni'e wu kərkəm mbarəm kə Yam kə pi mbapi, kə də wu tu dli kə Almasihu ra. **13** Mbapi baa ci cina se kup gəmi ni mo gam gip ngəshtən na momi Nya Yami. Na untu ni mi ndər gip ngəshtən den Yami, ar ri mi gip dəmi kandatu Almasihu ragwa. **14** Ra untuwo mi'i dəm na holi dəmtən den bar wule mimir da'a. Ba'i bali mi de na barta na ko gonge itər kə pel kulci bar da'a. Mi'i kop kə mbarəm munju ba ndu jili gəmi ka na lar munju ba ni wule ge shirəm ni gwa da'a. **15** Ama mi yari ge shirəm gip ndutəne, mən den nartən gip ko unu wule Almasihu, muntu ti ni'e gam kə dliyi gwa. **16** Təp kar ti ni dliyi kup mo gam dlakət. Kandatu ko gonge jwal ba pi zo mbap

gəs gwa, ar ba ne am jwali jen wu naari, kə də dliyi kup nəra gingələn den nartən na ndərtən gip ndutəne. **17** Kəkəno a ndu a yari in argon gip Babom den ba kə dəm ni kandatu munju kan mom Yam da'a ba pi gwa, na jiltənka gip dəmtən kə mbatl gəzəni. **18** Mbatl gəzən nəra laa'i na dəməni, kan wi nəra am luluri na ge mbatl tu kan Yam ba bi gwa domici kə dəmən gam gəzəni, na lati mbatl gəzəni. **19** Nan mbatl gəzən konkawo wu'i na sham da'a, ar ni wu bi gam gəzən gip holi dəmi dələran na ci cina gip pi ko unu bar kə dəsfanye. **20** Ama kəno, untuni kə kulci den pitən kə Almasihu da'a. **21** Kə kum den tiwi, kən mən kopı gəso pa kulci in den kandatu ge shirəm i ra gip Yesu gwa. **22** Kulci in ni den kandatu dəmi gin ra far gwa, den kə byal ni kor pitən ginka, muntu kan likawi na lam setən gəsi. **23** Pa kulci in den kə kərkəm ni dəmtən kə mbatl gin ar mbuni. **24** Yam pali mi ni den kandatu təra gwa. Pel pitən tu ngapo ba mani ni shini təp kə ba pitən dlat na dəmi dələran. **25** Ra untuwo za ni ceni lare, də ko gonge mbarəm yari berəm dəmi gəs ge shirəm, domici kup gəmi jwal kə dli nəm ni. **26** "Gip pi lo gino ba kə pini warwat pitən da'a." Ba kə za ni də pət nda bin kə'i den lo da'a, **27** domici lo ba bi ni gun dun itər təpe. **28** Naa də muntu kan murno tə za pi mure. Naa ta pi mbapi, tə pi mbap hoyi na am gəsi, kə də tə zami, tə pa bi munju am ri wur kaar da gwa. **29** Ba kə zani də məgən shirəm gon dəl ter bi da'in da'a. Naa də bar ju kup ki yariwo ar dəm kə ne am ya'ən ra den bi argon tu wu ndu gwa. Təp untu ni shirəm gin baa ba'i bigul munju kum shirəm gwa. **30** Ba kə li ni Ruhu kə Yam mbatl da'a. Tune ni'e tiwo wule be am ni kan ba sede'e kən kə Yam ni gwa gas patən kə bari. **31** Za ni ko gonge dəsi mbatlı, guzəl pitən kə mbatlı, lo'e, dlanye, ne shirəm mbarəm gam, na ko gonge məgən pitəne. **32** Dəm ni na ho pitən na kumi guna den ya'əni, gafarteni ya'ənka, kandatu Yam gafarte inka təp kar Almasihu gwa.

5 Ra untuwo, dəm ni mən pi bar ju Yam ba pi gwa, den dəmi gin mimir gəs kə ndu'i. **2** Pi ni dəmi kə ndutəne, kandatu Almasihu ba ndu mi gwa. Tə ndu mi kan tə bi gam gəs bar mən təmi kasər kan ta'i Yam gwa. **3** Ba də kum shirəm kə muri na mətli na moni kari gip kən da'a, na ko gonge pitən kə holi dəmi dələran, ko ndu'i gam gip zami ra. Munju ndari na mbarəm

kə Yam da'a. 4 Ba də zam usun shirəm, na gip bar kup pa'e. 25 Moni, ndu ni mətli gini, shirəm mburtəne, na məgən shirəm gip cet gi kandatu Almasihu ba ndu mən kopi kan tə bi ni, domici ar ndari da'a, ama den bi untowo gam gəs den bi gəzən gwa. 26 Almasihu pi ni dəm ni mən goode Yami. 5 Mom ni'e mən muri unto kə tə ne ti ka markəmi dləran, tə sar təka, na mətli ko moni kari, ko mən holi dəmi dləran, təp kə ba ho'i gəs na mal gip shirəm kə Yami. ko mən ndu'i gam gip zami ra (muntu kan nəm 27 Almasihu pii ni untu kə də tə diri gam gas ni təra na mən bote mir yam jeni) baa zam mən kopi gip dədatən naari. Wu nəra na argon gaado gip mulki kə Almasihu na kə Yam da'a. 6 məgəni, ko wantən, ko warwat bar gon es da'a. Ba də murgon jili in nəka na kədləm shirəm Ama wi nəra dləran na argon məgəni da'a den da'a, domici den warwat pitən ju ni lo kə Yam ger gəsi. 28 Untuni esi, ar nəm də moni ndu ba nde gam munju ba nge kopi shirəm gəs gwa. mətli gəzən kandatu wu ndu dli gəzən gwa. 7 Ra untowo ba kə me ni gam nan wur gip Muntu ba ndu gər gəso gam gəs ni tə ndu'i. 29 warwat pitən ju wu pi gwa da'a. 8 Faro gam gin Murgon ra kan təbe nge dli gəs gwa da'a, ama nəra gip dəməni, ama kəkəno kə zam cirtən tə gaa ni dli gəs kandatu Almasihu ba ndu mən wi təp kar Babomi. Ra untowo dəm ni wule kopi gwa. 30 Ko gonge gip miwo kəti ni den dli mbarəm kə cirtəni! 9 Domici cirtən tu kan gip kə Almasihu. 31 Kandatu ar ra na rəshı gwa'e, kəno ba gəri ni argon tu kan mbuni ni, na argon "Mbarəm baa za bas na naska kan wu ngash tu kan dlat ni, na pi bar gip ho mbatli. 10 Ngen gam na gər gəsi. Ropipo wi dəm dli nəm." 32 ni argon tu baa gholi Babom mbatl gwa. 11 Zaa Muntuwo bar shirəm tu kan na ghuuni gwa ni, ni pi warwat pitən ju mbarəm ba pi gip dəmən ama ami ni den shirəm den Almasihu na mən gwa, ama dəli ni bar ju ba pi gwa kəba cirtəni. kopi kup. 33 Untu ni es a yari, ar nəm kos te 12 Bar kə sham ni də shirəm den bar ju mən nge yarka tə ndu gər gəsi kandatu tə ndu gam gəs kopi shirəm kə Yam ba pi gip dəmən gwa. 13 gwa. Gəri ngapo ar nəm ti te yarka tə ngusi gam Ama in dəri ko unu kə ba cirtəno, ar ni ba shin bakos gəsi.

kandatu wura gwa hoyi. 14 Cirtən ba kem ni də shin ko unu. Ar ni kem ba wule, "Ki mən nde umuri, putu'e, tlyam gip məshən gi, Almasihu ba bi'i cirtəni." 15 Ra untowo ngup kən ni den kandatu kə dəm gwa. Ba kə dəmni wule kədləm da'a, ama wule mən bopya. 16 Pi ni ho mbap na wokoci tu kə zam gwa, domici wokoci jin ni mbarəm ra laa'i na wani pitəne. 17 Ra untowo ba kə dəm ni kədləmi da'a, ama mom ni argon tu baa gholi Babom mbatl gwa. 18 Ba kə tla ni argon tu kup baa tlo kən gwa da'a. Muntu baa kem kən kə dəmi kədləmi. Ama za ni də Ruhu kə Yam kop nan kəne. 19 Shirəm ni na ya'ən na shirəm kə gip Zabura, na kon dəda Yami, na kon man ruhu. Pi ni ta dəda Babom gip mbatl gini. 20 Ko gigasi goode ni Yam Bəbayi den bar kup gip sun kə Babom gəmi Yesu Almasihu. 21 Bi ni gam gin gip kopi shirəm kə ya'ən na mbatl nəm gip shini nartən kə Almasihu. 22 Mətli kushi, wule kandatu kə bi gam gin gip kopi shirəm kə Babom Yesu na mbatl nəmo, unto ni pa kii bi gam gin gip kopi shirəm kə moni gin na mbatl nəm. 23 Domici kos ni gami də gər gəsi kandatu kan Almasihu ni'e gam kə mən kopi gwa. Wi ni wule dli gəsi kan ti ni'e mən dəli gəzəni. 24 Kandatu mən kopi ba ngusi gam Almasihu, untuni mətli kushi ba ngusi gam moni gəzən

6 Kən mimiri, tun kan kən kə Babom Yesuno, kop ni shirəm kə mən gəri gini, muntuwo kor ni ar ra. 2 Muntu ni'e doka kə pari kan ra na gudlum shirəm gwa'e, "Kə ngusi gam bəba na nəna gi, 3 kə də bar mbuni'i ra, kan də muri dlyami'i den kaar atlı." 4 Ga bəba, ba kə pini argon tu baa kem mimir gin kə la'i gam də rai ka da'a. Argon tu kii piwo ar ni'e, gaa wur ni, ne wur ni den ho təpe, kan kə kulci wur ni na kulcitən kə Babomi. 5 Kən zhore, kop ni shirəm kə ga babom gin kan den kaar atl gwa na mbatl nəm. Ngusi wur ni gam na mbatl nəm, wule Almasihu ni kə pi ti. 6 Kop ni shirəm kə ga babom gin ko gigasi ba'e se wini den shini gin, kə shini kə ger katlı da'a, ama wule zher kə Almasihu, pi ni argon tu Yam ba ndu gwa na mbatl nəm. 7 Bote wur ni na mbatl nəm wule Babom ni kə bote ti, ba'e mbarəm da'a. 8 Kə mom'e Babom baa batlı ko gonge mbarəm den kup mbuni bar tu tə pi gwa, ko ti zher ni ko tə nya mən bom ni. 9 Kən ga Babomo, pii ni ga zher gin unto. Ba kə la wur ni gip bərti da'a, mom ni'e Babom gəzən kup na gegino nəm ni, ti ni to yam ka. Tə ngapo tə ndu murgon man gon da'a. 10 Kə pa'i bisiwo, ndərni gip ngashi gam gin na Babomi. Naa kə zam ni ndartən təp

kə ba iko gəs mən nartəni. **11** Yem ni kup bar kə dlan ju kan Yam ba bi gwa, kə də kə mani dləri na ndərtəni kan kii mani tare gam gin bi də təp ju kup kan gun dun itər ba nəm mbarəm nari gwa. **12** Domici destən gəmiwo na mbarəm ni da'a, ama gapa ni na mən mulki, gapa na mən iko, gapa na kiri mani pi bar gip atl kə dəməni, kan na gapa na dun itər kə to dlom yamka. (aiōn g165) **13** Ra untowo, yem ni kup bar kə dlan kə Yami, kə də pəti ni diro, kə mani ni dləri ra. Kən ni kə pa'i dlanyiwo, kə sa ni ra dlor gip gapa nan wuri. **14** Dlər ni na ndərtəni, də ge shirəm dəmi in bar kə fali gas mor gini, də pitən dlat dəmi in bar kə ghumi ngettle. **15** Naa də dəmi kə ritən kə yari zo shirəm kə dəmi zhəlili dəmi in kaptəlan te asəm da'in ka. **16** Mbəli den munju kupo, də ngəshtən den Yam dəmi in bar kə dləri ge pəs kə gun dun itəri. **17** Naa də zami dəltən dəmi in posh gam gəlla to gam gin ka, shirəm kə Yam ngapo ar dəmi in bar səbər kə Ruhu am da'ine. **18** Shirəm ni na Yam təp kar iko kə Ruhu ko gigasi, kə kərceni gip shirəm na Yam na ko unu lirtəne. Dəm ni gədən, kərceni gip shirəm na Yam den am kə mbarəm kə Yami. **19** Shirəm ni na Yam den am gən pa'e, kə də kup wokoci tu a bul biwo, də bim mani shirəm nan aa mani yari sərri kə zo shirəmi bat na bərti gwa. **20** Ami ra na fali domici a yari zo shirəm kə Yami. Shirəm ni na Yam kə də a yari bat na bərti, a yari kandatu ar ra gwa. **21** Tikikus, erəm gəmi kə ndu'i muntu kan bi gam gəs Babomi gwa, baa yari in bar kup, kə də kən ma kə mom kandatu amira, na argon tu ami den pi gwa. **22** Den untuni a kar ti kar kəne, kə də kə mom ni kandatu mən ra gwa, kan tə fa'i in bigul ra. **23** Naa də Ba gəmi Yam na Babom Yesu Almasihu bi in dəmi zhəlili, na ndutəne, na ngəshtən den Yami. **24** Də zo mbatl kə Yam na ndutən tu kan baa pa dagwa kop kup munju ba ndu Babom Yesu Almasihu gwa.

Mən Pilipi

1 Təlan kur kən dəl ni təp karəm ami Bulus na Timoti, zher kə Almasihu Yesu də rii mən tsarki ju kan mən kopi ni gip Filibi gwa, nəm na mən ne ger den mən kopi na munju kan ba pi ti mbap gwa. **2** Naa də zo mbatl na dəmi zhəlili kə Ba gəmi Yam na babom Yesu Almasihu dəm nan kane. **3** Gastu kup a dam kan gip mbatl gəno a kur gode Yami. **4** Ko gigasiwo na ghol mbatl ni a shirəm na Yam domici gini. **5** Argon tu kemo, kən ni kə mo gam namən gip pi wazu tun gastu kan kə kum gwa. **6** A tabbate'e Yam tu kan pare pi mbuni mbap tu gip kəno, ti ci cina har tə pa'i mbapi gas tu Yesu Almasihu ba pal sur gwa. **7** Ar nem dlat a tune na kup gin ko gigasi, tunkan ami ra nan kən gip mbatl gən gwa, untuni, ko ami ra na bali na sarsari, kən ra den ngashi gam namən gip tsare shiram mən təmtən tu kan a dlər dene gwa. **8** Yam baa shedem den kandatu a ndu shini kup gin na ndutən kə Almasihu gwa. **9** Shirəm na Yam gən utu, də ndutən gin nar cina-cina na momi Yam na ko gonge momi bari. **10** Muntuni baa kem kə mani nəməi argontu mbuni ine, kədə gastu kan Almasihu baa pal suo, kə nəra mən tsarki gip Kəristi, **11** la'i na bətlən kə ceto gin kan ba zam gip Yesu Almasihu kədə dədə Yam də yabe ti. **12** Kəkəno a ndu'e kə momi, mir byari, den argon tu zaməno ar kemni ci cina kə yari zo shirəmi. **13** Den untuni, ar kem mən bi utu kan ba ne ger den bom kə moniyi na mbarəm kup mom'e sabo na Almasihu ni faləmi. **14** Domici kə bəltən mən ni, na womti gip mir mən kopiyi zam ba'i bigul kə yari shiram kə Yam bat na bərti. **15** Na ho bi jen ba pini wazu kə Almasihu gip ghuve na ndu'i gami, ama jen ngapo na zo mbatl ni wu pi wazu kə Almasihu. **16** Jeno wu pini gip ndutəne, na momi'e, lem nika de domici kə wazu tu kan a dləri ti gam gwa. **17** Jeno wu pini wazu kə Almasihu gip ndu'i gami, ba e na zo mbatl ni da'a, domici wu shin wule wi bim ni patli gam ra gip bəltən gəni. **18** Kan ununu ar bítewu? Zo bar gipiwo ar ni'e, gip ko unuwo ko gip ndu'i gami ko na ho bi ni, pi wazu kə Almasihu wi. Den untu ni ngap a pi ghol mbatl. Aan, untu ni aa ci cina na pi ghol mbatl, **19** Domici a mom'e təp kəba shirəm na yam gin ni na ne am ra tu kan Ruhu kə Yesu Almasihu ba bi gwa, argon tu za məno ar ba dəm kə dəli gən ni.

ghol mbatl, a la mbatl es'e gip Babomo baa bim sham da'a, ama a shirəm na ndəri mbatl. Gip bar ju kup aa pi wo, naa də Almasihu zam dədətən kəkən na ko gigasi təp karəmi, ko ami ra na rai ko na məshki gwa. **21** Domici karəmo, ami nəra na rai wo Almasihu ni, amini a məshki ma zami ni. **22** A mom kə pəni da'a, ami ni a ci cina na dəmi gip dli, ar ba dəmim zami ni. **23** Mbatl gən tatlı kawi rop, a ndu mani a pal gən to kar Almasihu ka, untun manim naari. **24** Ama ar mani in naar də a dəm nan kən gip dli. **25** Ama a mom'e kup gin kə'i ndu'əmi. Ar ni kem a tabbate'e a ga kan kə də kə nari kan kə dəm na ghol mbatl gip ngəşhtən gin den Yesu. **26** Təp untuni, amini a dir kar kən eso, ki zam bar kə be ngetlə ra gip Yesu Almasihu domici kə argontu tə pi tap karəm gwa. **27** Gip ko unu wo, pini dəmi tu kan ndar wazu kə Almasihu gwa. Ko a dir kar kənne ko a kum bar den kən ami nəra da'a, a mom e ki ba hoyi gip Ruhu, bi gin nəm domici kə nəməi zo shirəmi. **28** Ba kə kum ni bərti kə mən nge gin da'a. Muntuni baa gode wur'e baa pa'ika nan wuri, ama kəno Yam baa dəli ine. **29** Kəno bi inwi den ami kə Almasihu ba'e kə də kə ngəşh kən den ti ni katl da'a, ama kə də kum dli domici gəs pa'e. **30** Tunkan kən den ndotən gip destən tu kə shin a pa'əm gipi, antu kəkən ma kə kum a'i gipi.

2 Ra untuwo, in ba'i bi gul gon ra gip Almasihu, in muri mbatl gon ra kan ndutəne ba diri, in ngashi gam gon ra gip Ruhu, na ndutən gip guna gere, laa'i ni ghol mbatl gəni, kan kə dəmni na mbatl nəm təp kə ba ndutən nəm, kən ra na ngashi gam gip Ruhu, bi gin nəm. **2** A lir kəne, kem ni a dəm na ghol mbatl təp kəba dəmi gin na mbatl nəm na ndutən nəm kən ra gip Ruhu nəm damtən gin nəm. **3** Ba kə pi ni argon gip ndu'i gam da'a ko na be ngetle ama pali ni gam gin atli kə dam kən den ya'ən man gam gini. **4** Kopini ndu'i kə gam gin katl da'a, ama kopi ni ndu'i kə jen pa'e. **5** Də pitən gin dam nəm na kandatu kə Almasihu ra gwa, **6** tə pali gam gəska wule zhore, nan tə pali gam gəska wule nəm gip mi gwa. **8** Nan zam ti na dli tə pən də tə məshki, məshtəni ma kə bətən den wule kə mbarəmo, tə pali gam gəska atli kan tə pən də tə məshki, məshtəni ma kə bətən den **7** Ama tə pali gam gəs argonni da'a, **9** Ra untuwo, arni Yam dədə ti gami na

ko unu, kan tə bi ti sun tu kan man ko gonge sun gwa, **10** kədə gip sun kə Yesu tuwo də ko gonge gam għurum ngusi, to Yam ka na den atl na su gəsi na atl ka, **11** arni ko gonge ləka baa nəm'e, Yesu Almasihuwo Babom ni kə də dəda Bəba Yami. Wi cir wule zingesi, **12** Ra untuwo, kən ga berəm gani, kandatu kan kə kur kum bi ba'e cina da'əm katl da'a, ama kəkəno untuyi ra cina da'əmi, cini cina na pi mbap kə zami dəltən gin na bərti na dədərtəni. **13** Domici Yamo ti ni tə pi mbap gip mbatl gini, tini ta kem kə pən tor gip mbatl gin kan kə pi mbap kandatu ndar ndu'i gəs gwa. **14** Pini ko unu bat na ngwartəni ko nge nəmi shirəmi, **15** Kə də kə dəmni dləran munju kan ra na wani pitən gam dawur da'a gwa mimir kə Yam munju kan raka argoni da'a kup na kan nəra den dəmni gip zhan mən dəsi tu'e, lastu kən den cirtən wule pitilla gip duniya gwa, **16** Təp kə ba dləri den shirəm kə rai kə də den pət kə Almasihuwo aa zam bi kə 6e netel ra den a kətər katl ko a pi mbap kə katl da'a. **17** Ngəshtən den Yesu gin na mbap gin gip Babomo ar nəra wule hadaya kar ti, eso ko baa shotni bərən gən den hadaya tuwo, aa pi ghol mbatl kə a pihadaya tu na ghol mbatl na kən kup. **18** Den untuni kən ma ki pi ghol mbatl kə gyatłi naməni. **19** A la mbatl gip Babom Yesu den aa kar Timoti rən kar kan kəcina de njem, kə də ami ma a zam 6a'i bigul təp kəba kumi pitən gini. **20** Murgon nem ra wule ti muntu kan ba ghun ti den kən hoyi gwa. **21** Jeno bar ju den wur gwani katl ba ghun wuri, ba'e argon tu kan kə Yesu Almasihu gwani da'a. **22** Kə mom imnu Timoti ra gwa ca, kanda tu ma pi mbap kə yari zo shirəm mən təmtən nan ti wule nya na bəba gwa. **23** Ra untuwo a kum aa kari in bar nan ti na kumi argon tu ba zamən gwa. **24** Na mbatl nəm ni ami ra gip Babomi, ar baa jima da'a aa cwati. **25** A shin ar mbun e a kari in bar na erəm gən Abafəroditas. Berəm mbap gən ni e ti. Berəm ndotən ni esi, muntu kan kə karim ti dir də tə pim mbap gwa. **26** Tə den ndu'i tə shin kup gini, ar ghun ti hoyi ma domici kə kum e tə pa ti na kumi dli. **27** Untu ni dli ci ti wule ti məsh nəka, ama Yam kum guna gəsi, ba'e ti ni katl da'a, kup namən ni. Untu ni dawo na dun mbatl narin kawi. **28** Ra untuwo, a ndu'e a kari in bar rən ka nan ti, kə də kən ni kə shin tə eso ki kum təmi, ami ngapo ar baa ca'in ghuntən ka. **29** Nəm tan i na ghol mbatl gip Babomi, kan kə dəda ni badər mbarəm ju,

30 Domici ti ni far kosak na məshtən wi den bi mbap kə Almasihu, tə bini mbatl gəs kə də tə pim ne am tu kan kəno kə manim pi da gwa.

3 Den bi pa'i bisiwo, mir byari, pi ni ghol mbatl gip Babomi. Ar ghunəm də a pa rəshi nəm bar tu da'a, kan kə də ar mbuni in ni. **2** Ngup kənni na yer ju, mbarəm ju ba pi wani pitən gwa, mən tloyi dli ju kan ba wule sərtən wu dene gwa. **3** Ai mən ni'e sərtəni, min kan mə bote Yam təp kar Ruhu gwa, mən zami dədətənin Almasihu Yesu kan mə pən dli argon ni da gwa, **4** kup na ami na gamgən ami ra na təp kə zami gam tu gwa. In murgon ra'es kan ba kum wule tə ra na gəs zami bigul gip dli wo, a man ti, **5** sərəm ni den pət kə wuzupse, ami nye mən Isəraila ni, gəs gal kə banyana, laa'i nye İbəraniyawa. Təp kə ba kopi kulci kə Musa ngapo, ami nye mən Fasrisa ni. **6** Kə ba kuri gəs kə kopi adini wo a kumi dli mən kopi Yesu naari, gip pitən dlat kə ba kopi doka kə Musa wo ami ra na argon məgəni gam dam da'a. **7** Ama argon tu dəmim riba faro a pali ka ndetən ni domici kə Almasihu. **8** Ununu esu, a pali ko unu ndetən ni in baa ngash na cirtən kə ndu'i Almasihu Yesu kan ami ra nari gwa, cirtən tu kan baa mani ngashi na argon da gwa. Domici kə Almasihu ni a nəm a hol ko unu. A pali wur ho bar ni da'a kə də a zam riba kə ngashi gam na Almasihu ra, **9** kə də zamən gip ti, muntu ngapo ba'e təp kə ba pitən dlat gən təp kəba kopi kulci kə Musa ni da'a, se de təp kə ba dlat pitən tu kan ba zam təp kə ba ngəshtən den Almasihu muntu kan ar ni'e dlat pitən tu ba zam kar Yam təp kə ba ngəshtən den Yesu gwa ni. **10** A ndu'e a mom Almasihu na iko kə tlytən gəsi kan na me gam gip kumi dli gəsi gip palui gən wule ti gip məshtən gəsi, **11** domici ko təp imnu ar rim gip tlitən gəs gip məshi mbarəm. **12** Ba'e a zam ni kup bar ju wi da'a, ko a dəm na laa'i, ama ami ni den kərcə kə də a zam argon tu Almasihu Yesu pi kə də a zam gwa. **13** Mir byari, ba'e a pənni ami na gam gən a zam nə wi da'a. ama bar nəm ni a pi, a məsəni nəka na argon tu tare bi ti kar wi gwa ami den ngeni bar tu kan ra cina gwa, **14** Ami den ndotən cina kə də a zam 6ałtən kə ci bəni, muntu kan Yam la'əm bi dene kə tetən yam gip Almasihu Yesu gwa. **15** Kup gəmi kan narwi gip Ruhuwo, sai mə dam mini den bar ju. Ama in jen gin ra na damtən ka bom na untuwo, muntu ma Yam baa

buli in momi gip mbatl gini. **16** Bar ariwo ar argon da'a, domici a kulci dəmi gip kandatu ni'e, mə cini cina den lastu kan mə nəm gwa. kup a zam gam gən gwa wi. **12** A mom kanda tu **17** Mir ֆyari pini kanda kə pitən gəni, shinni aa dəm gwa ko gip holi zami bari ko gip zami munju kano pitən gəzən ndar kandatu mə gode bari, A kulci mani dəmi gip ko unu pitən wi, ko in gwa. **18** Kanda tu a tle in yari, ar ni a pa yari na koshi naari ko na guzumi, ko gip zami bari in ra na lun gere, jen ra dəmi gəzəno arni wule ko gip holi bari. **13** Aa mani pi ko unu tap kar kə mən pi gapa na məshtən kə Almasihu ֆa'i muntu kan ba bim ndərtən gwa. **14** Kup na untu den kini. **19** Gip utu ni wu ri kə pa'i, tu gəzən ar mbuni in ra nan kə nem amra gip ghuntən ni'e Yam gəzəni, bar kə 6e negetl gəzəno ar ni'e gən gwa. **15** Kən mbarəm kə filibbi kə mom ca'e, sham gəzəni. Wu la ni mbatl gəzən den bar kə nan a nəm mbap pi wazu kə zo shirəm mən duniya. **20** Ba dəmi gəmi wo to yam kani ar ra. təmtəni, nan a za atl kə Makidoniyawo mən Sur Kani mən den buti mən dəli gəmi, Yesu kopi Yesu jen ra kan mo gam namən kəba bii Almasihu, **21** Muntu kan ra na iko kə pali ko bar na nəm gwa da'a se kən katl. **16** Kup na unu atli nan ti gwa. Təp kə ba iko gəs tu ni ti kan a'i gip Makidoniya wo, kə karim bar na bar canze dli gəmi mən məshtəni, kan tə pali mi ju a ndu gwa ba'e bisi nəm da'a. **17** Ba'e ami wule dli gəs gip dədətəne.

4 Ra untuwo, mir ֆyari, kən ju kan ra gip mbatl gən ko gigasi, har ami den ndu'i shini gini, kən kan e ghol mbatl gən na rawani gən gwa, kandatu ki dlar na bi gul gin gip Babom gwa utu, kən berəm gən kə ndu'i. **2** A dəli kəm ga Yudiya na Sintiki kə də wu nəm ezən gip Babomi. **3** Ki ngap berəm mbap gəni, a lir ki, ne am mətli ju ra, domici wu pa wur namən gip yari zo shirəm mən təmtəni, kup na Kəlemen na nəm berəm mbap gəni, munju kan sun gəzən ra na rəshi gip tulan kur kə rai gwa. **4** Pini ghol mbatl gip Babom ko gigasi, aa pa yari ra, pini ghol mbatl. **5** Naa kə dəm ni mən te mbatl kaar ka gip baltən gin na mbarəm kup, mom ni'e Babom mbira wi kosak. **6** Ba də argon għun kən ni da'a, se de gip bar kupo, yari ni Yam bar ju kə ndu gwa, təp kəba shirəm na Yam na lirtəne, nəm na goodetəne. **7** Təp untu ni Yam baa bi in muri mbatl tu kan man momi kə mbarəm gwa, ar baa gaa mbatl gin na damtən gin gip Almasihu Yesu. **8** Kə pa'i bisi wo, ֆyari, kup argon tu kan ge shirəm ni, na argon tu baa kem dədətəne, kup argon tu kan dlat ni, kup argon tu kan ra ngəlan, kup argon tu kan ba dīri ndutəne, na kup argon tu kan kə ho mbatl ni, wato den bar ju kup kan mani mbuntəni, ko argon tu kan kəm dədətəne, den munju ni ki dam kəne. **9** Bar ju jup kan kə kulci ko kə nəmni ko kə shin gipəni, la ni gip mbap gini. Yam kə muri mbatl baa dəm nan kəne. **10** A pi ghol mbatl nar gip Babomi nan den pa'wo kə kə pa gode'e kənra namən gwa. Untu ni, far ma kən ra naməni, ama kə zam təp kən ki godem gwa da'ini. **11** Ba'e a yari ni muntu den a hol ni

ni den nəgeni bii bar ju da'a, ama amini den nəgeni argon tu baa mbəli ra in den zami gin gwa. **18** A nəm batltən gən wi ar man kandatu a kur nəm ma gwa, argon tu a ndu'o a zam wi, kəkən kan a nəm bar ju kə karim bar nari wi təp kar Abafəroditus gwa. Bi bar mən təmi kasər/təmtəni, hadaya ni kan ba ndu gwa, ar ba təmi Yam bi. **19** Yam gən baa bii in bar ju kə ndu gwa təp kəba dədətən gəs mən nartən gip Almasihu Yesu. **20** Dədətəno kə Yam Baa gəmi ni ar ri patən kə bari. Ar dəm untu. (aioñ g165) **21** Shirmi ni mbarəm kə Yam ka ra gip Almasihu Yesu. Byar kan ra de namən ba shirmi'in ka. **22** Mbarəm kə Yam kup ba shirmi'in ka, tun ba munju kan mən bom kə Kaisar gwa da'a. **23** Də zo bii bar kə Babom Yesu Almasihu kop na ruhu gini. Ar dəm untu.

Mən Kolosi

1 Təlan kur kən dəl ni təp karəm ami Bulus nye mən kartən kə Yesu, na təp kar Timoti, muntu kan nye mən kartən ni pa gwa. **2** Dəri mbarəm kə Yam munju ba dəm gip bən kə Kolosi kan ra dlat gip kopi Almasihu gwa. **3** Mə goode Yam ko gigasi, Baba kə Babom gəmi Yesu Almasihu, mən ni ma shirəm na Yam domici gin gwa, **4** domici mə kum shirəm kə ngəştən gin den Almasihu Yesu na ndutən tu kə gode mən kopi kup gwa. **5** Argon tu kem kə pi untuwo ar ni'e, kən den la'i mbatl den argon tu kan ne inka to Yam ka gwa. Shirəm kə la'i mbatl tuwo kə kum ni gip kalma kə ge shirəmi, muntu kan'e shirəm mən təmtən gwa. **6** Shirəm mən təmtən tu den ci cina na gəri ho pitəne, ar den ci cina es na bildlitən rən gip atla kundərəndlip, wule kandatu ar pi gip kən nan kə pare kumi shirəm kə zo mbatl kə Yam gwa, kə pa mom kandatu ar ra gwa. **7** Kə kulci ni təp kar Abafəras, berəm mbap gəmi, muntu kan ba pi mbap kə Almasihu na mbatl nəm den am gəmi gwa. **8** Ti ni tə yari mi shirəm kə ndutən tu kan kə pi gip Ruhu gwa. **9** Den untuni gas tu kan mə kumo, mə za goode Yam den bi gin da'a na liri Yam kə tə laa i'in na momi mbatl gəsi na bopya kə Ruhu na momi bari. **10** Mə shirəm na Yam də kə pini dəmi tu kan ndar mən kopi gwa kan kə idə'i təni mbatl gip bar kup, kən den dəli zo bar gip mbuni mbapi, kən den nartən gip momi bar kə Yami, **11** kən den zami 6a'i bigul na ko gonge ndərtən təp kə ba iko kə nartən gəs kədə kə bani mbatl dlom gam gip te mbatl kar ka, na gip ghol mbatl, **12** kə ne den goode Baba, muntu kan kem mə zam gaago gip gaado tu kan tə ne mbarəm gəs munju kan gip mulki kə cirtən gwa. **13** Tini tə dəli mi bi də mulki kə dərnən kan tə te mika gip mulki kə Nya gəs kan tə ndu gwa, **14** muntu kan təp kar ti ni mə zam pansetəne, muntu kan ar ni'e pəni warwat pitən gəmi kagwa. **15** Yesu ni'e kama kə Yam kan ba mani shini da gwa, ti ni'e gəri kə pari gip pi bar kup. **16** Təp kar ti ni pi ko gonge bari, bar ju kan ra to yam ka na sur atli, bar ju ba shini na bar ju ba mani shini da'a, ko dandi kə mulki, ko mulki ju kan ra, ko ga gunye, ko ga iko ju kan ra. Kup bar ju kan piwo, pi wur ni təp kar ti ar dəm gwasi. **17** Almasihu ni cina na bar kup, təp kar ti ni bar ju kan pi kup ra na gucipi. **18** Ti ka, kano na munju kan mo namən wi dagwa.

ni'e gam kə dli, muntu kan'e womti mbarəm mən kopi gwa, Ti ni'e kə pari, ti ni es'e kə pari gip mən tlitən gip məshi mbarəme, domici gip bar kupo tə dəm wi ti ni'e kə pari. **19** Tə gholi Yam mbatl kə Yam ba dəm gip ti na nartən gəs mən laa'itəni. **20** Təp kar Almasihu ni'es tii pali bar ju kup tə pi gwa gəs dati. Təp kə ba shoti bəran kə nyayi kan 6a den kini gwani, tə gudlum ngashi gam gip dlom gəs na bar ju kup kan ra to yamka na bar ju kan ra atl gwa. **21** Faro kə dlyamka na Yami, ar kem kə dəmka mən gapa nan ti gip mbatl gin mən pi wani bari. **22** Ama kəkəno Yam kərkəm dlom ginka nan tiwi gip dli kə Almasihu kə tlu na bəran təp kəba məshtən gəsi. Kəkən ngapo Almasihu ta kənwı mən pitən dləran, munju ra na wani pitən, na munju ba nəm wur na məgən pitən'es də'a cina də Yami. **23** Sede kə cini cina gip ngəştən gin den Yami, kən ra den dləri tapce den gəs bartu. Ba də jirkət kənnika kə zani la'i mbatl tu kan kə zam wokoci tu kan kə kum zo shirəm mən təmtən gwa də'a. Shirəm tu kan pi wazu gəs də kogonge bar ju pi atli na yam gwani, ami Bulus ni a dəm mən pi mbap gəsi. **24** Kəkəno ami den ghol mbatl domici kə kumi dli tu kan ami den tle den bi gin gwa, domici təp kəba kumi dli tuni a laa'i bar tu kan sem kə kumi dli tukan Almasihu tla kə dli gəs gwa, mən kopi gəs ijawi. **25** A dəm mən mbap kə shirəm mən təmtən tu təp kəba nəmi amana kar Yam domici gini, kədə a yari'in shirəm kə Yam kan ra na laa i gwa. **26** Shirəm tu a yari ino, sərri ni kan ra na ghuntun gip gin na zhan mən womtitən gwa, ama kəkəno fuli mbarəm gəs kan ra dləran gwawı. **(aiōn g165)** **27** Yam ndu'e tə yari mbarəm gəs kan ra dləran gwa den'e munju kan mən Yahudan ni da'a ma, bar dədətən kə sərri tuwo gwazin ni. Sərri tu ngapo ti ni'e Almasihu, muntu kan ra na rai gip kən gwa, muntu kan arni es'e la'i mbatl gin kə zami bar gip dədətən gəsi. **28** Arni kem mə yari kogonge marəm shirəm den Yesu Almasihu, mə dəli ko gonge mbarəm kəmə, mə pa kulci in bar ju na bopya gəmi kup kə də mə ta ko gonge mbarəm laa'i gip Almasihu. **29** Den untu ni ami den ndotən ami den ndu'i es gip ndərtən tu kan Almasihu nem den bii gwa, muntu kan den mbap gipən gwa.

2 A ndu'e kə mom unu destən ni ami den pi den kəne na munju kan ra su Laudukiya

2 Ndu'i gən ni'e də bigul gəzən 6a'i kan wu den shini tlone, na tlora kə katl da'a. Damtən ngash gam gip ndutəne, kədə wu zam momi kə dli gəzən ni kem wur pitən untu. 19 Ai badər bar hoyi, kədə wu zam nartən kə sərri kə Yami, mbarəm tuwo tə ngəsh dli den Almasihu da'a, Almasihu na gam gəs ituwi. 3 Gip ti ni daraja na muntu kan tini'e gam kə diliyi gwa. Ti nəra gam bopya na momi bar ra na ghuuni. 4 A yari in də domtən kə mən kopi kup, muntu kan'e dli ni muntu base də murgon tla gam gin ka na gəs gwa, muntu kan ra njake na kati kə dli na shirəm kə jiltəni. 5 Kup na gip dliwo ami ra nan tlerti gwa, tə den nartən na nartən tu Yam ba kən da'a, ama gip Ruhuwo ami ra nan kəne. bi gwa. 20 Artu kə məshwi nəm na Almasihu, Ami den ghol mbatl nar na kumi kandatu kan tə pa yente in bi də iko kə atl kundərəndlip kən ra dlor hoyi, kən den ndotən gip ngəshtən kəni, unun kem kə'i den dəmi wule kə ini kə gin den Yam gip almassihu gwa. 6 Tunkan kə atl kundərən dlip? Unun kem kə bi gam gin nəm'e Yesu Almasihu ni'e Babom gino se kə də ka'ida kə atl kundərəndlip kəni, muntu kan ci ni cina na fomi asəm gin gip ti. 7 Ki mani ra, 21 wule ka'da kan ba wule, "ba kə nəm da'a, pi untu kən ni kə 6a gip ti hoyi gwa, kən den ba kə 6om da'a, ba kə tabe da'a gwawe?" 22 Iri tu'i gam gin den gəs tu, kan kən den dları den ka'ida juwo bar ju ba moka gwani domici ba ngəshtən gin den Yami, kandatu kan mə kulci wur ni den bi kulci kə mbarəme. 23 Na ho bi, iri in gwa, kən den bidlitən gip goodetən gini. 8 ka'ida juwo ar ra na pitən kə bopya kandatu Ne ni ger ca, ba də murgon tla gam gin ka na wu dəri kuri gəs gip adini tu kan mbarəm ni momi bar kə atl kundərəndlip na momi bar kə ngari gwa, na ngati gam den hane gam gəzən jilitən ka kə katl munju kan ba dəl kar pitən kumi təmi den bi ngeni batltəne, də kumi dli kə mbarəm katl gwa təp kəba iko kə ruhu kə esi. Ama na ho bi, ka'ida juwo wə ra na iko gon duniya ni, ba'e təp kar Almasihu ni da'a. 9 Gip kəba hane lam/ndu'i kə dli da'a.

Almasihu ni, la'itən kə pitən kə Yam kup ra gip dli gəsi. 10 Untu ni gip ti pa'e, kə dəmwı na laa'i, ti muntu kan mən mulki ni gam də mulki na iko gwa. 11 Gip ti ni'es sər kəne, ba'e sərtən tu kan ba pi na am gwani da'a, ama sərtən tu kan Almasihu ni pi ine, təp kəba tusi'in pitən kə dli ka gwa. 12 Nan kap kənka nan ti təp kəba batisma kan ba tli in nan ti təp kəba ngəshtən gin den Yam gip ndərtən kə Yami, muntu tə tli ti gip məshi mbarəm gwa. 13 Faro kən nəra domici kə warwat pitəne na gip holi sərtən kə warwat pitən gini, Yam pali in na rai wi nəm na Almasihu. Tə pəni mi warwat pitən gəmi kawi kup. 14 Tə pi ni untu təp kəba tloyi zap kə seda tu kan ra na rəshi den mi'e, mə cen kulcitən na ka'ida gəs kawi. Ama Yam pən ti kawi, kan tə ba tika den kin kan ba Almasihu gwa. 15 Tə nəm bar kə dlan ka na mulki na iko, tə kem wur wu tla sham təp kəba tle gam gəzən den kin 6a'i Yesu. 16 Ra untuwo, ba kə zani də murgon hukunte in den bar ju kə ci, ko den bar ju kə tla, ko den nge kopi nyel goni, ko nyel kə pel kyare, ko shukutən den pət shukutən kə sati. 17 Bar ju kupo wule hotoni katl kə bar ju baa cwat gwa, ama ge shirəmi kup kawo ar ba zamni gip Almasihu. 18 Ra untuwo, ba kə zani də murgon ngot kənka na ci bən gin təp kəba kuri gəs den hane gam gəzən kumi təmtəni domici kə ngeni lada na bote mən kartən kə Yam, na ne mbatl

3 Nan tli'in ni na Almasihuwo, není mbatl gin den bar kə to yam ka, las tu kan Yesu ra njon den am shimli kə Yam gwa. 2 Dam kən ni den bar kə to yam ka, ba'e den bar kə atl da'a. 3 Kə məshka wi, kan mbatl gin ra na ghuuni na Almasihu gip Yami. 4 Nan Almasihu muntu kan'e mbatl gin ni cwato, se kən ma kə cwat nan ti gip dəfətən gəsi. 5 Ra untuwo, se kə dəli ni pitən kə dli gip kən ka, munju kan'e, muri na mətli kaari, na pi bar kə dədanye, lami na dun mbatl muntu kan ar ni'e bote bar ju kan Yam ni dagwa. 6 Den bar ju ni lo kə Yam ba sur den munju kan ba kum bi da gwa. 7 Kən na gam gin ma faro untu ni kən ra nan kə'i gip dəmən gwa. 8 Ama kəkəno ar nəm kə pətl kən ni na badər pitən ju. Za ni pi lo'e, na ghut mbatl na ngetəne, na li jen gami, na wani shirəm gip bi gini. 9 Ba kə ceni ni ya'en lar da'a, tunkan kə tare kə byali pitən gin kə far na mbap gəzən kawi gwa, 10 kan kə pən pel pitəne muntu kan ba pali ti peli gip momi bar kandatu mən pi gəs ra gwa. 11 Bartuwo argon ra wule, mən Yahuda kə mən helas, səri ko muntu səri ni da'a, muntu kan mən kom mbatl ni, mən ka gip ləpe, na zhore na muntu kan zher ni da'a, kup gəzəno nəm ni, Almasihu nəm ni, ti ni ngap gip bar kup. 12 Ra untuwo, kən kan zəzari kə Yam ni, mən tsarki kan kə ndu'i gwa, dəm ni mən guna

gere, kə pi mbarəm ho bari, kə pali ni gam gin gəs gwa. **7** Tikikus baa yari'in shirəm kə bar ju argon ni da'a na shu'i gami na kərcetəne. **13** pi demən gwa. Ti berəm kə ndu'i ni, mən yari Pi ni hakuri na ya'əni, gon ni pi'in hoyi dawo, shirəm kə Yam dlat erəm zher ni gip Babomi. gaparte tənika, kandatu kan Babom gaparte in **8** A kari in bar rənka nan ti kə də kə mom ni warwat pitən gin kagwa, kən ma se kə gaparte kandatu mən ra gwa kan kə də tə 6a'i in bigule. ni ya'əni. **14** Den kar kə untuwo, pən ni mbatl **9** Ti ra den ditən na ti Onisimus erəm gəmi kə kə ndutəne, muntu kan arni ba bal ko unu gip ndu'i mən pitən dlat, muntu kan təra nəm gip la'itən kə ngashi gam gwa. **15** Naa də muri mbatl kən gwa. wi yari'in bar ju kup ba ratl de gwa. **10** kə Almasihu dəm gun gip mbatl gini, nan den Aristakus berəm bəltən gən ba kari in bar na bi ndutən tuni Yam lakən bi gip dli nəm gwa. shirmi'tən gəsi, untu ni Markus muntu kan gigi Dəm ni mən pi godiya. **16** Naa də shirəm ka gəzən nəm ni na Barnabas gwa. (Kə zam yari'in Almasihu dəm gip kən hoyi, kə ne den kulci argon den tiwi, tin tə dir kar kəno, nəm təni.) ya'əni, kə ne den dəli kəm ya'ən na bopya kup, **11** Joshu'a muntu kan ba laa ti bi'e Yustus ba kən den wuli kon kə zabura na kə dədə Yami, shirmi'in ka, munju ni kat'lə mən Yahuda gip kən den wuli kon ju kan Ruhu ni kirkire gwa, berəm mbap gən kə zo dəmi cina də Yami, wini kən den wulu koni na goode Yam gip mbatl wu dəmin mən ida mbatl. **12** Abafaras muntu gini. **17** Bar ju ki pi kup, gip shirə ko bəltəno, kan ra nəm gip kən kan'e zher kə Almasihu pi ni gip sun kə Babom Yesu, kə ne den goode Yesu den kər'i in bar na shirmi'tən gəsi. ko gigasi Bəba Yam təp karti. **18** Kən mətli kushi, bi ni tə den destən gip shirəm na Yam den bi gini, moni gin gam gini kandatu ar ndari gwa **19** Kən kə də kə zam ni dləri gip ndu'i kə Yam munju moni ngapo, ndu ni mətli gini ba kə gode wur kan kəm lasiwi na tabbatetən gwa. **13** Ami na nu mbatl kan ra na guna ger dagwa. **20** Mimiri, gam gəni a mom kandatu kan Abafəras den pi ngusi ni gam mən gəri gin gip ko unu, argon mbap na bigul kədə tə ne in amra na munju tu ba gholi Yam mbatl gwa itu. **21** Ga bəba, ba kan su gip Laudukiya na kə hirabolis gwa. **14** kə kem ni mimir gi wu kum lo da'a, bəse də Luka kan'e berəm gəmi kə ndu'i, mən bii un tu, mbatl gəzən cenka. **22** Ga zhore, ngusi ni gam ga na Dimas ba shirmi inka. **15** Shirmi ni mir əyar babom gin gip ko unu, ba kə pi ni mbap kə shini kə su Laudukiya ka kup, na Nimpa pa'e kan na kə ger katl də kə gholi mbarəm mbatl da'a, ama man kopi ka bom dati. **16** Den kaar kə zhititələn pi ni na mbatl nəm, kə bərti Yami. **23** Argon tu kur kən cina da'ino, se kə kari ni mən kopi kə kii pi kupo, pi ni na mbatl gin kup, kandatu ki gip Laudukiya kədə wi ma wu zhitit, kən ma se pi Babo gwa ba'e mbarəm da'a. **24** Tunkan kə kə zhitit ni təlankur tu kan wu kari'in bar nari mom'e Babom baa bi in gaado ar dəm bi bar gwa. **17** Yari ni Arkibus den'e, tə kur gəs tə pa'i gini. Babom Almasihu ni kə bote ti. **25** Mən pi mbap tu kan Babom bi ti gwa. **18** Ami Bulus, na wani bar baa zam bəltən gəsi, mənkən gwan ni am gən ni a rəsh'i in shirmi'tən tu. Ba kə məsəni məntə gwan ni da'i ra da'a.

4 Ga Babomi, zami ni zher gin bar ju kor kan mbun gwa, domici kə mom'e kən ma kən ra na Bəba to yam ka. **2** Bini gam gin gip shirəm na Yami, dəm ni gədən gipi kə ne den goode Yami. **3** Shirmi mi ni na Yam pa'e, də tə fuli mi təp gon kə yari shirəm gəmi, kan mi mani yari sərri kə Almasihu muntu kan ami ra na bali na sarsari domici gəs gwa. **4** Shirmin ni na Yam kə də a mani yari, ar dəl kandatu a ndu gwa. **5** Dəm ni na bopya gip kandatu kə dəm na munju kan mən kopi ni da gwa, pini mbap hoyi na kogonge təp tu kə zam gwa. **6** Naa də shirəm gin ko gigasi dəmni laa'i na zo mbatl kə Yami, muntu kum mas gwa, kə də kə mom ni kandatu ki palii ko gonge mbarəm shirəm

James

1 Ami Yakubu, zher kə Yami na kə Babom Yesu Kəristi. A rəsh ni də rii bom kutl cet rop kə Isra'ila munju kan gəzan wurka gip atl gwa. A shirmi inka. **2** Mir byari, palini bar kup kə ghol mbatl, kən ni kə zam gam gin gip godetən jen gwa, **3** domici kə mom'e bomi ngəshtən gin den Yam ba dīri kuri gəs gip pi bari. **4** Naa də kuri gəs pi mbap gəs kə də kə ndər ni gip ngəshtən den Yami, kə hol argon da'a. **5** Gon gin ni hol bobyawo, naa tə liri Yami, muntu kan na mbatl nəm baa bi murju kup lir ti gwa, ba bi ti. **6** Ama muntu kan liriwo, naa tə la mbatl zami bat na ceni mbatl, domici muntu kan ra na ceni mbatl wule zap mal ni təra, muntu itər ba bal ti de na barta gwa. **7** Badər mbarəm tuwo ba tə pən den ti zam argon kar Babom Yam da'a, **8** tə mən mbatl rob ni, eso ti dlər den asam nəm gip pi bar gəs da a. **9** Naa də erəm mən kopi muntu kan ba shin ti argon ni da'a pi ghol mbatl den bar las tu kan Yam ne ti gwa. **10** Ama mən bar kə amo, tə bo netgl den pali ti atli, nan ti konka wule buzən kin kə gip ləp gwa. **11** Domici pət ba tli tor na mattən gəs ar kem tə konka, buzəntən gəs ba roka kan də mbuntən gəs liika. Untuni ma mən bar kə am ba paka den təp ngeni bar kə am gəsi. **12** Albarka ra den muntu dlər gip godetən gwa, tin tə dlər gip godetəniwo, ti zam əbatlən na rai tu kan Babom wule ti bi mən ndu'i gəs gwa. **13** Tin tə te gip godetano, ba də gon gin wule "Yam ni ba gode ti da'a." Ba gode Yam na wani bar da a, Yam na gam gəs eso, tə gode murgon na wani bar da a. **14** Ama mbarəm ba zam ni godetən den ndu'i bar kə mbatl gəs kan dəl ti kan ba se ti gwa. **15** Ndu'i kə mbatl ni pi tu'o, ar ba gəri warwat pitənə, warwat pitən ni nar ngapo ar ba dīri məshtəni. **16** Mir byar gən kə ndu'i, ba kə za ni də se in da'a. **17** Kup mbuni na zo bi baro, sur Yam ni ba dəli, muntu ba dəl ni sur kar Bəba mən pi cirtən kə to dlom yamka, muntu kan ba zhimbəl ti wule shishidər da gwa. **18** Tə pən də gəri mi təp kə ba shirəm kan dlat ni ar ra gwa, kə də mə dəm wule nyoyi kə pari gip argon ju ya pi gwa. **19** Mir byar gən kə ndu'i, mom ni muntu, zho in ni kə kumi, bat na zhotən kə bali na zhotən kə kumi lo'e, **20** domici lo kə mbarəm ba gəri ho zani wani pitən na dasi tu ju kan ra ko-ako gwa, **21** Ra'untuwo,

na ngusi gam kə nəm ni shirəm tu kan dləri gip mbatl gini, shirəm tu kan baa dəli in gwa. **22** Ba kə dəm ni mən kumi shirəm kə Yam katl da'a, na untowo kə se ni gam gini. Pini argon tu ar yari gwa. **23** Kup mən kumi shirəmi ama tə kop argon tu shirəmi yari dawo, ti ni wule mbarəm tu ba zhit gam gəs gip boka gwa, **24** nan tə zhit gam gəs tə ndarawo, ar ni tə pa məsən kandatu təra gwa. **25** Ama mbarəm tu kan zhit zhet-zhet gip zo doka kə Yam kan ba dīri zami gami, kan tə ci cina nari tə məsənika na argon tu ya kum gwa da'a, ama tin tə piwo, ti dəm mən albarka gip argon tu tə pi gwa. **26** Gon gin ni ba shin tə mən kopi Yam ni, ama tə mani nəm bi gəs dawo, tə se gam gəs ituwi, kopi Yam gəs ngapo katl ni. **27** Kopi tu kan Yam gəmi ba nəm dləran na dlat ni arrawo ar ni'e, də ne am mimir ju kan ina bəba na nəna da'a, na mətli ju kan guri kan wu gip damtən gwa na dəli gamka gip warwat pitən kan ba pi den kaar atl gwa.

2 Mir byari, wule mir mən ngəshtən den Babom Yesu Kəristi, muntu təp kar ti ni mi shin Yam gwa, ba kə pən ni gon den tə man gon da'a. **2** Də wule mbarəm gon dır kəba domtən gi ni na kəmi mundu kə zinariya na zo tutul dli, kan gon es muntu am ri ti kar da'a na gus lulur ri kar kəne, **3** kən ni kə pali mbatl den mbarəm mən zo tutul dli tu kan kə wul ti'e, "Zo ba-dəmi gin ta," Ama kə wul muntu am ri ti kar da'yı'e, "Dlər barta ko dəm bartu kar asəm gəni," **4** Kə dədə gon den gon gip dlom gin na dəmi mən tloyi ya'en shirəm na wani damtən ituwi diya? **5** Kum ni, mir byar gən kə ndu'i, Ofawo, Yam ni zəzar munju nan am ri wur kar da'a den ger kə atl kup, wu dəm mən bar kə am gip ngəshtən den Yam kə də Yam dəm gun gip mbatl gəzən kandatu tə wule ti bi munju ba ndu ti gwa diya? **6** Ama kə mbur muntu kan am ri ti kar dagwa ituwi. Kə mom'e mən bar kə am ni ba dəmi in gamka diya? Wini es wu ri in cina də mən bən diya? **7** Wini wu li bar sun kə muntu kan kən den dəmi domici gəs gwa diya? **8** Kən ni kə kop doka kə Kəristi kan ra gip təlankur gwa'e, "Ndu berəm dəmi gi wule gam giwo, to kə pi dlat ituwi." **9** Ama kən ni kə pən den jen man jeno, kə pi warwat pitən wi, doka nəm kən ituwi. **10** Domici muntu ba kop doka kup kan tə cen nəm kawo, tə cen wur ka hau ituwi. **11** bar ju Yam ba ndu də pi gwa da'a. **21** Ra'untuwo, Yam tu kan wule "Ba kə mur na gər gon kaari dawo," Ti ni es tə pa wule, "Ba kə ri gon eka

da'a." To, ki ni kə mur na gər gon kaari da'a mən mani nəmī njwal kə dli gəs ni ma. **3** Mən ama kan kə ri gon ekawo kə dəm mən ceni doka ni mə la zap bi də pərsi kə də tə kopi miwo, mi ituwi. **12** Den untuwo, na də shirəm na mbap mani bali gəs tə pi argon tu mə ndu tə pigwa. gin dəm wule kə mbarəm ju kan baa tloyi wur **4** Shin ni kungələn jikat male, kup na nartin shirəm den doka kə zami gam gwa, **13** domici gəzəni, itər ba bali wur gam de na barta, na nye tloyi shirəm tu kan na guna ger da gwani baa heli gəlla ni ba mani dəli gəs də ri ti las tu mən pii muntu kan ba shin guna ger da gwa. Ama dəliyi ba ndu ritən gwa. **5** Untu ni es ləkawo shini guna ger tla gam kə byaltən atli. **14** Mir nye heli bar ni gip dli, se kiri shirəm kar ti. Əyari, unun ar ba bite ine, gon ni pən den tə ra Zhit ni mana, nye gam masibə nəm ni ba mani na ngəshtən den Yami, ama tə ra na mbap tu keri nari gip ləpe. **6** Ləka ma utu ni, ar ba kem kan baa gode ngəshtən den Yam gəs da gwawu? wani pitən gip njwal kə dli. Tə li mbarəmka Ngəshtən gəs den Yam tu baa dəli tiya? **15** Da kap, kan tə ne tə mbatl den utu, ti ngapo bom wule ya'i moni ko mutli na tutul dli ko fingal utu ni ba hor ti. (**Geenna g1067**) **7** Bar ka gip ləp kə se na gəni da'a. **16** Gon gin ni wul ti'e, "Ri ra na womti, ga yatli, na mən dlə'i na tu'e na bom lau, kum dəmi kə zam fingali," Ama tə pi bar ju kan gip mal ma ba mani bali gəzəni. Nya argon den argon tu tə hol gwa dawo, unun ar mbarəm ma tə mani bali gəzən den am gəsi, **8** bite tiwe? **17** Untuni esi, ngəshtən den Yam nan ama nya mbarəm gon ra kan baa mani na ləka gəs bat na mbap tu kan ba gode ngəshtən den gwa da'a. Tə shuku na dasi tu da'a, laa'i ni təra Yamiwo, məshı ni. **18** Ama gon baa wule, "Ki na wani un mən ri mbarəm eka. **9** Nari ni mə na ngəshtən den Yami, amo ami ra na mbapi." **10** Na bi nəm tu ni ba dəfa'i na pi bi. **11** Ger mal nəm baa dəli njeti tor mbatl'e Yamo nəm ni. Ar mbuni! Dun itər na dasi mala? **12** Mir əyari, kin turum ba mani ma untun ar ra tor mbatl da wuri-na dədar dli. **13** Gəri mimir imberə ko də kin zhinndu gəri nyen **14** Ki kədləm mbarəme, se in nune'i'e ngəshtən turuma? Ar ba pi da'a, untu ni es ba zam njeti den Yam tu kan ra na mbap dawo argon ni mal gip dasi ger mal da'a. **15** Wo ni'e mən bobya da'aya? **16** Kə mom ni'e Yam pən ni baa gəmi na momi bar tu Yam ba ndu tə momgwa gip Ibərahim den'e mən pitən dlat gip mbap gəs ni kəne? Na tə nune untu təp kə ba mbuni dəmi nan tə ta nya gəs Ishaku den ba keri bar ju diri gəsi, na mbap kə pali gam gəs argon ni da'a Yam gwa diya? **17** Kə shino ngəshtən den Yam kan ba zam kar bobya gwa. **18** Ama kən ni na gəs na mbap gəs dır nəm, kan ngəshtən den ghuve narka na ndu'i gam tor mbatlo, ba kə Yam gəs ba dəm dlat den argon tu tə pi gwa. **19** Boni ngetl na ri ko kə nge ge shirəmi da'a. **20** **21** Kan shirəm kə Yam ba dəm den, "Ibərahim Bobayi muntuwo sur yam ni ar dəl da'a, kə atl ngəsh ti den Yami, kan Yam ba pən den pitən ni, kə Ruhu kə Yam ni da'a, ama kə gun dun itər dlat ni," Kan ba la ti bi berəm kə Yami. **22** Kə ni. **23** Las tu ghuve na ndu'i gam rawo, lasi ni shin wi den'e mbarəm ba dəm ni dlat kar Yam ba zam tli mbatl na kup wani pitəne. **24** Ama təp kar mbap gəsi, ba'e den ngəshtən den Yam bobya kan dəl sur yamo, kə nəm dləran ni an gəs ni katl da'a. **25** Untuni esi, Rahab gər mən ra, mən ndu'i dəmi zhəlili, tə dam ti den jeni, bi gəs kari tuwo, Yam pən ti den mən pitən dlat mən bi gam ni, dər-dər ni təra na shini guna'i, ni den argon tu tə pi kə ghundər mən zhuyi mən gəri ho mimir ni, mən ndu'i gam ni da'a lasi, kan tə dəli wurka təp kəti gon gwa diya? **26** na mən pi bar na mbatl nəm. **27** Mən dəmi Ar ni wule dli kan ra na ruhu dagwa məshı ni, zhəlili ni ba kem jen wu dəm mən pitən dlat untuni es ngəshtən den Yam kan hol mbapo domici jen ba kulci den dəmi gəsi. məshı ni.

3 Mir əyari, ba də womti gin dəm mən kulci mbarəm shirəm kə Yam da'a, kə mom'e min mən kulci mbarəmo ba tloyi mi shirəm na nari man jeni. **2** Mə jilka den təp na womti. Murgon ni ba jilka gip shirəm gəs dawo, zo mbarəm ni,

4 Unun ba diri dlan na nyititi wultən gip dlom ginu? Ndu'i bar gin ni ba diri in dlan gip mbatl diya? **2** Kə ndu bari ama kə zam da'a. Kə ri jen eka den ndu'i bar kə jeni, ama kə zam argon tu kə ndu gwa da'a. Kə tli yar ya'en gam na dlanye. Kə zam da'a, domici kə liri Yam da'a.

3 Kən ni kə liri ma, kə zam da'a, domici kə liri kumi dədəm na kumi təmi wi. Keti gam gin ni na dasi tu'e, kə də kə jılıka den kumi dədəm kən deni ar ri pət mboshi gini. **6** Kə tloyi wur gi ni. **4** Kən jebər bi təpe, kə mon ni'e 6ali shirəm na ri e mbarəm ju pi in argon dagwa. **7** berəm na bar kə atlo gapa na Yam ni diya? Kup Mir 6yari, untuwo 6al ni mbatl dلوم gam ar ri murgon tu ba ndu bar kə atlo tə dəm mən gapa pət paltən kə Babom Yesu. Untu ni mən kori na Yam ituwi. **5** Kə kum wule katlı ni shirəm bar ba la mbatl den zami bar kə kane, tara na kə Yam ba kulci den'e Yam na ghuve den mi 6a'i mbatl dلوم gam kə tə shin ghon lurpi na kə den ruhu tukan tə la gip mi gwa diya? **6** Ama tə tlən bari. **8** Kən ma fəni mbatl dلوم gami, kə ne mi ni amra hoyi. Ar ni kem shirəm kə Yam dləri ni mbatl gəni, domici pət paltən kə Babom yari'e, "Yam ba shin bes kə mən gi6ər gami kan rawi kosak. **9** Mir 6yari, ba kə dəmni ni ya'en na tə pi zo bar muntu kan pali gam gəs argon ni nyititi shirəm da'a bise də tloyi in shirəmi. Mən dagwa." **7** Ra untuwo, bi ni gam gin Yami. Dləri tloyi shirəm ra dlor bədləbəni! **10** Mir 6yari, ni Shetan gun dun itari, ti kətəri ine. **8** Nənəra shin ni mən kumi dli na 6a'i mbatl dلوم gam kosak na Yami, tə ma ti nəra kosak nan kəne. kə ga mən yari shirəm gip sun kə Babom Yami. Mən warwat pitəne, ho ni am ginka. Də mbatl **11** Kandatu kə mom gwa, mə shin den munju gin nəra dləran kən mən mbatl rob. **9** Dam kən kan 6al mbatl dلوم gamo mən ghol mbatl ni. ni, pi ni dun mbatl kə kul ni. Pali ni gyatl gin Kə kum 6a'i mbatl dلوم gam tu kan Ayuba pi ar dəm dun mbatl, kan də ghol mbatl gin pal gwa, kə pa shin kandatu Babom ne ti am ragwa. dun mbatl. **10** Mom ni'e kən ni gəs də Babomi, Babomo laa'i ni təra na kumi guna'i na pi bar ti dəfə kəne. **11** Mir 6yari, yari ni məgən shirəm na guna gere. **12** Mir 6yari, bar argon tu a ndu ya'en da'a. Muntu kan yari məgən shirəm den kə momo ar ni'e, ba kə boni am atl, na atl ko na esi ko tə tloyi ti shirəmo, tə pi ni doka məgən yam ko na argon da'a. Naa də "aan," Gin dəm pitən na tloyi ti shirəmi. Kən ni kə tloyi shirəm aan, "o'o" Ngapo o'o. Ar ni man untuwo baa dokawo, kən mən kopı gəs ni da'a, ama kən tloyi in shirəmi. **13** Argon ba għun ni gongina? mən tloyi ti shirəm ni. **12** Muntu ba bi dokawo Na tə shirəm na Yami. Gon gin nəra es den nəm ni, ti ni'e mən tloyi shirəmi, muntu ba għol mbatl? Na tə wuli kon dəfə Yami. **14** Gon mani dəli mbarəm ko tə hukunte ti gwa. Ama gin ra es den kumi dliya? Na tə la bi kiri kə wo ni'e ki kan ki tloyi ya'i shirəm gwawu? **13** Domtən kə mən kopı wu shirəm na Yam na 'Ba kum ni kən mən wultən'e, "Se ko gənəwo bərke mir den ti na sun kə Babom. **15** Shirəm mi ri bən kən ko bən ta, mə pi sheti ghon nəm na Yam kə mən ngəshtən den ti ba warke ti. barta, mə pi ta wuri na wurika na zami dene." Babom ba tli ti yami. Tin tə pi warwat pitən ma, **14** Imnu, kə mon argon tu baa pi gəni gwa da'a. Yam ba ho'i təka. **16** Ra'untuwo, yarini ya'en Imnu ge mbatl gin rawe? Wule kutu-kutu ni ar warwat pitən gini, kə shirəm ni na Yam den ra den kari njemo se ar jilka. **15** Ar mbun mani ya'ani, ti warke ine. Shirəm na Yam kə mən zo kə wule, "Babom Yam ni ndu'o, mi dəm mə pi mbatl ra na pi bar gip mbap gəsi. **17** Iliyawo, mənkən na məntə." **16** Kandatu ar rawo, kin nya mbarəm ni wule mi. Nan tə kur gəs den den 6e netəl na hori icin den bar ju kə ri kə pi shirəm na Yam ba də għon nda dawo, ar ri kar gwa. Kup 6e netəl juwo, wani pitən ni. **17** Ra shati ghon myakan na kyar mukka ghon nda untuwo, kup murgon tu mom argon tu hoyi kə gip atl da'a. **18** Tə pa shirəm na Yami kan yam ba bi ghone, kan atl ba bi barkəci. **19** Mir 6yari, gon gin ni za təp kə Babom ka, kan gon gin ba pali ti den təpo, **20** mom ni'e muntu kan pali mən warwat pitən den təp jiltən gəs kawo, tə dəli ti bi də məshtənwi, tə pi təp kə ho'i womti warwat pitən gəska ituwi.

5 Kum ni, kən mən bar kə ame, kul ni na zupi ambi den kumi dli tu kan baa zam kən gwa. **2** Bar kə am gino mo'i ni! Tutul dli gin ngapo ci kə ghughur ni. **3** Zənariya gin na azurpa gino ar rus kawi. Rustən gəzən baa dəm halama den kəne, ar baa ci tlü kə dli gin wule utu. Kə nəra na bar na womti gip muri jin ar ri patən kə bar! **4** Shin ni! Nge batlı mən mbap den kən gin den kulu den kəne. Kulu kə mən rəshi kəniwo ar su kəm də Babom mən Nartən wi. **5** Kə pi dəmni kə

1 John

1 A rəshi in ni den muntu kan ti ni'e shirəm kə Yam kar mbarəm kan ba bi mbarəm ho ge mbatl gwa. Ti nəra terka kapən la'i gəs kə pi atl kundərəndlip. Ti ni'e muntu kan mən mir mən kartən gəs kum ti nan tə kulci mi gwa! Mə shin ti na ger gəmi! Mən na gam gəmi mə wi ti gere kan mə ne am den ti! Ti ni mə pi wazu gəs den bi shirəm kə ge mbatl. **2** Yam gode mbarəm muntu kan ba bi mbarəm ge mbatl gwa. Mə shin ti. Mə yari in ni na ho bi den'e mbarəm tu kan ba bi ge mbatl tu kan ba pa dagwa nəra na Bəbayi, kan tə cwat kar mi. (aiōnios g166) **3** Mbarəm mən bi ge mbatl tu mə shin kan mə kum ti gwani mə yari ine, kə də kən ma kə mo ni gam nan mi. Me gam gəmi ngap na Ban ni ar ra na Nya gəs Yesu Almasihu. **4** Mə rəshi in ni den bar ju kə də ghol mbatl gəmi laa'i ra. **5** Shirəm tu kan ma kum kar ti gwa ni mə yari in'e, Yamo cirtən ni, ko njem dəmən ra gip ti da'a. **6** Mən ni mə wule mən ra gip me gam nan ti ofa mən den dəmən gip dəməno, lar ni mə ceni, ge shirəm kə Yam ra gip mi da'a. **7** Mən ni ngap mə dəm gip cirtən kandatu təra gip cirtən, mə mo gam na býar ituwi, kan bəran kə nya gəs Yesu ho mika bi də warwat pitən gəmi wi. **8** Mən ni mə wule mən ra na warwat pitən dawo, mə se gam gəmi wi, ngapo ge shirəmi ra gip mi da'a. **9** Ama mənni mə yari Yam warwat pitən gəmiwo, tə mən pi argon tu kan tə wule ti pi kan tə pi dlat ni. Ti'i nəm mi den warwat pitən gəmi da'a kan tə ho mi ka bi də məgən pitən gəmi kup. **10** Mənni mə pən'e mə pi warwat pitən dawo, mə pali ti mən ceni lar ituwi kan shirəm gəs ngap ra gip mi da'a.

2 Mimir gən gip Almasihu, a rəshi inni muntu den ba kə pini warwat pitən da'a. Ama muntu kup pi warwat pitən, mən ra na muntu ba shirəm na Ba gəmi Yam den am gəmi gwa, ti ni'e Yesu Almasihu mən pitən dlat. **2** Təp kəba məshtən gəs ni lo kə Yam den mi paka, kan ti'i nəm mi den warwat pitən gəmi da'a, ba'e gwagəmi ni katl da'a ama na kə mbarəm den kaar atl kundərəndlip. **3** Mən ni mə kop argon tu tə wule mə piwo, ar gode'e mə mom ti ituwi. **4** Kup muntu kan wule, "A mom Yami" ama ta kop argon tu tə wule də pi dawo, mən ceni lar ni kan ge shirəmi ngap ra gip ti da'a. **5** Ama nəm gip wur ra kan gwagəmi ni gwa da'a. **20** muntu kup ba kop ge shirəm gəso, na ho bi tə

ndu Yam nari. Na untun mə mom'e mən gwas ni. **6** Muntu kup pən'e tə gwasno, ar nəm ti te yarka tə pi kandatu Yesu pi gwa. **7** Mir býar kə ndu'i, shirəm tu a rəshi in gwani'e argon tu Yam wule kə pi gwa. Argon ni kan kə hol kumi terka gwa da'a. Nəm shirəm ta kan kə mom na la'i gəs kə kopi Yesu gwani. **8** Kup na untu, pel shirəm ni a rəshi ine. Ge shirəm tu ba shin gip ti nan kən gwa, rawo dəmən den ndoltənka kan ho cirtən den cirtənwi. **9** Kup muntu wule "Ami ra gip cirtən!" ama tə den nge esi mən kopiwo, tə ini gip dəməni. **10** Muntu kup ba ndu esi mən kopiwo ti ni den dəmən gip cirtən. Argon ra den təp gəs ka n baa kem ti kə pi wani bar gwa da'a. **11** Ama kup muntu ba nge esi mən kopiwo gip dəmən ni təra, tə den dəmən gipi. Tə mom las tu tə ri gwa da'a, domici dəmən le ti ger kawi. **12** Mimir gən gip Almasihu, a rəshi in ni den'e təp kar Yesuwo Yam nəm kən den warwat pitən gin da'a. **13** Ga bəba, a rəshi in ni den'e kə mom ti wi muntu kan ra na pare pi bar gwa. Mir moni, a rəshi in ni den'e kə tla gam kə gun dun itərwi. Kən mimiri, a rəshi in ni den'e kə mom Ba gəmi Yam wi. **14** Ga bəba, a rəshi in ni den'e kə tare kə mom tiwi muntu kan ti nəra tun ter ka gwa. Mir moni, a rəshi in nəra, den'e kə ndər wi, shirəm kə Yam ngap ra gip kəne, eso kə tla gam kə gun dun itər wi. **15** Ba kə ndu ni pi argon tu mbarəm ju kan mom Yam da'a ba ndu pi gwa. Bar juwo kə atl ni. Muntu kup ba ndu tə pi bar ju kan ba gholi Bəbayi mbatl dawo, tə ndu Bəbayi da'a. **16** Ne su mbatl den'e mbarəm ju kan mom Yam ba ndu ni'e wu pi bar ju wu ndu gwa katl. Wu ndu wu zam kup argon tu wu shin ko wu kum gwa. Wu bo ngetl na bar kə am ju kan wi ra nari gwa. Dəmən gip warwat pitən juwo kar Bəba ni ba zam wur da'a! Ama pitən kə mbarəm kan ba dəm kandatu wi gholi Yam mbatl gwa da'a ni. **17** Mbarəm ju kan mom Yam da'a na bar ju kup wu pi lamiwo baa paka, ama muntu kup ba pi argon tu Yam ba ndu'o, ti pi dəmən tu kan ba pa da gwa. (aiōnios g165) **18** Mir býari, patən kə bar mbira kosak wi. Mə yari in tunka'e mən nge Almasihu ba cwati. Kəkən ma mən nge Almasihu na womti mbirawi. Təp untu ni mə mom'e patən kə bar rawi kosak. **19** Wu dəlni gəzən gip mi, ama na ho bi gwagəmi ni da'a. O wi gwagəmi ni fawo na wu sa gip miwi, ama dəltən gəzən gode'e ko Ama kəno Almasihu bi in Ruhu gəs wi. Kup gin

ngap kə mom ge shirəmi. **21** A rəshi in talankur itər ni, domici gun dun itər den pi warwat pitən kəno ba'e den kə hol ni momi ge shirəm kə terka kapən də Yam la gəs ka pi atli. Argon tu Yam da'a. Ama den kə momi, kə mom ngap'e kem kan Nya Yam sur gip atlo ar ni'e kə tə li lar shirəm gon ra ba dəl kar Yam da'a muntu mbap kə gun dun itər ka. **9** Kup muntu gəri kə kan'e gəs kə ge shirəm kup gwa. **22** Wo ni'e Yamno, ti ci cina na warwat pitən da'a, domici man ceni lare? Muntu kan nge nəmi'e Yesu ni'e badər bar kə Yam ra gip ti, kano Yam ni'e Base. Almasihu gwani. Mən nge Almasihu ni'e muntu **Ti'i mani ci cina na warwat pitən da'a, nan ti nge Bəbayi na Nyayi gwa.** **23** Murgon baa nge gəri kə Yam ni gwa. **10** Kandatu mə mom mimir Nyayi kan tə nəra na Bəbayi da'a. Muntu kan kə Yam utu na munju kano mimir kə gun dun nəm Nyayi ngapo təra na Bəbayi. **24** Zani bar itər gwa ni'e kup muntu ba pi dlat dawo, ti ju kə pare kumi gwa ar dəm gip kəne. Kən ni nya Yam ni da'a na muntu kan ba ndu esi da kə ne shirəm kəmo, kən den dəmi gip Nyayi gwa. **11** Shirəm tu kə kum terka na ngəştən gin na Bəbayi ituwi. **25** Mənni mə dəm gip me gam den Yesu gwa ni'e mə ndu ni ֆyari. **12** Dəmni na Yam untuwo, mii zam ge mbatl kan baa pa wule Kayinu da'a muntu dəmka kə gun dun itər da'a muntu Almasihu wule ti bi mi gwa. **(aiōnios g166)** **26** A rəshi in ni bar ju den munju ba ndu'e rawu? Tə pini untu nan pitən gəso warwati ni wu jili in ka gwa. **27** Kən ngapo Almasihu bi in gwa, kə esi ngapo dlat ni. **13** Mir ֆyari, mbarəm Ruhu gəs wi, kə'l ndu də murgon'i kulci in da'a. ju kan mom Yam da'a ni nge ino, ba ar ghun Ra untuwo dəm ni gip me gam na Almasihu kən ni da'a. **14** Mə mom'e mə jikat ni məşhtən gip mbatl gin kandatu Ruhu gəs kulci in gwa. kan mə zam ge mbatl kan baa pa dagwa. Mə **28** Mimir gən gip Almasihu, kəkəno dəmni gip mom ni untu den'e mə ndu ֆyari. Muntu kup me gam nan ti, kə də tin tə cwato, mii zam ba'i bigul kə dləri cina da ti, bat na tle shame. **29** Kup muntu ba nge esiwo ti mən ri mbarəm Kən ni kə mom'e ti mən pitən dlat no, ki pən eka ni. Kə mom ngap'e mən ri mbaram e gon tor mbatl'e kup muntu pi dlato ti gəri kə Yam ra kan na ge mbatl kan ba pa da'a gwa gip ti. **(aiōnios g166)** **16** Kandatu mə mom ndutən gwa ni'e, Yesu Almasihu bi gam gəs den am گəmi. Ar ndari pa'e mə bi gam گəmi den bi kə ֆyari. **17** Murgon nəra na bar kə ame kan tə shin esi ra na argon da'a, ama tə shin guna gəs dawo, imni ndutən kə Yam ba dəm gip ti rawu? **18** Mimir gən gip Almasihu, ba mə pi ni ndutən na shirəm ko na bi katl da'a ama pini ho ndutən gip pi bar na pitən gini na mbatl nəm. **19** Na untuni mə mom'e mən kə ge shirəmi ni gwa utu, na kandatu mə muri mbatl گəmi gip Yam **20** mbatl گəmi ni byal mi gwa. Domici Yam nar man mbatl گəmi, eso tə mom ko unu. **21** Mir ֆyari kə ndu'i, mbatl گəmi ni byal mi ka dawo, mən ra na ndəri bigul kə dərtən cina də Yam kə shirəm nan ti. **22** Mii zam bar ju kup mə lir təra gwa, nan mə pi argon tu tə wule mə pi gwa, eso, mə pi bar ju ba gholi ti mbatl gwa. **23** Argon tu kan tə wule mə pi gwa ni'e mə ngəsh mi den Nya gəs Yesu Almasihu, kan mə ndu ni ֆyar kandatu tə yari mi mə pi gwa. **24** Munju ba pi argon tu tə wule wu piwo wi nəra gip Yami, ti ngap ra gip wuri. Kandatu mə mom'e təra gip mi gwa ni'e mə mom ni təp kar Ruhu tu kan tə bi mi gwa.

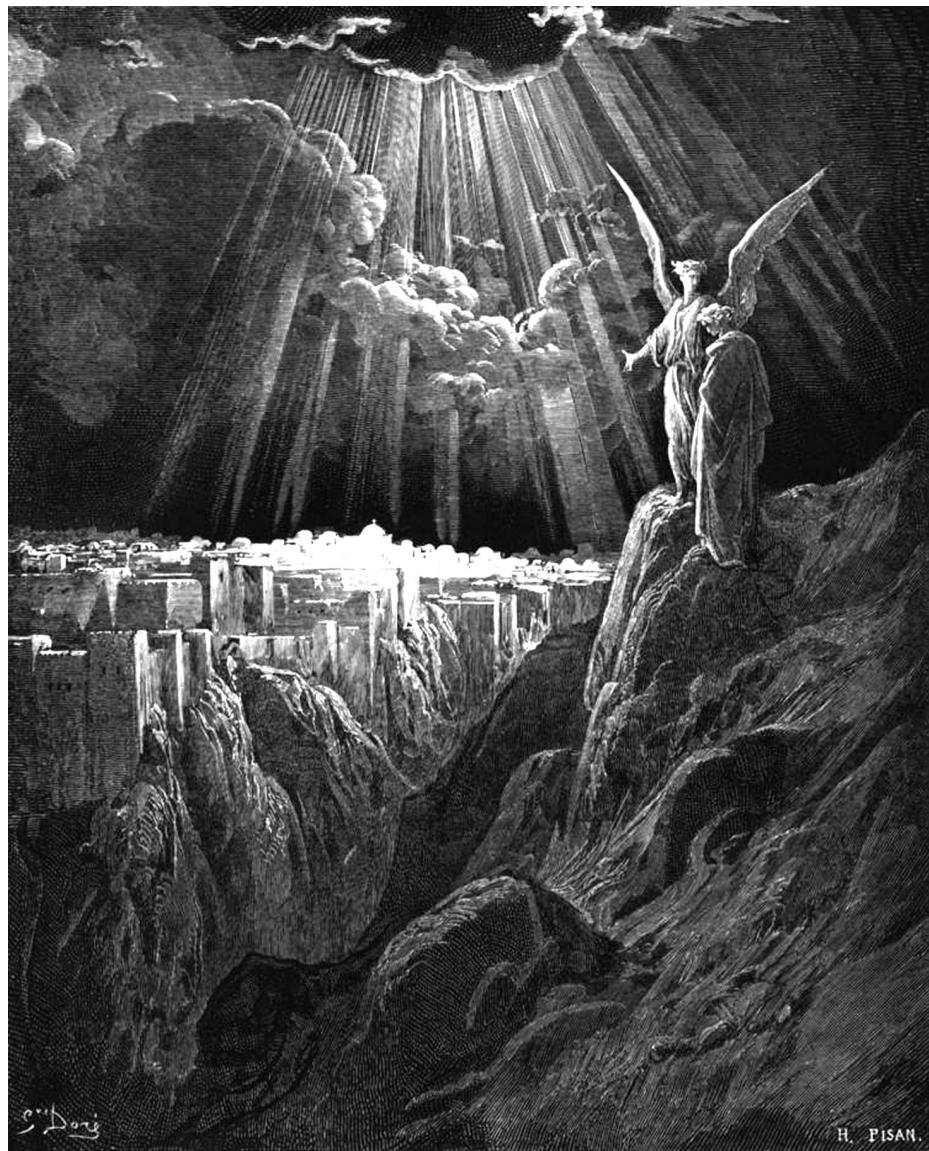
4 Mir byar gan kə ndu'i, ba kə zho inni kə nəmi Yam rawo bərti ra da'a. Ho ndutən ba dəli ni ko gonge ruhu da'a, ama gode ni ruhuyi kə bərti ka. Mbarəm nəra na bərtiwo, ai, den bərti shinni ko kə Yam ni, domici mən lar shirəm na kə hukuntetən ni. Untu ni ba gode'e muntu ba Yam ra na womti den kaar bar atl. **2** Kandatu kum bərtiwo tə 6a gip ndutən wi da'a. **19** Mə pi ki mom ko mbarəm ra na Ruhu kə Yam gwa ni ndutəne domici Yam ni pare ndu'i gəmi. **20** ni'e kup muntu nəm'e Yesu sur ni gip dliwo gip Muntu wule, "A ndu Yami," ama tə nge esi mən Ruhu kə Yam ni tə shirəme. **3** Ama kup muntu kopiwo, tə mən ceni lar ni. Kup muntu ba ndu nəm'e Yesu dəl ni sur kar Yam dawo təra na esi mən kopi da'a, muntu kan tə shin ti, ti mani Ruhu kə Yam da'a. Ruhuyi muntuwo kə mən ndu'i Yam da'a muntu kan tə shin ti dagwa. **21** nge Almasihu ni, muntu kə kum tə den cwattən Almasihu kulci mi'e kup muntu ba ndu Yamo, gwa, kəkən untu ma təra den kaar bar atl wi. ar nəm ti te yarka tə ndu esi mən kopi pa'e.

4 Mir byar kə ndu'i, kəno, kə Yam ni, kə tare kə tla gam gəzən wi, domici Ruhu kə Yam tu kan ra gip kəno tə man ruhu kə muntu kan atl kano gwas ni gwa. **5** Wi kə atlo wu shiram ni kandatu mbarəm kə atl ba shirəm gwa, mbarəm kə atl ni ba kum wuri. **6** Ama miwo kə Yam ni, munju kup mom Yamo wu kum mi, ama kup muntu kə Yam ni dawo tə kum mi da'a. Təp untuni mə mom mbarəm tu kan ra na Ruhu kə Yam na muntu kan ra na ruhu kə lar gwa. **7** Kən ga berəm gəni, mə ndu ni ֆyari domici ndutəno ba dəl ni sur kar Yami. Kup muntu ba pi ndutəno, gəri kə Yam ni, eso tə mom Yami. **8** Kup muntu ba pi ndutən dawo, tə mom Yam da'a domici Yamo ndutən ni. **9** Nankən ni Yam gode mi ndutən gəsi. Tə kar Nya gəs kan ne ti nəm gwa sur den atl, kə də mə zam ge mbatl kan baa pa dagwa təp kar ti. **10** Ndutən tuwo, ba'e mən ni mə ndu Yam da'a, ama ti ni tə ndu mi, arni tə kar nya gəs suri kə də tə dəm muntu baa bi gam gəs tə məsh den ba də Yam'i nəm mi den bi warwat pitən tu mə pi gwa da'a. **11** Mir ֆyari, tunkan Yam ba ndumiwo, mən ma ar ndari mə ndu ni ֆyari. **12** Murgon ra kan tabe shini Yam gwa da'a, ama mən ni mə ndu ֆyaro, Yam ba dəm gip mi, ndutən gəs ngapo ar dəm wi na laa'i gip mi. **13** Mən na momi'e mən ra den dəmgi pət ti, ti ngap ra gip mi, domici tə bi mi Ruhu gəs wi. **14** Mə shin kan mə yari jen den Bəbayi kar Nya gəs kə tə dəm man dəli mbaram kup kan den kaar bar atl gwa. **15** Kup muntu shede'e Yesuwo Nya Yamno, Yam ra gip ti, ti ngap gip Yami. **16** Dən untowo mə mom kan mə la mbatl den ndutən tu Yam ra nari domici gəmi gwa. Yamo ndutən ni. Kup muntu dəm gip ndutəno ti nəra gip Yami, Yam es ra gip ti. **17** Den untowo, ndutən dəm na laa'i wi gip mi kə də mə dəm na mbatl nəm den pət tloyi shirəmi, domici kandatu Almasihu rawo untouni mən ra den kaar atl kəni. **18** Las tu ndutən kə

5 Kup muntu nəm'e Yesu ni'e Almasihuwo gari kə Yam ni. Kup muntu ba ndu Bəbayiwo tə ndu nya gəs pa'e. **2** Kandatu mə mom'e mə ndu mimir kə Yam gwa ni'e, ndu'i Yam na kopi kulci gəsi. **3** Ndu'i Yam ni'e mə kop kulci gəsi. Kulci gəs ngap ar gībər da'a **4** domici kup muntu gəri kə Yamno tə tla gam kə warwat pitən ju den pitən den kaar atl ituwi. Mə zam ni tle gam kə warwat pitən ju den pitən den kaar atl kən təp kə ba ngəshtən gəmi den Almasihu. **5** Wo ni ba tla gam kə warwat pitən ju den pitən den kaar atl gwa we? Muntu nəm'e Yesuwo Nya Yam kan tə ngəsh den ti gwa ni. **6** Bayyane ni Yesu Almasihu den Nya Yam ni təp kə ba batisma gip male na təp kə ba shoti bəran gəs na 6'a'i gəs den kini, ba'e kə ba mal ni katl da'a, ama təp kə ba mal na bərani. Ruhu kə Yam ni ba yari domici Ruhu ni'e ge shirəmi. **7** Bar myakan ra kan Ba yari den'e Yesu Nya Yam ni Mən bi seda ra myakan. **8** Wi ni'e Ruhu kə Yami, na batisma gip male, na bəran kan tə shoti den am gəmi gwa. Bar myakan juwo bar nəm ni wu yari. **9** Mə nəm argon tu mbarəm yari gwa, ama argon tu Yam yari gwa man kə ko gonge mbarəme domici argon tu Yam yari gwa ni, muntu kan tə yari den Nya gəs gwa. **10** Ra untowo, kup muntu kan nəm'e Yesu Nya Yamno, təra na argon tu Yam yari gwa gip mbatl gəsi. Ama kup muntu nəm argon tu Yam yari dawo, tə pali Yam mən ceni lar ituwi, domici tə nəm argon tu Yam yari den Nya gəs gwa da'a. **11** Argon tu Yam yari gwani'e tə bi mi ge mbatl tu kan ba pa dagwawi. Ge mbatl tu ngapo gip Nya gəs ni ar ra. (aiōnios g166) **12** Kup muntu kan ra na Nyayiwo təra na ge mbatl. Muntu kan ra na Nya Yam dawo təra na ge mbatl da'a. **13** A rəshi inni bar ju kən kan kə ngəsh kən den sun kə Nya Yam gwa, kə də kə mom'e kən ra na ge mbatl kan ba pa dagwa. (aiōnios g166) **14** Bigul

tu mən ra nari kə ritən cina də Yam gwa ni'e
mən ni mə ngen argon kar ti gip ndu'i gəso,
ti kum mi. **15** Mən ni mə mom'e tə den kumi
gəmiwo, kup argon tu mə liriwo, mə mom'e mi
zam kup bar tu mə lir ti ra gwa. **16** Muntu kan
shin esi ni nda gip warwat pitən tu baa kem
ti məshtən dawo, ar ndari tə shirəm na Yami.
Domici kə mən shirəm na Yam tuwo Yam baa bi
mən warwat pitən tu ge mbatl. Kup na warwat
pitən jen ra kan ba dīri məshtən gwa, ama a wul
ni'e də shirəm na Yam den munju da'a. **17** Kup
nge pitən dlato warwat pitən ni, ama warwat
pitən gon ra kan ba kem də mbarəm məsh da'a
gwa. **18** Mə mom'e muntu kup gəri kə Yamno,
tii ci cina na warwat pitən da'a. Muntu kan gəri
kə Yamno, Yami baa ghum təka, gun dun itər
baa ri ti eka da'a. **19** Mə mom'e mən mimir kə
Yam ni, kano mbarəm kə atl kundərəndlip nəra
am də gun dun itəri. **20** Mə mom es'e Nya Yam
cwati, kan tə bi mi momi bari, kə də mə mom ti
muntu kan'e mən ge shirəm gwa. Kano mən
ra gip ti kan'e mən ge shirəmi gwa kup na gip
Nya gəs Yesu Almasihu. Ti ni'e Yam kan'e ge
shirəmi mən bi ge mbatl kan baa pa dagwa.
(aiōnios g166) **21** Kən mimir gən kə ndu'i, ba kə la
ni gam gin gip kopi yam kə lar da'a.

The New Jerusalem

"I saw the holy city, New Jerusalem, coming down out of heaven from God, prepared like a bride adorned for her husband. I heard a loud voice out of heaven saying, 'Behold, God's dwelling is with people, and he will dwell with them, and they will be his people, and God himself will be with them as their God.'"

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Pälci at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Pəlci at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aïdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Polci---Polci-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Romans 10:7
Revelation 9:1
Revelation 9:2
Revelation 9:11
Revelation 11:7
Revelation 17:8
Revelation 20:1
Revelation 20:3

Acts 3:21
Acts 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Korintiyawa 1:20
1 Korintiyawa 2:6
1 Korintiyawa 2:7
1 Korintiyawa 2:8
1 Korintiyawa 3:18
1 Korintiyawa 8:13
1 Korintiyawa 10:11
2 Korintiyawa 4:4
2 Korintiyawa 9:9
2 Korintiyawa 11:31
Galatiya 1:4
Galatiya 1:5
Afisa 1:21
Afisa 2:2
Afisa 2:7
Afisa 3:9
Afisa 3:11
Afisa 3:21
Afisa 6:12
Mən Pilipi 4:20
Mən Kolosi 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

1 Peter 1:25
1 Peter 4:11
1 Peter 5:11
2 Peter 3:18
1 John 2:17
2 John 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Revelation 1:6
Revelation 1:18
Revelation 4:9
Revelation 4:10
Revelation 5:13
Revelation 7:12
Revelation 10:6
Revelation 11:15
Revelation 14:11
Revelation 15:7
Revelation 19:3
Revelation 20:10
Revelation 22:5

aïdios

Romans 1:20
Jude 1:6

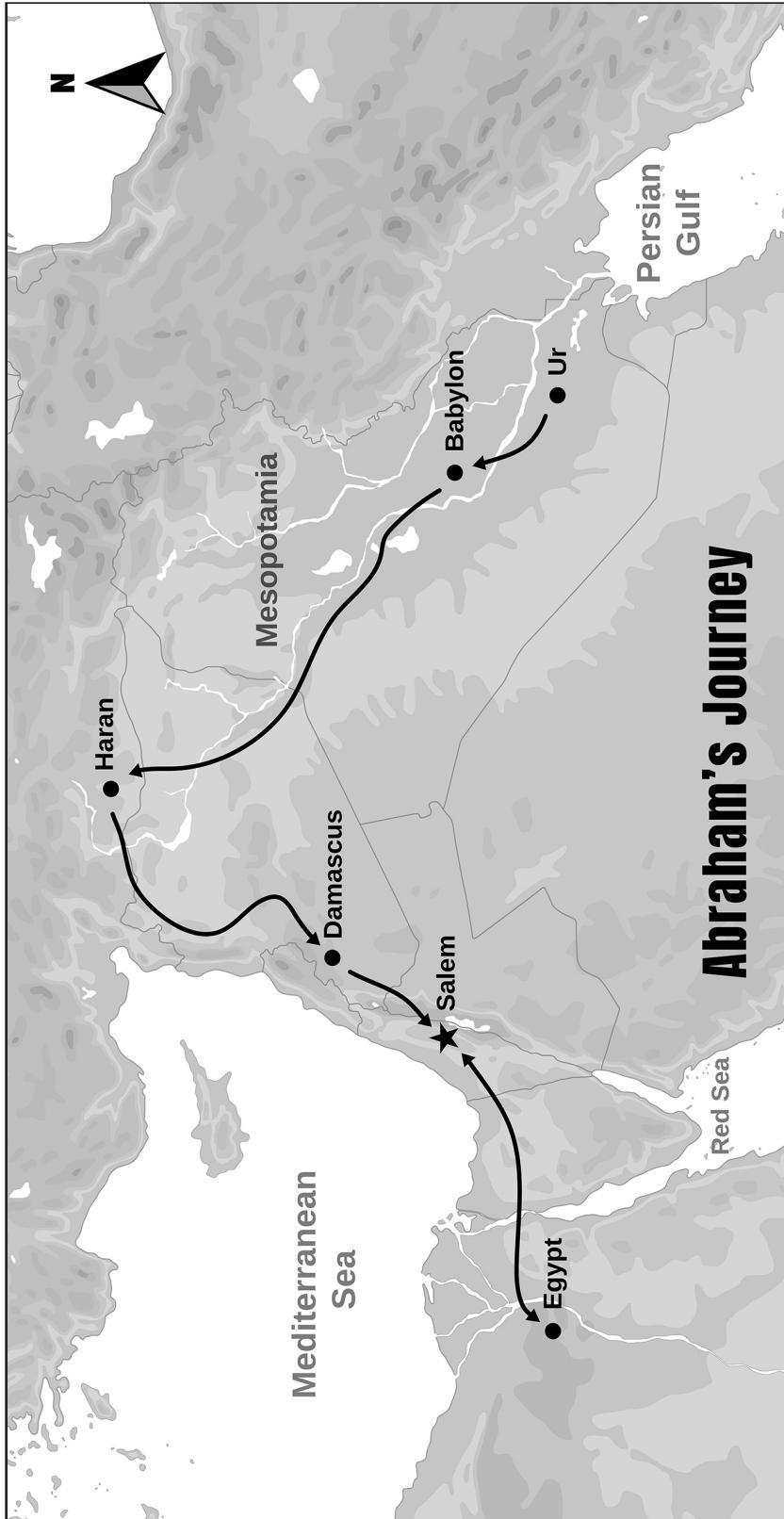
aiōn

Matiyu 12:32
Matiyu 13:22
Matiyu 13:39
Matiyu 13:40
Matiyu 13:49
Matiyu 21:19
Matiyu 24:3
Matiyu 28:20
Markus 3:29
Markus 4:19
Markus 10:30
Markus 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Yohana 4:14
Yohana 6:51
Yohana 6:58
Yohana 8:35
Yohana 8:51
Yohana 8:52
Yohana 9:32
Yohana 10:28
Yohana 11:26
Yohana 12:34
Yohana 13:8
Yohana 14:16

aiōnios

Matiyu 18:8
Matiyu 19:16
Matiyu 19:29
Matiyu 25:41
Matiyu 25:46
Markus 3:29
Markus 10:17
Markus 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Yohana 3:15
Yohana 3:16
Yohana 3:36
Yohana 4:14
Yohana 4:36
Yohana 5:24
Yohana 5:39
Yohana 6:27
Yohana 6:40
Yohana 6:47
Yohana 6:54
Yohana 6:68

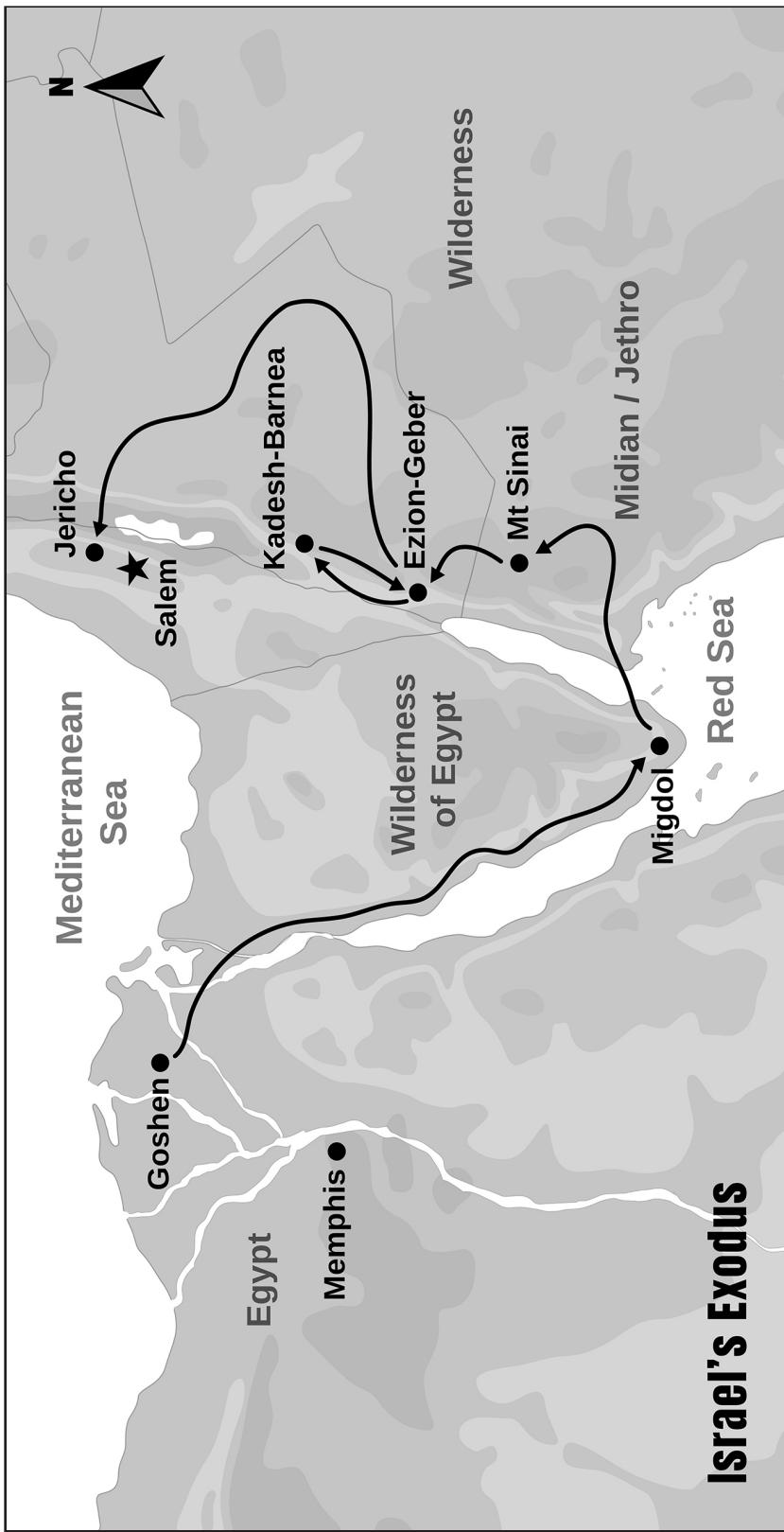
Yohana 10:28	Markus 9:45	Psalms 116:3
Yohana 12:25	Markus 9:47	Psalms 139:8
Yohana 12:50	Luka 12:5	Psalms 141:7
Yohana 17:2	James 3:6	Proverbs 1:12
Yohana 17:3		Proverbs 5:5
Acts 13:46		Proverbs 7:27
Acts 13:48	Matiyu 11:23	Proverbs 9:18
Romans 2:7	Matiyu 16:18	Proverbs 15:11
Romans 5:21	Luka 10:15	Proverbs 15:24
Romans 6:22	Luka 16:23	Proverbs 23:14
Romans 6:23	Acts 2:27	Proverbs 27:20
Romans 16:25	Acts 2:31	Proverbs 30:16
Romans 16:26	1 Korintiyawa 15:55	Ecclesiastes 9:10
2 Korintiyawa 4:17	Revelation 1:18	Song of Solomon 8:6
2 Korintiyawa 4:18	Revelation 6:8	Isaiah 5:14
2 Korintiyawa 5:1	Revelation 20:13	Isaiah 7:11
Galatiyi 6:8	Revelation 20:14	Isaiah 14:9
2 Thessalonians 1:9		Isaiah 14:11
2 Thessalonians 2:16		Isaiah 14:15
1 Timothy 1:16	Revelation 19:20	Isaiah 28:15
1 Timothy 6:12	Revelation 20:10	Isaiah 28:18
1 Timothy 6:16	Revelation 20:14	Isaiah 38:10
2 Timothy 1:9	Revelation 20:15	Isaiah 38:18
2 Timothy 2:10	Revelation 21:8	Isaiah 57:9
Titus 1:2		Ezekiel 31:15
Titus 3:7		Ezekiel 31:16
Philemon 1:15	Genesis 37:35	Ezekiel 31:17
Hebrews 5:9	Genesis 42:38	Ezekiel 32:21
Hebrews 6:2	Genesis 44:29	Ezekiel 32:27
Hebrews 9:12	Genesis 44:31	Hosea 13:14
Hebrews 9:14	Numbers 16:30	Amos 9:2
Hebrews 9:15	Numbers 16:33	Jonah 2:2
Hebrews 13:20	Deuteronomy 32:22	Habakkuk 2:5
1 Peter 5:10	1 Samuel 2:6	
2 Peter 1:11	2 Samuel 22:6	
1 John 1:2	1 Kings 2:6	
1 John 2:25	1 Kings 2:9	
1 John 3:15	Job 7:9	
1 John 5:11	Job 11:8	
1 John 5:13	Job 14:13	
1 John 5:20	Job 17:13	
Jude 1:7	Job 17:16	
Jude 1:21	Job 21:13	
Revelation 14:6	Job 24:19	
	Job 26:6	
eleēsē	Psalms 6:5	
Romans 11:32	Psalms 9:17	
	Psalms 16:10	
Geenna	Psalms 18:5	
Matiyu 5:22	Psalms 30:3	
Matiyu 5:29	Psalms 31:17	
Matiyu 5:30	Psalms 49:14	
Matiyu 10:28	Psalms 49:15	
Matiyu 18:9	Psalms 55:15	
Matiyu 23:15	Psalms 86:13	
Matiyu 23:33	Psalms 88:3	
Markus 9:43	Psalms 89:48	

Abraham's Journey

"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"

Hebrews 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Mediterranean Sea

Sidon
Tyre
Caesarea-Philippi

Galilee
Capernaum
Bethsaida

Cana
Nazareth

Sychar

Samaria

Ephraim

Jerusalem ★
Bethany

Bethlehem

Judea

► Egypt

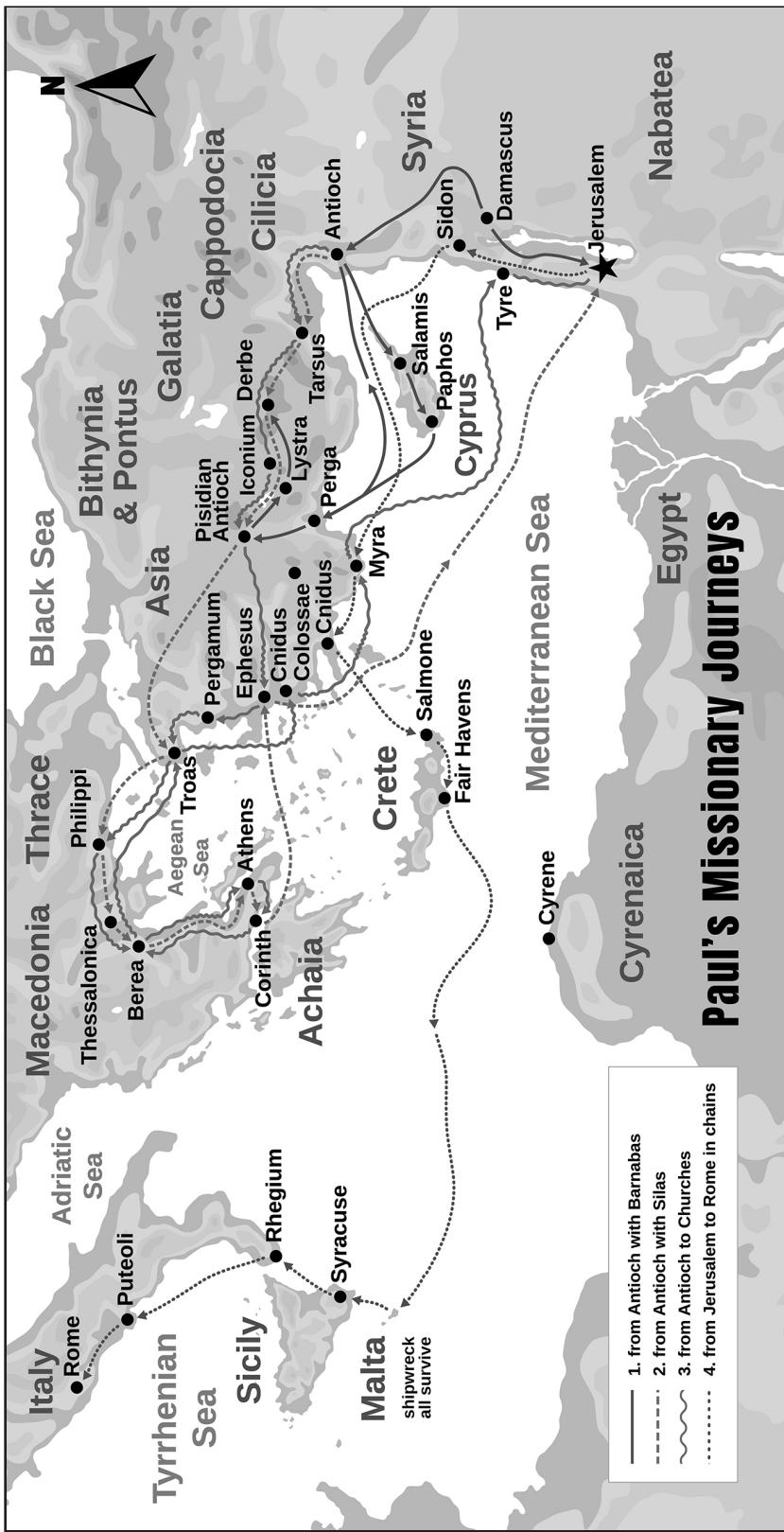
Decapolis

Peraea

Jericho

Jesus' Journeys

Domici Nya Mbarem ma tə sur ni də bote ti d'a, amata p i bota ni, tə pa bi ge mbatl gəs domici dəli mbarəm na wonti. - Mark 10:45

"Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God"

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
► Who are we?	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3
John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise		
Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers			
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth				God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
Luke 16:22 Blessed in Paradise				
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command				
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus				Matthew 25:41 Revelation 20:10
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
		Revelation 20:13 Thalaasa		
		Revelation 19:20 Lake of Fire		
		Revelation 20:2 Abyss		

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Pəlci at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Ra'untuwo, rii pi ni imbarəm kə atl kap wazu, kə pi wur ni batismə gip sun kə Babə, na kə Nya, na kə Rahu kə Yami. - Matthew 28:19

